

Effigiem Desiderii tibi Sculptor Eraſmi
Exprimit Ingenium Scripta diſerta Suum

Effigiem Desiderii tibi Sculptor Eraſmi
Exprimit Ingenium Scripta diſerta Suum

COLLOQUIORUM

Deſiderii Eraſmi Roterodami

FAMILIARIUM

OPUS AUREUM.

Cum Scholiis quibuſdam perquam eruditis, quæ difficiliora paſſim loca diligenter explicant.

Editio triplici nomine commendatiſſima:

1. *Collatis optimis uſquequaque Exemplaribus.*
2. *Additis ſeorſim in fronte Argumentis unicuique Colloquio.*
3. *Adjecto Indice novo rerum & verborum memorabiliorum locupletiſſimo.*

His demum accedunt

Omnes Notæ quæ Dublinienſi editioni inſeruntur.

Recènſuit, ſuaſque etiam non paucas interpretationes addidit

SAMUEL PATRICK, A. M.

Et Scholæ Carthuſianæ ſubpræceptor.

LONDINI:

penſis J. BONWICKE, C. HITCH, & L. HAWES, B. DOD, J. RIVINGTON, C. BATHURST, R. BALDWIN, W. JOHNSTON, G. KEITH, J. RICHARDSON, S. CROWDER, & Com. T. CASLON, T. LONGMAN, B. LAW, & Com. H. WOODGATE, & S. BROOKES, C. & R. WARE, & A WARD. 1760.

Ad Lectorem Φιλέρασμον J. C. S. P. D.

QUOD olim Lucanus nequitiæ [1] militum, id ipſum (mutato paulùm nomine) incuriæ (dicam enim molliſſimè) typographorum nunc temporis, citra omnem facilè calumniam, exprobrandum eſt, viz.

Nulla fides pietâſque viris qui præla ſequuntur.

Adeò enim latè iſthæc jam repſit gangræna, ut (quod [2] Sulmonenſis ille)

in facinus jurâſſe putes ———

In aliis iſtud libris paſſim editis (à multis heu !) nimis compertum eſt : hinc illæ ſtudioſorum lachrymæ : in hoc ter-maximi illius Eraſmi *Colloquiorum* opere ipſe teſtari poſſum. Dabatur enim mihi corrigendum mendoſiſſimum illud exemplar, *Argentorati* ſummo ſtudio excuſum 1623. magnifico planè titulo, ſed mendaciſſimo.

At vero Augeæ jam ecce ſtabulum tibi repurgavimus ; *Deſiderium* tuum *Eraſmum* (deſideratiſſimum totius orbis literarii deſiderium) deſideratiorem tibi reddidimus, ut, qui olim fuit Ἐράσμιος (& meritiſſimè) deincipiti mox ſeculo Ἐρασμιώτερος fiat.

Auſim enim ego hoc meâ tibi præſtare fide, ut hæc Eraſmianorum *Colloquiorum* editio ſit longè omnium longêque emendatiſſima [3] quæ ſolem viderunt uſpiam, ab ipſo illo tempore quo magnus ille ltierarum præſes ſupremam manum iſti impoſuerat operi. Et nè me ſeu parùm modeſtè loquentem argueres, ſcire te velim, nos reſtaurâſſe hanc 1 *Correctiſſimam.*

collatis undecim optimis undequaque impreſſionibus, *viz.*

Duabus veteribus, quibus exciderat præ ſenio titulus, *viz.*
Baſileenſi excuſ. 1526. & ab auctore ipſo tum recognitâ.
Pariſienſi excuſ. 1528. apud Franciſcum Regnault.
Baſileenſi impreſſ. 1559. apud Viduam Michael.
Coloniæ Agrip. impr. 1563. apud hæred. Arn. Birckman.
Antuerpienſi editâ 1564. à Chriſtoph. Plantino.
Lugdunenſ. Typis Vogelianis.
Baſileenſi excuſ. 1621. quæ ſanè emendatiſſima eſt omnium, quas mihi uſpiam videre contigit.
Amſtelodamenſi apud { Joannem / Gulielmum } Janſonium { 1628. / 1629.

1 Lucan. 10. 407. Bel. civil. *Nulla fides pietâſque viris qui caſtra ſequuntur.*

2 Metam. lib. 1.

3 Ut, quod Eraſmus olim de ſua D. Hieron. operum editione, unum illud & verè dicam & audacter, *minoris arbitror Hieronymo ſuos conſtitiſſe libros conditos, quam nobis reſtitutos ; & paucioribus vigiliis apud illum natos fuiſſe, quam apud nos renatos. Tantum hic laboris exantlatum eſt, ut parum abfuerit quin meipſum enecarim, dum ſedulò adnitor ut Hieronymus renaſcatur : neque verebor illud vel jurejurando confirmare, minoris ipſi Hieronymo conſtitiſſe,* &c. Eraſm. in Ep. ad Leonem decim. Pap.

AD LECTOREM.

Ad quarum omnium fidem emendatiſſimam hanc fecimus, innumeris fœdiſſimarum hallucinationum locis caſtigatis, integrarum ſententiarum reſtitutione, linearum dictionúmque interpoſitione, ſyllabarum literarúmque (pro naturâ ſuâ) vel adjectione, vel abjectione, unà cum notis marginalibus.

2 *Commodiſſimam.*

& aptiſſimam uſui fecimus hanc, additione Argumentorum fronti cujuſque colloquii præfixorum, ut primo mox intuitu cognoſcas ſubjectum & materiam inſequentis colloquii. Quod quàm ſit futurum lectori utile (in longioribus ſaltem colloquiis) relinquo aliis æſtimandum; cùm antehac ignoraret lector quid in quolibet colloquio tractaretur, uſque dum totum perlegerat.

3 *Locupletiſſimam.*

Indice novo rerum omnium memorabiliorum & dictionum in toto ſparſim opere occurrentium; ut nihil ferè deſiderari poterit, quod primâ ſtatim indagine non profiliat, ſéque exhibeat diſquirenti. Et hinc adeò eſt, ut hanc à me ſummâ fide, maximâ curâ, Herculeo cum labore emittendam (omni procul jactantiâ) confidentiſſimè contendam.

Quod verò liberis, id ipſum libris in lucem edendis multoties accidit, ut vel ab imperitâ vel incautâ obſtetrice tam puerpera quàm partus (auctor opúſque) crucietur, diſlocetur, mutiletur miſerè. Excutiat ſe hîc totum typographus, ut quod ſuum eſt faciat; & hunc tam ſuavem, terſum, facetum, elegantem, ingenioſiſſimum, Latiniſſimum, mellitiſſimum Eraſmum (admirandi eloquii virum, ſcriptorem ſupra omnem invidiam celeberrimum) emendatiorem ſuâ curâ reddat, ſi non prorſus (homines enim ſumus, erramus, labimur) emendatum.

Tu interim fruere laboribus noſtris, lector ingenue, ac in precationibus tuis D. O. M. commendatum habe indigniſſimum Jeſu Chriſti ſervulum,

Lincolniæ, 3. Nonar. Septemb. 1631.

JOAN. CLARKE.

DESI-

DEſiderius Eraſmus Roterodamus natus eſt ad 5. Cal. Novemb. an. Chriſti 1465. Roterodami Hollandiæ, inferioris Germaniæ, quam olim Batavi incoluerunt. Trajecti primum in templo cantor fuit; poſtea Daventriam venit, ubi præceptore uſus eſt Alexandro Hegio Weſtphalio, qui cum Rudolpho Agricola recenter ex Italia reverſo amicitiam contraxerat, & ab eodem Græcè docebatur. Orbatus paulò poſt utroque parente, in cœnobium Canonicorum, quos, Latina interpretatione addita, Regulares appellant, tutoris improbitate, ex Daventrienſi ſchola detruſus eſt; ubi Gulielmum Hermanum Goudenſem, juvenem diligentiſſimum, in literis ſodalem aliquot annos habuit. Audita nominis ejus fama, in aulam ſuam recepit eum Cameracenſis præſul, qui ſimul ingenium Eraſmi contemplans, ſumptibus eum inſtruxit, ut Lutetiam proficiſceretur, & illic theologiæ ſcholaſticæ daret operam: ſicque Scotiſta factus eſt, in collegio Montis Acuti agens. Cúmque vitam collegiatam duriorem experiretur, non invitus emigravit ad Anglum quendam generoſum, adoleſcentes duos ſecum habentem, atque hinc cœpit in Anglia innoteſcere, in quam inſulam paulò poſt ſeceſſit; à diſcipulis illis ſuis domum regreſſis invitatus. Ibi aliquamdiu egit. Abiens ex Anglia bonis fere omnibus antequam navem conſcenderet eſt exutus. Demùm perſuaſus ab amicis, quod tandem Italiam videret, cum filiis Baptiſtæ Boetii Genuenſis, regii in Britannia medici, Bononiam profectus eſt. In itinere cum ſocio Anglo Taurini, in Alpibus Cottiis, theologiæ doctor factus eſt. Bononiæ agens cultum Canonicorum, quo uſus fuerat, impetrato à Julio ſecundo pontifice diplomate, non levi de cauſa mutavit, modò veſte ſacerdotali uteretur. Interim, libro proverbiorum conſcripto, Venetias profectus eſt, ut Aldo Manutio excudendum traderet; ubi ad tempus commoratus, nonnulla ſcripta exaravit, ſummorum & doctiſſimorum virorum conſuetudine uſus. Sub id tempus Alexander, Jacobi Scotorum regis filius, archiepiſcopus eccleſiæ divi Andreæ in Scotia, Patavii operam literis dabat. Is Eraſmum in rhetoricis ſibi præceptorem adſciſcit, cum quo poſtea Senas commigravit, atque ab eo commeatum impetravit vicinam Romam inviſendi, ubi cum maximo literatorum hominum gaudio & plauſu eſt exceptus. Oblata eſt pœnitentiarii dignitas, ſi Romæ manere vellet; ſed redeundum fuit ad archiepiſcopum, cum quo poſtea Romam denuò adiit, ac ulteriorem ſimul Italiæ partem Cumas uſque perluſtravit, ac antrum Sibyllæ, quod iſtic ab accolis oſtenditur, ſubintravit. Poſt obitum archiepiſcopi, admodum præclari juvenis, reditum in patriam inſtituit. Itaque per Alpes Rhæticas Argentoratum venit, unde ſecundo Rheno in Hollandiam vectus eſt. Mox, amicis ſuis Antuerpiæ & Lovanii ſalutatis, Angliam rurſus adiit, ubi inter cæteros, quos permultos eo loco ſui ſtudioſiſſimos habuit, à [1] Waramo Cantuarienſi archiepiſcopo, & totius Angliæ primate & cancellario, non pecuniâ ſolum, ſed etiam ſacerdotio

1 Waramum commendat Eraſmus noſter in colloquio cui nomen Peregrinatio religionis ergô, pag. 303.

cerdotio eccleſiæ Aldingtonenſis, in agro Cantuarienſi, donatus eſt. Interea cùm cognoviſſet pleraque ſua ſcripta Baſileæ ſub prælis Joannis Frobenii eſſe, motus & typorum ejus officinæ elegantia, & diligentia ſimul editionis, ipſe quoque eò ſe contulit, ſimulans iter ad urbem voti ſolvendi gratiâ. Receptus in ædes Frobenianas, plurimum laboris ſcribendo exhauſit. Poſt in Germaniam inferiorem propter negotia rediit. Mox Coloniæ Ubiorum fuit, ſub conventum Vormacienſem. Solutis Vormacienſibus comitiis, Baſileam propter librorum aliquorum editionem repetiit. Multorum regum & pontificum maximam benignitatem expertus eſt. Nec ſolùm à principibus honoratus eſt, ſed etiam à civitatibus, ſi quas tranſierit. Lovanii trilingue collegium Eraſmi ſuaſu inſtitutum eſt, ex opibus quas Arienſis præpoſitus Hieronymus Buſlidius moriens in uſus ſtudioſorum deſtinarat. Atque eo ex inſtituto motus Franciſcus Galliarum rex Eraſmum per literas evocavit, ut ſimile collegium Lutetiæ Pariſiorum ejus conſilio inſtitueretur: verùm cauſæ aliquæ intervenerunt, quæ profectionem illam impedierunt. Friburgi propriam domum emit, quam poſt ſeptimum annum vendidit, ac Baſileam cum universâ ſuppellectile ad Hieronymum Frobenium reverſus eſt, ſimul ut cœli mutatione reliquias morbi diſcuteret. Interim articularis morbus, qui aliquamdiu conquieverat, rurſus eum corripit, ut ſe loco movere nequiret, fruſtra cœlo mutato. Sic languentem & viribus deſtitutum dyſenteria ferme menſem integrum vexavit, & paulatim exhauſtum, in ſumma æquanimitate & tolerantia tandem in ædibus Hieronymi Frobenii, 5. Id Jul. an. 1536. cùm natus eſſet annos 70. menſes 8. dies 15. ſub mediam noctem extinxit.

Cùm autem vitæ finis inſtaret, clara Chriſtianæ patientiæ & animi religioſi documenta edidit, quibus in Chriſtum ſe ſpem omnem figere teſtabatur, aſſiduè clamans, *Domine miſericordia*; *Domine, libera me*; *Domine, fac finem*; *Domine miſerere mei*: & Germanica lingua, *Liever Gott*, hoc eſt, *Chare Deus*. Teſtamentum condidit in quo clariſſ. virum Bonifacium Amberbachium jureconſultum, nominatum hæredem fidei commiſſo, de bonis ſuis in pauperes, ætate valetudinéve infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ ſuccurratur, in bonæ ſpei ſtudioſos adoleſcentes, ac in quoſvis hujuſmodi dignos auxilio, diſtribuendis collocandiſq; honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Epiſcopio. Staturâ fuit infra proceritatem, ſupra tamen notabilem prorſus humilitatem, corpuſculo ſatis compacto & eleganti, ſed quod eſſet tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione facilè offenderetur. In ſenio quoq; crebris calculi doloribus obnoxius. Cute corporis & faciei candida, capillitio in juventa ſubflavo, oculis cæſiis, vultu feſtivo, voce exili, lingua pulchrè explicata, cultu honeſto & gravi, memoriâ feliciſſimâ, ingenio comico, in amicitia conſtans, in egenos, maximè verò in bonæ ſpei & indolis adoleſcentes ſtudioſos, viatico deſtitutos, liberalis. In convictu comis & ſuavis, citra omne ſupercilium, ut non immerito Ἐρασμος dictus fuerit.

DES.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS,

Optimæ ſpei puero,

JOANNI ERASMIO FROBENIO,

S. D.

VIcit libellus tibi dicatus expectationem noſtram, Eraſmi mellitiſſime; tuum erit videre nè fallas expectationem noſtram. Ille ſic rapitur, ſic teritur manibus ſtudioſæ juventutis, ut & patri tuo fuerit ſubinde typis excudendus, & mihi novis acceſſionibus identidem locupletandus: dicus & illum Ἐρασμιον [1] *quempiam eſſe, deliciáſque Muſarum ſacra colentium. Quò magis adnitendum erit, ut tu quoque ſis quod diceris, hoc eſt, ut literis & morum probitate ſis omnibus bonis chariſſimus. Vehementer autem pudendum fuerit, ſi (cùm tam multos hic libellus & Latiniores reddiderit & meliores) tu commiſeris, ut ad teipſum non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes: cúmque tam multi ſint adoleſcentes, qui tibi nomine* colloquiorum *gratias agunt; nonne meritò cenſeatur abſurdum, ſi tuâ culpâ factum videatur, quò minus mihi poſſis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus juſtam voluminis magnitudinem; tibi quoque conandum eſt, ut quantum accreſcit ætas, tantum accedat & honeſtæ eruditioni, & morum integritati. Suſtines non vulgarem expectationem; cui reſpondere neceſſarium, vincere pulcherrimum, fuerit: certè fallere ſine ſummo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hactenus pœniteat profectûs tui, ſed ut* currenti calcar addam, *quo curras alacriùs: præſertim cùm eam ætatem ingreſſus ſis, quâ non alia continget felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis ſemina. Fac igitur hæc* colloquia *verè tua aici poſſint. Dominus Jeſus ſervet iſtam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, ſemperque ad meliora provehat. Vale.*

Baſileæ, Cal. Aug.
An. M. D. XXIV.

[1] Id eſt, amabilem; eſt ſimul alluſum ad nomen auctoris.

INDEX

INDEX COLLOQUIORUM

ALPHABETICUS.

A	Pag.
Abbatis & eruditæ	227
Ἄγαμος Γάμος	388
Adoleſcens & ſcortum	174
Alcumiſtica	243
Amicitia	479
Apotheoſis Capnionis	118
Ἀπροσδιόνυσα	402
Ars Notoria	434
Ἀσραγαλισμὸς	409
C	
Charon	380
Concio ſeu Merdardus	437
Conflictus Thaliæ	507
Conjugium	143
Convivium Fabuloſum	256
Convivium Poëticum	179
Convivium Profanum	59
Convivium Religioſum	84
Copiæ Compendium	79
Cyclops	397
D	
De captandis ſacerdotiis	22
De Rebus ac Vocabulis	376
Diluculum	426
Diverſoria	169
E	
Echo	369
Epicureus	494
Epithalamium P. Ægidii	231
Euntes in Lud. Literar.	47
Exequiæ Seraphicæ	466
Exorciſmus	236
F	
Funus	355
G	
Γεροντολογία	205
H	
Herilia juſſa	27
Hippoplanus	249

I	Pag.
Impoſtura jocoſa	396
Inquiſitio de Fide	194
Ἰχθυοφαγία	310
Ἵππευς ἄνιππος	403
L	
Luſus Pueriles	30
M	
Miles & Carthuſianus	154
Monita Pædagogica	30
N	
Naufragium	162
Νηφάλιον Συμπόσιον	431
O	
Opulentia ſordida	458
P	
Percontantis Domeſtica	12
Percontantis De variis	6, 7, 8
Percontantis Reducem	9
Peregrinatio Religionis ergô	282
Pietatis puerilis	38
Philetymus & Pſeudocheus	159
Philedoxus	450
Πολυδαιτία	371
Problema	488
Procus & Puella	124
Πτωχολογία	252
Πτωχοπλούσιοι Franciſcani	216
Puerpera	267
S	
Senatulus	420
Scortum & adoleſcens	174
Spectrum	236
Synodus Grammaticorum	384
V	
Venatio	46
Virgo μισόγαμος	133
Virgo Pœnitens	141
Vota temere ſuſcepta	19
Uxor μεμψίγαμος	143

FAMI-

FAMILIARIA COLLOQUIA.

SALUTANDI RATIO IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium docet comitatem & urbanitatem in ſalutationibus: quoſnam, quando, quo nomine ſalutare debeamus.

NON temere docet quidam[1], ut SALUTEMUS LIBENTER. Comis enim & blanda ſalutatio ſæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certe mutuam benevolentiam alit augétque. Quidam uſque adeo Demeæ[2] ſunt, ingenioque agreſti, ut vix ſalutati reſalutent. Nonnullis hoc vitii conciliavit educatio verius, quàm natura.

Urbanitatis eſt ſalutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipſi, colloquendi gratiâ. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oſcitantes, ſingultientes, ſternutantes, tuſſientes. In ructu crepituve ventris ſalutare, hominis eſt plùs ſatìs urbani; Sed incivilius etiam cum ſalutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, ſalve matercula[3], ſalve mi frater, ſalve præceptor obſervande, ſalve multum mi patrue, ſalve dulciſſime nepos.

Urbanum eſt addere cognationis aut affinitatis[4] titulum, niſi cum habent aliquid odii: tum enim præſtat abuti[5] minùs quidem propriis, ſed planſibilioribus[6]. Veluti cùm novercam ſalutamus matrem; privignum, filium; vitricum, patrem; ſororis maritum, fratrem; fratris uxorem, ſororem. Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, ſi ſenem patrem aut virum eximium ſalutes, quam ætatis cognomine[7], etiamſi olim honoris causâ dicebatur, ὦ γέρον[8]. Salve præfecte, ſalve tribune. Non autem, ſalve caligarie, aut calciarie. Salve adoleſcens, ſalve juvenis. Senes ignotos adoleſcentulos filiorum cognomento ſalutant, adoleſcentes viciſſim illos patres aut dominos.

1 CAto habet enim in præceptis, *Saluta libenter.*

2 Moroſi; ex eo quod Demea ſit ſenex morоſus in Terentio.

3 Auctor prægaudet diminutivis, centies obſervare licebit.

4 *Agnati* ſunt qui à patre, *cognati* à matre, *affines* ab uxore, vel matrimonio nobis conjuncti ſunt.

5 *Abuti* ergo non ſemper ſumitur in malam partem, contra vulgarem opinionem, hîcque ſicut & in Terentio idem eſt ac *uti*.

6 Magis gratis.

7 Reſpicit ad Horatianum præceptum, *Ut cuique eſt ætas, ità quemque facetus adopto*, Epiſt. i. 6, 55.

8 Senex; Græca vox olim honorifica apud Hebræos, Lacedæmonas, Romanos, hinc *ſenatores*.

BLANDIOR[1] SALUTATIO INTER AMANTES.

Salve
- mea Corneliola[2].
- mea vita.
- mea lux.
- meum delicium.
- meum ſuavium.
- mel meum.
- mea voluptas unica.
- meum corculum.
- mea ſpes.
- meum ſolatium.
- meum decus.

HONORIS GRATIA, AUT SECUS.

P. [3]Salve, here. *R.* Ohe, ſalve tu quoque, bone vir. *P.* Salve, vir ornatiſſime, clariſſime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve, mi Mæcenas[4]. *R.* Salve, patrone ſingularis. Salve, vir ſpectatiſſime. Salve, unicum hujus ætatis ornamentum. Salve, Germaniæ delicium. *P.* Salvete, quotquot eſtis, unâ ſalute omnes. Salvete, pariter omnes. *R.* Salvete, belli homunculi. *P.* Salve, congerro lepidiſſime. Salve, vinipernicies. *R.* Salve & tu, gurges helluóque placentarum. *P.* Salve multùm, virtutis omnis antiſtes. *R.* Salve tantundem, totius probitatis exemplar. *P.* Salve, anicula annos nata quindecim. *R.* Salve, puella annorum octoginta. *P.* Benè ſit tibi cum tuo calvitio. *R.* Benè tibi cum lacero naſo. Ut ſalutâris, ità reſalutâberis, Si malè dixeris, pejùs audies. *P.* Salve iterum. *R.* Et tu ſalve perpetuùm. *P.* Salve plus millies. *R.* Equidem malim ſalvere ſemel. *P.* Salve quantum vis. *R.* Et tu quantum mereris. *P.* Salvere te jubeo. *R.* Quid ſi nolim? Equidem ægrotare malim, quam tuâ ſalute ſalvere.

Salva

1 Blanda, vel blandiſſima; eſt ergo comparativum abſolutum pro ſuperlativo, eſtque in eo plurimùm quædam elegantia.

2 Cornelianum nomen nobiliſſimum erat apud Romanos, quippe ex Corneliana familia Scipiones; hinc amans illud dat amicæ, itemque præ ſtudio & affectu utitur diminutivo.

3 Vides quandoque, lector, literam P. in hoc paragrapho, itemque in aliis quinque ſubſequentibus, pertinentibus ad haſce ſalutandi ac bene precandi formulas, quod in aliis editionibus videre non eſt; id factum in puerorum gratiam, ut ſciant hac litera ſignificari, eum qui alloquitur prior ea dicere, quæ ibi videbunt, donec venerint ad literam *R.* Quæ reſponſionem denotat; etenim ſæpiſſime obſervavi eorum notiones confundi propter deſiderationem ſimilis cujuſdam diſtinctionis, quæ nihil in Eraſmicis mutat.

4 Patrone doctiſſime ac illuſtriſſime: Mæcenas enim fuit literatorum patronus ſumme familiaris Cæſari Auguſto.

Salva sit tua { Sanctitas. / Amplitudo. / Celsitudo. / Majestas. / Beatitudo. / Sublimitas. } magis vulgò recepta sunt, quàm probata doctis.

In tertia persona.

Sapidus Erasmus suo [1] salutem dicit.
Sapidus Beatum suum plurimâ salute impertit.

Alia Forma.

P. Salvus sis, Crito. Benè tibi sit, vir optime. *R.* Et tibi meliùs. *P.* Pax tibi, frater. *R.* Christiana salutatio est, à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita. *P.* Ave præceptor. *R.* Equidem malim *habere*, quam *avere* [2]. *P.* χαῖρε [3]. *R.* Memento te Basileæ esse, non Athenis. *P.* Cur tu igitur audes Romanè loqui, cùm Romæ non sis?

Bene Precandi Formulæ.

Et benè precari, salutationis genus est.

Gravidæ.

Faxit Deus ut feliciter parias; ut maritum pulchrâ prole facias parentem. Faxit illa Virgo mater [4], ut feliciter sias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint superi [5] ut majore molestiâ non elabatur, quam illapsum est, quicquid hoc est oneris, quod gestas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Benè sit universo cœtui. Precor omnia læta vobis omnibus. Deus benè fortunet vestrum convivium.

Sternutanti.

Sit faustum & felix. Servet te Deus. Sit salutiferum. Benè vertat Deus.

Auspicanti quidpiam.

P. Sit felix & faustum reipublicæ. Bono sit omnibus quod instituis. Benè vertat quod agis. Benè fortunet Deus tuos labores. Faveant superi tuis conatibus. Quæso ut quod instituisti, superis benè fortunantibus, feliciter absolvas. Benè fortunet Christus opt. max. quod in manibus est. Feliciter cedat quod instituisti. Feliciter exeat

1 Amico scil. reticentia est in sermone familiari etiam apud nos usitatissima.

2 Cupere; ludit auctor propter verborum affinitatem.

3 Idem quod *ave*, vel *salve*; Græcum est a χαίρω, gaudeo.

4 Maria mater Christi, non deposuerat auctor omnes omninò errores pontificios, cultum præsertim Virginis Mariæ, si verbis danda fides.

5 Deus scil. ethnica enim loquutio est, sensu Christiano accipienda hoc semel.

quod aggreſſus es. Rem ſanctam aggreſſus es, precor ut felix ſit exitus ac proſperum numen aſpiret pulcherrimis cœptis. Chriſtus benè cœpta ſecundet. Proſperè ſuccedat quod auſpicatus es. Deum optimum maximumque precor, ut iſtud conſilium quam eſt honeſtum, tam ſit & felix. Bonis avibus [1] cœpta res, melioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem curſum, & recurſum feliciorem. Faxit Deus, ut, itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi proſperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam iſta profectio tibi ſuccedat ex animi tui ſententia. Utinam tibi tam jucunda ſit iſta profectio, quam nobis erit interim moleſtum tui deſiderium. Bonis auſpiciis [2] ſolvas anchoram. Precor ut ex utriuſque votis ſuccedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo bonóque ſit utriſque. Precor ut hoc matrimonium voluptati ſit omnibus nobis. Soſpitet te Jeſus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem reſtituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auſpiciis ineat, lætioribus procedat, lætiſſimis exeat, ac ſæpiùs recurrat ſemper felicior. *R.* At ego viciſſim tibi multa ſecula feliciſſima precor, ne tu gratis ſis nobis benè precatus. Precor ut hic dies tibi candidus [3] illuxerit. Precor ut hic ſol tibi felix ſurrexerit. *P.* Tantundem tibi reprecor [4]. Sit felix exortus hujus diei, & ſit utrique noſtrûm proſperrimus. Opto tibi noctem proſperam, pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix ſomnus. Det Deus placidam quietem. Det ſomnum abſque ſomniis. Faxit Deus, ut aut placidè dormias, aut feliciter ſomnies. Sit tibi fauſta nox. *R.* At ego tibi, quando gaudere ſoles lucro, pro una fauſta mille precor fauſtiſſimas.

VALE IN DIGRESSU.

P. Valete omnes. Benè vale. Cura ut quam rectiſſimè valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te benè valere. Jam me tempus aliò vocat, tu valebis. Valeto quàm optimè. Vale pancraticè [5], aut, ſi mavis, athleticè. Vale ut dignus es. Vale ut meritus es. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in craſtinum. Nun-

1 Feliciter; ab auguribus, qui ex avium volatu, cantu, ac paſtu futura prædicebant.

2 Idem quod præcedens, *bonis avibus*, non ſolum vocis ſignificatione, ſed etiam origine, nempe ab avibus aſpectis.

3 Felix; à Thracibus, qui proſperum diem albo, improſperum vero atro lapillo, notabant.

4 Viciſſim precor; verbum Eraſmi ſolius auctoritate conflatum.

5 Firma valetudine; à Græcis παντὰ, omnia, & κρατεῖν, obtinere, ſiquidem erant apud Græcos quinque ludorum vel certaminum ſpecies, curſus, diſcus, ſaltus, lucta, & pugilatus; quique in iis omnibus victor evaſerat dicebatur παγκρατιαςὴς, quam ſortem nemo ſane obtinebat, niſi eſſet firmiſſimâ valetudine.

Nunquid vis? Eſt aliud quod me velis? *R.* Nihil, niſi ut proſperè valeas. Da operam ut ſis proſperâ valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam ſalutis tuæ. Fac ut proximo congreſſu te lætum ac nitidum videamus. Jubeo te curare cuticulam [1]. Cura ut ſit mens ſana in corpore ſano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore, tum animo. *P.* Dabitur quidem opera [2]. Valebis tu quoque. Tibi viciſſim precor proſperam valetudinem.

SALUTANDI PER ALIUM.

P. Frobenium jubebis meo nomine ſalvere plurimùm: Eraſmiolum item meâ causâ ſalutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quàm potes officiociſſimè ex me [3] ſalutem dicito. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi ſodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis ſalutato. Uxori ſalutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine ſalutem adſcribes. Mei vice ſalutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? *R.* Ut rectè valeant. *P.* Eſtne quod velis ad tuos perferri me nuncio? *R.* Multam ſalutem omnibus, ſed præcipuè patri. *P.* Sunt quos per me tuo nomine velis ſalutatos? *R.* Omnes qui de me percontabuntur. Salutem, quam mihi ab amicis attuliſti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi ſalutem attuliſti, hos omnes meâ gratiâ viciſſim ſalutabis accuratè. In amicis ſalutandis ſis, quæſo, mihi vicarius. Salutâſſem generum meum per literas, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ vice fueris. *P.* Heus, heus, quò properas? *R.* Rectè Lovanium [4]. *P.* Reſiſte pauliſper, eſt quod tibi mandem [5]? *R.* Atqui pediti non convenit ſarcina. *P.* Quid rei eſt? *R.* Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campenſem, totumque chorum trilinguem [6] mihi ſalutes. *P.* Si nihil aliud imponis ſarcinæ præter ſalutes, facile perferam. *R.* Atqui nè gratis iſtud facias, precor ut tibi quoque eunti ac redeunti Salus ſit comes.

REDUCEM QUOMODO SALUTARE OPORTEAT.

P. Salvum te advenire gaudemus. Soſpitem adeſſe volupe eſt. Te nobis redditum eſſe, voluptati eſt. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia ſuperis quod nobis incolumis redieris. Quò moleſtius fuit nobis tui deſiderium, hoc redditus conſpectus tui jucundior eſt. Gratulamur & tibi, & nobis, quod vivus ac valens nobis reſtis tutus ſis. Hoc reditus tuus eſt nobis jucundior, quo minus expecta-

1 *I charge you to make much of yourſelf.*
2 *I will do the beſt I can.*
3 *In my name, from me.*
4. Oppidum Brabantiæ.
5 *Stop a little, I have ſome orders to ſend by you.*
6 Qui callet tres linguas; Latinam, ſcil. Græcam, & Hebraicam.

tus. *R.* Ego viciſſim lætor, quòd incolumis vos incolumes offenderim [1]. Quod te ſalvum repererim vehementer gaudeo. Non viderer mihi rediſſe ſalvus, niſi vos ſalvos reperiſſem. Nunc demùm mihi videor ſoſpes, cum vos incolumes ac pulchrè valentes conſpicio.

PERCONTANDI FORMA IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium docet formulas percontandi in primo congreſſu? Unde venis? Quid novi affers? Ut vales? &c.

GEORGIUS, LIVINUS.

Ge. EX qua tandem corte aut cavea nobis ades? *Li.* Quid ita? *Ge.* Quia malè ſaginatus. Quia macie pelluces [2] totus, arididate crepitas. Unde prodis? *Li.* E collegio Montis acuti [3]. *Ge.* Ergò ades nobis onuſtus literis. *Li.* Imò pediculis. *Ge.* Pulchrè comitatus advenis. *Li.* Sanè, nec tutum eſt nunc viatorem ire incomitatum. *Ge.* Agnoſco ſodalitium ſcholaſticum. Ecquid novarum rerum adfers è Lutetia [4]? *Li.* Illud in primis, quod, ſcio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ Beta [5] ſapit, & Quercus concionatur. *Ge.* Quid ego audio? *Li.* Hoc quod narro. *Ge.* Monſtri ſimile. Oportet illic fungos & lapides eſſe auditores, ubi tales concionentur. *Li.* Atqui ſic res habet. Nec audita narro, ſed comperta [6]. *Ge.* Oportet igitur illic plurimùm ſapere homines, ſi ſapit Beta & Quercus. *Li.* Rectè conjectas.

PERCONTANDI DE VALETUDINE.

Ge. Valéſne? *Li.* Contemplare vultum. *Ge.* Quin potiùs lotium jubes [7]? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipſa loquitur te bellè valere; ſed quomodo tibi placeas. *Li.* Corpus quidem bellè habet, ſed animo malè eſt. *Ge.* At non valet, qui iſthac parte laborat. *Li.* Sic res habent meæ: corpus valet, ſed ægrotat crumena. *Ge.* Facile iſti morbo medebitur mater. Ut valuiſti uſque? *Li.* Variè [8], ut ſunt res mortalium. *Ge.* Satin' rectè

1 *I find you in good health, as I myſelf am.*

2 Hæ duæ phraſes non vulgares commode credo, poſſunt reddi Angl. *You are ſo lean that one can ſee through your body, and ſo void of moiſture that upon the leaſt motion your bones do crack, or your ſkin doth make a noiſe as if it was parchment.*

3 Nomen proprium Gall. *Le college de Montaigu.*

4 *Paris*, urbe Galliæ præcipuâ.

5 Beta herba inſipida, quercus arbor omnibus nota; tunc temporis erant Lutetiæ duo ſatis noti magiſtri, quos parvi, ni fallor, faciebat Eraſmus, nim. *Du Bete, & du Cheſne*, qui ſatis bene, præſertim ab homine qui vult jocari, Latine reddi poſſunt, *Beta*, & *Quercus*; hos ergo atque eorum auditores & admiratores irridet auctor, occaſione ex eorum nominibus arreptâ.

6 *What I know to be true.*

7 Contemplari ſcil. *Caſt your water?*

8 *Sometimes better, ſometimes worſe.*

rectè vales? Salvane res? Satin' ſalvæ res? Fuiſtine ſemper proſperâ valetudine? *Li.* Proſperrimâ, gratia ſuperis, Ego Dei beneficio perpetuò belliſſimè valui. Semper proſperâ valetudine ſum uſus. Hactenus bonâ valetudine fui, fauſta, incolumi, felici, proſperâ, ſecundâ, integrâ, baſilicâ[1], athleticâ, pancraticâ valetudine. *Ge.* Faxint ſuperi ut iſthuc ſit perpetuum ac proprium[2]. Lætus iſthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Eſt iſthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem iſtum ex te audire ſupra modum gaudeo. Iſtud haud invitus audio. Oppidò[3] lætor iſthuc audire ex te. Ut idem ſemper facias, opto. Ut ad iſtum modum quàm diutiſſimè valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia ſuperis. Gratiam habeo ſuperis. *Li.* Equidem pulchrè valeo, ſi tu vales. *Ge.* Nihil interim moleſtiæ fuit? *Li.* Nihil, niſi quod veſtrâ conſuetudine frui non licuit. *Ge.* Quo pacto vales? *Li.* Rectè, pulchrè, bellè, perbellè, belliſſimè, perpulchrè, feliciter, commodè, minimè malè. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: baſilicè, pancraticè, athleticè. *Ge.* Expectabam ut diceres etiam tauricè.

MALE VALERE.

Ge. Recténe vales? *Li.* Vellem quidem. Non admodum ex ſententia. Equidem utcunque valeo. Sic ſatis. Valeo ut poſſum, quando ut volo non licet. Ut ſoleo. Ita ut ſuperis viſum eſt. Non optimè ſanè. Sic ut antehac, pejus nunquam. Valeo ut ſolitus ſum. Valeo ut ſolent, quibus cum medicis res eſt. *Ge.* Ut vales? *Li.* Secùs quam vellem. *Ge.* Qua valetudine es? *Li.* Haud ſanè commodâ, incommodâ, perquam incommodâ, infelici parum proſperâ, parum ſecundâ, malâ, adverſâ, infauſtâ, imbecilli, dubiâ, mediocri, vix mediocri, longè aliâ quam vellem, tolerabili, qualem optem hoſtibus meis. *Ge.* Rem mihi ſanè quàm acerbam narras. Prohibeant ſuperi. Avertat Deus. Bona verba[4]. Hic cupiam te vanum[5] eſſe. Bono ſis animo oportet. Forti infractóque ſis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus eſt animus ſpe fortunæ ſecundioris[6]. Quid morbi eſt? Quod mali genus eſt? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? *Li.* Neſcio, & hoc laboro periculoſiùs. *Ge.* Verum. Nam ad ſanitatem gradus eſt, noviſſe morbum. Nullóſne conſuluiſti medicos? *Li.* Equidem permultos. *Ge.* Quid reſpondent? *Li.* Id quod

1 Optima; à Græco βασιλεὺς, rex, quia rex eſt enim ſupponitur bene valere.

2 Firmum, conſtans.

3 Valdè, multùm.

4 Scil. *dic. Uſe not ill ſoreboding words.*

5 Mendacem; hic enim ſenſus hujus vocis uſitatiſſimus, deinceps vicebis perſæpe.

6 *You ſhould ſupport your mind with hopes of better fortune.*

advocati Demiphoni apud Comicum[1]; alius negat, alius ait, alius deliberandum cenſet. In hoc conſentiunt omnes, me miſerum eſſe. *Ge.* Quam pridem habet te hoc mali? Diu eſt quod teneris iſto morbo? Quantum temporis eſt, quod te malum hoc corripuit? *Li.* Dies plus minus viginti. Fermè menſis eſt. Jam tertius eſt menſis. Mihi quidem ſeculum videtur, quòd ægrotare cœpi. *Ge.* Adnitendum cenſeo, ne morbus fiat familiaris. *Li.* Jam nimiùm aſſuevit. *Ge.* Num eſt hydrops? *Li.* Negant. *Ge.* Num dyſenteria? *Li.* Non arbitror. *Ge.* Num febris? *Li.* Opinor febris eſſe ſpeciem, ſed novam, ut nunc novi ſubinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. *Ge.* At plus ſatis erat veterum. *Li.* Ita viſum eſt naturæ nimiùm novercæ[2]. *Ge.* Quoto die recurrit dolor? *Li.* Quoto die narras? imò quotidie, ſæpius quam Euripus[3]. *Ge.* Papæ! malum abominandum. Unde contraxiſti morbum! Unde ſuſpicaris hoc eſſe collectum mali? *Li.* Ex inedia. *Ge.* At non ſoles uſque adeò ſuperſtitioſus eſſe, ut te jejunio maceres. *Li.* Non erat religio, ſed inopia. *Ge.* Quænam? *Li.* Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum ſuſpicor. E vino plus ſatis diluto[4]. E crudis malis contracta eſt ſtomachi cruditas. *Ge.* Vide ne ex immodico aut intempeſtivo ſtudio conciliâris hoc mali, aut expotatione largiore, aut Venerè parum moderatâ. Quin accerſis medicum? *Li.* Timeo nè citiùs morbum augeat, quam adimat. Metuo nè pro remedio det venenum. *Ge.* Deligendus eſt igitur, cui tutò fidas. *Li.* Si moriendum eſt, malo ſemel mori, quam tot pharmacis excarnificatus[5]. *Ge.* Fac igitur ut ipſe tibi ſis medicus. Si diffidis homini medico, precor ut ſit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cucullâ Dominicali[6] aut Franciſcanâ revaluerunt. *Li.* Idem fortaſſis eveniſſet, ſi leonis pallio tecti fuiſſent. Verum iſta diffidenti nihil conducunt. *Ge.* Fide igitur,

1 Terentium; etenim in ejus comœdia, cui nomen Phormio, tres advocati dant Demiphoni unuſquiſque diverſum conſilium ſuper re propoſita.

2 Non ſatis Chriſtiana loquutio, ignoſcenda tamen, Plinii eſt, aliorumque auctorum puriſſimæ Latinitatis.

3 Fretum maris inter Eubœam & Bœotiam in Græcia, quod dicitur recurrere ſepties in die.

4 *Mixed with too much Water.*

5 Subauditur *vivere*.

6 Dominicus & Franciſcus duo divi apud pontificios, fundatores ordinum Dominicanorum ſcil. & Franciſcanorum. Prior Hiſpanus ex Calahorra ſuum qui tunc dicebatur prædicantium ordinem inſtauravit in Occitantia Galliæ provincia, adverſus Albigenſes, quem confirmavit Honoratus tertius, anno 1216; poſterior ex Aſſiſio in Italia, ſuum quoque inſtauravit anno 1208, quem comprobavit Innocentius tertius anno 1215. Dicitur etiam hic ordo Fratrum minorum, ac in plurimos dividitur ramos; eſt & alius Franciſcus, ex Paula ſcil. in Calabria fundator Minimorum ordinis, quem Sixtus quartus comprobavit an. 1473. ad hujus ordinem & cucullam hîc non reſpicitur, ſed ad prioris, Franciſci ſcil. ex Aſſiſio, & Dominici; in quorum veſtibus, quarum cuculla pars eſt, plurimi ægrotantes ſe includebant Eraſmi tempore, & etiam adhuc non pauci inter Papiſtas ſeſe includunt in ſpem valetudinis recuperandæ, quem morem irridet auctor.

igitur, ut reviviſcas. Alii morbo levati ſunt, nuncupatis alicui divo votis. *Li.* At ego cum divis non paciſcor. *Ge.* Proinde tu vel à Chriſto cui fidis, pete ſanitatis beneficium. *Li.* At ego, an beneficium ſit, neſcio. *Ge.* An non beneficium eſt, liberari morbo? *Li.* Nonnunquam mori felicius eſt. Ab illo nihil peto, niſi ut quod ſcit optimum eſſe, mihi largiatur. *Ge.* Sume quod alvum dejiciat [1]. *Li.* Jam ſua ſponte cita eſt. *Ge.* Ciendus eſt alvus, movendus eſt alvus. *Li.* Imò ſiſtendus eſt magis, nam plus ſatis profluit.

PERCONTANDI REDUCEM.

ARGUMENTUM.

Percontandi reducem de itinere, de bello, de rebus privatis, de ſpe fruſtrata, de promiſſis magnificis, uxore puerpera, periculis, amiſſis opibus, &c.

Ge. FUitne tibi hoc iter fauſtum & commodum? *Li.* Sic ſatis; niſi quod nihil uſquam tutum eſt à latronibus. *Ge.* Hic eſt belli ludus. *Li.* Eſt, ſed ſceleratiſſimus. *Ge.* Pedes advenis, an eques? *Li.* Partim pedeſtri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. *Ge.* Quo in ſtatu ſunt res Gallicæ? *Li.* Sanè turbulento. Magnæ bellorum minæ ſunt. Quid mali allaturi ſint hoſtibus, neſcio: certè Galli jam ipſi non dicendis malis affliguntur. *Ge.* Unde proficiſcuntur iſti bellorum tumultus? *Li.* Unde, niſi ex ambitione monarcharum? *Ge.* At horum prudentia conveniebat ſedari rerum humanarum tempeſtates. *Li.* Sedant illi quidem, ſed ut auſter mare. Perſuadent ſibi ſe Deos eſſe, ſuâque causâ mundum hunc eſſe conditum. *Ge.* Imò princeps reipublicæ gratiâ conſtituitur, non reſpublica principis causâ. *Li.* Imò non deſunt theologi, qui frigidam [2] ſuffundant, & ad hos tumultus claſſicum canant. *Ge.* Iſtos ego ſtatuerem in prima acie. *Li.* At illi ſibi cavent poſt principia [3]. *Ge.* Iſta publica fatis [4] curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in ſtatu ſunt? *Li.* Optimo, felici, mediocri, tolerabili. *Ge.* Quo pacto ſe res habent tuæ? Num ex voto? *Li.* Imò ſupra votum, ſupra meritum, ſupra ſpem. *Ge.* Satin' ex ſententia? Satin' ſalva omnia? Satiſne proſpera omnia? *Li.* Res in pejore ſtatu eſſe non poteſt. Pejore in loco negotium non poteſt eſſe. *Ge.* Non cepiſti igitur quod captabas? non contigit præda, quam venabaris? *Li.* Venabar equidem, ſed iratâ Deliâ [5]. *Ge.* Nihil reliquum eſt ſpei? *Li.* Spei permultum, ſed rei nihil. *Ge.* Epiſcopus nihil oſtendit ſpei? *Li.* Tota plauſtra [6] totaſque ſpei naves, ſed præterea nihil. *Ge.* Nihil adhuc

1 Purget.

2 *Aquam* ſubaudi; theologos intelligit male zelotypos, qui in hiſce diſcriminibus imitantur fabros injicientes aquam in ignem, ut ardentior fiat.

3 Poſt primam aciem; ut ſcil. in tuto ſint. *They keep out of harms way.*

4 Pagana loquutio ſenſu Chriſtiano emendanda.

5 Nihil venatione cepi; Delia enim eſt Diana venationis Dea, ſic dicta à Delo inſula, ubi nata dicitur.

6 Angl. *Cart-loads and ſhip-loads of hope.*

adhuc miſit? *Li.* Promiſit quidem largiter, at nè teruntium quidem miſit [1]. *Ge.* Ergo ſpe alendus eſt animus. *Li.* Sed hâc non ſaginatur venter. Qui ſpe aluntur, pendent, non vivunt. *Ge.* Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil eſſet oneris in zona [2]. *Li.* Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim ſunt arma certiora adverſus latrones. Sed ego malim & onus & periculum. *Ge.* Nihilne tibi ademptum eſt in via? *Li.* Mihine? Quæſo, quid eripias nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi vacuo [3] viatori per totum iter canere & eſurire. Num quid vis? *Ge.* Quo nunc hinc abis? *Li.* Rectè domum, ſalutaturus penates [4] jamdiu non viſos. *Ge.* Precor ut illic offendas omnia læta. *Li.* Utinam ita velint ſuperi. Nihil interim extitit novi domi noſtræ? *Ge.* Nihil, niſi quod reperies auctam familiam. Nam tua Catulla peperit tibi catulum [5] abſenti. Tua gallina peperit tibi ovum. *Li.* Benè nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro iſtoc nuncio polliceor evangelium [6]. *Ge.* Quodnam? ſecundùm Matthæum? *Li.* Non ſecundùm Homerum. En, accipe. *Ge.* Tibi ſerva tuum evangelium. Mihi ſaxorum ſatis eſt domi. *Li.* Ne ſperne munuſculum: Aetites [7] eſt, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. *Ge.* Quid ais? Eſt mihi ſanè gratiſſimum. Diſpiciam unde poſſim hoc donum penſare. *Li.* Abundè penſatum puta, ſi boni conſulueris. *Ge.* Imò nihil accidere potuit magis in tempore. Nam uxori meæ jampridem tumet uterus. *Li.* Illud igitur abs te ſtipulabor, ut ſi maſculum ediderit, me ſuſceptorem [8] adſciſcas. *Ge.* Polliceor; ac tuum indetur puero nomen. *Li.* Quod utriſque benè vertat. *Ge.* Imò nobis omnibus.

MAURITIUS. CYPRIANUS.

Ma. Rediſti nobis obeſior ſolito. Rediſti procerior. *Cy.* At equidem mallem prudentior, aut doctior. *Ma.* Imberbis abieras, rediſti barbatulus. Contraxiſti tibi abſens nonnihil ſenii. Quid ſibi vult hic pallor? quid macies? quid frons caperata? *Cy.* Ut eſt fortuna, ſic eſt corporis habitus. *Ma.* Num adverſa? *Cy.* Nunquam mihi quidem alias ſecunda, ſed nunquam quam nunc [9] reſlavit odioſius. *Ma.* Doleo vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas. Sed quid iſthuc mali eſt? *Cy.* Univerſæ pecuniæ naufragium feci. *Ma.* In mari? *Cy.* Non. ſed

1 *Not ſo much as a farthing.*

2 Cingulum; in quo antiqui ponebant æra ſua.

3 Alludit ad notiſſimum, ex Juven. 10, 22. nempe, *Cantabit vacuus coram latrone viator.*

4 Domum; Penates enim ſunt dii domeſtici.

5 Puerum; nomen hoc propter affinitatem cum nomine matris.

6 Eſt ludus in verbo, *Evangelium* enim, quod propriè ſignificat bonum nuncium, eſt præmium ſeu donum in Homero, hinc donum iſthuc vocatur *Evangelium ſecundum Homerum.*

7 Aquilæ lapis; à Græco ἀετὸς, aquila, quoniam aquila dicitur hunc lapidem in nidum portare, ut promoveat partum.

8 *Chooſe me God-father.*

9 *She was never kind to me in my life, but now bears harder againſt me than ever.*

ſed in litore, nondum navem ingreſſus. *Ma.* Ubinam? *Cy.* In litore Britannico. *Ma.* Benè habet quod ipſe nobis vivus enatâſti. Præſtat pecuniæ jacturam facere [1] quàm vitæ. Levius eſt pecuniæ diſpendium quàm famæ. *Cy.* Vitâ famâque incolumi, perit pecunia. *Ma.* Vita ſarciri nullo pacto poteſt, famâ ægrè poteſt, pecunia facile alicunde ſarcietur. Quî malum hoc accidit? *Cy.* Neſcio, niſi quòd ſic erat in fatis meis. Sic viſum eſt ſuperis: ſic libuit genio meo malo [2]. *Ma.* Vides igitur doctrinam ac virtutem tutiſſimas eſſe divitias, quæ nec eripi poſſunt, nec gravant circumferentem [3]. *Cy.* Pulchrè tu quidem philoſopharis, ſed interim ego ringor [4].

CLAUDIUS, BALBUS.

Cl. Gratulor tibi reduci, Balbe. *Ba.* Et ego tibi ſuperſtiti, Claudi. *Cl.* Gratulor tibi in patriam reverſo. *Ba.* Imò gratulare magis è Gallia profugo. *Cl.* Quid ita? *Ba.* Quia illic bellis fervent omnia. *Cl.* Quid Muſis cum Marte [5]? *Ba.* Atqui illic nè Muſis quidem parcitur. *Cl.* Tu igitur feliciter elapſus es. *Ba.* At non ſine periculo. *Cl.* Totus alius nobis redîſti. *Ba.* Qui ſic? *Cl.* Ex Hollando verſus es in Gallum. *Ba.* Quid an capus [6] eram cum hinc abirem? *Cl.* Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. *Ba.* Hanc metamorphôſin malim quam in gallinam. Sed ut cuculla [7] non facit monachum; ita nec veſtis Gallum. *Cl.* Jamne calles Gallicè? *Ba.* Sic ſatis. *Cl.* Quo pacto didiciſti? *Ba.* A magiſtris haud quaquam mutis. *Cl.* Quibus? *Ba.* Mulierculis quovis turture loquacioribus. *Cl.* In tali ludo facile diſcimus loqui. Sonaſne [8] probè ſermonem Gallicum? *Ba.* Imò & Latinum ſono Gallicè. *Cl.* Nunquam igitur ſcribes bona carmina. *Ba.* Cur ita? *Cl.* Quia periit tibi ſyllabarum quantitas [9]. *Ba.* Mihi ſatis eſt qualitas [10]. *Cl.* Quid, eſtne Lutetia immunis à peſtilentia? *Ba.* Nunc eſt. Sed perpetua non eſt: aliquando remittit ſeſe [11], mox recrudeſcit; nonnunquam intermittitur, deinde recipit ſeſe. *Cl.* Non ſat erat malorum, ubi bellum eſt? *Ba.* Erat, niſi ſecus eſſet viſum ſuperis. *Cl.* Annonæ caritatem iſtic eſſe oportet. *Ba.* Imò penuriam. Omnium rerum illic inopia eſt, præter-

1 Perdere.

2 Hoc in imitationem veterum, etenim veteres pagani cuivis hominum dabant duos genios, quorum alter juvare, alter nocere, ſtudebat.

3 *Are burthenſome to the bearer.*

4 Animo diſcrucior.

5 Doctis cum bello? Muſæ enim ſunt Deæ ſcientiarum, novemque numerantur, Mars vero belli Deus.

6 Ludit auctor propter duplicem ſignificationem Galli.

7 Proverbium omnibus notum.

8 Pronuncias?

9 Alludit ad commune dictum, *Nos Galli non curamus quantitatem ſyllabarum*, quoniam impoſſibile eſt verſus componere ſine notione quantitatis.

10 Ridiculum ſuggerit Batavo Gallice Latinum ſonanti, propter affinitatem verborum *quantitas* & *qualitas*, ut magis ridiculos reddat Gallos, eos ſcil. qui quantitatem ſyllabarum non curant.

11 *Abateth ſometimes, but ſoon rageth again.*

terquam ſceleratorum militum. Bonorum virorum illic eſt mira vilitas [1]. *Cl.* Quid accidit Gallis, ut bellum ſuſcipiant cum Aquila [2]? *Ba.* Quia movet illos exemplum ſcarabæi [3], qui non ceſſit aquilæ. In bello nemo ſibi non videtur Hercules [4]. *Cl.* Non te remorabor diutiùs. Aliàs latiùs nugabimur, cum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant negotiola quædam.

DOMESTICA CONFABULATIO.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc mutuæ conſuetudinis verba, jocos, & familiarium dicteria, & mores tradit. i. *Deambulandi foris. Evocandi ſocios.* ii. *Rarò inviſendi, rogandi de uxore, filiâ, filiiis.* iii. *De otio; tinnitus auris; deformis puellæ deſcriptio; invitat ad nuptias.* iv. *Nimium ſtudes, &c.*

i. PETRUS MIDA puer, JODOCUS.

Pe. HEus, heus, puer, nemon' huc prodit? *Mi.* Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet eſſe. O lepidum caput! Quid adfers, mi Petre? *Pe.* Me ipſum. *Mi.* Næ tu rem haud magni pretii huc attuliſti. *Pe.* Atque magno conſtiti patri meo. *Mi.* Credo pluris quam revendi poſſis. *Pe.* Cæterùm Jodocus éſtne domi? *Mi.* Incertus ſum, ſed viſam. *Pe.* Quin tu potiùs abi, & roga ipſum an velit nunc eſſe domi. *Mi.* Abi tu potiùs, ſiſque tibi ipſi Mercurius [5]. *Pe.* Heus, Jodoce, num es domi; *Jo.* Non ſum. *Pe.* Impudens, non ego audio te loquentem? *Jo.* Imò tu impudentior: nuper ancillæ [6] tuæ credidi, te non eſſe domi, & tu non credis mihi ipſi? *Pe.* Æquum dicis, par pari relatum. *Jo.* Equidem ut non omnibus dormio [7], ita non omnibus ſum domi. Tibi poſthac ſemper ero. *Pe.* Sed tu mihi videre cochleæ vitam agere. *Jo.* Quî ſic? *Pe.* Quia perpetuò domo latitas, nec uſquam prorepis. Non ſecùs atque claudus ſutor [8], jugiter domi deſides. Tu tibi domi ſitum contrahis. *Jo.* Eſt quod agam domi; foris nihil eſt negotii. Et ſi quid eſſet, tamen hoc cœlum me dies al quot à publico cohibuiſſet. *Pe.* At nunc ſudum eſt, & invitat ad deambulandum. Vide ut blanditur! *Jo* Si prodeambulare lubet, non recuſo. *Pe.* Planè videtur hoc utendum cœlo. *Jo.* Adſciſcendus eſt unus aut alter congerro. *Pe.* Fiet, modo dicas

1 *A ſtrange cheapneſs.*

2 Imperio Germanico; aquila enim eſt ejus inſigne.

3 Nota eſt omnibus fabula de diſcrimine ſcarabæi cum aquila, hinc proverbium, *Scarabæus aquilam quærit*, eum imbecillior potentiori malum molitur.

4 Fortis; Hercules enim propter fortitudinem Deus evaſit.

5 Nuncius; Mercurius enim erat Deorum nuncius.

6 Simile de Ennio, & Neæra refert Cicero, lib. ii. de Orat. hinc imitatus eſt auctor.

7. Alludit ad hiſtoriam de Galba quodam, qui quum convivio accepiſſet Mæcenatem, ſub finem convivii uxoris amore flagrantem dormire ſimulavit, ut Mæcenas faceret cum ea, quæ luberet, at videns interea ſervum clam ſurripientem vinum, eum alloquens dixit, *Non omnibus dormio.*

8 Plautinum eſt.

dicas quos velis. *Jo.* Quid ſi Hugonem? *Pe.* Haud multum intereſt inter Hugonem & nugonem [1]. *Jo.* Age, placet. *Pe.* Quid ſi Alardum? *Jo.* Homo minimè mutus eſt. Quod auribus diminutum eſt, linguâ penſat. *Pe.* Si videtur, Nævium adjungemus. *Jo.* Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, ſupereſt ut locum diſpicias amœnum. *Pe.* Ego vero tibi locum oſtendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum ſmaragdinum virorem, nec fontium vivas ſcatebras [2], deſiderabis. Dices dignam Muſis ſedem. *Jo.* Magnificè polliceris. *Pe.* Nimium affixus es libris. Nimium aſſides libris. Immodico ſtudio te ipſum maceras. *Jo.* Malim ſtudio macreſcere, quam amore. *Pe.* At non ideò vivimus, ut ſtudeamus; ſed ideò ſtudemus, ut ſuaviter vivamus. *Jo.* Mihi vero vel immori chartis dulce eſt. *Pe.* Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? *Jo.* Me quidem vehementer oblectavit.

ii. Ægidius, Leonardus.

Æg. Quò noſter Leonardus [3]? *Le.* Ad te ibam. *Æg.* Iſtud quidem facis inſolens [4]. *Le.* Quam ob rem? *Æg.* Quia jam annus eſt, quod nos non inviſeris. *Le.* Malo in hanc peccare partem, ut deſiderer, quam ut obtundam [5]. *Æg.* Imò boni amici nulla eſt apud me ſatietas. Imò quò crebriùs venies, hoc mihi venies gratior. *Le.* Quid interim agitur domi tuæ? *Æg.* Multa ſanè quæ nolim. *Le.* Non miror. Sed jamne peperit uxor? *Æg.* Jamdudum, & quidem gemellos. *Le.* Quid ego audio? *Æg.* Sic res habet: atque illi jam denuò tumet uterus. *Le.* Iſthoc pacto ſolet augeri familia. *Æg.* Sed utinam fortuna ſic augeret pecuniam, ut uxor familiam. *Le.* Jamne elocâſti filiam? *Æg.* Nondum. *Le.* Vide ne parum tutum ſit virginem tam grandem retinere domi. Quærendus eſt gener aliquis. *Æg.* Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt ſponſam. *Le.* Quid igitur ſupereſt, niſi ut è multis deligas, qui tibi maxime ſit accommodus? *Æg.* Omnes ejuſmodi ſunt, ut neſciam quem cui præferam: ſed abhorret à nuptiis filia. *Le.* Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis eſt. Jamdudum eſt apta viro, matura conjugio. Jampridem eſt tempeſtiva viro. *Æg.* Quidni, annum egreſſa jam decimum ſeptimum? Major annis duodeviginti: annum jam agens undevigeſimum. Annos nata decem & octo. *Le.* Cur abhorret igitur à matrimonio? *Æg.* Ait ſe velle Chriſto nubere [6]. *Le.* Sane

1 Vox non Latina, quâ nugatorem intelligit, ſed ea utitur propter affinitatem cum voce *Hugonem*.

2 *Streams naturally purling.*

3 Scil. *abit?*

4 Raro.

5 *Be troubleſome.*

6 Sic apud papicolas de ſe loquuntur quæ ſe monaſterio includunt; irridet & rem & loquendi modum, ut patet ex quæſtione, An malo genio nupſit?

Sanè multas habet ille ſponſas. An malo genio nupſit, quæ caſtè vivit cum marito? *Æg.* Mihi quidem non videtur. *Le.* Quis Deus hunc affectum afflavit filiæ[1]? *Æg.* Neſcio, ſed abduci ab hoc propoſito nullis rationibus poteſt. *Le.* Vide ne ſint incantatores[2], qui inſtigent & allectent. *Æg.* Novi ego iſtos plagiarios[3]. Sedulò arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. *Le.* Quid igitur eſt in animo? Morem geres animo puellæ? *Æg.* Equidem obluctabor, quoad licebit. Nihil non experiar, quò mutem illius ſententiam. Quod ſi pertendit, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne fortè videar θεομαχεῖν vel potius μονομαχεῖν[4]. *Le.* Religiosè tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis conſtantiam, ne poſt facti pœniteat, cum mutare non erit integrum[5]. *Æg.* Equidem adnitar pro mea virili[6]. *Le.* Quid rerum gerunt filii? *Æg.* Natu maximus jamdudum maritus eſt, brevi pater futurus. Minimum ablegavi Lutetiam. Nam hîc nihil aliud quam ludebat. *Le.* Quid eò? *Æg.* Ut magiſter nobis redeat ſtultior, quam exierat. *Le.* Bona verba. *Æg.* Medius jam cœpit initiari ſacris. *Le.* Precor ut benè vertat omnibus.

iii. Mopsus, Dromo.

Mo. Quid fit? Quid igitur, Dromo? *Dr.* Sedetur[7]. *Mo.* Video. Sed quomodo ſe res habent tuæ[8]? *Dr.* Ut ſolent iis, quibus ſuperi ſunt parum propitii. *Mo.* Iſthuc ominis avertat Deus. Quid agis? *Dr.* Equidem otium ago. Id quod vides, nimirum nihil. *Mo.* Præſtat otioſum eſſe quam nihil[9] agere. Ego te fortaſſis occupatum ſeriis negotiis interpello. *Dr.* Imo maximè vacuum. Jam enim me ceperat otii tædium, & congerronem deſiderabam. *Mo.* Fortaſſis impedio, interrumpo, interturbo tua negotia. *Dr.* Imò tædium otii diſcutis. *Mo.* Da veniam, ſi te parum in tempore interpellavi. *Dr.* Imò ipſo in tempore advenis. Opportunè te huc attuliſti. Optatus ades. Interventus tuus eſt mihi vehementer gratus. *Mo.* Fortaſſis aliquid ſeriæ rei inter vos agitur, cui nolim eſſe impedimento. *Dr.* Imò

1 *Put that whim into your daughter's head?*

2 Seductores, fures; nihil autem communis apud Papiſtas hoc hominum genere, qui ſeducunt in amorem monaſterii liberos patrum divitum, ut inde fructus uberior accreſcat monaſterio.

3 Plagium eſt furti genus, unde *plagiarii* dicuntur qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

4 Græca, *pugnare cum Deo, pugnare cum monachis*, in deriſionem ſcil. hujus monachalis cantilenæ, *Qui arcet quenquam a monaſterio pugnat cum Deo.*

5 Licitum, ſine damno.

6 Subauditur *parte*, i. e. quantum poſſum.

7 Scil. *a me*, hoc eſt, ſedeo.

8 *How go affairs with you?*

9 *Nihil* hîc ſignificat rem vanam, melius enim eſt eſſe otioſum, quam tale nihil facere.

Imò lupus [1], quòd aiunt, ades in fabula. Nam de te ſermo erat. *Mo.* Facile crediderim: nam mihi huc venienti mirè tinniebat auris [2]. *Dr.* Utra? *Mo.* Læva. Unde conjicio nihil magnificè de me fuiſſe prædicatum. *Dr.* Imò nihil non honorificum. *Mo.* Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid eſt bonæ rei? *Dr.* Aiunt te venatorem eſſe factum. *Mo.* Imò jam intra caſſes meos et præda quam venabar. *Dr.* Quænam? *Mo.* Lepida puella, quam perendiè ducturus ſum, voſque oro ut meas nuptias veſtrâ præſentiâ dignemini honeſtare. *Dr.* Quænam eſt ſponſa? *Mo.* Aloiſia Chremetis filia. *Dr.* Egregium ſpectatorem formarum! Tuis oculis allubuit illa, nigro capillitio, ſimis naribus, ore prælargo, ventre prominulo [3]? *Mo.* Deſinite. Mihi dum duxi [4], non vobis. Non ſat eſt, quod ſuo regi pulchra [5]? Itaque mihi illa placebit, ſi vobis non admodum placeat.

IV. SYRUS, GETA.

Sy. Opto tibi multam felicitatem. *Ge.* Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. *Sy.* Quid agis rei? *Ge.* Confabulor. *Sy.* Quid? confabulare ſolus? *Ge.* Ut vides. *Sy.* Fortaſſe tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabularis. *Ge.* Imò cum lepidiſſimo congerrone confabulor. *Sy.* Quo? *Ge.* Apuleio [6]. *Sy.* Iſtud quidem nunquam non facis. Sed *amant alterna camœnæ* [7]. Tu perpetuò ſtudes. *Ge.* Non eſt ulla ſtudiorum ſatietas. *Sy.* Verum, ſed eſt tamen modus [8] quidam. Non omittenda quidem ſunt ſtudia, ſed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda ſunt, ſed relaxanda. Nihil ſuave quod perpetuum. *Voluptates commendat rarior uſus* [9]. Tu nihil aliud quam ſtudes. Perpetuò ſtudes. Continenter incumbis literis. Indefinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non ſtudes. Aſſiduus es in ſtudio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis ſtudendi finem, neque modum. Nullam ſtudiis tuis requiem intermiſces. Nunquam ſtudendi laborem nec intermittis, nec remittis. *Ge.* Age, tuo more facis. Rides me, ut ſoles. Nunc ludis tu quidem me. Salſè me rides. Satyricum agis. *Naſo me ſuſpendis adunco* [10]. Non me fallit tuum ſcomma. Nunc planè joco mecum

1 Proverbium, ſenſus patet per *de te erat ſermo. Talk of the devil, and he will appear.*

2 Viguit olim & viget adhuc apud vulgus, hæc ſuper aurium tinnitu opinio.

3 *Black-haired, ſnub-noſed, wide-mouthed, paunch-bellied girl.*

4 Mihi matrimonio conjunxi.

5 Alludit ad notum proverbium, *Suum cuique pulchrum.*

6 Auctore libri faceti cui nomen *Aſinus Aureus.*

7 Virgilianum Ecl. iii. 59. quo innuitur utilitas ac jucunditas colloquiorum. *The Muſes love variety.*

8 Alluſio ad tritum Horatii verſum, *Eſt modus in rebus*, &c. Sat. 1, 1, 106.

9 E Juvenali Sat. xi, 208. eſt, ac intellectu facillimum.

10 Ex Horatio, Sat. 1, 6, 5. *i. e.* irrides, contemnis me; loquebantur Romani veluti ſi ex naſo judicare poſſint de hominis cujuſvis ſagacitate, hinc apud illos, *homo naſutus*, vel *naſi acuti* ſicut

mecum agis. Sum tibi riſui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos deliciaſque facis. Eadem operâ aſſue mihi auriculas aſini. Ipſi codices pulvere ſituque obducti loquuntur, quam ſim immodicus in ſtudio. *Sy.* Emoriar, ni loquor ex animo. Diſpeream, ſi quid fingo. Ne vivam, ſi quid ſimulo. Loquor id quod ſentio. Quod res eſt dico. Seriò loquor. Ex animo loquor. Non ſecus ſentio, quam loquor.

Cur non visis?

Ge. Quid cauſæ eſt, quod tam diu nos non inviſeris? Quid rei eſt, quod nos tam rarò viſis? Quid accidit, quod tanto tempore non adieris? Quare tam rarus es ſalutator? Quid ſibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obſtitit, quò minus viſas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quò minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

Non licuit per occupationes.

Sy. Non licuit per otium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Hactenus non ſinebant negotia, ut te viſerem. Non patiebantur undæ [1] negotiorum, quibus involvebar, ut te ſalutarem. Occupatior fui, quàm ut potuerim. Tam variis diſtringebar [2] curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipſi mihi fuit copia mei [3], ſic me totum moleſta quædam negotia poſſidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, ſed vetuit neceſſitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit otium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempeſtatem. *Ge.* Equidem accipio tuam excuſationem, ſed hâc lege, nè ſæpius utaris. Excuſatio tua juſtior eſt, quàm vellem, ſi quidem valetudo fuit in cauſa. Hâc lege mihi purgatus eris, ſi quod ceſſatum eſt, officio ſarcias: ſi ſuperiorem ceſſationem crebrâ viſitatione penſes. *Sy.* Tu nihil moraris iſtiuſmodi officia nimium vulgaria [4]. Amicitia noſtra firmior eſt, quàm ut ſit officiis iſtis vulgaribus alenda. Satis crebrò viſit, qui conſtanter amat. *Ge.* Malè ſit iſtis curis, quæ te nobis adimunt. Quid imprecer iſtis negotiis, quæ talem amicum nobis invident? Peſſimè ſit iſti febri, quæ nos tam gravi deſiderio torſit [5] tui. Malè pereat iſta febris, te quidem incolumi.

Mandandi

ſicut nunc apud Gallos, *un homme qui a le nez bon, le nez fin*, denotat hominem ſagacem, qui judicare ſcit de vero rerum pretio, proindeque contemnit quæ contemptum merentur: credo deſumptas haſce loquutiones a beſtiis quæ olfactu multa detegunt, viſui imperceptibilia.

1 *Id eſt*, negotia venientia in me ſicut undæ maris, proindeque ſe innumeræ.

2 *Was harraſſed with.*

3 *Scarcely had ſo much command myſelf.*

4 *You do not ſtand upon thoſe form viſits.*

5 *Hath tormented us with ſo gr want of you.*

MANDANDI AC POLLICENDI.

JACOBUS, SAPIDUS.

Ja. Quæso ut hæc res tibi cordi ſit [1]. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi ſit curæ. Hac in re velim ut totum Sapidum exeras [2]. Si me amas, cauſam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæſo ut advigiles. Curabis hanc rem meâ causâ diligenter. Si vere is es, quem ſemper eſſe te mihi perſuaſi, fac ut ſentiam hac in cauſa, quanti me facias. *Sa.* Deſine; ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præſtare non poſſum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec ſtudium defuturum. Curabo diligentiùs, quàm ſi mea res ageretur: quanquam meam eſſe duco, quæ ſit amici. Faciam ut in me quidvis deſideres citiùs, quam diligentiam. Tu fac in utramque dormias aurem [3]: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus eſto, in me recipio provinciam [4] omnem. Gaudeo, mihi datam occaſionem, quâ declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, ſed re præſtabo, quicquid eſt amici ſinceri, & ex animo benevolentis. Nolim te lactare vanâ ſpe. Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

SUCCESSUS.

Sa. Res ſucceſſit opinione [5] melius. Fortuna votis utriuſque favit. Si fortuna tibi nupſiſſet, non potuiſſet eſſe obſequentior. Res tua & ventis & amne [6] ſecundo proceſſit. Vicit etiam vota noſtra fortunæ faventis afflatus. Opinor te litâſſe [7] Rhamnuſiæ [8], cui ſic ex ſententia per omnia. Plus impetravi quàm fuiſſem auſus optare. Ventis cadunt omnia ſecundis hic curſus nobis peractus eſt. Res omnis cecidit ex ſententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea [9]. Opinor volâſſe noctuam [10], adeo feliciter exiit nobis parum ſapienter inſtitutum.

1 *May be your ſpecial care.*

2 *Exert your whole ſelf.*

3 Securus ſis; phraſis eſt ex Terentio, Heaut. iii. 2, 5.

4 Curam; ſenſus eſt enim hujus vocis *provincia*, cum regionem non ſignificat.

5 Expectatione.

6 Facile, & proſpere; nihil magis enim ad facilem & proſperam navigationem conducit, quam *ventus & amnis*, Angl. *wind and tide.*

7 *Id eſt*, feciſſe ſacrificium gratiſſimum.

8 Fortunæ; ſic dictæ a Rhamnunte vico Atticæ, ubi colebatur.

9 Eſt ludus proprie vel ſorte, at in noſtro auctore ſæpe cœptum aut factum ſimpliciter.

10 Præſagium apud Athenienſes optimum, ſiquidem Minerva iis erat Dea tutelaris, noctua vero Deæ avis ſacra, cumque res ſuccedebant ex voto, veluti proverbio dicebatur, *Noctua volat* vel *volavit*; itemque cum res ſuâ pecuniâ conficiebantur, dicebant *noctuam volâſſe*, quoniam æra ſua noctuam habebant inſcriptam.

Gratiarum actio.

Ja. Equidem & gratiam habeo, & habiturus ſum, quod vivam, maximam. Pro iſto tuo in me officio pares agere gratias vix poſſim, referre [1] nequaquam. Video quantum debeam tuo in me ſtudio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi feciſti, & hoc magis debeo. De iſthoc tuo in me officio amo te, mi Sapide, ut par eſt, maxime. Quod hac in cauſa præſtiteris amicum minime aulicum [2], & habetur à me gratia, & ſemper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo, te, & habeo gratiam. Iſthoc officio gratiam iniſti apud me maximam. Pergratum eſt, quod cauſam meam geris bonâ fide, Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contuliſti, hoc eſt longe gratiſſimum. Referre gratiam parem nequaquam poſſum: agere accuratiùs inter nos ſupervacaneum ſit: quod unum poſſum, habebo [3] dum vixero. Iſthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum eſſe. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam ſolvendo [4] eſſe queam. Hoc beneficio arctiùs me tibi devinxiſti, quam ut poſſum diſſolvere. Obligatiorem me tibi reddidiſti, quam ut nomen meum è tuo diario poſſim unquam expungere [5]. Hoc officio me ſic tuum reddidiſti, ut nullum mancipium æque ſit in rebus heri ſui. Hâc re me tibi devinctiorem reddidiſti, quàm ut unquam æs alienum poſſim reſolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, ſed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ ſunt gratiæ: hoc majus eſt quam ut conveniat verbis gratias agere.

Responsio.

Sa. Aufer mihi iſta [6]. Major eſt noſtra neceſſitudo, quàm ut vel tu mihi, vel ego tibi, pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, ſed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, ſi gratum eſt quod feci ſedulò. Non eſt cur mihi gratias agas, ſi pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratiſſimus habendus, ſi defuiſſem amico. Quicquid eſt in rebus meis, quicquid meâ curâ præſtari poteſt, hoc tam tuum eſſe ducito, quam id quod eſt maximè tuum. Videor mihi beneficium accepiſſe, quod noſtrum officium boni conſulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quaſi non multò majora tibi debeam. Si bene facit, qui bene facit amico, qui bene meretur de amico, non dat beneficium, ſed fœnerat

1 *Requite.*

2 Falſum; aulici enim dicuntur verbis tantum eſſe amici.

3 Scil. *gratiam.*

4 Subintellige *ſatis*, aut aliquid ſimile.

5 Scil. ſi non expungatur, niſi cum ſolvero.

6 *Forbear theſe compliments.*

nerat [1]. Si ex animo probas officium in te meum, fac utare sæpius. Ita credam tibi gratum esse quod feci, si quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes quod velis.

De votis temere susceptis.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de tribus præcipue agit. i. *De superstitiosa quorundam peregrinatione ad Hierosolymam & loca sacra, sub religionis prætexta.* ii. *De votis temere non suscipiendis, inter compotationculas, frivola de causa; illud temporis impensarum, operæque, in aliis quæ ad veram propius pietatem accedunt, insumendum est.* iii. *De indulgentiarum pontificiarum & diplomatum futilitate & absurditate.*

Arnoldus, Cornelius.

Ar. SAlve multùm, Corneli, jam toto seculo desiderate. *Co.* Salve & tu sodalis exoptatissime. *Ar.* Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? *Co.* Apud inferos [2]. *Ar.* Non admodum veri dissimile dicis, adeò nobis redisti squalidus, macilentus, ac pallidus. *Co.* Imò ab Hierosolymis [3] adsum tibi; non à profundis Manibus. *Ar.* Quis Deus, aut quis ventus, te illuc adegit? *Co.* Quæ res adigit alios innumeros? *Ar.* Stultitia, ni fallor. *Co.* Igitur hoc convitii non in me solum competet. *Ar.* Quid illic venabare? *Co.* Ut miser essem. *Ar.* Isthuc licebat domi. Estne illic quod tu putes spectatu dignum? *Co.* Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Ostenduntur quædam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos simplices & credulos Imò nec hoc arbitror illos certò scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. *Ar.* Quid igitur vidisti? *Co.* Magnam ubique barbariem. *Ar.* Nihilo sanctior redis? *Co.* Imò multis partibus deterior. *Ar.* Nummatior ergò? *Co.* Imò *nudior leberide* [4]. *Ar.* An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis fructrà susceptæ? *Co.* Nec pudet, quia tam multos habeo stultitiæ meæ sodales, nec pœnitet, quia frustra jam sit pœnitere. *Ar.* Nihil ergo fructûs refers è tam difficili peregrinatione? *Co.* Multum. *Ar.* Quid tandem? *Co.* Quia posthac vivam suavius. *Ar.* An quia jucundum est meminisse laborum actorum? *Co.* Est isthuc quidem nonnihil, sed non in hoc sunt omnia. *Ar.* Estne aliud præmium? *Co.* Est sane.

1 *Puts it to interest.*

2 Jocatur hic auctor, observa tamen, *inferos* Latinè non significare quod nunc *hell* vocamus, aut dæmonas, sed manes, sicut mox dicet; manes autem sunt mortuorum mentes, quæ credebantur a paganis recipi post mortem in locis subterraneis, hinc que dicuntur *profundi*, quod in profundis degant.

3 Frequentissime erant ante reformationem Christianorum peregrinationes huc loci, nunc verò rariores.

4 Puer discat ex dictionario quid sit *Liberis*, & facile proverbium hoc intelliget; Ang. *As poor as Job.*

Ar. Quod? effare. *Co.* Magnâ voluptate, quoties libebit, & ipſe me afficiam, & alios mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in conciliabulis aut in conviviis. *Ar.* Profectò non tu procul aberas à ſcopo [1]. *Co.* Deinde non minus capiam voluptatis, cùm alios audiam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tantâ confidentiâ, ut, cùm narrent *Siculis gerris* [2] vániora, tamen ſibi etiam perſuadeant ſe vera loqui. *Ar.* Mira voluptas. Non omninò tibi periit oleum & opera [3], quod aiunt. *Co.* Imò arbitror aliquanto conſultius, quàm quod faciunt iſti, qui paulo pecuniæ conducti proficiſcuntur in militiam, omnium ſcelerum ſcholam. *Ar.* Sed illiberalis eſt voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. *Co.* Verùm hoc aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare, vel delectari, aut aliâ tempus & rem perdere. *Ar.* Cogor equidem pedibus [4] in tuam ire ſententiam. *Co.* Verùm eſt & alius fructus. *Ar.* Quis? *Co.* Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic inſaniæ, eum admonebo domi maneat: ut nautæ ſolent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi ſit vitandum. *Ar.* Utinam mihi monitor adfuiſſes in tempore! *Co.* Quid? num ſimilis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? *Ar.* Viſi Romam & Compoſtellam [5]. *Co.* Deum immortalem, quanto mihi ſolatio eſt, te contigiſſe ſtultitiæ meæ ſocium! Quæ Pallas [6] iſthuc tibi miſit in mentem? *Ar.* Non Pallas, ſed ipſa Moria [7], præſertim cùm domi haberem uxorem integrâ adhuc ætate [8], liberos aliquot, & familiam,

1 *You are not much out of the way.*

2 *Gerræ* Græca vox eſt, quæ propriè ſignificat crates vimineas, Latinè nihil fere unquam ſonat niſi nugas & res futiles, præſertim ſi epitheton *Siculæ* adjungatur; nunc rationem accipe: Athenienſes in Syracuſarm obſidione utebanter gerris, *i. e.* cratibus vimineis, à noſtris nunc *gabions* non admodum diſſimilibus, atque ad eoſdem ferè uſus, ad portandam ſcil. terram & tegendum corpus militum; in ſpem ergo ſuccedendi in obſidione Athenienſes clamabant *gerras* atque iterum *gerras* ad ſocios, irridentes ex adverſo Siculi clamabant *gerras* quoque, imo & plurimi eorum in majorem Athenienſium deriſionem cratibus vimineis utebantur vice clypei. Athenienſes tandem nihil in obſidione profecti, domumque reverſi, ex indignatione in obſidionem per gerras improſperam & ludibrium Siculorum in ſe, futilia quæque & inutilia *gerras Siculas* vocaverunt; Syracuſæ autem caput urbſque fortis Siciliæ, olim captæ ſunt nunquam niſi à Marcello Romanorum ſtrenuo duce, anno ab urbe condita 542. Angl. *Tales of Robin Hood.*

3 *You have not loſt all your labour.*

4 Comprobare; deſumptum à more ſenatorum inter poſtremos ſcriptorum, qui non rogabantur ſententias in ſenatu, ſed a ſedibus ſurgentes ibant, *pedibus* nempe, ad principes ſenatorum quorum comprobabant ſententiam.

5 Urbs Galæciæ in Hiſpania, ubi divi Jacobi corpus ſepultum dicitur, & adhuc inviſitur religionis causâ.

6 Dea ſcientiarum & belli, quæ ſupponitur in Homero plurima ſuggerere hominibus.

7 Græca vox, *inſania.*

8 *In the flower of her age, young and beautiful.*

familiam, quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alitur. *Co.* Oportuit fuiſſe feriæ rei quippiam, quod te à chariſſimis tuis diſtraxerit. Narra, obſecro. *Ar.* Pudet dicere. *Co.* Non apud me, qui ut ſcis, eodem tenear malo. *Ar.* Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat, ſibi eſſe in animo ſalutare divum Jacobum: erat alter qui divum Petrum. Illicò non defuit unus aut alter, qui ſponderent ſe comites fore. Tandem viſum eſt, ut omnes irent ſimul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus ſum & ipſe. Mox agitari cœptum, utrò potius iremus Romam, an Compoſtellam. Factum eſt ſenatuſconſultum [1], ut bonis auſpiciis utroque poſtridie proficiſceremur omnes. *Co.* O grave decretum, dignius quod vino inſcriberetur quàm æri. *Ar.* Ac mox ingens obambulat patera; quam ubi ſuo quiſque ordine ebibiſſet, votum factum eſt inviolabile. *Co.* Nova religio; ſed num omnibus contigit reditus incolumis? *Ar.* Omnibus præterquam tribus, quorum unus, in profectione moriens, mandavit nobis ut ſuis verbis ſalutem diceremus Petro & Jacobo. Alter periit Romæ, juſſitque ut ſuo nomine ſalutaremus uxorem ac liberos. Tertium reliquimus Florentiæ [2], valetudinis planè deploratæ [3]. Opinor jam eſſe apud ſuperos. *Co.* Adeóne pius erat? *Ar.* Imo nugator maximus. *Co.* Unde igitur iſthuc ſuſpicare? *Ar.* Quia peram habebat indulgentiis largiſſimis diſtentam. *Co.* Audio: ſed iter eſt longum in cœlum, nec ſatis, ut audio, tutum, ob latrunculos [4] qui obſident regionem aëris mediam. *Ar.* Verum: ſed ille ſat erat munitus diplomatibus [5]. *Co.* Quâ linguâ deſcriptis? *Ar.* Romanâ. *Co.* In tuto eſt igitur? *Ar.* Eſt, niſi fore incidat in genium aliquem, qui Latinè neſciat; tum eſſet illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. *Co.* Bullæ venduntur illic & mortuis [6]? *Ar.* Maximè. *Co.* Sed interim illud mihi monendus es, nè quid effutias incogitantius: jam enim Corycæis [7] plena ſunt omnia. *Ar.* Ego vero nihil elevo [8] indulgentias, ſed combibonis mei ſtultitiam rideo, qui, cùm eſſet alioqui nugator nugaciſſimus,

1 Eſt propriè decretum ſenatûs, irridet ergo tam venuſto nomine inſanum illud peregrinandi propoſitum, ſtatutum in vino.

2 Urbs Tuſcaniæ in Italia,

3 *Dangerouſly ſick.*

4 *By theſe Cheſs-men*, dæmonas intelligit, at irriſoriè, ſicut & hic fere omnia.

5 Bullis; *i. e.* ſcriptis papalibus in quibus ſcriptæ erant indulgentiæ.

6 Si directe non venduntur mortuis, ſaltem venduntur vivis in mortuorum beneficium, hæcque tam parum differunt inter ſe, ut unum & idem eſſe nobis ſicut & Eraſmo videantur, atque hæc aſſeverationis itemque ſcommatis ratio.

7 Delatoribus; quoniam olim Corycæi montis incolæ inquirentes à negotiatoribus inter propoſitum & alia, ea poſtea ſignificabant pyratis, quo negotiatores peſſundabantur, hinc proverbium, *Corycæus auſcultavit.* Angl. *All places are full of ſpies.*

8 Non contemno,

nugaciſſimus, ſalutis ſuæ *proram*, ut aiunt, ac *puppim* [1] in membrana [2] collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illâ voluptate, quam modo prædicabas? *Co.* Cùm erit commodum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus noſtri ordinis homines, ibi certabimus mentiendo, nóſque affatim mutuis mendaciis oblectabimus. *Ar.* Age, fiat.

DE CAPTANDIS SACERDOTIIS.

ARGUMENTUM.

In hoc colloquio taxantur illi qui Romam curſitant, venanturque ſacerdotia, crebrò gravi jactura cum morum, tum pecuniæ. Monentur ſacerdotes, pro concubina, lectione bonorum auctorum ſemet oblectare. Jocularia de oblongo naſo.

PAMPHAGUS [3], COCLES.

Pa. AUt parùm proſpiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. *Co.* Imò nihil te fallunt oculi tui; vides ſodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat ſpes reditûs tui, qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæſo. *Pa.* Ab Antipodibus. *Co.* Imò ab inſulis, opinor, Fortunatis [4]. *Pa.* Gaudeo quòd agnoveris ſodalem tuum; nam verebar nè ſic domum redirem, quemadmodum rediit Ulyſſes [5]. *Co.* Quonam pacto rediit ille? *Pa.* Nec ab uxore eſt agnitus. Solus canis jam vetulus motâ caudâ dominum agnovit. *Co.* Quot annos ille domo abfuerat? *Pa.* Viginti. *Co.* Tu plures abfuiſti; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis iſthuc narrat de Ulyſſe? *Pa.* Homerus. *Co.* Oh, ille, ut aiunt, pater eſt omnium fabularum. Fortaſſis uxor interim aſciverat taurum [6] alium, & idcirco non agnovit Ulyſſem ſuum. *Pa.* Imò nihil illâ caſtius; ſed Pallas addiderat Ulyſſi ſenium [7], ne poſſet agnoſci. *Co.* Quî tandem agnitus eſt? *Pa.* E tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. *Co.* O curioſam lamiam [8]! Et tu miraris, ſi ego te agnovi ex iſto tam inſigni naſo? *Pa.* Nihil me pœnitet hujus naſi. *Co.* Nec eſt cur pœniteat, cum organum tibi ſit ad res tam multas utile. *Pa.* Ad quas? *Co.* Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. *Pa.* Perge. *Co.* Deinde ſi quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco promuſcidis. *Pa.* Papæ!

Co. Si

1 Totum; ſiquidem ex prora & puppi tota pendet navis.

2 Quia indulgentiæ membranis inſcribuntur.

3 *Id eſt*, Omnia comedens, a παντὰ, omnia, & φάγειν, manducare; talemque hic ſe eſſe oſtendit: videbis infra ſic plane intelligi.

4 *The Canary Iſlands*, ſic dictæ a delicioſis fructibus.

5 Omnibus nota abſentia Ulyſſis per viginti annos a conjuge Penelope.

6 *Id eſt*, adulterum.

7 Commentum eſt poeticum.

8 Idem ſonat quod apud nos *witch*, erat enim iſthuc commune olim nomen maleficarum mulierum.

Co. Si manus erunt occupatæ, licebit uti vice paxilli. *Pa.* Etiamne amplius? *Co.* Conducet excitando foculo, ſi defuerit follis. *Pa.* Belle narras. Quid præterea? *Co.* Si lumen officiat ſcribenti, præbebit umbraculum. *Pa.* Ha ha he: eſt præterea quod diças? *Co.* In bello navali præbebit uſum harpagonis [1]. *Pa.* Quid in bello terreſtri? *Co.* Erit loco clypei. *Pa.* Quid deinde? *Co.* Findendis lignis erit cuneus. *Pa.* Probe. *Co.* Si præconem agas, erit tuba: ſi claſſicum canas, cornu: ſi fodias, ligo: ſi metas, falx: ſi naviges, anchora: in popina fuerit fuſcina: in piſcando, hamus. *Pa.* O me felicem! neſciebam me circumferre tam ad multa conducibilem ſupellectilem. *Co.* Sed quis interim terrarum angulus te habuit? *Pa.* Roma. *Co.* At quî fieri potuit, ut in tanta luce nemo te ſciret vivum? *Pa.* Imò nuſquam magis latent boni viri; adeò ut ſæpe clariſſimâ luce neminem [2] videas in frequenti foro. *Co.* Redis igitur nobis onuſtus ſacerdotiis? *Pa.* Venatus equidem ſum ſedulò, at parùm favit Delia [3]. Nam complures illic *piſcantur hamo*, quod dici ſolet, *aureo* [4]. *Co.* Stultum piſcandi genus. *Pa.* Et tamen pulchre ſuccedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc alea. *Co.* An non inſigniter ſtulti ſunt, qui plumbum [5] commutant auro? *Pa.* Sed non intelligis, in plumbo ſacro venas auri ſubeſſe. *Co.* Quid igitur? rediſti nobis nihil aliud quam Pamphagus? *Pa.* Non. *Co.* Quid igitur? *Pa.* Lupus hians [6]. *Co.* Felicius redeunt, qui aſini [7] redeunt ſacerdotiorum ſarcinâ graves. Cur mavis ſacerdotium, quàm uxorem? *Pa.* Quia mihi placet otium. Arridet Epicurea vita. *Co.* At meâ ſententiâ ſuavius vivunt, quibus eſt lepida puella domi, quam complectantur, quoties libet. *Pa.* Sed adde, nonnunquam cùm non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno menſe felix eſt: cui contigit opimum ſacerdotium, in omnem uſque vitam fruitur gaudio. *Co.* Sed triſtis eſt ſolitudo; adeo ut nec Adam ſuaviter victurus fuerit in Paradiſo, niſi Deus illi adjunxiſſet Evam. *Pa.* Non deerit Eva, cui ſit opulentum ſacerdotium. *Co.* Sed voluptas non eſt voluptas, quæ cum mala fama, malaque conſcientia conjuncta eſt. *Pa.* Verum dicis; & idcirco mihi in animo eſt, confabulatione

1 Quo ſiſtebatur, & attrahebatur navis hoſtilis.

2 Dignum ſcil. qui vir nominetur; alludit ad Diogenem, qui luce meridiana lucernam portans, ambulanſque in foro Athenienſi dicebat, *Virum quæro.*

3 Vid. pag. 9. num. 5.

4 Proverbium in eos q i plus diſpendunt quam poſſunt lucrari per diſpendium.

5 Idem ſenſu quod præcedens proverbium, quoniam bullis, quæ auro væneunt, adjungitur plumbum, cui papale ſigillum inſculpitur, hinc at ironice ſubjungitur, *Sacro plumbo vera auri ſubeſſe*, quod magis verum de plumbi fodinis, quam de hoc papali plumbo.

6 Alludit ad nomen *Pamphagus.*

7 Indoctiſſimi.

librorum ſolitudinis tædium fallere [1]. *Co.* Iſtis quidem ſodalibus nihil jucundius. Sed rediſne ad tuam piſcationem? *Pa.* Redeo, ſi liceat parare novam eſcam. *Co.* Aureamne, an argenteam? *Pa.* Utramlibet. *Co.* Bono animo es: pater ſuppeditabit. *Pa.* Nihil illo tenacius. Nec crediturus eſt denuò, cùm intellexerit, mihi ſortem [2] etiam periiſſe. *Co.* Verùm iſta lex eſt aleæ. *Pa.* Sed ille non delectatur hac aleâ. *Co.* Si pernegabit ille, commonſtrabo tibi unde poſſis quantum voles pecuniæ ſumere. *Pa.* Tu vero mihi voluptatem narras: age, monſtra; jam cor mihi ſalit. *Co.* In promptu eſt. *Pa.* Nactus es theſaurum aliquem? *Co.* Si nactus eſſem, mihi nactus eſſem, non tibi. *Pa.* Si queam corradere centum ducatos [3], revixerit ſpes. *Co.* At ego tibi commonſtro unde poſſis haurire centum millia. *Pa.* Quin tu igitur me beas? Nè diutius eneca. Dic, unde? *Co.* Ex Aſſe [4] Budæi. Illic reperias innumeras myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. *Pa.* Abi quo dignus es cum tuo joco; illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. *Co.* Reſolves, ſed quod illinc tibi numerâro [5]. *Pa.* Age, novi naſum [6] tuum *Co.* At mihi præ te naſus eſt nullus. *Pa.* Imò nihil te naſutius. Nihil es niſi naſus. *Co.* Ludis in re ſeria. Hac in re ringi [7] poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt, quàm ut ridere libeat. Tu, ſi hîc eſſes [8], non luderes. *Pa.* Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocoſa. *Co.* Minimè rideo; id, quod res eſt, dico. Non rideo quidem; imò rem ipſam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Verâ loquor. *Pa.* Ita tibi ſemper ſtet in capite pileum [9], ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus quo in ſtatu ſint illic omnia? *Co.* Offendes [10] nova permulta. *Pa.* Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententia. *Co.* Iſthuc optare licet omnibus; ſed hactenus obtigit nemini. *Pa.* Hoc quoque commoditatis adferet utrique noſtrûm ſua peregrinatio, quòd dulcior erit poſthac domus. *Co.* Neſcio: nam video quoſdam ſepties illò recurrere [11]. Adeò ſcabies illa ſine fine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

MILITARIA.

1 *To divert the tediouſneſs of ſolitude by converſation with books.*

2 *Id eſt*, quæ habebam omnia.

3 Vox non Latina, qua intelligit quod vocamus *a ducat*. Argentei fere valent 4*s*. 6*d*. Aurei 9*s*.

4 Libro, cui hic titulus, auctore Budæo.

5 *I lend.*

6 *Your waggery.* Vid. pag. 15. num. 10.

7 Ringitur iratus, non ridet. Rictus igitur eſt diductio labiorum, ſed præ dolore, cùm riſus fit ex gaudio.

8 *Were in my caſe.*

9 Proverbium eſt, ſenſus autem, non melius habeas, quam ſimpliciter loqueris, habeas ergo peſſime, ſiquidem nec ſimpliciter nec ſeriò loqueris.

10 Reperies.

11 *Play the ſame game over and over again.*

MILITARIA.

ARGUMENTUM.

Taxatur hic sceleſtiſſima militum vita. Docetur eſſe calamitoſa: bellum eſſe confuſionem; ſentinam vitiorum, ubi nec ſanis nec profanis parcitum eſt. Spes prædæ allectat in bellum. Facinora militiæ ex impia hac militis confeſſione proponuntur, ut adoleſcentes ab hoc vitiæ inſtituto abhorreant.

HANNO, THRASYMACHUS [1].

Ha. UNde redis nobis Vulcanus [2], qui Mercurius hinc abieras nobis? *Th.* Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? *Ha.* Quia alatus [3] videbare cùm abires, nunc claudicas. *Th.* Sic à bello rediri ſolet. *Ha.* Quid tibi cum bello, homo quovis damâ fugacior? *Th.* Spes prædæ reddiderat fortem. *Ha.* Multum igitur refers manubiarum? *Th.* Imò zonam inanem. *Ha.* Tanto minus gravare ſarcinâ. *Th.* Atqui ſceleribus onuſtus redeo. *Ha.* Gravis profecto ſarcina, ſi verum dicit Propheta [4], qui peccatum appellat plumbum. *Th.* Plus illic ſcelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vita. *Ha.* Ecquid igitur arridet vita militaris? *Th.* Nihil neque ſceleſtius, neque calamitoſius. *Ha.* Quid igitur in mentem venit iſtis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quàm ad convivium? *Th.* Ego nihil aliud conjectare poſſum, quàm illos agi malis furiis [5], ſeſeque totos malo dæmoni ac miſeriæ devoviſſe, nec aliud quam hic manes [6] ſuos anticipare. *Ha.* Ita quidem videre. Nam ad res honeſtas vix ullo pretio conduci queant. Sed expone nobis, quomodo geſtum ſit prælium, & utro ſeſe inclinârit victoria? *Th.* Tantus erat ſtrepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix ſcirem ubi eſſem ipſe. *Ha.* Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, ſic depingunt ſingula, quid quiſque dixerit aut geſſerit, quaſi nuſquam non adfuiſſent otioſi ſpectatores? *Th.* Ego credo iſtos mentiri ſplendidè. In tentorio meo quid geſtum ſit, ſcio: quid in prælio, prorſus ignoro. *Ha.* Anne hoc quidem ſcis, unde tibi venerit claudicatio? *Th.* Vix: ita me Mavors [7] poſthac malè amet; ſuſpicor aut ſaxo, aut equi calce læſum genu. *Ha.* At ego ſcio. *Th.* Scis? an tibi narravit aliquis? *Ha.* Non, ſed divino. *Th.* Dic igitur. *Ha.* Cùm fugeres pavidus, collapſus humi offendiſti in ſilicem. *Th.* Diſpeream, niſi rem

1 Audax in pugna; a Græcis θρασὺς, audax, & μάχομαι, pugno.

2 Id eſt, claudus, quoniam a poëtis ſic Vulcanus depingitur.

3 Quia ſic pingitur Mercurius.

4 Ezekiel. xvii. 18.

5 Horroris atque deſperationis deabus, ſiliabus Noctis & Acherontis, tribus numero, Alecto, Tiſiphone, & Megæra. Angl. *are poſſeſſed.*

6 Mortem; puer facile intelliget, ſi recordetur quod de manibus diximus, pag. 19.

7 Idem quod *Mars.*

rem acu [1] tetigiſti. Adeo veriſimile eſt, quod divinâſti. *Ha.* Abi domum, & uxori narra tuas victorias. *Th.* Illa mihi occinet haud ſuave encomium, qui nudus redeam. *Ha.* Sed unde reſtitues, quod rapuiſti? *Th.* Jam pridem reſtitui. *Ha.* Cui? *Th.* Scortis, œnopolis [2], & iis qui me vicerunt aleâ. *Ha.* Satis militariter. Par eſt, ut quod male partum eſt, pejus diſpereat [3]. Verùm à ſacrilegiis, opinor, temperatum eſt. *Th.* Imò illic erat ſacrum nihil. Nec profanis parcitum eſt, nec ſanis. *Ha.* Quo pacto ſarcies [4]? *Th.* Negant oportere ſarciri, quod in bello commiſſum ſit: jure fit, quod illic fit. *Ha.* Jure belli fortaſſis. *Th.* Tenes. *Ha.* At iſtud jus ſumma eſt injuria. Te non patriæ pietas, ſed prædæ ſpes, pertraxit in bellum. *Th.* Fateor; & arbitror paucos illuc ire ſanctiore propoſito. *Ha.* Eſt aliquid inſanire cum multis. *Th.* Concionator è ſuggeſto pronunciavit, bellum eſſe juſtum. *Ha.* Suggeſtum illud non ſolet mentiri [5]. Sed ut juſtum ſit principi, non continuo juſtum eſt tibi. *Th.* Audivi ex Rabbinis [6], quod licet ſuâ cuique arte vivere. *Ha.* Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare ſacras virgines, ſpoliare miſeros, occidere innoxios. *Th.* Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur noſtra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? *Ha.* Non eras ſolicitus, quònam eſſet migratura anima tua, ſi contigiſſet in bello cadere? *Th.* Non admodum. Bona ſpes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ [7] me ſemel commendâram. *Ha.* Receperat illa tutelam tui? *Th.* Sic mihi viſa eſt annuere capite [8] aliquantulum. *Ha.* Quando iſthuc tibi viſum eſt? mane? *Th.* Non, ſed à cœna. *Ha.* Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi viſæ ſunt ambulare. *Th.* Ut hic divinat omnia; ſed præcipua ſpes erat in divo Chriſtophoro [9], cujus imaginem quotidie contemplabar. *Ha.* In tentoriis? Unde illic divi? *Th.* Carbone pinxeramus illum in velo. *Ha.* Nimirum haudquaquam ficulnum [10], ut aiunt,

1 *Id eſt*, probè divinâſti, a puerorum luſu, in quo divinator acu vel virgâ tenui tangebat rem, quam credebat alium notâſſe, vel cogitâſſe.

2 *Vintners*, οἶνος, vinum, & πολέω, vendo.

3 Alludit ad proverbialem locutionem, *Male parta male dilabuntur.*

4 *Make ſatisfaction?*

5 Ironia eſt ſplendida in auctore, qui parvi faciebat temporis ſui concionatores.

6 *Id eſt*, doctoribus noſtris, nomen eſt enim doctorum apud Judæos.

7 Virgo eſt Nicomedienſis, quæ (quod incertiſſimum eſt) martyrio coronata dicitur, & in divarum numerum relata a pontificiis; hanc tutelarem divam militi dat Eraſmus irridendi causâ, non ſolum propter incertitudinem ejus exiſtentiæ ac martyrii, ſed etiam propter affinitatem nominis cum bello, quo nihil barbarius.

8 Opinio hæc inſulſa, ſimulachra annuere capite cum rem propoſitam probant, quæ viguit olim apud paganos, & viget adhuc apud papiſtas, meritò ſic per jocos exploditur.

9 Alius divus eſt, qui quoque nunquam fuit, quique tamen ſecundum nominis ſignificationem dicitur portâſſe Chriſtum humeris; ejus ſimulachrum eſt & Lutetiæ adhuc.

10 *Id eſt*, parum utile. Jocatur ex ambiguitate vocis.

aiunt, præſidium erat carbonarius ille Chriſtophorus. Sed extra jocum, non video qui poſſis expiari à tantis flagitiis, niſi te conferas Romam. *Th.* Imo novi viam breviorem. *Ha.* Quam? *Th.* Ibo ad Dominicales [1]; illic paulo tranſigam cum commiſſariis [2]. *Ha.* Etiam de ſacrilegiis? *Th.* Etiamſi Chriſtum ipſum ſpoliaſſem, ac decollâſſem etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. *Ha.* Bene habet, ſi veſtram compoſitionem Deus ratam habuerit. *Th.* Imò magis metuo, ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus naturâ placabilis eſt. *Ha.* Quem tibi ſacerdotem deliges? *Th.* Cui cognovero quam minimum eſſe frontis [3] ac bonæ mentis. *Ha.* Ne non habeant ſimiles [4] labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus Dominicum? *Th.* Quid ni? Poſteaquam ſemel effudero ſentinam [5] in illius cuculum [6], ego me exoneravero ſarcinâ: ipſe viderit [7], qui abſolvit. *Ha.* Quî ſcis, an abſolvat? *Th.* Scio. *Ha.* Quonam indicio? *Th.* Quia manum imponit capiti, admurmurans neſcio quid. *Ha.* Quid ſi reddat tibi omnia peccata tua, cùm manum imponit, hæc admurmurans [8]: *Abſolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio: & reſtituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi?* *Th.* Viderit ille quid dicat: mihi ſatis eſt, quod me credo abſolutum. *Ha.* Sed iſthuc tuo periculo credis. Fortaſſe non fuerit ſatis Deo, cui debes. *Th.* Unde tu mihi obvius, qui mihi conſcientiam è ſerenâ nubilam redderes? *Ha.* Felix occurſus: bona avis eſt obvius amicus, qui bene moneat. *Th.* Neſcio quam bona, certe parum ſuavis.

JUSSA HERILIA.

Colloquium hoc herilia tractat mandata, & famuli officia. i. *Suſcitat herus dormientem ſervum, jubet adornare domum. Reſpondet ſervus, nihil de prandio,* &c. ii. *Mittendi in varia negotia.* iii. *Equitandi.*

RABINUS, SYRUS.

Ra. HEus, heus furcifer, jamdudum rauceſco clamore, nec tu tamen expergiſceris: videre mihi vel cum gliribus certare [9] poſſe.

1 Monachos ſubaudi a Dominico fundatore, ii etenim Eraſmi tempore vendebant indulgentias, ex papæ conceſſu.

2 Vox non Latina, ſed intelligitur ſatis.

3 Pudoris.

4 Proverbium, utimur, cùm res inter ſe conveniunt.

5 Peccata omnia; ſentina enim immunditiarum navis receptaculum eſt.

6 *Id eſt,* monacho commiſerim, & crediderim, at præ contemptu hominis ac talis confeſſionis ſic loquitur auctor.

7 Non comprobat ergo abſolutionem peremptoriam.

8 Damnat ergo linguæ ignotæ uſum in abſolutione, & multò magis in ſacra Liturgia, quæ deſtinatur ad ædificationem totius Chriſtiani populi.

9 Dormiendo ſcil. in proverbialem enim locutionem evaſit *glire ſomnolentior.* Angl. *More ſleepy than a cat.*

poſſe. Aut ocyùs ſurge, aut ego tibi fuſte ſomnum iſtum excutiam. Quando crapulam heſternam edormieris? Non te pudet, ſomnium[1] hominis, in multam lucem ſtertere? Qui frugi ſunt famuli, ſolent exortum ſolis antevertere, curaréque ut herus ſurgens reperiat omnia parata. Ut ægrè divellitur à nido tepefacto cuculus[2]! Dum ſcalpit caput, dum diſtendit nervos, dum oſcitat, tota abit hora. *Sy.* Vix-dum diluxit. *Ra.* Credo tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox eſt. Tibi nox adhuc eſt concubia. *Sy.* Quid me jubes facere? *Ra.* Fac ut luceat foculus: verre pileum ac pallium; exterge calceos & crepidas. Inverſas caligas primum intus purga ſcopis, mox foris. Deinde ſuffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum induſium, ac ad ignem fumi expertem ſicca lotum[3]. *Sy.* Fiet. *Ra.* Atqui move te ocyùs. Jam hæc feciſſe oportuit. *Sy.* Moveo. *Ra.* Video; ſed nihil promoves[4]. Ut incedit teſtudo! *Sy.* *Non poſſum ſimul ſorbere & flare*[5]. *Ra.* Etiam ſententias loqueris, carniſex? Tolle matulam. Compone lecti ſtragulas, revolve cortinas. Verre pavimentum. Vere ſolum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid ceſſas, aſine? Annus eſt priuſquam accendas candelam. *Sy.* Vix reperio ſcintillam ignis. *Ra.* Sic heri condidiſti[6]? *Sy.* Nec follem habeo. *Ra.* Ut reſponſat nebulo, quaſi qui te habeat, careat folle! *Sy.* Quam imperioſum habeo dominum! vix hujus juſſis decem expediti famuli fecerint ſatis. *Ra.* Quid ais, ceſſator? *Sy.* Nihil; omnia rectè. *Ra.* Non ego te audio murmurantem? *Sy.* Equidem precor. *Ra.* Credo, *Pater noſter* inverſum, precationem opinor Dominicam præpoſterè. Quid gannis de imperio? *Sy.* Precor tibi ut fias imperator. *Ra.* Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum uſque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confuſa ſuo quæque loco digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc ſordida ſubmoveto ab oculis, fortaſſis inviſent[7] me quidam aulici. Si quid ſenſero prætermiſſum, vapulabis largiter. *Sy.* Hîc ſane novi benignitatem[8] tuam. *Ra.* Proinde cave, ſi ſapis. *Sy.* At interim de prandio nulla mentio. *Ra.* Vah, ut hîc mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque ſub horam decimam ad me tranſcurrito, deducturus me eò, ubi ſum pranſurus. *Sy.* Tibi quidem proſpectum, ſed hic interim nihil eſt quod edam. *Ra.* Si non eſt quod edas, eſt quod eſurias. *Sy.* Nemo ſit eſuriendo ſatur. *Ra.* Eſt panis. *Sy.* Eſt, ſed ater, & furfuraceus.

1 *Id eſt*, homo ſemper ſomnians; eſt exaggerantis & objurgantis domini.

2 Avis eſt diu nidum ſervans.

3 *Air it well before a clear fire.*

4 *Never the forwarder.*

5 *Do two things at once.*

6 *Did you rake it up?*

7 *Will come to viſit.*

8 Ironicè; ſic tamen reſpondet ſervus, quoniam in bonam partem poteſt accipi ejus reſponſio, veluti ſi gratias ageret domino, quod ſe monuerit de officio, ne vapuletur.

ſurfuraceus. *Ra.* Delicias [1] hominis! Te quidem fœnum eſſe [2] oportuit, ſi pabulum detur te dignum. An poſtulas, ut te aſinum tantum placentis ſaginem? Si faſtidis panem citra obſonium, adde porrum, aut, ſi mavis, cepe.

ii. Mittendi in varia negotia.

Ra. Eſt tibi abeundum in forum. *Sy.* Tam procul! *Ra.* Non ſunt niſi ſex paſſus; tibi pigro ſunt bis mille. Conſulam autem tuæ pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negotia: tu ſupputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad veſtiarium, ac thoracem undulatum [3], ſi jam perfectus eſt, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium veredarium [4]. Is plerumque eſt in Cervo [5], ibi potitat. Rogabis, ſi quid habet literarum ad me, & ad quem diem ſit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium [6]: rogabis meis verbis, ne quid ſolicitus ſit, quod pecuniam non miſerim ad diem præſcriptum; numerabitur propediem. *Sy.* Quando? ad calendas Græcas? *Ra.* Rides, ganeo? Imò ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis diſces, ſi quid advectum ſit novorum libellorum è Germania. Cognoſce qui ſint, & quanti venales. Poſt hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur eſſe conviva alioqui cœnaturo ſoli. *Sy.* Etiam convivas vocas; non habes domi unde vel murem paſcas. *Ra.* Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum [7]: eum curabis eleganter aſſum. Audin' hæc? *Sy.* Plura quam vellem. *Ra.* At vide, ut memineris. *Sy.* Vix potero dimidium. *Ra.* Etiam hic ſtas, ceſſator? Jam rediſſe oportuit. *Sy.* Quis poſſit unus tot rebus obeundis ſufficere? Deduco ac reduco [8]. Sum illi à ſcopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus [9]: poſtremo non videor illi ſat occupatus, niſi ſim & coquus.

iii. Equitandi.

Ra. Profer ocreas, nam equitandum eſt. *Sy.* En adſunt. *Ra.* Probe quidem abs te curatæ [10]! totæ albent ſitu. Opinor nec exterſas, nec unctas hoc anno, adeò rigent præ ſiccitate. Exterge ſubuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac macera [11], donec

1 *O dainty Sir!*
2 Edere.
2 Credo auctorem velle dicere quod vocaremus, *made of tabby, tabby* enim eſt undulatus pannus.
4 Quem vulgò *curſorem* aut *poſtam* vocamus.
5 *At the ſign of the Roebuck.*
6 *Woollen-Draper.*
7 *A ſhoulder of mutton.*
8 *I wait on him when he goeth abroad and returneth home.*
9 *I am his ſwabber, chamberlain, footman, clerk, butler, book-keeper, accountant, railing-ſtock, errand-boy.*
10 *Carefully looked after.*
11 *Chaſe them.*

nec molleſcant. *Sy.* Curabitur. *Ra.* Ubi calcaria? *Sy.* Adſunt. *Ra.* Verum, ſed obducta rubigine. Ubi frænum & ephippia? *Sy.* Sunt in promptu. *Ra.* Vide nè quid deſit, aut nè quid ruptum, aut mox rumpendum; nè quid nobis ſit in mora, cum erimus in curſu[1]. Propera ad ſellarium, & hoc lorum cura ſarciendum. Reverſus inſpice ſoleas ſive calceos equorum, num qui clavi deſint, aut vacillent[2]. Quam macilenti ſunt equi, quamque ſtrigoſi! Quoties abſtergis aut pectis illos in anno? *Sy.* Imò quotidie. *Ra.* Nimirum res ipſa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. *Sy.* Minime. *Ra.* Negas tu quidem, ſed aliud dicturi ſint equi, ſi loqui liceat: quanquam ſatis loquuntur ipsâ macie. *Sy.* Curo ſedulo. *Ra.* Cur igitur tu habitior[3] equis? *Sy.* Quia non paſcor fœno. *Ra.* Hoc igitur reſtat. Adorna[4] manticam celeriter. *Sy.* Fiet.

MONITA PÆDAGOGICA.

ARGUMENTUM.

Monita pædagogica docens puerum verecundiam, civilitatem, & mores ætati ſuæ decoros; quo geſtu ſtandum alloquenti majores, de cultu, ſermone, de moribus in convivio, in ſchola.

PÆDAGOGUS, PUER.

Pæ. TU mihi videre non in aula natus, ſed in caula, adeo moribus es ægreſtibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quiſpiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis ſtatum, aperi caput. Vultus ſit nec triſtis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec inſtabilis, ſed hilari modeſtiâ temperatus: oculi verecundi, ſemper intenti in eum cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles[5] alternis tibiis, nec ſint geſticuloſæ manus, nec mordeto labrum, nec ſcabito caput, nec fodito aures. Veſtis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, geſtus, & habitus corporis ingenuam modeſtiam, & verecundam indolem, præ ſe ferat. *Pu.* Quid ſi mediter[6]? *Pæ.* Fac. *Pu.* Siccine ſatis? *Pæ.* Nondum. *Pu.* Quid ſi ſic? *Pæ.* Propemodum. *Pu.* Quid ſi ſic? *Pæ.* Hem ſatis eſt; iſthuc tene. Ne ſis ineptè loquax, aut præceps. Nec vagetur animus interim, ſed ſis attentus quid ille dicat. Si quid erit reſpondendum, id facito paucis, ac prudenter, ſubinde præfatus[7] honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratiâ; atque identidem modice flectas alterum genu, præſertim ubi reſponſum abſolveris. Nec abeas, niſi præfatus veniam, aut ab ipſo dimiſſus. Nunc age, ſpecimen aliquod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis adfuiſti à maternis ædibus? *Pu.* Jam

1 *On our journey.*
2 *Be looſe.*
3 Pinguior.
4 Pone in ea, quæ me habere neceſſe ſit,
5 *Tottering ſometimes on one foot, then on the other.*
6 Tentem componere me ut jubes?
7 Dans illi ante omnia titulum honoris debitum.

Jam ſex ferme menſes. *Pæ.* Addendum erat *domine*. *Pu.* Jam ſex ferme menſes, domine. *Pæ.* Non tangeris deſiderio matris[1]? *Pu.* Nonnunquam ſane. *Pæ.* Cupis eam reviſere? *Pu.* Cupio, domine, ſi id pace[2] liceat tuâ. *Pæ.* Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave ne præcipites ſermonem, aut hæſites linguâ, aut palato immurmures, ſed diſtincte, clare, articulate conſueſcito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magiſtratum, ſacerdotem, doctorem, aut alioqui virum gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito cum præteribis ædem ſacram, aut imaginem crucis[3]. In convivio ſic te præbebis hilarem, ut ſemper memineris quid deceat ætatem tuam: poſtremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recuſato modeſte: ſi inſtabitur, accipe, & age gratias; mox decerptâ portiunculâ, quod reliquum eſt, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene precator, ſed ipſe bibito modice. Si non ſitis, tamen admoveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipſe ne quid loquaris, niſi rogatus. Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed compone vultum, quaſi non intelligas. Ne cui obtrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena deſpicito. Eſto comis etiam erga tenuis fortunæ ſodales. Neminem deferto[4]. Ne ſis linguâ futili. Ita fiet, ut ſine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium eſſe prolixius, precatus veniam, ac ſalutatis convivis, ſubducito te à menſa. Vide ut horum memineris. *Pu.* Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? *Pæ.* Adito nunc libros tuos. *Pu.* Fiet.

De lusu.

ARGUMENTUM.

Ludendi veniam impetrant pueri, miſſo ad præceptorem legato Cocli te, qui honeſtas recreationes animo corporique neceſſarias oſtendit. Monet præceptor ut gregatim ludant, &c. i. *Ludendi pilâ palmariâ; eligendi partes.* ii. *Ludendi globis; plebiſcita ſphæriſterii.* iii. *Ludendi ſphærâ per annulum ferreum.* iv. *Saltandi; non ſaltandum mox à prandio; ranarum ſaltus: currendi, natandi.*

Nicolaus, Hieronymus, Cocles, Pædagogus.

Ni. JAmdudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad ludendum. *Hi.* Invitant quidem hæc omnia, ſed ſolus præceptor non invitat. *Ni.* Subornandus orator[5] quiſpiam, qui veniam extorqueat. *Hi.* Apte

1 *Do not you long to ſee?*

2 Veniâ.

3 Non in ejus adorationem certè (non enim præcipere volebat Eraſmus ædes ſacras adorandas eſſe, quibus hic tribuit eundem ac cruci honorem) ſed in Crucifixi memoriam quam crux quævis tam planè nobis ſuggerit. Credendum eſt igitur eum ſic veneratum crucem, vel crucis imaginem, ut plurimi apud Proteſtantes, abſque illa ſuperſtitione, imò & craſſa idololatria, quæ viget adhuc apud Papiſtarum gregem, ſi ex verbis & factis judicare liceat.

4 *Traduce.*

5 *Spokeſman.*

Hi. Aptè quidem dictum, *extorqueat.* Nam citius clavam [1] extorſeris è manu Herculis, quàm ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. *Ni.* Verum; ſed jam olim ille oblitus eſt ſe fuiſſe puerum. Ad verbera facillimus eſt & liberalis; hic parciſſimus, idemque difficillimus. *Hi.* Attamen protrudendus eſt aliquis legatus non admodum verecundæ frontis, quem non illico protelet [2] ſuis ſævis dictis. *Ni.* Eat qui volet; ego carere malo, quam rogare. *Hi.* Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quàm Cocles. *Ni.* Nemo profectò. Nam perfrictæ frontis eſt, ac benè linguax. Deinde ſenſum hominis pulchrè callet. *Hi.* I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. *Co.* Equidem experiar ſedulò. Verùm, ſi non ſucceſſerit, ne conferte culpam in oratorem veſtrum. *Hi.* Bene ominare: ſi te ſatis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator [3]. *Co.* Eo. Benè fortunet legationem meam Mercurius [4]. Salve, præceptor. *Pæ.* Quid ſibi vult nugamentum [5] hominis? *Co.* Salve, præceptor obſervande. *Pæ.* Inſidioſa civilitas. Satis jam ſalveo. Dic quid velis. *Co.* Totus diſcipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. *Pæ.* Nihil aliud quàm luditis, etiam abſque venia. *Co.* Scit tua prudentia vigorem ingeniorum excitari moderato luſu, quemadmodum nos docuiſti ex Quintiliano [6]. *Pæ.* Sanè; ut iſthuc tenes, quod pro te facit! Laxamento opus eſt iis, qui vehementer laborant: vobis qui ſegniter ſtudetis, & acriter luditis, fræno magis opus eſt, quàm laxatis habenis. *Co.* Adnitimur pro viribus. Et ſi quid hactenus ceſſatum eſt, poſt diligentiâ ſarcietur. *Pæ.* Oh ſartores! Quis erit fidejuſſor aut ſponſor iſthuc futurum? *Co.* Ego capitis mei periculo non dubitem eſſe ſponſor. *Pæ.* Imò cutis periculo potius. Scio quàm non ſit tutum tibi credere, tamen hîc periculum faciam, quam ſis bonæ fidei. Si dederis verba [7], poſthac nequicquam mecum egeris. Ludant, ſed gregatim in campis. Ne divertant ad compotationes, aut alia nequiora. Maturè ſe recipiant domum ante ſolis occubitum. *Co.* Fiet.

Exoravi, quanquam ægrè. *Hi.* O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. *Co.* Sed interim cavendum nè quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret [8]. Fidejuſſi veſtro omnium nomine [9]. Quod ſi quid accidat, non eſt quod me poſthac utamini legato. *Hi.* Cavebitur. Sed quod luſûs genus potiſſimum placet? *Co.* De hoc in campo conſultabimus.

LUDENDI

1 Difficillime; quoniam armatus clavâ depingitur a poetis fortiſſimus Hercules.

2 *Daſh out of countenance.*

3 *Go as a ſupplicant, return with ſucceſs.*

4 Eſt enim non ſolum nuncius Deorum, ut jam diximus, ſed etiam Deus eloquentiæ.

5 Eodem modo intelligendum, quo antea *ſomnium hominis.*

6 Rhetor fuit atque orator, forſan & ipſi Ciceroni non inferior.

7 *If you deceive me now.*

8 *My back muſt pay for it.*

9 *I have engaged for you all.*

LUDENDI PILA.

NICOLAUS HIERONYMUS.

Ni. Nulla res meliùs exercet omnes corporis partes, quàm pila palmaria, ſed aptior hyemi, quam æſtati. *Hi.* Nullum anni tempus nobis parum accommodum eſt ad ludendum. *Ni.* Minus ſudabitur, ſi ludamus reticulo. *Hi.* Imò reticulum piſcatoribus [1] relinquamus; elegantius eſt palmâ uti. *Ni.* Age, nihil moror: ſed quanti certabimus? *Hi.* Talitro [2], ſic parcetur pecuniæ. *Ni.* At ego malo fronti parci, quàm pecuniæ. *Hi.* Et mihi frons charior eſt pecuniâ. Aliquo periculo certandum eſt, alioqui friget ludus. *Ni.* Sic res habet, ut dicis. *Hi.* Utra pars prior evicerit tres luſus, ei victa pendet ſextam drachmæ partem: ſed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, inſumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. *Ni.* Placet lex, & rata eſto. Supereſt igitur, ut ſortiamur partes [3]. Nam ſumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui conjungatur. *Hi.* Tu tamen me longè peritior es. *Ni.* Ut ſim, ſed tu felicior. *Hi.* Etiam hîc valet Fortuna? *Ni.* Illa nuſquam non regnat. *Hi.* Age, fiat ſortitio. Euge, benè cecidit; contigêre quos volebam. *Ni.* Et nos noſtræ ſodalitatis non pœnitet. *Hi.* Agedum, ſimus viri. *Amat victoria curam.* Suum quiſque locum gnaviter tueatur. Tu mihi conſiſte à tergo, excepturus pilam, ſi me tranſvolet. Tu iſthic obſerva, repulſurus huc ab adverſariis revolantem. *Ni.* Nè muſca quidem hac prætervolârit impunè. *Hi.* Agite bonis avibus: mittite pilam in tectum. Qui miſerit nihil præfatus, fruſtrà miſerit. *Ni.* Hem, accipe igitur. *Hi.* Mitto. Si miſeris extra lineas, aut infra ſupráve tectum, veſtro damno fuerit, aut certè nobis fraudi eſſe nolim. Tu ſanè parum commodè mittis. *Ni.* Tibi quidem, at nobis commodè. *Hi.* Ut miſeris, ita remittam. Par pari referam. Sed præſtat ingenuè legitimèque ludere. *Ni.* In ludo pulchrum eſt arte vincere. *Hi.* Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars ſuas leges. Et ſunt artes illiberales. *Ni.* Credo plures ſeptem [4]. Signa terminum teſtulâ, aut rudere, aut, ſi mavis, pileo tuo. *Hi.* Tuo malim. *Ni.* Rurſus accipe pilam. *Hi.* Mitte. Pone notam. *Ni.* Habemus duos terminos ſatis longinquos. *Hi.* Utcunque; ſed tamen vincibiles. *Ni.* Planè vincibiles, ſi nemo repugnet. *Hi.* Euge! priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hîc, ſi tu tuo conſtitiſſes loco. Sumus igitur pares. *Ni.* Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. *Hi.*

1 Propter ambiguitatem vocis *reticulus*, quæ ſignificat, *a net*, vel *a racket*.

2 *Id eſt*, victi eo ferientur.

3 *Id eſt*, eligamus ſocios ſorte.

4 Quoniam artes liberales ſeptem tantum numerantur.

Seſtertia? *Ni.* Non. *Hi.* Quid igitur? *Ni.* Numeros. *Hi.* Quo pertinent numeri, ſi nihil eſt quod numeres? *Ni.* Noſter hic ludus eſt. *Hi.* Præproperè tu quidem *ante victoriam canis triumphum*[1]. Vidi qui vincerent ab hoc numero qui nihil habebant. Varia eſt ut Martis, ita lusûs alea. Habemus triginta. Jam rurſum pares ſumus. *Ni.* Nunc ſeriò res agitur. Euge ſucceſſit; habemus potiores. *Hi.* Non diu habituri. Dixin'? Rurſum æquali fortunâ ſumus. *Ni.* Diu nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. O Fors fortuna[2], ſi nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos eſt hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. *Hi.* Jam appetit[3] veſpera, & ſudatum eſt ſatis: præſtat à ludendo deſiſtere, *nè quid nimis*[4]. Supputemus lucrum. *Ni.* Nos evicimus[5] tres drachmas, vos duas. Reſtat igitur una ad compotationculam. Sed interim quis ſolvet pretium pilarum? *Hi.* Omnes ex æquo, pro ſua quiſque portione. Nam lucrum exilius eſt, quàm ut inde poſſit aliquid decidi[6]?

LUDUS GLOBORUM MISSILIUM.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

Ad. Tu toties apud me gloriatus es, te mirum quendam eſſe artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir ſies. *Be.* Nihil detrecto: huc ſi quid libet. Nunc, tu planè, quod dici ſolet, *in planitiem provocas equum*[7]. *Ad.* At tu ſenties me non eſſe aſinum. *Be.* Placétne monomachia[8], ut unus cum uno congrediatur, an mavis adjungi ſocios periculi? *Ad.* Malo μονομαχεῖν, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. *Be.* Iſthuc & ipſe malo, ut laus in ſolidum ſit mea. *Ad.* Hi ſpectatores erunt, & arbitri. *Be.* Recipio[9]. Sed quod erit victori brabium, aut quæ victo pœna? *Ad.* Quid ſi victo amputetur auricula? *Be.* Imò teſtium alter exſecetur potius. Non eſt magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro ſuæ uterque gentis gloria. Si vicero, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*; ſi victus, quod abſit, ſuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. *Ad.* Age, placet conditio. *Be.* Adſit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, ſint æquales ſphæræ[10]. *Ad.* Nôſti ſaxum illud

1 *You count your chickens before they are hatched,*

2 Fors idem eſt ac Fortuna; Fortuna enim eſt dea eventuum, qui ſorte eveniunt.

3 Inſtat.

4 Proverbium in moderationis commendationem.

5 *Have won.*

6 *Be ſpared.*

7 Proverbium aptiſſimum, cum quis alium provocat ad id in quo plurimum valet, vel gaudet; in planitie enim equus peroptime currit. Angl. *You have met with your match.*

8 Phraſis ſequens explicat quid ſit Græcum, eſt a μόνος, ſolus, & μάχειν, pugnare.

9 *I take you up.*

10 Globi, *bowls.*

illud prominens, haud procul à porta? *Be.* Novi. *Ad.* Ea erit metâ, & hæc linea. *Be.* Esto: sed sint, inquam, pares globi. *Ad.* Minus discernas ovum ab ovo [1], aut ficum à ficu. Sed meâ non refert, utrum malis elige. *Be.* Mitte. *Ad.* Heus, tu mihi non brachium, sed baliſtam, habere videris, ita torques globum. *Be.* Satis momordisti labrum, satis rotâsti brachium; tandem mitte. O vires Herculeas! sed tamen vinco. *Ad.* Nisi sceleratus ille laterculus obstitisset, præverteram te. *Be.* Consiste in sphæræ tuæ vestigio. *Ad.* Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen est. Benè vertat [2]. *Be.* Ingens profecto jactus. *Ad.* Nè ride prius, quam viceris. Adhuc pænè sumus pares. *Be.* Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. *Ad.* Vici, canta. *Be.* Sed definiendum erat, quoto ludo constaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. *Ad.* Definiant arbitri. *Ar.* Tertio. *Be.* Placet. *Ad.* Quid ais? Agnoscisne victorem? *Be.* Tibi fortuna magis aspiravit: viribus & arte non tibi cessero. Sed quod arbitri pronunciaverint, id sequar. *Ar.* Germanus vicit; & hoc gloriosior est victoria, quod talem artificem vicerit. *Ad.* Nunc canta, Galle. *Be.* Sum raucus [3]. *Ad.* Hoc Gallis novum non est; sed tamen coccyssa. *Be.* Floreat Germania ter [4]. *Ad.* Imò ter hoc erat canendum. *Be.* Contraximus siticulam; eamus ad compotatiunculam: ibi perficietur cantio. *Ad.* Non recuso, si ita videtur arbitris. *Be.* Ita commodius est. Melius canet Gallus colluto gutture.

III. Ludus sphæræ per annulum ferreum.

Gaspar, Erasmus.

Ga. Age, nos auspicabimur. Victo succedit Marcolphus. *Er.* Sed quod erit victori præmium? *Ga.* Victus ex tempore faciet & recitabit distichon in laudem victoris. *Er.* Accipio legem. *Ga.* Visne sortiamur, uter prior incipiat? *Er.* Esto tu prior, si libet; ego malim esse Abbas [5]. *Ga.* Hoc tua conditio potior est, quod

1 Respicit ad proverbium, *Ovum ovo similius non est.* Angl. *As like as two peas.*

2 *Deus* vel *numen* subauditur.

3 Sic respondet Gallus, quoniam quod debeat cantare vel pronunciare, cum sit in Germaniæ laudem, ipsi cordi non est; adde etiam quod vox *gallus* significat quoque *a cock*, cujus cantus semper raucus. Hinc Germani responsum, *Hoc Gallis novum non est; sed tamen coccyssa*; quæ ultima vox rauco galli cantui est propria.

4 Rursus, ut appareat quam parum ei cantus arrideat Gallo, Gallus facit breviorem per adverbium *ter*, quod quanquam pacto satisfacere videatur, plene tamen non satisfacit; hoc Germanus observat benè, sed res in jocum & compotatiunculam cedit, quibus omnia amicè componuntur.

5 Ludus est propter ambiguitatem vocis *Prior*, significat enim vel eum qui primus incipit, vel sacerdotem cui damus hunc titulum, imò etiam sic significat in lingua nostra vernacula; Abbas verò, est sacerdos potior & titulo & censu, non mirum ergo si ad hoc respiciens Erasmus, malit esse Abbas, quam prior.

tibi nota eſt area. *Er.* Verſaris in tua harena[1]. *Ga.* In hac exercitatior ſum, quam in libris. Tamen iſtud perquam exigui momenti eſt. *Er.* Æquum eſt, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiare nonnihil. *Ga.* Imò iſtuc abs te peterem juſtius: ſed parum eſt honeſta precaria victoria. Is demum vincit, qui ſuo Marte[2] vincit. Ita ſumus pares, ut non melius commiſſus fuerit olim cum Bitho Bacchius[3]. *Er.* Tua ſphæra commodior eſt meâ. *Ga.* Et tua vola vincit meam. *Er.* Ludito legitimè, abſque technis, ac dolo malo. *Ga.* Dices tibi rem eſſe cum homine probo. *Er.* Sed priùs audire cupio hujus ſphæriſterii plebiſcita. *Ga.* Quaternio ludum abſolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno eſt[4]; reliquos limites ſi tranſilias, ſine fraude fiet. Qui globum ſuo loco moverit, perdet jus feriendi[5]. *Er.* Intelligo. *Ga.* En occluſi tibi portam. *Er.* Sed iſthinc te excutiam. *Ga.* Id ſi feceris, cedam tibi hujus certaminis palmam[6]. *Er.* Bonâ fide? *Ga.* Optimâ. Non enim potes aliâ viâ, niſi ſic mittas ſphæram tuam in parietem, ut reſiliat in meam. *Er.* Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulſus es? *Ga.* Fateor; utinam tam ſapiens eſſes, quam es felix. Sed iſthuc centies tentanti vix ſemel ſucceſſerit. *Er.* Imò ſi quid audes deponere pignoris, niſi tertio quoque experimento ſucceſſerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. *Ga.* Quodnam? *Er.* Diſtichon. *Ga.* Reddam. *Er.* Et quidem ex tempore. Quid arrodis unguem? *Ga.* Habeo. *Er.* Recita clarè. *Ga.* Clariſſimè.

Plaudite victori, juvenes hic quotquot adeſtis:
Nam me qui vicit doctior eſt nebulo[7].

Nonne diſtichon habes? *Er.* Habeo: ſed quale abs te allatum eſt, tale tibi referetur.

iv. SALTUS.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

Vi. Libétne decertare ſaltu? *La.* Ludus iſte non convenit pranſis. *Vi.* Quam ob rem? *La.* Quia ventris ſaburra gravat corpus. *Vi.* Non admodum ſanè, qui pranſi ſint in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnaturiunt, prius quam abſolverint prandium. *La.* Quod igitur ſaliendi genus placet? *Vi.* Auſpicemur ab eo quod eſt ſimpliciſſimum,

1 In re tibi notiſſima; a gladiatoribus, qui pugnabant in harena, *i. e.* loco arena ſtrato, quem noviſſe ad victoriam ſæpe conferebat.

2 Suis viribus.

3 Duo æquales fuerunt in omnibus gladiatores, ab Horatio Sat. i. 7, 20. celebrati.

4 *Goeth for nothing.*

5 *Loſeth his caſt.*

6 Victoriam; palma enim eſt victoriæ ſignum.

7 Alludit ad quendam philoſophum, qui, teſte Laertio, videns aliquem laſcive ſaltantem, ei dixit, Euge, quo melior in ea re fueris, hoc eris deterior; quo quis enim melior eſt artifex in re mala, hoc pejor eſt.

ciſſimum, à ſaltu locuſtarum, ſive magis ranarum [1], utraque tibiâ, ſed junctis pedibus. Qui longiſſimè promoverit cingulum [2] coronam [3] feret. Hujus ubi erit ſatietas, aliud atque aliud genus experiemur. *La.* Equidem nullum recuſabo genus, niſi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim mihi rem eſſe cum chirurgis. *Vi.* Quid ſi certemus unicâ tibiâ? *La.* Iſte ludus eſt empuſæ [4], valeat. *Vi.* Haſtæ innixum ſalire, cum primis eſt elegans. *La.* Liberalius eſt certare curſu. Siquidem hoc certaminis genus apud Virgilium propoſuit & Æneas. *Vi.* Verum; ſed idem propoſuit & ceſtuum certamen; quo non delector. *La.* Deſigna ſtadium. Hoc loco ſit carcer, quercus iſta ſit meta. *Vi.* Sed utinam adeſſet Æneas, qui proponat & præmia victori. *La.* Victori abundè magnum præmium eſt gloria. *Vi.* Victo potius dandum erat præmium, ſolatii gratiâ. *La.* Sit igitur victo præmium, ut lappâ [5] coronatus redeat in urbem. *Vi.* Equidem non recuſârim, ſi tu præcedas tibiâ canens. *La.* Eſt ingens æſtus. *Vi.* Nec mirum, cùm ſit ſolſtitium æſtivum. *La.* Præſtiterit natare. *Vi.* Mihi non placet ranarum vita. Animal ſum terreſtre, non amphibion [6]. *La.* Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cum primis habebatur liberale [7]. *Vi.* Imò etiam utile. *La.* Ad quid? *Vi.* Si fugiendum ſit in bello, ibi potiſſimum valent, qui ſeſe curſu pedum & natatu exercuerunt. *La.* Artem narras haudquaquam aſpernandam. Neque enim minus laudis eſt aliquando benè fugere, quam fortiter pugnare. *Vi.* Sum planè rudis & imperitus natandi, nec ſine periculo verſamur in alieno elemento. *La.* Sed aſſueſcere oportet: nemo naſcitur artifex. *Vi.* At ego iſtius generis artifices permultos audio natâſſe, ſed non enatâſſe. *La.* Experieris primum innixus ſuberi. *Vi.* Nec ſuberi fido magis, quàm pedibus: ſi vobis cordi eſt natatio, ſpectator eſſe malo, quàm certator.

1 *Leapfrog.*

2 *Id eſt,* qui longiſſimè ſalierit; loquitur Romanorum more, qui togati cinguloque ſuccincti, non ſolùm ſaliebant, verum etiam ambulabant, ſicque qui longiſſime ſaliebat, longiſſime etiam promovebat cingulum.

3 Victor erit; corona enim non dabatur niſi victoribus.

4 Angl. *hopping,* quoniam apud Ariſtophanem *empuſa* eſt ſpectrum quod apparet unicâ tibiâ.

5 Jocosè intelligatur hoc, ſicut & reſponſum, hæc herba enim nulli unquam in honorem data.

6 Vox Græcâ origine, cujus ſenſum videre eſt in omnibus dictionariis; ſed notes præterea, auctorem ei etiam dare vel ipſam Græcam terminationem *amphibion* dicit, non *amphibium,* quod cum uſitatiſſimum ſit apud omnes fere auctores, rarò vel nunquam ſimilia obſervabimus.

7 Ita verum iſthuc, ut in proverbio eſſet apud antiquos de homine qui nihil in juventute didicerat, *Neque nare neque literas novit.*

ARGUMENTUM.

Confabulatio hæc puerilem animum piis imbuit præceptis. Religio quibus consistit. Quid agendum mane in lecto, à lecto, domi, scholâ, ante cibum, à cibo, sub somnum; auspicandi diem, precandi, gerendi se in schola studiose. Parsimonia temporis. Ætas desluit. A cœna quid. Qualiter dormiendum. Gestus in sacro cœtu. Applicanda omnia nobis. Meditatio piæ animæ in templo. Concionatores qui potissimum audiendi. Jejunium pueris noxium. Confitendum Christo. Malorum societas vitanda. De genere vitæ serio deligendo. Sacerdotium & matrimonium non ineunda ante annum ætatis duodetrigesimum. Poetæ quinam & quomodo legendi.

ERASMUS, GASPAR.

Er. UNde nobis prodis? E popinâ quapiam? *Ga.* Bona verba. *Er.* E sphæristerio? *Ga.* Ne hoc quidem. *Er.* Ex œnopolio? *Ga.* Nequaquam. *Er.* Quando non assequor divinando, dic ipse. *Ga.* Ex æde Virgini matri sacra. *Er.* Quid illic tibi negotii est? *Ga.* Salutem dixi nonnullis. *Er.* Quibus? *Ga.* Christo, ac divis aliquot. *Er.* Religiosior tu quidem es, quam pro ætate. *Ga.* Imò nullam ætatem non decet religio. *Er.* Si cupiam esse religiosus, patiar mihi injici cucullam [1]. *Ga.* Atque ego idem facerem, si quantum caloris adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. *Er.* Aiunt vulgò, pueros angelicos in Satanam verti, ubi consenuerint. *Ga.* Sed ego proverbium isthuc ab auctore Satana natum arbitror. Imò vix existimo, senem esse verè pium, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quàm quod ab ipsa statim pueritiâ discitur. *Er.* Quid igitur est religio? *Ga.* Est purus cultus Numinis, & observatio præceptorum illius. *Er.* Quæ sunt illa? *Ga.* Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. *Er.* In quibus? *Ga.* Primum ut rectè pièque sentiamus de Deo, de Scripturis divinis [2]; atque ut illum non vereamur modò, tanquam dominum, verum etiam amemus ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summâ curâ tueamur innocentiam, ea est, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, benè mereamur. Quartum, ut servemus patientiam. Ea præstat, ut mala nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. *Er.* Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista, quæ doces? *Ga.* Equidem adnitor pro mea virili. *Er.* Qui potes pro virili [3], cum sis puer? *Ga.* Meditor pro viribus & quotidie mecum ineo rationem: si quid cessatum fuerit, corrigo; illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri præstiterat, illud omissum.

1 Hic ironiæ parumper, ut patet ex sequentibus, sed eo libentius, quod inest ambiguitas in voce *religiosus* quæ virum pium, vel monachum, denotat, sicque etiam sonat Gallice.

2 Observa isthuc, *de Scripturis divinis* Antipapistam redolet.

3 Jocosa est objectio ex vocis sono ac origine, nulli non obvia, at solvitur facile simplici sensus declaratione uti videre est per Gasparis responsum.

omiſſum. *Er.* Quando ſubducitur iſta ratio [1]. *Ga.* Ferme ſub noctem, aut ſi quando magis vacat. *Er.* Sed age, dic mihi, quibus ſtudiis totum tranſigis diem? *Ga.* Nihil celabo tam fidum ſodalem. Mane, ſimul atque ſum expergefactus (id fere fit ad ſextam, aut quintam) pollice ſignum crucis pingo in fronte & in pectore. *Er.* Quid deinde? *Ga.* Auſpicor initium diei in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. *Er.* Piè ſanè. *Ga.* Mox paucis ſaluto Chriſtum. *Er.* Quid illi narras? *Ga.* Ago gratias, quòd eam noctem mihi voluerit eſſe proſperam, precórque ut diem itidem illum totum mihi benè fortunet, ad ipſius gloriam, & animæ meæ ſalutem: utque is, qui eſt vera lux occaſum neſciens, ſol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illuceſcere menti meæ, nè uſquam impingam in ullum peccatum, ſed ipſius ductu perveniam ad vitam æternam. *Er.* Haud inauſpicatum diei exordium. *Ga.* Deinde ſalutatis parentibus, quibus ſecundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus eſt, confero me ad ludum [2] literarium, ſed ut per templum, ſi commodum eſt, ſit mihi tranſitus. *Er.* Quid illic? *Ga.* Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac divos divaſque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares. *Er.* Næ tu mihi probè legiſſe videris illud Catonis; *Saluta libenter.* Non ſat erat mane ſalutâſſe, niſi mox denuo ſalutares? An non vereris nè moleſtus ſis immodico officio? *Ga.* Amat Chriſtus ſubinde appellari. *Er.* Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. *Ga.* Nec eam mei partem video, quâ illi loquor. *Er.* Quâ? *Ga.* Animo. *Er.* Sed otioſum eſt ſalutare non reſalutantem. *Ga.* Reſalutat frequenter arcano afflatu. Denique abundè reſalutat, qui dat quod petitur. *Er.* Quid hîc ab illo flagitas? Nam video tuas ſalutationes eſſe petaces [3], cujuſmodi fere ſunt mendicorum. *Ga.* Sanè non procul aberras à ſcopo. Precor enim, ut, qui puer duodecim annos natus, ſedens in templo docuit ipſos doctores, cuique Pater cœlitùs emiſsâ voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, cùm diceret: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt, ipſum audite:* quique eſt æterna ſapientia ſummi Patris, illuſtrare dignetur ingenium meum ad perdiſcendas honeſtas literas, quibus utar ad ipſius gloriam. *Er.* Quos autem habes divos tibi peculiares [4]? *Ga.* Ex apoſtolis Paulum, ex martyribus Cyprianum [5], ex doctori-

1 *When do you make this reckoning?*

2 *Ludus* eſt propriè *a play*, vel, *the place where they play*, ſed quando *literarius* adjungitur vel ſubintelligitur (quod ſæpe accidit, ut infra videbis) eſt *a ſchool.*

3 Dubito an hæc vox verè Latina ſit, at intellectu facilis eſt; ſit a *peto.*

4 *Id eſt*, quibus ſæpius ac præ cæteris divis ſupplices, cætera enim inſulſa in peculiaritate divorum, quod ad res, & perſonas, damnat & expreſſe vel ipſe Eraſmus, in tractatu ad calcem hujuſce libri, cui titulus De colloquiorum utilitate.

5 Sanctum Carthaginienſem epiſcopum.

bus Hieronymum [1], è virginibus Agnetem [2]. *Er.* Quæ res iſtos tibi conciliavit? electio, an caſus? *Ga.* Sortito obvenerunt. *Er.* Atque iſtos nihil aliud quàm ſalutas? An ab his quoque mendicas aliquid? *Ga.* Precor ut me ſuis ſuffragiis Chriſto commendent, efficiántque ut illius munere aliquando contingat in ipſorum venire contubernium. *Er.* Sanè rem non vulgarem petis. Quid tum poſtea? *Ga.* Ad ludum [3] propero, & quod is locus poſtulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Chriſti præſidium, quaſi citra illius opem nihil efficiat noſtrum ſtudium: ſic ſtudeo, quaſi ille nihil auxilii ſit laturus niſi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, nè meritò vapulem, nè quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel ſodales meos. *Er.* Probus es, cùm iſta cogitas. *Ga.* Cùm dimiſſus à ludo domum propero, rurſus, ſi licet, per ædem ſacram iter facio, rurſuſque tribus verbis ſaluto Jeſum. Si quid eſt obſequii præſtandum parentibus, obeo. Quod ſi quid etiam ſupereſt temporis, mecum aut cum ſodali repeto quod prælectum eſt in ſchola. *Er.* Næ tu perparcus es temporis [4]. *Ga.* Nec mirum, ſi parcus ſum rei, ut multo pretioſiſſimæ, ita irrecuperabilis. *Er.* At Heſiodus [5] docet, in medio parcendum eſſe, in principio præproperam, in fine ſeram [6] eſſe parſimoniam. *Ga.* Rectè Heſiodus de vino, ſed ætatis nulla eſt intempeſtiva parſimonia. Dolium, ſi ſinas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, ſive dormias, ſive vigiles. *Er.* Fateor: ſed quid deinde rei geritur? *Ga.* Adornatâ parentibus menſâ, recito conſecrationem; deinde prandentibus miniſtro, donec jubeor & ipſe prandium ſumere. Actis gratiis, ſi quid vacat, luſu quopiam honeſto laxo animum cum ſodalibus, donec hora revocat in ludum à luſu. *Er.* Ac rurſum ſalutatur Jeſus? *Ga.* Salutatur, ſi commodum eſt. Sin eſt cur aut non vacet, aut non ſit tempeſtivum, tamen præteriens templum, cogitatiunculâ ſaluto. Rurſus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus poſtulat. Domum reverſus, idem ago quod ante prandium. A cœna ſuavibus fabulis memet oblecto: mox proſperam noctem precatus parentibus ac familiæ, maturè me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus ſtudiis is dies peractus ſit. Si quid eſt gravioris admiſſi, Chriſti clementiam imploro ut ignoſcat, polliceorque meliora: ſi nihil eſt, ago gratias illius beneficentiæ, quod me ſervârit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab inſidiis mali genii, & ab obſcœnis ſomniis. His factis,

1 Patrem eccleſiæ doctiſſimum.

2 De qua multa in Legendis.

3 Vides hîc ſubintelligi *literarium*, quod non amplius notabimus.

4 Scil. *emenſor*, vel *computator*.

5 Græcus eſt poeta ex Aſcræa.

6 Adagium eſt, *Sera in fundo*, vel *ſine parſimonia*, verum ſæpe de omnibus timendumque ne forſan aliquando verum ſit vel de ipſo tempore; perparcus ſemper ergo ejus ſit Chriſtianus quivis, at in omnibus aliis adhibeatur modus inter profuſionem, & nimiam parſimoniam.

factis, lectum ingreſſus, frontem ac pectus ſigno crucis imagine, ac me compono ad ſomnum. *Er.* Quo pacto te componis? *Ga.* Nec pronus cubo, nec ſupinus; ſed primum lateri dextro innitens, brachiis ita tranſverſim ſeu decuſſatim complicatis, ut pectus muniant figurâ crucis [1], dextrâ manu ſiniſtro admotâ humero, lævâ dextro. Ita dormio ſuaviter, donec aut expergiſcar ipſe, aut exciter. *Er.* Sanctulus es, qui iſta poſſis. *Ga.* Imo ſtultulus es, qui iſta dicas. *Er.* Laudo inſtitutum, ſi queam aſſequi. *Ga.* Velis tantummodo. Nam ubi aſſueveris pauculos menſes, erunt hæc etiam ſuavia; adeo vertentur in naturam. *Er.* Sed nihil audio de ſacris. *Ga.* Nec hac parte mihi deſum diebus præcipuè feſtis. *Er.* In his quomodo te geris? *Ga.* Primum omnium excutio meipſum, num quâ labe peccati ſit animus contaminatus. *Er.* Id ſi comperias, quid tum? ſubducis te ab altari? *Ga.* Nequaquam corpore, ſed animo me ſubmoveo, ac veluti procul ſtans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex Evangelio cum publicano; *Domine, propitius eſto mihi peccatori* [2]. Deinde, ſi ſenſero quempiam offenſum à me, eum curo placandum è veſtigio [3], ſi licet: ſin minus, ſtatuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, dóque operam, ut qui læſit, agnoſcat errorem ſuum, & reſipiſcat. Sin ejus rei nulla ſpes eſt, vindictam omnem Deo relinquo. *Er.* Iſthuc durum eſt. *Ga.* An hoc durum, condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoſcentiâ tibi mutuâ ſit frequenter opus: cùm Chriſtus omnia commiſſa noſtra nobis ſemel condonârit, & quotidie condonet? Imò mihi videtur hæc non eſſe liberalitas in proximum, ſed fœneratio apud Deum: perinde quaſi conſervus ex pacto remittat conſervo tres drachmas, ut ipſi dominus condonet talenta decem [4]. *Er.* Perpulchrè tu quidem philoſopharis, ſi modo certum ſit, quod ais. *Ga.* An poſtulas aliquid certius Evangelicâ cautione? *Er.* Non eſt æquum, Sed ſunt qui ſe non credant eſſe Chriſtianos, niſi quotidie Miſſam, ut appellant, audierint. *Ga.* Horum inſtitutum equidem non damno; præſertim in his qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantùm illos non approbo, qui ſuperſtitioſe ſibi perſuaſerunt, diem fore parum fauſtum, niſi fuerint eum auſpicati à Miſſa; & ſtatim à ſacro ſe conferunt vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi,

1 Futilia parumper hæc & ſimilia, ſed animadvertendum hîc deſcribi pietatem puerilem, cui quædam ſunt ignoſcenda; iis tamen nihil ineſt proprie mali, dummodo quis tali ſignationi, dormiendique modo, non tribuat vel veram ſanctitatem in ſe, vel vim ſervandi hominem ab inſidiis Diaboli, maliſque aliis, quod nullus dubito iis non tribuebat Eraſmus.

2 S. Luc. xviii. 13.

3 Statim.

4 Ex parabola, quam Chriſtus ipſe nobis in Evangelio propoſuit.

ubi, ſi quod per fas nefaſque gerunt, ſucceſſerit, Miſſæ [1] imputant. *Er.* Súntne qui ſic deſipiant? *Ga.* Magna pars hominum. *Er.* Sed redi ad ſacrum. *Ga.* Si licet, adſto vicinus altari ſacro, quo percipere queam ea, quæ ſacrificus recitat, præſertim Epiſtolam & Evangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquamdiu rumino. *Er.* Nihil interim oras? *Ga.* Oro, ſed cogitatione magis, quàm ſtrepitu labiorum. Ex his, quæ recitat ſacerdos, arripio precandi occaſionem. *Er.* Dic iſtud explanatiùs: nam non ſatis aſſequor quid velis. *Ga.* Dicam. Finge recitari Epiſtolam, *Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi* [2]. Ad hæc verba ſic mecum loquor Chriſto: "Utinam vero ſim azymus, "purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jeſu, qui ſolus "es ab omni malitia purus ac ſincerus, largire ut indies & ipſe ma- "gis ac magis expurgem vetus fermentum." Rurſum, ſi fortè legatur Evangelium de ſeminante ſemen ſuum, ſic oro mecum: "Felix "ille, qui meretur [3] eſſe terra bona: precórque, ut me ex terra pa- "rum frugifera, ſua benignitate faciat terram bonam, ſine cujus be- "neficio nihil omninò bonum eſt." Sint hæc exempli causâ dicta: nam ſingula perſequi prolixum ſit. Sed, ſi contingat ſacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adeſſe propiùs altari, fere [4] libellum paro, in quo deſcriptum ſit ejus diei Evangelium & Epiſtola; inde ipſe aut pronuncio, aut oculis lego. *Er.* Intelligo: ſed quibus cogitationibus potiſſimum tranſmittis hoc tempus? *Ga.* Ago gratias Jeſu Chriſto pro ineffabili charitate, quòd genus humanum ſuâ morte redimere dignatus eſt; & oro, ne patiatur ſuum ſacroſanctum ſanguinem pro me fruſtrà fuſum eſſe, ſed ſuo corpore ſemper paſcat animum meum, ſuo ſanguine vivificet ſpiritum meum, ut paulatim adoleſcens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius myſtici, quod eſt eccleſia: nec unquam deficiam ab illo ſanctiſſimo fœdere, quod in extrema cœna, diſtributo pane & porrecto poculo, pepigit cum diſcipulis ſuis electis, & per eos cum omnibus qui per baptiſmum in ſocietatem illius inſiti ſunt. Quòd ſi ſenſero vagari cogitationem, lego pſalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. *Er.* Habes in hoc pſalmos certos? *Ga.* Habeo; ſed quos non ita mihi ipſi indixi, quin omittam, ſi cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quàm illa pſalmorum recitatio. *Er.* Quid de jejunando? *Ga.* Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, *non eſſe vale-*

1 Auditæ ſcil. hac die; nullus eſt qui verſatus ſit inter nationes Papiſticas, qui neſciat multos tales fovere ſuperſtitioſas opiniones.

2 Hæc habentur 1 *Cor.* v. 7.

3 *Id eſt*, facit quod in ſe eſt, ut bona terra fiat; hoc verbum non idem omninò ſonat Latinè, quod ſonat in lingua noſtra vernacula; recordetur puer, ſemel obſervabimus.

4 Vox quodammodo redundans, quod non inuſitatum omninò.

valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur juſtum collegerit. Nondum autem egreſſus ſum annum decimum ſeptimum. Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo, cœnóque parciùs, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum. *Er.* Poſteaquam cœpi ſemel, expiſcabor[1] omnia, Quomodo affectus es erga conciones? *Ga.* Optimè. Ad has non minus religiosè accedo, quàm ad ſacram ſynaxim[2]. Et tamen deligo, quos audiam. Sunt enim quos præſtat non audiſſe. Quod ſi talis contingit, aut ſi nemo contingit, tempus hoc tranſigo ſacrâ lectione: lego Evangelium & Epiſtolam cum interpretatione Chryſoſtomi[3], aut Hieronymi, aut ſi quis alius occurit pius ac doctus interpres. *Er.* Sed magis afficit viva vox. *Ga.* Fateor; & audire malo, ſi detur concionator tolerabilis: ſed non videor omninò caruiſſe concione, ſi Chryſoſtomum aut Hieronymum ſcripto loquentem audiero. *Er.* Non opinor. Sed quid te delectat confeſſio? *Ga.* Magnopere, nam confiteor quotidie. *Er.* Quotidie? *Ga.* Sic eſt. *Er.* Alendus[4] eſt igitur tibi propriè ſacerdos. *Ga.* Sed illi confiteor, qui verè ſolus remittit peccata, cui eſt poteſtas univerſa. *Er.* Cuinam? *Ga.* Chriſto. *Er.* An iſtud ſat eſſe putas? *Ga.* Mihi quidem ſat eſſet, ſi ſat eſſet proceribus eccleſiæ & conſuetudini receptæ[5]. *Er.* Sed quos tandem appellas eccleſiæ proceres? *Ga.* Pontifices, epiſcopos, apoſtolos. *Er.* Et inter hos annumeras Chriſtum? *Ga.* Is eſt omnium ſine controverſia Colophon[6]. *Er.* Et hujus receptæ confeſſionis auctor? *Ga.* Is quidem auctor eſt omnis boni: ſed an ipſe inſtituerit hanc confeſſionem, qualis nunc eſt in uſu eccleſiæ, theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ ſufficit majorum auctoritas. Hæc eſt certè præcipua confeſſio: nec eſt facile confiteri Chriſto. Non confitetur illi, niſi qui ex animo iraſcitur ſuo peccato. Apud illum expono, deploroque, ſi quid admiſi gravius; clamo, lachrymor, ploro, meipſum execror, illius imploror miſeri cordiam: nec finem facio, donec ſenſero peccandi affectum penitùs expurgatum è medullis[7] animi, & ſuccedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam ſacroſanctam menſam corporis & ſanguinis Dominici, confiteor & ſacerdoti, ſed paucis, & non niſi ea quæ certò videntur crimina: aut ejuſmodi, ut vehemens ſuſpicio ſit crimen eſſe. Neque verò protinus arbitror eſſe piaculum, hoc eſt, enorme crimen, quod admittitur adverſus quaſlibet conſtitutiones humanas, niſi contempus acceſſerit

1 Sciſcitabor. *I will go on with my inquiries.*

2 *The Divine Service.*

3 Hic eſt Joannes ille epiſcopus Conſtantinopolitanus, patrum diſertiſſimus, cognomenque ejus χρυσῦν ςόμα, *os aureum* ſignificat, at jam de Hieronymo, pag. 40. num. 1.

4 *Id eſt*, tibi alas oportet ſumptibus propriis ſacerdotem.

5 Super his & accedentibus ad ea, dicetur aliquid infra.

6 Præcipuus & caput.

7 *Id eſt*, intimis animi; medulla enim eſt corporis maxime intima.

ſerit malitioſus. Imò vix arbitror crimen capitale, cui non ſit adjuncta malitia, hoc eſt, perverſa voluntas. *Er.* Laudo, quod ſic es religioſus, ut tamen ſuperſtitioſus non ſis. Hic quoque puto locum eſſe proverbio, *Nec omnia, nec paſſim, nec quibuſlibet.* *Ga.* Deligo mihi ſacerdotem, cui credam arcana pectoris. *Er.* Iſthuc eſt ſapere. Sunt enim permulti (quod compertum eſt) qui, quod accipiunt in confeſſionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confitente, quæ præſtiterat tacuiſſe. Sunt indocti & ſtolidi, qui ob ſordidum quæſtum præbent aurem verius quàm animum, cum nec dijudicent inter noxiam & rectè factum, nec docere poſſint, nec conſolari, nec conſulere. Hæc ſic habere, frequenter audivi ex multis, & ipſe partim expertus ſum. *Ga.* Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, ſpectatæ integritatis, linguæ continentis. *Er.* Profecto felix es, qui iſta mature ſapere cœperis. *Ga.* Deniqne illa prima mihi curarum eſt, ne quid committam, quod cum periculo credam ſacerdoti. *Er.* Nihil melius, ſiquidem poſſis cavere. *Ga.* Nobis quidem difficillimum eſt, ſed, auxiliante Chriſto, facile eſt. Primum eſt, ut adſit bona voluntas. Eam mihi ſubinde renovo, præſertim diebus Dominicis. Deinde ſubduco meipſum pro viribus ab improborum conſortio; & ſodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. *Er.* Rectè tibi conſulis, *Corrumpunt* enim *mores bonos colloquia prava* [1]. *Ga.* Otium ceu peſtem quandam fugio. *Er.* Nec mirum; nam nihil malorum non docet otium. Sed ut nunc ſunt hominum mores, ſolus vivat oportet, qui velit abeſſe à malorum conſortio. *Ga.* Non omninò vanum eſt quod dicis. *Plures* enim *mali*, ut Græcus ille ſapiens [2] dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus ſodalis nonnunquam ſodalem reddit meliorem. Vito luſus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiis. Comem me præbeo omnibus: ſed familiarem non niſi bonis. Quod ſi quando incidero in malos, aut corrigo blandè monendo, aut diſſimulo, toleróque: ſi videor non profecturus, certè, cum primum licet, memet ab illis ſuffuror [3]. *Er.* Nunquámne titillavit animum tuum libido capiundæ cucullæ? *Ga.* Nunquam; ſed crebrò ſolicitatus ſum à quibuſdam, ab hoc ſeculo, velut à naufragio, ad portum monaſteriorum vocantibus. *Er.* Quid ego audio? Captabant prædam? *Ga.* Miris technis adorti ſunt & me, & parentes. Sed mihi ſtat ſententia [4], non addicere me vel matrimonio, vel ſacerdotio, vel inſtituto monachorum, aut ulli vitæ generi, unde poſt me non queam extricare, priuſquam mihi fuero pulchre [5] notus. *Er.* Quando

1 Proverbialis locutio eſt vel ipſis mulieribus nota.

2 Bias eſt unus ex ſeptem Græciæ ſapientibus, ſolebat enim dicere, οἱ πλείονες κακοὶ, *plures ſunt mali.*

3 *Id eſt*, illorum conſortium effugio.

4 *My reſolution is fixed.*

5 Benè.

Quando iſthuc erit? *Ga.* Fortaſſe nunquam. Sed ante annum vigeſimum octavum nihil ſtatuetur. *Er.* Cur ita? *Ga.* Quia audio paſſim tam multos ſacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quòd ſeſe temerè præcipitârint in ſervitutem. *Er.* Cautus es, qui capi nolis. *Ga.* Interim tria mihi curæ ſunt. *Er.* Quænam iſta? *Ga.* Ut proficiam in probitate morum. Dein, ſi id nequeam, certè tuear illibatam innocentiam ac famam. Poſtremò, paro mihi bonas literas ac diſciplinas, in quovis vitæ genere futuras uſui. *Er.* Sed interim à poetis abſtines? *Ga.* Non in totum, ſed caſtiſſimos [1] quoſque potiſſimùm lego. Quod ſi quid inciderit parum verecundum, prætercurro, quemadmodum Ulyſſes obturatis auribus Sirenas [2] prætervigavit. *Er.* Sed cui interim ſtudiorum generi te potiſſimùm addicis! Medicinæ, juri Cæſareo [3], aut pontificio [4], an theologiæ? Nam linguæ, bonæ literæ, philoſophia, pariter conducunt ad omnem profeſſionem. *Ga.* Nondum ulli me planè addixi, ſed ex omnibus guſtum aliquem capio, nè cujuſquam planè ſim rudis: utque, deguſtatis ſingulis, certius eligam, cui ſim accommodus. Medicina ubivis terrarum certiſſimum viaticum eſt; juriſprudentia viam aperit ad dignitates; theologia mihi cum primis placeret, niſi me mores quorundam, & moroſæ inter ipſos contentiones, offenderent. *Er.* Non facile labitur, qui ſic pedetentim incedit. Complures hiſce temporibus abſtinent à theologia, quòd vereantur, ne vacillent in fide catholica [5], cum videant nihil non vocari in quæſtionem. *Ga.* Ego, quod lego in Sacris Literis & in Symbolo quod dicitur Apoſtolorum, ſummâ fiduciâ credo, nec ultra ſcrutor [6]. Cætera permitto theologis diſputanda ac definienda [7], ſi velint. Si quid tamen receptum eſt uſu populi Chriſtiani, quod non planè pugnet cum Sacris Literis, hactenus

1 *Id eſt*, qui nec obſcœnè nec de obſcœnis loquuntur.

2 Accuſativus eſt Græcus; Sirenes autem apud poetas ſunt monſtra marina, ſuperiore parte virgines, inferiore piſces, quæ in Siculo littore cantûs ſuavitate pelliciebant navigatores ad naufragium, ab his Ulyſſes caviſſe dicitur hâc velificans, obturatis auribus, & ſibi & ſociis.

3 *The civil law.*

4 *The canon law.*

5 *Id eſt*, quæ univerſaliter a Chriſtianis recipitur, vel ſic ſaltem debet intelligi, quanquam fere unaquæque ſecta Catholicum vocet, quod a ſuis tenetur.

6 Suum ſenſum hîc aperit Eraſmus ſub Gaſparis perſona, erat tamen æquè idoneus ad ſcrutandum ac quivis alius, ſed iſthuc præ modeſtia, charitate, ac cum omnibus Chriſtianis, ſi fieri poſſit, concordia.

7 Hinc concludas quid ſenſerit Eraſmus de abſoluta illa atque peremptoria papæ vel conciliorum in articulis fidei infallibilitate, quâ in rebus de fide, hominibus ejuſmodi errori locus non datur, nihilque definiendum relinquitur theologis, aut cuiquam mortalium, niſi quæ ſit papæ vel conciliorum de re propoſita ſententia; talem infallibilitatem certe, in quoquam aut quibuſvis, non agnoſcebat Eraſmus, quanquam fatendum tamen, eum, ſicut & multos ante & poſt eum probos, multa iis qui ſunt in auctoritate conceſſiſſe, præ ordinis, pacis, atque unitatis ſtudio.

nus ſervo, ne cuiquam ſim offendiculo [1]. *Er.* Quis Thales [2] te docuit iſtam philoſophiam? *Ga.* Fuit mihi admodum puero conſuetudo domeſtica cum integerrimo viro Joanne Coleto [3]. Noſtin' hominem? *Er.* Quid ni? tanquam te. *Ga.* Is eam ætatem hujuſmodi præceptiunculis imbuit. *Er.* Non invidebis, ſi me præbeam æmulum inſtituti tui? *Ga.* Imò iſthoc nomine mihi futurus es multo charior. Scis enim ſimilitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. *Er.* Verum? ſed non inter competitores ejuſdem magiſtratûs, cum ſimili laborent morbo. *Ga.* Nec inter ejuſdem ſponſæ procos, cùm pariter laborent amore. *Er.* Sed extra jocum, experiar imitari rationem iſtam [4]. *Ga.* Precor ut tibi vertat quam optimè. *Er.* Fortaſſis aſſequar te. *Ga.* Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe quotidie meipſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere, ſi potes, ut antevertas.

VENATIO [5].

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium venandi, piſcandi, lumbricos è terra educendi, ranas configendi, artem tradit.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BARTHOLUS.

Pa. TRahit ſua quemque voluptas [6]. Mihi placet venatio. *Th.* Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi venabula, ubi caſſes? *Pa.* Valeant apri, urſi, cervi, & vulpes; nos inſidiabimur cuniculis. *Vi.* At ego laqueos injiciam locuſtis, inſidiabor gryllis. *La.* Ego ranas

1 Hæc fuere dilecta atque delecta Eraſmicæ religionis principia, principia pacis & unitatis, modeſtiæ & charitatis, principia in quibus non deerat quidem intentio recta, ſed quæ tamen poterant aliquando vel latius extendi, ſicut & latius ea extendebat vel ipſe Eraſmus. Hincque concludamus, eum, præ ſpiritu pacis ac unitatis præcipue, partes Romanas plane non deſeruiſſe, quanquam permulta obſervaret in eis & falſa & emendanda, abhorreretque quàm maxime a monachis illarum præcipuis fautoribus; eum uſum, ſed cum cautione, confeſſione auriculari, quanquam dubitaret valde an Chriſtus vel apoſtoli eam inſtituiſſent, damnaretque omninò peremptoriam abſolutionem; eum ſupplicâſſe aliquando matri Virgini, quibuſdamque aliis divis, ut ſe conformem daret uſui recepto, ſuſpicans ſanctas defunctorum mentes interceſſione ſuâ forſan aliquid apud Deum poſſe, ac utcunque res ſeſe haberet, non exiſtimans hunc uſum in tali ſpiritu Scripturis Sacris eſſe plane contrarium, aut ei ineſſe multum mali; eum tandem crucem aut ſignum crucis quoquomodo veneratum eſſe, unice in honorem & memoriam crucifixi, quo ſalutem mundus obtinuit; hæc ſatis in præſenti ſuper Eraſmi noſtri religione; pauca deinceps ſuper his annotabimus, utpote qui præterea hæc omnia fecerimus plana ſatis in præfatione noſtra.

2 Is eſt, ſeptem Græciæ ſapientum primus.

3 Anglus erat probus ac eruditus, Eraſmo familiaris, ad quem extant adhuc plures Eraſmi epiſtolæ.

4 *Credendi & vivendi* ſubintellige.

5 Vox eſt ſignificationis latiſſimæ, piſcatus enim eſt venatio.

6 Finis eſt verſus Virgiliani Ecl. ii. 65.

ranas captabo. *Ba.* Ego papiliones venabor. *La.* Difficile eſt ſectari volantia. *Ba.* Difficile; ſed pulchrum[1], niſi pulchrius eſſe ducis ſectari lumbricos, aut cochleas, quia carent alis. *La.* Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi hamus elegans. *Ba.* Sed unde parabis eſcam? *La.* Lumbricorum ubique magna eſt copia. *Ba.* Eſt, ſi tibi velint prorepere è terra. *La.* At ego mox efficiam, ut multæ myriades proſiliant. *Ba.* Quo pacto? incantamentis? *La.* Videbis artem. Imple hanc ſitulam aquâ. Hos juglandium ſummos cortices virentes confractos immittito. Hâc aquâ perfunde ſolum. Nunc obſerva pauliſper. Vides emergentes? *Ba.* Rem prodigioſam video. Sic olim, opinor, exiliebant armati ex ſatis ſerpentis dentibus[2]. Sed plerique piſces delicatioris & elegantioris ſunt palati, quàm ut eſcâ tam vulgari capiantur. *La.* Novi quoddam inſecti genus, quo talibus inſidiari ſoleo. *Ba.* Tu vide an poſſis imponere piſcibus; ego ranis faceſſam negotium[3]. *La.* Quomodo, reti? *Ba.* Non; ſed arcu. *La.* Novum piſcandi genus. *Ba.* At non injucundum. Videbis, & fateberis. *Vi.* Quid ſi nos duo micemus digitis[4]? *Pa.* Ignavum eſt ac ruſticum luſus genus. Ad focum deſidentibus magis convenit, quam in campo verſantibus. *Vi.* Quid ſi certemus nucibus? *Pa.* Nuces[5] admodum pueris relinquamus; nos grandiuſculi ſumus. *Vi.* Et tamen nihil aliud adhuc quàm pueri ſumus. *Pa.* Sed quibus decorum eſt ludere nucibus, iiſdem non indecorum eſt equitare in arundine longa[6]. *Vi.* Tu igitur præſcribito luſûs genus, ſequar quocunque vocâris. *Pa.* Et ego futurus ſum omnium horarum homo[7].

EUNTES IN LUDUM LITERARIUM.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc ſtudia ſcholaſtica & artes tradit pædagogicas. Pueri euntes in ludum literarium. Horologii ſonitus; præceptor plagoſus. Repetendi lectionem. Motus officit memoriæ. ii. *Scribendi, charta perfluit, apparandi pennam cuſpide duriuſculâ, melliore; ſcribendi celeriter, bene.*

SYLVIUS, JOANNES.

Sy. CUr adeo curris, Joannes? *Jo.* Cur[8] *lepus*, ut aiunt, *pro canibus?* *Sy.* Quid hoc proverbii eſt? *Jo.* Quia niſi adfuero

1 Alludit ad commune dictum inter Græcos χαλεπὰ τὰ καλὰ, *difficilia quæ pulchra.*

2 Reſpicit ad fabulam in Ovidii Metam. lib. iii. fab. 1. ubi ex dentibus draconis, quos Cadmus ſpargit humi, homines armati ſtatim exſurgunt.

3 *Make work with.*

4 Luſus eſt puerilis, in quo cum quis arrigit certum digitorum numerum, alius clauſis oculis eum divinat, aut ſaltem divinare conatur.

5 *Id eſt*, tales ludos pueriles; nulli enim niſi pueri nucibus ludunt, aut ludere ſupponuntur; hinc ſponſus, domum uxorem ducens, nuces ſpargebat, utpote pueritiæ renuncians.

6 Alius ludus puerilis omnium forſan notiſſimus. Angl. *Hobby-horſe.*

7 Proverbialis quodammodo eſt locutio, quæ hominem maxime commodum denotat. *I will conform to what you pleaſe.*

8 *Id eſt*, ob eandem rationem curro, ob quam lepus currit ante canes, ſcil. ut vitem plagas; videbis mox a quo timeat.

rò in tempore ante recitatum catalogum, actum eſt de pelle mea. *Sy.* Hac quidem ex parte nihil eſt periculi. Modo præterita eſt quinta. Inſpice horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis ſpatiis dirimit. *Jo.* At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. *Sy.* At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. *Jo.* Quid loquebatur? *Sy.* Horam eſſe quintam. *Jo.* Sed eſt & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda eſt memoriter heſterna lectio, ſatis prolixa. Veror ut[1] poſſim. *Sy.* Commune periculum narras. Nam & ipſe vix ſatis teneo. *Jo.* Et noſti præceptoris ſævitiam. Omnis illi noxia capitalis eſt. Nec magis parcit noſtris natibus, quam ſi corium eſſet bubulum. *Sy.* Verum is non aderit in ludo. *Jo.* Quem igitur vicarium conſtituit? *Sy.* Cornelium. *Jo.* Strabum[2] illum? Væ noſtris natibus. Is vel Orbilio[3] plagoſior eſt. *Sy.* Verum dicis; & ideò non rarò ſum illius brachio precatus paralyſin. *Jo.* Non eſt pium imprecari præceptori. Nobis potius cavendum, nè incidamus in illius tyranni manus. *Sy.* Reddamus inter nos viciſſim, altero recitante, altero codicem inſpiciente. *Jo.* Pulchrè mones. *Sy.* Fac præſenti ſis animo. Nam metus officit memoriæ. *Jo.* Facilè deponerem pavorem, ſi non adeſſet periculum. At in tanto diſcrimine quis poſſit eſſe ſecurus animo? *Sy.* Fateor; attamen non agitur de capite, ſed de parte diverſa[4].

ii. Scribendi.

Cornelius, Andreas.

Co. Scitè tu quidem pingis[5], ſed charta tua perfluit. Charta ſubhumida eſt, ac tranſmittit atramentum. *An.* Quæſo ut appares[6] mihi pennam hanc. *Co.* Deeſt mihi gladiolus ſcriptorius[7]. *An.* En tibi. *Co.* Hui, quam obtuſus! *An.* Accipe coticulam. *Co.* Utrum amas ſcribere cuſpide duriuſculâ, an molliore? *An.* Attempera ad manum tuam. *Co.* Ego molliore ſoleo[8]. *An.* Quæſo ut mihi deſcribas ordine figuras elementorum[9]. *Co.* Græcas, an Latinas? *An.* Latinas primùm conabor imitari. *Co.* Suppedita chartam. *An.* Accipe. *Co.* Sed meum atramentum dilutius eſt, ſubinde infusâ aquâ. *An.* At meum linteolum[10] prorſus exaruit. *Co.* Immunge, niſi mavis immeiere. *An.* Imò potius rogabo alicunde. *Co.* Præſtat habere domi, quàm

1 Idem quod *ne*, hic hujus conjunctionis ſenſus frequens ſatis cum verbo *vereor*, *timeo*, & aliis ſimilis ſignificationis.

2 *Strabus* idem quod *ſtrabo*, *ſtrabo* in dictionariis paſſim, at *ſtrabus* nuſquam.

3 Grammaticus fuit quidam, quem memorat Horatius, Epiſt. ii. 1, 71. *plagoſumque* vocat, quia, ni fallor, ab eo pueri largiter vapulabant.

4 Natibus nempe.

5 *Literas* ſcil. ſcribis.

6 *Make me this pen.*

7 *Penknife.*

8 Subaudi *ſcribere.*

9 *Of the letters of the alphabet.*

10. *The cotton of my inkhorn*, aut aliquid æquivalens.

quàm rogare commodatò[1]. *An.* Quid eſt ſcholaſticus abſque calamo & atramento? *Co.* Quod miles abſque clypeo & gladio. *An.* Utinam mihi eſſent articuli[2] tam celeres. Equidem non poſſum dictantis vocem ſcribendo aſſequi. *Co.* Prima cura ſit, ut benè ſcribas: proxima, ut celeriter. *Sat cito, ſi ſat benè*[3]. *An.* Bellè; ſed iſtam cantionem cane præceptori, cùm dictat, *Sat cito, ſi ſat benè.*

AGENDI GRATIAS, *formula.*

PETRUS, CHRISTIANUS.

Pe. Gratum mihi feciſti, quòd aliquoties ad me ſcripſeris. Habeo gratiam, quòd ad me crebriùs ſcripſiſti. Amo te, quòd interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quòd crebris literis me viſeris[4]. Ago tibi gratias, qui literarum faſciculis nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis laceſſiveris. Pergratum mihi feciſti, quòd nos dignatus ſis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humaniſſimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quòd non es gravatus ad me ſcribere.

Reſponſio.

Ch. Imo meum eſt deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus ſim tibi homini tum occupatiſſimo, tum doctiſſimo, meis illiteratis literis obſtrepere. Agnoſco ſolitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni conſulueris. Verebar nè quid offendiſſent te meæ literæ, quod nihil omnino reſponderes. Non eſt quod agas gratias; mihi plus ſatis eſt, ſi ſedulitatem meam accepiſti in bonam partem.

DE NOVIS ROGANDI, *formula.*

Pe. Nihílne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de noſtratibus accepiſti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ[5] res novæ è patria nunciantur?

Reſponſio.

Ch. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum ſatis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsùs accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, ſed dubii. Plurima eſt fama, at verum nihil, firmi nihil. Si vanâ te capiant, adfero tota plauſtra mendaciorum. Fabularum totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. *Pe.* Exonera te quàm primùm,

1 *To borrow.*

2 Supple *digitorum.*

3 Catonis erat ſententia vulgaris, non admodum ſenſu diſſimilis ab illa Auguſti, *Feſtina lentè.*

4 *Viſere aliquem per literas* dura eſt, ni fallor, parumper locutio.

5 *Id eſt,* aliquæ quædam; ſic in tali interrogatione vox intelligenda.

nè ſuccumbas tanto oneri. *Ch.* Nihil habeo præter ea quæ jactantur [1] in tonſtrinis [2], in vehiculis, & in navibus.

AN ACCEPISTI LITERAS? *formula.*

Pe. Nihilne literarum accepiſti? Num aliquas è patria recepiſti literas? Nullæ tibi ſunt redditæ literæ? Num quid ſcriptorum accepiſti? Num quas accepiſti epiſtolas? Ecquas ab amiculis accepiſti literas? Nihil epiſtolarum advolavit è Gallia?

Reſponſio.

Ch. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam [3] ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quàm literas, malim. Argentum accipere malim, quàm epiſtolas. Nummos recipere malim, quàm epiſtolia. Nihil moror literas, modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quàm ſcribi.

CREDO, *formula.*

Pe. Facile credo. Haud difficile creditu eſt. Credi iſtud perfacile poteſt. Iſtud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profectò habeo tibi fidem. Iſtius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Veriſimile dicis. Adferunt tamen nonnihil ſolatii literæ. At ego alterutrum malim, quàm neutrum.

UTILITATIS, *formula.*

Ch. Quorſum ſpectant literæ ſine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorſum valent, ad quid conferunt, faciunt, proſunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ ſine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono ſunt otioſæ literæ? Quid juvant? Cui ſunt uſui? Ad quid conducibiles ſunt? Quid ſecum adferunt momenti? Cui rei ſunt utiles inanes epiſtolæ?

Reſponſio.

Pe. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si uſum neſcis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad poſticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ ſemet identidem inquinat. Valent conveſtiendis ſcombris. Involvendo thuri ſunt accommodæ.

BENE PRECANDI.

1. *Viro, cui uxor eſt gravida.*

Pe. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? *Ch.* Recte; eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem. *Pe.* Bene & tibi & illi

1 Narrantur.

2 Res vulgares atque omnibus notæ intelliguntur; omnes enim indifferenter recipiuntur in tonſtrinis, vehiculis, & navibus, ibique quis quod vult effutit, hincque apud Romanos veluti in proverbio erat de re notiſſima, *Hoc & tonſoribus notum.*

3 Subaudi, *miſit* aut *ſcripſit.*

& illi vertat : tibi, quòd pater : illi, quòd mater futura ſit. Adſit Deus. Ut utrique veſtrûm fauſtum felixque ſit, precor, optoque. Quæſo, oro ſuperos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & *pulchrâ te faciat prole parentem* [1]. Laudo te, quòd virum te præſtiteris. Gaudeo te virum præſtitiſſe. Gallum te eſſe declarâſti, at non Cybeles [2]. Abi ; virum te judico. *Ch.* Ludis, ídque facis tuo more. Age, age, eſt tibi jus apud me loquendi quælibet.

ii. *In patriam redeunti.*

Audio te patriam nuper reviſiſſe. *Pe.* Sic eſt factum. Nam diutiuſculè jam abfueram ; non ferebam tam diuturnum patriæ deſiderium. Non poteram à parentum conſpectu abeſſe diutiùs. Torquebat me diutinum amicorum deſiderium. *Ch.* Piè feciſti : humanus es, qui iſta cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Ut Ovidius,

Neſcio quâ natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui [3].

Dic, quæſo, quonam in loco illic offendiſti omnia ?

NOVA OMNIA, *formula.*

Pe. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata ſingula. Univerſa nova. Vide quàm repentè tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vix dum decennium abfueram, & non ſecus omnia admirabar, quam Epimenides [4] ſomniatorum princeps [5], vix tandem expergefactus. *Ch.* Quænam iſta eſt fabula ? Quid iſthuc eſt fabulæ ? *Pe.* Dicam equidem, ſi vacat. *Ch.* Nihil fuerit jucundius. *Pe.* Sellam igitur unà cum pulvino mihi poni jube. *Ch.* Rectè admones ; nam ſedens commodiùs mentieris. *Pe.* Fabulantur hiſtorici [6] de Epimenide quodam Cretenſi, qui deambulandi gratiâ ſolus urbem egreſſus, cum, ſubitâ pluviæ vi compellente, in quandam ſpeluncam ingreſſus, obdormiſſet, quadraginta ſeptem perpetuos annos ſomnum continuârit.

NON CREDO, *formula.*

Ch. Quid narras ? incredibile dictu. Non veriſimile dicis. Somnium [7] mihi narras. Non ſit mihi ſimile veri. Monſtri ſimile narras.

1 Filius eſt cum parva immutatione Virgiliani verſus, *Æneid.* 1. 79.

2 Verum certe, ſiquidem ſacerdotes Cybeles matris deorum, qui *Galli* vocabantur, caſtrati erant, ſeu genitalibus privati ; proindeque ſeſe oſtendere patres aut viros non poterant.

3 Hi verſus duo ex Ovidio ſunt, ex Ponto, i. 3, 35. ac faciles valde.

4 Quis fuerit Epimenides, *&c.* videbis ſtatim.

5 Maximus ; principes enim ſunt inter homines maximi.

6 Diogenes Laertius ſcil. & Aulus Gellius, qui talem ſomnum de Epimenide narrant, hincque proverbialis locutio, *Ultra Epimenidis ſomnum dormivi.*

7 Obſerva quàm aptè congruat hîc vox *ſomnium*, ſiquidem & de ſomnio ſermo ſit, & de re quæ creditur æque falſa ac ſomnium.

Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris narrationibus Luciani. *Pe.* Imò rem narro à graviſſimis proditam auctoribus: niſi forte tibi parum ſpectatæ fidei eſt Aulus Gellius [2].

Ch. Mihi vero quæ ſcribit ille, folio Sibyllæ [3] ſunt omnia. *Pe.* Quid tandem theologum [4] tot annos ſomniâſſe reris? Nam theologum fuiſſe proditum eſt. *Ch.* Audire geſtio.

Reſponſio.

Pe. Quid aliud, quàm quæ poſtea prodidit Scotus [5], & hujus farinæ [6] ſodales? Sed bene cum Epimenide actum eſt, qui vel tandem ad ſe redierit: multi theologi nunquam expergiſcuntur à ſuis ſomniis. *Ch.* Age, facis ut poetâ dignum eſt: ſed perge mentiri. *Pe.* Epimenides igitur ſomno ſolutus, è ſpelunca prodit, circumſpicit, mutata videt omnia, ſylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquamdiu, neque novit quempiam, neque à quopiam agnitus eſt. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus ſermo, diverſi mores. Nec miror hoc Epimenidi poſt tantum annorum eveniſſe, cùm mihi idem propemodum evenerit, qui pauculos annos abfuiſſem. *Ch.* Quid uterque parens, vivúntne? *Pe.* Vivunt ambo, & valent utcunque, ſenio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. *Ch.* Hæc eſt humanæ vitæ comœdia. Hæc eſt fatorum lex inevitabilis.

Affinitatis vocabula.

Pe. Cœnabis hodie domi? *Ch.* Foris cœnaturus ſum. Foris cœnandum eſt mihi. *Pe.* Apud quem? *Ch.* Apud ſocerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. Affines dicuntur

1 Splendida hic ironia, nullus enim ex antiquis tam ſplendidè falſa ſcripſit, quàm Samoſatenſis Lucianus ille, qui ſub Trajano dialogos Græce ſcripſit, ubi videre eſt quandam peregrinationis ſpeciem, quæ præfert veræ hiſtoriæ titulum, quâ nihil vanius.

2 Idem fere dicendum de hoc Noctium Atticarum ſcriptore, quòd de Luciano.

3 *Id eſt*, mihi ſunt indubitatæ fidei, de re enim certa veluti proverbio dicebatur, *Hoc mihi eſt Sibyllæ folium*, quoniam Sibyllarum oracula Cumanæ præſertim pro certiſſimis habebantur, ut patet ex Juvenali, Sat. viii. 126. *Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.* At forſan & jocoſus auctor ad aliud etiam reſpicit, nempe ad eorum omnium, de quibus agitur, obſcuritatem; nihil enim obſcurius Sibyllinis oraculis, ita ut de iis quæ non intelligimus ſit apud nos adhuc veluti in proverbio, *Hoc mihi æque obſcurum ac Sibyllæ oraculum*, quod & indicat ipſe auctor in Convivio Poetico, nihilque forſan difficilius, quam certò percipere quid ſibi velit Lucianus per ſuas fabuloſas fictiones, quibus dedit hiſtoriæ veræ titulum.

4 Theologus is eſt qui de Deo loquitur, poetæ autem ſæpe deos in ſcenam introducunt; Epimenides autem erat poeta, ergo meritò ſatis theologus appellatur, at hoc præcipue in cauſa eſt, quod auctor perſtringere velit ætatis ſuæ theologos, quos magna ex parte ſomniatores delirantes exiſtimabat, ut mox videbis.

5 Is veram theologiam ſpinis philoſophicis fere ſuffocavit, innumeriſque quæſtionibus inutilibus mundum Chriſtianum perſtrepuit.

6 Speieci-

dicuntur qui non ſanguinis, ſed matrimonii conjunctione, copulati ſunt. *Pe.* Quæ ſunt igitur uſitata vocabula affinitatum? *Ch.* Maritus & uxor, nota ſunt nomina.

Socer	uxoris meæ pater eſt.
Gener	filiæ meæ maritus.
Socrus	uxoris meæ mater.
Nurus	filii mei uxor.
Levir	mariti frater.

Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod eſſet nupta Paridi.

Fratria	fratris mei uxor.
Glos	mariti ſoror.
Vitricus	matris meæ maritus.
Noverca	patris mei uxor.
Privignus	uxoris aut mariti filius.
Privigna	filia alterutrius.
Rivalis	qui amat eandem.
Pellex	quæ amat eundem: ut, Thraſo [1] rivalis eſt Phædriæ, & Europe [2] pellex eſt Junoni.

INVITANDI AD CONVIVIUM.

Cras mecum prandeas.

Pe. Ago gratias. Laudo te. In craſtinum igitur te ad cœnam voco. Cras ergo ut mecum cœnes oro. Cras igitur mecum prandeas rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo nè non poſſim.

Ch. At vereor, ne non licuerit. Ut [3] poſſim, metuo. Veniam, ſi quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

Pe. Cur non licebit? Quî ſic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid cauſæ? Quid obſtiterit, quo minùs poſſis?

Domi me eſſe oportet.

Ch. Tum quidem mihi domi manendum eſt. Ut domi nocte ſim neceſſe eſt. Tum certe foris eſſe non licebit. Cras mihi quoquam ire foràs liberum non erit. A prandio abeſſe mihi integrum non [4] erit. Aliquot ipſe convivas eo die operior. Aliquot amiculi conſtituêre ea nocte domi noſtræ cœnare. Ipſi mihi convivæ ſunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id eſſet, haud gravatim facerem. Quod ni eſſet, haud me tibi difficilem præberem. Non excuſarem, ſi liceret. Non paterer bis rogari, ſi queam parce rogare; vel invocatus adeſſem,

1 In Terentii Eunucho.

2 Apud poetas enim Jupiter, Junoni conjux, amâſſe Europen narratur, eámque in taurum transformatus in Cretam inſulam humeris natando portâſſe.

3 Vid. pag. 48. num. 1.

4 Vid. pag. 14. num. 5.

ſi quo pacto liceret. Haud gravatè tibi obſequerer, ſi poſſim. Fruſtrà rogas eum, cui non eſt liberum; fruſtrà item rogaturus, ſi liberum eſſet. Nunc ut[1] maximè cupiam, non poſſum: tunc[2] ſupervacaneum eſſet rogare volentem. *Pe.* Vel perendie apud me ſis, oportet. Saltem perendino die ad cœnam venias neceſſe eſt. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non poſſum promittere.

Ch. Non poſſum polliceri. Affirmare iſtud tibi non poſſum. Promittere certum nequeo. Veniam ubi utrique noſtrûm videbitur commodiſſimum.

Diem dicere debes.

Pe. Diem igitur mihi conſtituas volo, ad quem mecum ſis cœnaturus. Diem igitur aſſignes oportet. Diem igitur promittas neceſſe eſt. Diem certum mihi præfiniri, præſcribi, præſtitui, conſtitui, cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te præſcire.

Ch. Equidem non ſoleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parùm convenit, iis ſoleo diem dicere[3]. Præſcium te eſſe nolim. Præſcire te nolo. De improviſo te opprimam. Inopinatò te opprimam. Te nec opinantem oppreſſero. Te nihil ſuſpicantem oppreſſurus ſum. Non exſpectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

Pe. Biduum præſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio. Prænoneto biduo prius, quàm venias. Fac me biduo ante certiorem. *Ch.* Si me urges, dico tibi diem Sybariticum[4], nè deſit apparandi ſpatium. *Pe.* Quid hoc verbi eſt? *Ch.* Sybaritæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque eſſet juſtus apparatus. *Pe.* Valeant Sybaritæ cum ſuis moleſtis conviviis: ego congerronem voco, non ſatrapam[5].

Tuo malo optas.

Ch Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris tuo. *Pe.* Quid ita? Quam ob rem? *Ch.* Ego inſtructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Inſtructius multâ fame accedam; tu vide ut vulturem[6] expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exſatures. *Pe.* Age, ad hoc certamen te provoco. Age, fac

1 Quamvis; ſic enim aliquando ſignificat hæc conjunctio.

2 Nempe ſi poſſem.

3 Jocus ex ambigua ſignificatione; nam illis *diem dicimus*, quos in jus vocamus.

4 Luxurioſum; Sybaritarum enim luxus & mollities in proverbium evaſit.

5 Magnatem.

6 Hominem maximè edacem; talis enim hæc avis.

fac pro viribus, pro virili, ſi quid potes. *Ch.* Veniam, ſed non incomitatus. *Pe.* Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? *Ch.* Umbrâ [1]. *Pe.* Nec ſecùs poſſis, ſi modò luce [2] venias. *Ch.* Sed umbram adducturus ſum dentatam unam atque alteram, nè tu me vocâris impunè. *Pe.* Age ut libet, modò nè larvas [3] adducas. Sed explana, ſi libet, quid ſibi velit *umbræ* vocabulum. *Ch.* Apud eruditos *umbræ* vocantur, qui ipſi non vocati comitantur eum, qui vocatus eſt ad convivium. *Pe.* Talium umbrarum adhuc quantum voles.

Eâ lege promitto.

Ch. Veniam quidem, at hâc lege, ut tu poſtridie ejus diei viciſſim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque ſis conviva. Spondeo futurum, ſed hâc exceptione, ſi tu poſtero die itidem apud me ſis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum poſtridie prandeas. *Pe.* Age fiat. Eſto. Sit ita, ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Nonvis gratis apud me cœnare, niſi vices retuleris [4]. At iſto quidem pacto redire ſolent in orbem convivia. Sic naſcitur conviviorum longa periodus [5]. Hâc viciſſitudine fiunt ſine fine reciproca convivia. *Ch.* Nihil ſuavius, ſi minimum accedat apparatui quotidiano. Cæterum ego te detineo aliò fortaſſis iturum. *Pe.* Imò ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verùm craſtino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut benè valeas. Interim valebis.

QUO VADIS? *formula.*

Ch. Quò tu nunc abis? Quò tu nunc properas? Quò tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quò nunc iter eſt?

EO DOMUM? *formula.*

Pe. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viſo quid domi agatur. Accerſo medicum. Rus hinc concedo. Conſtitui ad hanc horam cum viro quodam graviſſimo colloqui. Statui hâc horâ congredi cum viro graviſſimo. *Ch.* Quonam? *Pe.* Cum Curione multiloquo [6]. *Ch.* Precor igitur tibi præſentem Mercurium. *Pe.* Quid opus Mercurio favente [7]? *Ch.* Quia res erit cum linguaci. *Pe.* Atqui hâc gratiâ magis conveniebat mihi Memoriam [8] precari propitiam. *Ch.* Quid ita? *Pe.* Quia patientiſſimis

 auribus

1 Perge,

2 Propter ambiguitatem vocis *umbra*.

3 Quoniam defunctorum animæ *umbræ* vocantur.

4 *Without returning the kindneſs.*

5 *Id eſt*, circumductio. *Going round from one to another.*

6 Ex eo quod Julii Cæſaris tempore Curio fuit tribunus plebis, propter loquacitatem notiſſimus, hinc jocoſus auctor irriſorie huic dedit viri graviſſimi titulum; quid enim minus grave quàm loquax homo?

7 Quia, ut vidimus pag. 23. num. 4. Mercurius deus eſt eloquentiæ.

8 Facultas eſt dea facultatis.

auribus opus erit potiùs, quàm ſtrenuâ linguâ. At auris Memoriæ dicata eſt. *Ch.* Quánam iturus es? Quà ibis? *Pe.* Hàc ad ſiniſtram, hàc, illàc, per forum. *Ch.* Comitabor igitur te. Aſſectabor, ac deducam te ad diverticulum uſque. *Pa.* Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris meâ causâ capere. Iſthuc officii ſerva cùm erit uſus, nunc nihil opus eſt. Nè meâ gratiâ facias viæ tuæ diſpendium. *Ch.* Mihi quidem compendium eſt frui tantiſper amico. Nihil habeo quod agam, & non ſum piger, ni tibi ſim moleſtus comes. *Pe.* Nemo jucundior aſſecla. At non ſinam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi ſiniſter ambules. Hic te Superis commendo. Nolo te longiùs comitem. Ulterius nolo me comiteris.

COMMENDANDI, *formula.*

Ch. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quàm commendatiſſimum facias. Me Curioni commendatum quàm diligentiſſimè curato. Jube ut me ſibi commendatiſſimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quàm poſſum diligentiſſimè commendo. *Recommendo* pro *commendo* barbaris [1] relinquito. Vide nè pauca cum multiloquo loquaris. Vide nè cum multiloquo ſis pauciloquus.

OBSEQUII, *formula.*

Pe. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obſequi? Vis tibi obſecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentiſſimè. Ne ſis mihi diutiùs in mora, imò nè uterque alteri [2]. *Ch.* "Sed, priuſquam abeas, quæſo te, nè graveris "me docere quo pacto his ſit utendum, *in mora, in cauſa, in culpa,* "qui ſoles elegantiæ ſtudioſus eſſe. Quare age, doce obſecro, diſ"ſere amabo."

IN CULPA, IN CAUSA, IN MORA.

Pe. Mos gerendus eſt tibi. Non eſt culpa in me, non eſt culpa in te. Mora eſt in te. In te cauſa eſt, grammatice quidem dicitur; at multo elegantiùs.

In culpa.

Non ſum in culpa. Culpa non eſt mea. Vaco culpâ. Quòd nihil proficis, tua deſidia in cauſa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes eſtis. Utrique in culpa eſtis. Utrique culpandi eſtis. Ambo accuſandi eſtis. Ambo in culpa eſtis. Incidiſti in morbum tuo ipſius vitio, tuâ ipſius culpâ. "Itidem dicuntur in vitio eſſe, "quibus culpa debet imputari: & in crimine eſſe, qui culpandi ſunt: "& in damno eſſe, qui damno afficiuntur." Hoc genus ſermonis non temere licet invertere, Damnum in illo eſt, Vitium in illo eſt.

In

1 *Id eſt,* Latine neſcientibus, *recommendo* enim vere Latina vox non eſt.

2 Supple *ſit in mora.*

In cauſa.

Quò minùs ad te ſcripſerim, morbus in cauſa fuit. Quod rariùs ad te ſcripſerim, mea negotia in cauſa fuerunt, non negligentia. Quid in cauſa fuit? Quid cauſæ fuit? Ego non ſum in cauſa. Quod nullas à me literas acceperis, tabellarius in cauſa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non ſtudium, in cauſa eſt. Hoc eſt cauſæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuiſti. Tu ſemper in mora es. Quid te remoratum eſt? Quis te remoratus eſt? Habes quod petebas; tuum eſt memoriæ inſculpere. Habes aſſectatiúnculæ[1] tuæ præmium. Vale, mi Chriſtiane, *Ch.* Vale in craſtinum & tu, mi Petre.

IN OCCURSU.

CHRISTIANUS, AUGUSTINUS.

Ch. Salve multum, jucundiſſime Auguſtine. *Au.* Salve tantundem, mi humaniſſime Chriſtiane. Felix ſit tibi hujus diei exortus. Proſper ſit tibi hic dies. Quid tandem agitur? *Ch.* Suaviter, ut nunc res noſtræ ſunt. Et cupio omnia, quæ vis. *Au.* Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Habeo gratiam.

IRASCOR TIBI, *formula.*

Ch. At ego nonnihil tibi ſuccenſeo. At ego tibi ſubiraſcor. Verum ego tibi ſum ſubiratus. Atqui ego ſum in te ſtomachoſior. Atqui nonnihil eſt (vel habeo) quod tibi ſuccenſeam.

QUA CAUSA? *formula.*

Au. Quidnam eſt iſtud, obſecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admiſi ſceleris? Quid commerui? *Promereor* bona, aut laudem; *commereor* mala, aut pœnam; illud in bonam, hoc in malam, partem ſumitur. *Demeremur* eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

QUIA NON CURAS ME.

Ch. Quòd nulla mei tibi cura ſit. Quòd nihil nos reſpicis. Quòd tam rarò nos reviſas. Quòd nihil nos cures. Quòd me planè negligis. Quòd noſtrî curam videris abjeciſſe. *Au.* At nihil eſt cauſæ, cur ſuccenſeas. At præter meritum meum. At immeritò ſuccenſes. Neque enim meâ culpâ accidit, quòd te rariùs viſam. Dabis veniam occupationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te reviſere. *Ch.* Ita demum tibi ignoſcam, ſi hodie apud me cœnes. Eâ conditione purgatus mihi eris, ſi veſperi ad cœnam venias. *Au.* Haud iniquas pacis leges præſcribis, Chriſtiane; quare haud invitus faciam.

1 *Id eſt*, aſſectationis; tali voce utitur auctor præ diminutivorum amore, dubitandum enim an verè ſit Latina.

faciam. Equidem faciam volens. Iſtud quidem fecero perlubenter. Haud gravatè faciam. Hîc ſanè non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentiùs. Animo faciam lubenti. *Ch.* Laudo tuam facilitatem & hac in re, & in cæteris omnibus. *Au.* Sic ſoleo amicis obſequi, præſertim non iniqua petentibus. Ridiculum! an tu me recuſaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum?

NE FALLAS ME, *formula.*

Ch. Age, at cave nè me deluſeris. Cave fallas. Cave ſpem fruſtrà foveam. Cave luſeris exſpectantem. Cave mihi verba dederis[1]. Vide nè me fruſtrà habeas. Vide nè me vanâ ſpe lactes. *Au.* Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: meâ causâ diem feſtum[2] nolo. Scis me convivam minimè edacem, bibacem multo minus. Noſti enim me convivam non multi cibi, ſed joci plurimi. *Ch.* Curabitur diligenter. Ego te Pythagoricâ[3] cœnâ excipiam, aut fortaſſe frugaliore. *Au.* Imò Diogenicâ[4], ſi me delectare voles. *Ch.* Certe Platonicâ[5] cœnâ te excipiam, in qua multum ſit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in poſterum diem: alioqui qui prolixè[6] fuerit acceptus, fortaſſis eo die ſuaviter afficitur, ſed poſtridie dolet caput, crudus eſt ſtomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, fabuliſque philoſophicis: alteram poſtridie, quòd nec capitis gravedinem, nec ſtomachi cruditatem ſentiret. Ita prandebat etiam ſuaviter ex condimento cœnæ pridianæ. *Au.* Placet, fiat ut mones. *Ch.* Tu vide omnes curas tuas, ac rugas[7] etiam iſtas, domi relinquas. Huc præter nugas & riſum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis[8],

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue, limen.

Au. Quid? literas mecum venire non vis? Muſas meas mecum adducam, niſi quid aliter cenſes. *Ch.* Tetricas Muſas unà cum negotis domi claudas. Blandas Camœnas[9] omnes, deinde ſales tuos, dicteria, ſcommata, facetias, lepores, ridicula[10] omnia tecum adducito. *Au.* Ita

1 Deceperis; *verba dare* enim *decipere* eſt, jam vidiſti phraſim ſemel.

2 *Id eſt*, nolo ut lautiùs quid pares, diebus enim feſtis lautiùs vivitur quàm aliis.

3 Frugali; oleribus enim victitabat Pythagoras philoſophus, qui Metempſychoſin, *i. e.* animarum tranſmigrationem, propugnavit.

4 Magis frugali; ſiquidem & frugaliùs quàm Phythagoras Diogenes victitabat dolium enim erat ei domus, aqua potus, cyathus manus, cibus olus, at ſæpe, nullus niſi qui ab aliis ei dabatur.

5 Plato philoſophus fuit Socratis diſcipulus, Academicorum princeps, *divinuſque* dictus propter ingenii ſublimitatem; quid ſit vero Platonica cœna ex ſequentibus intelliges.

6 *Id eſt*, cum magno ciborum apparatu, Platonicæ cœnæ oppoſito.

7 *Id eſt*, omnem moroſitatem, rugæ enim animum moroſum denotant.

8 Sat. xi. 188.

9 Aliud eſt Muſarum nomen.

10 *All that is pleaſing and joyful*, vox enim non idem ſonat Latine quod linguâ noſtrâ vernaculâ.

Au. Ita fiet. Exporrigemus frontem [1]. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. Curabimus cutem. Indulgebimus genio. Genialiter cœnabimus. Epicureos [2] agemus. Bonum vultum faciemus, & erimus boni ſocii. Inelegantium elegantiæ [3] ſunt, qui ſuam habent linguam ſibi peculiarem. *Ch.* Quò nunc properas? *Au.* Ad generum meum. *Ch.* Quid illuc? quid eò? quid illò? *Au.* Audio neſcio quid turbæ inter eos natum; ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. *Ch.* Benignè facis, quanquam nihil te opus eſſe arbitror: nam ipſi inter ſe meliùs hoc bellum compoſuerint. *Au.* Fortaſſis & induciæ jam indictæ ſunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? *Ch.* Vocabo te per puerum meum. *Au.* Ubi voles, domi ero. Benè vale. *Ch.* Benè ſit tibi. Fac hîc ad quintam horam adſis [4].

Ch. Heus Petre, accerſe ad cœnam Auguſtinum, qui mihi hodie, ut ſcis, cœnam condixit. *Pe.* Eho! Salve poeta [5]. Cœna jamdudum parata eſt; te herus exſpectat domi; ubi voles, accedas. *Au.* Venio.

ARGUMENTUM.

Totum hîc convivii apparatum Eraſmus noſter elegantiſſimè proponit, hoſpitum & convivarum ſermones, mores, &c. Guttum & patinam ante diſcumbendum; Stoicos, Epicureos; formam conſecrandi menſam. Vinum bonum quod 4 ſenſibus placet. Bacchus quare poetarum deus; cur puer pingitur. Carnes ovillas maxime ſalutares. Homo quidam nec pane nec vino victitabat. Somnus ſaginat aliquos. Ferina caro chara. De cervis, de leporibus, de anſeribus; illi Romanum olim Capitolium defenderunt. De gallis, capis, & piſcibus. Hic obiter de jejunio, delectu ciborum, ſuperſtitione quorundam hac in re; crudelitate eorum qui hæc exigunt ab his quibus noxii ſunt, cum eſus piſcium nec neceſſarius eſt, nec a Chriſto imperatus. Medicis damnatur piſcium eſus. Præcipuus luxus olim in piſcibus. Perpetua vitæ ſobrietas obſervanda. Convivarum numerus quis. Secundæ menſæ inſtructio. Gallorum magnificentia. Conviviorum priſca lex, ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι. Variantur phraſes. Gratiarum actio poſt cibos.

AUGUSTINUS, CHRISTIANUS, PUER.

Au. SAlve [6] mi Chriſtiane. *Ch.* Benè factum quòd veniſti. Gaudeo te adveniſſe. Gratulor mihi quod veniſti. Nondum quinta ſonuit, credo. *Pu.* Imò jamdudum præterita eſt. Haud longe ſexta

1 Hanc phraſim ſicut & duas ſequentes, *Curare cuticulam, genio indulgere*, primo aſpectu reperies in bono dictionario.

2 *Id eſt*, voluptuoſam agemus vitam, qualem, pag. 23. lin. 24. intelligit per *Epicuream vitam*; Epicurus enim philoſophus fuit, qui ſummum bonum in voluptate collocabat, difficultas in eo eſt, ut definiatur quam voluptatem intelligeret.

3 Dicere vult auctor has duas phraſes, *Bonum vultum faciemus, Erimus boni ſocii*, non eſſe vere Latinas, quanquam & forſan bene ſonent omnibus fere nunc linguis vernaculis, quod verum.

4 Supponatur hîc, Auguſtinum ab amico ſecedentem, domum properare.

5 Supponatur rurſus à domino puerum ad Auguſtinum properâſſe.

6 Supponatur tandem, nunc, Auguſtinum adveniſſe domum Chriſtiani,

ſexta abeſt. Inſtat hora ſexta. Mox ſextam audies. *Au.* Parvi refert, an poſt quintam venerim, necne, modò nè poſt cœnam. Nam *poſt feſtum venire miſerum eſt.* At quorſum tantus apparatus? Quorſum tot epulæ? Num me lupum exiſtimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? *Ch.* Non vulturem, ſed tamen nec cicadam, ut rore [1] vivas. Nihil eſt luxûs. Mundities mihi ſemper placuit, ſordes deteſtor. Nec Apitius [2] mihi placet, nec Diogenes. Præſtat aliquid ſupereſſe, quàm deeſſe. Si præter cicer nihil apponeretur, & fuligo ſorte illapſa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia ſapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. *Au.* Non tu metuis leges ſumptuarias [3]? *Ch.* Imo peccavi frequenter in diverſum. Nihil nobis opus lege Fanniâ. Satis nos docet frugalitatem ipſa tenuitas. *Au.* Haud ita convenerat. Longè aliter pollicitus es. *Ch.* Age, inepte, nec ipſe conventa ſervas. Convenerat enim, nè quid præter nugas inferres. Quin hæc miſſa faciamus. Lavemus [4] ac diſcumbamus. Heus tu puer, cape guttum ac patinam, linteum

ni, ut cum eo cœnet. Monendus es præterea, lector, nos valde dubitâſſe, an hîc opponeremus Convivii Profani titulum, vel non; ſubſequentibus ſiquidem dat & hanc denominationem Eraſmus ipſe, in tractatu de Colloquiorum utilitate; at cùm non videamus auctorem propterea hunc titulum his præfixiſſe, comprobatiſſimæque quæque editiones illum non habeant, noluimus apponere, ut omninò intacta manerent Eraſmica; ſiquidem præterea quanquam inſtituatur convivium, convivium tamen nullum eſt, niſi ut hac viâ tradantur nobis novæ aliæ præter præcedentes colloquendi formulæ, quæ forſan ſine convivii forma non potuiſſent neque æquè apte, neque æquè concinne, nobis exhiberi: hincque totum veluti in formulas diviſum, ſine hoc præfixo titulo; ſic autem ſenſiſſe Eraſmum, aut aliquid his affine in animo habuiſſe, ſuſpicor, cùm hunc titulum his non appoſuerit. Ut deſideratio tamen hujuſce præfixi tituli quodammodo ſarciretur, omnibuſque, ſi fieri poſſit, ſatisfieret, in imitationem comprobatiſſimarum editionum, fecimus has voces, *Convivium Profanum*, currentem titulum paginarum. Monendus tandem puer hanc vocem *Profanum* non ſonare Latine ſicut linguâ noſtrâ vernaculâ ſonat; nihil enim aliud eſt quàm jocoſum, hilare, facetum, feſtivum.

1 Cicada forſan nobis certò nota non eſt, dubitandum enim an (ſicut ordinariò creditur) ſit animalculum illud quod vocamus *a graſhopper*; utcunque ſit, apud antiquos cicada rore vivere dicebatur, hinc de homine valde gracili, ac parum edaci, veluti proverbio dicebant, *Rore paſcitur.*

2 *Id eſt*, lautitiæ nimiſque exquiſitæ deliciæ in convivio mihi non arridenti; Apitius enim hominum deliciociſſime vivebat, teſte Seneca, nihil dum virit niſi artem culinariam & popinariam curans; contrarius omninò Diogeni, de quo jam pag. 58. num. 4. Si ad hoc attendas, planiſſimus tibi fiet auctoris ſenſus.

3 *Id eſt*, de ſumptibus in menſa moderandis: multæ enim latæ ſunt ſuper hac re leges apud Romanos, auctoribus Orchio, Fannio (ut mox indicabit auctor) Catone, & aliis. A principio Romani erant in menſa frugaliſſimi, at temporibus provectæ reipublicæ datus eſt his legibus locus, nulliſque Romani potuerunt tandem coerceri, quod non parùm conduxit ad deſtructionem reipublicæ, & tandem imperii.

4 Omnes fere gentes Europæanæ præter nos lavant (manus ſcil.) antequam diſcumbant.

teum ex humero ſuſpende, miniſtra aquam, quid ceſſas? Lava, Auguſtine. *Au.* Lava tu prior. *Ch.* Bona verba: hoc anno pepetûò illotus cœnare mallem. *Au.* Ridiculum! non honoratiori, ſed turpiori ante alios lavandum eſt: lava igitur, ut immundior [1]. *Ch.* Tu es urbanus plus ſatis. Es urbanior quam ſat eſt, quàm par eſt. Quorſum attinet iſta urbanitas? Hujuſmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis faſtidiuntur, unde tamen olim profectæ ſunt. Lavetis terni aut quaterni ſimul. Ne teramus tempus hujuſmodi moris. Ego nulli deſignabo locum; ſumat ſibi quiſque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodiùs accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat proſpectus, hîc ſedeat. Agite, ſatis morarum. Accumbite. Ego domi ſum; vel ſtans cœnabo, ſi lubeat, vel obambulans. Ceſſatis? At interim cœna corrumpitur. *Au.* Vivamus nunc, curemuſque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoico [2]. Valeant curæ. Abſit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, ſermo lepidus. *Ch.* Quínam ſunt iſti Stoici atque Epicurei, Auguſtine? *Au.* Stoici philoſophorum quoddam genus eſt triſte, ſeverum, jejunum, qui hominis ſummum bonum honeſto, neſcio quo, metiuntur. Epicurei his longè diverſi, felicitatem hominis voluptate terminant. *Ch.* Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? *Au.* Zenonem [3] laudo, at Epicurum [4] vivo. *Ch.* Quod tu joco dicis, Auguſtine, id ſeriò factitant hodie non pauci, pallio tantum & barbâ [5] philoſophi. *Au.* Imò iſti vel Aſotos ſuperant luxu. *Ch.* Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere, conſecra cœnam. *Pu. Quicquid appoſitum eſt, & quicquid apponetur, felix ac ſacrum eſſe jubeat, qui ſuâ benignitate paſcit univerſa.* Amen. *Ch.* Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc diſcerpere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? *Au.* Ego Herculem præſtabo, ac belluam hanc conficiam [6]. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? *Ch.* Utrum vis, nihil meâ refert. *Au.* In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat

1 Niſi jocoſe diceretur, maxime incivilis civilitas hoc dicèndum eſſet.

2 Sequentia ſenſum hujus locutionis plane ſatis declarant.

3 Siquidem Zeno fundator fuit Stoicorum ſectæ, quæ dicta fuit Stoica, ex eo quod hic Zeno diſcipulos in ſtoa ſeu porticu Athenis docebat, honeſtum & rectum utili & voluptuoſo præponens.

4 *Id eſt,* vivo ſicut Epicurus vixiſſe dicitur, delicioſe & in voluptatibus ergo; nihil enim refert quòd re vera aliter vixerit Epicurus, ſufficit quòd dicatur à vulgo in voluptatibus vixiſſe.

5 *Id eſt,* habitu externo, habitus enim exterior philoſophorum olim erat pallium & barba; omnes hypocritas autem perſtringit auctor, ſed monachos præſertim, quorum maxima pars hodie a Chriſtianorum vulgo diſtinguitur cucullâ & barbâ; hi ſunt iſti quos ſine mora dicit ſuperare Aſotos luxu, tuus antem Littleton te docebit quid Aſoti ſint.

6 At Herculis fortitudinem in genere non ſolum reſpicit, ſed præſertim ad id quod Hercules à poetis immanibus feris exitium dediſſe dicitur; jocoſe dictum intelligatur.

putat vulgus. *Ch.* Tu multum laboris meâ causâ capis. Tu permultum laborem meâ causâ sumis. Tu omnibus ministras, ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo : at eâ lege, ut dimidium mihi restituas. *Au.* Itane agitur ? At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva : ego enim sum impudentior, quàm cui ministrari quicquam debeat. *Ch.* Probe facis. *An.* Eho, tu lupo cibum ministras ? Vulturem invitas ? *Ch.* At jejunas, non cœnas. *Au.* Imò me uno nihil edacius. *Ch.* Imò mendacius [1] nihil. Proinde agito ac si domi sis tuæ. *Au.* Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. *Ch.* Quid tibi hoc vinum placet ? Quid hoc villi delectat ? *Au.* Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. *Ch.* Utrum mavis ? rubrum, an candidum ?

NON REFERT, QUO SIT COLORE ; *formula.*

Au. Equidem utroque juxtà [2] delector. Nihil refert, quo sit colore, modò sapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert, quo sit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene [3]. Non cupio oculos pascere, si palato satisfacere queat, modò palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modò gratus sit sapor. *Ch.* Credo. Atqui sunt cœnaticæ [4] philosophiæ cum primis periti, qui negant vinum esse probandum, nisi quod placeat quatuor sensibus : oculis, colore ; naribus, odore ; palato, sapore ; auribus, famâ & nomine. *Au.* Ridiculum ! quid fama conducit ad potum ? *Ch.* Tantum, ut multi non stupidi palati vehementer probarint villum Lovanio [5] vernaculum, cùm crederent esse Belnense [6]. *Au.* Fortasse jam larga potatione palatum obsurduerat [7]. *Ch.* Imò nondum attigerant poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. *Au.* Album nostrates rubro præferunt, quod rubrum paulo sit acerbius, & alterum exilius quidem, sed illud mitius, &, ut arbitror, salubrius. *Ch.* Habemus & subrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc mustum est hornum. Hoc bimum est, si quem capit vetustas. Habemus & quadrimum : sed jam vappescit ac desipiscit senio. Ætate vigor evanuit. *Au.* Luculli [8] divitias audio. *Ch.* Heus puer, ubi cessas ?

1 Duriùs tantisper sonaret tale responsum linguâ nostrâ vernaculâ, at dandum aliquid ludo super affinitate vocum *edacius & mendacius.*

2 Æque, æquali gradu.

3 *If the taste be pleasant.*

4 *Table of philosophy* Alludit ad Horatianum istud lib. ii. sat. iv. ubi poeta inducit Catium cœnaticæ philosophiæ veluti professorem, dantemque de bene cœnando regulas.

5 *Of the growth of Lovain.* Urbe nota in Brabantia, unde nunquam generosum vinum.

6 *Id est*, ex Belna, *de Beaune*, Burgundiæ urbe, unde totius Galliæ generosissimum vinum.

7 *Id est*, hebes factum erat, ita ut vina distinguere non posset.

8 Romanorum forsan ditissimus fuit, lautiusque vivens.

ceſſas? Nos hîc planè negligis: non vides quanto ſit hîc ſiccitas? Quid ſi hoc rerum ſtatu incendium contingeret, quo reſtinguere-mus? Dato ſingulis plenos cyathos. Auguſtine, quid habes, quòd parum es hilaris? Quid accidit tibi, quòd ſedes triſtior? Quid eſt tibi, quòd minimè gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc Chryſippum [1] agis, Meliſsâ tibi opus eſt. *Au.* Quam hic mihi fabulam narrat? *Ch.* Chryſippus adeo fertur intentus fuiſſe ſuis argutiis logicis, ut ad menſam etiam fame periturus fuerit, niſi ancilla Meliſſa cibum in os ingeſſiſſet. *Au.* Ille vero indignus erat, qui ſervaretur. Sed ſi te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, eſt, quo id efficias. *Ch.* Memini. Recte admones: liberalius bibendum; largiùs, copioſiùs, meraciùs oportet bibere.

REM ATTIGISTI; *formula.*

Au. Rem acu tetigiſti [2]. Recte judicas. Scopum attigiſti. Nam, *Fœcundi calices quem non fecere diſertum* [3]? *Ch.* Perdocte tu quidem, Auguſtine, ut omnia: ſed quoniam in ſermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam conſilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, poetarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum poetis, Muſarum virginum [4] cultoribus? *Au.* Quæſtio, ita me Bacchus amet [5], poculis digna! Verum quorſum tuæ quæſtiones ſpectent, ſatis intelligo. *Ch.* Quorſum, amabò? *Au.* Aſtute de vino diſputationem injicis Gallicâ technâ, quam didiciſſe Pariſiis te ſuſpicor, nimirum quo minus interim abſumatur vini [6]. Abi, virum te judico; non fruſtra in tanta ſchola verſatus es. *Ch.* Accipio tua dicta, referam paria ſcommata, ubi erit commodum. Sed ad rem [7]. *Au.* Diſſolvam [8], ubi bibero: ſiquidem abſurdum fuerit ſicco palato de quæſtione vinoſa diſputare. Præbibo tibi, Chriſtiane. Propino tibi hunc ſcyphum dimidiatum. *Ch.* Accipio abs te libenter. Sit ſaluti. Proſit. *Au.* Jam accingor, ut me miſſum facias [9]. Ego meo more præpoſtere faciam. Quod Baccho pueritiæ effigiem tribuerint, id habet myſterii, quòd vinum potum curas & ſolicitudines animis noſtris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare ſenibus quoque ipſis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formoſiores: id quod Horatius, cum multis in

1 Chryſippus fuit Zenonis diſcipulus, eique in philoſophia Stoica ſecundus; *i. e.* ergo, ſubtriſtis es, atque edere oblivíſceris; ſubſequentia planiùs declarabunt ſenſum, itemque quid velit dicere, cùm dicit, *Meliſſa tibi opus eſt.*

2 Vid. pag. 26. num. 1.

3 Horatianus eſt verſus valde facilis intellectu, Epiſt. 1. 5. 19.

4 Virgines finguntur Muſæ, quoniam liber debet eſſe, qui ſcientiis vel poeſi animum appellit.

5 Quædam eſt ethnica jurisjurandi ſpecies, quam ſemel notâſſe ſufficiat.

6 Loquacitas genti veluti innata eſt ejus in ea re tota, credo, techna.

7 *Redeamus* ſcil.

8 Reſpondebo.

9 *I am ready, and wait your pleaſure.*

in locis, tum præcipuè his verſibus apertè teſtatur:

Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ[1].

Nam quod huic poetas dicârunt deo, id ſignificatum voluiſſe ſuſpicor, quòd vinum & ingenium excitat, & facundiam miniſtrat; quæ duo poetæ ſunt aptiſſima. Unde frigent carmina, *quæ ſcribuntur aquæ potoribus*[2]. Eſt quidem igneus ſuapte natura Bacchus, ſed adhibitis Nymphis[3] redditur temperatior. Habes quod quærebas? *Ch.* Nihil unquam audivi veriſimilius dici ab homine poeta. Dignus es qui bibas gemmâ[4]. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. *Au.* Puerum habes admodum inurbanum. *Ch.* Eſt veterator nequiſſimus. *Au.* Cur non inſtituis alio pacto? *Ch. Difficile eſt canem vetulum loris aſſueſcere*[5]. Difficillimum eſt veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facilè aſſueſcit loro. Me quidem dignus eſt. *Dignum patellâ operculum*[6].

SI COGNOSCEREM QUID TE OBLECTET, TIBI MINISTRAREM; *formula.*

Ch. Decerperem tibi quidpiam[7], ſi palatum tuum tenerem[8]. Miniſtrarem tibi, ſi gula[9] tua mihi ſatis cognita eſſet. Apponerem tibi, ſi, quid potiſſimum juvaret, ſcirem. Si noſſem ingenium palati tui, eſſem tibi ſtructor[10]. *Au.* Equidem tantundem palato, quantum animo ſapio[11]. *Ch.* Palatum habes eruditiſſimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus ſingulari peritia teſtatur Satyricus[12].

Oſtrea callebat primo deprendere morſu,
Et ſemel aſpecti dicebat littus echini[13].

Au. Et tu mihi, Chriſtiane, ut par pari referam, ipſum audiviſſe Epicurum, aut in ſchola Catiana[14] inſtitutus videris. Quid enim tuâ gulâ aut ſapientius, aut faſtidioſius[15]? *Ch.* Si oratoriam æquè artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipſe me vinceret. *Au.* Equidem ſi alterutrâ carendum eſſet, culinariam, quàm rhetoricam, mallem. *Ch.* Subſcribo

1 Hi verſus commentario non egent, habentúrque Epiſt. i. 15, 18.

2 Hauſit hoc ex eodem Horatio, Epiſt. i. 19, 3.

3 Aqua; Nymphæ enim ſunt aquarum deæ.

4 *Id eſt*, in poculo gemmis ornato, qualibus utuntur principes.

5 Proverbium eſt, quod indicat valde difficile eſſe mutare mores aſſuetos. Angl. *He is too old to learn.*

6 Proverbium vulgatiſſimum, apud Latinos, intellectúque facillimum, aliud ſenſu ſimile jam vidimus, pag. 27, num. 4. nempe *ſimiles habent labra lactucas*. Angl. *Like maſter, like man.*

7 *Would cut you a ſlice.*

8 Si cognoſcerem quid ei placeat.

9 *Palate.*

10 *Your carver.*

11 Præ modeſtia deprimit ſimul mentem & palatum.

12 Juvenalis.

13 Nihil habent difficultatis hi verſus. habentúrque Sat. iv. 143.

14 Recordare quod jam diximus, pag. 62. num. 4.

15 *More nice?*

Subſcribo tuo judicio: graviter, acutè, veréque [1] judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, niſi quod aures otioſas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus eſt, paſcit, ac reficit. *Concedat laurea linguæ*, inquit Cicero [2]: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad ſuum, neſcio quod, *honeſtum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non poteſt, quanto Diogene [3] ſapientior Ariſtippus [4] mihi fuiſſe videtur. *Au.* Ego Stoicos cum ſuis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quàm Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus ac ſimplici aquâ victitabat. Quare nihil miror, ſi Alexander, rex fortunatiſſimus, ſe Alexandrum, quàm Diogenem, eſſe maluit [5]. *Ch.* Nec ego ſanè, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam philoſophiam commutarem: fortaſſis & Catius [6] tuus facere recuſaret. Melius noſtri temporis philoſophi ſentiunt, qui, contenti Stoicorum more diſputare, vivendo ipſum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram philoſophiam puto, ſi parce adhibeatur. Nimium philoſophari non laudo. Eſt enim res perquam jejuna, ſterilis, atque triſtis. Ubi in calamitatem aut ægritudinem incidi, tum demum ad philoſophiam, tanquam ad medicam [7] confugio. Ubi convalui, rurſum illi vale renuncio. *Au.* Tuam rationem probo. Belle philoſopharis. Salve igitur philoſophe non è Stoa [8], ſed è culina. *Ch.* Quid tandem habes, Eraſmi, quod parum ſis hilaris? Quid ſibi vult corrugata frons? quid ſilentium? An mihi ſuccenſes, quod te frugaliore cœnâ acceperim? *Er.* Imò tibi ſum iratus, quòd tantum impendii meâ causâ ſit factum. Interminatus erat Auguſtinus, ne ſuâ causâ diem feſtum faceres: vis nos poſthac redire nunquam? Nam talem cœnam dare ſolent ii, qui unam duntaxat dare conſtituiſſent. Quos

1 Jocoſe dictum intelligatur, ſicut & ſequentia, ſi non, indignum eſſet Eraſmo.

2 In Orat. in Piſ. 9. *laurea & lingua*, per lauream autem ars militaris intelligenda, ſiquidem laurus in bello acquiritur; per linguam vero ars oratoria, ſiquidem in ea lingua primas partes tenet; ſenſus eſt ergo, duæ illæ tam eminentes artes cedant arti culinariæ.

3 De Diogene jam, pag. 58. num. 4.

4 Fuit hic philoſophus toto cœlo diverſus a Diogene, ipſique coætaneus; his Horatius ſequentia ſuggerit, Epiſt. i. 17. 13. *Si pranderet olus patienter, regibus uti nollet Ariſtippus*, hæc Diogenes: at de Diogene Ariſtippus: *Faſtidiret olus, ſi ſciret regibus uti.* Videas, lector, quis dicebat melius.

5 Non ſic præciſe loquutus eſt Alexander, ſed dixit, *Niſi eſſem Alexander, Diogenes eſſe vellem*, quod quanquam indignum magno Alexandro, magis tamen cum ejus ſuperbo ſpiritu congruit, quo, in ſtatu quovis, omnes homines ſupereminere volebat, etenim id ipſum in ſuo abjectiſſimo ſtatu aſſequebatur Diogenes & ipſe quodammodo.

6 De Catio jam, pag. 62. num. 4.

7 Supple *artem*.

8 *Id eſt*, non ex ſecta Stoica, quoniam Zeno hujus philoſophiæ princeps in ſtoa ſeu porticu docebat, ut jam vidimus, pag. 61. num. 3.

tandem convivas videris accepiſſe? Non amiculis, ſed ſatrapis, cœnam parâſſe videris. An nos helluones eſſe credis? Hoc non eſt dare cœnam, ſed triduanam ſaturitatem. *Ch.* Etiam tu pergis eſſe Demea [1]? Cras, ut lubet, diſputa; hodie Mitionem [2] te præbeas oro. De impendio cras ſobrii diſputabimus: nunc nil niſi meras nugas audire libet. *Au.* Chriſtiane, utrum de bubulis, an de ovillis carnibus mavis? *Ch.* Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis ſalutares arbitror. Ita ingenium eſt hominum, ut pernicioſiſſima quæque appetant vehementiſſimè. *Au.* Galli ſuillas carnes mirum in modum amant. *Ch.* Galli amant, quæ parvo [3] conſtant. *Au.* Hac una in re Judæus [4] ſum; nam nihil æquè odi atque carnes ſuillas. *Ch.* Nec injuriâ, quid enim inſalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, ſed cum Judæis, ſentio. *Er.* At ego ovillas pariter amo, & ſuillas: ſed diversâ ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter veſcor; ſuillas præ amore non attingo, nè quid offendam [5]. *Ch.* Bellus homo es, Eraſmi, ac feſtivus. Equidem mirari mecum ſoleo, unde tanta in palatis humanis diverſitas. Nam, ut Horatiano [6] carmine utar:

Tres mihi convivæ propè diſſentire videntur,
Poſcentes vario multùm diverſa palato.

Er. Quanquam, ut ait comicus [7], *Quot homines tot ſententiæ* [8], & ſuus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis ineſſe varietatis, quàm palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac caſei nè olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nauſeæ ſint: alius elixis, alius aſſis, abſtinet. Multi aquam vino præferunt. Et, quod incredibile eſt, vidi hominem qui nec pane, nec vino, uteretur. *Ch.* Quibus tandem miſer ille victitabat? Quibus veſcebatur? *Er.* Cæterorum nihil faſtidiebat, non carnes, non piſces, non olera, non poma. *Ch.* Vis ut iſtud tibi credam? *Er.* Si lubet. *Ch.* Credo, at eâ lege, ut viciſſim mihi mentienti fidem fis habiturus. *Er.* Age, faciam; modò verecundè mentiaris. *Ch.* Quaſi vero ſit quicquam tuo commento impudentius! *Er.* Quid

1 Vid. pag. 1. num. 2.

2 Commodum, facilem; Mitio enim Demeæ oppoſitus, talis depingitur apud Terentium, in Adelph.

3 Sic ſentire plurimos non Gallos vidi, Gallos quoſdam vero aliter ſentire.

4 *Id eſt*, facio veluti ſi Judæus eſſem, proindeque de ſuillis non edo, ſicut & Judæi non edunt, ex Moſaico præcepto ſcil. *Deut.* xiv. 8.

5 Futile hoc parumper mihi videtur ac ſale carens Eraſmico, quis amor enim vel offenſio in carnem aſſam aut coctam? at ſi ad vivam reſpicit auctor, tunc quod dicit ad id reduci debet, quod nunc apud nos quidem nimis facetus diceret, *I love chickens, for I never eat any*, quoniam per eum pulli viverent in æternum; ſed miretur tales loquendi modos qui velit, non ego: ſi aliud quàm quod indicavimus intendat auctor, fateor eum hîc mihi videri valde obſcurum.

6 Epiſt. ii. 2, 61. verſus autem citati valde faciles intellectu.

7 Vid. pag. 8. num. 1.

8 Proverbialis locutio gentibus omnibus ſuſpicor communis.

Quid dicet frons tua, ſi hominem tibi commonſtrem? *Ch.* Macilentum quempiam ac monogrammum [1] eſſe oportet. *Er.* Imò diceres athletam. *Ch.* Polyphemum [2] potius. *Er.* Hoc tibi mirum videri demiror, cùm multi ſint, quibus piſces vento durati [3] ſint panis loco: nonnullis hoc præſtent herbarum radices, quod nobis panis. *Ch.* Credo, ſed perge mentiri. *Er.* Quendam in Italia, cùm illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu, adjutus, ſomno ſaginabatur. *Ch.* Ut nihil pudet! Non poſſum illud ſatyricum non dicere:

Tunc immenſa cavi ſpirant mendacia folles [4].

Tu poetaris. Tu nunc poetam agis. Nam, *mentiris* dicere, mihi religio [5] eſt. *Er.* Mentiar, ſi non Plinius auctor certiſſimus [6] ſcripſit, urſum quatuordecim dies ſolo ſomno mirum in modum ſaginari: quo tamen ita altè premitur [7], ut nè vulneribus quidem queat excitari. Imò, quo magis mireris, addam quod Theophraſtus [8] ſcribit, per id tempus urſorum carnes coctas quoque, ſi aſſerventur, reviviſcere. *Ch.* Vereor nè Parmeno [9] ille Terentianus iſta non contineat. Mihi facile fidem facis. Miniſtrarem tibi de cervinis carnibus ſi ſatis eſſem urbanus [10]. *Er.* Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? *Ch.* Midas, homo hominum, qui vivunt, liberaliſſimus, noſtríque amantiſſimus, mihi miſit dono: dono quidem, ſed ſic ut ego minoris emam ſæpenumero. *Er.* Quî ſic? *Ch.* Quia famulis plus dandum, quàm daretur in macello vendenti. *Er.* Quæ res cogit hoc facere? *Ch.* Tyrannus omnium violentiſſimus. *Er.* Quis iſte? *Ch.* Mos [11]. *Er.* Profecto tyrannus iſte frequenter iniquiſſimas leges obtrudit mortalibus. *Ch.* Idem ſuo more nudius tertius hunc cervum venatus eſt. Quid tu, qui ſoleas illius ſtudii eſſe amantiſſimus? *Au.* Equidem, hoc ſtudio

1 Prætenuem; conſulas tuum Littleton, vocis ſenſum & rationem videbis.

2 Prægrandem; ſiquidem Polyphemus Cyclopum maximus à poëtis depingitur.

3 *Dried, hardened.*

4 Ex Juvenali hic verſus Sat. vii. 111. unica difficultas eſt in voce *folles*, at idem eſt quod *pulmones*, qui veluti follium vicem gerunt in noſtro corpore, cavi ſunt ac eorum vi loquimur, iiſque conſequenter mendacia proferimus.

5 *Id eſt*, non audeo, nefas mihi videtur, religio enim quoddam ſacrum, ſanctum, & venerabile eſt, quod nefas eſt ſine veneratione contrectare.

6 Ironice dictum intelligatur, quippe Plinius ille innumera in Hiſtoria Naturali ſcripſit incomperta imo & falſiſſima.

7 *Sleepeth ſo ſound.*

8 Hic, qui & Tyrtanus, & Euphraſtus, Ariſtotelis diſcipulus fuit, multa ſcripſit, pauca vero extant, utcunque ſit de plurimis falſis quæ in hiſtoria naturali de plantis & animalibus ſcripſerit, certiſſimum eſt eum opus aureum chartæ mandaſſe legendum nunc in omnibus ferè linguis vernaculis, cui titulus, *Theophraſti Characteres.*

9 Loquitur de ſeipſo Chriſtianus, ſeipſum digito indicans, & alludit ad id, quod Parmeno apud Terentium Eun. i. 2, 23. ſe loquacem profiteatur, & quod mendacia continere, *i. e.* tacere, non poſſit. *Cannot keep a falſity ſecret.*

1 *I might keip you to ſome veniſon if I would treat you handſomely.*

11 *Cuſtom.*

planè relicto, jam præter literas nihil venor. *Ch.* At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. *Au.* Duobus tamen potiſſimùm canibus aſſequimur, admiratione ſcilicet, atque improbitate [1] laboris. Nam & admirari plurimum diſcendi ardorem miniſtrat; &, ut facundiſſimus [2] poeta ſcripſit,

Labor omnia vincit improbus.

Ch. Amanter admones, Auguſtine, ut ſoles: propterea non deſiſtam. non conquieſcam, non defatigabor, donec conſequar. *Au.* Carnes cervinæ ſunt nunc admodum tempeſtivæ [3]. Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. *Ch.* Quidnam, obſecro? *Au.* Quoties arrexere aures, acerrimi eſſe auditûs: at contra, cùm remiſêre, ſurdos. *Ch.* Iſtud ipſum mihi ſæpenumero evenit. Nam, ſi quando fiat ſermo de recipiendis aureis [4], nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano aures arrigo [5]. Ubi de numerando [6] verba fiunt, illico demitto. *Au.* Laudo te, facis ut te decet. *Ch.* Vis de his leporinis clunibus? *Au.* Tibi ſumito. *Ch.* An de tergo mavis? *Au.* Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. *Ch.* Vidiſtine unquam leporem candidum? *Au.* Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri ſcribit, quibus hybernis menſibus nivem pro cibatu eſſe ſit creditum. An verum ſit [7], Plinius ipſe viderit. Quòd ſi leporis cutem candidam reddit nix, ſtomachum habeat candidum neceſſe eſt. *Ch.* Mihi veriſimile non fit. *Au.* Accipe magis admirandum, at fortaſſe tibi non inauditum. Idem utramque vim ſingulis ineſſe teſtatur, maris & fœminæ, ac fœmellas ſine mare [8] æquè gignere. Iſtud ipſum multi aſſeverant, præſertim venandi ſtudioſi. *Ch.* Eſt ita, ut dicis. Sed hos cuniculos, ſi placet, tentemus, quia pinguiuſculi ſunt ac tenelli. Miniſtrarem illi nymphæ [9], ſi propiùs aſſiderem. Auguſtine, iſtius tibi vicinæ curam age, ſi libet: calles enim quo geſtu ſit miniſtrandum iſtis Veneribus [10]. *Au.* Teneo quid

1 *Id eſt*, conſtantia, pervicacia in labore; at cum talem canem pauci ſuſtineant alere, non mirum, ſi pauci ſcientiam venentur.

2 Virgilius eſt, verſuſque portio quæ ſequitur habetur Georg. i. 145. ac ex præcedenti nota concludas quid ſit hic labor improbus.

3 *In ſeaſon.*

4 *Guineas*, &c.

5 Alludit ad id quod Pamphilus apud Terentium Andr. v. 4, 31. audiens de amica quæ maxime cupiat, ſeipſum alloquens, dicit *Arrige aures, Pamphile.*

6 *Of paying them away.*

7 Veriſimum hujus coloris ibi eſſe lepores, & alibi etiam; at ridiculum nivem ipſis eſſe cibum, potus tamen forſan ad colorem non parum confert, nec ideo neceſſe eſt, ſtomachum eorum nivis colorem induere.

8 Falſum hoc, generatio enim nulla, ſaltem perfectorum animalium, ſine duorum congreſſu; itaque vel hallucinantur Plinius & plurimi venatorum, vel ſunt inter lepores hermaphroditi, quod ultimum tamen non facile crediderim.

9 Puellæ; quæ diſcumbere ſupponitur.

10 *Id eſt*, puellis formoſis & elegantibus; Venus enim pulchritudinis eſt dea; at ſuſpicor præterea jocoſum auctorem tantiſper gaudere in ambiguitate vocis, quæ aliquando aliquid amplius quàm pulchras mulieres menti ſuppetit.

quid dicas, naſute [1]. *Ch.* Quid? te anſerinæ carnes delectant? *Au.* Me quidem non mediocriter juvant, ut ſum minime faſtidioſus. At hic anſer, neſcio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ſiccius; ſiccior eſt pumice, aut etiam novercâ Furii illius, in quem Catullus [2] multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et mehercule, quantum ſuſpicor, veteranus miles immodicis excubiis ſeſe maceravit. Aiunt enim anſerem inter omnia animalia longe eſſe vigilantiſſimum. Et profectò, niſi conjecturâ fallor, hic anſer ex eorum numero eſt, qui, canibus unà cum excubitoribus ſomno ſopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt [3]. *Ch.* Veriſimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo ſeculo relictum arbitror. *Au.* Hæc quoque gallina aut parcum ſaginatorem habuit, aut amavit, aut certe zelotypa vixit; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguet. Vide curæ quid faciant! Quod ſi ex Theodorico [4] noſtro Gallo faceremus capum, multo citiùs pingueſceret. *Th.* Non ſum gallus. *Au.* Fateor, non es Gallus Cybeles [5], neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus [6]. *Ch.* Quid hoc verbi eſt? *Au.* Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, ego Sphingem præſtiti, tu Oedipus eſto [7]. *Ch.* Dic mihi bonâ fide, Auguſtine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit neceſſitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxiſti? Nullum fuit commercium? *Au.* Nihil, nihil ſane. *Ch.* Tanto es nequior. *Au.* Sed cum Gallabus nonnihil. *Ch.* Libétne de jecore anſerino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? *Au.* Non ſum rejecturus, quod à tuâ manu venerit. *Ch.* Non eſt quod expectes Romanas delicias. *Au.* Quas? *Ch.* Carduos, cochleas, teſtudines, colubros, fungos, boletos, tubera [8]. *Au.* Iſtis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Chriſtiane. *Ch.* Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras eſt dies jejunii ab eccleſia indicti; adverſus hanc eſuriem munite vos. Onerate ſaburra navim adverſus imminentem tempeſtatem. Bellum inſtat; inſtruite ventrem commeatu [9]. *Au.* Utinam iſthuc verbi tacuiſſes, hilariores ſurrexiſſemus à cœna. Miſeros nos

 reddis

1 Vid. pag. 15. num. 1.

2 In epigrammate 21, cujus initium, *Furi, cui.* Catullus autem ingenioſus atque jucundiſſimus fuit poëta.

3 A gallis ſcil. in hanc arcem noctu irrepentibus, ut videre eſt in Floro aliiſque Romanis hiſtoricis; notum eſt autem præterea anſeres à principio apud Romanos vicem excubiarum geſſiſſe in Capitolio.

4 Qui hic ſupponitur accumbere, & Gallus eſſe natione, quod præbet occaſionem joco.

5 Vid. pag. 51. num. 2.

6 *Id eſt*, amas Gallicas mulieres; vox non Latina certe, quod auctorem non latebat, at utitur, ut ludat jucundiùs, proindeque mox voce congruenti vocat has mulieres *Gallas*, datque ablativum plurale *Gallabus*, ut dicitur *filiabus*.

7 Fabulam, cui alluditur, de Sphinge & Oedipo reperies in tuo Littleton, *i. e.* ergo propoſui ænigma, divina tu.

8 *Truffles.*

9 Hæc & ſimilia metaphorica non notamus, utpote valde clara, quamvis metaphorica.

reddis ante tempus. *Ch.* Quid ita? *Au.* Quia minus anguem odi, quàm piſces. *Ch.* At non tu ſolus. *Au.* Quis hoc tædii nobis invexit? *Ch.* Quis commonſtravit aloen, abſynthium, & ſcammonium dare in remediis? *Au.* Sed iſta dantur ægrotis. *Ch.* Sic hæc dantur minimum rectè valentibus. Aliquandò præſtat ægrotare, quàm plus ſatis valere. *Au.* At mihi videtur minus oneris olim impoſitum Judæis [1]. Equidem ab anguillis & porcis facile temperârim, modò liceat capis & perdicibus expleri. *Ch.* In pleriſque non res, ſed animus, nos diſcernit à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis, & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus *omnia munda eſſe mundis*, tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti, pabulum ſubducimus, quo magis dicto ſit audiens [2] ſpiritui. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtiâ caſtigamus. *Au.* Audio; ſed eadem operâ defendi poſſet circumciſio præputii. Moderatur & illa coitûs pruritum [3] & cruciatum adfert. Si omnes itidem [4] abhorrerent à piſcibus atque ego, vix à parricida tam atrox ſupplicium exigerem. *Ch.* Quorundam palato gratior eſt piſcium, quàm carnium eſus. *Au.* Congruunt igitur his, qui gulæ ſerviunt, non valetudini. *Ch.* Equidem audivi quondam apud Æſopos [5] & Apitios præcipuum luxum in piſcibus fuiſſe. *Au.* Qui conveniunt igitur deliciæ cum ſupplicio? *Ch.* Non omnibus ſunt murænæ, aut ſcari, aut acipenſeres *Au.* Ergo tenues [6] ſoli diſcruciantur, quibus ſatis malè eſt, etiam cum veſci licet carnibus. Fit enim non rarò, ut, cùm licet veſci per eccleſiam, non liceat per crumenam. *Ch.* Durum, mehercle, interdictum! *Au.* Quòd ſi interdictus carnium eſus divitibus vertitur in delicias, & ſi pauperibus ſæpe non licet veſci carnibus, etiam cùm licet, ac nè piſcibus quidem, qui fere cariùs emuntur; cui igitur bono erit interdictum? *Ch.* Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit veſci, aut cepe, porrúmve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis obſoniis. Quod ſi quid divites deliciabuntur hâc occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent eccleſiæ conſtitutionem. *Au.* Pulchrè dixti. Sed interim à tenuibus, qui ſummis ſudoribus alunt familiam, & procul abſunt ab amnibus, ac lacubus, exigere carnium abſtinentiam, eſt indicere famem, aut βυλιμίαν [7] magis.

1 Subauditur, *quam nobis* ſub talis eccleſiæ (nempe Papiſticæ) regimine viventibus, quæ ſancivit crebriora jejunia, & interdixit plures ſpecies cibi, imò & ſalubriores, quàm lex Moſaica, ut ex ſequentibus patet, & veriſſimum eſt; quanquam pro forma quædam theſi objiciantur.

2 Obedientiam præſtet.

3 Credo per operationis tempus, donec vir revaleſcat.

4 *As much as.*

5 *Id eſt*, homines Apitio ac Æſopo ſimiles, de Apitio jam pag. 60. num. 2. Æſopus hic autem fuit quoque quidam minus notus, at ei ſimillimus, & diſſimillimus Æſopo Fabularum auctori notiſſimo.

6 Pauperes.

7 A λιμὸς, fames, βοῦς, bos, quaſi diceres: *famem bovis, i. e.* ingentem.

gis. Atquì ſi quid Homero [1] credimus, longè *miſerrimum mortis genus eſt, perire fame.* *Ch.* Sic viſum eſt Homero cæco, at apud Chriſtianos miſer non eſt, qui benè moritur. *Au.* Eſto ſanè: ſed tamen durum eſt à quoquam exigere, ut moriatur. *Ch.* Nec hoc animo pontifices interdicunt eſum carnium, ut intereant homines; ſed ut vel affligantur moderatè, ſi deliquerunt, vel, ſubducto lætiore pabulo, corpora minùs ferociant adverſus ſpiritum. *Au.* Iſthuc ipſum efficiet moderatus carnium eſus. *Ch.* Sed in tanta corporum varietate certus carnium modus præſcribi non poteſt, cibi genus poteſt. *Au.* Sunt & piſces qui multum addant alimenti; ſunt carnes quæ minimum. *Ch.* Sed in genere plus alunt carnes. *Au.* Age, dic mihi, ſi quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac ſublaſcivum, an morbidum, qui ſubinde collabens ſeſſorem dejiciat in terram? *Ch.* Quorſum iſtud? *Au.* Quia piſcium eſus, corruptis humoribus, corpora noſtra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam ſpiritui non poſſint ſubſervire. *Ch.* Quibus morbis? *Au.* Podagræ, febri, lepræ, morbo regio. *Ch.* Quî ſcis? *Au.* Credo medicis: id malim, quàm experiri. *Ch.* Id fortaſſis in paucis accidit. *Au.* Equidem arbitor in pluribus. Porrò, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis inſtrumentis, non poteſt, ut vult, exerere vim ſuam. *Ch.* Scio medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum; ſed ſecùs viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. *Au.* Religioſum erat & olim, non violare ſabbatum: ſed prius erat, ſervare hominem ſabbato [2]. *Ch.* Suæ quiſque ſaluti conſulat. *Au.* Imò, ſi Paulo volumus auſcultare, *nemo quæ ſua ſunt quærat, ſed quiſque quæ alterius* [3]. *Ch.* Sed unde hic novus theologus in convivio? Unde novus hic ac ſubitus magiſter noſter? *Au.* Quia mihi malè convenit cum piſcibus. *Ch.* Quid igitur? An non abſtines à carnibus? *Au.* Abſtineo, ſed obmurmurans, nec ſine meo magno malo. *Ch. Charitas omnia ſufferet* [4]. *Au.* Verum; ſed eadem quàm minimum exigit [5]. Si ſuffert omnia, cur non ferunt nos his veſci cibis, quos indulſit libertas Evangelica? Cur hi, à quibus Chriſtus toties amorem ſui ſtipulatus eſt, patiuntur tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Chriſto, nec per ſe neceſſariam? *Ch.* Ubi aliud ſuadet neceſſitas, ceſſat humanæ conſtitutionis vigor, ceſſat & voluntas nomothetæ [6]. *Au.* At non ceſſat offendiculum infirmorum. Non ceſſat ſcrupulus meticuloſæ conſcientiæ. Poſtremò, non ſatis conſtat, quibus limitibus finiatur iſta neceſſitas. An cùm cœperit

1 Græcus Poeta omnium notiſſimus & n biliſſimus, ut omnes nôrunt.
2 S. Matt. xii. 12.
3 1 Cor. x. 24.
4 1 Cor. xiii. 7.
5 Hoc verè eſt adverſarium ſuis ipſius telis conficere.
6 Legiſlatoris; à νόμος, lex, & τίθημι, pono, ſtatuo.

rit ichthyophagus [1] agere animam? Serò morienti porriguntur carnes. An cùm totum corpus habet epialus? Non tanti erat ciborum delectus. *Ch.* Quid igitur tu velles præscribi? *Au.* Scio, si quis mihi credat ecclesiasticæ rei dictaturam [2]. *Ch.* Quid isthuc verbi est? *Au.* Si Summus essem pontifex, hortarer omnes ad perpetuam vitæ sobrietatem, sed præcipuè sub diem festum. Cæterum jus facerem cuique vescendi quibus vellet, pro corporis salubritate, dum moderatè & cum gratiarum actione; darémque operam uti hoc, quod detraheretur observationibus hujusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. *Ch.* Nimirum istud meâ quidem sententiâ tanti est, ut te faciamus pontificem. *Au.* Rides; sed tamen cervix hæc [3] sufficeret vel triplici coronæ [4] sustinendæ. *Ch.* At interim vide, nè ista scribantur inter articulos Parisiensium [5]. *Au.* Imò quicquid dictum est *scribetur in vino* [6], sicuti par est dicta inter pocula. Sed satis est jam theologiæ in convivio. In cœna sumus, non in Sorbona [7]. *Ch.* Quid vetat dici Sorbonam, ubi benè sorbetur [8]? *Au.* Sorbeamus igitur, non disputemus; nè nobis à sorbis [9] dicatur Sorbona, non à sorbendo.

CHRISTIANUS, CONVIVÆ, MIDAS, ERASMUS, PUER, AUGUSTINUS.

Ch. Agite, hospites humanissimi, quæso ut cœnulam nostram, licet tenuem, æqui bonique consulatis. Præbete vos hilares ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale. Ego, vestrâ facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sanè vester mihi adventus conspectúsque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. *Co.* Cœna tua, Christiane optime, multis modis elegans lautáque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Nam magnificentior fuit, quàm sat est. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicârim, quòd primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit conditum: quæ omnia nostro convivio non defuerunt. *Ch.* Verum de convivarum numero hîc mihi quiddam in mentem venit, *quos neque pauciores tribus,*

1 Græcum est quoque, at reperias in tuo dictionario, sicut & *epialus* paulo infra.

2 Summum regimen; concludet & ipse puer, cùm in dictionario viderit, quid sit dictatura, *i. e.* ergo si essem papa, ut mox declarat.

3 Commonstrat caput Augustinus.

4 Papali dignitati; gerit enim papa triplicem coronam.

5 Irridet Parisienses Sorbonistas, qui tunc articulos faciebant de iis quæ dicta vel scripta fuerant a quibusdam, ab ipso Erasmo præsertim, quos hæreticos pronunciabant, volebantque tales a papa pronunciari, talesque existimari a principibus, cui rei non absimile quidam & adhuc ubique fere faciunt.

6 *Id est*, delebitur statim, non dictum censebitur, quoniam statim perit, quod in vino scribitur.

7 Facultas est hæc Parisiensis theologica, ad cujus doctores vidimus jam auctorem respicere, *i. e.* ergo, non sumus in loco exercitationibus theologicis destinato.

8 Mirum si hanc jocandi occasionem tali convivio congruentem præteriisset.

9 Pomi quoddam genus est, quod acerbitate constringens fauces impedit quo minus benè bibatur.

tribus, neque plures novem esse oportere scripsit Varro [1], Tres enim sunt Charites, id est, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiæ præsides : & novem sunt Musæ honestiorum studiorum duces. At hîc decem convivas esse video, virginibus exceptis. *Au.* Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites, adhibuimus. Deinde, quia à novem Musarum choro Apollo [2] abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. *Ch.* Poeticè dixisti. Si mihi laurus adesset, laureâ coronâ caput tuum cingerem, fierésque poeta laureatus [3]. *Au.* Si malvâ [4] coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major est quam ut mihi conveniat. *Haud equidem tali me dignor* [5] *honore.* *Ch.* Vultísne singuli tantundem meâ causâ facere, quantum vestrâ sum facturus ? *Co.* Volumus, ac lubentes quidem. *Ch.* Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem : à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. *Mi.* Accipio abs te libenter. " Pro quo vulgus, *præstolor* [6] dicit." Equidem non recuso. Nihil tuâ causâ recusabo. *Ch.* Tu inde cæteris propina. *Mi.* Erasmi, præbibo tibi dimidiatam pateram. *Er.* Precor ut sit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Prosit tibi. " *Proficiat* duriùs dicitur." *Ch.* Sed cur cessat patera ? Cur non obambulat! Defecit nos vinum ? Ubi sunt oculi tui, furcifer ? Vola, adfer ejusdem generis sextarios duos. *Pu.* Erasmi salve ; quidam pro foribus te conventum expetit. *Er.* Quisnam est ? *Pu.* Mori [7] famulum se dicit ; herum ejus ex Britannia advenisse ; cupere ut se visas, quandoquidem primâ luce iter parat in Germaniam. *Er.* Christiane, subducatur ratio : nam mihi quidem abeundum. *Ch.* Rationem, Erasmi doctissime, hujus cœnæ ego confecero. Non est quod calculum frustrà teras : gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed avocari te molestum est, nondum peractâ fabula [8]. *Er.* Quid supereſt, nisi ut dicam, Valete & plaudite [9] ? *Ch.* Age, boni consulemus, quando tu non ab equo ad asinos [10], sed ab amicis ad amicissimos properas. *Er.* Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua

1 Auctor, qui, teste Gellio, hæc scripsit in Menippæis.

2 Siquidem Musarum deus est.

3 Quoniam poetæ eximii vel ab ipsis imperatoribus laureâ donabantur, hinc tales dicebantur *laureati*.

4 Herba est vilissima, nulli unquam in honorem data, sic ridet auctor, ut parvi faciens vel ipsam lauream, nisi quid reale secum adferat.

5 Judico dignum ; Virgil. Æn. i. 339. & est finis versus.

6 Vox tamen est verè Latina, sed sensui in quæstione non respondet bene.

7 Nostrum intelligit notissimum cancellarium sub Henrico octavo, ipsi Erasmo amicissimum.

8 Convivio.

9 His duobus verbis coronabantur olim comœdiæ seu fabulæ, hîc congruunt ergo bene, quoniam convivium, quod vocatum jam *fabula*, respectu Erasmi peractum supponitur.

10 Proverbium, cùm quis, melioribus relictis, ad pejora animum appellit.

tua humanitate ad hoc convivium longè ſuaviſſimum me vocâris. Valete, ſodales optimi. Bibite non ſegniter, & vivite ſuaviter. *Ch.* Heus Dromo. Sedetis jamdudum otioſi omnes. Libétne cuiquam quicquam amplius? *Co.* Nihil omnino. Strenuè munus noſtrum adminiſtravimus. *Ch.* Tolle igitur hæc, ac bellaria [1] appone. Muta quadrulas atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decidit. Pyra vino perfunde. Adſunt mora præcoqua, etiam domi noſtræ nata. *Co.* Tanto erunt ſuaviora, quod vernacula [2]. *Ch.* En pruna cerea, en Damaſcena, rarum apud nos ſpectaculum. En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem [3] ego hiſce manibus conſevi. Nuces caſtaneæ, omne deliciarum, quas horti noſtri benignè effundunt, genus. *Au.* Sed floſculi deſunt. *Ch.* Iſti Gallici ſunt apparatûs, qui munificentiam eam potiſſimum amant, quæ minimo conſtat. Nobis non eſt ea mens, aut ingenium. *Au.* Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placeant quæ minimo conſtant. *Ch.* Sed heus tu, Auguſtine, num tu credis te hîc immunem bibiſſe [4]? Egóne te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium ſcyphi debes. *Au.* Is jamdudum me miſſum fecit [5]. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. *Ch.* Unde ille ſibi vindicat tantum auctoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Nôſti priſcam conviviorum legem, ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι [6]. *Au.* Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum eſt, & cujus intererat ſervari [7]. *Ch.* Sed omnium convivarum inetreſt, ſervari leges inviolabiles. *Au.* Age, quando hæc eſt Germanorum religio, exſorbebo quod reliquum eſt. Sed quid tibi rei mecum eſt? *Ch.* Impendium reddas oportet unus nomine omnium [8]. Quid expalluiſti? Ne verere, perfacilè poteris. Fac quod ſæpe feciſti, ut aliquâ elegantia doctiores à cœna ſurgamus: neque enim clam te eſt, veteres illos in ſecundis menſis [9] hilariora quædam diſputare ſolitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio poteſt enunciari, *Indignum auditu?*

INDIGNUM AUDITU, *formula.*

Au. Dixi pulchrè per poſterius ſupinum: Auditu minime eſt dignum. Indignum eſt audiri. Haud dignum eſt quod audiatur. Eſt, ut audiatur, indignum. Levius eſt, quàm quod audiri debeat. Vix operæ pretium eſt referre. Non tanti eſt, ut audiatur. Ineptius eſt, quàm quod audiatur. Non eſt operæ pretium narrare. *Ch.* Quot modis hæc ſententia verti poteſt, *Magno mihi conſtat?*

VARIANDI

1 *The deſſert.*
2 *Of your own growth.*
3 Arborem, ex qua crevit.
4 *Id eſt,* nihil conferendo de tuis in hoc convivio; videbis infra quid intelliget.
5 *Hath excuſed me.*
6 Vel bibe, vel abi.
7 *Whoſe intereſt it was that it ſhould be obſerved.*
8 *You alone muſt pay for all.*
9 *The laſt courſe of the table, the deſſert.*

VARIANDI RATIO HANC ORATIONEM, *Magno mihi conſtat.*

Au. His verbis, *impendo, inſumo, impertio, conſtat:* ut, Multum in te docendo inſumpſi laboris. Plurimum ea in re operæ inſumpſi. Non minus pecuniæ quàm curæ in eam rem impendi. Non parum inſumpſi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi conſtat, multo ſudore, multâ operâ, plurimo labore, ſumptu ingenti, pecunia magnâ. Pluris mihi conſtat, quàm credas. Minoris mihi conſtat uxor, quàm equus meus. *Ch.* At quid ſibi vult, Auguſtine, quod verbo iſti, *conſtat*, modo ablativum, modo genitivum caſum apponis? *Au.* Quæſtionem perutilem ac latè patentem moviſti. Verùm, nè convivas loquacitate mea premam, pauciſſimis abſolvam. Sed cupio ſingulorum hac de re audire ſententiam, nè cuiquam, ut dixi, ſim moleſtus. *Ch.* Quidni cupiant idem vel puellæ? *Au.* Illæ ſanè nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammaticâ bene fortunante. "Scis verba emendi ac vendendi, "aliaque eſſe conſimili ſignificatu, quibus apponantur hi genitivi "ſoli, *tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quantitumque:* "at ita, ſi ſubſtantiva non apponantur; quæ ſi accedant, utraque "in ablativum caſum vertuntur. Quod ſi pretium certum appo-"natur, pones in ablativo. Si per adjectivum ſubſtantive poſi-"tum, in ablativo pones, niſi per adverbia loqui malis." *Ch.* "Quænam verba ſunt, de quibus præcipis? *Au.* Hæc fere ſunt, "*emo, mercor: redimo* (id eſt, aut captum, aut perditum) *vendo,* "*venundo: revendo* (id eſt, rurſus vendo, quod mihi venditum "erat) *veneo* (id eſt, vendor) cujus præteritum *venivi* vel *venii:* "ſupinum *venum:* hinc *venalis.* Ab illo, id eſt, *vendo, vendibilis* "manat. *Mereo*, pro inſervio, & ſtipendium facio. *Comparo*, id "eſt, emo vel committo. *Commuto*, muto, permuto, *Cambire* [1] "penitus barbarum in hoc ſenſu. *Æſtimo*, taxo; *indico*, pro æſti-"mo, cenſeo. *Liceor*, liceris: *licitor*, licitaris: addico. *Diſtrahor*, "id eſt, circumferor ut veneam. *Metior* pro æſtimo, aut taxo". *Conſtat*, pro emitur. *Conducere*, locare. *Fœnero*, ad fœnus do. *Fœneror*, ad fœnus accipio. *Paciſcor*, pactus ſum. *Pango*, pepigi, id eſt, pactum facio. *Ch.* Da exemplum.

VENDENDI & EMENDI, *formulæ.*

Au. Quanti iſtum agrum in ſingulos annos locas? Reſpondebimus: Vigenis libris Francicis [2]. Hui, nimio locas. Imò locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imò jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut

1 Obſoletum quidem verbum, videbis tamen in quibuſdam auctoribus; idem eſt quod *commutare.*

2 Vox verè non Latina, ſed commoda; hoc vidit auctor benè, intelliguntur ergo *French pounds*, quæ ſingulæ valent *twenty pence.*

ut ſolent qui licentur. Tu ipſe tanti poſſide. Quid liceris, vel licitaris, cùm nihil ſis empturus? Quanticunque addixeris, ſolvam optimâ fide.

ALTERUM EXEMPLUM.

Congrum iſtum, Syra [1], quanti vendis? Decem obolis. Nimio, turpiſſima. Imò minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, ſi non tanti mihi conſtat, aut certè non multo minoris. Mentiris, venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, ſi queam: ſed fatuos non invenio. Quid ſi liciter teipſam? Quanti æſtimas te? Ut lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas [2] te? Dic, quanti te taxas [3]? Quanti teipſam inſcribis? Decem ſcutatis [4]. Hui tanti? Eho, an tu minoris me æſtimas? Ego olim non ſemel pluris in unam noctem ſum conducta. Credo; at nunc non paulo minoris æſtimo quàm piſcem. Abi in malam rem, ganeo; tantidem te æſtimo, quanti tu me. Qui te teruncio emerit, nimio emerit. Aut plus emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larvâ tibi opus eſt, nam rugæ iſtæ non ſinunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non ſum venalis. Ego ne culmo [5] quidem te emero. Conſtiti pluris.

TERTIUM EXEMPLUM.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus ſum vectigalia. Quanti tandem? Decem millibus [6]. Hui, tanti? Ne mireris; erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta ſunt vectigalia? Chremeti, uxoris tuæ ſummo & maximo amico. Sed divina, quanti ſunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone! ego mihi hominem ipſum cum tota familia dimidio addictum nolim! At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. " Animadvertiſtine in his orationibus, ubicunque adſit ſubſtantivum pretii id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo poſitis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audîſti ſine ſubſtantivis, exceptis illis duobus, *pluris & minoris*. Sunt & alia verba, de quibus ſumus loquuti, non admodum diſſimilia, *ſum, facio, habeo, duco, æſtimo, pendo*, quæ idem ferè ſignificant: *fio* itidem. Junguntur autem his fere genitivis, *multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, flocci, pili, nihili, nauci, hujus*, & ſi qua ſunt his ſimilia. *Ch.* Da exempla.

ÆSTI-

1 Nomen gentile quod vile habebatur apud Romanos, proindeque dabatur ſervis, & vilibus mulieribus; mulier eſt hîc ergo vilis, cum qua Auguſtinus ſe colloqui ſupponît; diſtingues facile quæ ſupponatur mulier dicere, & quæ Auguſtinus; idem obſervandum in parte ſequentis paragraphi, excepto quod cum vili & paupere muliere non ſe loqui ſupponat Auguſtinus, ſed cum publicana divite. Præcedentis paragraphi eadem fere ratio.

2 *Aſk for?*

3 *Rate?*

4 Subauditur *nummis*, qui ſcutati dicuntur, quoniam ſignati ſunt ſcuto, *a ſhield*, & ſunt moneta inferioris Germaniæ.

5 *For a ſtraw.*

6 In talibus *moneta* plurimum in uſu in loquendo eſt intelligenda, ſi quis ergo ſic loqueretur apud nos, *pounds* eſſent ſubintelligenda.

ÆSTIMANDI *formulæ*

Au. Scis quanti te ſemper fecerim? Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos ſemper feci plurimi. Aurum hâc tempeſtate magni venditur, literæ nihili, ſive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quàm credas. Tuas minas flocci facio. Promiſſa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti ſapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos ſit aurum ſine ſapientia, quàm ſapientia ſine auro. Hoc pluris te habeo, quòd doctus ſis. Minoris hîc fies, quòd mentiri minimè calleas. Hîc multi fiunt qui *nigrum in candida vertunt* [1]. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum poſſidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non quanti habearis, ſed quanti ſis, intereſt. Tanti Chriſtianum meum facio, quanti alium neminem. "Inveniuntur "& alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ naturâ ſuâ non "ſignificant emptionem, aut aliquid ſimile. Petrus oſculum puellæ "ſcutato emit." Sit illi fauſtum; nolim ego baſiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnaſtis? Quoſdam ſexcentis ſeſtertiis [2] cœnaſſe legimus: at Galli ſæpenumero liardo [3] cœnitant. Fauſtus quanti docet? Parvo: at pluris, quàm Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non diſcam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem [4] & ſeipſum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno [5] dormiunt. Demoſthenes pluris ſiluit, quàm alii loquebantur [6]. Æqui boníque conſulas oro. "Eſt & aliud verborum genus, "quæ accuſativum unà cum genitivo aut ablativo caſum exigunt: quæ ſunt: *Accuſo*, id eſt, objicio crimen, aut culpo etiam abſentem; *incuſo*, culpo extra judicium; *arguo*, reprehendo; *inſimulo*, impingo ſuſpicionem culpæ; *poſtulo*, in jus voco; *accerſo* defero; *damno*, condemno, pronuncio illum eſſe in culpa; *admoneo*, commonefacio. *Ch.* Exempli causâ.

Accu-

1 *Id eſt*, qui prava recta faciunt, habetur apud Terentium in Phorm.

2 Quid ſit *ſeſtertius* & *ſeſtertium* diſcas ex dictionario, ſed hoc credo tamen mihi notandum venit, ſeſtertia ſimpliciter in neutro plurali ſemper intelligi mille, *i. e.* ſignificare mille ſeſtertios, & cum adverbio numeri ſemper intelligi centum mille; verbi gratiâ, decem ſeſtertia ſunt decem millia ſeſtertiorum, dices vero ſeſtertiûm (quod tunc ſic ſcribitur pro *ſeſtertiorum*) ſunt decem centena millia ſeſtertiorum vel ſeſtertiûm; ſexcentis ergo hîc ſeſtertiis, ſunt ſexcentis ſeſtertiorum millibus, quod prodigioſam ſummam faciet unicæ cœnæ ſumptui comparatam, etiamſi pretium fere infimum at magis receptum ſeſtertio tribueris, ſcil. *three half-pence*, erit enim ſumma 3750 *pounds Sterling*, reſpicit autem auctor ad plures luxurioſos veluti Apitium, Antonium, Heliogabalum, &c. Sed ad Lucullum præſertim Romanorum illum divitiſſimum & ſplendidiſſimum, qui ſic multoties cœnaſſe ſcribitur.

3 Vox non Latina, quâ intelligit quod Galli vocant *un liard*, quod eſt præcisè *one farthing*.

4 Opes.

5 Reſpicit ad Galbam, ni fallor, de quo diximus, pag. 12. num. 7. qui dormiendo vel ſaltem dormire ſimulando, favorem Mecænatis captabat, & id ſimile, aut ſimilia.

6 Quoniam Demoſthenes ille oratorum maximus aliquando præmium accepiſſe dicitur, ut ſileret.

ACCUSANDI *formulæ.*

Au. Scipio accuſatus eſt ambitûs[1], aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipſe impudentiſſimus. Lepidus[2] poſtulatus eſt repetundarum. Accerſitus eſt capitis. Si hominem infimulabis avaritiæ, malè audies. Admoneto eum priſtinæ fortunæ. Mortales ipſo vocabulo ſuæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promiſſi. " Sunt pleraque quæ accuſativum geminum admittant : Doceo te " literas. Exorat te veniam. Dedocebo te iſtos mores. Popoſcit " me mutuum. Hîc ejus rei mihi admonendus es, quòd in his " ſecundum accuſativum etiam paſſiva obtinent, in aliis genitivus " manet. A me doctus es literas. Poſtulant me furti. Poſtulor " furti. Accuſas me ſacrilegii. Accuſor ſacrilegii[3].

Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum eſſe ſatisfactum. Quando enim tantus elegantiarum helluo ſatietur ? Sed convivis parcendum eſt, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, perſolvemus, niſi quid aliud cenſes. *Ch.* Fiat ex tua ſententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde pauliſper deambulaturi. *Mi.* Pulchrè dicis. Nihil enim hoc veſpertino cœlo amœnius, nihil ſalubrius. *Ch.* Petre, adeſdum. Tolle ſuo quæque ordine, ac vinum cyathis infunde. *Pe.* Jubéſne agi gratias ? *Ch.* Age. *Pe.* Græcè mavis, an Latine ? *Ch.* Utroque modo. *Pe.* " Gratias agimus tibi, pater cœ- " leſtis, qui tuâ ineffabili potentiâ condidiſti omnia, tuâ inſcrutabili " ſapientiâ gubernas univerſa, tuâ inexhauſtâ bonitate cuncta paſcis " ac vegetas : largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno " tuo nectar[4] illud immortalitatis, quod promiſiſti ac præparâſti verè " diligentibus te, per Jeſum Chriſtum : Amen". *Ch.* Dic eadem Græcè, nè cæteri quid dicas intelligant. *Pe.* Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἐράνιε, ὁ τῇ ἀῤῥήτῳ σου δυνάμει κλίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου σοφία κυβερνῶν ἁπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστότητι ἔκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων· χαρίζου τοῖς υἱοῖς σου, τὸ μετά σου πολὺ πιεῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀσπαῖσι σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τοῦ μετά σου ζῶντος καὶ βασιλεύοντος, ἐν ἑνότητι τοῦ Πνεύματος Ἁγίου, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν. *Ch.* Habeo vobis, hoſpites candidiſſimi, gratiam, qui ad hoc convivium violum venire dignati ſitis ; oro æqui bonique conſulatis. *Co.* Nos viciſſim

1 Id eſt, *of aiming too much at the people's favour, to grow powerful in the republick* ; notus autem ſatis hic Scipio, Romanorum dux amabiliſſimus dilectiſſimuſque qui nulli præterea in re militari ceſſit.

2 Qui triumviratum obtinuit cum Antonio & Auguſto.

3 In his plurimiſque antecedentibus affinibus *aliquid* ſubintelligitur, quo ad vulgatos loquendi modos revocantur.

4 Potus eſt deorum apud poëtas profanos, ſenſu Chriſtiano intelligendus, ſicut ut multa alia, quæ non notamus, utpote plana ſatis. *Fluvius autem deliciarum*, eſt Spiritus Sancti locutio.

viciſſim gratiam referre volumus, non tantum habere [1]. Proinde nè multis [2] agantur gratiæ. Quin potius ſurgamus, & expatiemur. *Au.* Ducamus nobiſcum virgines; nam eò minus moleſta erit deambulatio. *Ch.* Rectè ſentis. Ne deſint nobis floſculi [3], ſi forte locus flores non habebit. Utrum mavis noſtris in hortis more poetico reptare [4], an foris ad amnem expatiari? *Au.* Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus ſerva. At ſole inclinato amnium aſpectus oculos mirum in modum juvat. *Ch.* Antecede igitur, Auguſtine, ut poeta dignum eſt: latus tuum claudam. *Au.* Bone Deus! quantum comitum, quantam pompam nobiſcum ducimus! Dici non poteſt, Chriſtiane, quantum mihi placeam. Satrapes mihi videor. *Ch.* Age, nunc promiſſum præſta. Solve quod recepiſti. *Au.* Quid me potiſſimum vis dicere? *Ch.* Ego quondam in Pollionis [5] oratione cum multa, tum illud in primis, ſolebam admirari, quod tam facilè, tam venuſtè orationem verteret: quæ res non modo ſingularis ingenii, verum etiam multi uſûs mihi videtur. *Au.* Haud injuriâ iſtud in Pollione admiratus es Chriſtiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & ſcribendi uſu contigiſſe opinor, potius quàm ratione aliquâ, aut præceptione. *Ch.* At ego rationem aliquam iſtius rei, ſi fieri poteſt, expecto. *Au.* Ita, ut dixi, res habet. Verum, quia te tantopere video velle, quantum potero morem geram, eaſque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi viſus ſum animadvertere, ut potero, reddam. *Ch.* Age, percupio. *Au.* Accingor.

COPIÆ COMPENDIUM.

ARGUMENTUM.

Brevis de hac copia præceptio. Orationem ſuaviſſimam, copiosè, facilè, crebrò, & venuſtè variare docet; regulis breviter traditis, & praxi earum elegantiſſimâ phraſeos unius verſione.

1. PRincipio, res ipſa puris, electis, ac Latinis verbis efferenda eſt: quod ipſum poſſe, non mediocris artificis eſt. Sunt enim permulti

1 Quoniam *habere gratiam* denotat proprie gratitudinis ſenſum, *egere* vero gratitudinis demonſtrationem.

2 Subaudi *verbis*.

3 Dicimus enim formoſis mulieribus, quod flores videre eſt in earum vultu, lilia ſcil. & roſas.

4 Siquidem poëtæ, cùm cogitabundi ſint, ambulare propriè non cenſeantur, ſed reptare; at præterea alluditur ad Horatii verſus Epiſt. i. 4, 3. Ubi alloquens Tibullum, poſtquam dixerat, Dicámne te talia aut talia facere, ſubjungit, *An tacitum ſylvas inter reptare ſalubres, curantem quicquid dignum ſapiente bonoque eſt?*

5 Qui, ut patet ex Quintiliano Inſt. lib. xii. cap. xi. coætaneus Ciceroni, cùm Meſſala primas poſt ipſum Ciceronem partes obtinuit in arte oratoria, multa ſcripſit, pauca extant, aut forſan nulla, quanquam innuere videatur hîc Eraſmus, unam, alteram, aut plures, ex eo orationes ſupereſſe, at forſan quædam ſolum fragmenta vidit Eraſmus in appendice cujuſdam alius auctoris, apud Germanos aut Italos in lucem editi, vel manuſcriptum quoddam nobis ignotum, ac in lucem nunquam editum.

multi, qui neſcio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cùm ne ſemel quidem rem poſſint aptè explicare. Iſti, tanquam ſemel balbutiſſe ſit parum, balbutiem ſuam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipſi ſecum certamen ſuſceperint, ut, quàm barbariſſimè dici poſſit, dicant. Itaque inepti ſynonyma quædam congerunt, adeò interdum inter ſe diſſidentia, ut ipſa mirentur[1], quo pacto convenerint. Quid enim abſurdius, quàm hominem pannoſum, cui nè una quidem, quam ſine pudore poſſit induere, ſit veſtis; eum tamen ſubinde ſuos pannos mutare, ac mendicitatem ſuam pro opibus oſtentare? At nihilo minus ridiculi videntur iſti varietatis affectatores, qui cùm barbarè ſemel dixerint, repetunt idem multò barbariùs, demum iterum atque iterum indoctiùs. Hoc eſt non oratione, ſed ſolœciſmis, abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipſa aptis atque electis verbis eſt explicanda. ii. Deinde mutatoriis [2] verbis utendum, ſi quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. iii. Demum ubi propria deficient, tranſlatitiis [3] erit utendum, ſi modo verecunda [4] ſit tranſlatio. iv. Ea quoque ubi deerunt, ſi per activa dixiſti, ad paſſiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis conſtabant. v. Poſtea verba, ſi licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. vi. Poſtremò, ubi modo adverbia in nominà, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus. vii. Aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorſum. viii. Aut certè quod pronunciativè [5] dictum, per interrogationem efferemus. Nunc, exempli causâ, hanc ſententiam ſumamus:

LITERÆ TUÆ MAGNOPERE ME DELECTARUNT.

Literæ.

Epiſtola, epiſtolium, ſcripta, ſchedæ, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, ſupra modum, plurimum, non mediocriter, ſummopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Chriſtianum.

Delectârunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectârunt, voluptate perfuderunt, mellitiſſimæ fuerunt, jucundiſſimæ, &c. Habes

1 Figurate dictum, verba enim mirari non poſſunt, at ſic loquitur auctor, ut majori cum energia enunciet quàm mirum ſit hæc ſynonyma conveniſſe.

2 *Variety of expreſſions.*

3 *Metaphorical.*

4 *Id eſt*, nec durior, nec faſtuoſior, ſed apte congruens.

5 *Id eſt*, affirmatione, vel negatione ſimplici; at dubitandum forſan an vox vere ſit Latina.

Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum [1]. *Ch.* Tuæ literæ magnopere me delectârunt. Tua epiſtola mirificè nos exhilaravit. *Au.* Verte activum in paſſivum, alia erit facies: ut, Dici non poſſit, quàm tuis ſim ſcriptis exhilaratus.

ITEM PER ALIA VERBA IDEM EFFICIENTIA.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epiſtola celſitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiam tua mihi ſcripta attulerunt. Gaudio tua me ſcripta, quantus eram [2], perfuderunt. "Hic non ita liceret mutare in paſſiva, niſi in "illo poſtremo, *perfuſus gaudio*, quod uſitatè dicitur; Capiebatur à "me voluptas; allatum eſt gaudium, non perinde uſitatè dixeris.

Per afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in paſſivum.

Tuis ſcriptis incredibili ſum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epiſtolium peperit.

Per ſum, *& nomina adjectiva.*

Tuæ mihi literæ multis modis jucundiſſimæ fuerunt. Fuit tua illa epiſtola ſanè quam gratiſſima.

Per nomina ſubſtantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epiſtola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in negationem.

Tua ſcripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

"Quanquam hâc ratione aliquoties jam uſi ſumus, quæ non eſt "negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, ſin"gulariter, ſignificare volumus, per contrarium verbum idem efficie"mus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Eſt vir ſingulari ingenio. Eſt vir ingenio non vulgari. Eſt homo doctrinâ admirandâ. Eſt homo non contemnenda doctrinâ. Thomas [3] eſt ſummo apud ſuos loco natus: non infimo loco natus. Auguſtinus [4] eloquentiſſimus fuit: non ineloquens fuit. Carneades [5] orator fuit nobilis, non ignobilis, non obſcurus. "Et id genus ſimilia, quæ nunquam non uſu "veniunt: ſed admonuiſſe rem clariſſimam ſatis eſt." Nec te lateat, bifariàm nos hujuſmodi orationem genere uti, modeſtiæ causâ, præſertim

1 *Let us make an attempt.*

2 *All over, from head to foot.*

3 Thomam Aquinatem intelligit, monachum ex Dominici ordine, auctorem libri cui titulus *Summa*, vixit in ſeculo decimo tertio, vocatus eſt *angelus ſcholæ & angelicus doctor.*

4 Hic eſt Hipponenſis epiſcopus, patrum eccleſiæ forſan notiſſimus.

5 Is eſt qui cùm ab Athenienſibus miſſus eſſet Romam, Cato de eo dixit in ſenatu, *Caveamus ab hoc viro, eloquentiæ nimis poteſt.*

ſertim ſi de nobis ipſis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, prò valde grato: non vulgariter, pro ſingulariter, rectè & venuſtè dicimus.

Modeſtiæ cauſâ.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ ſum opinionem conſecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non poſtremas partes tenerem.

De amplificatione ſuperiora ſunt exempla; nunc ad noſtra revertamur. Nihil tuâ epiſtolâ unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quàm tua ſcripta. Nullâ unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantiſſimis.

" Hoc modo ſingulæ orationes ſuperiores poterunt variari per " interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius eſſe potuit? Quid epiſtolâ illâ tuâ nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

Hoc modo rurſum ſingulas fere orationes variare licebit. *Ch.* Quid deindè fiet? *Au.* Jam paulò liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. *Ch.* Dic exempli causâ. *Au.* " Quod modò per nomen *incredibile*, modò " per ad verbium *incredibiliter*, dictum erat, unam dictionem ali- " quot verbis commutabimus: Literis conſequi nequeam, quantum tuis literis ſim delectatus. Et mihi ſcriptu & tibi creditu, perdifficile fuerit quantæ jucunditati tua mihi ſcripta fuerint. Explicare prorſus nequeo, quàm ſim tuis literis gaviſus. " Et etiam in " infinitum. Rurſum alio pacto. Nam hactenus & per negatio- " nem, & per interrogationem, poſtremò per infinitas orationes " variavimus. Nunc per ſubjunctivas ſive conditionales variabimus " hoc modo: Moriar, ſi unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, ſi ulla res majori voluptati fuit, quàm tuæ literæ. Ita me Deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. " Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. " *Ch.* Quid deinde? *Au.* Nunc ad tranſlationes, ſimilitudines, & " exempla fugiendum eſt.

Tranſlatio eſt in his:

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil niſi meræ deliciæ tua mihi ſcripta videntur. Mera voluptas ſunt tuæ literæ. " Et " hujuſmodi plurima. Sed cavendum, ne obſoletis aut durioribus " tranſlationibus utamur, quale eſt illud:

Jupiter hybernas canâ nive conſpuit Alpes [1].

Et quale eſt illud: *Cœna tuorum ſcriptorum me ſuaviſſimis epulis refecit* [2]. *Com-*

1 Verſus eſt ex quodam Furio, ad quem irrſorie reſpexit Horatius, Sat. ſi. 5. 42. cùm dixit, *Furius hybernas canâ nive conſpuet Alpes*, in Furii verſu autem nunc citato quædam, ut ſupponit auctor noſter, ſunt reprehendenda, hoc præſertim, quod *conſpuo* (in quo eſt metaphora) aliquid faſtidioſum animo objiciat, indignúmque Jovis majeſtate.

2 Hoc enim totum nimis durum atque amplificatum eſt.

Comparatio à ſimili.

Tua ſcripta omni vel ambroſiâ [1], vel nectare ſuaviora fuere. Literæ tuo quovis melle mihi fuere dulciores. Epiſtola humanitatis tuæ & ſiliquam [2] omnem, mel Atticum, & ſaccharum omne, nectar ambroſiámque deorum longè ſuperavit. " Hic quicquid dul-
" cedine nobilitatum eſt, in medium adduci poteſt.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam Hero Leandri [3] ſui literas aut majore voluptate, aut pluribus oſculis, accepiſſe, quàm tuas accepi. Vix crediderim, aut Scipionem eversà Carthagine, aut Paulum Æmilium [4] capto Perſeo, magnificentiorem egiſſe triumphum, quàm ego, ſimul ac ſuaviſſima tua ſcripta tuus mihi tabellarius reddidit. " Hujuſmodi tum ex fabulis, tum ex hiſtoriis, infinita poſſunt in-
" veniri. E phyſicâ verò ſumuntur rerum ſimilitudines, quarum
" quamplurimarum naturas memoriter tenere neceſſe eſt." Nunc, ſi libet, in alia ſententia tentemus.

NUNQUAM DUM VIVAM TUI ERO IMMEMOR.

Semper, dum vivam, tui meminerò. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Priùs vivere deſinam, quàm tui meminiſſe.

Per comparationem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivi-ſci. Tui memoriam nè Lethæus quidem amnis [5] poterit abolere.

Præterea per ἀδύνατον [6], aut, more Poëtico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit [7].
Antè leves ergo [8], &c.

Quæ non eſt multi negotii excogitare. Verùm, nè immodici videamur, his in præſentia [9] contenti ſimus. Alias, ſi voles, copioſius hac de re colloquemur. *Ch.* Ego te, Auguſtine, jam planè exhauſtum putabam: ſed tu præter expectationem novum theſaurum indicâſti, quem ſi pergas explicare, nox ante occupaverit [10], quàm tibi eadem de re deſint verba. *Au.* Si ego hoc mediocri & doctrinâ & ingenio præſto, quantum Ciceronem ipſum valuiſſe credis, qui cum Roſcio hiſtrione certâſſe legitur? Sed ſol nos relinquit, humeſcit cœlum, præſtat imitari aviculas, tectóque ac lecto nos condere. Proinde

1 Cibus eſt deorum, ac de nectare eorum potu jam p. 78. num. 4.

2 Suſpicor nos certò non cognoſcere hunc fructum, quicunque ſit, ſupponendus eſt gratiſſimus eſſe palato. Angl. forte *liquoriſh*.

3 Celebratus eſt, ab Ovidio præſertim, amor inter Leandrum & Hero.

4 Scipio & Æmilius inter Romanos clariſſimi, propter hæc duo hîc indicata præclara facta.

5 Quem omnes mortuos pertranſire poëtæ canunt, eóque omnium præteritorum obliviſci.

6 Impoſſibile.

7 Virgilii verſus eſt notus & facilis, Eclog. v. 76.

8 Indicat quatuor alios verſus notiſſimos ex eodem poëta, Eclog. i. 60. qui impoſſibilia nobis exhibent.

9 Nunc.

10 Noſtrum ſcil. hæmiſphærium,

vale, mi Chriſtiane ſuaviſſime, in craſtinum. *Ch.* Tu itidem benè valeas, Auguſtine omnium doctiſſime.

CONVIVIUM RELIGIOSUM.

ARGUMENTUM.

Religioſum convivium docet qualia eſſe debeant Chriſtianorum omnium convivia. Natura rerum non eſt muta, ſed undiquaque loquax; ſuppeditans contemplationis materiam. Horti elegantiſſimi deſcriptio, ubi de herbis varie diſputatur. De amaraco, chelidonia, aconito, helleboro. De beſtiis, ſcorpiis, chamæleonte, baſiliſco, ſuibus, formicis Indicis, de delphinis, de Alcinoï regis hortis. Menſa erat ethnicis religioſa. De ablutione manuum ante cibum. Conſecratio menſæ ex Chryſoſtomo. Canities honoranda, & quare. Lectio Scripturarum in convivio utiliſſima. Idiotis fas eſt de Scripturis confabulari. Locus, Prov. xxi. 1. illuſtratus. Deus quomodo averſatur ſacrificia præ miſericordia, *Hoſ. vi. Nemo læditur niſi a ſeipſo. In vino veritas. Ægyptiis ſacerdotibus nefas erat vinum bibere. Locus, 1 Cor. vi.* Omnia mihi licent, *aperitur. Spiritus Chriſti in ethnicis & poetis fuit. Scotus contemnitur.* Dare omni petenti, *intelligendum quomodo. Dandum Chriſti pauperibus, non monaſteriis: mos ſepeliendi in templis taxatur. Dandum cum delectu, quantum, quibus, & quatenus. Detrahendum nobiſmet, ut largiantur pauperibus.* Nemo poteſt duobus dominis inſervire, *exponitur, Gratiarum actio ex D. Chryſoſtomo.*

EUSEBIUS, TIMOTHEUS, THEOPHILUS, CHRYSOGLOTTUS, URANIUS[1].

Eu. CUm omnia nunc vernent & rideant[2] in agris, demiror eſſe, qui fumoſis urbibus delectentur. *Ti.* Non omnes capiuntur aſpectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniúmve: aut, ſi capiuntur, eſt aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur[3]. *Eu.* Tu mihi fortaſſe fœneratores narras, aut his ſimillimos negotiatores avaros. *Ti.* Iſtos quidem, ſed non ſolos, ô bone, imò cum his innumeros alios, uſque ad ipſos ſacerdotes ac monachos, qui fere quæſtûs gratiâ malunt in urbibus, iiſque frequentiſſimis, verſari, dogma ſecuti non Pythagoricum, aut Platonicum[4], ſed cœci cujuſdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, illic eſſe quæſtum, ubi eſſet populus[5]. *Eu.* Valeant cœci cum ſuo quæſtu: nos philoſophi ſumus. *Ti.* Et Socrates philoſophus urbes præferebat agris, quòd eſſet diſcendi cupidus, & urbes

1 Græcâ ſunt origine hæc quinque perſonarum nomina, primum eſt, *Bene*, i. e. *Valde Pius:* Secundum, *Deum timens:* Tertium, *Deum amans:* Quartum, *Aurea Lingua:* Quintum tandem, *Cœleſtis.* Sunt & quatuor alii diſcumbentes & colloquentes in convivio, at umbræ ſunt quatuor ab Euſebio invitatorum.

2 Metaphora eſt materiæ maxime congrua, ſiquidem verno tempore natura per flores, frondes, herbaſque virentes, veluti ridetur.

3 Proverbium intellectu facillimum, quod plurimis rebus poteſt adaptari.

4 *Id eſt*, quærentes quæſtum, quoniam Pythagoras & Plato quæſtum non curabant.

5 Quis ſit ille mendicus quem ſpeciatim intelligere videtur auctor, neſcio, at ſcio bene omnes mendicos ſic loqui,

& urbes haberent unde diſceret. In agris eſſe quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui paſcerent oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. *Eu.* Eſt nonnihil quod dixit Socrates, ſi ſolus obambules in agris. Quanquam meâ ſententiâ non eſt muta rerum natura, ſed undiquaque loquax eſt, multâque docet contemplantem, ſi nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quàm opificis Dei ſapientiam bonitati parem? Sed Socrates, in eo ſeceſſu, quàm multa docet Phædrum [1] ſuum, ac viciſſim ab eo diſcit? *Ti.* Si tales adeſſent aliquot, nihil eſſe poſſit amœnius ruſticatione. *Eu.* Libet igitur hujus rei periculum facere? Eſt mihi prædiolum ſuburbanum, non amplum, ſed nitidè cultum; eò vos in craſtinum diem ad prandium voco. *Ti.* Plures ſumus; exederemus totum prædium tuum. *Eu.* Imò totum convivium apponetur herbaceum, *ex dapibus*, ut inquit Flaccus [2], *inemptis* [3] apparatum. Vinum ipſe locus ſuppeditat; pepones, melones, ficos, pyra, mala, nuces, ipſæ pæne arbores porrigunt, quemadmodum ſit in Inſulis Fortunatis, ſi Luciano credimus [4]. Accedet fortaſſis è corte gallina. *Ti.* Age, non recuſamus. *Eu.* At ſuam quiſque umbram [5] ſecum adducat, quam volet. Ita, cum ſitis quatuor, æquabimus numerum Muſarum [6]. *Ti.* Fiet. *Eu.* Unum illud vos præmonitos volo, ſibi quiſque condimentum ſuum adferat. Ego cibos duntaxat apponam. *Ti.* Quod condimentum narras? piper, an ſaccharum? *Eu.* Imò aliud vilius, ſed ſuavius. *Ti.* Quodnam? *Eu.* Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet ſtomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi ruſculo meo debebitur. Verùm ad quam horam libet prandere? *Ti.* Ad decimam, priuſquam invaleſcat æſtus ſolis. *Eu.* Curabitur [7].

Pu. Here, adſunt convivæ pro foribus [8]. *Eu.* Bonæ fidei eſt, quòd veniſtis [9]; ſed bis gratum eſt, quòd veniſtis maturè, unà cum umbris veſtris longè gratiſſimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles [10], qui convivatorem morâ ſua torquent. *Ti.* Eò maturiùs venimus, ut eſſet otium luſtrandi, viſendique regiam iſtam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nuſquam non teſtari domini ſui ingeni-

1 Fuit Platonis diſcipulus, atque in ejus gratiam Plato conſcripſit dialogum, cui dedit titulum *Phædrus*, in quo Socrates cum hoc Phædro colloqui ſupponitur.

2 *Horatius*; vocabatur enim Quintus Horatius Flaccus.

3 Subauditur *dapibus*; inemptæ dapes eæ ſunt, quæ proveniunt domi, foris non accerſuntur.

4 Jam Inſulas Fortunatas, & Luciana vidiſti, pag. 22. num. 4. & pag. 52. num. 1.

5 Jam vidiſti, pag. 55. num. 1.

6 Muſæ enim novem ſunt.

7 Supponitur hîc unumquemque abire domum ſuam, ibique noctem tranſigere.

8 Supponitur rurſus nunc nocte præterita invitatos adventare ad Euſebii prædium, quò ipſos præverterat Euſebius.

9 *You have kept your words in coming.*

10 Siquidem ſic morantur ſub civilitatis prætextu.

um. *Eu.* Regiam ſpectabitis tali dignam rege. Mihi certè nidulus eſt, quavis regia gratior. Et, ſi regnat qui libere vivit ex animi ſui ſententiâ, hîc planè regno. Sed præſtat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat oluſculum [1], & adhuc moderatus eſt ſolis calor, viſere hortos noſtros. *Ti.* Eſt alius præter hunc? Nam hîc ſane mire cultus blandiſſimo aſpectu ſtatim ingredientes ſalutat, & comiter excipit. *Eu* Hinc igitur decerpat ſibi quiſque floſculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domus pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare ſibi quiſque deligat. Ne parcite; nam quicquid hîc naſcitur, pæne publicum eſſe patior. Neque enim unquam clauditur oſtium hujus veſtibuli, niſi noctu. *Ti.* En tibi in oſtio Petrus [2]. *Eu.* Hunc ego malo janitorem, quàm Mercurios, Centauros, aliâque portenta, quæ quidam pingunt in foribus ſuis. *Ti.* Iſthuc homine Chriſtiano dignius eſt. *Eu.* Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis [3] alloquitur ingredientem. *Ti.* Quid loquitur? *Eu.* Quin ipſe legis? *Ti.* Intervallum aliquanto longius eſt, quàm ut proſpectus oculorum aſſequatur. *Eu.* En tibi perſpicillum, quod te vel lynceum reddet [4], *Ti.* Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, Matt. xix. 17. *Eu.* Nunc lege Græca. *Ti.* Græca video quidem, at illa non vident me [5]: quare lampadem [6] hanc trado Theophilo, qui nunquam non cantillat Græca. *Th.* Μὴ ἀνανήψαλε, καὶ ἐπιστρέψαλε. *Ch.* Hebræa mihi ſumam; וצדוק באמונתו יחיה [8]. *Eu.* An vobis videtur incomis janitor, qui ſtatim monet ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad ſtudium pietatis? Deinde vitam non contingere ex operibus Moſaicis, ſed per fidem Evangelicam? Poſtremò, ſervandis Evangelicis præceptis iter eſſe ad immortalem vitam? *Ti.* Et ecce mox ad dextram ingreſſus oſtendit ſacellum perquam elegans. In altari Jeſus Chriſtus, ſuſpiciens in cœlum ad Patrem & Spiritum Sanctum illinc

1 *A ſoup, or broth of herbs.*

2 Petrus ibi, quoniam hic apoſtolus audit apud Papiſtas veluti Cœli janitor, ideoque claves habens in manu depingitur.

3 Erant enim in eodem loco, quo Petrus ſcripta quædam tribus linguis proferebat.

4 *Id eſt*, viſus acutiſſimi, ut te docebit dictionarium, ex eo quod lynces dicebantur habere viſum præ omnibus animalibus optimum, ſed quænam animalia ſint hi lynces, neſcire me fateor.

5 *Id eſt*, ea non novi, non intelligo; planum eſt hunc eſſe ſenſum, ſed an ample dictum ſit, pluſquam dubito; dandum aliquid verborum ludo, *vides, non vident.*

6 *Id eſt*, hoc negotium Theophilo perficiendum trado. *Lampadem alii tradere* proverbium eſt, an vero originem ducat a quodam puerorum luſu nobis non admodum noto, vel a luſtratione regiarum noctu cum lampadibus, ut regum magnificentia viſitantium oculos magis percelleret, vel ab alio quodam antiquorum more nobis ignoto, in quibus omnibus, cum quis defatigatus erat in portanda præ aliis lampade, eam portandam alii tradebat, doctioribus determinandum relinquo.

7 *Reſipiſcite, & convertite vos*, Act. iii. 19.

8 *Juſtus ex fide vivet.* Hab. ii. 4.

illinc proſpicientes [1], atque eodem dextram porrigens, lævave lut invitat & allectat prætereuntem. *Eu.* Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? *Eo ſum via, veritas, & vita* [2]. Græca: Ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦμέγα [3], Hebr.: לכו בנים שמעו ליראת יהוה אלמדכם. [4]. *Ti.* Læto nimirum omine nos ſalutavit Dominus Jeſus. *Eu.* Sed nè videamur inciviles, fortaſſis par eſt, ut illum reſalutemus, precemúrque, ut, quando ex nobis ipſi nihil poſſumus, ille ſuâ inæſtimabili bonitate non ſinat nos unquam aberrare à via ſalutis, ſed, abjectis umbris [5] Judaicis, & hujus mundi præſtigiis, per veritatem Evangelicam perducat nos ad vitam æternam: hoc eſt, ipſe per ſe trahat nos

1 Quomodo proſpiciat Pater, niſi depictus ſit ſub aliqua viventis ſpecie, ſenis verbi gratia, ut vulgo fit apud Papiſtas, me non concipere fateor, mirúmque admodum mihi videretur, ſi Patrem ſic pingi doctus atque ſagax Eraſmus plane comprobârit, proindeque ſequentia obſervet lector. i. Eraſmum plane rem non comprobare, ſed enarrare tantummodo quæ viderentur in domo Euſebii, & quibus vir aliunde bonus, & pius, delectaretur. ii. Hunc Euſebium nobis hîc exhiberi (prout nomen ſonat) tanquam valde pium, pium, ſecundum tempus illud in quo vivere ſupponitur, ac tanquam Romanæ eccleſiæ hominem addictum, talis autem non poteſt eſſe, niſi talibus capi ſupponatur, intendatque forſan auctor nobis innuere, plures reperiri viros probos, qui talibus ſuperſtitioſis, aliiſque ſimilibus, gaudeant. iii. Forſan & ipſum Eraſmum, maxime perſpicacem aliunde, non cogitâſſe tunc de conſequentiis, quæ ex ejus hîc tali expoſitione poſſint deduci, aut ſi cogitârit, non ipſi diſplicuiſſe, ſi qui, quibus placere volebat, ex talibus concluderunt, eum Romanis partibus non eſſe omnino averſum. iv. Tandem forſan Eraſmum noſtrum nondum tunc ad examen revocâſſe controverſiam hanc de pingendo Patre, vel ſi fecerit, in eo forſan errâſſe, quod judicârit licitum eſſe, & nihilo plus intereſſe, Patrem ſub ſenis ſpecie depingi, quàm quòd adumbretur Spiritus per columbæ ſpeciem, & divina providentia, ſcientia, majeſtas, & potentia, per manum, oculum, radios, & nomen ineffabile, ſicut & ſit adhuc a noſtrûm plurimis. At ſi ſic ſenſerit, hallucinatus eſt. Quod attinet enim ad columbæ ſpecjem (qua vulgo Spiritus) quæ quodammodo ſacra & conſecrata eſt in hoc negotio, quoniam ſub tali ſpecie non dedignatus eſt apparere, nullo modo pictura eſt, nec cenſeri debet, pictura ejus naturæ, ſubſtantiæ, aut eſſentiæ (quo ſenſu plane damnanda eſſet) ſed adumbratio tantùm quædam, præcipuarum ejus quoad nos qualitatum, manſuetudinis, ſcil. & charitatis. Pater vero ſub nulla unquam figura apparuit, vetuitque plane repræſentari, ſicque oculus, radii, & nomen ineffabile, quæ non ſunt viventium ſpecies, ſunt tantùm adumbrationes quædam, quibus debeamus intelligere, in divina & irrepræſentabili (ſi mihi hac voce uti liceat) eſſentia, eſſe majeſtatem, intelligentiam, vim, & potentiam ineffabilem; atque etiam in omnibus his decet Chriſtianum quemvis eſſe maxime ſobrium, imo & fere ſcrupuloſum; in fine, quicquid de omnibus his ſenſerit Eraſmus noſter, ſciat puer Deum & Patrem pingi eſſe plane nefarium.

2 Hæc de ſe Chriſtus, Joann. xiv. 6.

3 Latine, *Ego ſum Alpha & Omega, i. e. primus & ultimus:* Alpha enim & Omega ſunt prima & ultima litera ſyntagmatis Græci, atque hæc de ſe dicit Jeſus. *Apoc.* i. 8.

4 Id eſt, *Venite filii & timorem Domini docebo vos*, verba habentur *Pſal.* xxxiv. 11.

5 Quoniam quæ in lege Moſaica, figura ſunt & umbra Evangeliorum.

ad ſe. *Ti.* Æquiſſimum eſt, & ipſa loci ſpecies nos invitat ad precandum. *Eu.* Multos hoſpites allicit hujus horti amœnitas: ſed ita fere apud omnes invaluit conſuetudo, ut nemo prætereat Jeſum inſalutatum. Hunc ego, vice fœdiſſimi Priapi [1], cuſtodem poſui, non ſolùm horti mei, ſed omnium quæ poſſideo, denique corporis pariter atque animi. Adeſt, ut videtis, fonticulus ſaluberrimis aquis non inamœnè ſcatens, utcunque repræſentans unicum illum fontem [2], qui cœleſti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delaſſata malis hujus mundi, non aliter quàm juxta Pſalmiſtam [3], *cervus æſtuans ſiti*, guſtatis ſerpentium carnibus [4]. Hunc gratis haurire licet, quiſquis ſitit. Nonnulli & religionis gratiâ ſeſe aſpergunt. Quidam etiam bibunt, non ſitis, ſed religionis, causâ [5]. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut viſamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit viſendum intus, à prandio ſpectabitis, cùm ſolis æſtus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. *Ti.* Papæ! Epicureos [6] hortos mihi videre videor. *Eu.* Totus hic locus voluptati dicatus eſt, ſed honeſtæ; paſcendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hîc naſcitur præter odoratas herbas, nec eas quaſlibet, ſed eximias duntaxat. Unumquodque genus ſuas habet areas [7]. *Ti.* Nec herbæ mutæ [8] ſunt apud te, quantum video. *Eu.* Probè dicis: alii domus habent opulentas, egò loquaciſſimam habeo, ne quando [9] ſolus videri poſſim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ ſunt

1 Priapus enim hortorum deus erat atque cuſtos, apud paganos, pingebaturque fœdiſſime.

2 Qui Deus eſt ipſe, & a quo omnia.

3 Davidem, Pſalmorum auctorem.

4 Pſalmus, ad quem reſpicitur, eſt xlii. 1. ibi quidem de cervi ſiti, ſed de ejus carnis ſerpentium eſu nihil, neque in textu Hebraico, neque in 70 Interpretum verſione, neque in Vulgata, neque in ulla quavis alia, ſaltem quam videre potui, permultaſque conſului. Obſerveſque proinde, lector, hoc de carnis ſerpentium eſu non ab Eraſmo memorari veluti ſi haberetur in textu, vel verſione quadam authentica, & veneratione digna, ſed veluti per paraphraſin tantummodo, cui rei non abſimile fecit Antoninus Godeau epiſcopus in ſua eximia Pſalmorum Gallica & rhythmica paraphraſi, *Le cerf qu'une meute inhumaine*, &c. ubi cervum a canibus inſecutum ſupponit, de qua re quoque nulla mentio, neque in textu, neque in verſionibus. Sed unde, quæſo, dices, illud ſtupendum, inauditúmque noſtrum multis (per viam paraphraſis citatum ſi velis) de ſerpentium eſu a cervo? hinc, quod a Theophraſto, Æliano, Damiro, Alcazuininio, Baſilio, Theodoreto, aliiſque complurimis ſcriptum ſit, cervos carnes ſerpentium devorare, eoque in ſitim accendi, quidámque eo uſque procedunt, ut dicant eos tali eſu, ac deinde potu, repubeſceres: hæc quamvis certè non benè comperta, ſuffficient tamen, ſi non ad juſtificandum Eraſmum, ſaltem ſufficiunt ad excuſandum quòd ſic de cervo locutus ſit.

5 Superſtitioſi ſæpe abſurdiſſima, imo & atrociſſima faciunt religionis causâ, quidni facerent hæc inutilia ſed innocua?

6 Amœniſſimos; ſiquidem in talibus degebat Epicurus.

7 *Beds.*

8 Perge & intelliges quomodo non ſint mutæ.

9 Aliquando.

ſunt velut in turmas digeſtæ, ita ſingulæ turmæ ſingula habent vexilla cum inſcriptione. Velut amaracus hic, *Abſtine*, inquit, *ſus; non tibi ſpiro*[1]. Cum enim ſit ſuaviſſimæ fragrantiæ, ſues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem ſingula genera habent ſuos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. *Ti.* Nihil adhuc vidi hoc fonticulo feſtivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adverſus æſtum. Sed alveolus[2] hic, qui tantâ gratiâ totam aquam oſtendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ſpatiis hortum dirimens, in quo ſeſe utrinque herbæ velut in ſpeculo contemplari geſtiunt, num marmoreus eſt? *Eu.* Bona verba; unde huc marmor? E contuſis cæmentis[3] factitium marmor eſt: coloris candor additus eſt incruſtamento[4]. *Ti.* Quò tandem ſeſe condit[5] tam amabilis rivus? *Eu.* Vide incivilitatem humanam! Poſteaquam hic ſatis exhilaravit oculos noſtros, proluit culinam, ejúſque ſordes ſecum defert in cloacam. *Ti.* Crudele, ita me Deus benè amet! *Eu.* Crudele, ni & in hunc uſum parâſſet æterni Numinis benignitas. Tum crudeles ſumus cum fontem Divinæ Scripturæ, longè hoc amœniorem, recreandis ſimul ac purgandis animis noſtris datum, conſpurcamus vitiis noſtris, praviſque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hâc aquâ non abutimur, ſi partiamur in varios uſus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim ſuppeditat uſibus humanis. *Ti.* Veriſſima ſunt quæ narras: ſed cur tibi virent etiam horti ſepta[6] manu facta? *Eu.* Nè quid hîc non vireat. Quidam rubra malunt quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hîc mihi magis arridet, ut eſt ſua cuique ſententia[7], etiam in hortis. *Ti.* Sed horti per ſe amœniſſimi jucunditatem propemodum obſcurant ambulacra tria. *Eu.* In his vel ſtudeo, vel obambulo ſolus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, ſi videtur. *Ti.* Columnæ paribus intervallis ſuſtinentes ædificium innitens, mirâque colorum varietate blandientes, ſuntne marmoreæ? *Eu.* Ex eodem marmore, quo factus eſt hic alveus. *Ti.* Lepida profectò impoſtura. Vel dejerâſſem eſſe marmor. *Eu.* Quare cave, nè vel credas, vel dejeres, quicquam temerè. Non rarò fallit ſpecies. Quod opibus deeſt, arte ſarcimus[8]. *Ti.* Non tibi ſat erat hortus tam nitidus, tam excultus, niſi pingeres[9] inſuper alios hortos? *Eu.* Non capiebat omnibus herbarum ſpecies unus hortus. Præterea bis delectamur,

1 Odorem emitto; alluditur præterea ad proverbium, *Margaritæ porcis projiciendæ non ſunt.*

2 *Little channel.*

3 *Made of loam.*

4 *Glaſing.*

5 *Hideth itſelf?*

6 Septa hæc muri ſunt hortum cingentes, à parte interiore hortum reſpiciente, viridi colore tincti.

7 Alluditur ad proverbium, *Tot capita, tot ſenſus.*

8 *Make up, ſupply.*

9 Supponas Timotheum obſervâſſe & contemplari fabulam pictam (ſicuti tales ſunt in plurimis hortis) in qua picti erant horti.

mur, cùm pictum florem cum vivo decertantem [1] videmus; & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium; in utroque benigitatem Dei, qui in usum nostrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Postremò, non semper viret hortus, non semper vivunt floſculi. Hic hortus etiam mediâ brumâ viret, & adblanditur. *Ti.* At non ſpirat. *Eu.* Sed rurſum non eget culturâ. *Ti.* Tantum paſcit oculos. *Eu.* Verùm; ſed hoc perpetuo facit. *Ti.* Habet ſuum & pictura ſenium. *Eu.* Habet; nobis tamen eſt vivacior, & illi fere gratiam addit ætas [2], quam nobis detrahit. *Ti.* Utinam hîc vanus eſſes. *Eu.* In hoc ambulacro, quod ſpectat occidentem, ſole fruor oriente: in hoc, quod ſpectat orientem, apricor interdum: in hoc, quod ſpectat auſtrum, ſed patet ad ſeptentrionem, recreor ab æſtu ſolis. Obambulabimus, ſi videtur, quò ſpectetis propiùs. En vernat ipſum etiam ſolum [3]: habent enim & teſſellæ colorum gratiam, & floſculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus, quod videtis hoc toto pariete depictum, exhibet mihi varium ſpectaculum. Primùm quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, ſingulis ad nativam imaginem non peſſimè expreſſis. Quot cernitis aves, tot videtis avium ſpecies, præcipuè ſi quæ ſint rariores, & inſigni re quâpiam nobiles. Nam anſeres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Infernæ ſunt quadrupedum ſpecies, aut earum avium, quæ vivunt humi, more quadrupedum. *Ti.* Mira varietas! nec quicquam eſt otioſum. Nihil eſt quod non aut agat, aut loquatur, aliquid. Quid nobis narrat noctua, pæne latitans ſub frondibus? *Eu.* Atticè loquitur Attica [4]. Σωφρόνει, inquit, οὐ πᾶσιν ἔπεσθαι [5]. Jubet nos conſultò agere, quòd *non omnibus feliciter cedat inconſulta temeritas.* Hîc aquila diſcerpit leporem, fruſtra obteſtante ſcarabæo. Adſtat ſcarabæo trochilus, & ipſe capitalis inimicus aquilæ [6]. *Ti.* Hæc hirundo quid gerit ore? *Eu.* Herbam chelidoniam. Nam hâc reſtituit pullis

1 *Vying with.*

2 Verum hoc de optimis picturis, falſum de aliis.

3 Supponas Euſebium amicis commonſtrare pavimentum ambulacri, ex teſſellis, *i. e.* quadratis lapidibus, etiam viridi colore tinctis, &c.

4 Quoniam ut vidimus pag. 17. Athenienſes hanc avem in maximo honore habebant.

5 *Prudens eſſe, non omnibus volo.* Si recorderis quid notatum in pagina prædicta 17, ſenſum facilè percipies, qui idem eſt ac ſi diceretur Anglicè, *My favour is not for all, it is only for the prudent.*

6 Sic loquitur de trochilo Plinius, Lib. x. 74. at obſerves præterea, fabulam de avicula narrari, hanc nempe: Quod cùm aquila olim volaret ad obtinendum ſuper reliquas aves imperium, trochilus ſeſe abdiderit in ejus plumis, cúmque aquila volaſſet, quam alte pro viribus poſſet, defeſſa tandem deſcendere cœpit, tum vero trochilus ex plumis ejus exiliens, altius quàm aquila volârat. evolavit, ſicque imperium ſuper aves obtinuit, vel ſaltem obtinere contendit; hinc alio nomine *regulus* nuncupatus eſt cui perfectè reſpondet ejus etiam nomen Gallicum, nempe, *Le roitelet*, veluti ſi quis diceret *the little king.* Tales ſunt credo inter aquilam & trochilum inimicitiæ, qualis & hæc ipſa fabula.

pullis exoculatis viſum [1]. Agnoſcitis herbæ figuram? *Ti.* Quodnam hoc novum lacertæ genus? *Eu.* Non eſt lacerta, ſed chamæleon. *Ti.* Eſt hic ille longo nomine celebratus chamælon? Beluam eſſe credidi leone majorem, quam vincit etiam vocabulo [2]. *Eu.* Hic ille eſt ſemper hians, & ſemper jejunus, chamæleon. Hæc arbor eſt caprificus, apud quam [3] ſolam ſævit, aliàs innoxius. Nam venenum habet, nè contemnas hiantem beſtiolam. *Ti.* At non mutat colorem. *Eu.* Verum; quia non mutat locum: ubi mutârit locum, videbis & colorem alium. *Ti.* Quid hic ſibi vult tibicen [4]? *Eu.* Nonne vides in proximo camelum ſaltantem? *Ti.* Video novum ſpectaculum, *camelus cinædus* eſt, *& ſimius choraules* [5]. *Eu.* Sed his ſingulatim ac per otium contemplandis aliàs dabitur vel totum triduum; nunc ſatis erat veluti per tranſennam vidiſſe. In hac regione depictum eſt, ad nativam effigiem, quicquid eſt inſignium herbarum: quódque jure miremini, hîc venena quantumvis præſentanea, tutò non ſolùm ſpectantur, verum etiam contrectantur [6]. *Ti.* En ſcorpius, rarum in hiſce regionibus malum, ſed frequens Italiæ. Quanquam color mihi parum reſpondere videtur in pictura. *Eu.* Quî fic? *Ti.* Quia magis nigrent apud Italos, iſte pallidior eſt. *Eu.* Annon agnoſcis herbam, in cujus folium incidit? *Ti.* Non ſatis. *Eu.* Nec mirum. Nec enim naſcitur in hortis noſtratibus. Aconitum eſt. Ei veneno tanta vis eſt, ut ſcorpius ad hujus contactum ſtupeſcat, palleſcátque, ſeſeque vinci patiatur. Sed offenſus veneno, à veneno petit remedium. Videtis in propinquo utrumque genus hellebori [7]. Si ſcorpius ſeſe potuerit explicare à folio aconiti, & album helleborum contingere, recipiet priſtinum vigorem, diverſi veneni contactu ſolvente torporem. *Ti.* Actum eſt igitur de iſto ſcorpio; nam is ſe nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hîc ſcorpii? *Eu.* Et quidem Græcè. *Ti.* Quid ait? *Eu.* Εὗρε θεὸς τὸν ἀλιτρόν [8]. Hîc præter herbas videtis omne ſerpentium genus. En vobis baſiliſcus, oculeis igneis, ipſis etiam nocentiſſimis venenis formidabilis. *Ti.* Et loquitur aliquid. *Eu. Oderint*, inquit, *dum metuant* [9]. *Ti.* Planè regia vox. *Eu.* Imò nihil

1 Pluſquam dubium hoc, & me latet a quo aſſertum ſit.

2 Pluſquam duplo, plus enim ſunt literarum in ejus nomine.

3 *Id eſt*, quâ inſidens; hic eſt ſenſus, ſed aſſertio pluſquam dubia.

4 Hanc denominationem damus quoque nunc apud nos homini, qui fabulas minimè credendas nobis narrat, ſicut hîc Timotheus Euſebium facere ſupponit.

5 *Camelus cinædus*, & *Simius choraules*, ſunt veluti proverbiales loquutiones, cùm quis ea facit, quæ ipſi non conveniunt.

6 Picta ſiquidem.

7 Dicitur hæc herba habere proprietatem purgandi cerebrum, cui rei non inficior, ſed quòd talis ſit uſus ſcorpio, & quod aconitum æque ei ſit noxium, ac jamjam ſuppoſitum eſt, pluſquam dubium.

8 Id eſt, *Deus reperit nocentem*, quoniam ſcorpius hic ſupponitur veneno extingui, qui alia viventia veneno ſuo extinguit.

9 Optabat hoc de ſe imperator Caligula, noxius præ omnibus ſcorpiis.

nihil minus regium, ſed tyrannica vox eſt. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic dipſas inſidiatur, tecta putamine ovi ſtruthiocameli. Hîc videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat Hebræus ille ſapiens [1], atque etiam Flaccus [2] noſter. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac ſervant. *Ti.* Deum immortalem! cui poſſit obrepere tædium in hoc theatro verſanti? *Eu.* Aliàs, inquam, licebit vel ad ſatietatem uſque ſpectare. Nunc procul tantùm ſpectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes, & maria, & in his quicquid eſt inſignium piſcium. Hic eſt Nilus, in quo delphinum illum videtis, hominum amatorem [3], cum crocodilo depugnantem, quo non eſt alius hoſtis homini capitalior. In ripis ac litoribus videtis ea quæ ſunt ἀμφίβια, ut cancri, phôcæ, fiber. Hîc eſt polypus captator, captus à concha. *Ti.* Quid loquitur? αἰεῖν αἰεῖνμαι [4]. Mirè pictor fecit aquam pellucidam. *Eu.* At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo eſt alter polypus, ſummâ æquoris aquâ velificans, liburnicarum gaudens imagine [5]. Videtis torpedinem proſtratam in arena concolori, quam hic tutò vel manu contigeris. Sed aliò properandum eſt. Hæc paſcunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. *Ti.* Etiamne amplius? *Eu.* Mox videbitis quid nobis præbeat poſticum. Hic videtis hortum ſatis ſpatioſum, in duas divitum partes: in altera eſt quicquid eſt herbarum eſculentarum, in qua regnant uxor & famula mea; in altera, quicquid eſt medicarum, præſertim inſignium. Ad lævam eſt pratum liberum, præter virorem gramineum nihil habens; ſeptum eſt ſepe perpetuâ è ſpinis implexis, ſed vivis [6], contextâ; illic nonnunquam vel ambulo, vel luſito cum ſodalibus. Ad dextram eſt pomarium, in quo, cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo noſtro cœlo aſſueſcere. *Ti.* Papæ! natu vincis vel ipſum Alcinoum [7]. *Eu.* Hîc aviarium eſt in confinio adhærens ambulacro ſuperiori, quod videbitis à prandio: videbitis formas varias, variáſque linguas [8] audietis. Nec minus varia ſunt ingenia. Inter quaſdam cognatio eſt & mutuus amor, inter nonnullas ſimultas irreconciliabilis [9]. Sunt autem omnes adeò cicures & manſuetæ, ut

1 Salomon, Prov. vi. 6. *Abi, piger, ad formicam; aſpice vias ejus, & ſapi.*

2 Horatius, cujus verba hæc ſunt, *Nam exemplo eſt magni formica laboris*, Sat. i. 1, 33.

3 Quoniam de Arione in fabulis dicitur, quòd delphinus eum undis in mediis dorſo acceperit, ac per eas ad vadum ſoſpitem portârit.

4 Id eſt, *captans capior*, quod hic intellectu facillimum.

5 Supponitur enim hîc hunc piſcem pingi regentem quoddam naviculæ genus.

6 *Quickſet.*

7 Notiſſimus apud Homerum hic Phæacum rex, diligentiſſimus hortorum cultor.

8 Cantus non minus varios, quàm ipſarum avium varia eſt forma.

9 Quædam enim primo aſpectu inter ſe pugnant.

ſi quandò cœno illic, apertâ feneſtrâ, devolent in menſam, cibúmque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo penſili, quem videtis, fabulans cum amico, aſſident, auſcultant, inſident humeris aut brachiis, adeò dedidicerunt timere: quia ſentiunt neminem lædere. In extremo pomario apum regnum [1] eſt. Nec illud ſanè ſpectaculum inamœnum. In præſentia non ſinam vos amplius contemplari, quò ſit quod vos poſthac revocet tanquam ad novum ſpectaculum. A prandio cætera vobis oſtendam. *Puer.* Uxor & famula clamitant corrumpi prandium. *Eu.* Jubeto illas eſſe æquanimes [2]; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad menſam accedamus. Etenim ſi ethnicis quoque religioſa erat menſa, quanto magis oportet eſſe ſacram Chriſtianis, quibus habet imaginem quandam illius ſacroſancti convivii, quod Dominus Jeſus poſtremum egit cum ſuis diſcipulis. Et ob id receptum eſt [3], abluere manus, ut, ſi quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forſitan reſideat in animo, id ejiciat ante, quàm accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori ſalubriores eſſe cibos, ſi ſumantur animo defæcato. *Ti.* Iſtud veriſſimum eſſe credimus. *Eu.* Quoniam hoc exemplum nobis ab ipſo Chriſto traditum eſt, ut ab hymno cibum auſpicaremur (nam id arbitror quod frequenter in Evangelio legimus, illum benedixiſſe, aut gratias egiſſe, patri, priuſquam cibum frangeret) & rurſum hymno finiremus: ſi videtur, recitabo vobis hymnum, quem divus Chryſoſtomus miris laudibus prædicat in Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. *Ti.* Imò ut velis rogamus. Eu. *Benedictus Deus, qui me paſcis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple lætitiâ & gaudio corda noſtra, ut affatim, quod ſatis eſt habentes, abundemus in omne opus bonum, in Chriſto Jeſu Domino noſtro; cum quo tibi gloria, honor, & imperium, cum Sancto Spiritu, in omne ævum.* *Ti.* Amen. *Eu.* Nunc accumbite, ac ſuam quiſque umbram ſibi adjungat. Canitiei [4] tuæ debetur primus locus, Timothee. *Ti.* Verbo dignitatem univerſam meam complexus es. Hoc ſolo nomine ſum cæteris anteponendus. *Eu.* Cæterarum dotium æſtimator eſt Deus; nos ea ſequimur, quæ videmus. Sophroni [5], adhære corpori [6] tuo. Tu Theophile & Eulali [7], dextrum menſæ latus occupate. Chryſoglottus & Theodidactus [8] occupabunt lævum. Uranius & Nephalius [9], quod ſupereſt.

1 Siquidem apes politiam & regem habere dicuntur, ſicque fere de his ſcripſit Virgilius Georg. iv.

2 *Hæva a little patience.*

3 Bene dictum cenſeatur in Euſebio, *abluere tamen manus* receptum eſt primum, ad detergendam fæcem de manibus, ne quid in manducando offenderemus diſcumbentes nobiſcum, vel etiam nos ipſos; optimum erit tamen, tunc & aliàs cogitare, de purganda & defæcanda mente.

4 Ætati.

5 Id eſt, *Temperans* vel *Prudens.*

6 Quoniam ſupponitur umbra Timothei.

7 Id eſt, *Benè loquens.*

8 *Doctus a Deo,* & eſt umbra Chryſoglotti.

9 Id eſt, *Sobrius,* & eſt umbra Uranii.

ſupereſt. Ego hunc angulum tuebor. *Ti.* Non patiemur: hoſpit debetur primus locus. *Eu.* Tota domus hæc mea eſt, ſimúlque veſtra; quòd ſi mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hoſpiti, quemcunque ſibi delegerit. Nunc utinam Chriſtus ille exhilarator omnium, & ſine quo nihil verè ſuave eſt, dignetur huic noſtro intereſſe convivio, ſuâque præſentiâ exhilarare animos noſtros. *Ti.* Spero, dignabitur. Sed ubi ſedebit, jam omnibus locis occupatis [1]? *Eu.* Utinam ille ſe miſceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non ſapiat, ſed potiſſimum illabatur animis noſtris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hoſpitis reddamur capaciores, ſi moleſtum non eſt, auſcultabitis paululum è ſacra lectione, ſed ita, ut interim nihilo ſecius admoveatis manus ovis & lactucis, ſi libet. *Ti.* Id faciemus libenter, ſed auſcultabimus libentiùs. *Eu.* Is mos mihi multis nominibus [2] videtur amplectendus, quòd hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeatúrque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis diſſentio, qui putant non eſſe lætum convivium, niſi quod ſcateat ineptis ac laſcivis fabulis; quod perſtrepat obſcœnis cantiunculis. Vera hilaritas naſcitur è pura ſinceraque conſcientia: atque hi ſermones verè læti ſunt, quos ſemper & dixiſſe juvet, aut audiſſe, & ſemper delectet meminiſſe: non quorum mox pudeat, quique conſcientiam pœnitudine diſcrucient. *Ti.* Utinam iſta tam perpenderemus omnes, quàm ſunt vera. *Eu.* Hæc, præterquam quod certam & inſignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel menſem unum aſſueveris. *Ti.* Nihil igitur conſultius, quàm optimis aſſueſcere. *Eu.* Recita, puer, diſtinctè & clarè. *Puer. Sicut diviſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocunque volueris, inclinabit illud. Omnis via viri recta ſibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere miſericordiam & judicium magis placet Domino, quàm victimæ* [3]. *Eu.* Sit hoc ſatis. Præſtat enim pauca avidè diſcere, quàm multa cum tædio devorare. *Ti.* Præſtat ſanè, ſed non hìc tantùm. Plinius ſcripſit, Officia Ciceronis nunquam de manibus deponenda: & ſunt ſanè digna, quæ cum ab omnibus, tum præcipuè ab his qui deſtinati ſunt adminiſtrandæ reipublicæ, ad verbum ediſcantur, meâ quidem ſententiâ: ſed hunc Proverbiorum libellum ſemper dignum arbitratus ſum, qui ſemper nobis circumferatur. *Eu.* Quoniam ſciebam prandium fore dilutum & inſipidum [4], idcirco hanc procuravi nobis condituram. *Ti.* Nihil hîc eſt non lautiſſimum; & tamen, ſi nihil eſſet præter betas, abſque pipere, vino, & aceto [5], talis lectio condiret

1 Non ſatis benè enunciata quæſtio, & quodammodo Chriſto indigna; nihil enim ad ejus præſentiam refert, quod nulla ſedes, quod nullum ſpatium circa menſam vacuum ſit. Sed reſponſio pia totum reſarciat.

2 Multis de cauſis.

3 Ex Prov. xxi. 1.

4 Utpotè ex herbis & coctis præcipue.

5 Alluditur ad Martialis verſus notiſſimos; *Ut ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ, ob quam ſæpe petet vina piperque coquus*, xiii. 13.

condiret omnia. *Eu.* Mihi tamen plus adderet gratiæ, ſi, quod audio, penitùs intelligam. Atque utinam adeſſet aliquis verè theologus, qui iſta non intelligeret ſolum, verum etiam ſaperet [1]. Nobis idiotis neſcio an fas ſit hiſce de rebus confabulari. *Ti.* Ego verò puto vel nautis eſſe fas, modò abſit definiendi temeritas [2]. Fortaſſe & Chriſtus, qui pollicitus eſt ſeſe adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipſo tractantes [3], adſpirabit nobis tam multis. *Eu.* Quid ſi igitur partiamur inter nos novem tres ſententias [4]? *Convivæ.* Non diſplicet, modò à convivatore incipiat ordo. *Eu.* Non detrectarem provinciam [5], ſed vereor nè hîc vos pejus accipiam, quàm cibis accipio. Age, necubi videar difficilis convivator, omiſſis variis conjecturis, quas in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic eſſe ſenſus moralis: " Alios mortales poſſe flecti monitis, in-
" crepationibus, legibus, ac minis : regis animum, quoniam ne-
" minem metuit, ſi repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, ſuo animo relinquendos ; non quòd ſemper velint optima, ſed quòd illorum ſtultitiâ malitiáve Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit refiſti Nabuchodonoſori [6], quòd illius miniſterio decreviſſet caſtigare populum ſuum. Fortaſſis illud eſt quod ait *Job* xxxiv. 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortaſſe pertinet quod ait David, deplorans peccatum ſuum, *Pſalm.* li. 4. *Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci.* Non quòd reges non peccent ingenti populi malo, ſed quòd non habeant hominem, cujus auctoritate condemnentur ; cùm Dei judicium nemo, quamlibet potens, poſſit effugere. *Ti.* Non diſplicet interpretatio. Sed quid ſibi volunt *diviſiones aquarum? Eu.* Adhibita eſt ſimilitudo, quæ rem explanet. " Violen-
" ta res & impotens eſt regis animus concitatus, nec huc aut illuc
" duci poteſt, ſed impetu ſuo fertur, velut œſtro divino percitus : quemadmodum mare ſeſe ſpargit in terras, ac ſubinde curſum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obſtat, alicubi ſe condit ſub terras : cujus impetum ſi coneris inhibere, aut aliò deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de Acheloo [7]. Minus autem mali capitur, ſi commodè obſecundes, quàm ſi violenter repugnes. *Ti.* Nihil igitur remedii àdverſus malorum regum impotentiam ? *Eu.* Fortaſſe primum fuerit

1 Intus afficeretur.

2 Perſtringit vitium commune indoctorum fere omnium, qui vulgò ſunt hominum pertinaciſſimi maximeque aſſeverantes de rebus quas intelligunt minime.

3 Matt. xviii. 20.

4 Siquidem in loco Proverbiorum citato, ſunt & tres verſus & tres ſententiæ, ſic tres ad varietatem differunt de ſingulis.

5 Vid. pag. 17. num. 4.

6 Rex eſt notiſſimus Judæis & Chriſtianis.

7 Acarnaniæ fluvio.

[1] fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, ſic auctoritate ſenatûs, magiſtratuum, ac civium moderari potentiam illius, ut non facilè erumpat in tyrannidem [2]. Sed omnium potiſſimum, dum adhuc puer eſt, & ſe principem eſſe neſcit, ſanctis præceptis formare pectus illius. Proſunt & preces ac monita, ſed blanda ac tempeſtiva. Extrema anchora [3] eſt, votis fatigare [4] Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Chriſtiano rege digna ſunt. *Ti.* Quid ais, idiota [5]? Si baccalaureus eſſem theologiæ, minimè puderet iſtius interpretationis. *Eu.* An vera ſit, neſcio; mihi ſatis eſt, quod ſenſus non ſit impius, aut hæreticus. Morem geſſi voluntati veſtræ. Nunc, ut decet in conviviis, viciſſim audire cupio. *Ti.* Si quid defertis his quoque canis [6], mihi videtur hoc dictum & ad abſtruſiorem ſententiam accommodari poſſe. *Eu.* Credo; & audire cupio. *Ti.* " Rex " intelligi poteſt vir perfectus, qui, domitis carnis affectibus, ſolo " Divini Spiritûs impetu ducitur. Porrò qui ſit hujuſmodi, huc " non convenit fortaſſis humanis legibus in ordinem cogere, ſed " ſuo domino, cujus ſpiritu agitur, relinquendus eſt: nec judican- " dus eſt ex hiſce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcun- " que provehitur ad veram pietatem: ſed, ſi quid ſecus facit, di- " cendum eſt cum Paulo, *Rom.* xiv. 3. *Dominus aſſumpſit illum: do- " mino ſuo ſtat, aut cadit.* Item illud: *Spiritualis homo omnia dijudi- " cat, ipſe verò à nemine judicatur.* Talibus igitur nemo præſcri- " bat, ſed Dominus, qui præſcripſit terminos mari & amnibus, " habet cor ſui regis in manu ſua, & quocunque voluerit, inflectit " illud. Quid enim opus eſt præſcribere illi, qui ſuapte ſponte " præſtat meliora, quàm exigunt humanæ leges? aut quæ teme- " ritas ſit, illum hominem conſtitutionibus adſtringere, quem certis " argumentis conſtat Divini Spiritûs afflatu gubernari?" *Eu.* Tu vero, Timothee, non ſolùm canos habes capillos, ſed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Chriſtianos, quos omnes oportebat eſſe reges hujuſmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam ſatis eſt ovatum [7], & oleribus

1 Id eſt, *potius, melius, optimum*: quod quodammodo emendat, per vocem *fortaſſe*, planum eſt enim Euſebium per leonem regem intelligere; alludit autem ad antiquum eventum apud Græcos, in quo reipublicæ fautores profugi ſuis popularibus regem ejectum & expulſum rurſus excipientibus exprobrabant; quòd leonem in civitatem recepiſſent.

2 Videtur reſpicere ad conſtitutionem Britannicam, aut aliquam non abſimilem, quæ ut comprobanda maxime, ita comprobari ab Euſebio videtur.

3 *Laſt Refuge.*

4 Id eſt, *precibus vehementibus inſtare*, & concinne dictum.

5 Quoniam paulo antea Euſebius ſibi ipſi hunc titulum dederat.

6 Subintellige *capillis*, & eſt finis verſus ſatis noti.

7 Ludit & ludet etiam mox, ſuper ambiguitate, quæ veluti ſupponitur in vocibus *ovare & ovatio*, quibus intelligi poſſet vel ovorum eſus, vel minimus triumphus apud Romanos: at dubito multum, an apud Latinos *ovare* unquam ſignificet *ova edere*. Sed tranſeat jocus, quoniam ſi attendas ad ſolam vocum terminationem, res poſſit ſic ſe habere.

& oleribus prælusum: jubete hæc tolli, & apponi quod supereſt. *Ti.* Nobis affatim ſatisfactum eſt hac ovatione, etiamſi nihil præterea ſucceſſerit vel ſupplicationis, vel triumphi [1]. *Eu.* Verùm, quoniam, aſpirante Chriſto, ſicut opinor, ſucceſſit res in prima ſententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obſcurior. *Sophron.* Si boni voletis conſulere quicquid dixero, ſedulò dicam quod mihi videtur. Alioqui quî fieri poteſt, ut rebus obſcuris lucem adferat umbra [2]? *Eu.* Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem ſuam habent aptiorem oculis noſtris. *So.* Idem docere videtur, quod Paulus, Diverſis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet ſacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii ſeceſſus, alii reſpublica [3], pro varietate corporum & ingeniorum. Rurſus *alius veſcitur quibuſlibet, alius diſtinguit inter cibum & cibum; alius judicat inter diem & diem; alius judicat omnem diem* [4]. In his Paulus vult unumquemque ſuo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quenquam ex hujuſmodi judicare, ſed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim ſæpenumero, ut veſcens gratior ſit Deo, quàm non veſcens, & diem feſtum violans acceptior ſit Deo, quàm is qui videtur obſervare: & matrimonium hujus gratius ſit oculis Dei, quàm multorum cœlibatus. *Dixi umbra.* *Eu.* Utinam mihi ſæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, non acu, quod aiunt, ſed linguâ tetigiſti. Sed adeſt qui cœlebs [5] vixit, non de numero beatorum, *qui ſe caſtraverunt propter regnum Dei* [6]: ſed hic caſtratus eſt vi, quò magis placeret ventri, donec & *hunc & eſcas deſtruxerit Deus.* Capus eſt ex corte noſtra. Elixis magis delector. Jus eſt non inelegans: quod in eo natat, lactucæ ſunt ſelectiſſimæ. Sumat ſibi quiſque, quod gratum eſt animo. Sed nè quid vos fallam, ſuccedet huic aſſi nonnihil, mox bellaria, deinde fabulæ cataſtrophe [7]. *Ti.* Sed interim excludimus uxorem è convivio. *Eu.* Ubi vos venietis comitati veſtris, accumbet & mea. Nunc quid aliud eſſet, quàm muta perſona? & illa ſuavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philoſophamur. Alioqui periculum ſit, nè nobis accidat, quod accidit Socrati, cui cum eſſent convivæ philoſophi, quibus magis placerent hujuſmodi fabulæ quàm cibus, & in longum proferretur diſputatio, Xantippe [8] commota

1 Siquidem apud Romanos poſt ovationem fiebant & ſupplicationes, ac ſi ſucceſſus fieret poſtea multo major, decernebatur victori triumphus.

2 Ludus eſt ex ambiguitate vocis *umbra*, quem facile percipies, ſi obſerves quis loquatur.

3 Id eſt, *officium in republica.*

4 Supple *ſimilem.*

5 Capus ſcil. menſæ appoſitus, quoniam capus ſit teſticulorum abſciſſione.

6 Alluſio eſt ad verbi Chriſti Matt. xix. 12. ſed quâ carere poterat iſthuc convivium.

7 Finis convivii; convivium enim eſt fabula, de qua agitur.

8 Socratis fuit uxor, propter morositatem nota.

menſam ſubvertit. *Ti.* Nihil minus à tua metuendum arbitror. Eſt enim mulier moribus placidiſſimis. *Eu.* Mihi certè talis, ut commutare non cupiam, etiamſi liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipuè videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum ſententia, qui fortunatum putant, uxorem habuiſſe nunquam [1]: magis arridet quod ait ſapiens Hebræus, *ei bonam ſortem obtigiſſe, cui obtigit uxor bona* [2]. *Ti.* Sæpe noſtro vitio malæ ſunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & inſtituimus. *Eu.* Vera prædicas: ſed interim expecto tertiæ ſententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur Θεόπνευστος [3] Theophilus. *Th.* Imò mihi animus erat in patinis; dicam tamen, quando licet impunè. *Eu.* Etiam cum gratia licebit errare; vel ſic præbebis occaſionem inveniendi [4]. *Th.* Mihi videtur eadem ſententia, quam protulit Dominus apud Oſee prophetam vi. 6. *Miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quàm holocauſta.* Cujus vivus & efficax interpres eſt Dominus Jeſus in Evangelio Matthæi c. ix. Cùm enim convivium agitaret in domo Levi [5], qui erat publicanus, iſque multos ſui ordinis, ſuique quæſtûs, homines invitâſſet ad convivium, Phariſæi, qui tumebant religione legis, cùm ea præcepta negligerent, unde tota lex pendebat, & prophetæ; quo diſcipulorum animos alienarent à Jeſu, rogabant illos, cur Dominus admiſceret ſe convivio peccatorum; à quorum conſortio abſtinebant Judæi, qui volebant haberi ſanctiores, & ſi quando contigiſſet cum ejuſmodi congredi, reverſi domum, abluebant corpus. Cúmque diſcipuli rudes adhuc non haberent quod reſponderent, Dominus & pro ſe & pro diſcipulis reſpondit: *Non eſt opus*, inquit, *medico valentibus, ſed malè habentibus. Euntes autem diſcite, quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores* [6]. *Eu.* Pulchrè tu quidem collatione locorum rem explicas, id quod in Divinis Literis præcipuum eſt; ſed diſcere velim, quid appellet *ſacrificium*, quid *miſericordiam.* Nam quî conſiſtit, ut averſetur ſacrificia Deus, quæ ſibi tot præceptis juſſerat exhiberi? *Th.* Quomodo Deus averſetur ſacrificia, docet ipſe nos apud Eſaiam cap. i. Sunt enim quædam præſcripta Judæis in lege, quæ ſignificant magis ſanctimoniam, quàm præſtant: quod genus ſunt, dies feſti, ſabbatiſmi, jejunia, ſacrificia. Et ſunt quæ ſemper præſtanda ſunt, quæ ſuapte naturâ bona ſunt, non quia juſſa. Judæos autem averſatur Deus, non quòd obſervarent legis ritus, ſed quòd, his ſtultè tumidi, negligerent ea quæ Deus maximè vult præſtari à nobis: ac madentes avaritiâ, ſuperbiâ,

1 Alluditur ad id quod dicit initio apud Terentium in Adelph. Nempe, *& quod fortunatum iſti putant, uxorem habui nunquam.*

2 Prov. xviii. 22.

3 Divinitùs afflatus.

4 Supple *verum*, vel aliquid ſimile.

5 Qui idem cum Matthæo apoſtolo.

6 Supple, *ad pœnitentiam*, ſicut habetur in ipſo Matthæo.

biâ, rapinis, odio, livore, cæteriſque vitiis, exiſtimabant Deum ipſis multum debere, quòd diebus feſtis verſarentur in templo, quòd immolarent victimas, quòd abſtinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*, opinor ex idiomate ſermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, *miſericordiam volo potius quàm ſacrificium*: quemadmodum illud interpretatur Salomon [1], cùm ait: *Facere miſericordiam & judicium magis placet Domino quam victimæ*. Porro, omne officium, quod impenditur ſublevando proximo, Scriptura *miſericordiam* vocat, & *eleemoſynam*, quæ & ipſa nomen duxit à *miſerendo* [2]. *Victimas* appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum Judaiſmo; quod genus ſunt delectus ciborum, veſtitus præſcriptus, jejunium, ſacrificium, preces veluti penſum [3] abſolutæ, quies diei feſti. Hæc enim, ut pro tempore non ſunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, ſi quis obſervationibus hujuſmodi confiſus, negligat miſericordiam, quoties fratris neceſſitas exigit officium charitatis. Habet ſpeciem ſanctimoniæ etiam, colloquia vitare malorum: ſed hoc ceſſare debet, quoties aliud ſuadet charitas proximi. Obedientia eſt, quieſcere diebus feſtis, ſed impium ſit, ob religionem diei, ſinere fratrem perire. Itaque ſervare diem Dominicum, victima [4] eſt, ut ita loquar: reconciliari fratri, miſericordia eſt. Porro *judicium*, quanquam poteſt ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non abſurdum, ſi reſpondeat illi quod eſt apud Oſee: *Et ſcientiam Dei plus quam holocauſta* [5]. Non ſervat legem, qui non ſervat juxta mentem Dei. Judæi ſublevabant aſinum in foveam collapſum ſabbatis: & Chriſtum calumniabantur, qui ſervaret totum hominem in ſabbato. Hîc erat præpoſterum judicium, & aberat ſcientia Dei; neſciebant enim, quòd iſta propter hominem eſſent inſtituta, non homo propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, niſi veſtro juſſu dicerem. Malim ex aliis rectiora diſcere. *Eu.* Iſta mihi videntur adeò dicta impudenter, ut exiſtimem Dominum Jeſum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter paſcimus animos noſtros, nè negligantur collegæ [6]. *Th.* Quinam? *Eu.* Corpora noſtra; nónne collegæ ſunt animorum? Hoc enim malim, quàm inſtrumenta, vel domicilia, vel ſepulchra [7]. *Ti.* Nimirum eſt affatim refici, ubi totus homo reficitur. *Eu.* Video vos ſegniter attingere: quare, ſi videtur, jubebo proferri aſſa, nè pro lauto convivio longum præ-

1 Prov. xxi. 3.

2 Siquidem Græca vox eſt, ab ἔλεος, miſericordia.

3 Hinc concludas quid judicârit auctor de confeſſariis injungentibus certum numerum precatiuncularum veluti penſum ſuis pœnitentibus.

4 *Id eſt*, res externa, quæ magis eſſentiali debet cedere.

5 Hoſ. vi. 6.

6 Perge, & intelliges.

7 Quidam enim ex philoſophis ſic corpora vocaverunt.

beam. Videtis hujus prandioli ſummam. Armus eſt ovillus, ſed exquiſitus, capus, & perdices quatuor. Has ſolas à mercatu ſumpſi, reliqua ſuppeditat hoc prædiolum. *Ti.* Epicureum prandium video, nè dicam Sybariticum [1]. *Eu.* Imò vix Carmeliticum [2]. Sed quale quale eſt, boni conſuletis. Animus certè purus eſt, ſi parum lautum eſt convivium. *Ti.* Adeò non eſt muta tua domus, ut non ſolùm parietes, ſed & cyathus loquatur aliquid. *Eu.* Quid tibi loquitur? *Ti. Nemo, niſi à ſeipſo, læditur.* *Eu.* Cyathus patrocinatur vino. Nam vulgus febrim, aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare ſolet vino, cùm ipſi ſibi malum accerſierint immodicè bibendo. *Soph.* Meus Græcè loquitur: Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια [3]. *Eu.* Admonet non eſſe tutum ſacerdotibus [4], aut regum famulis [5], indulgere vino, quòd vinum fere transferat in linguam, quicquid latebat in corde. *So.* Apud Ægyptios olim nefas erat ſacerdotibus bibere vinum, cùm nondum illis mortales ſua committerent arcana. *Eu.* Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat neſcio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus eſt. *Eula.* Sed idem intus plùs quàm gemmeus eſt. Sunt epiſtolæ Paulinæ, quas, ut unicas delicias meas, ſemper mecum circumfero: quas ideò profero, quod ex occaſione ſermonis tui venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torſit, nec adhuc ſatis ſibi facit animus. Is eſt in epiſtolæ prioris ad Corinthios, vi. 12. *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtatem* [6]. Primum, ſi Stoicis credimus, nihil eſt utile, quod non idem honeſtum. Quomodo igitur Paulus diſtinguit id quod *licet*, ab eo quod *expedit*? Certè ſcortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quod ſi Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult eſſe licentiam, non poſſum ſatis ex ipſo loci tenore divinare, quodnam ſit illud genus. Ex iis quæ mox

1 Concludas quid ſit ex p. 54. n. 4.

2 *Id eſt*, frugale quam maximè, Carmelitæ enim monachi ſunt mendicantes, qui ex inſtituto frugaliſſime vivere debeant; ſic dicti ſunt autem a Carmelo monte in Phœnicia, ubi Elias ignem è cœlo devocavit, ibique collecti ſunt ab Almerico, An. Dom. 1121. at poſtea, relictis monte & deſerto, in maximis Europæ urbibus ſedes poſuere.

3 In vino veritas.

4 Propter confeſſionem auricularem, de qua nihil divulgare debent.

5 Siquidem periculoſum eſt effutire ſecreta principum,

6 Non inſolubilis in his erit difficultas, ſi per *hæc omnia* intelligas omnia quæ per ſe mala non ſunt, & ſi, *ſub nullius redigar poteſtatem*, interpreteris, non patiar me ita eſſe aſtrictum cuiquam rei ejuſmodi per ſe non malæ, ut ab ea non poſſim abſtinere, ſi evenerit, ut non expediat, & contra: hæcque libertas eſt Evangelica, nempe, jus habere agendi in his omnibus, prout expedit, quam non habebant Judæi, utpote aſtricti legibus poſitivis, in rebus per ſe non malis, a quibus abſtinere, vel non, prout expediebat, vel non, non poterant: ſed tamen audi Eulalium, & alios ſuper citato loco.

mox huic loco ſubjiciuntur, conjicere licet eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abſtinebant ab idolothytis, quidam à cibis per Moſen interdictis. Et de idolothytis agit, cap. viii. Rurſus cap. x. velut explicans hujus loci ſententiam, ait: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate.* Hoc, quod hîc ſubjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod ſupra dixerat, *Eſca ventri, & venter eſcis, & hunc & has deſtruet Deus.* Quod autem reſpexit hîc etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clauſula cap. x. *Sine offenſione eſtote Judæis, & Gentibus, & eccleſiæ Dei; ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.* Nam quod ait, *Gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum; quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum; quod ait, *eccleſiæ Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur veſci quibuſlibet cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit caſus, ut *non expediat.* Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ: ſed charitas ubique ſpectat quid conducat ad ſalutem proximi, eóque frequenter abſtinet & à licitis, malens obſecundare commodo proximi, quàm ſuâ uti libertate. Sed hîc mihi geminus obſtrepit ſcrupulus: primum, quòd in ſermonis contextu nihil præcedat, aut ſequatur, quod cum hoc ſenſu cohæreat. Nam objurgârat Corinthios, quòd eſſent ſeditioſi, quòd ſcortationibus, adulteriis, atque etiam inceſtis impuri; quod litigarent apud judices impios. Cum his quî cohæret, *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt?* Et in his quæ ſequuntur, redit ad cauſam impudicitiæ, quam repetierat & ante, intermiſſo negotio litium. *Corpus autem*, inquit, *non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori.* Verum hunc quoque ſcrupulum poſſum utcunque diſcutere, quod paulo ſuperius in catalogo vitiorum meminiſſet & idololatriæ: *Nolite errare; neque fornicarii* [1], *neque idolis ſervientes, neque adulteri.* Porro eſus idolothytorum vergebat ad ſpeciem idololatriæ: Et ideò mox ſubdit: *Eſca ventri, & venter eſcis*; ſignificans pro neceſſitate corporis, pro tempore licere veſci quibuſlibet, niſi aliud ſuaſerit charitas proximi; ſed impudicitiam ſemper & ubique deteſtandam eſſe. Quod veſcimur, neceſſitatis eſt, quæ tolletur in reſurrectione mortuorum: quod libidinamur, malitiæ eſt. Sed alterum ſcrupulum non queo diſſolvere, quomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem.* Ait enim, ſibi poteſtatem eſſe omnium, ſe tamen in nullius poteſtate fore. Si is dicitur eſſe in poteſtate aliena, qui ne offendat, abſtinet; idem capite nono de ſe prædicat: *Cùm liber eſſem ab omnibus, omnium me ſervum feci, ut omnes*

1 Dubiæ Latinitatis vox, idem eſt quod *fornicatores.*

lucrifacerem. Hoc, opinor, offensus scrupulo, sanctus Ambrosius [1] putat hunc esse germanum apostoli sensum, ut viam præstruat illi, quod ait cap. ix. sibi quoque potestatem esse faciendi, quod cæteri faciebant vel apostoli, vel pseudapostoli [2], sumendi victum ab his, quibus prædicabat Evangelium. Sed ab hoc, tametsi licebat, temperabat, quod sic expedire Corinthiis, quos de tam multis & insignibus vitiis objurgabat. Porro, quisquis accipit, fit quodammodo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore auctoritatis. Siquidem qui accipit, minus liberè objurgat : & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abstinuit ab iis quæ licebant, ut consuleret apostolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli esse obnoxiam, ut liberiùs, ac majore cum auctoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi sanè non displicet Ambrosiana sententia. Attamen si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, meâ sententiâ, quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*, sic accipi posset: Tametsi nonnunquam abstineam à cibis immolatitiis, aut lege Mosaicâ vetitis, ut consulam saluti proximi, ac profectui Evangelico ; tamen animus meus liber est, qui scit sibi licere vesci cibis quibuslibet pro necessitati corpusculi. At pseudapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quàm abstinemus ab homicidio & adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, Theophylactus sententiam [3] inducit ab his omnibus diversam : *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immodicè. Nam ex luxu nascitur impudicitia.* Hic sensus, quanquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi quæ me torqueant ; vestræ charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. *Eu.* Næ tu probè tuo respondes nomini [4]. Qui sic novit proponere quæstiones, non opus habet alio qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, sæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursum quod intermiserat, repetit. *Ch.* Nisi vererer, nè vos meâ loquacitate avocem à capiendo cibo, & si crederem fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis auctoribus, proponerem, & ipse quiddam, quod hodie legentem me non torsit, sed unicè delectavit. *Eu.* Imò, profanum dici non debet, quicquid pium est, ad bonos mores conducens.

1 Mediolanensis fuit archiepiscopus, Theodosii magni tempore, quarto seculo.

2 Falsi apostoli.

3 Theophylactus hic Bulgarienſis fuit archiepiscopus, qui undecimo seculo vixit, commentarioláque super maxima Novi Testamenti parte scripsit.

4 *Id est*, loqueris benè vel optimè, sic enim sonat Eulalii nomen, ut vidimus.

conducens. Sacris quidem Literis ubique prima debetur auctoritas, ſed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel ſcripta ab ethnicis etiam poëtis, tam caſtè, tam ſanctè, tam divinitùs, ut mihi non poſſim perſuadere, quin pectus illorum, cùm illa ſcriberent, numen aliquod bonum agitaverit [1]. Et fortaſſe latiùs ſe fundit Spiritus Chriſti, quam nos interpretamur. Et multi ſunt in conſortio ſanctorum, qui non ſunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos [2]: non poſſum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tuſculanis quæſtionibus, quin aliquoties exoſculer codicem, ac venerer ſanctum illud pectus, afflatum cœleſti numine [3]. Contra, cùm hos quoſdam recentiores [4] lego, de republica, œconomica, aut ethica præcipientes, Deum immortalem! quàm frigent præ illis, imò quàm non videntur ſentire quod ſcribunt, ut ego citiùs patiar perire totum Scotum, cum aliquot ſui ſimilibus, quàm libros unius Ciceronis, aut Plutarchi [5]: non quòd illos in totum damnem, ſed quod ex his ſentiam me reddi meliorem; cum ex illorum lectione ſurgam, neſcio quomodo, frigidiùs affectus erga veram virtutem, ſed irritatior ad contentionem [6]. Quare nè vererè, quicquid iſthuc eſt, proponere. *Ch.* Cum plerique libri M. Tullii [7], quos ſcripſit de philoſophia, divinitatis quiddam ſpirare videntur, tum ille quem ſenex ſcripſit de Senectute, planè mihi videtur κύκνειον ᾆσμα [8], quemadmodum Græcis eſt in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici: *Quod ſi quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repueraſcam, & in cunis vagiam, valde recuſem: nec vero velim, quaſi decurſo ſpatio, a calce ad carceres revocari* [9]. *Quid enim habet hæc vita commodi? quid non potius laboris? Sed non habeat ſanè: habet certè tamen aut ſatietatem, aut moleſtiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, ſæpe fecerunt. Nec me vixiſſe pœnitet, quoniam ita vixi, ut fruſtra me natum non exiſtimem. Et ex vita iſta diſcedo tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverſorium nobis, non habitandi, dedit. O præclarum illum diem, cùm ad illud animorum concilium cœtumque proficiſcar, & cum ex hac turba & colluvione diſcedam!*

1 *They were inſpired.*

2 *I ſpeak my mind freely.*

3 Amplificatum iſtud parumper, quanquam fatendum, citatos tractatus eximios eſſe.

4 Scholaſticos auctores (qualis Scotus, verbi gratiâ) qui legebantur in publicis ſcholis Eraſmi tempore.

5 Auctorum Græcorum doctiſſimi & jucundiſſimi.

6 Scil. propter intricatas & futiles quæſtiones, quæ in eis agitantur.

7 Idem qui *Cicero*, cujus nomen erat, *Marcus Tullius Cicero.*

8 *Id eſt*, cygneus cantus; cantus prope mortem; cygnus dicitur enim prope mortem ſuaviſſime cantare.

9 Proverbialis locutio eſt, quæ ſignificat, a fine ad principium reverti; a carcere enim incipiebat curſus, & ad calcem ſeu metam terminabatur; reperies in plurimis dictionariis.

diſcedam. Hactenus Cato[1]. Quid ab homine Chriſtiano dici potuit ſanctius? Utinam talia eſſent colloquia monachorum omnia, vel cum ſacris virginibus, quale fuit illud ethnici ſenis colloquium cum ethnicis adoleſcentibus. *Eu.* Jam aliquis cauſabitur colloquium eſſe confictum à Cicerone. *Ch.* Iſthuc meâ non magni refert, ſive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia ſenſerit, dixeritque: ſive Ciceroni, cujus animus ſententias tam divinas cogitatione complexus ſit, cujus calamus res egregias pari facundiâ depinxerit. Quanquam equidem arbitror, & Catonem, etiamſi non dixit eadem, tamen ſimilia dicere ſolitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium Catonem finxerit, quàm fuerit: & in dialogo parum meminerit decori[2], quod imprimis ſpectandum eſt in hoc ſcripti genere, præſertim cùm ejus viri memoria recens[3] adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. *Th.* Vehementer probabile eſt, quod narras: ſed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus ſum, cùm omnes optent longævitatem, & mortem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico ſenem, ſed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an, ſi detur, velit repueraſcere, uſurus per omnia iiſdem bonis ac malis, quæ illi jam contigiſſent in vita, reſponderit idem quod Cato dicit[4]; præſertim ſi recolat animo, quicquid annis retroactis ſeu triſte, ſeu lætum obtigiſſet. Nam frequenter & ſuavium rerum recordatio, vel cum pudore, vel cum conſcientiæ moleſtia, conjuncta; ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quàm à triſtibus. Id opinor nobis indicarunt ſapientiſſimi poëtæ, qui ſcribunt, tum demum animas capi deſiderio corporum relictorum, poſteaquam ex amne Lethæo longa biberint oblivia[5]. *Ur.* Eſt iſthuc profectò dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verùm illud quàm mihi blandiebatur; *Nec me vixiſſe pœnitet!* At quotuſquiſque Chriſtianorum ſic moderatur vitam ſuam, ut hujus ſenis vocem ſibi poſſit uſurpare? Vulgus hominum exiſtimat, ſe non fruſtra vixiſſe, ſi per fas nefaſque congeſtas divitias relinquant morientes. At Cato ideò non putat ſe fruſtra natum, quod integrum & ſanctum civem præſtiterit reipublicæ[6], quod incorruptum magiſtratum, quod poſteritati quoque virtutis

1 Siquidem Cato, qui audiebat Romanorum ſapientiſſimus, ſupponitur in hoc parvulo tractatu hæc dicere, ultimo quorum nihil fere melius poteſt dici ab homine Chriſtiano, animarum immortalitatem firmiſſimè tenente.

2 *Id eſt,* eorum quæ conveniebant cum Catonis charactere.

3 Siquidem Cato paulo ante Tullium obiit.

4 Dubium hoc, vita enim per ſe ſola adamanda videtur omnibus fere.

5 De Lethæo amne jam, p. 83. n. 5. ſed ſi animæ oblitæ ſunt omnium, quare corporis deſiderio capiuntur? ignoti vel omnimode obliti (quod idem eſt) nulla cupido; excipiatur ergo exiſtentia præcedens in corpore.

6 *Behaved himſelf as an honeſt and good citizens.*

tutis & induſtriæ ſuæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? *Diſcedo tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo.* Hoſpitio tantiſper uti licet, donec hoſpes jubeat exire. E domo ſua nullus facilè pellitur. Et tamen hinc quoque ſæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius caſus quiſpiam. Ut horum nihil accidat, tamen ſenio collabens ædificium admonet eſſe demigrandum. *Neph.* Non minus elegans eſt, quod apud Platonem loquitur Socrates. *Animam humanam in hoc corpore velut in præſidio poſitam eſſe, unde fas non ſit diſcedere injuſſu imperatoris, nec diutiùs in eo immorari, quàm viſum ſit ei, qui collocavit.* Illud ſignificantius eſt in Platone, quod pro *domo* dixerit *præſidium:* ſiquidem in domo tantùm commoramur, in præſidio deſtinati ſumus functioni, quam nobis delegavit imperator noſter: non abludens à noſtris Literis [1], quæ vitam hominis nunc *militiam*, nunc *certamen* eſſe dicunt. *Ur.* At mihi quidem oratio Catonis pulchrè congruere videtur cum oratione Pauli, qui ſcribens Corinth. cœleſtem manſionem, quam expectamus poſt hanc vitam οἰκίαν vocat, & οἰκητηριον, hoc eſt, *domum*, ſive *domicilium* [2]. Cæterum hoc corpuſculum appellat *tabernaculum*, Græcè σκῆνος. *Nam & qui ſumus*, inquit, *in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati. Neph.* Nec abludit à ſermone Petri: *Juſtum autem*, inquit, *arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in commonitione; certus quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Chriſtus, *Matth.* xxiv. *Marc.* xiii. & *Luc.* xxi. quàm ut ſic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? ſic incumbamus honeſtis rebus, tanquam ſemper victuri? Jam illud cùm audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipſum, *Philip.* i. 23. loquentem, *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto? Ch.* Quàm felices ſunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quanquam præclara eſt, tamen fiduciam aliquis taxare poſſet, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abeſſe ab homine Chriſtiano [3]. Proinde mihi nihil unquam legiſſe videor apud ethnicos, quod aptius quadret in hominem verè Chriſtianum, quàm quod Socrates paulo poſt bibiturus cicutam [4], dixit Critoni [5]: *An opera*, inquit, *noſtra ſit probaturus Deus, neſcio: certè ſedulò conati ſumus, ut illi placeremus. Eſt mihi tamen bona ſpes, quòd ille conatus noſtros ſit boni conſulturus.* Vir ille ſic diffidit factis ſuis, ut tamen, ob animi propenſam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam ſpem conceperit, fore, ut Deus, pro ſua bonitate, boni conſulturus eſſet, quod ſtuduiſſet benè vivere. *Neph.* Profectò mirandus animus in eo, qui Chriſtum ac Sacras Literas non noverat. Proinde cùm hujuſmodi quædam lego de talibus viris,

1 Subaudi *ſacris*, Novi Teſtamenti præſertim.

2 2 Cor. v.

3 Talis confidentia convenit præſertim homini Chriſtiano.

4 Ad hoc enim ſupplicium damnatus eſt ab Athenienſibus.

5 Qui Socrati uſque ad finem fuit conjunctiſſimus.

viris, vix mihi tempero, quin dicam, *Sancte Socrates, ora pro nobis* [1]: *Ch.* At ipſe mihi ſæpenumero non tempero, quin benè ominer ſanctæ [2] animæ Maronis & Flacci. *Neph.* At ego quot vidi Chriſtianos quàm frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, quibus non eſt fidendum [3]: quidam ob conſcientiam ſcelerum & ſcrupulos, quibus indocti quidam obſtrepunt morituro, pæne deſperantes exhalant animam. *Ch.* Nec mirum, eos ſic mori, qui per omnem vitam tantum philoſophati ſunt [4] in ceremoniis. *Neph.* Quid iſthuc verbi eſt? *Ch.* Dicam, ſed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imò vehementer probare ſacramenta & ritus eccleſiæ; ſed quoſdam vel improbos, vel ſuperſtitioſos, vel, ut molliſſimè dicam, ſimplices & indoctos, qui docent populum hiſce rebus fidere, prætermiſſis his quæ nos verè reddunt Chriſtianos. *Neph.* Nondum ſatis intelligo quorſum eas. *Ch.* Faxo ut intelligas. Si vulgus Chriſtianorum ſpectes, nónne prora & puppis [5] vitæ illis in ceremoniis eſt? In baptiſmo quantâ religione [6] repræſentantur priſci [7] ritus eccleſiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur exorciſmus, peragitur catechiſmus, ſuſcipiuntur vota, abjuratur Satanas cum pompis & voluptatibus ſuis [8]; tandem ungitur, conſignatur, ſalitur [9], tingitur: datur negotium ſuſceptoribus, ut puerum curent inſtituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem [10]. Et jam puer Chriſtianus dicitur, & eſt aliquo modo. Mox rurſus ungitur, tandem diſcit confiteri, ſumit euchariſtiam, conſueſcit quieſcere diebus feſtis, audire ſacrum, jejunare nonnunquam, abſtinere à carnibus. Et hæc ſi ſervat, habetur abſolutè Chriſtianus. Ducit uxorem, accedit aliud ſacramentum [11]: initiatur ſacris [12], rurſus ungitur & conſecratur, mutatur veſtis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia [13], quòd fiunt, probo: ſed quòd hæc fiunt magis

1 Impetus rhetoricus cenſeatur.

2 Quanquam hæc vox non æquè alte ſonet Latinâ linguâ, quàm noſtrâ vernaculâ, de talibus hominibus tamen non ſatis congrue prædicatur, de Horatio præſertim; at longe minus male de Virgilio ſeu Marone, viro optimo.

3 Reſpicit ad futilia externa, quibus fidunt pontificorum plurimi, ut mox videbis, & forſan ad indulgentias, & ſimilia.

4 *Id eſt*, occupati ſint, ſpeculative & practice.

5 Vide pag. 22. num. 1.

6 Oſtentatione.

7 Non tam priſca ſunt, quæ ſequuntur plurima, exorciſmus ſcil. duplex unctio, & ſalitio.

8 Per ſuſceptores.

9 Infans ſcil. qui conſpergitur ſale, &c.

10 *Id eſt*, ſuſceptores, datâ modicâ pecuniâ ſacerdoti (at non nominatexpreſſe ſacerdotem odii metu) liberantur à promiſſo vel voto inſtituendi infantis.

11 Nempe matrimonium, cui tale nomen dant pontificii, & ſenſus eſt, quod vere ſic denominari mereatur, ſiquidem per illud conjuncti, mutuo veluti ſacramento, *i. e.* juramento ſeſe obſtringunt ſibi invicem fideles fore.

12 Subintelligitur *ordinibus* ſcil. ſi debeat fieri ſacerdos.

13 Dixiſſe debuiſſet *plurima* tantummodò, exorciſmum enim certe non comprobabat auctor, nec libertatem ſuſceptorum redimi pecuniâ, ut concludere eſt ex modo quo rem enarravit; at metus odii rurſus in cauſa eſt, quod ſic generaliter loquutus ſit.

magis ex consuetudine, quàm ex animo, non probo: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo. Siquidem magna pars hominum, dum his fidit, nihilo secius interim per fas nefásque congerit opes, servit iræ, servit libidini, servit livori, servit ambitioni: sic tandem venitur [1] ad mortem. Hìc rursus ceremoniæ paratæ. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibentur indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur, morienti diploma pontificis; ordinantur parentalia magnifice celebranda, fit rursus stipulatio solennis; adest qui clamet ad aurem morientis; imò nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut sæpe fit vocalior, aut benè potus [2]. Hæc ut rectè adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit ecclesiastica consuetudo [3]; ita sunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritûs, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. *Eu.* Piè tu quidem ista veréque concionaris, sed interim nullus admovet manum cibis. Caveat quisque ne se fallat. [4] Ego prædixi nihil expectandum præter secundas mensas, eásque rusticanas; ne quis sibi promittat phasides aves [5], aut attagènas, aut Attica bellaria [6]. Hæc amoveto, puer; &, quod restat, apponito. Videtis non copiæ, sed inopiæ nostræ cornu [7]. Hic est proventus hortulorum, quos vidistis. Nè parcite, si quid arridet. *Ti.* Tanta varietas est, ut vel ipso recreemur aspectu. *Eu.* Atqui nè planè contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilarâsset Hilarionem [8] monachum evangelicum, comitatum vel centum monachis illius seculi. Paulo vero atque Antonio [9], vel menstruus commeatus esse potuisset. *Ti.* Imò nec Petrus ille princeps [10] apostolorum fastidisset, opinor, cum apud Simonem coriarium

1 Sic impersonaliter uti licet passivâ voce verbi *venio*.

2 Sacerdos est hic vocalis & benè potus, sed non enunciat, rursus odii metu.

3 Hinc concludas auctorem bene sensisse, quædam ex præcedentibus, ut jam diximus, ab ecclesiastica consuetudine antiqua non manâsse.

4 Scil. non edendo prout satis.

5 *Id est*, phasianos, sic dictos a Phasi Colchorum fluvio, ubi multos esse ferebatur.

6 Vidisti iam bellaria, sunt nonnunquam *the dessert*, vulgatiùs, *sweet meats*; Attica vocantur autem quòd in Attica apud Athenienses pararentur optima, atque etiam forsan apud antiquos *Atticum* sonabat veluti *optimum* atque *elegans*, propter elegantiam Athenienſium.

7 Alluditur ad id quod olim dicebatur, & nunc dicitur etiam, de homine cui omnia abundant, eum habere *copiæ cornu*, ex fabula quæ de Jove fertur, nempe quod Nymphis Cretensibus, in præmium curæ sui, dederit alterum cornu Amaltheæ capræ, cujus lacte nutritus fuerat, adjiciens, hanc fore ejus cornu facultatem, ut quicquid exoptâssent, ex eo pullularet.

8 Notum anachoretam, qui in desertis Syriæ degebat.

9 Paulus hic censetur anachoretarum primus, anno 253, mortuus in quarto seculo, cui tunc fere successit hic Antonius, qui plurimos ad suum vitæ genus pertraxit in Thebaide.

10 Titulus est fastuosus nimis, qui huic apostolo constanter datur a pontificiis; ferri potest si nihil aliud quam primus intelligatur, & nihil aliud credo intendebat Erasmus, censendus est ergo sic loqui, ut sequatur usitatum morem.

rium diverſaretur. *Eu.* Imò nec Paulus, opinor, cum coactus egeſtate, ſutoriam [1] nocturnis horis exerceret. *Ti.* Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim eſurire cum Petro ac Paulo, modo quod deeſſet corporis alimoniæ, abundaret in delicias animi. *Eu.* Imò diſcamus à Paulo, *& abundare, & penuriam pati* [2]. Cum deerit, gratias agamus Jeſu Chriſto, qui nobis ſuppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Cùm ſupererit, gratias agamus illius munificentiæ, qui nos ſuâ liberalitate invitet ac provocet ad amorem ſui: ac modicè parcéque fruentes iis, quæ largiter præbuit divina benignitatas, pauperum memores ſimus, quibus Deus deeſſe voluit, quod nobis ſupereſt; ut utriſque per alteros ſit occaſio virtutis. Siquidem nobis largitur, ſubvenientes egeſtati fraternæ, miſericordiam ipſius promereamur: & illi, noſtrâ liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente noſtra, nóſque precibus ſuis illi commendant. Et rectè venit in mentem. Heus, puer; dic uxori, ut ex aſſis, quæ ſuperant, mittat Gudulæ noſtræ. Eſt vicina quædam gravida, tenui fortunâ, ſed animo beatiſſima. Maritus nuper deceſſit, homo profuſus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter liberorum gregem. *Ti.* Chriſtus juſſit [3] *dare omni petenti*: id ſi facerem, intra menſem ipſi mihi mendicandum eſſet. *Eu.* Opinor Chriſtum ſentire de his, qui petant neceſſaria. Nam qui petunt, imò qui flagitant, vel extorquent potius, magnas ſummas, quibus extruant cœnationes Lucullianas [4], aut, quod pejus eſt, quibus alant luxum ac libidinem ſuam, iis negare, quod petunt, eleemoſyna eſt: imò rapina eſt largiri malè uſuris, quod debebatur præſenti neceſſitati proximorum. Unde mihi videntur vix excuſari poſſe à peccato capitali, qui ſumptibus immodicis aut extruunt, aut ornant, monaſteria ſeu templa; cùm interim tot viva Chriſti templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerúmque neceſſariarum inopiâ diſcrucientur. Cùm eſſem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ [5] gemmis innumeris ſummique pretii onuſtam, præter alia miracula divitiarum [6]. Ego malim iſta, quæ ſuperflua ſunt, elargiri in uſus pauperum, quàm ſervare ſatrapis, aliquando ſemel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac floſculis: id opinor gratius eſſet illi ſanctiſſimo viro. Cùm eſſem apud Inſubres [7], vidi monaſterium quoddam [8] ordinis Carthu-

1 Subintelligitur *autem* ſiquidem tentoria faciebat Paulus apoſtolus, quæ ex pellibus ſuebantur, ut patet ex Act. xvii. & 1 & 2 Theſſ. iii.

2 Phil. iv. 12.

3 Matt. v. 42.

4 Vid. pag. 77. num. 2.

5 Becketi noſtri Cantuarienſis archiepiſcopi, qui ſub Henrico ſecundo ab aulicis trucidatus eſt Cantuariæ in ipſa eccleſia, ubi ſepultus: a papa in divorum numerum relatus eſt.

6 Alias mirandas divitias.

7 Populos Mediolanenſis Ducatus in Italia, *Lombardy*.

8 Conditum a Galeacio primo Inſubrium duce.

Carthuſiani [1], non ita procul à Papia [2]: in eo templum eſt, intus ac foris, ab imo uſque ad ſummum, candido marmore conſtructum, & fere quicquid ineſt rerum, marmoreum eſt, velut altaria, columnæ, tumbæ. Quorſum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi ſolitarii canerent in templo marmoreo? quibus ipſis templum hoc oneri eſt, non uſui, quòd frequenter infeſtentur ab hoſpitibus, qui non ob aliud eò ſe conferunt, niſi ut ſpectent templum illud marmoreum. Atqui illic cognovi, quod ſtultius etiam eſt, illis legata [3] in ſingulos annos tria millia ducatorum in ſtructuram monaſterii. Et ſunt qui putent eſſe nefas, eam pecuniam in pios uſus avertere, præter mentem teſtatoris: malúntque demoliri, quod inſtaurent quàm non ædificare. Hæc quoniam inſignia ſunt, viſum eſt commemorare: quanquam ſunt paſſim in templis noſtris exempla permulta ſimilia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemoſyna. Divites ambiunt ſibi monumentum in templis, in quibus olim nec divis locus erat [4]. Curant ſe ſculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo [5]: atque hiſce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor poſtulaturi, ut ipſorum cadavera in ipſis reponantur altaribus. Dicet aliquis; An horum munificentiam exſtimas rejiciendam? Nequaquam, ſi templo Dei dignum ſit, quod offerunt. Sed ego, ſi ſacerdos aut epiſcopus eſſem, hortarer craſſos illos aulicos, aut negotiatores, ut, ſi vellent ſua peccata redimere apud Deum, iſta clanculùm effunderent in ſubſidium eorum, qui verè pauperes ſunt. Iſti putant perire pecuniam, quæ ſic fruſtulatim, & clanculùm, in præſentem egeſtatem tenuium ſublevandam diſſipatur [6], cujus nullum extet apud poſteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari eâ, quam ipſe Chriſtus ſibi vult imputari [7] certiſſimus debitor. *Ti.* An non putas rectè collocari, quod datur monaſteriis? *Eu.* At his darem nonnihil, ſi dives eſſem, ſed darem ad neceſſitatem, non ad luxum: tum his, inter quos ſentirem vigere ſtudium veræ religionis. *Ti.* Multi judicant non admodum bellè collocari, quod datur iſtis mendicis publicis [8]. *Eu.* Et iſtis nonnihil dandum eſt aliquando, ſed cum delectu. At mihi conſultum videatur, ſi ſingulæ civitates ſuos [9] alerent, nec ferrentur errones huc & illuc circumcurſitantes, præſertim validi, quibus opus ſuppeditandum ſentio potius, quàm pecuniam. *Ti.* Quibus igitur potiſſimum dandum cenſes, quantum, & quatenus? *Eu.*

1 A Brunone inſtituti, anno Domini 1080, ſic dicti a Carthuſia, deſerto loco in Delphinatu, Galliæ provincia, ubi conditum eſt primum hujus ordinis monaſterium.

2 Communius *Pavia* urbs quæ abhoc monaſterio diſtat quinque ferme tantum milliaria.

4 Quarto enim ſeculo habere cœperunt, idque picti tantummodo.

5 *With an inſcription of their gifts of charity.*

6 *Is ſpent.*

7 Vid. Matt. xxv.

8 Quos in vicis videmus.

9 Tales mendicos.

Eu. Hoc mihi ad unguem [1] deſcribere difficillimum ſit. Primum animum adeſſe oportet, qui cupiat omnibus ſubvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod poſſum, impertio, quoties ſeſe offert occaſio: præſertim his quorum & paupertas & integritas mihi nota eſt: hortor & alios ad beneficentiam, ſi me defecerint facultates. *Ti.* Sed permittiſne nobis hic in tuo regno liberè loqui? *Eu.* Imò liberiùs quàm ſi domi veſtræ ſitis. *Ti.* Non probas in templis ſumptus immodicos; & has ædes [2] multo minoris ædificare poteras. *Eu.* Equidem arbitror, has intra munditiem conſiſtere, aut, ſi mavis, elegantiam: certè abſunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentiùs, qui mendicatò vivunt [3]. Et tamen hi ipſi horti mei, quales quales ſunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie ſumptibus aliquid detraho [4], in me meóſque frugalior, quo poſſim eſſe in pauperes munificentior. *Ti.* Si iſtum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent, quos nunc egeſtas gravat indignos [5]; & ex adverſo multi minus eſſent obeſi [6], digni quos egeſtas doceat ſobrietatem ac modeſtiam. *Eu.* Fortaſſe ſic res habet. Sed vultíſne ut hæc inſipida bellaria re quapiam ſuavi condiamus? *Ti.* Plus ſatis eſt deliciarum. *Eu.* At ego hinc depromam, quod nè ſaturi quidem faſtidiatis. *Ti.* Quid eſt? *Eu.* Codex eſt Evangeliorum, ut, quod lautiſſimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proximè deſtitiſti. *Pu. Nemo poteſt duobus dominis ſervire; aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire & mammonæ. Idèo dico vobis, nè ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, neque corpori, quid induamini. Nónne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum* [7]? *Eu.* Redde codicem. In hoc loco mihi Jeſus Chriſtus videtur bis idem dixiſſe. Etenim pro eo quod prius dixit, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet:* & pro eo quod prius poſuerat, *diliget*, mox vertit *ſuſtinebit:* commutatis perſonis exiſtit eadem ſententia. *Ti.* Non ſatis aſſequor, quid velis. *Eu.* Demonſtremus igitur ratione mathematicâ [8], ſi videtur. In priore parte pro *uno* pone *A*, pro *altero B:* rurſus in poſteriore pro *uno* pone *B* [9], pro *altero A*, verſo ordine. Aut enim *A* odio habebit, & *B* diliget: aut *B* ſuſtinebit, & *A* contemnet: Nónne hic palam eſt, *A* bis odio haberi, & *B* bis diligi? *Ti.* Perſpicuum eſt.

Eu.

1 Facile, ſine præcedenti cogitatione.

2 Scil. in quibus nunc accumbimus.

3 Mendicantes monachi, qui habent ſuperbiſſima monaſteria.

4 Subaudi, *propter has quas vocas ædes.*

5 *Id eſt*, qui pauperiem ſuam non meriti ſunt.

6 *Rich, fat, and abounding.*

7 Matt. vi. 24.

8 *Id eſt*, quæ in uſu eſt apud mathematicos, denotando res per literas.

9 Tautologia erit nulla, ſi obſerves (ſicut res ſe habet) *hunc unum* in diſjunctionis membris eſſe unum eundemque dominum, quem cum ſemel vocaveris *A*, denominandus eſt ſemper eodem charactere; ſed Timotheus rem peroptime explicabit, uti videbis infra.

Eu. Atqui hæc conjunctio, *aut*, præſertim repetita, habet emphaſim ſententiæ contrariæ, aut certè diverſæ: alioqui nónne abſurdè diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam; aut ego cedam, & Petrus me vincet?* *Ti.* Lepidum, ita me Deus amet, ſophiſma. *Eu.* At tum demum mihi videbitur lepidum, ſi hoc ex vobis didicero [1]. *Th.* Animus ſomniat ac parturit mihi neſcio quid ſi jubetis, quicquid eſt, proferam in medium, vos eritis vel oniropoli [2], vel obſtetrices [3]. *Eu.* Quanquam vulgò mali ominis habetur, ſomniorum meminiſſe in convivio, & parùm ſit verecundum coram tot viris fœtum eniti [4]; tamen nos iſtud ſomnium, ſive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. *Th.* Mihi videtur in hoc ſermone res commutari potius, quàm perſona. Et hanc vocem, *unum & unum*, non referri ad *A & B*, ſed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod ſignificatur per *alterum*. Quaſi dicas; aut excludes *A*, & admittes *B*: aut *A* admittes, & excludes *B*. Hîc videtis, manente perſonâ, rem eſſe tranſlatam. Atque hoc ita dictum eſt de *A*, ut nihil referat, ſi idem enuncies de *B*, hoc pacto: aut *B* excludes, & admittes *A*; aut admittes *B*, & excludes *A*. *Eu.* Sanè argutè tu quidem problema nobis explicuiſti, neque quiſquam mathematicus melius depinxiſſet in pulvere [5]. *Soph.* Illud me magis movet, quòd prohibet eſſe ſolicitos de craſtino, cùm Paulus ipſe laborârit manibus [6], victus parandi causâ; atque idem acriter increpet otioſos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens *ut laborent, ac manibus operentur quod bonum eſt, ut ſit unde tribuant aliquid neceſſitatem patienti.* An non pii ſanctique labores ſunt, quibus maritus tenuis alit uxorem ſibi chariſſimam, dulcéſque liberos? *Ti.* Iſta quæſtio, meâ ſententiâ, variis modis diſſolvi poteſt. Primum, ut ad illa tempora potiſſimum pertineat: apoſtolis ob Evangelii prædicationem latè vagantibus, eximenda erat ſolicitudo victûs undecunque ſuppeditandi, quibus non vacabat operâ manuariâ cibum quærere, præſertim cùm nullam artem ſcirent, præter piſcationem. Nunc alia ratio temporum eſt, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera diſſolvendi ratio eſt: Chriſtus non interdixit induſtriam, ſed ſolicitudinem; & ſolicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii ſunt, quàm de parando victu, ut, omnibus rebus omiſſis, hoc ſolum agant, huic uni curæ ſint addicti. Id propemodum indicat ipſe Domi-

1 Scil. quod ſit ſophiſma.

2 Græcum eſt, ab ὄνειρος, ſomnium, & πολέω, verſo, *i.e.* ſomniorum meorum examinatores.

3 *Id eſt*, mihi auxilium feretis in proferendo quod habeo in mente, obſtetrices enim mulieres ſunt gravidis auxilium ferentes in pariundo.

4 Congruens locutio cum metaphora à partu ſumpta.

5 Ex eo quod olim mathematici deſcriberent in pulvere figuras, quæ ad ſuas demonſtrationes faciebant, magnúſque Archimedes ſcribatur, captâ Syracusâ, à milite interfectus, dum figuras ſuas deſcriberet in pulvere.

6 Vidimus jamjam, pag. 108. n. 1.

Dominus, cùm negat *eundem duobus dominis ſervire poſſe. Servit* enim qui toto pectore addictus eſt. Præcipuam igitur curam vult eſſe Evangelii propagandi, non ſolam. Ait enim: *Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Non dicit ſolùm *quærite*, ſed *primum quærite.* Cæterum in voce *craſtini* puto hyperbolen eſſe, cùm ſignificet in longinquum [1]; qui mos eſt avaris hujus mundi, ut poſteris etiam anxiè parent & quærant. *Eu.* Accipimus tuam interpretationem: ſed quid ſibi vult, quod ait, *Nè ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid edatis?* Corpus veſte tegitur, at non edit anima. *Ti. Animam*, ut opinor, hîc *vitam* appellat. Ea periclitatur, ſi cibum ſubduxeris: non item, ſi veſtem detraxeris, quæ magis datur pudori, quàm neceſſitati. Et ſi quem affligit nuditas, non ſtatim occidit: at inedia certiſſima mors eſt. *Eu.* Non ſatis video, quomodo cohæreat cum hac ſententia, quod adjecit: *Nónne anima plus eſt quàm eſca? & corpus plus eſt quàm veſtimentum?* Nam ſi vita magni pretii eſt, tanto magis advigilandum ne pereat. *Ti.* Hoc argumentum non adimit nobis ſolicitudinem, ſed auget. *Eu.* At non hoc ſentit Chriſtus, quod interpretaris; ſed hoc argumento nobis addit fiduciam de Patre. Si Pater benignus gratis & de ſuo dedit id quod carius eſt; etiam adjiciet id quod vilius eſt. Qui dedit animam [2], non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde veſtem. Illius igitur benignitate freti, non eſt quòd diſcruciemur ſolicitudine curáque rerum infimarum. Quid igitur ſupereſt, niſi ut, *utentes hoc mundo tanquam non utamur*, totam curam ac ſtudium noſtrum transferamus in amorem rerum cœleſtium, atque, rejecto mammona, imò toto Satana cum omnibus ſuis præſtigiis, uni Domino toto & alacri pectore ſerviamus, qui non deſtituet filios ſuos? Sed interim nullus attingit bellaria. His certè cum gaudio veſci licet, quæ non magnâ curâ nobis domi proveniunt [3]. *Ti.* Abunde ſatisfactum eſt corpuſculo. *Eu.* Vellem equidem & animo. *Ti.* Atque uberius etiam animo. *Eu.* Hæc igitur tolle, puer; ac labrum appone. Lavemus, amici; ut ſi quid forte commiſſum eſt in hoc convivio, purgati, canamus hymnum Deo. Perficiam, ſi videtur, quod cœperam ex Chryſoſtomo [4]. *Ti.* Rogamus. Eu. *Gloria tibi, Domine; gloria tibi, Rex; quoniam dediſti nobis eſcas, imple nos gaudio & lætitia in Spiritu Sancto, ut inveniamur in conſpectu tuo acceptabiles; nec pudefiamus, quando reddes unicuique ſecundum opera ſua. Puer.* Amen. *Ti.* Profectò pius & elegans eſt hymnus. *Eu.* Hunc divus Chryſoſtomus non dedignatur etiam interpretari. *Ti.* Quonam loco? *Eu.* In Matthæum, homilia lvi. *Ti.* Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim ex

1 *A long while hence.*

2 Vitam; ſecundum obſervationem Timothei, plana res eſt.

3 Utpote vel domi nata, vel, ſi quid artis eſt in quibuſdam, uxoris eſt & famulorum.

4 Vidiſti jam quis ſit, pag. 45. num. 3.

ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine *Domini, sancti, & Regis? Eu.* Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: quòd suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, sibique asseruerit; unde & *Dominum* illum vocamus. Deinde, quòd non contentus gratis condonâsse nobis omnia peccata, per Spiritum suum contulit nobis & justitiam suam, ut sectemur ea quæ sunt sanctimoniæ; atque ob id *sanctum* eum vocamus, quod sit sanctificator omnium. Postremò, quòd ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dextram Dei Patris, & hinc nobis *Rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos gratuitæ bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius diabolo, Dominum habemus Jesum Christum: pro immunditia & sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam: pro gehenna, gaudia vitæ cœlestis. *Ti.* Pia profectò sententia. *Eu.* Quoniam nunc primum vos hîc accepi convivio, non dimittam vos absque xeniis [1], sed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer apophoreta [2] nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere, minimum refert; ejusdem fere pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes Heliogabali [3], ut huic obveniant equi centum, illi totidem muscæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis Memphiticis [4]. Hæc arbitror magis convenire vobis, quàm opobalsamum, aut dentifricium, aut speculum, si vos novi satis. *Ti.* Adeò bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio: ipse magis pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit quicquid obtigerit. *Eu.* Hic libellus in membranis habet proverbia Salomonis: sapientiam docet, & auro pictus est, quod aurum habeat sapientiæ symbolum. Hoc dabitur cano [5] nostro, ut, juxta doctrinam Evangelicam [6], *habenti* sapientiam *detur* sapientia, *& exuberet.* *Ti.* Certè curabitur ut minus egeam. *Eu.* Sophronio congruet horologium, huc ex extrema Dalmatia [7] profectum, ut vel sic commendem [8] munusculum meum. Novi enim, quàm ille sit parcus temporis, quàm nullam omninò portionem rei pretiosissimæ sinat abire sine fructu. *Soph.* Imò pigrum admones diligentiæ. *Eu.* Hic libellus habet in membranis Evangelium secundum Matthæum; gemmâ tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca charior,

1 Munuscula quæ dantur hospitibus ab amicis.

2 Dona quæ dantur in fine conviviorum auferenda, si cui videatur.

3 Qui fuit imperatoris monstrum, nomen erat Antoninus Varius, sed postquam seipsum constituit solis sacerdotem, vocatus est Heliogabalus, ac præter horrenda & abominanda innumera, tales, quales hîc memorantur sortes, convivis dabat, teste Herodiano & Lampridio,

4 Quoniam olim calami ex urbe Memphi in Ægypto, optimi censebantur, sicut nunc fere apud nos, *Dutch quills.*

5 *Gray-headed.*

6 Matt. xiii. & xxv.

7 Parte Illyrici.

8 Utpote è longinquo, quod vilissimis multoties dat pretium.

rior, quàm pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc ſis, quod diceris. *Th.* Efficiam nè prorſus malè collocaſſe videaris tuum munus. *Eu.* Hìc ſunt epiſtolæ Pauli, quas tu lubenter tecum circumfers, Eulali; qui Paulum ſemper habere ſoleas in ore: nec haberes in ore, niſi eſſet in pectore: poſthac commodius erit etiam in manibus oculiſque. *Eul.* Iſthuc non eſt dare munus, ſed dare conſilium. Porro bono conſilio nullum eſt munus pretioſius. *Eu.* Lucernula conveniet Chryſoglotto, anagnoſtæ inſatiabili, &, ut M. Tullius inquit, librorum helluoni maximo. *Ch.* Bis habeo gratiam: primum, pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod ſomniculoſum admones vigilantiæ. *Eu.* Theca calamaria debetur Theodidacto feliciſſimè πολυγράφῳ [1]: atque hos ego calamos feliciſſimos eſſe judico, quibus celebrabitur gloria Domini noſtri Jeſu Chriſti, tali præſertim artifice. *Theod.* Utinam & pectus ſuppeditare poſſis, quemadmodum ſuppeditas inſtrumenta. *Eu.* Hic codex habet aliquot Plutarchi [2] libellos de moribus, ſed ſelectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritiſſimo non inſcitè deſcriptos; in quibus tantum reperio ſanctimoniæ, ut mihi prodigio ſimile videatur, in pectus hominis ethnici, tam Evangelicas potuiſſe venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & φιλέλλην [3]. Supereſt horologium; id cedat noſtro Nephalio, parciſſimo temporis diſpenſatori. *Neph.* Habemus gratiam, non ſolum pro munuſculis, verùm etiam pro teſtimoniis. Nam iſthuc non tam eſt diſtribuere xenia, quàm elogia. *Eu.* Imò ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod noſtram exilitatem boni conſulitis. Deinde quòd eruditis juxta ac piis ſermonibus refeciſtis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, neſcio; certè vos relinquam melior ac doctior. Scio vobis non eſſe cordi fiſtulas, aut moriones [4], ac multo minus aleam. Quare, ſi videtur, fallemus horulam [5] ſpectandis reliquis regiæ meæ miraculis. *Ti.* Iſthuc eramus abs te flagitaturi. *Eu.* Apud bonæ fidei promiſſorem non eſt opus flagitatore. Hanc aulam æſtivam opinor vos jam ſatis contemplatos. Habet triplicem proſpectum, &, quoquoverſum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratiſſimus. Vitreis feneſtris volubilibus [6], ſi videatur, licet excludere cœlum, ſi nebulis aut ventis ſit incommodius: licet & denſis valvis, foris admotis [7], ac tenuibus intus, excludere ſolem, ſi quid offendat æſtus. Hìc cum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes ſuos habent inſperſos floſculos; ſunt & picturæ non invenuſtæ. Hìc Chriſtus ſupremam compota-

1 Multum ſcribenti.

2 Notiſſimi ſicuti jam polygraphique auctoris Græci, Trajani tempore.

3 Qui Græca amat.

4 Reſpicit ad morem antiquum, quique etiam obtinet adhuc apud magnates quoſdam Germanos, alendi tales domi, ut riſum & gaudium ſibi & convivis procurent.

5 *Fallere tempus* vel *horam*, eſt ita ea tranſigere, ut tædium in eis non ſentiamus.

6 *Saſhes to be put up or down.*

7 *Folding ſhutters.*

compotationem [1] agitat cum electis discipulis. Hîc natalitia celebrat Herodes funesto [2] convivio. Hîc Evangelicus [3] ille dives epulatur splendidè, mox descensurus ad inferos. Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus sinu Abrahæ. *Ti.* Hoc argumentum non satis agnoscimus [4]. *Eu.* Cleopatra est cum Antonio luxu decertans [5]; jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hîc pugnant Lapithæ [6]. Hîc Alexander Magnus hastâ transverberat Clitum [7]. Hæc exempla nos admonent sobrietatis in convivio, & à crapula luxúque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructam libris, sed exquisitis. *Ti.* Locus hic planè divinitatem [8] quandam præ se fert, adeò nitent omnia. *Eu.* Hîc videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religiosè servo. Hæc sphæra pensilis totum orbem ponit ob oculos. Hîc in parietibus singulæ regiones fusiore spatio depictæ sunt. In reliquis parietibus videtis insignium auctorum imagines; nam omnes depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrectâ manu sedens in monte. Capiti imminet Pater [9], dicens: *Ipsum audite.* Spiritus Sanctus expansis alis multâ luce complectitur illum. *Ti.* Opus, ita me Deus benè amet, Apelle [10] dignum. *Eu.* Adjunctum est bibliothecæ museion [11] quoddam angustum, sed elegans; quod submotâ tabulâ ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In æstate videtur solidus paries. *Ti.* Hîc mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris gratia. *Eu.* Hoc mihi præcipuè studio est, ut niteat domus, & benè oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrum pensile, spectans in hortum, & huic adhæret sacellum. *Ti.* Locus Numine dignus. *Eu.* Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminent iis quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt

1 Hæc vox mihi non multum hîc arridet.

2 Joanni vulgò cognominato *Baptista*, antea baptizanti in deserto, tunc in carcere, omnibus tristis historia nota, habetur Matt. xiv.

3 *Id est*, de quo in Evangelio, scil. Luc. xvi. Epitheton tamen non mihi planè arridet, sensum suum potuisset aliter enunciare Eusebius.

4 Supponitur Timotheum observare & commonstrare aliam picturam.

5 Notissima hæc Ægypti regina notissimúsque ejus cum Antonio luxus, factúmque quod hîc recensetur notissimum.

6 Horum Thessaliæ populorum pugnam cum Centauris videre potes apud Ovidii Metam. lib. xii. fab. 5.

7 Facinus ab Alexandro patratum in vino, indignissimúmque principe, videtur in Quinto Curtio, lib. vii.

8 *Id est*, maximâ veneratione dignum quid.

9 Vide pag. 87. num. 1.

10 Notissimus hic eximiúsque pictor, à quo solo pingi sustinebat Alexander.

11 Idem quo *museum*, Græca est scriptio.

occludi, præſertim in his parietibus qui non ſpectant hortum interiorem, quo domus ſit tutior. Hîc ad lævam, quia plus eſt lucis, & paries raris feneſtris interruptus, ordine depicta eſt tota vita Jeſu, ex narratione quatuor Evangeliſtarum, uſque ad miſſum Spiritum Sanctum, & primam prædicationem apoſtolorum, ex Actis. Additæ ſunt & locis notæ, ut agnoſcat ſpectator, juxta quod ſtagnum, aut in quo monte res geſta ſit. Additi ſunt tituli, paucis verbis ſubnotantes totum argumentum: velut illud quod dicitur à Jeſu, *Volo; mundare*[1]. Ex adverſo reſpondent figuræ [2] & vaticinia Veteris Teſtamenti, præſertim è Prophetis & Pſalmis, qui nihil aliud habent, quàm Chriſti vitam, & apoſtolorum, aliter narratam. Hîc nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile conſilium Dei, quo per Filium ſuum reſtituere voluit genus humanum. Nonnunquam adeſt uxor comes, aut amicus quiſpiam, qui rebus piis delectetur. *Ti.* In hac domo cui poſſet obrepere tædium? *Eu.* Nulli qui didicerit ſecum vivere. In ſumma ora picturæ, velut extra ordinem, addita ſunt capita pontificum Romanorum cum ſuis titulis. Ex adverſo capita Cæſarum, ob memoriam hiſtoriæ. In utroque cornu prominet penſile cubiculum, ubi liceat interquieſcere, & unde ſpectare liceat pomarium, & aviculas noſtras. Hîc in extremo angulo prati, videtis aliud ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æſtivis menſibus, & ubi curatur, ſi quem forte è familiaribus corripuerit morbus, ob contagium formidabilis. *Ti.* Quidam negant hujuſmodi morbos eſſe vitandos [3]. *Eu.* Cur ergo vitant foveam, aut venenum? An hoc minus timent quia non vident? Nec baſiliſci venenum videtur, quod afflat oculis [4]. Ubi res poſcat, non dubitem pro neceſſariis [5] venire in vitæ diſcrimen. Sine cauſa ſubire vitæ periculum temeritas eſt: alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda ſpectatu; ea mandabo uxori, ut oſtendat. Manete hîc vel totum triduum, & hanc domum putate eſſe veſtram. Paſcite oculos, paſcite animos. Nam me negotia quædam aliò vocant. Eſt equitandum in pagos aliquot vicinos. *Ti.* Ob rem pecuniariam? *Eu.* Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratiâ. *Ti.* Fortaſſis venatio parata eſt alicubi. *Eu.* Planè venatio eſt: ſed aliud venor quàm apros aut cervos. *Ti.* Quid igitur? *Eu.* Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non ſine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus; ego magis metuo animæ illius:

Siquidem

1 Verba ſunt Chriſti ad leproſum, Marc. i. 41.

2 Quoniam in Veteri Teſtamento, præter propria & directa de Chriſto vaticinia, vita & facta ejus figuris adumbrata ſunt, ſacrificiis, ceremoniis aliis, factiſque quorundam illuſtrium, Abeli, Iſaaci, Joſephi, Moſis, Davidis, &c.

3 Duabus de cauſis: i. Quod tunc præſertim proximo opitulandum. ii. Quod quærendo vitare tale malum præ pavore, plerumque citius in nos erumpat, ac de his Euſebius optimè.

4 Dicitur hoc de baſiliſcis, an verum ſit mihi incompertum eſt.

5 Cognatis.

Siquidem mihi videtur parum rectè compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano[1]: huic adero meis hortatibus, ut sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero dissidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor nè plures secum trahat in consortium simultatis. Adnitar totis viribus ut hos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt quæ venor. Quòd si venatio successerit ex animi sententia, simul hîc celebrabimus ἐπινίκια [1]. *Ti.* Pia venatio. Precamur ut tibi pro Delia [2], Christus aspiret. *Eu.* Hanc prædam ego malim, quàm obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. *Ti.* Mox rediturus? *Eu.* Non nisi tentatis omnibus: quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. *Ti.* Dominus Jesus te feliciter deducat, ac reducat.

APOTHEOSIS CAPNIONIS.

ARGUMENTUM.

Apotheôsis Capnionis, seu de incomparabili heroe, Joanne Reuchlino 3, *in divorum numerum relato* 4, *docet quantum honoris viris debeatur egregiis, qui vigiliis suis bene meriti sunt de studiis liberalibus.*

1 *Id est*, epulas propter victoriam.

2 Vide pag. 9, num. 5.

3 Docebit te Gualterius eum fuisse discipulum Joannis a Lapide, ac postea professorum Tubingæ in linguis doctissimum, circa Annum 1500; dedit autem sibi nomen *Capnio*, quoniam idem sonat Græcè, quod *Reuchlin* Germanicè, id est *parvus fumus*, hinc, ad exemplum omnium fere editionum, titulus currens paginarum est, *Apotheosis Capnionis.*

4 Relatio in divorum numerum, idem est quod Græca vox *apotheosis*, estque res a paganis desumpta; pagani enim bene meritos de republica in numerum divorum referebant, pontificii vero vel papa bene meritos de religione, scil. de partibus suis: *i. e.* declarant eos esse receptos in beatorum consortium, mereriique ut iis supplicetur. Directus autem Erasmi finis in hoc colloquio hic est, ut honoret, quàm maxime posset, hunc virum probum Reuchlinum, qui (prout isthuc Erasmus maximi faciebat) tantopere meruisset de studiis liberalibus; at suspicor præterea Erasmum duos habuisse magis latentes in eo fines; primùm, nobis parum curandum esse de canonizatione vel non canonizatione proborum, dummodo probi vere fuerint, & utiles generi humano, cùm hunc Reuchlinum tanto honore prosequatur, qui nunquam a papa in numerum divorum relatus sit; secundum, minimi faciendas esse revelationes, somnia, apparitiones, multáque alia similia, quibus scatent sanctorum Legendæ, cùm tam facile tale quid ipse commentus sit (ut ex sequentibus palam est) de viro alioquin probo, sancto, perillustri, reipublicæque literariæ perutili, quod nullum aliud fundamentum habeat, quam ipsius imaginatio, sicut ex Legendis fere omnia nullum aliud habent, quam monachorum deliria vel commenta.

Nec miſerè quiſquam, qui bene vixit, obit.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

Po. UNde nobis petaſatus [1]? *Br.* E Tubinga [2]. *Po.* Nihílne iſthic rei novæ? *Br.* Equidem demiror uſque adeo mortales omnes teneri ſiti quadam rerum novarum. At ego Lovanii [3] Camelum [4] quendam audivi concionantem, fugiendum quicquid eſſet novum. *Po.* Vocem Camelo dignam! Dignus erat homo, ſi tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre ſubligar, ſemper veſcatur putribus ovis, nec aliud bibat quàm vappam [5]. *Br.* At idem, nè ſis inſcius, non uſque adeò delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum [6], quàm recens. *Po.* Sed omiſſo Camelo, dic ſi quid adfers novi. *Br.* Adfero quidem, ſed, ut ille aiebat, malum [7]. *Po.* Atqui iſthuc ipſum olim erit vetus. Ita fieri neceſſe eſt, ut, ſi omnia vetera ſint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona ſunt, fuerint olim mala; & quæ nunc ſunt mala, ſint olim futura bona. *Br.* Ita videtur juxta decretum Cameli. Imò conſequitur, ut qui olim adoleſcens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc ſit bonus fatuus, quia ſenuit [8]. *Po.* Sed age, prome quicquid eſt. *Br.* Egregius ille trilinguis eruditionis phœnix [9] Joannes Reuchlinus vitâ defunctus eſt. *Po.* Rem certam narras? *Br.* Certiorem quàm vellem. *Po.* Sed quid iſthuc mali, relictâ poſteris honeſtiſſimi nominis immortali memoriâ, ab hujus vitæ malis demigrare in conſortium beatorum? *Br.* Quis iſthuc tibi indicavit? *Po.* Res ipſa. Nec enim poteſt aliter mori, qui ſic vixit. *Br.* At magis etiam iſthuc diceres, ſi ſcias, quod ego. *Po.* Quidnam, obſecro? *Br.* Non eſt fas referre [10]. *Po.* Quam ob rem? *Br.* Quia qui credidit [11], ſtipulatus eſt arcani ſilentium. *Po.* Eadem lege committe & mihi: recipio [12] tibi ſilentium optimâ fide. *Br.* Quanquam iſta fides me jam ſæpenumero fefellit; tamen

1 Quid ſit *petaſus* videbis in dictionario, hinc concludas quid *petaſatus* ſit.

2 Sueviæ urbs eſt, ſatis nota, ad Neccarum.

3 Vide pag. 62. num. 5.

4 An hic *camelus* ſit ſimpliciter Carmelita monachus, ut vulgò creditur, vel quidam concionator qui in Eraſmum invehebatur, & ab eo parvi fiebat, cujus nomen proprium erat *Camel, Cambel*, vel *Chameau*, lectori determinandum relinquo.

5 Siquidem vinum vetus tempore vappa fit.

6 *Pottage made yeſterday.*

7 Quoniam is *ille*, quicunque ſit, judicabat omne novum malum.

8 Ne credas, lector, hæc omni de novis & veteribus caſu mero dici, à novitate enim non abhorrebat Eraſmus, *i. e.* a Reformatione, quæ nova cenſeri poteſt, ſi reſpicias ad tempus illud, & paucis ſeculis antecedentia; ſed omninò antiqua ſi ad Chriſti, apoſtolorum, & diſcipulorum eorum tempus reſpicias.

9 Vocem *trilinguis* vidiſti jam, pag. 5. num. 6. *phœnix* in promptu eſt in dictionario; hinc concludas, Eraſmum ſenſiſſe, nullum hactenus extitiſſe ei parem in linguis.

10 Nominare.

11 Dixit & declaravit.

12 Promitto.

tamen age, committam : præſertim cum res ſit ejus generis, ut expediat etiam eſſe nota bonis omnibus. Eſt Tubingæ quidam inſtituti Franciſcani, vir omnibus habitus eximiæ ſanctimoniæ, præterquam ipſi. *Po.* Magnum dicis argumentum veræ ſanctimoniæ. *Br.* Agnoſceres hominem, & fatereris verum, ſi nomen ederem. *Po.* Quid, ſi divinem ? *Br.* Licet. *Po.* Admove aurem. *Br.* Quid opus, cùm ſimus ſoli ? *Po.* Ita mos eſt [1]. *Br.* Is ipſe eſt. *Po.* Eſt homo certiſſimæ fidei. Mihi Sibyllæ folium [2] erit quicquid ille dixerit. *Br.* Audi igitur totum dialogum bonâ fide. Ægrotabat noſter Reuchlinus, ſatis quidem periculosè, ſed ita ut bona ſpes eſſet, fore ut revaleſceret ; vir dignus qui nunquam ſeneſceret, ægrotaret, aut moreretur. Mane viſebam meum Franciſcanum, ut animi mei moleſtiam oratione ſuâ leniret. Nam ægrotabam unà cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. *Po.* Phy [3] ! quis illum uſquam non amavit, niſi vir peſſimus ? *Br.* Hic Franciſcanus meus, Braſſicane, inquit, emove penitùs ex animo mœrorem omnem, Reuchlinus noſter deſiit ægrotare. Quid ! inquam, an ſubitò revaluit ? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, ſed ita, ut poſthac non ſit illi formidanda valetudo adverſa. Noli flere (nam videbat erumpentes lachrymas) prius, quàm audias rem omnem. Sex dies ſunt, quod hominem non inviſeram, ſed tamen quotidianis precibus illius ſalutem [4] Domino commendabam. Hodiernâ nocte cum me à matutinis hymnis [5] in ſtrato compoſuiſſem, blandus quidam miniméque gravis ſomnus obrepſit. *Po.* Neſcio quid læti mihi præſagit animus. *Br.* Non eſt tibi læva [6] mens. Viſus ſum mihi, inquit, conſiſtere ad ponticulum quendam, per quem tranſitus erat in pratum quoddam longè amœniſſimum. Adeò blandiebatur oculis graminum & frondium pluſquam ſmaragdinus viror, ſic arridebant incredibili colorum varietate floſculorum ſtellulæ ; ſic ſpirabant [7] omnia, ut, quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur feliciſſimus ille campus, nec vivere, nec virere, videretur, ſed mortua, inamœna, putidáque omnia. Atque interim dum totus ſum in eo ſpectaculo, commodùm præterierat Reuchlinus ; præteriens Hebraicè precatus eſt pacem [8]. Jam medium pontis tranſierat prius, quàm ſentirem ; parantem accurrere reſpiciens vetuit. *Nondum fas*, inquit. *Quinto ab hinc anno nos ſequéris. Interim eorum quæ aguntur teſtis ac ſpectator aſſiſtito.* Hic ego :

1 Supponas Pompilium nomen hominis in aurem Braſſicano dicere.

2 Vid. pag. 52. num. 3.

3 Admirantis eſt.

4 Valetudinem.

5 *Mattins, morning prayers* ; ſed obſervandum has preces apud monachos fieri poſt mediam noctem, multo ante lucem, ita ut quis poſt eas non incongruè petat lectum.

6 *Id eſt*, non a vero aberras, ex Virgilio, Eclog. i. 16. *Si mens non læva fuiſſet.* Hinc que apud Gallos veluti proverbialiter dicitur, *donner a gauche*, cùm quis a ſcopo aberrat.

7 *Smelt ſo ſweetly*..

8 S.quidem hæc erat Judæorum ſalutatio, ut vidiſti pag. 3.

ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an veſtitus? ſolus, an comitatus? Veſtium, inquit, nihil habebat, præter unam candidiſſimam: Damaſcenam [1] eſſe dixiſſes, candore mirè lucido: ponè ſequebatur puer incredibili ſpecie, alatus: ſuſpicabar illius eſſe genium bonum. *Po.* Sed nullúſne comitabatur genius malus? *Br.* Imò aliquot, ut Franciſcanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo ſequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, niſi quòd explicatu alarum gilvas veriùs, quam candidas plumas, oſtenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, niſi quòd ſingulæ ſedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, criſtam geſtantes vertice, roſtris & unguibus aduncis, ventre prominente. Harpyiæ [2] videri poterant, ſi tres modò fuiſſent. *Po.* Quid moliebantur iſtæ furiæ? *Br.* Procul, inquit, obſtrepebant heroi Reuchlino, & impetituræ videbantur, ſi licuiſſet. *Po.* Quî minus licuit? *Br.* Quia verſus Reuchlinus, objectâ manu crucis imaginem exprimens, *Abite*, inquit, *quò dignum eſt, malæ peſtes. Satis ſit vobis negotium ſacéſſere mortalibus: in me, jam immortalibus adſcriptum, nihil habet juris veſtra dementia.* Vix ea dixerat, inquit Franciſcanus, mox abierant fœdiſſimæ volucres, ſed relicto fœtore, ad quem collatum oletum videri poſſet ſampſucium, aut foliatum. Dejerabat ſe citiùs vel ad inferos deſcenſurum, quàm ſuſtineret iterum afflari tali thymiamate. *Po.* Malè ſit illis peſtibus. *Br.* Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciſcanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus [3], qui Reuchlinum hiſce verbis compellabat: *Salve, collega ſanctiſſime. Datum eſt hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in conſortium cœlitum, quod tuis ſanctiſſimis laboribus deſtinavit divina benignitas.* Simulque veſtem protulit, quâ Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quâve ſpecie videbatur Hieronymus? Erâtne tam ſenilis, quàm illum pingunt? aut cucullam habebat, aut galerum, ac pallium cardinalitum, aut leonem comitem [4]? Ad hæc ille: Nihil, inquit, iſtiuſmodi. Species erat amœna, quæ ſic

1 *Of Damaſk*, ſericam ex Damaſco, urbe Syriæ, olim propter talia celebratiſſima.

2 Aves ſunt à poëtis fictæ, qualitatibus à Furiis non abſimiles, & tantundem numero, tres nempe, ſed nomina diverſa; Furiæ ſunt Tiſiphone, Alecto, & Megæra; Harpyiæ vero, Aello, Ocypete, & Celeno. Sic de his Virgilius Æn. iii. 217. *Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper ora fame.*

3 Is potius quàm alius ex patribus, quoniam verſatiſſimus erat in linguis, ſicut Reuchlinus.

4 Quoniam his quatuor modis depingitur apud pontificios; cum cuculla, ſiquidem exiſtimatur fuiſſe monachus a pleriſque; cum pileo, vel galero, utpote qui tantummodo ſacerdos ſecularis fuiſſe judicatur ab aliis; cum pallio cardinalitio, quippe quidam uſque adeò inſaniverunt, ut contenderint eum fuiſſe cardinalem, quamvis abſurdiſſimum ſit, quippe Hieronymi tempore neque res, neque nomen, nota; at unde leo: neſciam, niſi quod ſtrenuus erat in diſputatione.

ſic ætatem teſtabatur, ut nihil haberet ſqualoris, dignitatis plurimum. Quorſum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? veſtem gerebat ad talos uſque demiſſam; cryſtallum diceres pellucidam. Ejuſdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædem pyropon præ ſe ferebant, nonnullæ ſmaragdum, tertiæ ſapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. *Po.* Conjicio id fuiſſe inſigne trium linguarum, quas callluerunt. *Br.* Non eſt dubium. Nam & fimbriæ, ut aiebat, trium linguarum literis, triplici colore diſtinctis, viſebantur inſcriptæ. *Po.* Num incomitatus aderat Hieronymus? *Br.* Incomitatus, inquis? Totus ille campus obſidebatur myriadibus Geniorum [1], nec aliter oppleverant aërem totum, quàm videmus in ſolis radiis volitare minuta corpuſcula, quæ vocant ἄτομα [2], ſi tamen à re tam humili huc ducenda eſt comparatio. Neque cœlum videre licuiſſet, neque campum, niſi pellucerent omnia. *Po.* Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum eſt? *Br.* Hieronymus, inquit, honoris gratiâ complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando oſculo complexus eſt. Atque interea vaſto hiatu cœlum ſupernè diduxit ſeſe, majeſtatem quandam inenarrabilem exhibens ſic ut ad eam ſpeciem cætera pænè ſorderent, quæ tamen antea videbantur eſſe mirifica. *Po.* Non poſſis aliquam imaginem nobis depingere? *Br.* Quî poſſum ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit ſe ullis vocibus vel ſomnium [3] rei poſſe depingere: tantum hoc aiebat, ſe vel millies mori paratum, ſi liceat iterum eo ſpectaculo, quamlibet exiguo momento, frui. *Po.* Quid tandem? *Br.* Ex hiatu cœli demiſſa eſt ingens columna igne pellucido, ſed amœno: per eam in complexu duæ ſanctiſſimæ animæ ſubvectæ ſunt in cœlum, choris angelicis tantâ melodiâ delinientibus omnia, ut Franciſcanus neget, ſe unquam ejus voluptatis meminiſſe poſſe, quin erumpant lachrymæ. Secuta eſt mira fragrantia. Ubi ſomnus reliquit hominem, ſi tamen ille ſomnus dicendus eſt, erat dementi ſimilis; non credebat ſeſe eſſe in cellula ſua; requirebat pontem ac pratum ſuum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare, poterat. Seniores ejus collegii, ubi ſenſerunt rem non eſſe fabuloſam (nam compertum eſt eâdem horâ terris exceſſiſſe Reuchlinum, quâ viſio viro illi ſanctiſſimo apparuit) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis ampliſſimis remuneratur. *Po.* Quid igitur ſupereſt, niſi ut ſanctiſſimi viri nomen adſcribamus calendario ſanctorum? *Br.* Id ego facturus eram, etiam ſi nihil tale vidiſſet Franciſcanus, & quidem aureis

1 Angelorum.

2 *Atomos*, cujus nominativum *atomus* reperies in dictionario.

3 Speciem minimam; ſed hac voce utitur, quoniam totum nihil eſt niſi ſomnium.

reis literis [1], proximè divum Hieronymum. *Po.* Emoriar, niſi idem facturus ſum in codice meo. *Br.* Quin & in meo lararío [2] ſtabit aureus inter divos ſelectos. *Po.* Stabit & in meo vel gemmeus, ſi ſuppetat animo facultas. *Br.* Ponetur in bibliotheca, Hieronymo proximus. *Po.* Addetur & meæ. *Br.* Imò ſi grati volent eſſe, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præſertim ſacras. *Po.* Dignus eſt videlicet. Sed nihil te movet ille ſcrupulus, quòd nondum relatus eſt in numerum divorum auctoritate Romani pontificis? *Br.* Quis canonizavit [3] (ſic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria ſanctior apud pios omnes? horum quos inſignis pietas, quos ingenii vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an Catharinæ Senenſis, quam in divarum numerum retuliſſe fertur Pius, ejus nominis ſecundus, in gratiam ordinis & urbis [4]? *Po.* Vera prædicas. Ille demum verus cultus eſt, qui ſponte cœlo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuò ſentiuntur. *Br.* Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, ſi quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis ſuæ monumenta. Benefactis conſecravit nomen ſuum immortalitati. Nunc exemptus malis, cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. *Po.* At multa paſſus eſt in vita. *Br.* Sed plura paſſus eſt divus Hieronymus [5]. Felicitas eſt, ob bona pati à malis. *Po.* Fateor certè; ob optima à peſſimis multa perpeſſus eſt Hieronymus. *Br.* Quod olim fecit Satanas per Scribas & Phariſæos in Dominum Jeſum, hoc & nunc facit per Phariſaicos [6] quoſdam in optimos quoſque viros, ac de genere mortalium ſuis vigiliis benè merentes. Nunc ille metit optimam meſſem pro ſemente, quam fecit. Interim noſtræ partes erunt, illius memoriam habere ſacroſanctam [7]; illius nomen ferre laudibus; ac ſubinde illum ſalutare verbis hujuſmodi: *O ſancta anima,*

1 Quod non fit, niſi nobiliſſimis ſanctis, aut divis, ac veluti claſſis tertiæ & ſupremæ; qui enim primæ ſeu inferioris, vulgato colore, qui ſecundæ rubro, qui tertiæ tandem, aureo colore vel literis aureis inſcribuntur, in calendario, a curioſis pontificiis.

2 *In my Chapel.*

3 Vox enim non Latina, ſed hîc neceſſaria, & intelligitur ab omnibus, papa enim (cui jus eſt canonizandi) nunquam canonizavit Hieronymum, Paulum, vel Mariam.

4 Quia nihil præter hæc duo, eam commendabant hnic papæ, erat enim hæc Catharina ex Senis vel Sienna, Etruriæ urbe, unde hic quoque papa, & monachi [illegible] dominici ordine, cui favebat hic Pius, vocatus ante Papatum (quem obtinuit Anno 1458) Æneas Sylvius, at reſpicit præterea auctor ad abſurda imo & blaſphema, quæ de hac Catharina referuntur in Legendis, quod nempe Chriſto nupſerit præſentibus, Maria, Joanne, & Davide, ſed tacitè metu odii.

5 Siquidem propter perſecutiones in deſerta ſeceſſit, unde evocatus Romam, perſecutiones iterum vitare non potuit, &c.

6 Qui ſunt iſti Phariſaici, videas lector.

7 Non tam altè ſonat hæc vox linguâ Latinâ, quam ſonaret linguâ noſtrâ vernaculâ.

anima, ſis felix linguarum cultoribus, faveto linguis ſanctis, perdito malas linguas, infectas veneno gehennæ. *Po.* Ita faciam, ac ſedulò prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam deſiderent, quandoquidem hoc receptum, quâ ſanctiſſimi herois memoriam celebrent. *Br.* Hoc dicis, quod iſti *Collectam* [1] appellant? *Po.* Scilicet. *Br.* Hanc paraveram & ante mortem. *Po.* Recita, quæſo. Br. *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam apoſtolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuam ſanctum cœlitùs inſtruxeras, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo revocâſti* [2]: *da ut omnibus linguis omnes ubique prædicent gloriam Filii tui Jeſu, ut confundas linguas pſeudoapoſtolorum* [3], *qui conjurati ſubſtruunt impiam turrim Babel* [4], *tuam gloriam obſcurare conantes, dum ſuam ſtudent attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jeſu Filio tuo unigenito, Domino noſtro, & Spiritu Sancto, in æterna ſecula, Amen* [5]. *Po.* Elegans profectò & pia precatio: diſpeream niſi mihi quotidie dicetur. Et hunc occurſum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. *Br.* Iſto gaudio diu fruere, ac vale. *Po.* Vale tu quoque. *Br.* Valebo, ſed non coquus [6].

PROCUS

1 Sic & vocatur ſermone vulgari apud nos.

2 Deberet eſſe mitigatio quædam aſſertionis per vocem *quodamm*, aut aliquam ſimilem.

3 Jam vidimus, pag. 102. num. 2.

4 Audaciâ captâ; ædificatio enim turris Babel ab hominibus poſt diluvium, ut habetur Gen. xi. cœptum audax in Deum ipſum.

5 Obſerva, lector, quàm ſimilis ſit hæc collecta noſtris, in pari caſu, quod nihil ſit in ea, ſupplicationem divorum redolens, ac inde certò concludas, ni fallor, auctorem, ſi licuiſſet, maluiſſe tales preces obtinere in eccleſia, quam ſupplicationes quibus aliquid a ſanctis flagitamus, ſed alius obtinebat uſus, cui ſe aliquando conformem dabat auctor, propter rationes quas alibi indicavimus.

6 Propter æquivocationem (ſi ad pronunciationem attendas) vocis ultimæ *quoque*, a Pompilio uſurpatæ; alluditur ad id quod de Cicerone Quintilianus, lib. vi. cap. de riſu, ſcil. quidam candidatus, Coci filius, petebat ſuffragia a quodam, quod obſervans Cicero, Coci filium alloquens ei per jocum dixit, *Ego tibi favebo quoque*, quod ſi, ut jam indicavimus, attendas ad pronunciationem ſignificare poterat, *I will favour you alſo*, vel, *Cook, I will favour you.* Hinc apparet *c*, & *qu*, pronunciata olim eodem modo à Romanis; ambo nunc quoque eodem modo ſonant apud Gallos, videl. cum *a*, *o*, vel *u*, ſubjunguntur huic *c* in eadem ſyllaba; at non inde ſequitur Gallos nunc ea pronunciare eodem modo, quo ea pronunciabant Latini; Galli enim ea pronunciant ſicuti nos pronunciamus *k*, at probabile eſt, Latinos ea pronunciâſſe, ut nos pronunciamus *ch*, hæc ſatis ſuper his; obſervemus tamen inſuper, graviſſimos viros aliquando ſuper vocum ambiguitate jocari non dedignatos, tranſeat, dum rarò, cum ſale, & ſine injuria in proximum fiat, tandemque fumus pro auro nobis non vendatur.

PROCUS ET PUELLA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc procationem exhibet caſtiſſimam, philoſophica multa jocis admiſcens. De non præcipitando conjugio ; de delectu non ſolum corporum, ſed multo magis animorum ; de firmitate conjugii, de non contrahendo conjugium ſine conſenſu parentum ; de caſte colendo matrimonio, de ſancte educando liberos. Anima eſt non ubi animat, ſed ubi amat. Viri deformis deſcriptio. Conjugium virginitati prælatum : non capiſtrum, ut vulgò. Affectus non adhibendi in conſilium, ſed ratio.

PAMPHILUS [1], MARIA.

Pa. SAlve crudelis, ſalve ferrea, ſalve adamantina. *Ma.* Salve tandem & tu, Pamphile, quoties & quantum voles, quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei ; Maria vocor. *Pa.* At Martia dici oportuit. *Ma.* Quid ita, quæſo? Quid mihi cum Marte ? *Pa.* Quia quemadmodum illi Deo pro ludo eſt homines interficere ; ita & tibi : niſi quod tu Marte crudelior, occîdis etiam amantem. *Ma.* Bona verba. Ubinam ſtrages iſta mortalium, quos ego occîdi ? Ubi ſanguis interfectorum ? *Pa.* Unum cadaver vides exanime, ſi modò me vides. *Ma.* Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas ? utinam mihi nunquam occurrant umbræ [2] formidabiliores ! *Pa.* Ludis tu quidem ; tamen interim miſerum exanimas [3], & crudelius occîdis, quàm ſi confoderes telo. Nunc longo cruciatu excarnificor miſer [4]. *Ma.* Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occurſum abortierunt [5] ? *Pa.* Atqui pallor arguit exſanguem magis, quàm ulla ſit umbra. *Ma.* Atqui iſte pallor tinctus eſt violâ. Sic palles ut ceraſum matureſcens, aut uva purpuraſcens. *Pa.* Satis procaciter rides miſerum. *Ma.* Atqui ſi mihi non credis, admove ſpeculum. *Pa.* Non optârim aliud ſpeculum ; nec arbitror eſſe clarius ullum, quàm in quo me nunc contemplor. *Ma.* Quod ſpeculum mihi narras ? *Pa.* Oculos tuos. *Ma.* Argutator [6], ut ſemper tui ſimilis es ! Sed unde doces eſſe exanimem te ? An cibum capiunt umbræ ? *Pa.* Capiunt, ſed inſipidum, qualem ego. *Ma.* Quibus igitur veſcuntur ? *Pa.* Malvis, porris, & lupinis [7]. *Ma.* Atqui tu non abſtines à capis & perdicibus. *Pa.* Verum ; ſed interim nihilo plus ſapiunt palato meo, quàm ſi malvis veſcerer, aut betis abſque pipere, vino, & aceto. *Ma.* O te miſerum ! & tamen interim obeſulus es. An & loquuntur exanimes ? *Pa.* Sic ut ego, voce perquam exili. *Ma.* Atqui nuper cum

1 Nomen eſt amantium commune apud comicos, Terentium præſertim, Græcum eſt origine, *i. e. omnia*, vel potius, *omnimodo* vel *valde amant*.

2 Mentes ſeparatæ, *ghoſts*.

3 Ex Horatio locutio, *Car me querelis exanimas tuis ?* Od. ii. 17, 1.

4 Parumper amplificatum, ſed ſic amantes.

5 Quoniam Pamphilus ſeipſum vocaverat *cadaver exanime*, proindeque ſpectrum, ad cujus præſentiam ita turbantur gravidæ, ut fœtum immaturum edant.

6 *Banterer*.

7 Siquidem hæc omnia vilia & inſipida, umbríſque digna, ſi umbræ aliquid edant.

cum audirem te convitiantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obſecro te, num etiam ambulant umbræ? num veſtiuntur? num dormiunt? *Pa.* Etiam coëunt [1], ſed ſuo more. *Ma.* Næ tu ſuavis nugator es. *Pa.* Sed quid dices, ſi argumentis Achilleis [2] evincam, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam? *Ma.* Abſit omen [3], Pamphile, ſed aggredere ſophiſma. *Pa.* Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud eſſe, quàm abductionem animæ à corpore. *Ma.* Largior. *Pa.* Sed ita, ut ne repoſcas quod dederis. *Ma.* Non fiet. *Pa.* Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam eſſe. *Ma.* Accedo. *Pa.* Concedes & illud, quòd à graviſſimis auctoribus dictum, tot ſeculorum ſuffragiis comprobatum eſt, animam hominis non illic eſſe ubi animat, ſed ubi amat. *Ma.* Iſthuc explana craſſiùs; non enim ſatis aſſequor quid velis. *Pa.* Et hoc ſum infelicior, quòd iſthuc non æquè ſentis atque ego. *Ma.* Fac ut ſentiam. *Pa.* Eadem operà fac ut ſentiat adamas. *Ma.* Equidem puella ſum, non lapis. *Pa.* Verum; ſed adamante durior. *Ma.* Sed perge colligere [4]. *Pa.* Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec ſentiunt, etiamſi occîdas. *Ma.* Audivi ſanè. *Pa.* Quid conjectas eſſe in cauſa? *Ma.* Dic tu philoſophe. *Pa.* Nimirum quoniam animus eſt in cœlis, ubi habet quod vehementer amat, & abeſt à corpore. *Ma.* Quid tum poſtea? *Pa.* Quid tum, dura? Illud conſequitur, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam. *Ma.* Ubi eſt igitur anima tua? *Pa.* Illic ubi amat. *Ma.* Quis autem ademit tibi animam? Quid ſuſpiras? Dic liberè, dices impunè. *Pa.* Crudeliſſima quædam puella, quam ego tamen, ne mortuus quidem, odiſſe poſſum. *Ma.* Humanum ingenium [5]. Sed cur illi viciſſim non adimis ſuam animam, par pari, quod aiunt, referens? *Pa.* Nihil me felicius, ſi quidem liceat facere permutationem, ſic ut illius animus viciſſim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. *Ma.* At licétne mihi tecum viciſſim ſophiſtam agere? *Pa.* Sophiſtriam [6]. *Ma.* Num fieri poteſt, ut idem corpus

1 Vox æquivoca, quâ gaudet uti Pamphilus, in ſtrictiori ſignificatione, alludens ad fabulam de Echo apud Ovidium Met. lib. iii. quid enim affinius umbræ quàm Echo? ſed quàm concinniùs dixerit Ovidius, videat lector. Echo deperibat in Narciſſum, Narciſſus venabatur, & ad venationis comites, *Huc coeamus ait*, tunc ſubjungit Ovidius, *nullique libentius unquam reſponſura ſono, Coeamus, rettulit Echo*, &c.

2 Fortiſſimis; fortiſſimus enim fuit Achilles.

3 *Id eſt*, res falſa ſit, & quod dicturus es, non conducat ad eventum rei, ſiquidem vulgus putat, quòd loqui de aliqua re conferat aliquid ad hujuſce rei eventum.

4 Argumenta ſcil. *Go on with your inferences.*

5 *A very kind diſpoſition indeed!*

6 Neſciam an vox ſit in uſu, ſed non eſt *ſophiſta* fœminini generis; ſophiſta olim idem quod philoſophus, ſed nunc is eſt qui fallacibus argumentis deludit.

corpus ſit animatum, & exanime? *Pa.* Non eodem quidem tempore. *Ma.* Cum abeſt anima, tum mortuum eſt corpus? *Pa.* Eſt. *Ma.* Nec animat, niſi cum adeſt? *Pa.* Eſto ſanè. *Ma.* Quî fit igitur, ut, cum ibi ſit ubi amat, animet tamen corpus unde demigravit? Quòd ſi animat, etiam cùm amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum eſt? *Pa.* Argutare tu quidem ſatis ſophiſticè; ſed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcunque corpus animantis, impropriè dicitur anima, cum re verâ ſint tenues quædam animæ reliquiæ, non aliter quàm odor roſarum manet in manu, etiam roſâ ſubmotâ [1]. *Ma.* Difficiles eſt, ut video, vulpem capere laqueo [2]. Sed illud reſponde; Nónne agit, qui occîdit? *Pa.* Maximè. *Ma.* Et patitur qui occiditur? *Pa.* Scilicet. *Ma.* Quî fit igitur, ut cùm qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occîdere dicatur, quæ amatur, cùm amans potius occîdat ſeipſum? *Pa.* Imò contrà; qui amat, patitur; quæ amatur agit. *Ma.* Iſthuc nunquam evinces apud Areopagitas [3] grammaticos. *Pa.* At evincam apud Amphictyones [4] dialecticos. *Ma.* Verùm nè graveris & illud reſpondere; volens amas, an nolens? *Pa.* Volens. *Ma.* Cum igitur liberum ſit non amare, videtur homicida ſui, quiſquis amat; prætérque jus accuſat puellam. *Pa.* Atqui puella non ideò occîdit, quòd amatur; ſed quòd non amat mutuùm. Occîdit autem quiſquis ſervare poteſt, nec ſervat. *Ma.* Quid ſi juvenis amet inconceſſa, hoc eſt, uxorem alienam, aut virginem Veſtalem [5], num illa amabit mutuùm, ut ſervet amantem? *Pa.* Sed hic [6] juvenis amat, quod amare fas piúmque eſt, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod ſi leve eſt homicidii crimen, & veneficii ream peragam. *Ma.* Iſthuc prohibeant ſuperi. An Circen [7] quampiam ex me facies? *Pa.* Aliquid & iſtâ crudelius. Nam porcus

1 Satis congrue in amante, non item in philoſopho.

2 Proverbium, hinc quod vulpes ſit animalium aſtutiſſimum.

3 *Areopagus* Athenis erat vicus, aut collis, Martis, in quo ſedebant Areopagitæ, judices de capitalibus; grammatici ergo Areopagitæ ſunt diligentes atque accurati grammatici, qui omnia verba & res ponderant accurate, ſicuti faciebant, vel ſaltem facere debebant, Areopagitæ, judices de capitalibus.

4 Idem ſenſu quod *Areopagitæ grammatici*, ſed cum majori energia; Amphyctiones enim erant ex decem Græciæ populis legati, qui conveniebant ad Thermopylas, ad conſulendam totius corporis bono, proindeque Areopagitis præponendi: unuſquiſque præterea ſcit dialecticos grammaticis præponendos quoque: vult ergo dicere Pamphilus, ſe plus facturum quam amica requirat, ſuamque theſim ſupra omnem contradictionem probaturum.

5 Quoniam ex inſtituto & voto nunquam habere debebant illæ virgines Veſtæ dicatæ cum viro conſortium, & ſi haberent, ſepelirentur vivæ; contra jus & fas ergo cum eis congredi, ſicut & cum uxoribus alienis.

6 Seipſum commonſtrat.

7 Celebrata eſt venefica apud poëtas, quæ cautum Ulyſſem pæne perdidit, ac ſocios ejus in procos, urſos, &c. transformavit, atque ad id alluditur in ſequentibus. Veritas hiſtoriæ hæc eſt, quòd ita capti ſint apud eam deliciis, ut admodum ægrè ab ea potuerint avelli.

porcus aut urſus eſſe malim, quàm id quod nunc ſum, exanimis. *Ma.* Quo tandem veneficii genere perdo homines? *Pa.* Faſcino [1]. *Ma.* An igitur vis, ut poſthac abs te deflectam noxios oculos? *Pa.* Bona verba. Imò magis adflecte. *Ma.* Si mihi ſunt oculi faſcinatores, quî ſit, ut non contabeſcant & cæteri, quos obtueor? Itaque ſuſpicor faſcinum iſtud eſſe in tuis oculis, non in meis. *Pa.* Non ſat tibi erat jugulare Pamphilum, ni inſultes inſuper? *Ma.* O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exſequiæ? *Pa.* Opinione tuâ celerius, ni tu ſuccurras. *Ma.* Egon' rem tantam poſſum? *Pa.* Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. *Ma.* Si quis mihi porrigat panacen [2]. *Pa.* Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius, imò quid æquius? Non aliter abſolvêris ab homicidii crimine. *Ma.* Apud quod tribunal peragar rea? Areopagitarum? *Pa.* Non; ſed apud tribunal Veneris. *Ma.* Aiunt deam eſſe placabilem? *Pa.* Imò nullius ira perinde formidabilis. *Ma.* Habet fulmen? *Pa.* Non. *Ma.* Habet tridentem? *Pa.* Nequaquam. *Ma.* Habet haſtam [3]? *Pa.* Minimè: ſed eſt dea maris [4]. *Ma.* Non navigo. *Pa.* Sed habet puerum. *Ma.* Non eſt formidabilis ætas. *Pa.* Vindicem ac pervicacem [5]. *Ma.* Quid is mihi faciet? *Pa.* Quid faciet? Prohibeant omnes ſuperi! Nolim enim illi malum ominari, cui benè volo. *Ma.* Tamen effare; nulla mihi ſuperſtitio eſt. *Pa.* Dicam ergo. Si hunc ſpreveris amantem, non omninò mutuo indignum amore, niſi fallor, ille fortaſſe juſſu matris immittet tibi peſſimo veneno tinctum jaculum, ut in ſordidum aliquem depereas, qui te tamen non redamet. *Ma.* Supplicium narras abominandum. Ego ſanè vel mori præoptârim, quàm perditè amare deformem, nec amore mutuo reſpondentem. *Pa.* Atqui nuper hujus mali fuit exemplum inſigniter editum in puellam quandam. *Ma.* Ubi locorum? *Pa.* Aureliæ [6]. *Ma.* Quot anni ſunt? *Pa.* Quot anni! Vix ſunt menſes decem. *Ma.* Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? *Pa.* Nihil; novi tanquam te. *Ma.* Quin igitur edis nomen? *Pa.* Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuiſſet? Idem habebat nomen, quod tu. *Ma.* Pater quis erat? *Pa.* Vivit adhuc inter jureconſultos præcipui nominis, re ſplendidâ. *Ma.* Adde nomen. *Pa.* Mauritius. *Ma.* Cognomen. *Pa.* Aglaius. *Ma.* Vivítne mater?

1 Species eſt veneni, quod oculis ineſſe dicitur, non abſimile huic quod a vulgo baſiliſco tribuitur, intelligit ergo, quod oculis amicæ pereat.

2 Herba, quæ prout nomen, quod Græcum eſt, ſonat, dicitur vel ſupponitur curare omnes morbos; at ubi talis herba?

3 Hæ quæſtiones omnes, ex eo quòd à poëtis tribuatur fulmen Jovi, tridens Neptuno, haſta Palladi, filius Veneri, ſed qui præ omnibus his timendus, propter jacula, ut infra videbis.

4 Quoniam ex ſpuma maris nata dicitur.

5 *Habet* ſcil. *puerum.*

6 *Orleans*, urbs eſt non longè diſtans a Pariſiis.

ter? *Pa.* Nuper reliquit ſuperos [1]. *Ma.* Quo morbo periit? *Pa.* Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametſi vir cum primis fortis, periclitabatur. *Ma.* Licètne ſcire matris quoque nomen? *Pa.* Maximè. Sophronam nemo non novit. Sed quid ſibi vult iſta percontatio? An me putas apologum comminiſci? *Ma.* Egon' de te ſuſpicarer hoc? Hæc ſuſpicio pronior [2] eſt in ſexum noſtrum. Sed narra, quid acciderit puellæ? *Pa.* Puella erat honeſto loco nata, ut dixi, re lautâ, formâ perquam eleganti: quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non diſſimilis. *Ma.* Quo nomine? *Pa.* Hei mihi, offendor omine; Pamphilus & ille dictus eſt. Illa nihil non tentantem pertinaciſſimè ſprevit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo pòſt, illa deperire cœpit in quendam, ſimium veriùs quàm hominem. *Ma.* Quid ais? *Pa.* Adeo perditè, ut ſatis dici non queat. *Ma.* Tam elegans puella tam deformem [3]? *Pa.* Vertice acuminato, raro capillitio [4], eoque lacero & impexo, furfure ac lendibus oppleto: plerumque cranii cutem nudaverat alopecia; oculis refugis [5], naribus ſimis ac ſurſum hiantibus, ore ſparſo [6], dentibus putridis, balbutiente linguâ, mento ſcabioſo; ſcapulas deformabat gibbus; venter prominulus, crura vara. *Ma.* Therſiten [7] quempiam mihi depingis. *Pa.* Imò aiunt illi non fuiſſe niſi unam auriculam. *Ma.* Altera perierat illi fortaſſe in bello. *Pa.* Imò in pace. *Ma.* Quis hoc auſus eſt? *Pa.* Dionyſius carnifex. *Ma.* Fortaſſe formæ infelicitatem penſabat res ampla domi. *Pa.* Imò decoxerat, ac plus quàm animam [8] debebat. Cum hoc merito tam inſignis puella nunc degit ætatem, ac ſubinde vapulat. *Ma.* Rem miſeram narras. *Pa.* Sed veram. Sic viſum eſt Nemeſi [9] juvenis ſpreti contumeliam ulciſci. *Ma.* Ego citiùs optarem extingui fulmine, quàm talem ferre maritum. *Pa.* Ergo nè provoca Nemeſin, & amantem redama. *Ma.* Siquidem iſthuc ſatis eſt, redamo. *Pa.* Sed optârim iſtum amorem eſſe perpetuum ac proprium; conjugem ambio, non amicam. *Ma.* Neque me id fugit; ſed diu deliberandum eſt in eo, quod ſemel cœptum reſcindi non poteſt. *Pa.* Apud me quidem nimium diu deliberatum eſt. *Ma.* Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus conſultor. Nam cæcum eſſe ferunt. *Pa.* Sed oculatus eſt, qui ex judicio naſcitur. Non

1 *Nos ſupra terræ ſuperficiem degentes; i. e.* ergo mortua eſt; cùm enim *inferi* ſint manes, *i. e.* mortuorum mentes, ut vidimus pag. 19 num. 2. neceſſe eſt ut *ſuperi* ſint ii, qui adhuc vivunt in terra.

2 Utpote mulieres magis ad comminiſcendum pronæ, quàm viri.

3 Supple *amabat?*

4 *With a long and pecked viſage, and a bald pate.*

5 *Hollow-eyed.*

6 *Wide-mouthed.*

7 Famoſum apud Græcos propter deformitatem.

8 *Id eſt*, pluſquam omnes facultates ejus, itemque pretium ſui ipſius, ſi venderetur; etenim apud antiquos, cum cui non erant ſolvendi æris alieni facultates, vendebatur & ipſe homo in creditoris beneficium; *anima* autem hîc eſt vita ſeu totum hominis.

9 Eadem eſt quæ Rhamnuſia, quam vidiſti pag. 17. num. 8. vindictæ dea.

Non ideo mihi talis videris, quòd amem te; ſed ideò te amo, quòd talem te conſpexerim. *Ma.* At vide nè non ſatis me perſpectam habeas. Si calceum induiſſes [1], tum demum ſentires, quâ parte te urgeret. *Pa.* Jacienda eſt alea [2], quanquam ego multis auguriis colligo, rem melius ceſſuram. *Ma.* Etiam augur es? *Pa.* Sum. *Ma.* Quibus igitur auguriis colligis? An volavit noctua? *Pa.* Illa volat ſtultis [3]. *Ma.* An à dextris advolavit jugum columbarum [4]? *Pa.* Nihil iſtiuſmodi. Sed mihi jam annis aliquot perſpecta eſt probitas tuorum parentum: ea primùm avis [5] eſt non peſſima, è bonis prognatam eſſe. Neque me clam eſt, quàm ſalubribus monitis, quàm ſanctis exemplis, apud hos ſis inſtituta. Et plus eſt benè inſtitui, quàm benè naſci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omninò malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin *&* nos inter nos *à teneris*, quod aiunt, *unguiculis* [6] noti ſumus; nec malè convenit geniis noſtris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriuſque parentes pæne paria ſunt. Demum, quod eſt in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non peſſimè quadrare ad meum ingenium. Poteſt enim per ſe præclarum eſſe, quod tamen non ſit aptum. Quàm mei viciſſim tuo congruant neſcio. Hæ videlicet aves, mea lux, mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundúmque connubium, modò nè tuus animus mali ominis cantionem [7] nobis occinat. *Ma.* Quam cantilenam optas? *Pa.* Ego præcinam; Sum tuus: tu ſuccine; Sum tua. *Ma.* Brevis quidem cantiuncula; ſed longum habet epiphonema [8]. *Pa.* Quid refert, quàm longum, modò lætum? *Ma.* Adeò mihi es inviſus, ut nolim te committere, cujus in poſterum pœniteat. *Pa.* Deſine malè ominari. *Ma.* Fortaſſis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutârit. *Pa.* Nec hoc corpus, ô bona, ſemper erit æquè ſucculentum. Sed ego non contemplor tantum iſtud undique florens & elegans domicilium; hoſpitem magis adamo. *Ma.* Quem hoſpitem? *Pa.* Animum iſtum tuum, cujus decor ſemper cum ætate

1 Alludit ad id quod Paulus Æmilius dixit, repudiatâ uxore; quibuſdam enim mirantibus, quòd eam repudiâſſet, *Videtis*, inquit, *calceum, ſed ubi & quomodo lædat me non videtis.*

2 Phraſis eſt notiſſima, hinc quod Julius Cæſar trajecto Rubicone (quod ei prohibitum à ſenatu) dixit, *Jacta eſt alea.*

3 Reſpondet ad ſimplicem & naturalem phraſis ſenſum, non ad eum quem obtinebat apud Athenienſes, ut jam bis vidimus, pag. 17. num. 10. & pag. 90. num 4. Vult ergo dicere Pamphilus, aves volantes, & ſimilia, nullius eſſe ſignificationis apud mente ſanos.

4 Quoniam id augurium apud antiquos judicabatur optimum.

5 *Id eſt*, res eſt optimi augurii; cui nulla avis in augurando ſit comparanda.

6 *Id eſt*, à prima pueritia; locutio vulgaris eſt apud Latinos, ſumpta à catulis, quorum, cùm nuper nati, ungues ſunt molliſſimi.

7 Recuſationis ſcil. aut averſationis à propoſito meo.

8 *Id eſt*, plures cautiones ſeu concluſiones continet.

creſcet. *Ma.* Næ tu plus quàm lynceus [1] es, ſi iſtum perſpicis per tot tectoria. *Pa.* Animum animo perſpicio. Ad hæc, in communibus liberis ſubinde repubeſcemus. *Ma.* Sed interim perit virginitas. *Pa.* Verum. Sed eho! dic mihi, ſi tibi eſſet elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores: an malles, delapſis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? *Ma.* Ut argutatur! *Pa.* Saltem illud reſponde, utrum eſt elegantius ſpectaculum; vitis humi jacens, & computreſcens; an amplexa palum aut ulmum [2], eámque purpureis uvis degravans? *Ma.* Reſponde tu mihi viciſſim; utrum ſpectaculum amœnius, roſa nitens & lactea in ſuo frutice; an decerpta digitis, ac paulatim marceſcens? *Pa.* Ego roſam exiſtimo feliciorem, quæ marceſcit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quàm quæ ſeneſcit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marceſceret; quemadmodum felicius eſt vinum, quod bibitur ante, quàm aceſcat. Quanquam non ſtatim marceſcit flos puellæ, ſi nupſerit: imò video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabeſcebant, ex congreſſu viri ſic enituiſſe, ut tum demum florere cœperint. *Ma.* Attamen favorabilis ac plauſibilis apud omnes eſt virginitas. *Pa.* Elegans quidem res puella virgo; ſed quid juxta naturam prodigioſius anu virgine? Niſi matri tuæ defluxiſſet flos ille, nos iſtum floſculum [3] non haberemus. Quòd ſi, ut ſpero, non ſterile fuerit noſtrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. *Ma.* Attamen aiunt, rem Deo gratiſſimam eſſe caſtitatem. *Pa.* Et ideò caſtam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caſtè vivam. Magis erit animorum, quàm corporum, conjugium. Gignemus reipublicæ, gignemus Chriſto. Quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortaſſe olim ſic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joſeph [4]. Sed interim diſcemus virginitatem [5]. Non enim ſtatim pervenitur ad ſummum [6]. *Ma.* Quid ego audio? Violanda virginitas, ut diſcatur? *Pa.* Quid ni? Quemadmodum paulatim bibendo vinum parciùs, diſcimus eſſe abſtemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abſtinet, an qui ſemotus ab his quæ provocant intemperantiam? *Ma.* Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non poteſt corrumpere. *Pa.* Utri veriùs debetur laus caſtitatis? eíne qui ſemet exſecat; an qui, membris integris, tamen abſtinet à Venere? *Ma.* Equidem poſteriori, meo calculo, tribuerim laudem caſtitatis, priori dementiam. *Pa.* An qui voto adſtricti abjurant matrimonium [7], nónne quodam

1 Jam vidiſti.

2 Siquidem his olim Romani vites adjungebant. Viget etiam hic mos apud Italos adhuc multis in locis, ſed nunc apud Gallos vites palis vulgo adjunguntur.

3 Te ſcil. quæ flos es, vel floſculus.

4 Quoniam creditur Joſephum cum Maria nunquam congreſſum, & ſic fere tranſigitur ſenium inter matrimonio conjunctos.

5 Caſtitatem.

6 Subauditur *gradum*.

7 Perſtringit monachos & ſacerdotes Papiſticos.

quodam modo exſecant ſeſe? *Ma.* Videtur. *Pa.* Jam [1] non eſt virtus non coire. *Ma.* An non eſt? *Pa.* Sic accipe. Si per ſe virtus eſſet, non coire, vitium eſſet coire. Nunc [2] incidit, ut vitium ſit non coire, coire virtus [3]. *Ma.* Quando hoc incidit? *Pa.* Quoties ab uxore jus ſuum petit maritus, præſertim ſi prolis amore quærit complexum. *Ma.* Quid, ſi laſciviat? non eſt fas negare? *Pa.* Fas eſt monere, vel rogare potius blandiùs, ut temperet: pernegare inſtanti fas non eſt. Quanquam hac quidem in parte raras audio querelas maritorum de ſuis uxoribus. *Ma.* At dulcis eſt libertas. *Pa.* Imò gravis eſt ſarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ noſtro arbitratu; an tibi videtur iſta eſſe ſervitus? *Ma.* Vulgus conjugium capiſtrum vocat. *Pa.* Sed ipſi vero capiſtro digni ſunt, qui ſic vocant. Dic mihi, quæſo, an non animus tuus eſt alligatus corpori? *Ma.* Videtur. *Pa.* Non aliter quàm avicula caveæ. Et tamen conſule illum, an cupiat eſſe liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter eſt alligatus. *Ma.* Res eſt utrinque modica [4]. *Pa.* Tanto tutior. Eam tu domi augebis *parſimoniâ*, quæ non ſine cauſa dicta eſt, *magnum vectigal:* ego foris induſtriâ. *Ma.* Innumeras curas ſecum adferunt liberi. *Pa.* Sed iidem innumeras voluptates, ac ſæpenumero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. *Ma.* Miſera quædam res eſt orbitas [5]. *Pa.* An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia malè ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam naſci, an naſci moritura? *Ma.* Equidem malim naſci moritura. *Pa.* Sic miſerior eſt orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura eſt: quemadmodum feliciores ſunt, qui vixerunt, quàm qui nec nati ſunt, nec naſcentur unquam [6]. *Ma.* Qui ſunt iſti, qui non ſunt, nec erunt? *Pa.* Quanquam qui recuſat ferre caſus humanos, quibus omnes ex æquo ſumus obnoxii, ſive plebeii ſumus, ſive reges, is è vita migret oportet; & tamen quicquid acciderit, tu non feres niſi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ita ſi quid acciderit lati, gemina fiet voluptas: ſi quid mali, ſocietas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero, ſi fata vocent [7], dulce fuerit vel immori tuis complexibus. *Ma.* Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit; ſed video, quanto plus moleſtiarum adſerant nonnullis parentibus

1 Ergò.

2 *Id eſt,* at aliquando, &c. Nimirum cum alter ex conjunctis jus petit, ut dicet mox infra.

3 Hæc non bene ſonarent linguâ vernaculâ, debuiſſetque tantummodo dicere præterea, coeundi neceſſitas impoſita eſt, ſi vir flagitet, & nefas negare, uti ſubinde declarabit. Sed aliquid condonetur amanti.

4 Objectio nova ab opum tenuitate.

5 *Id eſt,* privari marito per mortem, cui omnes ſubjicimur.

6 Nulla bene poteſt inſtitui comparatio de nihilo, quales hi ſunt, qui nec ſunt, fuerunt, aut erunt unquam, hinc ne mireris, ſi Pamphilus nullo modo reſpondeat ad quæſtionem immediate ſubſequentem. *Qui ſunt iſti, qui non ſunt, nec erunt?*

7 Phraſis eſt poëtica, quâ mortis momentum inſtare ſignificatur.

tibus liberorum mores, quàm mortes. *Pa.* Iſtius rei nè quid accidat, maxima ex parte in nobis ſitum eſt. *Ma.* Quî ſic ? *Pa.* Quoniam fere boni naſcuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. Neque enim è columbis naſcuntur milvii [1]. Dabimus igitur operam, ut ipſi boni ſimus. Deinde curabimus liberos noſtros, ab ipſo ſtatim lacte, ſanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas rudi teſtulæ [2]. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ, quod imitentur. *Ma.* Difficile eſt quod narras. *Pa.* Nec mirum ; quia pulchrum eſt [3] : atque ob hoc ipſum tu quoque difficilis es. At tanto ſtudiis acrioribus huc enitemur. *Ma.* Habebis ſequacem materiam, tu vide, ut me formes, fingáſque. *Pa.* Sed interim pronuncia tria verba. *Ma.* Nihil facilius ; ſed verba ſimul atque ſemel evolârint, non revolant [4]. Dabo conſilium utrique commodius. Ages tum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res tranſigatur. *Pa.* Ambire me jubes ; tu potes tribus verbis rem certam reddere. *Ma.* An poſſim, neſcio ; mei juris non ſum. Nec ſine majorum auctoritate olim coibant conjugia. Verùm, utcunque eſt, arbitror auſpicatius fore noſtrum conjugum, ſi parentum auctoritate coëat. Et veſtrum eſt ambire, nobis decorum non eſt. Gaudet enim rapi virginitas [5], etiamſi nonnunquam vehementius amemus. *Pa.* Non pigebit ambire, modò nè me fruſtretur tuum unius ſuffragium. *Ma.* Non fruſtrabitur, bono animo eſto, mi Pamphile. *Pa.* Tu mihi hîc religioſior es, quàm vellem. *Ma.* Imò tu tuum ipſius ſuffragium apud te prius expende. Nec affectum iſtum tuum adhibe in conſilium, ſed rationem. Quod affectus decernit, temporarium eſt : quod autem dictat ratio, perpetuò ſolet placere. *Pa.* Næ tu pulchrè philoſopharis ; itaque parere certum eſt tuis conſiliis. *Ma.* Non pœnituerit obſequii. Sed heus tu, incidit interim ſcrupulus, qui meum animum malè habet. *Pa.* Valeant ſcrupuli. *Ma.* Vin' me nubere mortuo ? *Pa.* Nequaquam ; ſed revixero. *Ma.* Amoviſti ſcrupulum. Benè vale, mi Pamphile. *Pa.* Iſthuc tu cura. *Ma.* Precor tibi lætam noctem. Quid ſuſpiras ? *Pa.* Lætam noctem ais ? Utinam largiare quod precaris. *Ma.* Ne quid præpro-

1 Proverbium eſt, quo innuitur, patres ſui ſimiles procreare, ſic habet Horatius, Od. iv. 4, 29. *Fortes creantur fortibus & bonis ; eſt in juvencis, eſt in equis patrum virtus ; nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam.*

2 Alluditur rurſus ad aliud ejuſdem Horatii, nempe, *Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem teſta diu.* Epiſt. i. 2, 69. etenim *rudis & recens*, idem ſunt, *i. e.* quæ nihil adhuc recepit, infantes ſunt ejuſmodi teſtula.

3 Vidiſti jam pag. 47. num. 1. Fertur ſapiens Solon auctor hujus, vulgati dicti, quod dixit in Pittacum, qui propter difficultates & pericula ſe abdicaverat imperio.

4 Reſpicit ad tritum, *Volat irrevocabile verbum.*

5 Erat uſitatiſſima locutio apud Romanos, hinc quod apud eos, ſponſus ſponſam e ſinu matris noctu, & quaſi vi, domum adducebat ; at origo moris, credo, hinc, quòd primi Romanorum ſub primo rege Romulo ſuas uxores ex vicinis populis vi rapuerint, ut videre eſt in Floro.

præproperè; adhuc *tua messis in herba est* [1]. *Pa.* Nihilne tui mecum auferam? *Ma.* Hunc pastillum, qui tibi cor exhilaret. *Pa.* Adde saltem osculum. *Ma.* Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. *Pa.* An osculum aliquid decerpit virginitati? *Ma.* Vis igitur ut aliis quoque largiar oscula? *Pa.* Nequaquam: mihi servari volo mea oscula. *Ma.* Tibi servo. Quanquam est aliud, cur in præsentia non ausim dare osculum. *Pa.* Quid isthuc? *Ma.* Ais tuum animum pæne totum demigrâsse in corpus meum; in tuo quàm minimum supersesse: vereor itaque ne in osculo hoc ipsum, quod in te supersest, transiliat in me, túque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris symbolum, ac benè vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrûm velit esse felix ac faustum.

VIRGO MISOGAMOS [2].

ARGUMENTUM.

Virgo abhorrens à nuptiis fieri vult monacha. Suadetur in contrarium, ut suis hac in re moderetur affectibus, neque invitis parentibus tentet quippiam; potius ut nubat. Virginitas enim potest esse in vita conjugali. Mores monachorum in cœnobiis suis perstringuntur. Liberi *unde dicantur. Detestatur plagiarios istos, qui adolescentes & puellas in monasteria pelliciunt, quasi nulla alibi daretur salus: unde multa felicissima ingenia sepeliuntur viva.*

EUBULUS [3], CATHARINA [4].

Eu. GAudeo tandem finitam esse cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, quâ nihil amœnius. *Ca.* Et me jam tædebat sessionis. *Eu.* Quàm vernat, quàm arridet undique mundus! Hæc nimirum est illius adolescentia [5]. *Ca.* Sic est. *Eu.* At cur tuum ver [6] non æquè arridet? *Ca.* Quam ob rem? *Eu.* Quia subtristis es. *Ca.* An videor alio vultu quam soleo? *Eu.* Vis ostendam te tibi? *Ca.* Maximè. *Eu.* Vides hanc rosam, sub imminentem noctem foliis contractioribus [7]? *Ca.* Video. Quid tum postea? *Eu.* Talis est vultus tuus. *Ca.* Bella collatio. *Eu.* Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare teipsam. Quid sibi tandem volebant & inter cœnandum ista tam crebra suspiria? *Ca.* Define percontari, quod tua non refert scire. *Eu.* Imò meâ refert maximè, qui non possum esse hilaris, nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, hui quam ex imo pectore ductum! *Ca.* Est quod angat animum,

1 Ex Ovidio, Epist. Hel. ad Parid. 26. *Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est*; i. e. nihil habes adhuc nisi spem, frui nondum adhuc tempus.

2 *Id est*, abhorrens à nuptiis, à μισέω, odi, & γάμη, nuptiæ.

3 Græcum quoque, ab ἓυ, bene, & βυλὴ, consilium, *i. e.* ergo, *Vir boni consilii.*

4 Pura; à καθαρὸς, purus.

5 Supponas ver adhuc esse, sed æstate imminente.

6 *Id est*, flos ætatis tuæ.

7 Imminere noctem supponendum est, quo tempore florum plurimi rosa præsertim, folia contrahit, minúsque patet.

mum, ſed effari non eſt tutum. *Eu.* Mihi non dices, qui te chariorem habeo ſorore propria? Mea Catharina, nè verere quicquid eſt rei; tuto depones his auribus. *Ca.* Ut [1] tutò dicam, vereor nè fruſtra dicam non auxiliaturo. *Eu.* Quî ſcis? Si non re ipsâ, fortaſſis conſilio conſolandóque juvero. *Ca.* Non poſſum eloqui. *Eu.* Quid iſthuc eſt rei? odiſti me? *Ca.* Sic odi, ut mihi minus charus ſit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. *Eu.* Fateberis igitur, ſi divinâro? Quid tergiverſaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. *Ca.* Age, promitto. *Eu.* Prorſus ego non video quid tibi deſit ad ſummam felicitatem. *Ca.* Utinam vera prædicares! *Eu.* Primùm adeſt ipſe flos ætatis. Nam, niſi fallor, agis annum jam decimum ſeptimum. *Ca.* Sic eſt. *Eu.* Nondum igitur, ut opinor, diſcruciat te metus ſenectæ. *Ca.* Nihil minus. *Eu.* Adeſt forma nullâ parte non felix; eſt & iſtud præcipuum Dei donum. *Ca.* De forma, qualis qualis eſt [2], nec glorior, nec queror. *Eu.* Tum color & habitudo corporis indicat te eſſe proſperâ valetudine, niſi quid eſt morbi occultioris. *Ca.* Nihil iſtiuſmodi, gratia Deo. *Eu.* Fama eſt integra [3]. *Ca.* Ita confido. *Eu.* Adeſt ingenium iſto dignum corpore, feliciſſimum, & quale mihi optem ad liberales diſciplinas. *Ca.* Si quod eſt, Dei munus eſt. *Eu.* Nec deeſt morum amabilis gratia [4], quam in feliciſſimis etiam formis non rarò deſideramus. *Ca.* Optârim equidem mores me dignos. *Eu.* Multorum animos dejicit generis infelicitas: tibi parentes ſunt & benè nati, & probi, & re lautâ, & tui amantiſſimi. *Ca.* Hinc nihil queror. *Eu.* Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam ſponſam, quàm te, ſi quod ſidus [5] mihi proſperum affulgeret. *Ca.* Nec ego deligerem alium ſponſum, ſi placeret ullum conjugium. *Eu.* Et tamen magnum quiddam eſſe debet, quod ſic diſcruciat animum tuum. *Ca.* Eſt omninò non leve. *Eu.* Non ægrè feres, ſi divinem? *Ca.* Jam pollicita ſum. *Eu.* Expertus novi, quanta crux ſit amor. Age, fatere nunc, promiſiſti. *Ca.* Amor eſt in cauſa, ſed non ejus generis, cujus tu ſuſpicare. *Eu.* Quod genus tu mihi narras? *Ca.* Divina. *Eu.* Equidem conſumpſi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum [6], donec extorſero quid ſit. *Ca.* Ut violentus es! *Eu.* Depone in ſinum meum, quicquid iſthuc eſt curæ. *Ca.* Quando ſic urges, dicam. Jam inde à teneris annis me mirus quidam affectus habebat. *Eu.* Quis, obſecro? *Ca.* Ut adjungerer collegio ſacrarum virginum. *Eu.* Ut fieres monacha

1 Quamvis.
2 *Such as it is.*
3 Sine ulla labe.
4 *A good and agreeable humour,*
5 Hæc eſt amantium præſertim dilectus. Quid impellit eos ad amandum? Sidus. Quid impedit, quo minus in amore ſuccedant? Sidus rurſus.
6 Manum Catharinæ, quæ ſupponas Eubulum prehendiſſe.

cha[1]? *Ca.* Sic habet. *Eu.* Hem! *pro thesauro carbones*[2]? *Ca.* Quid ais, Eubule? *Eu.* Nihil, mea lux; tussiebam[3]: sed perge dicere. *Ca.* Huic animo meo semper pertinacissimè restitêre parentes. *Eu.* Audio. *Ca.* Ego contra precibus, blanditiis, lachrymis oppugnabam parentum pietatem[4]. *Eu.* Res mira. *Ca.* Tandem cùm ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lachrymandi, polliciti sunt, ubi perveniissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meæ, si modò tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. *Eu.* Primùm, illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis; &, si id non continget quod vis, id velis quod possis[5]. *Ca.* Emoriar, nisi, quod volo, assequar. *Eu.* Et unde cepisti istum fatalem affectum? *Ca.* Olim admodum puella ducta sum in quoddam virginum collegium; circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelæ[6]: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quacum olim infantula lusitare consuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ desiderio. *Eu.* Non sum improbaturus[7] sacrarum virginum institutum: quanquam non omnia conducunt omnibus: sed habitâ tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu moribúsque tuis collegisse, suaserim, ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. *Ca.* Emoriar citiùs, quàm virginitatis propositum deseram. *Eu.* Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est, ut hac gratiâ dedas te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. *Ca.* Licet, at non perinde tutò. *Eu.* Imò, ut ego arbitror, aliquanto tutiùs, quàm apud illos crassos, semper cibo distentos monachos[8]. Nec enim castrati sunt, ne tu scis insciens. Patres vocantur[9], ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen verè

1 Forsan bona Latina vox non est, at hîc maxime congrua.

2 Subaudtur *invenisti*; proverbium est, cùm quid invenitur longè aliud, quàm expectabatur, vilia pro rebus magni pretii; originem duxit a quodam olim, qui spe inveniendi thesauri fodiens, carbones invenit.

3 Quoniam, ne offenderet, submissâ voce dixerat, *pro thesauro carbones*.

4 Observa semel pietatem apud Latinos referri ad parentes & liberos præcipuè, ac fere unicè.

5 Ex Terentio, Andr. ii. 1, 6.

6 Aptissima hîc, quamvis non omnimode Latina vox, nullusque certè sexus differentia inter hos spiritus, sed de puellis angelis agitur.

7 Officiosum credo proœmium.

8 Quoniam in hisce virginum monasteriis plurimum frequentant, sub confessariorum & directorum titulo & prætextu.

9 His enim constanter datur his titulus, etiam cùm eos alloqueris.

competat in ipsos [1]. Olim nusquam virgines honestiùs vivebant, quàm apud parentes; nec alium habebant patrem, quàm episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? *Ca.* Chrysercium [2]. *Eu.* Agnosco, ædibus paternis vicinum. *Ca.* Rectè. *Eu.* Atqui pulchrè novi totum hoc sodalitium, dignum vero ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi, honestámque familiam repudies [3]! Nam ille patriarcha [4] jam pridem & ætate, & vino, & naturâ delirus est; nec illi quicquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem [5], prudentiæ non multo plus. Jodocus adeò stupidus est, ut nisi veste sacrâ commendaretur, obambularet publicitùs in cuculla fatui, cum auriculis ac tintinnabulis [6]. *Ca.* Mihi videntur viri boni. *Eu.* Melius istos novi, quàm tu, mea Catharina. Isti fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te proselytam suam [7]. *Ca.* Jodocus maximè favet. *Eu.* O fautorem! sed fac [8] istic nunc esse viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. *Ca.* Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia; nec semper virginea sunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut osculum negare non possim. *Ea.* Qui vitare studet quicquid offendit, is è vita migret oportet. Ita sunt aures assuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. *Ca.* Maximè. *Eu.* Eò te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius: &, dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo [9]: ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. *Ca.* Attamen tutius est esse in sodalitio virginum. *Eu.* Non improbo castum sodalitium, nolim tamen te falli falsâ imaginatione. Ubi illic

1 Per stuprum, apud eos nimis frequens.

2 Suspicor esse fictitium nomen, quod præ studio dat puella, sonat enim Græce veluti *aureum*, *i. e.* optimum.

3 Ironice.

4 Is qui præest huic monasterio; qui vulgatius tamen vocatur *abbas*, *prior*, vel *provincialis*, quanquam communius *patriarcha* audiat, veluti supereminens episcopus qui sub jurisdictione sua alios habet episcopos, ipse vero nulli subditur, quales olim quinque præsertim numerabantur, Antiochenus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Constantinopolitanus, & Romanus. At si quod faciat patriarcham istuc sic, quod multis episcopis præsit, ipse sub nullo sit, non video quare his solis quinque hic titulus tribuatur.

5 *Not a bit.*

6 Siquidem sic adornantur insani vagantes, sicque à pictoribus in tela depinguntur.

7 Vox non verè Latina, sed congruentior non poterat dari; alludit præterea ad dictum Christi in Pharisæos, *Matt.* xxiii. 15. *quod circumeant terram & maria ad proselytum faciendum, ut postea duplo plus fiat gehennæ filius, quam erat antea.*

8 Supponas.

9 Christus enim est totius ecclesiæ verè sponsus, ergo pudicarum Christianarum mulierum.

illic verſata fueris aliquamdiu, ubi propiùs inſpexeris, fortaſſis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines ſunt, mihi crede, quæ velum [1] habent. *Ca.* Bona verba. *Eu.* Imò bona verba ſunt, quæ vera ſunt: niſi fortaſſe elogium [2], quod nos hactenus judicavimus eſſe Virgini matri proprium, ad plures tranſiit, ut dicantur & à partu virgines [3]. *Ca.* Abominor. *Eu.* Quin inſuper, nec alioqui inter illas virgines ſunt omnia virginea. *Ca.* Non? Quam ob rem, obſecro? *Eu.* Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur Sapphûs [4], quàm quæ referant ingenium. *Ca.* Iſthuc quid ſit, non ſatis intelligo. *Eu.* Atque ideò hæc verba facio, ne quando intelligas [5], mea Catharina. *Ca.* Attamen animus eò fertur [6]: atque hinc colligo hunc ſpiritum à Deo proficiſci, quòd tot jam annis perſeverat, & indies ſit acrior. *Eu.* Imò mihi hoc nomine ſuſpectus eſt iſte tuus ſpiritus, quod ſic repugnant optimi parentes. Afflâſſet & illorum animos Deus, ſi pium eſſet, quod moliris. Sed iſtum ſpiritum hauſiſti ex illis nitoribus [7], quos admodum puella vidiſti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres ſodales, ex cultu ſacro, ex ceremoniis ſanè quàm ſpecioſis, ex improbis hortatibus ſtultorum monachorum, & qui in hoc te venantur [8], ut largiùs potent. Sciunt patrem eſſe liberalem ac benignum: aut illum habebunt convivam, ſed hac lege, ut ſecum adferat vinum, quod decem ſtrenuis potoribus ſat ſit: aut ipſi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor [9], ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum poteſtate nos Deus eſſe voluit. *Ca.* In hoc negotio pium eſt contemnere patrem & matrem [10]. *Eu.* Chriſti causâ pium eſt alicubi negligere patrem & matrem, neque enim piè faciat, qui Chriſtianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præſidium pendeat à filio, deſerat, ſinátque perire fame. Si nondum eſſes profeſſa Chriſtum in baptiſmo, & parentes vetarent te baptizari, piè faceres, ſi Chriſtum præferres impiis parentibus. Aut ſi nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda eſſet illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium [11]? Et dom

1 Moniales enim virgines hunc ornatum habent, ex Veſtalibus ſumptum, ſæpiuſque corporibus peccant.

2 Encomium, honorificus titulus.

3 Sola enim Maria meretur dici virgo mater, matres hæ fiunt aliquando, at multum abeſt, ut mereantur dici virgines.

4 Græcus eſt genitivus, ex *Sappho*, quæ mulier fuit notiſſima, propter verſus elegantes, at propter impudicitiam, aliquid pejus de ea fertur quàm de ſimplici meretrice, quod nobis verbis enunciare non vacat; ex Leucade ſeſe dedit præcipitem in undas, præ Phaonis amore, qui eam contempſit.

5 Aliquando. Sicque facias nunquam ſicut hæ moniales faciunt.

6 Ad monaſterium.

7 *Fine things.*

8 *Strive to make you a proſelyte.*

9 *Id eſt*, tibi conſilium do.

10 Cantilena eſt monachalis, quâ ſupponitur capi puella, alludens ad dictum Chriſti, *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non me dignus eſt*, Matt. x. 37.

11 Monaſterium, ut ibi te includas, &c.

mi Chriſtum habes. Natura dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ ſanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te ſubduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre te dedas factitio [1], & pro vera matre tibi adſciſcas alienam [2]: aut potiùs, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas [3] adſciſcas [4]? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam eſſe velint. Unde & *liberi* vocantur filiifamilias, quòd abſint à conditione ſervorum. Nunc te pro libera tendis ultrò ſervam reddere. Chriſtiana clementia maxima ex parte ſubmovit omnem illam veterum ſervitutem, niſi quòd in paucis regionibus adhuc reſident veſtigia [5]. At inventum eſt, ſub prætextu religionis, novum ſervitutis genus, ut nunc ſanè in pleriſque monaſteriis vivitur. Nihil ibi licebit, niſi ex præſcripto: quicquid obvenerit tibi, illis accreſcet [6]: ſi quo pedem moveris, retrahêris è fuga [7], perinde quaſi parentem veneno necaveris. Quóque ſit evidentior ſervitus, commutant veſtem, quam dedere parentes, & ad exemplum priſcum eorum, qui olim ſervos eſſent mercati, commutant nomen in baptiſmo inditum, ac pro Petro ſive Joanne, vocant Franciſcum, aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Chriſto [8], & Dominico initiandus [9] vocatur Thomas. Si militaris ſervus abjiciat veſtem à domino datam, videtur abdicâſſe dominum; & nos applaudimus illi, qui veſtem accipit, quam Chriſtus omnium Dominus non dedit [10]; & ob hanc mutatam graviùs punitur [11], quam ſi centies abjiciat veſtem imperatoris ac domini ſui [12], quæ eſt mentis innocentia. *Ca.* Atqui hoc ipſum aiunt eximii meriti, ſi quis ſe ſponte dedit in hanc ſervitutem. *Eu.* Iſta verò doctrina Phariſaica [13] eſt. Paulus contrà docet,

1 Patriarchæ vel abbati, qui præerit huic monaſterio, quique nihil eſt niſi factitius pater.

2 Abbatiſſam, quæ præerit monaſterio, in quo teipſam includes.

3 Siquidem, ut infra videbis, ſervitus eſt vera, vivere ſub talibus patribus, & matribus, etenim præter regulas quaſdam ſeveriores ex ſtatuto, imperant ſæpe duriora pro lubitu; ita ut nullus detur locus oppoſitioni, recuſationi, vel moræ. Scil. cum puella vota ſuſcepit, quod vulgò ſit poſt explorationis annum, jurejurando Deo & omnibus divis, manu impoſita ſtatutorum libro: vota vero tria, paupertatis, caſtitatis, & tandem cæcæ obedientiæ.

4 Nimis verum adhuc.

5 Quoniam munera, quæ tibi dabuntur à cognatis & amicis, illi patres & matres ſibi ſervabunt in ſuos luſus.

6 Veluti ſi eſſes ſerva fugitiva.

7 Non mirum ſi principi papæ ſe conformes dent in ea re, qui mutat nomen, cum ad papatum accerſitur.

8 *Id eſt*, cùm baptizatus eſt, vocatus eſt Petrus.

9 *Id eſt*, qui in Dominicalem intrat ordinem, dat ſibi ipſi nomen *Thomæ* verbi gratiâ.

10 Monachalem ſcil. quæ à Chriſto injuncta non eſt.

11 Quoniam ſi monachus aufugerit ex monaſterio, abjeceritque, ut dicunt, cucullam, pœnæ pluſquam capitalis metu, fugiat oportet, nullaque in papiſtica regione ſecurus eſſe poteſt.

12 Chriſti nempe.

13 Hypocritica & ſuperba, Phariſæis digna.

docet, ut qui liber vocatus ſit, ne velit fieri ſervus, ſed potiùs operam det, ut fiat liber [1]. Atque hoc infelicior eſt ſervitus, quòd pluribus dominis tibi ſerviendum ſit, quòd plerumque ſtultis & improbis, quòd incertis ac ſubinde novis [2]. Illud mihi reſponde : Emancipant te leges à jure parentum [3] ? *Ca.* Nequaquam. *Eu.* Licétne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus ? *Ca.* Minimè. *Eu.* Unde igitur tibi jus, ut te ipſam dedas neſcio quibus, invitis parentibus ? An non tu illis chariſſima, maximéque propria es poſſeſſio ? *Ca.* In negotio pietatis ceſſant naturæ leges. *Eu.* Negotium pietatis potiſſimum agitur in baptiſmo : hîc tantum agitur de veſte mutanda, déque genere vitæ, quod per ſe neque bonum eſt, neque malum. Jam illud mihi conſidera, quantum commoditatum ſimul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum eſt in tuo cubiculo legere, orare, pſallere, quantum & quando gratum eſt animo tuo. Quòd ſi tædet cubiculi, licet audire cantiones eccleſiaſticas, adeſſe ſacris, audire ſacras conciones : & ſi quam videris matronam, aut virginem egregiè probam, ex ejus colloquio fieri meliorem : ſi quem virum inſigni probitate præditum, ex eo diſcere, quod te reddat meliorem : licebit & concionatorem deligere, qui puriſſimè Chriſtum doceat. Has res omnes, ex quibus præcipuus eſt profectus ad veram pietatem [4], amittis ſemel addicta [5] collegio [6]. *Ca.* Sed interim non ero monacha. *Eu.* Adhuc te movent nomina : rem ipſam perpendito. Illi jactant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, ſi obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri ? ſi epiſcopo tuo, & paſtori tuo ? Num paupertatis [7], cùm in parentum manibus ſint omnia ? Quanquam olim in ſacris virginibus præcipuè laudabatur à ſanctis viris liberalitas in pauperes : eam præſtare non poterant, ſi nihil poſſidebant. Porro caſtitati tuæ nihil decedet, etiamſi vivas apud parentes. Quid igitur ſupereſt ? Velum, linea veſtis [8] ex intima verſa in extimam, ceremoniæ quædam quæ per ſe nihil faciunt ad pietatem, nequequenquam commendant oculis Chriſti, qui ſpectat animi puritatem. *Ca.* Nova prædicas. *Eu.* Sed veriſſima. Cùm igitur non ſis emancipata à jure parentum, cùm tibi jus non ſit vendendi veſtem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in ſervitutem alienam ? *Ca.* Jus parentum, ut aiunt, non impedit ingreſſum religionis 9. *Eu.* In baptiſmo nónnè profeſſa es religionem ! *Ca.* Sum. *Eu.* Nónne religioſi ſunt, quicunque ſequuntur præcepta

1 Cor. vii. 21.

2 Quoniam patriarchæ & abbatiſſæ morte mutantur.

3 *Do any laws diſcharge you from your duty to your parents ?*

4 *Which chiefly promote true piety.*

5 *As ſoon as you are entered.*

6 Monaſterio, ut jam vidimus.

7 *Laus tibi deerit*, ſcil. *Can you be ſaid to be without the profeſſion of poverty ?*

8 Quoniam plurimæ moniales veſtem habent ex lino, nos vero induſium tantummodo.

9 *Id eſt*, in monachalem ordinem, ſic dicitur etiam adhuc Gallice, de homine qui vitam monachalem amplexus eſt. *Il eſt entre en religion.*

præcepta Chriſti? *Ca.* Maximè. *Eu.* Quæ eſt igitur iſta nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex ſanxit, & vetus lex docuit, & Evangelica lex comprobavit, & apoſtolica doctrina confirmavit[1]? Iſthuc decretum non eſt à Deo proditum, ſed in monachorum ſenatu repertum. Sic definiunt quidam[2] & matrimonium eſſe ratum, quod inſciis, aut etiam invitis, parentibus, inter puerum & puellam per verba *de præſenti*[3] (ſic enim illi loquuntur) contractum eſt. Atqui iſtud dogma nec naturæ ſenſus approbat, nec veterum leges, nec Moſes ipſe, nec Evangelica aut apoſtolica doctrina[4]. *Ca.* An igitur putas mihi non eſſe fas nubere Chriſto[5], niſi comprobantibus parentibus? *Eu.* Jam, inquam, nupſiſti Chriſto, & illi nupſimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veſte, de ceremoniis. Ob has res non arbitror eſſe contemnendum jus parentum. Et videndum eſt, nè dum paras nubere Chriſto, nubas aliis[6]. *Ca.* At iſti prædicant nihil eſſe ſanctius, quàm hîc contemnere parentes. *Eu.* Ab iſtis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è ſacris libris locum[7], qui hoc doceat; quod ſi non poterunt, jubeto eos ebibere calicem vini Belnenſis[8]; hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Chriſtum confugere pietatis eſt. Sed à piis ad monachiſmum, hoc eſt (quod non rarò uſu venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas eſt? Quanquam & olim ad Chriſtum à paganiſmo converſus, idololatris parentibus debebat obſequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. *Ca.* Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? *Eu.* Nequaquam. Verùm quemadmodum nemini ſuadere velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere[9]: ita non dubitem hortari puellas omnes, præſertim indolis generoſæ, nè ſe temerè eò præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare; præſertim cum in ipſis collegiis ſæpe graviùs periclitetur virginitas, ac domi præſtare valeas, quicquid ibi præſtatur. *Ca.* Urges tu quidem multis ac magnis

1 Jus parentum in liberos ſcil.

2 De monachis intelligit præſertim, idem tamen ſentiunt aut ſentire videntur alii, at neſciam quo jure.

3 Ut hoc intelligatur, obſervandum, duas eſſe (ut loqui amant juriſconſulti) verborum ſpecies in hoc negotio, ſcil. verba de futuro, & verba de præſenti; verba de futuro ſunt, cùm quis juvenis promittit puellæ ſe fore ei ſponſum, vel maritum; verba de præſenti ſunt, cum quis juvenis dicit puellæ, *Te pro ſponſa accipio, facio te uxorem meam*; dicunt illi ergo hanc ultimam ſpeciem verborum facere ratum matrimonium, vel invitis parentibus, etiamſi nihil aliud intercedat.

4 Vide Deut. vii. & xxii. & 1 Cor. vii.

5 Dialectus monachalis, ut vidimus pag. 13. num. 6.

6 Monachis ſcil. qui nihil intentatum relinquent, ut tuam caſtitatem perdant.

7 Videas, lector, an vere Papiſta ſic loqueretur.

8 Quod vocat *Belnenſe*, pag. 62. num. 6. ſarcaſmi ſpecies hæc eſt in monachos omnem exprobrationem ſuperans.

9 Credo: ſed ſi non poſſit ferre, poſtquam ſe injecit, quid faciat? emergat neceſſe eſt: illicitum enim erat per ſe votum; at non aliter, ni fallor, ſentiebat vel ipſe Eraſmus.

nis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non poteſt. *Eu.* Si non perſuadeo, quod tamen optârim, ſaltem illud fac memineris, Eubulum monuiſſe. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iſte affectus felicior ſit meo conſilio.

VIRGO POENITENS.

ARGUMENTUM.

Virgo pœnitens ante peractam profeſſionem ad parentes ſuos domum revertit. Deteguntur hic monachorum præſtigiæ, qui ſpectris & viſis terrent & impellunt rudes animos in ſua cœnobia.

EUBULUS, CATHARINA.

Eu. TAles janitrices [1] mihi ſemper optârim. *Ca.* Et ego ſemper tales pulſatores [2]. *Eu.* Sed vale, Catharina. *Ca.* Quid ego audio? Valebo prius quàm ſalveam [3]? *Eu.* Non huc veni, ut te viderem lachrymantem. Quid ſibi vult, quòd protinus me conſpecto, lachrymis ſuffuſi ſunt oculi [4]? *Ca.* Quò fugis [5]? mane, mane, inquam, ſumam alium vultum, & ridebimus affatim. *Eu.* Quas aves [6] hîc video? *Ca.* Eſt illius collegii patriarcha [7]. Ne ſubducito te; jam perpotârunt; accumbe pauliſper; illo digreſſo confabulabimur noſtro more. *Eu.* Age, obtemperabo tibi, quæ mihi noluiſti [8]. Nunc ſoli ſumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoſcere. *Ca.* Ex tot amicis, quos putabam ſapere plurimùm, nunc ſentio nullum fuiſſe, qui mihi prudentius ac ſenilius [9] conſilium dederit, quam tu omnium natu minimus. *Eu.* Dic quo modo expugnâſti parentum affectum? *Ca.* Primùm, improbis hortatibus monachorum, ac monacharum, deinde etiam meis precibus, ac blandimentis, labefactatus [10] matris eſt animus: pater nullo pacto quibat perpelli. Tandem omnibus admotis machinis, & his victus & oppreſſus eſt potiùs, quàm aſſenſit. Id factum eſt inter pocula: minitabantur homini malum exitium, ſi Chriſto ſuam ſponſam pernegaret. *Eu.* O improbitatem ſtolidorum! Quid fit deinde? *Ca.* Servor triduo domi clam: interim ſemper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Converſas* [11] vocant, hortatibus ſuis addentes animum, ut perſiſte-

1 Supponitur Eubulum pulsâſſe oſtium domus patris Catharinæ, quo ipſa reverterat ex monaſterio, Eubuloque eam obvenire aperturam oſtium.

2 *Such perſons to knock at my door, ſuch viſitors.*

3 Quoniam communiùs *ſalve* locum habet in congreſſu, *vale* in digreſſu.

4 *The tears ſtand in your eyes.*

5 Supponas Eubulum ſimulatum ab ea profugere.

6 Quoniam monachi, quos videbat in domo patris Catharinæ, habebant inuſitatam veſtem.

7 Jam vidiſti pag. 136. num. 4.

8 *Obtemperare* ſcil.

9 Dignius ſene, homine ſapiente, & perito.

10 *Wrought upon.*

11 Mulieres ſunt, quæ poſtquam non vixerunt in mundo ſine culpa, in monaſteria ſe ablegant, & dicuntur renunciâſſe mundo: credo, quoniam mundus ipſis renunciavit.

perſiſterem in ſancto propoſito; ac ſolicitè caventes, ne qua cognatarum, aut ſodalium, adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur veſtes [1] aliaque quæ ad convivium [2] attinebant. *Eu.* Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas [3]? *Ca.* Non, ſed paſſa ſum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quàm iterum perpeti. *Eu.* Quæſo, quid iſthuc erat? *Ca.* Non poſſum effari. *Eu.* Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. *Ca.* Promittis ſilentium? *Eu.* Id præſtiturus eram, etiamſi nulla [4] fuiſſes ſtipulata. Quaſi verò me nondum nôris? *Ca.* Apparuit mihi ſpectrum horribili ſpecie. *Eu.* Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eò inſtigabat. *Ca.* Prorſus opinor fuiſſe cacodæmonem. *Eu.* Dic mihi, quæ ſpecies erat? Eſtne talis, qualis pingitur? roſtro adunco, longis cornibus, harpyiarum unguibus, prælongâ caudâ? *Ca.* Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiſcere, quàm denuò tale videre ſpectrum. *Eu.* Interim aderant illæ mulieres hortatrices? *Ca.* Non; nec unquam illis indicavi, tametſi valde ſciſcitantibus quid eſſet mali, cùm me totam exanimatam offenderent [5]. *Eu.* Vis tibi dicam, quid fuerit? *Ca.* Si quidem potes. *Eu.* Illæ mulieres incantaverant te, vel potiùs excantaverant tibi cerebrum [6]. Sed interim tu perſiſtebas in ea ſententia? *Ca.* Maximè, nam aiebant id multis accidere, qui ſe conſecrant Chriſto: verùm ſi primo illo congreſſu ſuperetur tentator, poſt tranquilla fore omnia. *Eu.* Quâ pompâ producta es? *Ca.* Adornant me toto mundo [7] meo; demittunt capillos: itaque non aliter quàm nuptura ſponſo. *Eu.* Craſſo monacho? hem! malè ſit huic tuſſi. *Ca.* Ex ædibus paternis clarâ luce deducor ad collegium, multis ad ſpectaculum concurrentibus. *Eu.* O ſcitos hiſtriones, ut nôrunt agere ſuas fabulas ſimplici popello! Quot dies egiſti [8] in illo ſancto virginum collegio? *Ca.* Ferme duodecim. *Eu.* Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? *Ca.* Non dicam quid ſit, ſed aliquid magni fuit. Poſt ſex ab ingreſſu dies, accerſo matrem, obteſtans, obſecrans, ſi me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo [9], & hortatur ad conſtantiam. Poſt accerſo patrem. Ille etiam objurgat, addens ſe ægrè viciſſe ſuos affectus, ut viciſſim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem ſibi, quòd reſiliiſſem ab inſtituto [10]. Tandem ubi video me nihil proficere, reſpondeo parentibus, me, ſi ita jubeant, in gratiam illorum morituram: nam hoc mihi certum eſſe, niſi maturè eximerer.

Hoc

1 *Habit.*

2 Quoniam divites patresfamilias parant in hoc caſu monachiis convivium amplum.

3 *Was your reſolution ſhaken? Did your mind miſgive you?*

4 *Id eſt,* Nullo modo; eundem loquendi modum jam vidiſti.

5 *Invenirent.*

6 *Conjured your brains out of your head.*

7 Ornatu.

8 *Manſiſti?*

9 *My inclination.*

10 *Start from my purpoſe.*

Hoc audito, reduxerunt domum. *Eu.* Benè habet, quòd mature reſilieris, prius quàm ſervitutem æternam eſſes profeſſa [1]. Sed nondum audio, quæ res mutârit animum tuum tam ſubitò. *Ca.* Hoc nemo mortalium ex me ſcit hactenus, nec tu ſcies. *Eu.* Quid ſi divinem [2]? *Ca.* Nec divinabis, ſat ſcio: & ſi divines, non dicam. *Eu.* Tametſi conjecto. Verum interim periit ſumptus. *Ca.* Plus quàm quadraginta coronati. *Eu.* O comeſſatores nuptiales [3]! Gaudeo tamen periiſſe pecuniam, te nobis incolumi: poſthac auſculta melioribus conſiliis. *Ca.* Ita faciam, &, *cum piſcatore, icta ſapiam* [4].

Conjugium, ſive UXOR ΜΕΜΨΙΓΑΜΟΣ [5].

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium, quod inſcribitur Conjugium, ſive Uxor Μεμψίγαμος *multa tradit, quæ ad mutuam conjugum benevolentiam alendam pertinent. De celandis maritorum vitiis; de non interrumpenda conjugum benevolentia; de ſarciendis offenſis; de corrigendis maritorum moribus; de obſequiis erga maritos. Ornatus mulierum qualis. Seipſam deboneſtat, quæ maritum deboneſtat. Uxorem marito cedere æquum eſt. Iratâ uxore non iraſcendum marito, & contra. Concordiæ ſtudendum, quoniam non detur jam conſilio locus. Vitia noviſſe oportet conjugum, non odiſſe. Penes uxorem eſſe ut maritus ſit bonus, quæ debet eſſe jucunda marito, obſervans illius affectum, quibus rebus vel irritetur, vel deliniatur. Omnia placeant domi, cibus paretur quo delectatur. Si maritus ſit triſtis, uxor ne rideat; ſi iratus, blanditiis alloquatur, aut ſilentio concedat iraſcenti. Abſque teſtibus ſit monitio. Methodus admonendi. Non querendum aliis, niſi parentibus mariti; aut amicis, qui ſuâ prudentiâ mederi queant vitiis. Exemplum prudentis viri juvenculam uxorem moroſam optime tractantis delatâ ad ſocerum querelâ. Uxoris item prudentis, quæ maritum ſuum mœchantem ſuâ correxit humanitate. Item viri, qui uxorem percuſſerat iratus. Manſuetudine, comitate, & officiis vincendi mariti. Non rixandum in lecto, aut cubiculo, ſed curandum ut illic omnia feſtiva ſint ac jucunda. Ceſtus Veneris eſt ſuavitas. Proles mutuam conciliat gratiam. Nihil fœmina divulſa marito. Sit ſemper memor reverentiæ viro debitæ.*

EULALIA [6], XANTIPPE [7].

Eu. SAlve multum, exoptatiſſima mihi Xantippe. *Xa.* Salve tandem, mihi chariſſima Eulalia. Videre mihi ſolito formoſior. *Eu.* Itáne ſtatim me ſcommate excipis [8]? *Xa.* Non profectò; ſed ita mihi videris. *Eu.* Fortaſſe nova veſtis commendat [9] formam. *Xa.* Rectè conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suſpicor pannum

1 Siquidem, ut jam diximus, vulgò datur annus explorationis, ad profitendum, vel ſuſcipiendum vota; quo facto, nullus eſt regreſſus.

2 *Should gueſs?*

3 *Guttling nuptials!*

4 *Id eſt*, meo malo edocta cavebo in poſterum: *Piſcator icta ſapit* autem proverbium eſt, hinc quod olim piſcator quidam, admotis manibus ad rete, intra quod multos tenebat piſces, à ſcorpione ictus eſt, dixitque *Ictus ſapiam.* Angl. *The burnt child dreadeth the fire.*

5 Querens de conjugio, μέμψις enim eſt queſtus, & γάμος conjugium.

6 Bene loquens fœmina, ut concludere eſt ex eo quod diximus de Eulalio.

7 *Id eſt*, rixoſa mulier, vide pag. 97. num. 8.

8 *Do you banter me?*

9 *Setteth off.*

num eſſe Britannicum [1]. *Eu.* Lana Britannica eſt, tinctura Venetâ [2]. *Xa.* Mollities byſſum ſuperat. Quàm vero blandus purpuræ color! Unde tibi tam egregium munus? *Eu.* Unde decet honeſtas matronas accipere, niſi à maritis ſuis? *Xa.* O te felicem, cui talis contigit ſponſus! At ego vellem me nupſiſſe fungo, cùm meo nuberem Nicolao [3]. *Eu.* Quid ita, quæſo te? tam cito malè convenit inter vos [4]? *Xa.* Nec unquam conveniet [5] cum tali. Vides quàm ſim pannoſa [6], ſic patitur uxorem ſuam incedere: diſpeream, niſi ſæpe pudet me prodire in publicum, cùm video quàm cultæ [7] ſint aliæ, quæ multo pauperioribus nupſere maritis. *Eu.* Matronarum ornatus non eſt in veſtibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet divus Petrus apoſtolus [8] (nam id audivi nuper id concione) ſed in caſtis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum [9]. Nos ſatis cultæ ſumus, ſi placeamus uni marito. *Xa.* Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, ſtrenuè prodigit [10] dotem, quam ex me non mediocrem accepit. *Eu.* Quibus rebus? *Xa.* Quibus ipſi viſum fuerit [11], vino, ſcortis, aleâ. *Eu.* Bona verba [12]. *Xa.* Atqui ſic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu exſpectatus, deſtertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam [13]. *Eu.* St [14]! teipſam dehoneſtas, cum dehoneſtas maritum. *Xa.* Emoriar, niſi mallem dormire cum ſcropha, quàm cum tali marito. *Eu.* ¡Non tu tum illum excipis jurgio [15]? *Xa.* Ita ut dignus eſt: ſentit me non eſſe mutam. *Eu.* Quid ille contrà? *Xa.* Initio reclamabat ſæviſſimè, credens fore, ut me ſævis verbis protelaret [16]. *Eu.* Nunquámne rixa incruduit uſque ad verbera? *Xa.* Semel duntaxat eò incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abfuerit à pugna. *Eu.* Quid ego audio? Librabat [17] fuſtem, ſævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. *Eu.* Non ibi metuebas tu? *Xa.* Imò ego viciſſim corripiebam tripodem: ſi contigiſſet me digito, ſenſiſſet mihi non deeſſe manus. *Eu.* Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. *Xa.* Senſiſſet ſibi cum viragine [18] rem eſſe. *Eu.* Ah, mea Xantippe, non ita decet.

1 Omnibus notum, elegantiores ex Anglia provenire.

2 Venetiis optime tingitur purpureo præſertim colore.

3 Marito, cui dat hoc nomen, quod quanquam præclarum in ſe (ſignificat enim victorem populorum vel populi) tamen ſatis male ſonat apud Gallos & Germanos, cùm mulier hoc modo illud dat ſuo marito.

4 *Do you diſagree.*

5 *I can never agree.*

6 *How ragged.*

7 *How fine.*

8 1 Pet. iii. 3.

9 Splendide ornantur, ut oculis multorum placeant.

10 *Laviſhly ſquandereth.*

11 Libuerit, voluerit.

12 *Loquere* ſcil.

13 Quid velit, divina.

14 Interjectio ejuſdem ſenſûs in lingua Latina ac in vernaculis, quâ ſilentium requiritur.

15 *Scold at him.*

16 Terreret.

17 *Held up, ſhook.*

18 *A woman of ſpirit.*

decet. *Xa.* Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura ſum pro marito. *Eu.* At Paulus docet[1], *uxores* oportere *ſubditas eſſe viris cum omni reverentia.* Et Petrus nobis exemplum proponit Saræ[2], quæ maritum ſuum Abraham *dominum* appellabat. *Xa.* Audivi iſta. Sed idem Paulus docet[3], *ut viri diligant uxores ſuas; ſicut Chriſtus dilexit ſponſam ſuam eccleſiam.* Meminerit ille officii ſui, ego meminero mei. *Eu.* Sed tamen ubi res in eum ſtatum devenit, ut alteri cedendum ſit, æquum eſt uxorem marito cedere. *Xa.* Si modò ille maritus eſt appellandus, qui me habet pro ancilla. *Eu.* Sed dic, mea Xantippe, pòſt deſiit minitari verbera? *Xa.* Deſiit, & ſapuit, alioqui vapulâſſet. *Eu.* Sed tu non deſiiſti rixari cum illo? *Xa.* Nec deſinam. *Eu.* Quid ille interea? *Xa.* Quid? nonnunquam dormit, ſomnium hominis[4]; interdum nihil aliud quàm ridet; aliquoties arripit teſtudinem[5], in qua vix tres habet fides[6]; eam quantum poteſt pulſans[7], mihi vociferanti obſtrepit. *Eu.* Ea res malè urit te? *Xa.* Sic, ut dici vix poſſit. Aliquando vix tempero à manibus. *Eu.* Mea Xantippe, permittis mihi ut liberiùs loquar apud te? *Xa.* Permitto. *Eu.* Idem jus erit tibi apud me. Hoc certè poſtulat noſtra neceſſitudo, ab ipſis pæne incunabulis inter nos inita. *Xa.* Vera narras, nec ulla ſodalium unquam charior fuit animo meo. *Eu.* Qualis qualis eſt tuus maritus, illud cogita, non eſſe jus permutandi. Olim immedicabilibus diſſidiis remedium extremum erat divortium[8]: nunc hoc in totum ademptum eſt, uſque ad extremum vitæ diem ille tuus ſit maritus oportet, & tu illius uxor. *Xa.* Superi malè faxint 9, qui jus hoc nobis ademerunt. *Eu.* Bona verba: ſic viſum eſt Chriſto[10]. *Xa.* Vix credo. *Eu.* Sic habet. Nunc nihil ſupereſt, niſi ut uterque ad alterius mores & ingenium accommodando ſeſe, concordiæ ſtudeatis. *Xa.* An ego poſſum illum refingere? *Eu.* Non minimum momenti eſt in uxoribus, quales ſint mariti. *Xa.* Pulchrè convenit tibi cum tuo? *Eu.* Nunc tranquilla omnia. *Xa.* Ergo turbarum nonnihil erat initio? *Eu.* Nihil unquam tempeſtatis; ſed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempeſtatem, niſi commoditate morum fuiſſet occurſum. Habet ſuos quiſque mores, & eſt ſua cuique ſententia; &, ſi verum fateri volumus, ſunt ſua cuique vitia; quæ ſi uſquam, certè in matrimonio noviſſe oportet, non odiſſe. *Xa.* Rectè mones. *Eu.*

1 Epheſ. v. 22. & Col. iii. 18.
2 1 Pet. iii. 6.
3 Epheſ. v. 25.
4 Vid. pag. 28. num. 1.
5 *His fiddle.*
6 *Fiddle ſtrings.*
7 *Scraping.*
8 Apud Judæos, Græcos, Romanos, & omnes fere nationes paganas, ſed inter Chriſtianos tali remedio non debet dari locus, niſi in adulterii caſu, prout ſancitum eſt à Servatore & legiſlatore noſtro benedicto & ſapientiſſimo Chriſto, uti videbis infra.
9 Fecerint; eſt conquerentis & impotentis mulieris.
10 Matt. xix. 9.

Fit autem frequenter, ut diſſiliat[1] benevolentia mutua inter maritum & uxorem, antequam alter alteri ſatis notus ſit. Id eſt in primis cavendum. Semel enim ortâ ſimultate, ægrè ſarcitur gratia, præſertim ſi res ad atrocia convitia proceſſerit. Quæ glutino committuntur, ſi ſtatim concutias, facilè diſtrahuntur: cæterum ubi ſiccato glutino ſemel cohæſerint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coaleſcat confirmetúrque benevolentia. Id maximè fit obſequio, morúmque commoditate. Nam benevolentia, quæ ſola formæ gratiâ conciliatur, ferme[2] temporaria eſt. *Xa.* Sed narra nobis, obſecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. *Eu.* Dicam in hoc, ut imiteris. *Xa.* Si queam. *Eu.* Facillimum erit, ſi velis; nec adhuc ſerum eſt. Nam & ille juvenis eſt, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus eſt à nuptiis. *Xa.* Vera prædicas. *Eu.* Dicam igitur, ſed tacituræ. *Xa.* Maximè. *Eu.* Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus eſſem jucunda marito, ne quid eſſet quod illius animum offenderet; obſervabam affectum ac ſenſum[3] illius; obſervabam & tempora, & quibus rebus deliniretur[4], quibus irritaretur: quemadmodum facere ſolent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut ſimilia animantia, quæ vi cogi non poſſunt. *Xa.* Tale animal mihi domi eſt. *Eu.* Qui adeunt elephantos, non geſtant veſtem candidam; nec puniceam, qui tauros: quòd his coloribus compertum ſit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum ſonitu ſic aguntur in rabiem, ut ſeipſas dilanient[5]. Et qui tractant equos, habent voces, habent poppyſmata, & palpum, aliáque, quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuſcum nobis, velimus nolimus, per omnem vitam eſt tectum ac lectus communis? *Xa.* Perge quod cœpiſti. *Eu.* His animadverſis, attemperabam me illi, cavens ne quid offenſæ naſceretur. *Xa.* Quînam id poteras? *Eu.* Primum in cura rerum domeſticarum, quæ peculiaris eſt provincia matronarum, advigilabam, non ſolùm cavens, nè quid eſſet prætermiſſum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius ſenſum, in rebus etiam minutiſſimis. *Xa.* Quibus? *Eu.* Puta, ſi maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, ſi cibus placeat hoc aut illo cibo coctus, ſi lectus hoc aut illo modo ſtratus. *Xa.* At quo pacto attemperares te ei, qui domi non eſſet, aut eſſet ebrius? *Eu.* Mane; iſtuc ibam[6]. Si quando maritus videbatur admodum triſtis, nec eſſet appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres ſolent; ſed ſumebam & ipſa vultum ſubmœſtum ac ſolicitum. Quemadmodum enim ſpeculum, ſi probum eſt, ſemper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne ſit alacris illo

1 *Is broken, cooketh.*
2 Omnino; ut jam vidimus alibi.
3 *His inclination and temper.*
4 *He might be wheedled with.*
5 Dubium hoc.
6 De hoc eram dictura.

illo mœrente, aut hilaris illo commoto[1]. Quòd ſi quando commotior erat, aut blando ſermone leniebam, aut ſilentio concedebam iracundiæ, donec eâ refrigeratâ, tempus ſe daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, ſi quando plus æquo potus redibat domum; nec id temporis niſi jucunda loquebar illi; tantùm blanditiis pertrahebam ad lectum. *Xa.* Infelix verò uxorum conditio, ſi iratis, ebriis, & quicquid libet patrantibus maritis tantùm obſequuntur. *Eu.* Quaſi vero hoc non ſit mutuum obſequium! Coguntur & illi multa ferre in moribus noſtris. Eſt tamen tempus, cùm in re ſeria fas eſt uxori monere virum, ſi quid eſt alicujus momenti: nam ad levia præſtat connivere. *Xa.* Quod tandem? *Eu.* Cùm erit animo vacuo, nec commotus, nec ſolicitus, nec potus, tum abſque teſtibus blandè monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo melius conſulat rei, aut famæ, aut valetudini ſuæ. Atque hæc ipſa admonitio leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo ſtipulari ſoleo, nè mihi ſuccenſeret, ſi quid ſtulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut ſalutem[2] facere videretur. Ubi monuiſſem quæ volebam, amputavi ſermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Eſt enim fere hoc noſtrum vitium, mea Xantippe, ut ſemel exorſæ loqui, finem facere nequeamus. *Xa.* Aiunt. *Eu.* Illud in primis cavebam; ne præſentibus aliis maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem[3]. Facilius ſarcitur, ſi quid inter duos commiſſum eſt. Quod ſi quid extiterit ejus generis, ut nec ferri poſſit, nec uxoris admonitione ſanari, civilius eſt, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quàm ad ſuos, & ita querelam temperet, nè videatur odiſſe maritum, ſed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hìc quoque tacitus agnoſcat & amet uxoris civilitatem. *Xa.* Philoſopham eſſe oportet, quæ iſta præſtat. *Eu.* Imò talibus factis maritos ad ſimilem civilitatem invitabimus. *Xa.* Sunt quos nullâ civilitate corrigas. *Eu.* Equidem non arbitror; ſed fac eſſe, primùm illud cogita, maritus ferendus eſt, qualis qualis eſt. Præſtabilius igitur eſt ferre vel ſui ſimilem[4], vel paulo commodiorem factum noſtrâ civilitate, quàm noſtrâ ſævitiâ pejorem indies. Quid ſi proferam maritos, qui ſimili civilitate correxerunt ſponſas ſuas? Quanto magis decet nos idem præſtare adverſus maritos? *Xa.* Narrabis igitur exemplum meo marito diſſimillimum. *Eu.* Eſt mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, ſingularíque morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & ſeptem, ruri in parentum ædibus perpetuò educatam, ut nobiles fere[5] gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo faciliùs illam ad ſuos mores fingeret: cœpit eam inſtituere literis ac muſicâ,

1 Solicitudine vel ira ſcil.
2 *Welfare.*
3 Dicerem aliis, vicinis nempè.
4 Non mutatum.
5 Plerumque.

paulatimque aſſuefacere, ut redderet ea quæ audîſſet in concione, cæteríſque rebus formare, quæ pòſt eſſent uſui futuræ. Hæc, quoniam erant nova puellæ, quæ domi ſuæ fuerat in ſummo otio, & inter famulorum colloquia luſúſque educata, cœperunt eſſe tædio. Detrectabat obſequium, & cum maritus urgeret, illa ſine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat ſeſe, occipitium illidens ſolo, quaſi mortem optans. Earum rerum cum nullus eſſet finis, maritus, diſſimulato ſtomacho[1], invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratiâ unà proficiſcerentur rus ad ædes ſoceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eò cùm ventum eſſet, maritus reliquit uxorem apud matrem & ſorores, ipſe cùm ſocero prodibat venatum. Ibi, ſubmotis teſtibus, denarrat ſocero, ſe ſperâſſe jucundam vitæ ſociam; nunc habere perpetuò lachrymantem, ac ſeſe diſcruciantem, nec ullis monitis ſanabilem: orat ut ſibi adſit in medendo filiæ morbo. Socer reſpondet, ſe ſemel[2] illi tradidiſſe filiam: quòd ſi illa non obtemperaret verbis, uteretur ſuo jure, & verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; ſed malim eam tuâ vel arte, vel auctoritate, ſanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus eſt ſe curaturum. Poſt unum atque alterum diem captat tempus ac locum, ut ſolus eſſet cum filia: ibi, vultu ad ſeveritatem compoſito, incipit commemorare, quàm illa eſſet infelici formâ, quàm non amabilibus moribus, quàm ſæpe metuiſſet, nè nullum illi poſſet invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret ſibi, quantumvis felix[3]. Et tamen tu, non agnoſcens quid pro te fecerim, nec intelligens te talem habere maritum, qui, niſi eſſet humaniſſimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, ſic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Eſt enim vir ingenio mirè vafro[4], qui citra perſonam[5] omnem poſſet quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate, commota, accidit ad patris genua[6], rogans ut præteritorum vellet obliviſci, ſe in poſterum memorem fore officii ſui[7]. Ignovit pater, pollicitus ſe quoque fore patrem amantiſſimum, ſi, quod polliceretur, præſtaret. *Xa.* Quid deinde? *Eu.* Puella, digreſſa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum ſolum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque meipſam; poſthac videbis me aliam factam; tantùm obliviſcere ſuperiorum. Hanc vocem maritus excepit oſculo, & omnia pollicitus eſt, ſi illa perſiſteret eo animo. *Xa.* Quid? perſtitit?

1 Irâ.

2 Abſolutè & in totum.

3 Formâ ſcil. moribus, aliiſque dotibus.

4 *Cunning, and putting on any form and face.*

5 *Without any maſk or vizard.* Quoniam antiqui nullas ſine perſona fabulas agebant.

6 *Fell down at her father's feet.*

7 *Promittens* ſcil.

fuitit? *Eu.* Uſque ad mortem: neque quicquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus eſt, & confirmatus. Poſt annos aliquot puella crebrò ſibi gratulata eſt, quòd contigiſſet tali marito nubere; qui niſi contigiſſet, eram, inquit, omnium mulierum perditiſſima. *Xa.* Talium maritorum non minus rara eſt copia, quàm alborum corvorum[1]. *Eu.* Jam ſi moleſtum non eſt, referam tibi quiddam de marito, commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipſa civitate. *Xa.* Nihil eſt quod agam, & perquam grata mihi eſt tua confabulatio. *Eu.* Eſt vir quidam non poſtremæ nobilitatis; is, ut ſolet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam: in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratiâ frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier inſigni probitate, neſcio quid ſuſpicatus, perveſtigavit furta mariti ſui[2]: & eò[3] profecta, neſcio quo, adiit caſam illam ruſticanam; expiſcata[4] eſt de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis eſſet apparatus convivii. Nihil erat ibi ſupellectilis, ſed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, ſecum adducens lectum commodum & apparatum; vaſa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut ſi quando rediret ille, tractarent eum civiliùs, diſſimulans interim ſeſe uxorem eſſe, ac ſororem eſſe ſimulans[5]. Poſt dies aliquot redit eò furtim maritus; videt auctam ſupellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat unde is nitor inſolitus: aiunt, matronam quandam honeſtam illi cognatam hæc advexiſſe, ac mandâſſe ut honeſtiùs poſthac acciperetur. Illico tetigit animum illius ſuſpicio, uxoris hoc eſſe factum. Reverſus domum, rogat num illic fuiſſet: illa non negat. Rogavit, & quo tandem conſilio miſiſſet eò ſupellectilem. Mi vir, inquit, aſſuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te duriùs accipi; putabam eſſe officii mei, ut quando ita tibi cordi eſt, lautiùs illic habereris. *Xa.* O matronam nimium bonam! Ego citiùs pro lecto ſubſtraviſſem illi faſciculum urticarum ac tribulorum. *Eu.* Sed audi finem. Vir, reſpectâ tantâ probitate, tantâque manſuetudine conjugis ſuæ, nunquam deinde uſus eſt furtivo concubitu, ſed domi ſemet oblectavit cum ſua[6]. Scio tibi notum eſſe Gilbertum Batavum. *Xa.* Novi. *Eu.* Is, ut ſcis, floren-

 ti

1 At ſunt quidam; alluditur ad finem Juvenalis verſus Sat. vii. 202. *Corvo quoque rarior albo.*

2 Ex Ovidio, qui de Junone dicit, Met. lib. i. 606. *Deprenſi toties benè noſſet furta mariti.* Et congruentiſſima locutio, qui enim cum aliena muliere congreditur, furtum facit uxori, utpote dans alienæ, quæ uxoris ſunt.

3 *Id eſt*, ut perveſtigaret mariti furta.

4 *Fiſhed out, diſcovered.*

5 Obſerva ſemel differentiam inter *ſimulare*, & *diſſimulare*, ſimulantur falſa, diſſimulantur vera.

6 Supple *uxore.*

[1]enti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac vergenti [1] ætate. *Xa.* Dotem fortaſſe duxit, non uxorem. *Eu.* Sic eſt. Is, faſtidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua ſe ſubinde oblectabat foris. Rarò domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu hîc eras factura? *Xa.* Quid? ego illi adamatæ involâſſem in capillos, & maritum exeuntem ad illam perfudiſſem lotio [2], ut ſic unctus [3] iret ad convivium. *Eu.* At quanto hæc prudentiùs? Invitabat mulierculam domum ſuam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque ſine veneficiis domum pertraxit. Et ſi quando foris cœnabat cum illa, miſit eò miſſum [4] aliquem elegantiorem, jubens ut ſuaviter viverent. *Xa.* Ego malim mori, quàm eſſe lena mei mariti. *Eu.* Verùm interim rem ipſam expende. Nónne hoc multo ſatius erat, quàm ſi ſævitiâ ſuâ prorſus alienâſſet maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegiſſet? *Xa.* Fateor minus eſſe mali, ſed ego non poſſem. *Eu.* Unum adjiciam, atque ita diſcedam ab exemplis. Hic vicinus noſter, vir probus & integer, ſed paulo iracundior, quodam die pulſaverat [5] uxorem ſuam, fœminam laudatiſſimam. Ea ſe recepit in intimum conclave, atque illic lachrymans, atque ſingultiens, decoquebat [6] animi ægritudinem. Aliquanto pòſt per occaſionem eodem ingreſſus eſt maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, hîc lachrymas, ac ſingultis, puerorum more? Tum illa prudenter: Quid? inquit, an non hoc ſatius, ut hîc deplorem malum meum, quàm ſi in via vociferer, quemadmodum ſolent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus, datâ dextrâ pollicitus eſt uxori ſe poſthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. *Xa.* Ego idem impetravi à meo diversâ ratione [7]. *Eu.* Sed interim eſt inter vos bellum perpetuum. *Xa.* Quid igitur velles me facere? *Eu.* Primùm muſſanda eſt [8] tibi omnis injuria mariti, animus illius officiis, comitate, manſuetudine paulatim eſt conciliandus: aut vinces tandem, aut certè multo commodiore uteris, quàm nunc uteris. *Xa.* Ille ferocior eſt, quàm ut ullis officiis manſueſcat. *Eu.* Eja, nè dixeris. Nulla eſt fera tam immanis, quin officiis cicuretur; nè deſperes in homine. Fac periculum menſes aliquot; me accuſa, niſi ſenſeris conſilium hoc tibi fuiſſe bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum eſt. Illud ante omnia tibi cavendum cenſeo, nè quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: ſed curandum eſt, ut illic omnia ſint feſtiva ac jucunda. Etenim ſi is locus, qui diluendis

1 *Declining*, ſumptum à ſole, qui aliquot horas poſt meridiem dicitur *vergere* ſcil. *ad occaſum*.

2 Hoc iſti ſuggerit auctor, quoniam Xantippe, Socratis uxor, ſic Socrati feciſſe fertur; ſpecimen aliud morum ejus jam vidiſti p. 97. num. 8.

3 Siquidem antiqui non ibant ad convivium inuncti.

4 Vocamus etiam nos *a meſs* adhuc, huc, ambo à *mitto*.

5 Verberaverat.

6 Intellectu facillimum eſt, & ſumitur à cibis quos decoquimus in ſtomacho; *vented*.

7 Nempe penſans verbera verberibus.

8 *Paſſed by in ſilence*.

diluendis offensis, sarciendæque gratiæ, consecratus est, lite aut ægritudine quapiam profanetur[1], jam[2] sublatum est omne remedium benevolentiæ reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur, eámque voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum, si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsum vitiantes, cùm[3] licuisset mederi offensis. *Xa.* Istud mihi frequenter accidit[4]. *Eu.* Atqui tametsi semper est cavendum uxori, nè qua re molesta sit viro; tamen id maximè studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. *Xa.* Viro! mihi cum bellua res est. *Eu.* Mitte malè loqui: fere nostrâ culpâ viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam: qui versantur in priscis fabulis poëtarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere cestum[5] arte Vulcani confectum: in eo intextum esse quicquid est amatorii medicamenti; eo se cingit, quoties congressura est cum marito. *Xa.* Fabulam audio. *Eu.* Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. *Xa.* Dic. *Eu.* Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur amor ille maritalis; & discruciatur ex animo, si quid erat offensionis aut tædii. *Xa.* Sed unde nobis cestus ille? *Eu.* Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quàm morum probitas cum suavitate conjuncta. *Xa.* Ego tali marito blandiri non possum. *Eu.* At hoc tuâ refert, ut desinat esse talis. Si Circes artibus posses maritum vertere in suem aut ursum[6], faceres? *Xa.* Nescio. *Eu.* Nescis? An malles habere suem maritum, quàm hominem? *Xa.* Equidem malim hominem. *Eu.* Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem; nónne faceres? *Xa.* Planè facerem; sed unde mihi istæ artes? *Eu.* Atqui istas artes habes in te, si modo velis adhibere. Tuus, velis nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis consulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eáque tibi exaggerant odium; & hac ansâ tantum arripis illum, quâ teneri non potest[7]. Illa potius contemplare, quæ bona sunt in illo; hac ansâ prehende illum, quâ teneri potest. Antequam illi nuberes, tempus erat expen-

1 Quoniam lectus conjugalis & sacer habendus est, & talis habebatur à paganis, Plautus enim & Plutarchus *sacrum* eum vocant.

2 *Tunc.*

3 Quo.

4 Sincera confessio.

5 Zonam; famosa est hæc zona apud poëtas, quæ miram elegantiam Veneri addere dicebatur, imo & omnibus etiam viris, qui eam à Venere mutuabantur.

6 Vide pag. 126. num. 7.

7 *Id est*, respicis ad eum, quâ minime commodus, odiosúsque tibi videtur; alluditur autem ad dictum Epicteti, *Unaquæque res duas habet ansas, alteram quâ teneri possit, alteram quâ non.* Hoc est, res quævis commoda habet & incommoda, sapientis est commoda carpere, præterire vero incommoda.

dendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis ſolùm, verum etiam auribus[1] maritum deligere: nunc medendi tempus eſt, non accuſandi. *Xa.* Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? *Eu.* Oculis capit, quæ nihil aliud ſpectat, quàm corporis formam: auribus, quæ diligenter obſervat, quid fama de illo prædicet. *Xa.* Pulchrè mones, ſed ſerò. *Eu.* At non ſerum eſt ſtudere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, ſi quid pignoris[2] ex te natum fuerit viro. *Xa.* Jam natum eſt. *Eu.* Quando? *Xa.* Jam pridem. *Eu.* Quot menſes ſunt? *Xa.* Ferme ſeptem. *Eu.* Quid ego audio? Tu nobis trimeſtris fœtûs[3] jocum renovas? *Xa.* Nequaquam. *Eu.* Ita neceſſe eſt, ſi tempus à nuptiarum die ſupputas. *Xa.* Imò ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. *Eu.* An ex colloquio naſcuntur pueri? *Xa.* Forte ſolam nactus cœpit alludere, titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad riſum. Ego non ferens titillationem, me reſupinabam in lectum; ille incumbens figebat oſcula, nec ſatis ſcio quid egerit præterea: certè paucis poſt diebus uterus cœpit intumeſcere. *Eu.* I nunc, & maritum contemne; qui ſi luſitans gignit liberos, quid faciet cùm ſeriò rem aget? *Xa.* Suſpicor & nunc me gravidam eſſe. *Eu.* Euge! contigit felici fundo bonus cultor. *Xa.* Hac in parte plus præſtat, quàm vellem. *Eu.* Iſta querela tibi cum paucis uxoribus eſt communis. Sed inter vos interceſſerat pactum connubiale? *Xa.* Interceſſerat. *Eu.* Levius igitur peccatum eſt. Eſtne proles maſcula? *Xa.* Eſt. *Eu.* Illa vos rediget in gratiam, ſi tu vel paululum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito ſodales, & quibuſcum habet commercium foris? *Xa.* Prædicant eum eſſe moribus commodiſſimis, comem, liberalem, amicum amico. *Eu.* Et iſta mihi bonam ſpem faciunt, illum fore qualem volumus. *Xa.* At mihi uni talis non eſt. *Eu.* Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, méque pro Eulalia, voca Pſeudolaliam[4], niſi tibi quoque talis eſſe cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem eſſe, nondum opinor egreſſum annos viginti quatuor; nondum novit quid ſit eſſe patremfamiliâs. Jam non eſt tibi cogitandum de divortio. *Xa.* At frequenter cogitavi. *Eu.* Verùm ea cogitatio, ſi quando tibi inciderit in mentem, primùm reputa tecum quam nihili res ſit fœmina

1 Perge, & intelliges.

2 Liberi vocantur, præſertim à poëtis *pignora conjugalis amoris*, imò cum epitheto *dulcia*.

3 Quoniam, ut jam dixerat, nondum annus exactus erat à nuptiis, decem menſes aut circiter tantummodo, ſicque, ſi nihil factum ante nuptias, infans erat trium tantùm menſium fœtus; ſed hîc duo obſerves, lector: primum, alludi ad Liviæ hiſtoriam, quæ peperit tertio menſe, poſtquam Cæſari Auguſto nupſiſſet, ex quo tunc temporis evaſit veluti proverbium, *Fortunatis filios eſſe trimeſtres*, ut videre eſt apud Suetonium in Claudii vita. Secundum, nobis velle indicare auctorem, quòd plerumque connubia ſatis malè ſuccedant, cùm conjungendi congrediuntur ante tempus, ſicut hîc ſupponitur accidiſſe inter hanc Xantippem & maritum.

4 Falſa loquentem; vanam & mendacem.

fœmina divulſa à viro. Summum decus matronæ eſt, morigeram eſſe ſuo conjugi. Ita naturâ comparatum eſt, ita voluit Deus, ut mulier tota pendeat à viro [1]. Tantùm cogita id quod res eſt: maritus eſt, alius non poteſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? Fraudabis maritum ſuâ poſſeſſione? Relinques apud illum? Spoliabis teipſam eo, quo nihil habes charius? Poſtremò, dic mihi, habéſne quæ tibi malè velint? *Xa.* Habeo novercam germanam [2]; præterea ſocrum huic ſimillimam. *Eu.* Adeò tibi malè volunt? *Xa.* Cuperent extinctam. *Eu.* Et iſtæ tibi fac ut in mentem veniant [3]. Quid enim illis poſſis facere gratius, quàm ſi videant te divulſam à marito, viduam, imò plus quàm viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. *Xa.* Equidem probo tuum conſilium, ſed tædet diutini laboris. *Eu.* At reputa quantum laborum ſumpſeris prius, quam hunc pſittacum [4] docueris quædam humana verba ſonare. *Xa.* Plurimum profectò. *Eu.* Et piget operam ſumere in fingendo marito, quicum perpetuò ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines, ut equum ſibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? *Xa.* Quid faciam? *Eu.* Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid moleſtiæ, quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, ſemper interim memor reverentiæ cujuſdam, quam uxor debet marito. Abſit triſtitia; ſed abſit & petulantia: nec putida ſis, nec laſciva. Sit apparatus domi lautus. Nôſti palatum mariti: quod illi ſuaviſſimum eſt, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenáque hilaritatis ſint omnia. Denique ſi quando ille vino lætior pulſabit ſuam teſtudinem, tu voce accinito. Sic aſſuefacies maritum manere domi, & minues impenſas. Sic enim ille cogitabit tandem: Næ ego inſigniter inſanio, qui foris magnâ rei famæque jacturâ victitem cum ſcorto, cùm domi habeam uxorem multo lepidiorem, meíque amantiorem, apud quam nitidiùs ac lautiùs accipi liceat. *Xa.* An credis ſucceſſurum, ſi tentem? *Eu.* Me vide. Ad me recipio [5]. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum ſui officii. *Xa.* Laudo conſilium: at vide

1 Epheſ. v. 22.

2 Veram, *i. e.* odio maximo habentem me, nocentemque quantum poteſt, ſic enim audit novercæ nomen apud antiquos, ut patet ex Plinio, *Sunt herbæ quædam*, inquit, *quibus umbra noverca eſt.*

3 Hæc eſt ratio cur ab ea petiit, an haberet quas, quæ ipſi malè vellent, ut novâ ratione ſuaderet benè vivere cum marito; quoniam ſi non gratum faceret ſibi male volentibus, quâ ultima ratione victam tandem Xantippen ſtatim videbis, quæ nullâ aliâ potuerat adhuc vinci, quippe bene noverat auctor, mulierum pleraſque ita veluti à natura compoſitas, ut quidvis faciant potius, quàm gratum, mulieribus quas ſibi infeſtas credunt.

4 Qui ſupponitur eſſe in eodem loco, ubi colloquuntur, quemque commonſtrat Eubula.

5 *Depend on me for that*; *I engage for it.*

vide ne quid hujus rei[1] ſuboleat ipſi; miſceret cœlum terræ[2]. *Eu.* Nè metue. Ità per ambages[3] temperabo ſermonem, ut ipſe mihi narret, quid inter vos ſit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandiſſimè, &, ut ſpero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occaſionem mentiar, quàm amanter de illo ſis locuta. *Xa.* Chriſtus benè fortunet quod agimus. *Eu.* Aderit, modò ne deſis tibi.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc juvenum depingit inſaniam ad bellum procurrentium, & pii Carthuſiani vitam, quæ ſine ſtudiorum amore non poteſt non eſſe triſtis & inamœna. Mores militum; mores & victus Carthuſianorum. Conſilium in vitæ genere deligendo. Commodi quid ex raſura. Veſtis ad duplicem uſum adhibetur. Solitudinis commoditas, ut lectioni & meditationi vacemus. Milites profani ob vicem ſæpe mercedulam jugulant homines. Bellum quomodo gerendum. Periculum militiæ quotidianum.

MILES ET[4] CARTHUSIANUS.

Mi. SAlve, mi frater. *Ca.* Salve & tu, germane chariſſime. *Mi.* Vix te agnoſco. *Ca.* Adeóne conſenui intra biennium? *Mi.* Non: ſed caput raſum, nova veſtis, faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. *Ca.* Itáne non agnoſceres uxorem tuam, ſi tibi occurreret induta novâ veſte? *Mi.* Non, ſi tali. *Ca.* At ego te probè agnoſco, cui non ſolùm veſtis mutata eſt, verùm etiam facies, totúſque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æque variat plumas ſuas. Tum, quàm omnia ſecta, quàm nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonſum verticem, barbam ſemiraſam, ſilvam[5], quæ ſupra labrum ſuperius eſt, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quàm ſolent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut *Samius* quiſpiam *literatus*[6] videri

1 Confabulationis noſtræ.

2 Horrendâ irâ excandeſceret, conturbarétque omnia; ex Juvenali, Sat. ii. 2. *Quis Cœlum terris non miſceat, & mare cœlo?*

3 *By round-about ſtories.*

4 De hoc monachorum ordine jam p. 109. n. 1. Sed prædictis iſthuc nunc addamus nempe, quòd inſtitutor Bruno (ut ſcil. apud illos fertur) cùm Pariſiis degeret, præſenſque adfuiſſet funeri cujuſdam profeſſoris, qui dum vixerat veluti ſanctus exiſtimabatur, at mortuus, Brunone adſtante, ter ſemet feretro erexit, terque voce clarâ exclamavit, *Condemnatus ſum*, quo ſtupendo eventu ita perculſus fuit Bruno, ut unicè ſalutis tutius operandæ causâ mundo renuncians, Carthuſiam ſe contulerit; duriſſimóque vitæ genere cum ſodalibus ſe obſtrinxerit, æternam abſtinentiam à carnibus & ære, itemque altum per plurimas diei horas ſilentium inter alia obſervans.

5 Talem barbam, aut certe non admodum abſimilem, quædam nationes alunt adhuc, ut videantur aſperiores, & terribiliores in bello.

6 *A man of the Iſle of* Samos, *in the* Archipelago *burnt in the hand or forehead, or in both.* Hinc quòd Athenienſes quondam Samios omnes in bello captos ferro candenti inurerent, clarigatione vindici, ex eo quòd Samii ipſi antea, poſt exceſſum ex oris ſuis Periclem, Athenienſium ducem, Athenienſes omnes, quos ceperant, fronti inuſſerant.

deri poſſis, de quo jocus eſt proverbii. *Mi.* Sic decet redire è bello. Sed dic mihi, erat hîc tanta bonorum medicorum inopia? *Ca.* Quam ob rem? *Mi.* Quia nulli commiſeris ſanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc ſervitutem[1] te præcipitem dares. *Ca.* Itàne videor inſanîſſe? *Mi.* Maximè. Quid erat neceſſe hîc[2] te ſepeliri ante tempus, cùm eſſet unde commodè viveres in mundo? *Ca.* An nunc non videor tibi in mundo vivere? *Mi.* Non, per Jovem *Ca.* Dic quam ob rem? *Mi.* Quia non licet ambulare quò velis. Huic loco velut caveæ includeris: adde raſuram, veſtem prodigioſam, ſolitudinem, piſcium perpetuum eſum, ut mirer teipſum non verti in piſcem. *Ca.* Si verterentur homines in omnia quibus veſcuntur, tu jam pridem porcus eſſes; nam ſuillâ[3] ſoles delectari. *Mi.* Non dubito quin jamdudum pœniteat te inſtituti; paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. *Ca.* Hoc illis uſu venit, qui ſe in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego deſcendi ſenſim & conſultò, prius explorato me ipſo, perſpectâque totâ hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, quâ ætate ſibi quiſque no[illegible] eſſe poteſt. Quod ad locum attinet, tu quoque loco anguſto concludaris, ſi totius mundi conſideres amplitudinem. Nec refert quàm ſpatioſus ſit locus, modò nihil deſit ad vitæ commoditatem. Multi rarò aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati ſunt: qui, ſi vocarentur[4] exire, magnopere ſibi diſplicerent, & inceſſeret illis [illegible] ibido relinquendæ civitatis; hic affectus vulgaris eſt, quo ego careo. Imaginor hîc totum eſſe mundum, & hæc tabula[4] mihi totum terrarum orbem repræſentat, quem ego cogitatione jucundius ſimul & tutiùs perambulo, quàm is qui navigavit ad novas inſulas[6]. *Mi.* Hîc tu propemodum dicis verum. *Ca.* Raſuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratiâ. Mihi raſura, [illegible]hil aliud, certè reddit caput purius, ac fortaſſe ſalubrius. Vides [illegible]uam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigioſum [illegible]itis? Nónne tegit corpus? Ad duplicem uſum adhibetur veſtis, [illegible]æpellatur injuria cœli, eáque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos uſus præbet hæc veſtis? Sed offendit color. Qui[illegible] color magis decet omnes Chriſtianos, quàm is qui datus eſt omnibus in baptiſmo[7]? Dictum eſt tibi quoque: *Accipe veſtem candidam.* Hæc itaque veſtis admonet me, quid promiſerim in baptiſmo; nimirum innocentiæ[8] perpetuum ſtudium. Porrò ſolitudinem

1 Ordinis ſcil. Carthuſianorum.

2 In hoc monaſterio, ubi fratres colloqui ſupponuntur.

3 *Carne* ſcil.

4 Juxta illud, *Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata,* & alluditur forſan præterea ad hiſtoriam Shimhi, quæ habetur 1 Reg. ii.

5 Quæ ſupponitur ſuſpenſa parieti.

6 Americam.

7 Quoniam albi coloris eſt veſtis Carthuſianorum, quondamque apud Chriſtianos à tertio ſeculo ſcil cujuſvis ætatis baptizandi albis induebantur, quod & obſervatur adhuc a pontificiis.

8 Eſt enim albus color innocentiæ ſignum.

ſolitudinem ſi vocas turbæ fugam, hoc exemplum eſt non noſtrum, ſed veterum prophetarum [1], atque etiam philoſophorum [2] ethnicorum, & quibuſcunque bonæ mentis cura fuit; imò poëtæ, aſtrologi, ac ſimilibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac ſupra vulgus hominum moliuntur, ſeceſſum quærere ſolent. Cur autem voces hanc ſolitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit ſolitudinis tædium. Hîc habeo ſodales omnium rerum plus quàm ſedecim. Ad hæc interviſunt amici crebriùs quàm vellem, aut expedit; & tibi videor in ſolitudine vivere? *Mi.* At non ſemper licet cum his confabulari [3]. *Ca.* Nec ſemper expedit. Atque hoc jucundior eſt confabulatio, quòd voluptatis gratiam augeat interrupta copia. *Mi.* Non peſſimè conjectas. Nam mihi quoque ſuaviores ſunt carnes revoluto Paſcha poſt Quadrageſimam [4]. *Ca.* Nec interim tamen, cùm maximè videor ſolus, deſunt mihi confabulones, longè feſtiviores ac ſuaviores iſtis vulgaribus congerronibus. *Mi.* Ubi ſunt? *Ca.* Vides hîc codicem Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus diſcipulis proficiſcentibus in Emauntem, effecit, ut non ſentirent itineris laborem, ſed ſentirent dulciſſimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius ſermonibus [5]. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Eſaias, cæteríque prophetæ. Hîc mecum confabulatur dulciſſimus ille Chryſoſtomus, hîc Baſilius, hîc Auguſtinus, hîc Hieronymus, hîc Cyprianus, cæteríque non minus eruditi quàm facundi doctores [6]. An noſti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali ſodalitio, quod mihi nunquam non adeſt, reputas obrepere poſſe ſolitudinis tædium? *Mi.* Mihi fruſtra loquerentur non intellecturo. *Ca.* Jam quid refert, quibus rebus hoc corpuſculum alatur? cui minimo ſatis ſit, ſi juxta naturam vivamus. Uter noſtrûm habitior? tu, qui veſceris perdicibus, phaſianis, & capis; an ego, qui vivo piſcibus? *Mi.* Si tibi eſſet uxor, ut mihi eſt, minus haberes ſucci. *Ca.* Et ideò ſufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. *Mi.* Sed interim agitas vitam Judaicam [7]. *Ca.* Bona verba: Chriſtianam, ſi non aſſequimur, certè ſequimur. *Mi.* In veſte, cibo, preculis, cæteríſque ceremoniis ponitis fiduciam, neglecto ſtudio pietatis Evangelicæ. *Ca.* Quid alii faciant, non eſt meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimúmque tribuo; ſed in animi puritate, & in Chriſto, colloco fiduciam. *Mi.* Cur igitur obſervas?

1 Eliæ nempe & Joannis qui dicitur vulgò Baptiſta, ſed hi neque monaſterio ſe incluſerunt, neque ſtatuta fecerunt ſibi & aliis neceſſario obſervanda.

2 Multi ſolitudinem laudârunt, veluti Cicero & Seneca, ſed pauci ſequuti ſunt.

3 Ex ordinis ſtatutis ſcil.

4 Dignum tali militte reſponſum.

5 Luc. xxiv. 13.

6 Commonſtrat horum patrum eccleſiæ opera.

7 In ceremoniis occupatam; ſi pergas, videbus hunc eſſe militis ſenſum, qui à vero non abhorret.

observas[1]? *Ca.* Ut mihi pax sit cum fratribus meis; & nè cui quoquo modo sim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quacunque veste tecti, minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem? Reddidi tibi rationem mei consilii: nunc quæso ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicásque, ubi cessârint omnes boni medici, cùm relictâ domi uxore juvenculâ & liberis, proficiscereris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat cum fungis aut papaveribus; sed cum armatis viris. Utrum verò putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an te ipsum simul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? *Mi.* Fas est occidere hostem. *Ca.* Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, pro aris & focis[2], pro tranquillitate publica. Quid istuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, si periisses in hoc bello, non redemissem animam tuam[3] vitiosa nuce[4]. *Mi.* Non? *Ca.* Non, ita me Christus benè amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro, quem nos *priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo; an obedire barbaro cuipiam centurioni, qui sæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quò lubet, ac revocet; qui bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat te stare loco aut occisurum, aut occidendum? *Mi.* Minus narras, quàm res habeat, malorum. *Ca.* Si quid ego deflexero à disciplina hujus instituti, pœna est admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, si quæ committas adversus leges imperitorias, aut pendendum est, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuspides eundum[5]. Nam plecti capite beneficium est. *Mi.* Non possum refragari veris. *Ca.* Jam cultus iste satis indicat te non multum nummorum referre domum. *Mi.* Nummorum mihi jam pridem nè pilus quidem

1 Supple *tales ceremonias.*

2 Ad tuendam religionem & rem. Phrasis est usitatissima.

3 Salutem tuam in seculo futuro.

4 Re omnium vilissimâ, & nullius omnino pretii; quid vilius enim nuce vitiosa? Totus ergo sensus est, *I would have thought you irrecoverably lost to all eternity*, locutio ferè proverbialis est, eamque hausit auctor ex Plauto in Mil. *Vitam quam vitiosâ nuce non emam.*

5 Pœna est militaris in delinquentes, olim in usu apud nos Europæanos, nunc non: cui suffectum est, Anglice, *To run the gantlope*, Gallice, *Passer par les baguettes.* Quod notum omnibus; at vestigium remansit in lingua Gallica, obsoletum supplicium fuisse olim in usu, siquidem dicitur & adhuc figurato sensu, de homine qui adiit multa pericula, *Il a passé par les piques.*

dem fuit, imò multum æris alieni conflavi[1], Proinde huc deflexi, ut me inſtruas viatico[2]. *Ca.* Utinam huc deflexiſſes, cùm properares in ſceleratam iſtam malitiam! Sed unde tanta nuditas? *Mi.* Rogas unde? Quicquid ex ſalario, quicquid ex prædationibus, ſacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum abſumebatur in vina, ſcorta, & aleam. *Ca.* O te miſerum! Et interim uxorcula, cujus gratiâ Deus juſſit relinqui patrem & matrem, domi mœrebat deſerta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miſeriis, in tantis ſceleribus? *Mi.* Hoc fallebat[3] ſenſum malorum, quòd innumeros haberem malorum ſocios. *Ca.* Quin illud vereor, nè uxor te non agnoſcat. *Mi.* Quî ſic? *Ca.* Quia ſic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam foſſam[4] habes? Videtur tibi exſectum fuiſſe cornu. *Mi.* Imò, ſi rem nôſſes, gratulareris mihi hanc cicatricem. *Ca.* Quam ob rem? *Mi.* Minimo minus aberat, quin perierim. *Ca.* Quid erat mali? *Mi.* Cuidam tendenti rupta eſt baliſta chalybea[5]; ejus fragmentum[6] inſiliit frontem. *Ca.* Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. *Mi.* Hoc vulnus accepi in pugna. *Ca.* Bellicâ? *Mi.* Non: inter aleam ortum eſt diſſidium. *Ca.* Jam & in mento video neſcio quid gemmarum. *Mi.* Nihil eſt. *Ca.* Suſpicor tibi contractam ſcabiem, quam vocant Hiſpanicam[7]. *Mi.* Rectè divinas, mi frater. Tertiùm ea laboravi uſque ad vitæ periculum. *Ca.* Unde hoc mali accidit tibi, ut ſic incurvus incedas, quaſi eſſes nonagenarius, aut quaſi meſſor quiſpiam, aut quaſi delumbatus eſſes fuſte? *Mi.* Morbus ita contraxit nervos. *Ca.* Næ hîc magnificam paſſus es metamorphoſin. Antehac eras eques, nunc ex centauro[8] factus es animal ſemireptile[9]. *Mi.* Hæc nimirum eſt alea[10] Martis. *Ca.* Imò hæc eſt inſania tuæ mentis. Quas vero manubias uxori tuæ liberiſque tuis referes domum? lepram? Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies[11]; niſi quòd ideò non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipuè nobilium: at ob hoc ipſum magis debebat vitari. Nunc iſtud malum affricabis iis, qui tibi debuerant eſſe chariſſimi[12]: & ipſe per omnem vitam putre cadaver circumferes. *Mi.* Quæſo te, frater, ut deſinas: ſatis malorum eſt, etiamſi

1 *Have not had a farthing of money, but have run much into debt.*

2 *You may furniſh me with money to bear my charges.*

3 Adimebat.

4 *How great a ſlaſh?*

5 *As a perſon was drawing a ſteel croſsbow, it brake.*

6 *A ſplinter.*

7 Nos vocamus *Gallicam*, alii *Neapolitanam.*

8 Siquidem eques iverat in militiam, ut jam dixit. Centauri pinguntur à poëtis velut animalia, parte ſuperiore viri, inferiore equi, ſed re verâ fuerunt Theſſaliæ populi, qui primi in bello equis uſi ſunt.

9 Percommodè compoſuit hîc hanc vocem auctor, ſenſuſque ejus planiſſimus.

10 Sors belli.

11 Propriè non, at aliquid forſan pejus in frigidis & humidis regionibus.

12 Uxori & liberis, totique proli tuæ.

amsi non accedat objurgationis moleſtia. *Ca.* Quotam autem malorum partem commemoravi? Iſta corporis duntaxat ſunt. Jam animam verò qualem reportas, quantâ ſcabie putrem, quot vulneribus ſauciam? *Mi.* Tam puram refero, quam eſt cloaca Pariſiis, in via quæ dicitur vulgo *Maberti* [1], aut latrina publica. *Ca.* Vereor ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. *Mi.* Sed jam rixæ ſatis eſt: dic aliquid de ſarciendo viatico. *Ca.* Mihi nihil eſt quod dem, experiar quid velit prior. *Mi.* Atqui ſi quid daretur, eſſent tibi paratæ manus: nunc multæ obſtant difficultates, quando numerandum eſt aliquid [2]. *Ca.* Quid alii faciant, ipſi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum, ſunt manus [3]. Verùm de his à prandio; nunc tempus monet ut accumbamus.

ARGUMENTUM.

Colloquium Pſeudochei & Philetymi mendacis ingenium & naturam depingit, qui natus videtur ad mentiendum pro lucro ſubdole. Mendax eſt furax: lucrum ex mendacio turpius, quàm ex lotio. Egregius fallendi mos aperitur. Fraudulenti mercatores ſuavius agunt, quàm veraces.

PSEUDOCHEUS [4] ET PHILETYMUS [5].

Ph. UNde tibi ſcatet tanta mendaciorum vis [6]? *Pſ.* Unde ſuppetunt araneæ fila? *Ph.* Non eſt igitur artis, ſed naturæ. *Pſ.* A natura profecta ſunt ſemina; ars & uſus auxêre facultatem. *Ph.* Non te pudet? *Pſ.* Non magis quàm coccycem ſuæ cantionis. *Ph.* At tibi in manu [7] eſt mutare cantionem tuam; & in hoc eſt homini data lingua, ut vera prædicet. *Pſ.* Imò ut conducibilia. At non ſemper expedit vera dicere. *Ph.* Ita nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium eſſe tuo cognatum teſtatur etiam populare [8] proverbium. *Pſ.* Utrumque vitium honeſtis nititur auctoribus: illud habet Ulyſſem [9] tantopere laudatum ab Homero; hoc Mercurium [10] etiam deum, ſi poetis credimus. *Ph.* Cur igitur vulgus execratur mendaces? fures etiam ſubiguntur in crucem [11]? *Pſ.* Non ideo quòd mentiantur, aut furentur; ſed quod inſcitè mentiantur aut furentur; vel quia præter naturam [12], vel quia non ſatis callentes

1 *Maubert.*

2 *To be lent.*

3 Quoniam ex ordinis inſtituto Carthuſianis non licet pecuniam contrectare, habent ad hanc rem procuratores.

4 Mendax.

5 Amans veritatem, honorem, vel probitatem.

6 Copia. *From whence flow theſe many falſities?*

7 Facile & promptum eſt tibi, ſi velis.

8 Hoc nempè, *Shew me a lyar, and I will ſhew you a thief.*

9 Quoniam non ſolùm cautus & diſertus fuit Ulyſſes, ſed mendax quoque.

10 Mercurius non ſolùm deorum nuncius, & deus eloquentiæ, ut vidimus; ſed eſt deus quoque furum & negotiatorum.

11 *Are hanged.*

12 *Id eſt*, non habent ea naturalia dona ad id requiſita.

callentes artem. *Ph.* Eſtne ſcriptor quiſpiam, qui tradit artem mentiendi? *Pſ.* Bonam artis partem monſtravêre tui rhetores. *Ph.* Hi quidem tradunt artem benè dicendi. *Pſ.* Verum; ſed bona pars benè dicendi eſt ſcitè mentiri. *Ph.* Quid eſt ſcitè mentiri? *Pſ.* Vis definiam? *Ph.* Volo. *Pſ.* Eſt ita mentiri, ut lucro ſit, nec deprehendi poſſis. *Ph.* At quotidie deprehenduntur multi. *Pſ.* Iſti non ſunt artifices abſoluti. *Ph.* Es igitur tu abſolutus artifex? *Pſ.* Propemodum. *Ph.* Experire an me poſſis mentiendo fallere. *Pſ.* Et te quoque poſſim, vir optime, ſi libeat. *Ph.* Dic igitur aliquod mendacium. *Pſ.* At jam dixi[1]. Non deprehendiſti? *Ph.* Non *Pſ.* Age, fac ſis attentus. Nunc incipiam mentiri. *Ph.* Sum attentus: dic aliquid. *Pſ.* At jam iterum mentitus ſum, te non deprehendente. *Ph.* Equidem nihil adhuc audio mendacii. *Pſ.* Audiſſes, ſi calleres artem. *Ph.* Proinde commonſtra tu. *Pſ.* Primùm appellavi te virum optimum. An non iſthuc eſt inſigne mendacium, cùm nè bonus quidem ſis? &, ſi bonus eſſes, optimus dici non poſſis, cùm ſint innumeri te meliores. *Ph.* Hîc planè fefelleras. *Pſ.* Jam fac periculum, an poſſis alterum mendacium ex te deprehendere. *Ph.* Non poſſum. *Pſ.* Hîc deſidero ingenium, quod alibi præſtas. *Ph.* Fateor; oſtende tu. *Pſ.* Cùm dicerem, *Nunc incipiam mentiri*, nónne magnificè mentiebar, cùm tot annos aſſueverim mentiri, &, paulo ante quàm hoc dicerem, eſſem mentitus? *Ph.* Mirum præſtigium! *Pſ.* Sed nunc ſaltem monitus arrige aures, ut deprehendas mentientem. *Ph.* Arrexi; dic. *Pſ.* Imò jam dictum eſt, & tu meum mendacium es imitatus[2]. *Ph.* Tu mihi perſuadebis, quòd nec aures habeam, nec oculos. *Pſ.* Cùm homini ſint aures immobiles, ut nec arrigi poſſint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. *Ph.* Talibus mendaciis plena eſt omnis hominum vita. *Pſ.* Non talibus tantùm, ô bone. Nam hæc ludicra ſunt: ſunt quæ rem[3] adferant. *Ph.* Turpius eſt lucrum ex mendacio, quàm ex lotio[4]. *Pſ.* Verum eſt, inquam; ſed iis qui mentiendi neſciunt artem. *Ph.* Quam igitur tu calles artem? *Pſ.* Non æquum eſt, ut te gratis doceam: numera[5], & audies. *Ph.* Non emo malas artes. *Pſ.* Donas igitur gratis fundum tuum? *Ph.* Non ſic inſanio. *Pſ.* At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quàm tu ex tuo fundo. *Ph.* Manebit tibi ars tua; tantum profer ſpecimen, ut intelligam non omninò vanum eſſe quod dicis. *Pſ.* Accipe igitur ſpecimen. Multis multorm negotiis

1 *Mendacium* ſcil. & ſi pergas, percipies; notula hæc habeat locum in ſequentibus.

2 Quoniam Philetymus dixerat in imitationem ejus, *Arrexi aures*, quæ non poſſunt proprie arrigi.

3 Opes, pecuniam, lucrum.

4 Alluditur ad Veſpaſiani imperatoris dictum & factum, qui, cùm in manibus haberet pecuniam ex lotio collectam, dixit Tito filio, ut olfaceret. Tito vero nihil odoris ingrati in ea obſervante, tunc ei dixit Veſpaſianus, *Fili, lucri odor bonus ex re qualibet.*

5 *Give me ſomething.*

negotiis memet admiſceo: emo, vendo, recipio, ſumo mutuò, accipio depoſitum. *Ph.* Quid tum poſtea? *Pſ.* Atque hîc potiſſimum capto eos, à quibus non facilè deprehendar. *Ph.* Quos? *Pſ.* Stupidos, oblivioſos, incogitantes, longè ſemotos, & mortuos. *Ph.* Certum eſt mortuos neminem redarguere. *Pſ.* Si quid cui vendo in diem[1], diligenter annoto in libellis rationum[2]. *Ph.* Quid deinde? *Pſ.* Ubi reddenda eſt pecunia, plus imputo mercium emptori, quàm acceperit. Is ſi incogitans eſt, aut oblivioſus, mihi certum eſt lucrum. *Ph.* Quid ſi deprehendat? *Pſ.* Profero librum rationalem. *Ph.* Quid ſi is doceat & evincat, ſe non accepiſſe quod imputas? *Pſ.* Reclamo quantum poſſum. Nam in hac arte prorſus inutilis eſt pudor. Denique extrema anchora[3] eſt, ut aliquid comminiſcar. *Ph.* Quid palam deprehenſus? *Pſ.* Nihil eſt facilius [4], erravit famulus; aut ipſe lapſus ſum memoriâ. Scitum eſt, multas ſimul miſcere rationes: hîc facilius eſt imponere. Exempli causâ; ſunt quædam diſpuncta[5], quòd ſoluta ſit pecunia: ſunt alia pro quibus nihil numeratum eſt. Hæc in poſterioribus codicillis miſceo, ſic ut nihil diſpungam. Ubi ſupputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Eſt & hoc artis: fere rationem ineo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi ſemper parata ſunt. Deponitur aliquid apud me, ſervo clam apud me, nec reddo. Longum eſt priuſquam reſciſcat ille, ad quem res miſſa eſt. Tandem ſi non licebit inficiari, dico mihi periſſe: aut contendo me miſiſſe, quod non miſi: incuſo aurigas. Poſtremò, ſi vitare non poſſum, quin reddam, reddo acciſum[6]. *Ph.* Bella verò ars! *Pſ.* Nonnunquam eodem nomine[7] bis accipio pecuniam, ſi liceat: primùm domi, deinde illic quò proficiſcor: & nuſquam non ſum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut ſuſcipit longinquam peregrinationem; ut [8] omnia peſſimè cadant, ſaltem interim uſus ſum alienâ pecuniâ. Nonnullos etiam capto ſpecie benignitatis, ut faveant mentienti; ſed ſemper de alieno: de meo nec matri darem teruncium. Quanquàm autem in ſingulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi, miſceo) naſcitur acervus haudquaquam pœnitendus[9]. Porrò, ne deprehendar, cum multæ ſint technæ, tum illa præcipua: omnes omnium epiſtolas, quas poſſum, intercipio, reſigno, ac lego. Si quid obſuturum ſuſpicor, premo [10]; aut ſi reddo, reddo meo tempore. Ad hæc, inter longo ſemotos intervallo, mendaciis meis ſero ſimultatem. *Ph.* Quis iſthinc uſus? *Pſ.* Geminus: primùm, ſi non præſtatur

1 *If I ſell any thing upon credit, to be paid at a future day.*
2 *Of accounts.*
3 Vide pag. 96. num. 3.
4 Supple *dictu.*
5 *Croſſed out.*
6 *I return only a part.*
7 *Nomen* hîc titulus eſt debiti, unde & pro *debitoribus* accipiuntur *nomina.*
8 Licet, quamvis.
9 *A good round ſum.*
10 *I ſmother and hide it.*

quod alterius nomine promiſi, & quo nomine munus etiam accepi; nam *fumos* [1] hujuſmodi magno *vendo:* fingo, per illum aut illum ſtetiſſe [2], quò minus perfectum ſit. *Ph.* Quid ſi neget ille? *Pſ.* Is procul abeſt, puta Baſileæ; ego polliceor in Anglia: deinde ſit, ut ortâ ſimultate neuter alteri credat [3], ſi quid incuſer. Habes ſpecimen artis. *Ph.* At iſtam artem nos craſſiores ſolemus vocare *furtum*, qui ficum vocamus ficum, & ſcapham ſcapham [4]. *Pſ.* O hominem juris Cæſarei rudem [5]! An licet intendere actionem furti ei qui ſuppreſſit depoſitum, aut qui abjurat mutuum, aut ſimili techna impoſuit? *Ph.* Oportuit. *Pſ.* Proinde vide prudentiam artificum. Ex his [6] plus eſt lucri, aut certè tantundem; & minus eſt periculi [7]. *Ph.* Malè ſit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. *Pſ.* Tu ringere cum tua pannoſa veritate: ego interim ſuaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro [8] Ulyſſe ac Mercurio [9].

NAUFRAGIUM.

ARGUMENTUM.

Naufragium hic navigantium pericula, varias & ſtultas nautarum ſuperſtitiones, explicat. Tempeſtatis deſcriptio elegans. Jacturam vere faciunt, qui res ſuas & merces pretioſas in mare jaciunt. Nautæ B. V. Mariam, D. Chriſtophorum, imò ipſum mare impie inclamant. Non invocandi Sancti, ſed unus Deus.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

An. HOrrenda narras [10]. Eſt iſthuc navigare? Prohibeat Deus, nè mihi quicquam unquam tale [11] veniat in mentem. *Ad.* Imò quod hactenus memoravi, luſus merus eſt, præ his quæ nunc audies. *An.* Plus ſatis malorum audivi; inhorreſco te memorante, quaſi ipſe periculo interſim. *Ad.* Imò mihi *jucundi ſunt acti labores* [12]. Eâ nocte quiddam accidit, quod magna ex parte ſpem ſalutis ademit nauclero. *An.* Quid, obſecro? *Ad.* Nox erat ſubluſtris [13], & in ſummo malo ſtabat quidam è nautis in galea [14] (ſic enim vocant, opinor) circumſpectans, ſi quam terram videret: huic cœpit adſiſtere ſphæra quædam

1 Promiſſa inania; locutio, credo, obtinet in linguis omnibus.

2 *That it was along of this or that perſon.*

3 Hic eſt ſecundus uſus.

4 Proverbiales ſunt locutiones apud Latinos, cui ſimiles habent fere omnes linguæ, i. e. *We that do call every thing by its right name.*

5 Jam vidiſti pag. 45. num. 3.

6 Furandi modis, ſcil. in ſupprimendo depoſitum, & abjurando mutuum.

7 Quoniam nullus propter eos capite plectitur, at ſit bene, propter vulgares jurandi modos.

8 Favente.

9 Priore mendace, poſteriore deo furum, ut vidiſti jamjam.

10 Supponitur Adolphum plurima jam de ſuo naufragio Antonio enarrâſſe.

11 Ut unquam navigare inſtituam.

12 Fere proverbialis eſt locutio apud omnes gentes, ſiquidem veriſſima, & alluditur ad verſum Senecæ Tragœdiarum auctoris, *Quæ fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt*, Herc. fur. 656. vel potius ad illud Virgilii, Æneid. i. 207. *Forſan & hæc olim meminiſſe juvabit.*

13 *Moonſhine.*

14 *Main top-maſt.*

dam ignea; id nautis triſtiſſimum oſtentum eſt, ſi quando ſolitarius ignis eſt; felix, cum gemini. Hos vetuſtas credidit Caſtorem & Pollucem[1]. *An.* Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil? *Ad.* Sic viſum eſt poëtis. Nauclerus, qui clavo aſſidebat, Socie, inquit (nam eo nomine ſe mutuò compellant nautæ) vidéſne quod ſodalitium tibi claudat latus? Video, reſpondit ille; & precor ut ſit felix. Mox globus igneus delapſus per funes, devolvit ſeſe uſque ad nauclerum. *An.* Num ille exanimatus eſt metu? *Ad.* Nautæ aſſuevere monſtris[2]. Ibi pauliſper commoratus, volvit ſe per margines totius navis: inde per medios foros dilapſus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis increſcere[3] tempeſtas. Vidiſtine unquam Alpes[4]? *An.* Vidi. *Ad.* Illi montes verrucæ ſunt, ſi conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuiſſet lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur, dehiſcente terrâ, rectà ire in Tartara[5]. *An.* O inſanos qui ſe credunt[6] mari! *Ad.* Nautis fruſtra luctantibus cum tempeſtate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. *An.* Is pallor præſagit aliquod magnum malum. *Ad.* Amici, inquit, deſii eſſe dominus navis meæ; vicêre venti; reliquum eſt ut ſpem noſtram collocemus in Deo, & quiſque ſe paret ad extrema. *An.* O vere Scythicam[7] concionem! *Ad.* In primis autem, inquit, exoneranda eſt navis; ſic jubet *neceſſitas, durum telum*[8]: præſtat conſulere vitæ, diſpendio rerum, quàm ſimul cum rebus interire. Perſuaſit veritas: projecta ſunt in mare plurima vaſa plena

 pretioſis

1 Accipe quid notandum ſit ſuper his ignibus & diis. Ignes illi ignes ſunt fatui, frequentes ſatis verſantibus in mari, vocamus eos linguâ vernaculâ, *the fire ſaint Helmo*, vel *Jack in a Lantborn*. Quando unicus erat, judicabatur ominoſus ab antiquis, & vocabatur *Helena*, quippe quæ, ut omnibus notum, innumera mala attulerit Græcis & Trojanis. Sed quando erant duo, bene præſagientes judicabantur, vocabantúrque *Caſtor & Pollux*. Porrò, Helena, Caſtor, & Pollux, nati ſunt ex Læda Tyndari uxore per ovum vel duo ova, quæ peperit ex Jove, qui ſe transformaverat in cygnum, ut eam comprimeret; de Helena nihil amplius habeo dicendum, quod ad rem faciat, ſed de Caſtore & Pollace dicendum, quòd, quamvis alter fuerit eques, alter vero pugil, nihilominus, favente patre Jove, in cœlum tranſlati ſint, efficiant ſignum Gemini in Zodiaco, & tandem evaſerint navigantium dii; hinc Horatius Od. i. 3, 2. eos propitios Virgilio navigaturo precatur, vocatque, *Fratres Helenæ lucida ſidera*.

2 Verum ad literam, & figuratè.

3 In plurimis dictionariis vox non occurrit, ſed vere Latina eſt, idem quod *increſcere*.

4 Montes ſunt excelſi valde, ſeparantes Galliam ab Italia.

5 Locos infirmos, & ſubterraneos, ubi manes impii degunt, ex Ovidio locutio, *Jamjam tacturas Tartara nigra putes*, Triſt. i. 2, 22. longè concinnius Virgilius, Æneid. i. 110. *Hi ſummo in fluctu pendent, his unda dehiſcens, terram inter fluctus aperit*.

6 *Truſt themſelves*.

7 Duram, feram. Scythæ enim (qui nunc Muſcovitæ & Tartari) feriſſimi olim habebantur.

8 Proverbialis eſt locutio, intellectu facillima, propter ejus veritatem.

pretiosis mercibus. *An.* Hoc erat verè jacturam [1] facere. *Ad.* Ad erat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiæ ; huic erat scrinium plenum vasis argenteis, annulis, panno, ac vestimentis sericis. *An.* Is nolebat decidere [2] cum mari ? *Ad.* Non ; sed cupiebat aut perire cum amicis opibus suis, aut simul cum illis servari. Itaque refragabatur. *An.* Quid nauclerus ? *Ad.* Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire solum : sed æquum non est, ut nos omnes tui scrinii causâ periclitemur : alioqui te unà cum scrinio dabimus in mare præcipitem. *An.* Orationem verè nauticam [3] ! *Ad.* Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans & superis & inferis, quòd suam vitam elemento tam barbaro credidisset. *An.* Agnosco vocem Italicam [4]. *Ad.* Paulo post, venti nihilo mitiores facti nostris muneribus, rupêre funes, disjecêre vela. *An.* O ca'amitatem ! *Ad.* Ibi rursus nos adit nauta. *An.* Concionaturus ? *Ad.* Salutat : *Amici*, inquit, *tempus hortatur ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se præparet.* Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas se crederet posse tueri navem, negavit se posse polliceri quicquam, sed ultra tres horas non posse. *An.* Hæc concio durior etiam erat priore. *Ad.* Hæc ubi locutus est, jubet incîdi funes omnes, ac malum usque ad thecam, cui inseritur, incîdi serrâ, ac simul cum antennis devolvi in mare. *An.* Cur hoc ? *Ad.* Quoniam sublato aut lacero velo, erat oneri, non usui : tota spes erat in clavo. *An.* Quid interea vectores ? *Ad.* Ibi vidisses miseram rerum faciem : nautæ canentes, Salve regina [5], implorabant matrem virginem, appellantes eam *stellam maris*, *reginam cæli*, *dominam mundi*, *portum salutis*, aliisque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt Sacræ Literæ [6]. *An.* Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, navigavit ? *Ad.* Olim Venus [7] agebat curam nautarum, quia nata credebatur ex mari : ea quoniam desiit curare, suffecta est huic matri non virgini Virgo mater [8]. *An.* Ludis [9]. *Ad.* Nonnulli procumbentes in tabulas, adorabant mare, quicquid erat olei effundentes in undas, non aliter illi blandientes quàm solemus irato principi. *An.* Quid aiebant ? *Ad.* O clementissimum mare, ô generosissimum mare, ô ditissimum mare ; ô formosissimum mare ; mitesce, serva. Hujusmodi multa occinebant surdo mari. *An.* Ridicula superstitio ! Quid

1 Dupliciter nempè, & secundum plenam significationem phrasis, & secundum originem vocis, jacturam enim faciebant, jaciendo bona in mare.

2 *Compound.*

3 Idem sensu quod *Sythicam*, quam jam vidisti, & propter similem rationem.

4 Ex eo quòd Itali in adversis præ omnibus populis proniores sunt ad maledicendum (idque execrandis modis) Deo, diabolo, & omnibus sanctis.

5 Est hymni initium ad Virginem, in usu apud pontificios.

6 Observes isthuc.

7 Vidisti eam enim jam ex spuma maris natam.

8 Hoc rursùs maxima observatione dignum.

9 *You banter.*

Quid alii? *Ad.* Quidam nihil aliud quàm vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat montes aureos [1] Virgini Walſinghamicæ [2], ſi vivus attigiſſet terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod eſſet in tali loco; alii rurſum quod eſſet in tali loco. Idem factum eſt de Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, niſi locum exprimas. *An.* Ridiculum! quaſi divi non habitent in cœlis. *Ad.* Erant qui ſe promitterent fore Carthuſianos [3]. Erat unus qui polliceretur ſe aditurum divum Jacobum, qui habitat Compoſtellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantùm loricâ ferreâ tecto, ad hæc cibo emendicato [4]. *An.* Nemo meminit Chriſtophori? *Ad.* Unum audivi non ſine riſu, qui clarâ voce, nè non exaudiretur, polliceretur Chriſtophoro, qui eſt Lutetiæ [5] in ſummo templo, mons veriùs quàm ſtatua, cereum tantum, quantus eſſet ipſe. Hæc cùm vociferans, quantum poterat, identidem inculcaret; qui forte proximus aſſiſtebat illi notus, cubito tetigit eum, ac ſubmonuit: *Vide quid pollicearis; etiamſi rerum omnium tuarum auctionem facias, non fueris ſolvendo* [6]. Tum ille voce jam preſſiore, ne videlicet exaudiret Chriſtophorus: *Tace*, inquit, *fatue; an credis me ex animi ſententia loqui? Si ſemel contigero terram, non daturus ſum illi candelam ſebaceam.* *An.* O craſſum ingenium! ſuſpicor fuiſſe Batavum. *Ad.* Non; ſed erat Zelandus. *An.* Miror nulli in mentem veniſſe Paulum apoſtolum, qui ipſe olim navigaverit, & fractâ navi deſilierit in terram [7]. Is enim haud ignarus mali didicit miſeris ſuccurrere [8]. *Ad.* Pauli nulla erat mentio. *An.* Precabantur interim? *Ad.* Certatim. Alius canebat, *Salve regina*; alius *Credo in Deum.* Erant qui peculiares quaſdam preculas habebant, non diſſimiles magicis adverſus pericula. *An.* Ut afflictio facit religioſos [9]! rebus ſecundis, nec Deus, nec divus quiſquam,

1 Hyperbole etiam in uſu apud nos, at hauſit ex Terentio in Phorm. i. 2, 18. *Montes auri pollicens.*

2 Quæ colitur Walſinghamiæ, *at Walſingham* vicus eſt in *Norfolk* comitatu; ante reformationem maximè celebrata hæc virgo apud nos, plurimiſque ditata donis, ut alibi videbimus, quamvis apud exteros non eſſet æquè celebris ac quædam aliæ virgines, at Anglus eſt qui hîc ei vovet.

3 Quoniam hic ordo, quem jam plus ſemel vidimus, ſanctiſſimus propter ſeveritatem habeatur.

4 Jacobum & Compoſtellam vidiſti jam pag. 20. num. 5. Sed præterea ne dubites, lector, quamvis iſthuc jocosè recenſeatur, à ſuperſtitioſis & pavidis tales aliquando peregrinationes voveri, ſiquidem non inuſitatæ erant olim ante reformationem, non multum diſſimiles, egoque non admodum ætate provectus, recordor bene, vidiſſe peregrinatores è Compoſtella redeuntes in habitu ferme tali, loricâ ferreâ exceptâ, habentes tamen ei analegum, thoracem nempe laminis ferreis & conchis opertum,

5 Vide pag. 26. num. 9.

6 Subauditur *ſatis.*

7 Act. xxvii.

8 Ex Virgilio, Æneid. i. ubi de ſe Dido, *Haud ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.*

9 Verum hoc in omnibus periculis, ſed veriſſimum in periculis ex navigatione; hinc dictum tritum, *Qui vexit arare, diſcat navigare.*

quam, nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? *Ad.* Nequaquam. *An.* Cur ita? *Ad.* Quia non paciſcor cum divis. Quid eſt enim aliud quàm contractus juxta formulam, *Do, ſi facias:* aut, *Faciam, ſi facias*; *dabo cercum, ſi enatem*; *ibo Romam, ſi ſerves? An.* At implorabas alicujus divi præſidium? *Ad.* Ne id quidem. *An.* Quam ob rem autem? *Ad.* Quia ſpatioſum eſt cœlum. Si cui divo commendâro meam ſalutem, puta ſancto Petro, qui fortaſſe primus audiet, quòd adſtet oſtio: prius quàm ille conveniat Deum, prius quàm exponat cauſam, ego jam periero [1]. *An.* Quid igitur faciebas? *Ad.* Rectà adibam ipſum Patrem, dicens, *Pater noſter, qui es in cœlis.* Nemo divorum illo citiùs audit, aut libentius donat, quod petitur. *An.* Sed interea non reclamabat tibi conſcientia? Non verebaris appellare *Patrem*, quem tot ſceleribus offenderas? *Ad.* Ut ingenuè dicam, deterrebat nonnihil conſcientia; ſed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus eſt pater tam iratus filio, quin ſi videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam.* Inter omnes nullus ſe tranquilliùs agebat, quàm mulier quædam, cui erat infantulus in ſinu, quem lactabat. *An.* Quid illa? *Ad.* Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantùm complexa puellum precabatur tacitè. Interea dum navis ſubinde illideretur vado [2], nauclerus metuens nè tota ſolveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. *An.* O miſera præſidia! *Ad.* Interim exoritur [3] quidam ſacrificus ſenex, annos natus ſexaginta; nomen erat Adamus [4]: is, abjectis veſtibus uſque ad induſium, abjectis etiam ocreis & calceis, juſſit ut omnes itidem pararemus ad natandum. Atque ita ſtans in medio navis, concionatus eſt nobis ex Gerſone [5] quinque veritates de utilitate confitendi, hortatus omnes, ut ſe quiſque præpararet & vitæ & morti. Aderat & Dominicanus quidam. His confeſſi ſunt qui volebant. *An.* Quid tu? *Ad.* Ego videns omnia plena tumultûs, tacitè confeſſus ſum Deo, damnans apud illum meam injuſtitiam, & implorans illius miſericordiam. *An.* Quo migraturus, ſi ſic periſſes? *Ad.* Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam eſſe mei ipſius judex: tamen bona quædam ſpes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lachrymabundus: Paret, inquit, ſe quiſque; nam navis non erit nobis uſui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulſa, hauriebat mare [6]. Paulo poſt nauta renunciat nobis, ſe videre procul turrim

1 Si hæc omnia obſerves, vix in animum inducas, lector, auctorem ſupplicationem divorum vel tantilli feciſſe, proindeque ſi ea aliquando uſus ſit, nihil aliud intendiſſe quàm ſe conformem dare uſui recepto, rem inutilem, atque operam perditam, hunc cultum exiſtimans.

2 *Was daſhed againſt the bottom.*

3 *Starteth up a certain Prieſt.*

4 Propter ætatem hoc illi fingit nomen.

5 Compoſuit enim librum, cui titulus, *De utilitate confitendi*, fuitque cancellarius univerſitatis Pariſienſis, mortuus autem Lugduni anno 1429.

6 *She leaked.*

turrim ſacram [1], adhortans, ut divi, quiſquis eſſet ejus templi præſes, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum. *An.* Si nomine compellâſſetis eum, fortaſſis audiſſet [2]. *Ad.* Erat ignotum. Interim nauclerus, quantum poteſt, eò navim dirigit, jam laceram, jam undique combibentem unda; ac planè dilapſuram [3], ni rudentibus fuiſſet ſuccincta. *An.* Dura rerum conditio. *Ad.* Eò provecti ſumus, ut ejus loci incolæ proſpicerent nos periclitantes; ac procurrentes catervatim in extremum litus, ſublatis togis, & galeris in lanceas impoſitis, invitabant ad ſeſe; ac jactatis in cœlum brachiis, ſignificabant ſe deplorare noſtram fortunam. *An.* Exſpecto quid evenerit. *Ad.* Jam mare totam navim occupârat, ut nihilo tutiores eſſemus futuri in navi, quàm in mari. *An.* Hic ad ſacram [4] anchoram confugiendum erat. *Ad.* Imò ad miſeram. Nautæ ſcapham expneraverant aquâ, ac dimittunt in mare. In hanc omnes ſeſe conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, ſcapham non eſſe capacem tantæ multitudinis; arriperet ſibi quiſque quod poſſet, ac nataret. Res non patiebantur lenta conſilia: alius arripit remum, alius contum, alius alveum, alius ſitulam, alius tabulam; ac ſuo quiſque præſidio nitentes committunt ſe fluctibus. *An.* Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ ſola non ejulabat? *Ad.* Illa omnium prima pervenit ad litus. *An.* Quî potuit? *Ad.* Impoſueramus eam repandæ tabulæ [5], & ſic alligaveramus, ut non facilè poſſet decidere: dedimus illi tabellam [6] in manum, quâ vice remi uteretur: ac benè precantes expoſuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abeſſet à navi, unde erat periculum: illa lævâ tenens infantulum, dextrâ remigabat. *An.* O viraginem! *Ad.* Cùm jam nihil ſupereſſet, quidam avulſit ligneam ſtatuam virginis matris jam putrem atque excavatam à ſoricibus; eamque complexus, cœpit natare. *An.* Scapha pervenit incolumis? *Ad.* Nulli prius periere. Porro triginta ſeſe in eam conjecerant. *An.* Quo malo fato id factum eſt? *Ad.* Prius quàm poſſet ſe liberare à magna navi, illius vacillatione ſubverſa eſt. *An.* O factum male; Quid tum? *Ad.* Ego dum aliis conſulo, pæne perieram. *An.* Quo pacto? *Ad.* Quia nihil ſupererat aptum natationi. *An.* Illic ſubera fuiſſent uſui. *Ad.* In eo rerum articulo maluiſſem vile ſuber, quàm candelabrum aureum. Circumſpicienti tandem venit in mentem de

1 *A ſteeple.*

2 Quando ab ironia temperabit auctor! forſan cùm non prævalebunt in mundo ſuperſtitiones & moriæ, quas planè damnare non erit tutum; innumera ſimiliter dicta vidiſti jam, & videbis, quæ præterimus innotata, utpote per ſe viſibilia, veluti cùm dixit plus ſemel homini ſceleribus operto, *Non video uomodo purgari poſſis, niſi eas Romam*, &c.

3 *Ready to be ſhivered in pieces.*

4 Idem quòd *extrema anchora*, quam jam bis vidiſti; at præterea, nautæ ſacram anchoram vocant eam quæ validiſſima eſt, & quâ ultimâ utuntur, cùm nullum ſcil. aliud vident remedium.

5 *On a broad plank.*

6 *A piece of board.*

ima mali parte; eam quoniam ſolus eximere non poteram, adſciſco ſocium: huic ambo innixi, committimus nos mari, ſic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum ſic jactamur, ſacrificus ille concionator nauticus medium injecit ſe in humeros noſtros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, *Quis ille tertius? Is perdet nos omnes.* Ille contra placidè, *Sitis*, inquit, *bono animo; ſat ſpatii eſt. Deus aderit nobis.* *An.* Cur ille tam ſerò cœpit eſſe natator? *Ad.* Imò futurus erat in ſcapha, unà cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant; ſed quanquam erant invicem confeſſi in navi, tamen obliti neſcio quid circumſtantiarum, rurſus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit, interim ſcapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. *An.* Quid actum eſt de Dominicano? *Ad.* Is, ut idem narrabat, imploratâ divorum ope, abjectis veſtibus, nudum ſe commiſit natationi. *An.* Quos divos invocabat? *Ad.* Dominicum, Thomam, Vincentium [1], & neſcio quem Petrum, ſed in primis fidebat Catharinæ Senenſi. *An.* Chriſtus illi non veniebat in mentem? *Ad.* Ita narrabat ſacrificus. *An.* Melius enatâſſet, ſi non abjeciſſet ſacram cucullam: eâ depoſitâ, quî potuit illum agnoſcere Catharina Senenſis [2]? Sed perge narrare de te. *Ad.* Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc & illuc ſe volventem, clavus illiſus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulſus eſt [3]; ſacrificus, precatus illi requiem æternam, ſucceſſit in locum illius, adhortans me ut magno animo tuerer cornu meum, ac ſtrenuè moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ ſalſæ. Adeò Neptunus nobis non balneum tantùm ſalſum, ſed potionem, etiam ſalſam temperârat, quanquam ſacrificus ei rei monſtraret remedium. *An.* Quod, obſecro? *Ad.* Quoties unda nobis occurreret, ille oppoſuit occipitium, ore clauſo. *An.* Strenuum ſenem mihi narras. *Ad.* Ubi jam aliquamdiu ſic natantes nonnihil promoviſſemus [4], ſacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es [5] animo; ſentio vadum. Ego non auſus tantum ſperare felicitatis, Longiùs, inquam, abſumus à litore, quàm ut vadum ſperandum ſit. Imò, inquit, ſentio pedibus terram. Eſt, inquam, fortaſſis è ſcriniis aliquod, quod

1 Dominicum, Thomam, & Catharinam hanc jam vidiſti, at quod attinet hunc Vincentium, non facilè eſt determinare quis hîc intelligatur, an ſit Vincentius Diaconus, qui mortuus eſt anno 305, ejuſque reliquiæ, falſæ vel veræ, oſtenduntur in Abbatia *de St. Germain des prez*, Lutetiæ; vel Rhemenſis hujus nominis epiſcopus, qui hanc ſedem tenebat anno 863, at cùm hîc nullos habeat comites alios, quàm novæ farinæ divos, mihi veriſimilius fit intelligi *Vincentium Ferrier*, qui anno 1419 mortuus, & ſepultus Venetiæ Armoricorum, *Vanes*, in Gallica Britannia; propter famam miraculorum ad ejus ſepulchrum, à Calixto tertio anno 1455, in numerum divorum relatus eſt.

2 Et quî non agnoſcet tua ſcommata, Eraſme?

3 *Was beat off.*

4 *Had advanced,*

5 Sis.

quod huc devolvit mare. Imò, inquit, ſcalptu digitorum [1] planè ſentio terram. Cùm adhuc aliquamdiu natâſſemus, ac rurſus ſentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo; ſimulque expectato fluctuum deceſſu, pedibus ſequutus eſt quanto potuit curſu. Rurſus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans ſeſe ſub undis, quemadmodum ſolent mergi & anates: rurſus abeunte fluctu promicabat & currebat. Ego videns hoc illi ſuccedere, ſum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter ſe prælongis haſtilibus, fulciebant ſeſe adverſus impetum undarum, viri robuſti, & fluctibus aſſueti, ſic ut ultimus haſtam porrigeret adnatanti. Eâ contactâ, omnibus in litus ſe recipientibus, tutò pertrahebatur in ſiccum. Hac ope ſervati ſunt aliquot. *An.* Quot? *Ad.* Septem: verum ex his duo ſoluti ſunt tepore, admoti igni. *An.* Quot eratis in navi? *Ad.* Quinquaginta octo. *An.* O ſævum mare! ſaltem decimis fuiſſet [2] contentum, quæ ſufficiunt ſacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? *Ad.* Ibi experti ſumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mirâ alacritate ſuppeditantis, hoſpitium, ignem, cibum, veſtes, viaticum. *An.* Quæ gens erat? *Ad.* Hollandica. *An.* Iſtâ nihil humanius, cùm tamen feris [3] nationibus cincta ſit. Non repetes, opinor, poſthac Neptunum. *Ad.* Non, niſi mihi Deus ademerit ſanam mentem. *An.* Et ego malim audire tales fabulas [4], quàm experiri.

DIVERSORIA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc varios gentium mores & civilitatem in recipiendis & tractandis advenis indicat. Hoſpitium Lugduni ex ſolis mulieribus. Gallorum mores in pandocheis ſuis, qui fabulas narrare ſolent & jocos. Germani longe inciviliores in advenis tractandis; rudes & plane inhoſpiti. Hoſpites ipſi ſuos curant equos. Mos accipiendi per hypocauſtum. Non parant cœnam, niſi notis prius hoſpitibus: quotquot eâ nocte venturi ſunt promiſcuè diſcumbunt. Omnes idem ſolvunt, quantumvis alii plus duplo abſorbuerint vini.

BERTULPHUS, GULIELMUS.

Be. CUR ita viſum eſt pleriſque biduum aut triduum commorari Lugduni [5]? Ego ſemel iter ingreſſus, non conquieſco, donec pervenero quò conſtitui. *Gu.* Imò ego admiror quenquam illinc avelli poſſe. *Be.* Quam ob rem tandem? *Gu.* Quia illic locus eſt, unde non poterant avelli ſocii Ulyſſis; illic Sirenes [6]. Nemo domi ſuæ

1 *By the ſcratching of my toes.*

2 Debuiſſet eſſe.

3 Hoc epitheton non mihi videtur apprime congruum, neſciamque, quæ nationes illæ ſint feræ.

4 Hiſtorias.

5 *Lions*, urbs eſt Galliæ poſt Lutetiam nobiliſſima.

6 Jam hæc quod ad literam vidiſti pag. 45. num. 2. Hæ Sirenes ſunt mulieres gratiſſimæ.

ſuæ tractatur melius, quàm illic in pandocheo [1]. *Be.* Quid ſit? *Gu.* Ad menſam ſemper adſtabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet [2] facetiis ac leporibus. Et eſt illic mira formarum felicitas [3]. Primùm adibat materfamilias, quæ ſalutabat, jubens nos hilares eſſe, & quod apponeretur boni conſulere. Huic ſuccedebat filia, mulier elegans, moribus ac linguâ adeò feſtivis, ut poſſit vel ipſum Catonem [4] exhilarare. Nec confabulantur ut cum hoſpitibus ignotis, ſed veluti cum olim notis ac familiaribus. *Be.* Agnoſco Gallicæ gentis humanitatem. *Gu.* Quoniam autem illæ non poterant adeſſe perpetuò, quòd eſſent obeunda munia domeſtica, reliquique convivæ conſalutandi, continenter adſtabat puellula quædam ad omnes jocos inſtructa: unà ſatis erat omnium jaculis [5] excipiendis; hæc ſuſtinebat fabulam [6], donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. *Be.* Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. *Gu.* Profectò lautus; ut ego mirer illos tam vili [7] poſſe accipere hoſpites. Rurſus, peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, nè quid obrepat tædii. Mihi vidēbar domi eſſe, non peregrè. *Be.* Quid in cubiculis? *Gu.* Illic nuſquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, laſcivientes, luſitantes: ultrò rogabant, ſi quid haberemus veſtium ſordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis [8]? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, niſi in ſtabulo; quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantòque affectu dimittunt, ac ſi fratres eſſent omnes, aut propinquæ cognationis. *Be.* Fortaſſis iſti mores decent Gallos; mihi magis arrident Germaniæ mores, utpote maſculi. *Gu.* Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare, te quæſo, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hoſpitem. *Be.* An ubique ſit eadem tractandi ratio, neſcio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo ſalutat, ne videantur ambire hoſpitem. Id enim ſordidum & abjectum [9] exiſtimant, & indignum Germanicâ ſeveritate [10]. Ubi diu inclamaverit, tandem aliquis per feneſtellam æſtuarii [11] (nam in his degunt fere uſque ad ſolſtitium æſtivum) profert caput, non aliter quam è teſta

1 Diverſorio: ac Græca vox eſt origine, à πάντες, omnes, & δέχομαι, excipio, quoniam in diverſorio omnes promiſcue recipiuntur.

2 *Diverted the company with jeſts and wittiſms.*

3 *Great beauties.*

4 Virum graviſſimum, qualis erat Cato.

5 Jocis.

6 *The diſcourſe.*

7 Subauditur *pretio.*

8 *Opus eſt verbis?*

9 *Mean and pitiful.*

10 Gravitate.

11 *Of the ſtove,* quod cœnaculum eſt vel cubiculum univerſaliter in uſu in Germania, caminum non habens, ſed quandam thecæ ſpeciem ex marmore vel laterculis, in ipſo cœnaculo prominentem, in qua ligna conjiciuntur comburenda; apertura, qua injiciuntur ligna, eſt extra cœnaculum, clauditurque poſt combuſtum lignum, ut calor diutius permanens in theca, per longius temporis intervallum calefaciat cœnaculum.

teſta proſpicit teſtudo. Is rogandus eſt, an liceat illic diverſari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi ſit ſtabulum, motâ manu commonſtrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius eſt diverſorium, ibi famulus commonſtrat ſtabulum, atque etiam locum equo minimè commodum. Nam commodiora ſervant venturis, præſertim nobilibus. Si quid cauſeris[1], ſtatim audis; *Si non placet, quære aliud diverſorium.* Fœnum in urbibus ægrè & perparcè præbent, nec multo minoris vendunt, quàm ipſam avenam. Ubi conſultum eſt equo, totus commigras in hypocauſtum[2] cum ocreis, ſarcinis, luto: id eſt unum omnibus commune. *Gu.* Apud Gallos deſignant cubicula, ubi ſeſe exuant, exturgant, calefaciant, aut quieſcant etiam, ſi libeat. *Be.* Hîc nihil tale. In hypocauſto exuis ocreas; induis calceos; mutas, ſi voles, induſium; veſtes pluviâ madidas ſuſpendis juxta hypocauſtum[3]; ipſe te admoves, ut ſicceris. Eſt & aqua parata, ſi libeat lavare manus, ſed ita munda plerumque, ut tibi poſt alia quærenda ſit aqua, quâ lotionem eam abluas. *Gu.* Laudo viros nullis deliciis effœminatos. *Be.* Quòd ſi tu appuleris[4] ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. *Gn.* Quam ob rem? *Be.* Nihil apparent niſi videant omnes, ut eadem operâ miniſtretur omnibus. *Gu.* Quærunt compendium[5]. *Be.* Tenes[6]. Itaque frequenter in idem hypocauſtum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fœminæ, ſani, ægroti. *Gu.* Iſthuc verè cœnobium eſt. *Be.* Alius ibi pectit caput, alius abſtergit ſudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat alium. Quid multis? Ibi linguarum ac perſonarum non minor eſt confuſio, quàm olim in turri Babel[7]. Quòd ſi quem conſpexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ ſe ferat, in hunc intenti ſunt omnes defixis oculis, contemplantes, quaſi novum aliquod animantis genus adductum ſit ex Africa[8]; adeo ut poſteaquam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter aſpiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. *Gu.* Romæ, Lutetiæ, ac Venetiæ, nemo quicquam miratur. *Be.* Nefas eſt interim tibi quicquam petere[9]. Ubi jam multa eſt veſpera[10], nec ſperantur plures

1 Reprehendas.

2 Idem quod *æſtuarium.*

3 Hîc ſignificat thecam ipſam, in qua lignum comburitur, cui proinde ſi admoveas, vel ſupra qua ſi extendas veſtes, &c. exſiccantur.

4 Ad diverſorium ſcil.

5 *The ſhorteſt way.*

6 Rectè intelligis.

7 Vidimus hanc de ædificatione turris Babel hiſtoriam, haberi Gen. xi. at ibi forſan confuſio & diverſitas non fuit in vocibus, ſed in ſententiis.

8 Veluti proverbio dicebatur olim, *Africa ſemper aliquid apportat novi*, & vere dicebatur & dicitur etiam adhuc monſtrorum patria, hujuſque rei datur cauſa naturalis, venus quippe animantium propter æſtum violentior, efficit, ut diverſæ ſpeciei animantia copulentur; hinc monſtra.

9 *To call for.*

10 *The evening is far advanced.*

plures adventuri, prodit famulus ſenex, barbâ canâ, tonſo capite, vultu torvo, ſordido veſtitu. *Gu.* Tales oportebat cardinalibus Romanis eſſe à poculis [1]. *Be.* Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot ſint in hypocauſto; quo plures adeſſe videt, hoc vehementius accenditur hypocauſtum, etiamſi alioqui ſol æſtu ſit moleſtus. Hæc apud illos præcipua pars eſt bonæ tractationis, ſi ſudore diffluant [2] omnes. Si quis non aſſuetus vapori, aperiat rimam feneſtræ, nè præfocetur, protinus audit, *Claude.* Si reſpondeas, *Non fero:* audis, *Quære igitur aliud diverſorium. Gu.* Atqui mihi nihil videtur eſſe periculoſius, quàm tam multos haurire eundem vaporem, maximè reſoluto corpore [3], atque hîc capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi ſunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet ſuum contagium. Certè plerique ſcabiem habent Hiſpanicam, ſive, ut quidam vocant, Gallicam, cùm ſit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus eſſe periculi, quàm à leproſis. Jam tu divina, quantum diſcriminis ſit in peſtilentia. *Be.* Sunt viri fortes [4], iſta rident ac negligunt. *Gu.* Sed interim multorum periculo fortes ſunt. *Be.* Quid facias? Sic aſſueverunt: & conſtantis eſt animi [5] non diſcedere ab inſtituto [6]. *Gu.* Atqui ante annos viginti quinque, nihil receptius erat apud Brabantos, quàm thermæ publicæ: eæ nunc frigent [7] ubique. Scabies enim nova docuit nos abſtinere. *Be.* Sed audi cætera. Poſt redit ille barbatus Ganymedes [8], ac linteis inſternit menſas, quot putat eſſe ſatis illi numero. Sed ô Deum immortalem! quam non [9] Mileſiis [10]! cannabea [11] diceres ex antennis detracta. Deſtinavit enim unicuique menſæ convivas, ut minimum octo. Jam quibus eſt notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim diſcrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. *Gu.* Hæc eſt illa vetus æqualitas, quam nunc è vita ſubmovit tyrannis. Sic opinor vixiſſe Chriſtum cum ſuis diſcipulis. *Be.* Poſtquam accubuerunt omnes, rurſum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuò dinumerat ſua ſodalitia [12]: mox reverſus apponit ſingulis pinacium [13] ligneum, & cochleare ex eodem argento factum,

1 *Cupbearers.* Sed forſan tales grati non ſunt cardinalitio palato, rationem non allegat auctor, nos quoque non.

2 *Run down with ſweat.*

3 *When the pores are open.*

4 Ironice intelligatur, fortitudo nulla in talibus.

5 *Of a mind full of reſolution.*

6 Alia ironia rurſus, vel continuatio ejuſdem.

7 *Are out of uſe.*

8 Ironice denuò, quoniam Ganymedes fuit Jovi à poculis, tali barbato diſſimillimus, imberbis, formoſiſſimus, quali contenti eſſent Romani cardinales.

9 Subauditur *ſimilibus.*

10 Iis quibus utebantur Mileſii, *i. e.* optimis baſſinis; Miletum enim urbs erat Ioniæ propter talia olim celebratiſſima.

11 *Sails,* ſiquidem ex craſſiore cannabo contexta; vox non occurrit in plurimis dictionariis.

12 *His gueſts.*

13 *A trencher,* diminutivum eſt vocis *pinax,* quæ ſignificat *a board.*

tum, deinde cyathum vitreum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat[1], dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam sedetur fermè horæ spatio. *Gu.* Nullus hospitum interim efflagitat cibum? *Be.* Nullus, cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone! quàm non fumosum! Non aliud oportebat bibere sophistas[2]; tanta est subtilitas & acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblatâ privatim pecuniâ, roget ut aliunde paretur aliud vini genus, primùm dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent, Hîc diversati sunt tot comites & marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suæ gentis habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti stomacho[3]: mox magnâ pompâ veniunt disci. Primus fermè habet offas panis madefactas jure carnium, aut, si dies est pisculentus[4], jure leguminum. Deinde aliud jus: post aliquid carnium recoctarum, aut salsamentorum recalfactorum; rursus pultis aliquid, mox aliquid solidioris cibi, donec, probè domito stomacho, apponant carnes assas, aut pisces elixos, quos non possis omninò contemnere: sed hîc parci sunt, & subitò tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum solent actores fabularum, qui scenis admiscent choros; ita isti alternis miscent offas ac pultes. Curant autem, ut extremus actus sit optimus. *Gu.* Et hoc est boni poëtæ. *Be.* Porrò piaculum sit[5], si quis interim dicat, *Tolle hunc discum: nemo vescitur.* Desidendum est usque ad præscriptum spatium, quod illi clepsydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut pandocheus[6] ipse, vestitu minimùm à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vinum aliquod generosius. Amant autem eos qui bibunt largiùs, cùm nihilo plus solvat ille, qui plurimum hauserit vini, quàm qui minimum. *Gu.* Mirum gentis ingenium! *Be.* Cùm nonnunquam sint, qui duplo plus absumant in vino, quàm solvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum, quis sit ibi strepitus ac vocum tumultus, postquam omnes cœperunt incalescere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiscent se frequenter ficti moriones; quo genere hominum, cùm nullum sit magis detestandum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, salutatione, pulsu, faciunt, ut hypocaustum videatur corruiturum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere:

1 *Pareth it.*

2 De sophistis jam vidisti pag. 125. num. 6. est ergo veluti si diceret sophisticum & fucatum vinum, quod naturali, ingenuo, & benigno opponitur.

3 Elegans locutio, ex Horatio, Sat. ii. 2, 17. *Cum sale panis latrantem stomachum bene leniet.*

4 *A fish day*, i. e. dies in quo per ecclesiam carnibus vesci non licet, sed piscibus bene.

5 Est. *It is a great crime.*

6 Diversorii magister.

vere: atque illic desidendum est volenti nolenti, usque ad multam noctem. *Gu.* Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. *Be.* Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet, nisi putris ac vermibus scatens [1], prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo cretâ pinxit aliquot circulos ac semicirculos, id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem [2] quempiam diceres. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, annuit capite. *Gu.* Quid si quid superfit? *Be.* Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. *Gu.* Nemo reclamat iniquæ rationi [3]? *Be.* Nemo qui sapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis? Nihilo plus solves quàm alii.* *Gu.* Liberum hominum genus narras. *Be.* Quod si quis ex itinere lassus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur exspectare, donec cæteri quoque eant cubitum. *Gu.* Videor mihi videre civitatem Platonicam [4]. *Be.* Tum suus cuique nidus ostenditur, & verè nihil aliud quàm cubiculum: tantum enim ibi lecti sunt, & præterea nihil quo utaris, aut quod fureris. *Gu.* Illic mundities est? *Be.* Eadem quæ in convivio: lintea forte lota ante menses sex. *Gu.* Quid interim fit de equis? *Be.* Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. *Gu.* Sed est eadem ubique tractatio? *Be.* Alicubi civilior est, alicubi durior, quàm narravi: verum in genere talis est. *Gu.* Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiæ, quam Longobardiam [5] vocant, rursus in Hispania; deinde in Anglia, & in Wallia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos, mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Walli se prædicant αὐτόχθονας [6] Anglos. *Be.* Quæso tu, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas [7] adire. *Gu.* In præsentia non est otium. Nam nauta jussit, adessem ad horam tertiam, nisi vellem relinqui; & habet sarcinulam: aliàs dabitur opportunitas ad satietatem usque garriendi.

ADOL-

1 *Full of maggots.*

2 Quoniam Charon est animarum ad inferos portitor, ac ex iis vectigal exigit; apud poëtas morosus insuper ac tristis depingitur, qualis supponitur ille barbatus senex.

3 *Reckoning?*

4 In qua omnes æquales sunt; talis enim civitatis, vel potius reipublicæ, ideam nobis dedit Plato, in scriptis, cui par nulla unquam visa est in terris, nec videbitur, credo.

5 Periit fere nomen, sed pars ejus præcipua nunc est Mediolanensis Ducatus.

6 Indigenas, veros, veteres Anglos origine; quod non à vero abhorret, siquidem hi Anglia cedentes invadentibus eam Saxonibus & aliis exteris, in Walliam secesserunt, sicque minus vel nullo modo his transmarinis commixti sunt.

7 Regiones, de quibus jam locutus es.

ADOLESCENS ET SCORTUM.

ARGUMENTUM.

Divinum certè colloquium, quod lupanar ipſum caſtum facit. Deus non poteſt falli, ejus oculus in abditiſſima penetrat. Adoleſcentes pudicitiam curare debent. Puella ad quæſtum expoſita ab inſtituto non minus turpi quam ærumnoſo revocatur.

LUCRETIA[1], SOPHRONIUS[2].

Lu. EUge, mi lepidiſſime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuiſſe ſeculum. Primâ fronte vix te agnoſcebam. *So.* Quam ob rem, mea Lucretia? *Lu.* Quia pro imberbi nobis rediſti barbatulus. Quid rei eſt, meum corculum? Nam vidêre ſolito torvior. *So.* Cupio tecum ſeorſim colloqui familiariùs. *Lu.* Au, au; non ſolæ[3] ſumus, mea mentula? *So.* Secedamus in locum ſecretiorem. *Lu.* Age, concedamus in cubiculum interius, ſi quid libet[4]. *So.* Nondum hic locus mihi videtur ſatis ſecretus. *Lu.* Unde iſte novus pudor? Eſt mihi muſeion, ubi repono mundum meum[5], locus adeo obſcurus, ut vix ego te viſura ſim, aut tu me. *So.* Circumſpice rimas omnes. *Lu.* Rima nulla eſt. *So.* Nullus eſt in propinquo, qui nos exaudiat? *Lu.* Nè muſca quidem, mea lux. Quid cunctaris[6]? *So.* Fallemus hîc oculos Dei[7]? *Lu.* Nequaquam: ille perſpicit omnia. *So.* Et angelorum? *Lu.* Illorum oculos non licet effugere[8]. *So.* Quî fit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei, ac teſtibus ſanctis angelis, quod puderet facere in conſpectu hominum? *Lu.* Quid hoc novæ rei eſt? veniſti huc concionaturus? Induecucullam Franciſcanam, conſcende ſuggeſtum, & audiamus te, barbatule. *So.* Nec iſtud gravarer facere, ſi te queam, ab iſto vitæ genere revocare, non ſolùm turpiſſimo, verùm etiam miſerrimo. *Lu.* Quam ob rem, ô bone? victus alicunde parandus eſt: ſua quemque alit ars; hoc eſt noſtrum opificium, hic fundus noſter. *So.* Optârim, mea Lucretia, ut, excuſsâ pauliſper iſtâ animi temulentiâ,

1 Lucretia, Lucretii filia, Collatini uxor, propter caſtitatem notiſſima, abuſive ergo & per ironiam dat hoc nomen ſcorto.

2 Nomen Græcum, *i. e.* vir ſapiens & ſanæ mentis, propter ſana conſilia, quæ Lucretiæ dat.

3 Primo aſpectu crederes eam debuiſſe dicere *ſoli* non *ſolæ*, ſed ſi reſpicias ad titulum fœmininum, quem ſine mora amico dat, fatearis neceſſe eſt congrue dictum: ſed regeres, titulum ipſum non tibi arridere, ſed duo obſerves quæſo, i. Scortum ſic loqui. ii. Latinis licere propriis verbis uti, & omnia quæque per voces proprias & ſine periphraſi enunciare, quod nobis non licet, uti jam vidimus plus ſemel.

4 Scil. mecum facere, quid intelligat ſcortum divina, ſed longe aberrat, aliter omnino ſentit Sophronius, ut mox videbis.

5 *Muſeion*, & *mundum*, jam vidiſti; recordare.

6 Subauditur, *facere mecum quod mihi libet*, & tibi, credo.

7 Sic in hiſtoria eccleſiaſtica fertur feciſſe ſanctus quidam epiſcopus, ut ſcortum converteret, eique rem ſucceſſiſſe, hinc idem ſuggerit ſuo Sophronio Eraſmus.

8 Intelligas, *non habemus etiam quæ effugiamus, ſi præſentes ſint*, non enim ſunt omnipræſentes, neque omniſcii.

lentiâ, rem ipſam mecum conſideres. *Lu.* Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc vivamus [1], mi Sophroni. *So.* Tu quæſtus gratiâ facis quicquid facis. *Lu.* Non multum aberrâſti à ſcopo. *So.* Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auſcultes tantùm. *Lu.* Dic quæ voles. *So.* Primùm illud mihi reſponde: Habéſne quæ tibi malè volunt! *Lu.* Non unam. *So.* Et quas tu viciſſim odiſti? *Lu.* Ut merentur. *So.* Proinde ſi poſſis illis facere rem gratam, faceréſne? *Lu.* Citiùs miſcerem illis toxicum [2]. *So.* Atqui cogita nunc, an illis quicquam potueris facere gratius, quàm quòd vident te vivere hanc vitam dedecoroſam ac miſerrimam? Quid autem poteras facere moleſtius iis, qui tibi benè volunt? *Lu.* Sic erat fatum meum. *So.* Jam quod eſſe ſolet omnium difficillimum [3] iis qui deportantur in inſulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte ſponte ſumpſiſti. *Lu.* Quidnam eſt iſtud? *So.* An non ſponte renunciâſti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, ororibus, amitæ, materteræ, cæteríſque quoſcunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu ſuſtines in illorum venire conſpectum. *Lu.* Imò feliciter commutavi affectus meos; pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco ſemper habitus. *So.* Mitte jocos, ac rem ipſam, ut habet, expende ſeriò. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, ſed pro matula potius. Vide quo te ipſam dejeceris, miſera. Chriſtus te tam charam habuit, ut te ſuo ſanguine redemerit, ut te cœleſtis hæreditatis conſortem eſſe voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet ſordidi, impuri, ſcabioſi, ſuamque ſpurcitiam in te repurgant. Quòd ſi nondum ejus lepræ contagium, quam vocant ſcabiem Hiſpanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod ſi fiat, quid te infelicius, etiam ſi cætera eſſent ſecunda, puta res & fama? quid aliud eris, quàm vivum cadaver? Matri gravabaris eſſe morigera; nunc ſervis lenæ turpiſſimæ. Parentis audire monita tædebat, hîc ſæpe tibi vapulandum eſt ab ebriis & inſanis ſcortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quæreres; hîc quos tumultus, quæ pervigilia, ſuſtines! *Lu.* Unde nobis hic concionator novus? *So.* Jam mihi & illud fac cogites: Iſte formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, miſera? Quod ſterquilinium te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit iſta dignitas: &, ſi contingat, quid ſceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? *Lu.* Vera ſunt, mi Sophroni, propemodum,

1 Vitam agamus lætam.

2 Conſule pag. 153. num. 3. & videbis mulieres quicquid citius facere, quàm gratum ſibi infeſtis, proindeque validiſſimum eſſe apud eas argumentum, quo eas ab aliqua re deterreas, ſi oſtendas eas, ſi faciant, facturas gratum ſibi infeſtis.

3 Perge, & intelliges.

pemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi iſta nova ſanctimonia? qui ſoleas eſſe nugator omnium nugaciſſimus? Nemo te uno frequentiùs aut intempeſtiviùs huc commeabat. Audio te fuiſſe Romæ. *So.* Fui. *Lu.* Atqui inde ſolent redire deteriores [1]. Quo pacto tibi diverſum accidit? *So.* Dicam: quia non eodem animo modóque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi ſuppetunt affatim occaſiones. Ego cum probo viro profectus ſum, cujus hortatu pro lagena [2] libellum mecum attuli, Novum Teſtamentum ab Eraſmo verſum. *Lu.* Ab Eraſmo? Aiunt illum eſſe ſeſquihæreticum [3]. *So.* Num & huc pervenit illius viri nomen? *Lu.* Nullum celebrius apud nos. *So.* Vidiſtin' hominem? *Lu.* Nunquam; ſed optârim vidiſſe, de quo tam multa audivi mala. *So.* Fortaſſis à malis. *Lu.* Imò à viris reverendis [4]. *So.* A quibus? *Lu.* Non expedit dicere. *So.* Quam ob rem? *Lu.* Quia ſi tu effutires, & res permanaret ad illos, meo quæſtui non minima portio decederet. *So.* Nè metue; lapidi [5] dixeris. *Lu.* Admove aurem. *So.* Inepta, quid opus eſt admotâ aure, cùm ſimus ſoli? an, nè Deus exaudiat? Proh Deum immortalem! video te piam meretricem, quæ mendicos [6] ſubleves eleemoſynâ [7]. *Lu.* At ego ex iſtis mendicis plus capio lucri, quàm ex vobis divitibus. *So.* Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. *Lu.* Sed perge de libro. *So.* Faciam, & præſtat. Ibi me docuit Paulus, qui neſcit mentiri, quòd *nec ſcorta, nec ſcortatores, regni cæleſtis hæreditatem conſequuntur* [8]. Hoc ubi legiſſem, ſic cœpi cogitare apud me: Modica res eſt, quam expecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renunciare ſcortis omnibus, quàm à patre exhæredari; quanto magis cavendum eſt, nè me exhæredet pater cæleſtis? Et adverſus exhæredantem aut abdicantem patrem aliquod præſidium porrigunt humanæ leges [9]; adverſus exhæredantem Deum nihil eſt ſuffragii [10]. Itaque mihi protinus interdixi omnem ſcortorum uſum. *Lu.* Si quidem poſſis continere. *So.* Bona continentiæ pars

1 Res fere in proverbium abiit; ad hoc accipe Baptiſtæ Mantuani verſus, *Roma, vale, vidi, ſatis eſt vidiſſe, revertar, Cum leno, cum meretrix, ſcurra, cinædus, ero.*

2 Perſtringit morem mendicantium monachorum, qui in itineribus ſuis ampliſſimam lagenam ex pellibus circumferunt, quâ domant ſitim in via, quamque pii in ordinem nunquam hauriri ſinunt.

3 Sic audit etiam adhuc apud quoſdam.

4 Monachis; quippe qui patres reverendi etiam in ſermone familiari vocentur, qui dente maligno Eraſmum noſtrum carpebant, & non minus propterea lagenâ & ſcorto gaudebant, ut ex infra & ſupra dictis patet.

5 Muto; proverbialis locutio eſt.

6 *Monachos* ſcil.

7 Digna ſcorto, in tales paupertas eleemoſyna!

8 Epheſ. v. 5.

9 In plurimis enim regionibus jus non habet pater filium omnino exhæredare.

10 *Id eſt*, nullus datur locus oppoſitioni & contradictioni, prout datur in ſuffragiis, quæ cœtus quivis daturus eſt, in favorem alicujus candidati. Al. *ſuffragii*.

eſt, ex animo continentem eſſe velle. Poſtremò, ſupereſt extremum mali remedium, uxor. Romæ in pœnitentiarii ſinum totum Augeæ ſtabulum [1] effudi: is multis prudenter hortatus ad puritatem animi & corporis, ad ſacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ ſobrietatem; pro pœna nihil aliud indixit, quàm ut flexis genibus ad ſummum altare [2] dicerem pſalmum, *Miſerere mei, Deus* [3]; &, ſi mihi ſuppeteret pecunia, darem egenti cuipiam Carolinum [4] unum. Admiranti mihi quòd pro tot ſcortationibus tantillum pœnæ infligeret, ſatis facetè reſpondit; *Fili*, inquit, *ſi verè pœnitet, ſi vitam commutas, nihil moror pœnam* [5]: *ſin perges, ipſa libido tandem abs te plus ſatis pœnarum exiget* [6], *etiamſi ſacerdos non indicat. Me vidè lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuiſſe prædicas.* Sic ego reſipui. *Lu.* Ergo, ut video, perdidi meum Sophronium. *So.* Imò lucrifeciſti. Nam antè perierat, nec ſibi amicus, nec tibi. Is nunc te verè amat, ac tuam ſitit ſalutem. *Lu.* Quid igitur ſuades, mi Sophroni? *So.* Ut quàm primùm te ſubducas ab iſta vita. Adhuc puella es; quod contractum eſt labis, poteſt elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod ſacrum, quod lapſas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honeſtæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. *Lu.* Amabò te, mi Sophroni, circumſpicito; ſequar tuum conſilium. *So.* Sed interim hinc [7] te ſubmoveto. *Lu.* Hui tam citò? *So.* Cur non potius hodie, quàm cras, ſi dilatio damnum habet, mora periculum? *Lu.* Quò me vertam? *So.* Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi veſperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam; aliquanto poſt ego te producam, veluti deambulandi gratiâ; apud eam matronam latitabis meo ſumptu, donec tibi proſpexero: id fiet brevi. *Lu.* Age, mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. *So.* Gaudebis olim facto.

CON-

1 Mea omnia impura peccata; hinc quod Augeas Elidis rex haberet ſtabulum, in quo aleret tria boum millia, quodque per triginta annos non fuerat repurgatum, tandem tamen repurgatum eſt ab Hercule.

2 Utpote locum magis afficientem hominis conſcientiam, quàm alium.

3 Pſalmum li, præcipuum ex ſeptem pœnitentialibus.

4 Gallica eſt moneta olim in uſu, a Carolo octavo hujus nominis Francorum rege excuſa, quam nunc videre non eſt in ſpecie, quanquam nomen ejus Gallicum ſit adhuc in uſu apud vulgus, in plurimis Galliæ provinciis, videl. *un Carolus*; nunc vero, *Carolinus*, vel *Carroleus*, Latine, & *un Carolus*, Gallice, ſunt decem denarii Gallici, *i. e. Three farthings, and the third part of a farthing*; at hæc ſumma tam exigua in oppoſitionem earum, quas monachi quidam confeſſarii exigunt in monaſteriorum uſus.

5 Credo, ſed qui ſic ſentit, parvi facit peregrinationes, macerationes externas, & infinitas repetitiones precatiuncularum cum globulis.

6 Nihil verius, peccatum enim pœna eſt in ſe, peccatroum ipſorum conſcientiam obteſtor.

7 Ex hoc lupanari, in quo ſub lena vivebat Lucretia, & in quo colloqui ſupponitur.

CONVIVIUM POETICUM[1].

ARGUMENTUM.

Convivium poëticum docet ſtudioſos convivari; inter quos parſimonia cum feſtivitate, hilaritas ſine turpiloquio, literatis fabulis, condire debet convivium. Iambi cruenti. Poëtæ viri judicio parum admirando. Bonæ famulæ tres dotis primariæ, fidelitas, deformitas, ferocitas. Locus ex Eunuchi Terentiani prologo illuſtratur. Locus in Epodis Horat. ad Canidiam. Locus Senecæ. Aliud agere, nihil agere, malè agere. Locus Ariſtot. Elenchor. explicatur. Thema poëtice variatur, diverſo metro. Sententiæ deſumuntur ex floribus & arboribus in horto, Carmina item Græca componuntur.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ, MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS, PARTHENIUS: MUS ſervus Hilarii.

Hi. LEvis *apparatus, animus eſt lautiſſimus*[2].
Le. *Cœnam ſiniſtro es auſpicatus omine.*
Hi. *Imò abſit omen triſte. Sed cur hoc putas?*
Le. *Iambi cruenti*[3] *haud congruunt convivio.*
Cr. Euge, certum eſt adeſſe Muſas, effluunt carmina imprudentibus[4].
Hi. *Si rotatiles*[5] *trochæos mavelis, en, accipe:*
Vilis apparatus hîc eſt, animus eſt lautiſſimus.

Quanquam & Iambi olim ad rixas ac pugnas nati, pòſt didicerunt omni ſervire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto noſtro natos. En lactucas ſeſſiles[6], ſucco tenerrimo, ſuo nomini reſpondentes. Has delicias quis ſanus non præferat apris, murænis, & attagenis? *Cr.* Si licet in convivio poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ ſunt. *Hi.* Hoc omen[7] avertant ſuperi. *Cr.* Sic res

 habet;

1 Plurima ſunt in hoc convivio puerorum captum ſuperantia, utpote poëtica & critica, ſed præſertim ſophiſticodialectica, quorum ultimorum difficultas augetur Græco idiomate, cui plerumque bene reſpondere non poteſt neque Latinus, neque noſter vernaculus ſermo, utcunque ſit, quam plana (ut poterimus paucis) ea reddemus. Si velis interim, puer, plurima tibi non perire, diſcas (ſi jam neſcias) à præceptore, dictionario, vel quovis ſuper hac re tractatu, quid ſint verſus Iambici, Trochaici, Hexametri, pedes, quos in eis videre eſt, modum ſcandendi verſus, & alia quæ ad id pertinent. Nunc vero, ut vere poetice incipiat convivium, obſerves; lector, duos primos interlocutores dare unumquemque duos verſos Iambicos interſertos.

2 Ad lauta vobis danda propenſus, ſi ſuppetant.

3 Quoniam, uti videbis infra, quanquam ſucceſſione temporis verſus Iambici cuivis materiæ, imò comicæ aptati ſint, inventi ſunt tamen primo ad convitia, rixam, & pugnas; eorum inventor, Archilochus, dicitur per eos ſocerum Lycambem ad laqueum impuliſſe, hinc Horatius, Art. Poet. 79. *Archilochum proprio rabies armavit Iambo.*

4 Non cogitando de componendis verſibus; ſignum certum Muſas nobis eos inſpirare.

5 Qui volvuntur inſtar rotæ; analogica enim cum motu rotæ eſt trochæorum pronunciatio, conſtant ſiquidem duabus ſyllabis, prima longa, ſecunda brevi, & motus rotæ tardior in principio quàm in progreſſu.

6 *Cabbage lettices*, quoniam veluti ſedent humi.

7 Vide pag. 124. num. 3.

habet; vide figuram. Tum ubi ſuccus lacteus? ubi molles aculei[1]? *Hi.* Facis ut addubitem. Heus, accerſe huc famulam. Margareta, Tiſiphone[2], quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? *Ma.* Datâ operâ[3] feci. *Hi.* Quid ais, venefica? *Ma.* Volebam experiri, an inter tot poëtas eſſet, qui lactucam dignoſceret à beta: nam ſcio te non poſſe dignoſcere. Dicite mihi bonâ fide, quis animadvertit eſſe betas? *Co.* Crato. *Ma.* Facilè divinabam non fuiſſe poëtam. *Hi.* Si quid tale poſthac deſignâris, ego te pro Margareta vocabo Bliteam. *Co.* Ha, ha, hæ? *Ma.* Iſtæ nomenclaturæ nec obeſiorem me reddunt, nec macilentiorem. Sæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me Galateam, Euterpen, Calliopen, Callirrhoën, Meliſſam, Venerem, Minervam[4]. Quid non? Ubi quid ſtomachatur, repentè, fio Tiſiphone, Megæra, Alecto, Meduſa, Baucis[5], aut aliud, quicquid illi ſuggeſſerit ſplendida bilis[6]. *Hi.* Abi hinc cum tuis betis, Bliteo. *Ma.* Quorſum attinebat huc evocare? *Hi.* Ut redires unde veneras. *Ma.* Vetus dictum eſt, *Proclivius eſt evocare cacodæmonem, quàm abigere.* *Co.* Ha, ha, hæ; appoſitè. Ut tibi res habet, Hilari, opus eſt aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. *Hi.* Habeo in promptu:

Φεύγετε καὶθαρίδες· λύκος ἄγριος ὕμμε διώκει[7].

Ma.

1 Siquidem eos videre eſt in lactucis, non in betis.

2 Nomen unius e Furiis; hoc præ ira poetica.

3 *Purpoſely.*

4 Siquidem hæc omnia dulcia nomina. Prima pulcherrima nympha à Polyphemo adamata. Secunda & tertia, Muſæ. Quarta, Phoci filia, innumeros amantes habens propter formam eximiam. Quintam vidiſti pag. 63. num. 1. Duæ poſtremæ tandem jam tibi notæ.

5 Odioſa nomina, tres primæ Furiæ ſunt. Quarta, monſtrum fœminæ, cujus crines angues erant. Quinta tandem, anus decrepita.

6 Ex Horatio, Sat. ii. 3, 141. *Sive aliud nomen, juſſit quod ſplendida bilis.*

7 Verſus eſt, quem videre eſt in Plinio, ſed longe illo antiquior, & quo utebatur antiquitas in magicis, verba ſunt: *Fugite, Cantharides, lupus ferus vos perſequitur.* Cantharides muſcarum genus ſunt, corpulentius noſtris vulgaribus, aculeo inſtructum maxime pungenti, hominibus, in regionibus calidis, ubi regnant, maxime incommodum: in magicis autem interveniunt, quoniam cacodæmones ſeu mali genii cenſentur eſſe earum domini, utpote cauſæ malorum quæ homines cruciant, ſic in Scriptura Belzebul (qui ſonat apud nos veluti magnus cacodæmon) ſignificat proprie *Cantharidum Deum.* Nunc quod attinet ad vocem λύκος, quam vertimus (prout communius ſignificat) *lupus*, obſerves eam ſignificare quoque *ſolem* aliquando, proindeque, ſi ſupponere debeamus rationi conſentanea in magicis, non dubitandum, quin hic ſignificet *ſolem*, lupus enim cantharides non perſequitur: ſed de ſole poteſt dici bene ſatis, cùm ardet enim, his muſcis cruciatum affert, proindeque aufugiunt ab eo, & ad umbram confugiunt latitantes, unde non prodeunt niſi poſt hujus aſtri occaſum, acerba incommoda per veſperam & noctem hominibus & beſtiis allaturæ. At quoniam neceſſe non ſit ſupponere, dici rationi conſentanea in magicis, plurimaque quæ extant adhuc fragmenta, eorum quæ in his adhibebantur olim, adhibenturque etiam nunc, nullam rationalem ſenſum nobis exhibeant, non inficiabor, ſi contendas, quod λύκος debeat hîc *lupus* intelligi.

Ma. Quid ais, Æſope [1]? *Cr.* Cave tibi, Hilari: impinget colaphum; ſic abegiſti tuo Græco carmine. O magnum egregium! *Hi.* Quid tu credis, Crato, eſſe hanc? Ego tali carmine abegiſſem decem magnos cacodæmones. *Ma.* Pili non facio tuos verſus Græcanicos. *Hi.* Adhibendus eſt igitur, ut video, bombus magicus, aut, ſi nec hic ſufficiet, Mercurii caduceum [2]. *Cr.* Mea Margareta, ſcis poëtarum genus eſſe afflatum, non auſim dicere furioſum; rogo te, ut iſtam rixam in aliud tempus proroges: nóſque hac cœnâ, vel meâ causâ, ſuaviter tractes. *Ma.* Quid mihi cum iſtius verſiculis? Sæpenumero, cùm eſt eundum ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat verſiculos. *Cr.* Sic ſunt poëtæ. Sed age, fac ſodes quod dico. *Ma.* Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejuſmodi deliramentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. *Cr.* Unde id conjectas? *Ma.* Quia naſus obeſior, & oculi nitentes, & corpus ſuccu-lentum [3]. Nunc mihi hujus naſum contemplare, & riſum Sardonium [4]. *Cr.* Sed obſecro, meum ſuavium, ut iſtam iram mihi condones. *Ma.* Abeo; nec poſtulo ut quiſquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. *Hi.* Abiítne jam? *Ma.* Non tam procul, quin audiat te. *Mus.* Jam eſt in culina, ſecum neſcio quid murmurans. *Cr.* Famulam habes minimè mutam. *Hi.* Aiunt bonam famulam oportere tribus dotibus eſſe præditam; ut ſit fidelis, ut ſit deformis, ut ſit ferox, quàm vulgò *malam* vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facilè tuetur jus heri ſui. Nam aliquoties opus eſt non ſolum linguâ, verum etiam manibus. Hæc mea, è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. *Cr.* Linguam audivimus, ſed ego metuebam tibi à manibus [5]. *Hi.* Admovete manus peponibus, de lactucis actum eſt. Etenim ſi nunc juberem apponi lactucas, ſat ſcio, carduos apponeret. Sunt & melones [6], ſi quis hoc genere magis capitur. En fici recentes; modò

 decerptos

1 *Id eſt*, fabulator, vel potius homo deformis, qualis inſuper audit Æſopus.

2 Virga eſt, quam poetæ Mercurio dant, quâ dat vel adimit ſomnum, animas evocat, vel mittit in Tartara, ut videtur apud Virgilium Æneid. iv.

3 Raro enim talia videntur in poëtis.

4 Qui ſpontaneus non videtur, ſed aliquam ægritudinem animi indicat; ex more Sardico olim in uſu, qui obtinet etiam adhuc apud quaſdam barbaras nationes: filii enim olim incolarum Sardiniæ inſulæ patres grandævos, ſenioque confectos, fuſtibus & aliis hujuſmodi trucidabant, ut à doloribus, aliiſque miſeriis hujus mundi, eos liberarent, ferunturque iſti tunc patres miſeri moriendo ridere ſoliti, at credendum eos tunc ex animo non riſiſſe.

5 Margaretæ ſcil.

6 Planum eſt hîc intelligi, quod vocamus *Muſk melons*, vel *melons* ſimpliciter, atque in his auctor recte. Pepo enim eſt proprie *a cucumber*, atque cùm Latini intelligebant, quod vocamus *a melon*, melonem vel malopeponem dicebant. Porro non nôrant certe hos delicioſos melones, quos videre eſt in *Peru*, quorum quidam adæquant centum librarum pondus, neſciamque an unquam nôrint illos, quos vocamus *water melons*.

decerptos à matre [1], teſtatur lac in pedunculo [2]. A ficis ſolet aqua ſumi, nè quid obliment [3] ſtomachum. En, habetis è limpidiſſimo ſonticulo vivam ac frigidiſſimam, utilem & vino diluendo. *Cr.* At ego neſcio, utrum utro diluam, vinum aquâ, an aquam vino; adeò mihi hoc vinum videtur hauſtum ex eodem fonticulo Muſarum. *Hi.* Tale vinum conducit acuendis ingeniis poëtarum, vos craſſi craſſis delectamini. *Cr.* Utinam Craſſus [4] eſſem ille beatus! *Hi.* Ego malim eſſe Codrus [5], aut Ennius [6]. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, támque inſigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Eſt locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique [7] codices ſic habent:

——— *Sic exiſtimet, ſciat,*
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui benè vertendo, & eas deſcribendo malè, &c.

In his verbis deſidero ſenſum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læſit prior, quia malè vertit Græcas fabulas [8]; ſed quia Terentianas carpſerat. *Eu.* Juxta vulgò jactatum proverbium, *Qui peſſimè canit, primus incipiet.* Cum eſſem Londini apud Thomam Linacrum [9], virum ſic in omni genere philoſophiæ doctiſſimum, ut nihilo ſeciùs has grammaticorum minutias ad unguem calleat, oſtendit mihi codicem mirâ vetuſtate, in quo ſic habebatur ſcriptum:

——— *Sic exiſtimet, ſciat,*
Reſponſum, non dictum eſſe, quale ſit, prius
Qui benè vertendo, & eas deſcribendo malè,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri phaſma nunc nuper dedit.

Sic

1 *The very tree.*

2 *The ſtalk.*

3 *Id eſt*, relinquant aliquid fæcis & limi in ſtomacho.

4 Qui fuit forſan Romanorum omnium ditiſſimus, triumviratum iniit cum Julio Cæſare & Pompeio, poſtea in Parthico bello interfectus eſt.

5 Codrus hic, non ille de quo Juvenalis, Sat. i. 2. *Vexatus toties rauci Theſeide Codri.* Et rurſus Sat. iii. 10. *Tota domus Codri vbeda componitur una.* Cui ſuccinit Martialis, Lib. iii. Epigr. xv. Quippe ex his apparet eum fuiſſe poëtam ignobilem, & pauperem, duo quæ ſani cerebri ambit nemo; ſed eſt Codrus, rex ille nobilis Athenienſium, populique ſui amantiſſimus, qui certiſſimæ morti ſeſe obtulit pro ejus ſalute, & cujus hiſtoriam videbis in omni fere dictionario.

6 Fuit hic poëta prænobilis, de quo tamen nihil habemus niſi fragmenta; chariſſimus vixit huic Romanorum digniſſimo Scipioni Africano, ac propter mutuam amicitiam, in eodem tumulo ſepultus eſt.

7 Omnes, quos novi.

8 Error hîc ineſt, ni fallor, mihi videtur enim Hilarius ſupponere, quòd ſi legatur, ut ſupra, Terentius dicat Lavinium adverſarium læſiſſe ſe priorem, quia fabulas Græcas male deſcripſerat, falſum hoc; dicit enim tantummodo Terentius, Lavinium, qui prior læſerat, detrectationibus ſcil. male deſcripſiſſe Græcas fabulas, quæ duo differunt, prius cum ratione non congruit, poſterius bene.

9 Qui ſub Henrico octavo vivebat, ac præter ea quæ hîc de eo prædicantur, fuit quoque medicus celeber ſatis,

Sic autem ordinandus eſt ſermo, ut *quale ſit* indicet ſubjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur ſe viciſſim reprehenſurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehenſus. Atque hic negat videri debere *convitium*, ſed *reſponſum*. Qui *laceſſit*, jacit dictum; qui regerit laceſſitus, *reſpondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale ſit*, quod Græcis dicitur οἷον, Latinis *quod genus*, aut *veluti*, ſive *videlicet*, aut *puta*. Deinde ſubjicit reprehenſionem, in qua *prius* adverbium reſpondet ad alterum adverbium, veluti diverſum, quod ſequitur, *nuper*: quemadmodum pronomen *qui* reſpondet ad dictionem *idem*. Veteris enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his, quas nuper dediſſet, certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio [1], verúſque comici ſenſus, niſi quid diſſentit ſenatus populúſque poëticus [2]. *Co.* Imò pedibus omnes in tuam diſcedimus ſententiam [3]. *Eu.* At ego viciſſim à vobis quiddam leve ac facillimum diſcere cupiam; quo pacto metiendus ſit hic verſiculus:

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas,

Micate digitis [4]. *Hi.* Opinor more veterum elidi *s*, ut ſecundo loco ſit anapæſtus. *Eu.* Accederem, niſi caſus auferendi deſineret in *is*, naturâ longam. Itaque ſubmotâ conſonante, nihilo minus manet longa vocalis. *Hi.* Vera prædicas. *Cr.* Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, planè crederet nos inter nos micatione digitorum ruſticorum ludum renovare. *Le.* Nos, quantum video, fruſtra micamus

1 At mihi non, cum Eraſmi venia, nulla enim editio hanc lectionem habet, nulluſque interpres ejus mentionem facit, ac quanquam tolerabilis ſatis ſenſus per hanc lectionem detur, non admodum planus, elegans, argutus, Terentióque dignus eſt, ut auctoris verbis utar. Senſus imò æque bonus, ſi non melior, per vulgatam lectionem nobis poteſt dari: utque rem facilius percipias, lector, recordare notulæ quam jamjam ſcripſimus, Terentium nempe non dicere adverſarium læſiſſe priorem, quia male deſcripſerat fabulas, ſed læſiſſe priorem detrectationibus ſcil. & præterea male deſcripſiſſe fabulas: ſicque tota difficultas in hoc verſu, *qui bene vertendo, & eas deſcribendo male.* At tandem difficultas omnis evaneſcet, ſi cum eruditiſſima Daceria obſervemus, *bene* hîc ſignificare, *multum*, vel *multas* (quoniam refertur ad fabulas) ſicuti ſonat aliquoties linguâ Gallicâ, & multoties ſonat linguâ Latinâ, ut indubitare patet ex ipſo Cicerone, qui multoties dicit *benè manè, benè ante lucem.* Terentianorum ergo tunc ſenſus hic erit: Reſpondeo tantum, non laceſſo, ſiquidem Lavinius me læſit prior, ille qui præterea in eo culpandus eſt, quod verterit Latine multas quidem Græcas fabulas, ſed eas vertendo male, ex Græcis bonis fabulis Latinas fecerit non bonas; qui ſenſus Terentio dignus ſatis, optimeque cohæret cum præcedentibus, & ſubſequentibus.

2 Jocoſa eſt imitatio uſus olim apud Romanos in decretis publicis, in his præfabantur enim, *Senatus populuſque Romanus, &c.*

3 Vide pag. 20. num. 4.

4 Non agitur hîc de luſu puerili vel ruſtico, quem vidiſti pag. 47. num. 4. ſed de motu digitorum in metiendis & ſcandendis verſibus, ſicque intelligendum infrà, ubi *micamus digitis, & corpimus micare digitis.*

digitis: tu, ſi potes, expedi. *Eu.* Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos: præpoſitio *ex* pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & eas deſcribendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Ita nihil eſt ſcrupuli. *Le.* Sic eſt, per Muſas [1]. *Ca.* Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim ut aliquis mihi verſum hunc ex Andria digerat in ſuos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi ſæpe tentanti non ſucceſſit. *Le. Sine in* iambus eſt: *vidia*, anapæſtus: *laudem in*, ſpondæus: *venias*, anapæſtus: *& ami*, rurſus anapæſtus. *Ca.* Habes jam pedes quinque, & ſuperſunt tres ſyllabæ, quarum prima eſt longa; ut nec iambum facere poſſis, aut tribrachyn. *Le.* Profectò vera predicas. Hæremus in vado [2]; quis nos expediet? *Eu.* Nemo melius, quàm qui induxit in hoc vadum. Age, Carine, nè cela, ſi quid habes, inter candidos amiculos. *Ca.* Niſi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legiſſe apud Priſcianum [3], qui docet apud Latinos comicos *v* conſonantem perinde elidi ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enimvero*, ſic ut pars *enime* faciat anapæſtum. *Le.* Itaque metire nobis. *Ca.* Faciàm. *Sine invidi* proceleuſmaticus eſt; niſi mavis elidi *i*, per ſynæreſin: ut cum Virgilius *aureo* ponit in fine carminis heroici, pro *auro*. Quòd ſi placet, erit primo loco tribrachys; *a lau*, ſpondæus eſt; *d' inveni* dactylus: *as & a*, dactylus: *micos* ſpondæus: *pares* iambus. *Sb.* Carinus nos explicuit ex hoc ſanè vado. Sed eſt in eadem ſcena locus quem haud ſcio an quiſquam animadverterit. *Hi.* Obſecro, profer. *Sb.* Illic hunc in modum loquitur Simo:

Sine ut eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nihil ſit moræ, reſtat Chremes.

Hi. Quid hîc te offendit *Sb.* Cùm *ſine* ſit minitantis, nihil hîc ſequitur, quod faciat ad minas. Proinde ſuſpicor à poëta ſcriptum fuiſſe,

Sin [4] *eveniat quod volo*;

ut *ſin* reſpondeat ad *ſi*, quod præceſſit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim ſenex duas partes inter ſe diverſas: " Si Pamphilus ob " amorem Glycerii recuſat nuptias, erit quod cum illo expoſtulem: " ſin ille non recuſarit, tum mihi reſtat exorandus Chremes. Porrò hyper-

1 Cum eadem aſſeveratione poetica mihi dicere liceat, ſic, *per Muſas*, habent omnes quas nunc videre eſt editiones, *i. e.* vox *ex* finis verſus, non vox *male*, at ea laus, credo, noſtro Eraſmo debetur.

2 Proverbialis eſt locutio, ſumpta à navigio, quod illidens & hærens vado curſum inſtitutum tenere non poteſt. *We are run aground.*

3 Qui grammaticus fuit Athenis percelebris, imperatoris Juſtiniani tempore.

4 Nullam vidi editionem quæ ſic non haberet, ibique nulla difficultas, ſi obſerves, *ſin* ſignificare *but if.*

hyberbaton longius ſecit interpellatio Soſiæ, & ſtomachus [1] Simonis in Davum. *Hi.* Mus, porrige mihi codicem. *Cr.* Committis tu muri [2] codicem? *Hi.* Tutius quàm vinum. Diſpeream niſi verum dixit Sbrulius. *Pa.* Trade mihi codicem, ut oſtendam alium ſcrupulum. In prologo Eunuchi verſus hic non conſtat:

Habeo alia multă, quæ nunc condonabimtur.

Quanquam enim comici Latini præcipuè ſumunt ſibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nuſquum memini illos ſenarium claudere ſpondæo: niſi forte legendum eſt, *condonabitur* [3], *ἀπροσώπως* [4], aut *condonabimus*, mutato numero perſonæ. *Ma.* O mores verè poëticos! In ipſo limine convivii micant digitis, & librum adhibent. Luſus [5] & literas præſtat ſervare in menſas ſecundas. *Cr.* Non omnino peſſimum conſilium dat Margareta; obtemperabitur: placato ſtomacho revocabimus luſum, interim digitis micabimus in diſco. *Hi.* Videte luxum poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, aſſa, frixa: omnia recentiſſima ſunt, intra biduum nata. *Pa.* Ego butyri eſum non fero: ſi frixa ſunt oleo, perplacebunt. *Hi.* Abi, puer, diſce ex Margareta, in utro frixa ſint. *Mus.* In neutro, inquit. *Hi.* Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? *Mus.* In lixivio, ut ait. *Cr.* Qualis percontatio, talis reſponſio. Quid negotii eſt dignoſcere butyrum ab oleo? *Ca.* Præſertim his, qui tam facilè diſcernunt lactucam à beta. *Hi.* Habetis ovationem, ſequetur aliquando triumphus [6]. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides hîc deeſſe? *Mus.* Permulta. *Hi.* Hæc ova deſiderant condimentum, quo temperetur calor. *Mus.* Quodvis! *Hi.* Dic ut ex contuſis vitis claviculis mittat nobis ſuccum. *Mus.* Dicam. *Hi.* Quid huc redis inanis? *Mus.* Negat è clavis [7] ſuccum exprimi ſolere. *Le.* O famulam! *Sb.* Certè fabulis condiemus ova noſtra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum [8] quod ad ſcripturam attinet, ſed depravatè interpretatum, nec a Mancinello [9] ſolùm cæteriſque recentioribus,

1 Ira.

2 *Mus* enim nomen pueri, ſignificat, *a rat*, animal corrodens codices, inter alia.

3 Hæc eſt vulgatior & Latinior lectio, ibique non major difficultas, quàm in hac Phraſi, *verè pœnitens pectata condonabitur*, quæ vel à pueris facile ſatis intelligitur, quanquam cum regulis grammaticæ non facilè quadret, ſed ſic valet uſus, apud puriſſimæ Latinitatis auctorem noſtrum nunc Terentium.

4 Impersonaliter, at iſthuc error eſt, ſic enim proprie verbum non accipitur, etenim ex præcedenti nota intelligere potes, perſonam verbi ſubintelligi, quæ eſt adverſarius Terentii.

5 Supponitur ancilla credere, eos ludere luſum digitorum puerilem & ruſticum, de quo alibi jam.

6 Vide pag. 96. num. 7. & intelliges verborum ludum.

7 Illudit moroſa ancilla dominum, quaſi crediderit claviculas eſſe diminutivum clavi, prout res poteſt eſſe, ſi ad vocis formationem & ſonum ſolùm attendas.

8 At depravate, credo, legit bonus & doctus Eraſmus, ut videbis infra.

9 Qui ſcripſit notas ſuper aliis autoribus.

bus, verum etiam ab ipso Porphyrione [1]. Locus est in carmine, quo canit palinodiam [2] Canidiæ veneficæ:

Tuusque venter Partumeius [3], *& tuo*
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Existimant enim omnes hîc *exilis* nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyrionis, si tamen illius esse credendum est, *Exilem autem*, inquit, *sub illa specie, quasi puerperio facta sit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus locus admittit spondæum. Verum poëta jocatur illam verè peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubuisset à partu, sed statim exiliisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. *Hi.* Habemus tibi gratiam, Sbruli, qui tam lautè condieris ova nostra. *Le.* Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro [4], odæ initium est, *Tu ne quæsieris.* Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios tentâris numeros, ut melius quicquid erit pati.* Hunc locum ita transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus, sentiens orationem imperfectam, jubet addi *possis.* *Sb.* Habes aliquid de hac re compertius? *Le.* Nescio; sed mihi videtur Horatius Græci sermonis idioma reddidisse, quod nullus poëtarum facit libentiùs aut frequentiùs: nam Græcis est familiare aparemphaton [5] adjungere huic dictioni ὡς & ὥστε. Sic Horatius, *ut pati* pro *ut patiaris.* Quanquam, quod divinat Mancinellus, non est prorsus absurdum. *Hi.* Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer, si quid est reliquum. *Cr.* Quid istud est novarum deliciarum? *Hi.* Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex coctis intestinis cucurbitæ; conducit lubricandis intestinis. *Sb.* O cœnam verè medicam! *Hi.* Boni consulite. Mox aderit gallina ex corte nostra. *Sb.* Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus Apicium [6]. *Hi.* Age, nunc ridete quantum voletis; cras fortasse

1 Alio antiquissimo Horatii interprete.

2 Quid *palinodia* sit, discès ex dictionario, sed originem accipe; Stesichorus poëta, postquam Helenam carmine vituperâsset, visu orbatus est, monitu ergo Achillis palinodiam cecinit, *i. e.* Helenam prius vituperatam, carmine contrario laudavit & celebravit, quo recuperavit visum.

3 Legendum, ut jam indicavimus, cum omnibus novis interpretibus, non *Partumeius* (cum qua voce nullus Horatianis tolerabilis sensus potest adscribi) sed *Partumeius, i. e.* qui æquè facilè parit ac meiit, tuncque nulla fere difficultas in Horatianis, si observes omnia hæc ironice dici de venefica, vel in veneficam, quæ simulabat peperisse, cum nulla peperisset; fœcundæ enim veneficæ nullæ censentur, nec fuerunt unquam; versus autem ap. Epod. xvii. 50.

4 Od. xi.

5 Infinitivum; vox Græca est proprie.

6 Vide pag. 60. num. 2.

fortaſſe ſeriò laudabitis hanc cœnam. *Sb.* Quî ſic? *Hi.* Cùm ſenſeris tibi probè conditum eſſe prandium. *Sb.* Fame? *Hi.* Scilicet. *Cr.* Scis, Hilari, quid provinciæ te vellem ſuſcipere? *Hi.* Sciam, ſi dixeris. *Cr.* Chorus [1] canit hymnos quoſdam non indoctos, ſed per indoctos multos locis depravatos; eos cuperem tuâ operâ nobis reſtitui. Ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum venire quid times?

Ordo dictionis unius inverſus geminum vitium invexit carmini. Nam *hoſtis*, cùm trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine iambico: & *Hero*, ſpondæus, non recipitur in ſede ſecunda. Nec dubium eſt, quin verſus ita primùm ſcriptus ſit: *Herodes hoſtis impie.* Jam epithetum *impie* molliùs cohæret cum *hoſtis*, quàm cum *Herodes*. Porrò, quoniam *Herodes* dictio Græca eſt, η vertitur in ε in caſu vocandi, ut, Σωκράτης, ὦ Σώκρατες, quemadmodum & in Ἀγάμεμνον, ω mega recti [2] caſus vertitur in ο micron. Rurſum ita canimus hymnum:

Jeſu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ ſola virgo parturit.

Dubium non eſt, quin *concipit* ſit pronunciandum. Nam temporis hypallage gratiam etiam addit ſermoni. Ridiculum autem eſt nos offendi in *concipit*, cùm ſequatur *parturit*. *Hi.* Iſtius generis & ipſe permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambroſius [3] in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeò fere finit dimetrum dictione triſyllabâ, & cæſuram fere collocat in fine dictionis. Id crebriùs apud eum fit, quàm ut caſus videri poſſit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, hîc eſt penthemimeris, accinitur, *omnium: Polique rector*, accinitur, *veſtiens: Diem decoro*, accinitur, *lumine: Noctem ſoporis*, accinitur, *gratia.* Sed adeſt gallina ſatis obeſa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & excluſit pullos [4]. *Cr.* Indigna erat quæ necaretur. *Ca.* Si licet aliquid admiſcere de ſtudiis ſeverioribus, habeo quod proponam. *Hi.* Modò nè nimium ſit tetricum. *Ca.* Non eſt. Cœpi nuper legere Senecæ epiſtolas, & in ipſo ſtatim portu, quod aiunt, impegi [5]. Locus eſt in prima epiſtola: *Et ſi volueris*, inquit, *attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.* In hac ſententia affectat neſcio quid argutiæ, quod ego non ſatis aſſequor. *Le.* Divinabo, ſi voles. *Ca.* Maximè. *Le.* Nemo perpetuò peccat. Et tamen luxu, lubidine, ambitione, cæteríſque vitiis,

1 Eccleſiæ ſcil.
2 Nominativi.
3 Eum vidiſti pag. 102. num. 1. & eſt horum hymnorum auctor.
4 Digna poëtis eſca.
5 Hæſi in principio; à portu enim incipit navigatio, & citatus locus habetur in Epiſtolarum prima, ad Lucilium.

vitiis, magna vitæ portio perit nihil agentibus. Porrò *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, ſed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur: inde proverbium, *Satius eſt ceſſare, quàm nihil agere*[1]. Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non eſt attentus ad id quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam, dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum ſtudemus philoſophiæ, quoniam id facimus ſupinè, & oſcitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minimè ſeriam. Hæc interpretatio ſi parum arridet, numeretur hæc ſententia Senecæ inter eas, quas in hoc ſcriptore damnat A. Gellius[2], ut frivolè argutas. *Hi.* Mihi ſanè ſatis arridet (ſed interim ſtrenuè ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati eſt) quadrat enim ad id quod præceſſit: *Turpiſſima eſt jactura, quæ per negligentiam fit.* Id autem declarat hac trimembri ſententiâ. At paulo poſt videor mihi videre mendum; *Mortem non proſpicimus, magna pars ejus jam præteriit.* Nam legendum arbitror, *Mortem proſpicimus*[3]. Proſpicimus enim quæ procul abſunt, cùm mors magna ex parte præterierit nobis. *Le.* Si ſibi permittunt philoſophi, ut aliquando divertant in prata[4] Muſarum, fortaſſe non videbitur abſurdum, ſi nos aliquando vel animi gratiâ divertamus in illorum regionem. *Hi.* Quidni? *Le.* Cum nuper relegerem librum Ariſtotelis, quem inſcripſit Περὶ τῶν ἐλέγχων[5], quorum argumentum eſt rhetoribus cum philoſophis magna ex parte commune, comperi inſignes errores interpretum. Neque dubitandum eſt, quin hîc qui Græcè neſciunt, in multis locis egregiè delirârint. Ariſtoteles enim proponit hujuſmodi genus ambigui, quod naſcitur ex voce, quæ eadem declarat diverſa[6]: Ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι

1 Vide pag. 14. num. 9.

2 Hunc vidiſti pag. 52. num. 2. plurimaque vere reprehendenda ſunt in Seneca, iſthuc præſertim quod omnia velit veluti per ſententias enunciare, affectans ſalem quendam ſibi peculiarem, atque antitheſin in omnibus; uno verbo, ejus ſtylus neque ſimplex, neque ingenuus ſatis.

3 Nullam vidi editionem, quæ non haberet ſimpliciter *mortem proſpicimus*, ſine particula *non*, at Eraſmus forſan ipſe in cauſa eſt.

4 Siquidem omnia vernant, veluti in pratis, apud poetas, Muſarum filios, vel potius diſcipulos.

5 De argumentis, *vel* de argumentationibus.

6 In omnibus linguis ejuſmodi ſunt voces æquivocæ, impoſſibile eſt ergo phraſes, ubi reperiuntur (cùm datâ ſcil. operâ equivocatio iis ineſt, ſiquidem tunc æquivocatio eſt pars eſſentialis auctoris ſensûs) bene vertere in alias linguas, niſi illæ aliæ linguæ habeant quoque voces ſimiliter omnino æquivocas, iiſque perfecte reſpondentes; ad id ergo debent interpretes attendere, at cùm non faciant plerumque, & forſan plerumque æquivocationem quæ intenditur non percipiant, non mirum ſi mancas, quales hîc nobis interpretationes, dent. Nunc autem ſi velis, lector, me verbum facere de immediate ſubſequenti æquivocatione, res omnis huc redit, quod ſcil. verbum μανθάνει ſit æquivocum, ſignificans, ut plurimis placet, *docere & diſcere*, vel, ut magis noſtro Eraſmo arridet, *noſcere jam rem aliquam, & ad eam cognoſcendam animum appellere*, intricatus enim & confuſus hîc, ſicut alibi, parumper eſt, arguti Ariſtotelis

μενοι· τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί. τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum: *Quoniam diſcunt ſcientes, nam ſecundum os grammatici diſcunt. Diſcere enim æquivocum, ad intelligere eum qui utitur diſciplinâ, & accipere diſciplinam. Hi.* Viſus es mihi nunc Hebraicè loqui, non Latinè. *Le.* Eſtne quiſquam veſtrûm, qui audivit hîc ullam vocem æquivocam? *Hi.* Nullam. *Le.* Quid igitur ſtultius, quam id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis μανθάνειν ſonat μαθεῖν & μαθητεύειν, ita Latinis *diſcere*, doctrinam accipere, aut tradere; quanquam an hoc ſit verum, neſcio: magis arbitror ſic, μανθάνειν eſſe anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoſcere* apud Latinos. Cognoſcit enim qui novit; & cognoſcit judex qui diſcit cauſam. Sic, opinor, Græcis μανθάνειν dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus prælegitur. Quam vero venuſtè reddidit[1], τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μάνθανουσιν οἱ γραμματικοί, *nam ſecundum os grammatici diſcunt*; cum vertere debuerit, *nam grammatici quæ dictant, docent.* Hic interpretis erat aliud exemplum ſupponere, quod non eadem verba, ſed eandem rei ſpeciem exhiberet. Quanquam hoc loco ſuſpicor etiam in Græca ſcriptura nonnihil eſſe mendæ; ſcribendum autem, ὁμώνυμον τῷ τε ξυνιέναι καὶ τῷ λαμβάνειν. Paulo pòſt ſubjicît aliud exemplum ambigui, quod naſcitur non ex vario vocis ejuſdem ſignificatu, ſed ex diverſa connexione[2]: τὸ, Βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους[3], *Velle me accipere pugnantes.* Sic enim vertit, pro eo quod erat, *Velle me capere hoſtes.* Et ſi legas βούλεσθε, ſermo fit dilucidior: *Vultis me capere hoſtes?* Nam pronomen poteſt præcedere verbum *capere*, & poteſt ſequi. Si præcedat, hic erit ſenſus: *Vultis ut ego capiam hoſtes?* Si ſequatur, erit hic; *Vultis ut hoſtes me capiant?* Subjicit ejuſdem generis aliud exemplum, Ἆρα ὃς τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει[4]; id eſt, *An quod quis*

riſtotelis Græcus ſermo, at propterea hîc & in ſimilibus culpâ non vacant interpretes; cùm phraſes, vel verba, datâ operâ æquivoca, per alia non æquè æquivoca nobis reddant, ſine ulla animadverſione, qua de differentia edoceamur.

1 Ironice dictum intelligatur, ſiquidem peſſime reddita ſunt quæ ſequuntur, ut auctor obſervat bene.

2 De hac æquivocationis ſpecie dicendum venit, quod diverſo modo poſſit habere locum in diverſis linguis, imò generaliter loquendo locum habeat in omnibus; nulla enim, credo, eſt fere lingua, in qua aliquando eadem vox cum diverſis vocibus vel modis loquendi juncta, diverſa non ſignificet, ſed in hac ſpecie, quæ hic potiſſimum intenditur, longe majorem affinitatem lingua Græca habet cum Latina, quàm cum ulla alia quavis, quam nôrim.

3 Hæc ſpecies locum habet plerumque in lingua Latina, æque ac in Græca, exemplumque hîc citatum omnino ſimile eſt huic tam noto oraculo, quod Pyrrho ab Apolline datum fertur; *Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe*, cujus ambiguitatem, & in quo ſita ſit, quivis puer tantiſper Latinis edoctus novit.

4 Super hoc ſecundo exemplo nihil habeo dicendum, ſiquidem res peroptime & planiſſime ab auctore explicatur: habeátque locum notula hæc in tertio ſubſequenti exemplo utpote omnino ſimili.

quis novit, hoc novit? Ambiguitas eſt in τοῦτο. Id ſi ſumatur accuſandi caſu, ſenſus hic erit: *Quicquid alicui cognitum eſt, id illi cognitum eſſe.* Sin nominandi caſu, ſenſus hic erit: *Quem rem quis intelligit, ea intelligit?* quaſi cognoſci non poſſit, niſi quod viciſſim cognoſcat. Rurſus aliud ſubjicit, Ἆρα ὅ τις ὁρᾷ, τοῦτο ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ τὸν κίονα, ὥστε ὁρᾷ ὁ κίων; *an quod quis videt, id videt? ſed videt columnam; columna igitur videt.* Rurſus in τοῦτο eſt ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod ſequitur, nullo modo reddi poterat: Ἆρα ὃ σὺ φὴς εἶναι, τοῦτο σὺ φὴς εἶναι· φὴς δὲ λίθον εἶναι σὺ ἄρα φὴς λίθον εἶναι [1]. Quod illi ſic reddiderunt: *Putas quod tu dicis eſſe, hoc tu dicis eſſe; dicis autem lapidem eſſe, tu ergo lapis dicis eſſe.* Obſecro, quis omnino ſenſus humanus ex his verbis percipi poſſit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci ſermonis, quæ eſt in *majore* ac *minore*: quanquam in *majore* eſt & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὃ & τοῦτο, quæ ſi capiantur nominandi caſu, ſenſus erit: *Quicquid te dicis eſſe, hoc tu es.* Sin accuſandi, ſenſus erit: *Quamcunque rem tu dicis eſſe, eam dicis eſſe,* & ad hunc ſubſumit, λίθον φὴς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φὴς λίθον εἶναι. Græci ſermonis proprietatem ſemel auſus eſt imitari Catullus [2]:

Phaſelus iſte, quem videtis, hoſpites,
Ait fuiſſe navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic verſus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, neceſſe eſt multis modis delirare eos, qui in hæc loca ſcribunt commentarios. Nè id quidem, quod inibi continenter ſequitur, Latino poteſt eſſe perſpicuum: Καὶ ἆρά ἐστι σιγῶντα λέγειν; διττὸν γάρ ἐστι, τὸ σιγῶντα λέγειν, τό τε τὸν λέγοντα σιγᾶν, καὶ τὸ τὰ λεγόμενα [3]. Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, eſt tacentem dicere? Duplex enim eſt, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc Sibyllæ foliis [4] obſcuriora? Mihi nec Græca ſatis liquent. *Le.* Exponam pro mea divinatione: *An poſſibile eſt tacentem dicere?* Hæc interro-

1 Super hoc quarto exemplo mihi dicendum venit, quod, ſicut præcedens, ſit fallax ſyllogiſmus, ſed longe magis æquivocus, imò mire, propter Græci ſermonis proprietatem, eóque ſupra omnia probare intendit ſophiſta, ex eo quod quis dixerit lapidem exiſtere, eum dixiſſe ſe eſſe lapidem: intelligenti Græca res palam eſt, non intelligenti pluribus verbis opus eſſet, quàm quæ velimus ſuper talibus congerere, & dubitandum forſan, an candidus lector, poſt magnam Græcanicam battalogiam, rem melius, quàm per hæc pauca nunc verba intelligeret.

2 Poeta notiſſimus Marii & Syllæ tempore, verſus citati bene fluunt quidem, proprietatemque Græci ſermonis bene imitantur, ſed ſi nullos alios ſcripſiſſet Catullus, non apud me audiret, fere poëtarum Romanorum jucundior, ingenioſior, & elegantior.

3 Hoc totum, prout hîc ſcribitur, merum Babel eſt, proindeque obſervabo tantum, σιγῶντα λέγειν eſſe verè æquivocam locutionem; poteſt enim ſignificare, vel quod *homo ſilens loquatur*, quo ſenſu falſa propoſitio eſt, vel quod *quis dicat alium ſilere.*

4 Vide pag. 52. num. 3.

interrogatio duplicem habet ſenſum; quórum alter eſt falſus & abſurdus; alter eſſe poteſt verus. Nam fieri non poteſt, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc eſt, ut loquendo taceat: ſed fieri poteſt, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paulo pòſt ſubjicit. Rurſum illud admiror [1]; quod mox in genere ambiguitatis, quæ naſcitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutârint Græci vocem *ſecali* in literas, ἐπίστασθαι τὰ γράμματα, cùm Latini codices habeant, *ſcire ſeculum*. Hìc enim duplex ſenſus naſcitur, vel ut ipſum ſeculum ſciat aliquid, vel ut aliquis ſciat ſeculum. Verum hoc mollius eſt in αἰῶνα, ſive in κόσμον, quàm in γράμματα. Nam literæ dicuntur abſurdè ſcire quippiam. Verum nihil abſurdi ſit, ſi quis dicat, aliquid noſtro ſeculo notum eſſe; aut aliquem noſſe ſuum ſeculum. Jam aliquanto poſt, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu [2], non veritus eſt interpres pro verbis Homeri ſupponere Virgiliana, cum eadem fuerit neceſſitas in illo exemplo, *Quicquid dicis eſſe, hoc eſt.* Ex Homero refert Ariſtoteles, ἕ καλαπύθεται ὄμβρῳ. Si ἕ adſpiretur ac circumflectatur, ſonat, *Cujus computreſcit pluvia:* ſin ἕ ſit exile & acutum, ſonat, *Non computreſcit pluvia.* Atque hoc quidem ſumptum eſt ex Iliad. ψ. Alterum eſt, Διδόμεν δέ οἱ εὐχῇ ἀρέσθαι, accentu collocato ſuper penultimam, ſonat, *concede illi:* ſin ſuper primam, δίδομεν, ſonat, *damus.* At poëta non ſentit Jovem dicere, *concedimus illi:* ſed Jupiter mandat ipſi ſomnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum eſt enim δίδόμεν pro διδόναι. Pro his duobus Homericis ſubjecerunt hæc ex noſtris poetis, velut illud ex Odis Horatii:

Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.

Etenim ſi accentus ſit in *me* correpto, & *tu* ſit grave, unica dictio eſt, *metuo*, id eſt, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non ſolum ex accentu, verùm etiam ex compoſitione. Alterum ſuppoſuerunt ex Virgilio:

Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi!

Quanquam hæc quoque ex compoſitione naſcitur ambiguitas. *Hi.* Sunt iſta quidem arguta [3], dignáque cognitu [4], Leonarde; ſed interim

1 Non ſine cauſa certè, nam immutatio, quam miratur, repugnat ſenſui communi, etenim ſi ponas γράμματα, non αἰῶνα, vel κόσμον, nullus erit locus æquivocationi quæ intenditur, ut auctor obſervat benè.

2 Hæc ambiguitatis ſpecies Græcæ linguæ eſt fere propria, utpote quæ ſola accentibus hujuſmodi utatur, affine quid tamen in quibuſdam vocibus habemus nos, cùm habeamus verba, quæ non differunt, niſi quod vel cum aſpiratione vel ſine aſpiratione pronuncian-tur. Cæterum, cùm huic rei affinia quatuor ſubſequentia citata exempla, duo Græca & totidem Latina, magni momenti non ſint, imò fere nulla ſit æquivocatio in duobus Latinis, cùm ſcribuntur, taliumque jam nos tædeat, ea præteribimus innotata, ut citius ad jucundiora procedamus.

3 Nimis forſan.

4 Modo ſcil. quis non utatur ipſe, & non patiatur ſibi fucum per ea fieri ab aliis.

rim vereor, nè cui convivium hoc Sophiſticum [1] videatur magìs quam poeticum: aliàs, ſi videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in Elenchis [2]. *Le.* Hoc eſt, in luco ligna, in mari quæremus aquam. *Hi.* Ubi eſt meus Mus? *Mus.* Adeſt. *Hi.* Mone Margaretam, ut tradat bellaria. *Mus.* Adeo. *Hi.* Rurſum ades vacuus? *Mus.* Negat ſe de bellariis cogitâſſe, & ait ſatis diu ſeſſum eſſe. *Hi.* Vereor ne ſi diutiùs hîc philoſophemur, illa nobis menſam ſubvertat, quemadmodum Xantippe [3] Socrati: conſultius eſt igitur ut bellaria ſumamus in horto: ibi ſimul & ambulabimus, & liberi nugabimur. Interea ſibi quiſque decerpat ex arbore quod lubet. *Co.* Placet conſilium. *Hi.* Eſt illic fonticulus quovis vino ſuavior. *Ca.* Quî fit, ut hortus tuus magis niteat, quàm aula? *Hi.* Quia hîc verſor frequentius. Si quid arridet hîc, nè parcite noſtris opibus hortenſibus. Jam ſi ſatis videtur deambulatum, quid ſi conſidamus hîc ſub tilia, & Muſas [4] cieamus? *Pa.* Age, fiat. *Hi.* Thema ſuppeditet hortus ipſe. *Pa.* Si præceſſeris, ſequemur. *Hi.* Age, faciam. *Præpoſtere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cùm animum habeat nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum.* *Le.* Credemus adeſſe Muſas, ſi reddideris eandem ſententiam carmine. *Hi.* Hoc mihi longè proclivius, proſam orationem vertere carmine, quàm argentum commutare auro. *Le.* Dic igitur.

Hi. *Cui renidet hortus undiquaque floſculis,*
Animúmque nullis expolítum dotibus
Squalere patitur, is facit præpoſterè.

Habetis carmen Muſis & Apolline nullo [5]. Sed elegans fuerit, ſi ſinguli hanc ſententiam diverſo genere carminis reddatis. *Le.* Qui vicerit, quid præmii feret? *Hi.* Hunc calathum onuſtum malis, aut prunis, aut ceraſis, aut meſpilis, aut piris, aut ſi quid aliud magis adblanditur [6]. *Le.* Quis erit arbiter certaminis? *Hi.* Quis niſi Crato? Et idcirco ſolus non certabit, quò magis auſcultet. *Cr.* Vereor nè talem ſitis habituri judicem, qualem olim habebant coccyx & luſcinia [7], inter ſe de canendi gloria decertantes. *Hi.* Sat eſt, ſi placet omnibus. *Co.* Placet arbiter. Incipe Leonarde.

Le.

1 Quidni magna ex parte? nec aliter credo cenſebat Eraſmus ipſe, ſed voluit nos de omnibus fere edocere, hæc vera cauſa, credo, cur talia in hoc colloquio nobis dederit, & forſan non inutile erit, talia noviſſe tantiſper.

2 Quid aliud ibi velles venari, quæſo?

3 Jam vidiſti plus ſemel.

4 Ut juvent nos id condendis carminibus.

5 Carmen contemnendum, quod Muſæ & Apollo non afflaverunt, ex Martiali, Lib. ii. Epig. lxxxix. *Carmina quod ſcribis, Muſis & Apolline nullo Laudari debes: hoc Ciceronis habes.*

6 Placet.

7 Indoctum atque ineptum judicem ergo, ſiquidem apologus notus fert eos habuiſſe aſinum judicem de cantu.

Le. *Cui tot deliciis renidet hortus,*
Herbis, floribus, arborumque fœtu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo judicio, parumque recto. Dixi.

Hi. Carinus arrodit unguem; exſpectamus aliquid elaboratum. *Ca.* Nulla adeſt Muſa:

Cura cui eſt, ut niteat hortus floſculis ac fœtibus,
Negligenti excolere pectus diſciplinis optimis;
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpoſtero.

Hi. Non fruſtra arroſus eſt unguis. *Eu.* Quoniam ordo me vocat ne nihil adferam [1]:

Qui ſtudet, ut variis niteat cultiſſimus hortus
Deliciis, patiens animum ſquallere, nec ullis
Artibus expoliens, huic eſt præpoſtera cura.

Hi. Non eſt, cur exſtimulemus Sbrulium; nam ille ſic ſcatet verſibus, ut plerumque vel imprudens effundat carmina.

Sb. *Cui vernat hortus cultus & elegans,*
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpoſterâ is curâ laborat.
Sit ratio tibi prima mentis.

Pa. *Quiſquis accurat variis ut hortus*
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus ſanctis colit, hunc habet præ-
poſtera cura [2].

Hi. Nunc experiamur, cui hortus ſuppeditet plures ſententias. *Le.* Quidni faciat tam dives? Vel hoc roſetum mihi ſuggeret quod dicam. *Ut brevis eſt roſæ nitor, ita fugax eſt juventus; properas carpere roſam prius, quam marceſcat: magis adnitendum eſt, nè ſine fructu tibi effluat juventus.* *Hi.* Thema ſatis aptum carmini. Ca. *Ut inter arbores ſuus cuique fœtus eſt, ita inter homines ſuæ cuique dotes ſunt.* Eu. *Ut terra, ſi excolatur, varias opes gignit in uſus humanos, neglecta ſpinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium, ſi excolatur optimis ſtudiis, plurimas edit virtutes: ſin negligas, variis occupatur vitiis.* Sb. *Hortus quotannis colendus eſt, ut niteat: animus, ſemel excultus honeſtis ſtudiis, perpetuò floret ac vernat.* Pa. *Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honeſtis ſtudiis, ſed ad hæc invitat potius; ita quærendi ſunt luſus ac joci, qui non abſunt à literis.* *Hi.* Euge, video examen [3] ſententiarum. Nunc ad verſus: ſed antequam id aggrediamur, meâ ſententiâ, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, ſi primam ſententiam toties reddamus Græcis verſiculis, quoties reddidimus

O

1 Subauditur *dicam ſequentia*, vel aliquid ſimile.

2 Uſus eſt ſatis frequens apud Horatium præſertim, ſic vocem dividere, cùm verſus neceſſitas requirit.

3 *A ſwarm*, ne erres.

didimus Latinis. Hîc auſpicabitur Leonardus, jam olim familiaris Muſis Græcanicis. *Le.* Ineptiam, ſi jubes. *Hi.* Jubeo atque impero.

Le. Ὦ κῆπός ἐστιν ἄνθεσιν γελῶν καλοῖς,
Ὁ δὲ νῦς μάλ' αὐχμῶν, τοῖς καλοῖς μαθήμασιν
Οὐκ ἔστι κομψὸς, ὅτῳ ἐκ ὀρθῶς φρονεῖ,
Περὶ πλείονῳ ποιῶν τὰ φαῦλ', ἢ κρείττονα [1].

Ego præſulem egi [2]; ſuccedet qui volet. *Hi.* Carinus. *Ca.* Imò Hilarius. *Le.* Sed video Margaretam intervenire: adfert neſcio quid deliciarum. *Hi.* Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quid adfers? *Ma.* Sinapi, quo condiatis veſtra bellaria. An non pudet hîc garrire in multam noctem, & poſtea vos poëtæ multa blateratis in loquacitatem fœminarum? *Cr.* Haud malè monet Margareta: jam tempus eſt, ut ſuum quiſque nidum adeat, alias in hoc pulcherrimo certaminis genere vel ſolidum [3] diem conſumemus. *Hi.* Sed cui addicis præmium? *Cr.* In præſentia quidem mihi ipſi addico. Nullus enim vicit præter unum me. *Hi.* Quî viciſti, qui non certaveris? *Cr.* Vos certâſtis, at non decertâſtis [4]. Ego, quod nemo veſtrûm potuit, vici Margaretam. *Ca.* Hilari, æquum poſtulat; auferat calathum.

INQUISITIO DE FIDE.

ARGUMENTUM.

Inquiſitio de fide ſummam continet & ſynopſin catholicæ profeſſionis. Inducit Lutheranum, ut ſic, ex orthodoxa ejus fide, utramque partem trahat in concordiam. De excommunicatione, & brutis papæ fulminibus. Etiam cum impiis & hæreticis conſueſcendum, ſi ſpes ſit ulla corrigendi. Symbolum verbum eſt militare. Paraphraſis diviniſſima & elegantiſſima in ſymbolum apoſtolicum.

AULUS, BARBATIUS.

Au. PUerorum [5] eſt cantilena, *Saluta libenter:* verùm haud ſcio, an mihi fas ſit tibi dicere ſalutem. *Ba.* Equidem malim qui det ſalutem, quàm qui dicat. Sed quam ob rem iſthuc ais, Aule? *Au.* Quam ob rem? Quia, ſi ſcire vis, oles aut ſulphur, aut fulmen Jovis [6]. *Ba.* Sunt & Vejoves [7], ſunt bruta [8] fulmina, multùm etiam origine diſſidentia à fatidicis [9]. Nam, ut ſuſpicor, tu de anathemate [10] ſentis.

1 Id eſt, *Cui hortus ridet bellis floribus, mens verò nudata eſt bonis præceptis, non elegans eſt, neque rectè ſapit, cum potioribus vilia præponat.*

2 Quoniam dat primus Græca carmina, quanquam nullus poſt eum, ut videbis.

3 Totum.

4 *Ye have contended indeed, but not tried it out.*

5 Quoniam Cato, qui ſcripſit, *Saluta libenter*, legendus datur pueris.

6 Perge, & intelliges.

7 Joves mali.

8 Quæ cadunt ſine ratione & delectu.

9 Iis quæ futura præſagiunt.

10 Siquidem hic Barbatius eſſe Lutheranus ſupponitur, à papa excommunicatus cum anathemate, quod vocatur Vaticanum fulmen, quoniam in Vaticano ſedet papa, talique [illegible]mate, vel fulmine, non ſolùm homines ab eccleſia expellit, & declarat inimicos Dei, ſed etiam prohibet ab omni Chriſtianorum conſortio, excitat omnes in eos humanas poteſtates, & tandem perſæpe tradit, quantum in ſe eſt, vel ipſi diabolo.

ſentis. *Au.* Rem conjectas. *Ba.* Audivi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non ſenſi. *Au.* Quî ſic? *Ba.* Quia nihilo pejus concoquo, neque irrequietius dormio. *Au.* Sed hoc periculoſius ſolet eſſe malum, quia non ſentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, feriunt montes & maria. *Ba.* Feriunt, ſed irritis ictibus. Eſt & fulgur è vitro, ſeu vaſe æreo [1]. *Au.* Certè territat & hoc. *Ba.* Verum, ſed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. *Au.* Quid ſi Deus eſt in ſuo vicario [2]? *Ba.* Utinam ſit [3]! *Au.* Imò multi demirantur te jamdudum non eſſe quovis carbone atriorem [4]. *Ba.* Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda ſalus perdito, ſi placet Evangelica doctrina [5]. *Au.* Optanda quidem, at non dicenda. *Ba.* Cur ita? *Au.* Quo pudeſcat ictus fulmine, ac reſipiſcat. *Ba.* Si ſic nobiſcum egiſſet Deus, perieramus omnes. *Au.* Quam ob rem? *Ba.* Quia cùm eſſemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in caſtris Satanæ, hoc eſt, modis omnibus excommunicatiſſimi, tum ille maximè nobiſcum confabulatus eſt per Filium ſuum, ſuoque colloquio nos reſtituit in vitam, cùm eſſemus mortui. *Au.* Iſta quidem verè narras. *Ba.* Imò malè ageretur cum omnibus ægrotis, ſi medicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miſerum: imò cùm maximè conveniebat adeſſe medicum. *Au.* At ego metuo, nè tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quàm fiat ut tuo morbo medear; nonnunquam uſu venit, ut pro medico fiat palæſtrites [6], qui viſit ægrotum. *Ba.* Ita quidem uſu venit in corporum morbis; verùm in animi malis eſt tibi parata antidotus adverſus omne contagium. *Au.* Quænam? *Ba.* Adamantinum [7] propoſitum, non divelli à ſententia ſemel infixa. Deinde cur palæſtram metuis, ubi res verbis agitur? *Au.* Eſt aliud quod dicis, ſi modo ſpes ſit profectûs. *Ba.* Proverbio dicitur, *Donec ſpirat homo, ſperandum eſſe.* Et juxta Paulum, *Charitas neſcit deſperare* [8], *quia ſperat omnia.* *Au.* Non peſſimè mones, atque hac ſpe puto mihi fas eſſe tecum miſcere ſermonem aliquantiſper: ac, ſi pateris, medicum agam. *Ba.* Licet. *Au.* Vulgo ſunt inviſi percontatores [9]. Et tamen in medicis probantur, qui percon-

1 Quoniam inane & innocuum tale fulgur eſt.

2 Papa, qui ſibi hunc titulum arrogat; at hîc, ſuſpicor, ironiæ granum eſt.

3 *Id eſt*, utinam hic vicarius agat [illegible] vicario dignum eſt.

4 [illegible] quidem ictum fulmine: *Carbone atrior*, præterea, proverbialis eſt locutio.

5 Siquidem, ut jam alibi vidimus, dixit Chriſtus ipſe, *Non veni vocaturus juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.*

6 *Id eſt*, medicus cogatur agere palæſtritem, ſeu luctatorem, quo ſe ab ægroto invadenti tueatur.

7 Firmiſſimum; nihil enim durius & firmius adamante.

8 1 Cor. xiii. 7. at non ibi dicitur quòd charitas neſciat deſperare, ſed concluditur hîc, ex eo quod ibi dicatur charitatem omnia ſperare.

9 Etenim veluti proverbio olim dicebatur, *Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt.*

tantur de ſingulis. *Ba.* Percontare à cœlo uſque ad terram [1], ſi libet. *Au.* Experiar; modo fidem des te reſponſurum ex animo. *Ba.* Do; modo ſciam quâ de re velis percontari. *Au.* De ſymbolo apoſtolorum. *Ba.* Audio militare [2] verbum, nec recuſo haberi pro hoſte Chriſti, ſi quid hîc fefellero. Au. *Credis in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram* [3]? *Ba.* Et quicquid cœlo terráque continetur, atque etiam mentes angelicas. *Au.* Cùm *Deum* dicis, quid ſentis? *Ba.* Sentio mentem eſſe quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem ſit habitura, quâ nihil eſſe poteſt nec majus, nec ſapientius, nec melius. *Au.* Iſta quidem ſatis piè. *Ba.* Quæ nutu ſuo omnipotenti condidit quicquid eſt rerum viſibilium aut inviſibilum: quæ ſapientiâ mirabili moderatur ac gubernat univerſa, ſuâ bonitate paſcit ac ſervat omnia, atque hominum genus collapſum gratuitò reſtituit. *Au.* Sunt quidem iſta tria præcipue in Deo: ſed quid fructûs capis ex iſtorum cognitione! *Ba.* Cùm *omnipotentem* cogito, me totum illi ſubmitto, ad cujus majeſtatem nihil eſt hominum aut angelorum ſublimitas. Deinde plenâ fiduciâ credo, quod ab illo factum tradunt Sacræ Literæ, ſimulque futurum, quicquid ille promiſit, quando nutu, quicquid vult, poteſt, quantumvis homini videatur impoſſibile. Ita fit, ut meis viribus diffiſus, totus ab illo pendeam, qui poteſt omnia. Ubi ſapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ ſapientiæ, verùm credo omnia rectiſſimè juſtiſſiméque ab eo fieri, etiamſi juxta ſenſum humanum videantur abſurda, aut iniqua. Cùm *bonitatem* conſidero, video nihil eſſe in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror eſſe tantum crimen, quod ille nolit ignoſcere reſipiſcenti: neque quicquam eſſe, quod ille non ſit largiturus cum fiducia petenti. *Au.* Num ſatis eſſe putas, quod credis illum eſſe talem? *Ba.* Nequaquam, ſed ſincero affectu totam fiduciam ac ſpem in illum unum transfero, deteſtans Satanam, omnémque idololatriam, & quicquid eſt artium magicarum. Illum ſolum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates: paratus & vitam illus causâ perdere, ſi juſſerit; certus eum non poſſe perire, qui ſe totum illi tradiderit. *Au.* Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, niſi unum Deum? *Ba.* Si quid veneror, ſi quid metuo, ſi quid amo præter eum, ejus causâ amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, ſemper illi gratias agens, ſive læta contingunt, ſive triſtia, ſive mori datur, ſive vivere.

1 Omnia & ſingula quævis; omnia enim continentur intra cœlum & terram; Plauti locutio eſt.

2 *Symbolum* enim vox eſt ex militia deſumpta, idem quod ſignum & vexillum; ſymbolum autem iſthuc veluti vexillum eſt, imperatoris noſtri Jeſu Chriſti, ſub quo militaverunt ipſi apoſtoli, confitentes palam omnia quæ in eo continentur.

3 Super his, & ſimilibus ſequentibus, nihil notamus; utpote quæ nota ſint Chriſtianis omnibus.

vere. *Au.* Sana quidem eſt hactenus tua oratio. De ſecunda perſona [1] quid ſentis? *Ba.* Sciſcitare. *Au.* Credis Jeſum fuiſſe Deum & hominem? *Ba.* Maximè. *Au.* Quî fieri potuit, ut idem ſit Deus immortalis, & homo mortalis? *Ba.* Iſtud illi facile fuit efficere, qui quicquid vult, poteſt. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quicquid magnitudinis, ſapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quicquid debeo Patri, debeo & Filio: niſi quod ita viſum eſt Patri, ut per Filium conderet ac donaret nobis omnia. *Au.* Cur igitur Sacræ Literæ Filium frequentius appellant *Dominum*, quàm *Deum*? *Ba.* Quia *Deus* auctoritatis, hoc eſt, principatûs, eſt nomen, quæ Patri præcipuè convenit: qui ſimpliciter principium eſt omnium, atque ipſius etiam Deitatis fons. *Dominus* redemptoris & aſſertoris vocabulum eſt. Quanquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus eſt, ſed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo eſt, & in perſonis divinis principem locum obtinet. *Au.* Ergo & in Jeſu collocas tuam fiduciam? *Ba.* Quidni? *Au.* Sed propheta *maledictum dicit, qui fidit in homine* [2]. *Ba.* Sed huic uni homini *data eſt omnis poteſtas in cælo & in terra* [3]: *ut in nomine ejus flectatur omne genu, cæleſtium, terreſtrium, & inferorum* [4]. Quanquam nec in hoc fiduciæ ſpeique meæ ſacram, ut aiunt, anchoram figerem, ni Deus eſſet. *Au.* Cur eum *filium* appellat? *Ba.* Ne quis ſomniet eſſe creaturam. *Au.* Cur unicum? *Ba.* Ut diſcernat naturæ Filium à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, ut neminem præter hunc alium exſpectemus. *Au.* Cur [5] eum, qui Deus erat, hominem fieri voluit? *Ba.* Ut homines homo reconciliaret Deo. *Au.* Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritûs Sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius ſubſtantia ſumpto mortali corpore? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur ſic naſci voluit? *Ba.* Quia ſic decebat naſci Deum; ſic decebat naſci, qui noſtræ conceptionis ac nativitatis ſordes purificaret. Hominis Filius naſci voluit Deus, ut nos, in illum renaſcentes, efficeremur filii Dei. *Au.* Credis illum verſatum in terris, ea geſſiſſe miracula, ea docuiſſe, quæ prodita ſunt Literis Evangelicis? *Ba.* Certiùs quàm te credo eſſe hominem. *Au.* Non ſum inverſus Apuleius [6], ut ſuſpiceris aſinum latere ſub hominis ſpecie. Sed credis hunc eundem eſſe Meſſiam illum, quem delinearant figuræ legis, quem promiſerant oracula prophetarum, quem tot ſeculis exſpectârant Judæi? *Ba.* Nihil habeo perſuaſius. *Au.* Credis hujus doctrinam ac vitam ſufficere ad perfectam pietatem? *Ba.* Admodum. *Au.* Credis eundem vere comprehenſum à

1 Subauditur *Divinitatis*.
2 Jerem. xvii. 5.
3 Matt. xxviii. 18.
4 Phil. ii. 10.
5 Subauditur *Pater*.
6 Siquidem Apuleius, de quo jam, de ſe ſcribit in libro cui titulus, *Aſinus aureus*, quod transformatus in aſinum, quod ad formam externam, ſervâſſet tamen hominis ſenſum.

Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? *Ba.* Maximè. *Au.* Credis illum ab omni lege peccati [1] cujuscunque fuisse immunem? *Ba.* Quidni? Agnum absque macula. *Au.* Credis illum suâ sponte hæc omnia perpessum? *Ba.* Imò libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. *Au.* Cur Pater Filium suum unicum, innocentem, sibíque charissimum, hæc tam atrocia pati voluit? *Ba.* Ut hac victimâ nos nocentes sibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. *Au.* Cur Deus passus est sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sarciendi ruinam nostram? *Ba.* Hoc mihi persuasit, non humana ratio, sed fides, nullâ ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. *Au.* Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? *Ba.* Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omnes orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœlestia. Denique ut referret nobis serpentem æneum, quem Moses suspenderat in stipite [2], ut quicunque defigeret in illum oculos, sanarentur à vulnere serpentum: fidemque prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, Regnavit à ligno Deus* [3]. *Au.* Cur & sepeliri voluit, idque tam accuratè, oblitus myrrhâ & unguentis, inclusus novo monumento è solido vivòque saxo excisо, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? *Ba.* Quo magis constaret esse verè

1 *Id est*, peccato vel propensione ad peccatum, ex eo quod Paulus, Rom. vii, vocet propensionem ad peccatum *legem peccati*.

2 Num. xxi. & Joh. iv.

3 Manifestè falsum hic supponitur, verba sunt Psalmi xcvi, vers. 10. *Dicite in nationibus, Regnat Deus.* At ibi videre non est *à ligno*, neque in textu Hebraico, neque in ulla alia versione quavis: certum tamen est, Justinum Martyrem, & ex eo & post eum Tertullianum, Augustinum, Leonemque papam, locum citâsse cum additamento *à ligno*, non, ut jam dixi, ex textu Hebraico, vel ulla quavis ex his antiquis versionibus, quæ venerabiles Christianis omnibus sunt, sed ex nimio & præposteto in Christianismi gratiam studio, uti rem perоptimè enarrat doctus atque sagax Tranquillus Faber, Epist. xliii; quam potest perlegere lector. Attamen duo mihi, credo, observanda sunt. Primùm, Justinum eo usque processisse, ut dixerit, additamentum isthuc fuisse in Septuaginta interpretum sui temporis versione, & ex Hebraico textu à Judæis erasum, quæ omnia prorsus omni verisimilitudine carent, at non hæc sola sunt incompertissima, quæ bonus Pater allegavit. Secundùm, aliquid aliud verisimiliter, præter partium Christianarum studium, dedisse locum additamento, hoc nempè, quod in eodem Psalmo, vers. 12, dicatur (quod est prosopopœia) *Tunc omnes arbores*, vel *omnia ligna sylvæ, gaudio clamabunt*, vel *exultabant, ad præsentiam Domini*. Ibi *lignum* ergo, imò & *laudans Dominum*, at duos versus ante, *Regnabat Deus*, hoc satis fuit pio cuidam antiquitatis incautæ, ut duo hæc diversa & sejuncta conjungeret, enunciaretque modo Christianismum maximè redolenti, per hæc verba nempè, *regnavit à ligno Deus*.

verè mortuum. *Au.* Cur non ſtatim revixit? *Ba.* Hac ipſa de cauſa. Etenim ſi mors fuiſſet ambigua, fuiſſet & ambigua reſurrectio: ſed hanc voluit eſſe certiſſimam. *Au.* Credis hujus animam deſcendiſſe ad inferos? *Ba.* Hanc particulam non fuiſſe quondam additam [1], nec in ſymbolo Romano, nec in ſymbolo orientalium eccleſiarum, teſtis eſt Cyprianus, nec recenſetur apud Tertullianum vetuſtiſſimum ſcriptorem; ego tamen & hoc firmiter credo, vel quia congruit cum prophetia Pſalmi; *non derelinques animam meam in inferno* [2], & rurſus, *Domine, eduxiſti ab inferno animam meam* [3]; vel quia Petrus apoſtolus in epiſtolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio ſcripſit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu: in quo & his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicavit* [4]. Verùm, ut credo deſcendiſſe ad inferos, ita non credo illic aliquid eſſe paſſum: deſcendit enim, non ut illic cruciaretur, ſed ut nobis frangeret [5] regnum Satanæ. *Au.* Nihil adhuc impium audio; ſed mortuus eſt, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? *Ba.* Tribus potiſſimum de cauſis. *Au.* Quibus? *Ba.* Primùm, ut nobis certam ſpem faceret reſurrectionis. Deinde, ut ſciremus, eum immortalem eſſe, nec unquam moriturum, in quo præſidia ſalutis noſtræ collocavimus. Poſtremò, ut

1 *Id eſt*, ſcriptam in ſymbolo, & recitatam in eccleſia; ſed datâ operâ hîc utitur voce *additam* Barbatius, indicans articulum hunc de deſcenſu Chriſti ad inferos non fuiſſe in ſymbolo à primitivo principio (ſi ita loqui liceat) ſed additum poſtea; in quo fere omnes conſentiunt docti: at eſt antiquitatis miræ, neque nobis datur auctorem aut auctores additamenti denotare, tempuſque additionis ad luſtrum determinare; atque ut paucis abſolvam, quæ mihi dicenda credo, ſuper hoc ſymboli articulo; duos ſenſus recipere poteſt; primus receptiſſimus apud reformatos hic eſt, nempe, quod corpus Chriſti non ſolùm aromatis oblitum ſit, linteis circumvolutum, & alia id genus ad ſepulturam conducentia, quod intelligitur per *ſepultus* præcedentis articuli, ſed etiam poſitum ſit in monumento, in ſepulchro ubi mortuorum corpora deponuntur, quodque in Scripturis plerumque *inferi* nominatur. Secundus vero ſenſus hic eſt, quod ſcil. poſt mortem, mens Chriſti ſe contulerit & ad loca, ubi quieſcunt fidelium animæ in beatæ reſurrectionis ſpem, itemque ad illa alia loca, ad quæ relegatæ ſunt reprobatorum mentes, rurſus corpus induturæ, in die judicii, ut debitas luant pœnas, quæ duo loca ſunt inferi, utpote inferorum duæ, quamvis diſtinctæ partes; quo ultimo ſenſu acceptus eſt articulus à multa antiquitate, accipitur adhuc à quibuſdam ex proteſtantibus, & tandem ab omnibus fere papiſtis, & noſtro nunc Lutherano Barbatio, ſaltem quoad dimidiam & potiorem ſensûs partem. Quis genuinus ſenſus articuli ſit, lectori Chriſtiano determinandum relinquo, ſed obſervet, nihil hîc ad purgatorium, imò vel limbos papiſticos facere.

2 Pſalm. xvi. 10.

3 Pſalm. xxx. 3.

4 Non certum eſt hunc verſum, ſicut & duos præcedentes, debere intelligi, prout eos intelligere videtur Barbatius; at de his nobis cum eo diſputare non vacat, neque diſputandum eſt, cum ſatis ſit, quoad eum, ſi ſenſu quo eos accipit faciant ad ejus theſim.

5 Frangeret, etiamſi non iviſſet.

nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptiſmum unà cum illo ſepulti, per gratiam ejus revocemur ad vitæ novitatem. *Au.* Crediſne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in ſepulchro, quod viſum & contrectatum eſt diſcipulis, ſubvexerit in cœlum? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur voluit relinquere terras? *Ba.* Ut illum omnes ſpiritualiter amaremus, neque quiſquam in terris ſibi Chriſtum propriè vindicaret, ſed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, ſcientes illic eſſe caput noſtrum. Etenim, ſi nunc homines tantopere ſibi placent ob veſtis colorem ac figuram, cúmque ſic quidam oſtentent ſanguinem, aut præputium Chriſti, & lac matris Virginis [1]: quid credis futurum, ſi manſiſſet in terris veſtitus, comedens, loquens? Quæ diſſidia parâſſent iſta corporis peculiaria? *Au.* Credis illic immortalitate donatum aſſidere dextrum Patri? *Ba.* Quidni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni conſortem. Hoc ipſe diſcipulis promiſerat futurum, atque hoc ſpectaculum exhibuit Stephano martyri ſuo [2]. *Au.* Cur hoc exhibuit? *Ba.* Nè nos ulla in re trepidaremus, gnari quàm potentem patronum ac dominum habeamus in cœlis. *Au.* Credis illum eodem corpore redituru̇m, ut judicet vivos & mortuos? *Ba.* Quàm habeo certum eſſe hactenus peracta, quæ prophetæ de Chriſto prædixerant; tam habeo certum, fore, quicquid in poſterum voluit nos exſpectare. Prior adventus exhibitus eſt juxta vaticinia prophetarum, quo venit humilis, ut nos inſtitueret ac ſervaret. Exhibebitur & ſecundus, quo veniet ſublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal ſiſti cogentur omnes homines cujuſcunque nationis, cujuſcunque ſtatûs, ſive reges, ſive plebeii, ſive Græci, ſive Scythæ: nec ſolùm hi, quos adventus ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi uſque ad illud tempus mortui fuerint, ſubitò reviviſcent, & ſuo quiſque corpore conſpiciet judicem. Aderunt & angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è ſublimi pronunciabit illam inevitabilem ſententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæſerunt, tradet æternis ſuppliciis, ut poſtea nulli poſſint nocere: pios transferet in conſortium regni cœleſtis, tutos ab omni moleſtia: quanquam hujus adventûs diem nobis ignotum eſſe voluit. *Au.* Nihil adhuc audio morbi [3]. Veniamus igitur ad tertiam perſonam [4]. *Ba.* Ut videtur. *Au.* Credis in Spiritum Sanctum? *Ba.* Credo hunc eſſe verum Deum; unà cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatos fuiſſe, qui nobis Veteris ac Novi Teſtamenti libros tradiderunt, ſine cujus ope nemo pervenit ad ſalutem. *Au.* Cur appellatur *Spiritus?* *Ba.* Quia quemadmodum corpora noſtra vivunt halitu, ita tacito

1 Nimis verum eſt, de his & ſimilibus jactare pontificios ſacerdotes, adorandaque ea plebi credulæ exhibere, at nihil novi fere riſu & miſeratione dignius.

2 Act. vii.

3 Malæ & lethalis doctrinæ.

4 Subauditur rurſus *Divinitatis.*

tacito Sancti Spiritûs afflatu vivificantur animi noſtri. *Au.* An non licet Patrem vocare *Spiritum?* *Ba.* Quidni? *Au.* Annon igitur confunduntur perſonæ? *Ba.* Non. Nam Pater *Spiritus* dicitur, quòd ſit incorporeus: id quod omnibus perſonis eſt commune, juxta naturam divinam; ſed tertia perſona dicitur *Spiritus*, quòd alicunde ſpiret, & per animos ſeſe transfundat inſenſibiliter, velut à terrâ ſeu fluviis ſpirant auræ. *Au.* Cur perſonæ ſecundæ tribuitur nomen *Filii?* *Ba.* Ob perfectam naturæ & voluntatis ſimilitudinem[1]. *Au.* Eſt Filius ſimilior Patri, quàm Spiritus Sanctus? *Ba.* Non, juxta naturam divinam; niſi quòd hoc magis refert proprietatem Patris; quòd ab ipſo quoque procedat Spiritus Sanctus. *Au.* Quid igitur prohibet Spiritum Sanctum appellari Filium? *Ba.* Quia cum divo Hilario[2] nuſquam hunc lego genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. *Au.* Cur in ſymbolo ſolus Pater dicitur Deus? *Ba.* Quod hic, ut dixi, ſimpliciter ſit auctor omnium quæ ſunt, ac totius Deitatis fons. *Au.* Dic clariùs. *Ba.* Quoniam nihil nominari poteſt, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipſum, quòd Filius ac Spiritus Sanctus Deus eſt, Patri acceptum referunt[3]. Præcipua igitur auctoritas, hoc eſt, originis ratio, eſt in Patre ſolo, quòd unus ille à nullo eſt. In ſymbolo tamen ſic accipi poteſt, ut Dei nomen non ſit perſonæ proprium, ſed in genere poſitum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus Sancti vocabulum diſtinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, hoc eſt, tres perſonas. *Au.* Credis in Sanctam eccleſiam? *Ba.* Non. *Au.* Quid ais? non credis; *Ba.* Credo ſanctam eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti, hoc eſt, congregatio quædam omnium per univerſum orbem, qui conſentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam ſuam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur: à cujus conſortio reſecatur quiſquis admittit crimen lethale[4]. *Au.* Cur horres dicere, *Credo in ſanctam eccleſiam?* *Ba.* Quia ſic me docuit divus Cyprianus, in ſolum Deum eſſe credendum, in quo ſimpliciter omnem fiduciam reponimus. Eccleſia vero propriè dicta, quanquam non conſtat niſi ex bonis, tamen ex hominibus

1 Subauditur, *cum Patre.*

2 Hic fuit origine Picto, & ex officio Pictavienſis epiſcopus, propter diſputationes adverſus Arianos notiſſimus quarto ſeculo.

3 *Id eſt*, à Patre acceperunt.

4 An omnimode eodem ſenſu intelligat Barbatius, diſtinctionem peccatorum, in venialia & lethalia, quo pontificii, neſciam, proindeque eum non abſolutè damno; nam ſi non abuterentur pontificii, non vererer ipſe hac ipsâ diſtinctione uti; omnia peccata enim certè æqualia non ſunt, quædam magis frangunt communionem noſtram cum Deo quàm alia, omnia venialia tamen per miſericordiam Dei, omnia lethalia ſine ejus miſericordia; hæc meum lectorem ſemel obſervaſſe velim, ſuper hac diſtinctione peccatorum, quæ plus ſemel in hoc libro ſe offeret. Sed de qua nihil dicam amplius.

hominibus conſtat, qui ex bonis poſſunt fieri mali, qui falli poſſunt & fallere. *Au.* Quid ſentis de communione ſanctorum? *Ba* Hic articulus omninò non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus eccleſiis plus habeatur, aut minus. Sic enim ille connectit; *Sequitur namque poſt hunc ſermonem, ſanctam eccleſiam, remiſſionem peccatorum, hujus carnis reſurrectionem.* At nonnullis videtur hæc pars non eſſe diverſa à ſuperiore, ſed explicare & infigere quod modo dictum erat, *ſanctam eccleſiam:* ut nihil aliud ſit *eccleſia* quàm unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius ſpei profeſſio, ejuſdem Spiritûs, eorundem ſacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi uſque ad finem, qualis eſt membrorum corporis inter ipſa ſocietas; ſic ut aliorum benefacta ſubveniant aliis, donec viva ſunt membra corporis. Cæterum extra ſocietatem hanc nè propria quidem benefacta conducúnt cuiquam ad ſalutem, niſi reconcilietur ſanctæ congregationi; & ideo ſequitur, *Remiſſionem peccatorum:* quia extra eccleſiam non eſt ulla peccatorum remiſſio, quantumvis homo maceret ſe pœnitentiâ, aut exerceat opera miſericordiæ. In eccleſia, inquam, non hæreticorum, ſed ſancta; hoc eſt, Spiritu Chriſti congregata, eſt remiſſio peccatorum per baptiſmum: &, poſt baptiſmum, per pœnitentiam & claves [1] eccleſiæ datas. *Au.* Iſta ſunt adhuc ſani hominis [2]. Crediſne futuram carnis reſurrectionem? *Ba.* Fruſtra crederem cætera, ſi hoc, quod eſt omnium caput, non crederem. *Au.* Quid ſentis, cum dicis *carnem?* *Ba.* Corpus humanum,

1 Poteſtatem remittendi peccata intelligere videtur, & ſuper hoc mihi animadvertendum credo, Barbatium videri duo vel tria confundere, quæ forſan diſtinguenda ſunt, nimirum claves regni cœlorum, & poteſtates ligandi & ſolvendi, itemque dimittendi peccata; quod attinet enim regni cœlorum claves, datæ ſunt ſoli Petro, & nihil aliud ſunt, quàm privilegium & honor aperiendi primus omnium januam eccleſiæ, Judæis & gentibus, qui honor ſoli competit Petro, ut videre eſt in Actis, eſtque res omnibus aliis incommunicabilis, quod omnia jura papalia evertit: at quod attinet poteſtates ligandi & ſolvendi, itemque remittendi & retinendi peccata; datæ ſunt quidem omnibus apoſtolis, ſed quanquam forſan ſint unum & idem, forſan quoque inter ſe differunt, ita ut prior ſit poteſtas declarandi quid licitum, & quid non; poſterior vero poteſtas (ut ordinariò accipitur) remittendi peccata, verò pœnitentibus ſcil. nulla enim aliis peccatorum remiſſio: vel etiam forſan ſolummodò poteſtas liberandi homines à morbis, & eis mala infligendi. At ut nihil ſuper hac re omittam, quod attinet tandem excommunicationem, ſive ejectionem ex eccleſia, conſequentia eſt juris naturalis omnis ſocietatis, quo membra noxia & indigna ex ſe ejicere poteſt, ac privilegium erat apoſtolicum, talia membra, ſi videretur neceſſarium, tradere præterea Satanæ, ad pœnam temporalem in carne; quod nobis non datur, & cenſetur pars poteſtatis remittendi & retinendi peccata, ultimo ſenſu acceptæ.

2 In fide nempe, *i. e.* ergo hominis non hæretici, utpote in capitalibus non errantis. Hinc que concludas certò, quid judicârit Eraſmus de ſecedentibus à Romana eccleſia, quamvis ipſe plane non ſeceſſerit.

num, humanâ animâ animatum. *Au.* Num unaquæque anima recipiet ſuum corpus, quod exanime reliquerat? *Ba.* Idem hoc, unde demigrârat. Et ideo in ſymbolo Cypriani additum eſt, *Hujus carnis.* *Au.* Quî fieri poteſt, ut corpus jam toties ex aliis in alia verſum, poſſit idem reviviſcere? *Ba.* Qui potuit quicquid vult ex nihilo creare; an huic difficile ſit, quod ex ſua forma mutatum eſt, eſt in priſtinam naturam reſtituere? Non anxiè diſputo, quibus modis id fiat: mihi ſatis eſt, quod qui promiſit hoc futurum, ſic verax eſt, ut mentiri non poſſit; ſic potens eſt, ut quicquid velit, nutu valeat efficere. *Au.* Quid opus erit tum corpore? *Ba.* Ut totus homo glorificetur cum Chriſto, qui hîc totus afflictus erat pro Chriſto. *Au.* Quid ſibi vult, quod addit; *Et vitam æternam?* *Ba.* Nè quis ſuſpicetur nos ſic revicturos, quemadmodum ſub vernum tempus reviviſcunt ranæ, rurſus morituræ [1]. Nam hîc duplex mors eſt: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum eſt. At poſt reſurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, ſenio, fami, ſiti, dolori, laſſitudini, morti, aut ulli incommodo; ſed ſpirituale [2] factum, ſpiritûs arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus ſolicitabitur, ſed ſine fine fruetur ſummo bono, qui eſt Deus. Contra, impios mors æterna poſſidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum ſtimulis, ſemper afflictum abſque ſpe veniæ. *Au.* Credis hæc ex animo, ac ſeriò? *Ba.* Sic, inquam, ut mihi minus certum ſit, te mecum colloqui. *Au.* Ego, cùm eſſem Romæ, non omnes reperi æquè ſincerè credentes [3]. *Ba.* Imò, ſi excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æquè perſuaſa ſunt. *Au.* Cùm in tam multis & arduis conſentias nobiſcum, quid obſtat quo minus totus ſis noſter? *Ba.* Iſtud ex te audire cupio. Nam ipſe mihi videor orthodoxus [4], etiamſi vitam meam nolim præſtare [5]; tametſi ſedulò conor, ut profeſſioni reſpondeat. *Au.* Unde igitur tantum bellum inter vos [6] & orthodoxos [7]? *Ba.* Exquire. Sed heus, medice, ſi non pœnitet hujus procœmii, ſumes nobiſcum prandiolum, & à prandio per otium percontaberis de ſingulis; præbebo brachium utrumque: inſpicies excrementa, tum craſſiora, tum liquidiora. Denique facies, ſi videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. *Au.* At religio

1 Subauditur *in hyeme*, ſed duo notanda ſunt. i. Pluſquam incertum eſſe, ranas omnimode ſic mori. ii. Nobiliorem comparationem potuiſſe adhiberi.

2 *Id eſt*, habens immortalitatis proprietatem, quæ præcipuè convenit ſpiritibus.

3 Credam facile.

4 Græcâ vox origine, *i. e.* rectas habens opiniones.

5 Supple *ad fidem faciendam orthodoxiæ meæ*, ſiquidem forſan vita profeſſioni non omnimode reſpondeat.

6 Lutheranos, vel novarum opinionum ſectatores.

7 Qui hîc papiſtæ ſupponuntur.

religio [1] est tecum mensam habere communem. *Ba.* Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent aut peccent ægroti. *Au.* Sed vereor nè videar favere hæreticis. *Ba.* Imò nihil est sanctius, quàm favere hæreticis. *Au.* Qui sic? *Ba.* Nònne Paulus optavit anathema fieri [2] pro Judæis pluſquam hæreticis? An non favet ille, qui ſtudet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? *Au.* Maximè. *Ba.* Sic igitur fave; nec erit quod metuas. *Au.* Nunquam audivi ægrotum commodiùs reſpondentem. Age; duc me ad prandium. *Ba.* Medicè accipieris, & ut decet apud ægrotum; & ſic curabimus corpuſcula cibo, ut nihilo ſeciùs animus idoneus ſit ad diſputandum. *Au.* Fiat bonis avibus. *Ba.* Imò malis piſcibus [3] fiet: niſi forte nunc oblitus es eſſe diem Veneris. *Au.* Id quidem est præter ſymbolum [4] noſtrum.

Γεροντολογία [5], *ſive* Ὄχημα [6].

ARGUMENTUM.

Γεροντολογία, *ſive* Ὄχημα, *velut in ſpeculo exhibet, quæ vel fugienda ſunt in vita, vel vitam reddunt tranquilliorem. Senes hic, è pueris olim familiares, poſt quadraginta jam elapſos annos, convenium, Antuerpiam profecturi ſimul. Qui æquales olim annis, nunc magna videtur in his inæqualitas. Polygamus valde ſenex. Glycion nihil contraxit ſenii, annos licet 66 natus; qui methodum retardandi ſenectutem proponit; viz.* i. *Conſilium capit de eligendo vitæ conſtituto, uſus judicio viri ſenis prudentiſſimi, qui ſuadet uxorem ducere parem, quam deligat judicio prius, quàm diligat.* ii. *Munere functus eſt publico, moleſtiis tamen negotiis non obnoxio.* iii. *Res agit invidiæ non obnoxias.* iv. *Linguam cohibet.* v. *Nihil vehementer expetit, aut averſatur. Moderatur affectibus. Nullum patitur dolorem pernoctare apud illum.* vi. *A vitiis abſtinet, renovata indies pœnitentia.* vii. *De morte nihil ſolicitus.* viii. *Non peregrinatur in alias regiones.* ix. *Nihil ei cum medicis negotii.* x. *Oblectat ſe ſtudiis, non macerat. Polygamus, contra, ſenium accerſivit intemperantiâ juventutis, potatione, ſcortatione, aleâ, æris alieni conflatione. Octies uxorem duxerat. Pampirus ſit negotiator, ſed naufragium rei familiaris facit aleâ; tum ſit Canonicus, tum Carthuſianus, mox Benedictinus, tum Bernardinus, & vidit Hieroſolymam, poſtremò militiam. Euſebius ſacerdotium nactus concionatur.*

EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION [7].

Eu. QUas novas aves hîc ego video? Niſi me fallit animus, aut parum proſpiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos

1 Nefas mihi; ut jam alibi vidimus, quoniam excommunicatus es.

2 Rom. ix. 3.

3 Quoniam nihil habebat niſi piſces ad prandium, utpote die Veneris, ut mox ſubjicitur, in quo non licet carnibus veſci per eccleſiam.

4 *Id eſt*, de prohibitione esûs carnium diebus Veneris nihil eſt in ſymbolo apoſtolorum, cujus ſenſum mihi dediſti: hoc ab auctore notatum, quoniam piſcium eſum nullo modo ferebat per ſtomachum, & optâſſet, credo, eccleſiam talem non feciſſe prohibitionem, propter aliam rationem quoque.

5 Senum colloquium.

6 Currus, vel vehiculum; quoniam colloquium habetur in vehiculo.

7 Quid ſignificet *Euſebius* primus interlocutorum jam vidimus in principio Convivii religioſi. Secundus eſt. *Omnia expertus.* Tertius, *Qui duxit multas uxores.* Quartus tandem, *Dulcis*, ſeu *ſuaviter vivens.*

meos confidentes, Pampyrum, Polygamum, & Glycionem. Certè ipſi ſunt. *Pa.* Quid tibi vis cum tuis vitreis oculis [1], faſcinator [2]? Congredere proprius, Euſebi. *Po.* Salve multùm, exoptate Euſebi. *Gl.* Benè ſit tibi, vir optime. *Eu.* Salvete vos omnes unâ ſalute, pariter mihi chariſſima capita. Quis Deus, aut caſus Deo felicior [3], nos conjunxit? Nam nemo noſtrûm vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius caduceo [4] ſuo non potuiſſet melius nos in unum contrahere. Quid hîc agitis? *Pa.* Sedemus. *Eu.* Video; ſed qua de cauſa? *Po.* Operimur currum, qui nos devehat Antuerpiam [5]. *Eu.* Ad mercatum? *Po.* Scilicet, ſed ſpectatores magis, quàm negotiatores: quanquam aliis aliud eſt negotii. *Eu.* Et nobis eodem eſt iter. Verùm quid obſtat, quo minus eatis? *Po.* Nondum convenit cum aurigis. *Eu.* Difficile genus hominum. Sed viſne, ut illis imponamus? *Po.* Liberet, ſi liceret. *Eu.* Simulemus nos velle ſimul abire pedites. *Po.* Citiùs credant cancros volaturos, quàm nos tam grandes [6] pedibus hoc iter confecturos. *Gl.* Vultis rectum verúmque conſilium? *Po.* Maximè. *Gl.* Illi potant: id quo faciunt diutiùs, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. *Po.* Admodum diluculo venias oportet, ſi ſobrium aurigam velis. *Gl.* Quo maturiùs perveniamus Antuerpiam, nobis quatuor ſolis currum ſtipulemur. Contemnendum cenſeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus penſabitur, ſedebimus commodiùs, ac mutuis fabulis ſuaviſſimè tranſigemus hoc iter. *Po.* Rectè ſuadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo ſit [7]. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberiùs loquemur, non de plauſtro, ſed in plauſtro [8]. *Gl.* Tranſegi, conſcendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, poſteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi chariſſimos olim ſodales. *Eu.* Ac mihi videor repubeſcere. *Po.* Quot annos ſupputatis, ex quo Lutetiæ conviximus? *Eu.* Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. *Pa.* Tum videbamur omnes æquales. *Eu.* Ita fermè eramus, aut ſi quid erat diſcriminis, perpuſillum erat. *Pa.* At nunc quanta inæqualitas! Nam

1 Quia propter ætatem ſupponitur uti perſpicillis.

2 Hic titulus, ex eo quod faſcinatio dicitur eſſe in oculis.

3 Ethnica locutio quam imitatus eſt ex Ovidio, Metam. i. 21. *Hanc Deus & melior litem natura diremit.*

4 Tribuunt enim poëtæ Mercurio caduceum, quo animas evocet, ut jam vidimus.

5 Urbem Brabantiæ nobiliſſimam, Eraſmi tempore, & totius Europæ emporium.

6 *Ætate* ſcil.

7 *Id eſt*, faciat peregrinationem & vehiculum jucundiora, quod veriſſimum.

8 *Id eſt*, colloquemur ſuaviter inter nos, non jacientes convicia in prætereuntes, hinc quod apud antiquos, ut patet ex Horatio in Arte Poëtica, comœdi agerent ex plauſtris ſuas fabulas; in quibus populum, primates, imò & aliquando deos ipſos, conviciabantur; hinc mos obtinet adhuc apud plurimas Europæ nationes prætercurrentes ex plauſtris & curribus ſibi invicem atrociſſima debacchari, moſque generalis fere ubique eſt ex cymbulis in fluviis.

Nam Glycion nihil habet ſenii, & hujus avus videri queat Polygamus. *Eu.* Profectò ſic res habet. Quid rei in cauſa? *Pa.* Quid? aut hic ceſſavit ac reſtitit in curſu, aut ille antevertit. *Eu.* Ohe, non ceſſant anni, quantumvis ceſſent homines. *Po.* Dic bonâ fide, Glycion, quot annos numeras? *Gl.* Plures quàm ducatos [1]. *Po.* Quot tandem? *Gl.* Sexaginta ſex. *Eu.* O verè Τιθωνῆ γῆρας [2], quod aiunt. *Po.* Sed quibus tandem artibus remoratus es ſenectutem? nam neque canities adeſt, neque rugoſa cutis: vigent oculi, nitet utrinque dentium ſeries? color vividus eſt, corpus ſucculentum. *Gl.* Dicam artes meas; modo tu viciſſim narres nobis artes tuas, quibus ſenectutem accelerâſti. *Po.* Recipio [3] me facturum. Dic igitur, quò te contuliſti, relictâ Lutetiâ? *Gl.* Rectà in patriam. Illic commoratus ferè annum, diſpicere cœpi de diligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumſpiciebam quid cuique ſuccederet, quid ſecus. *Po.* Miror tibi tantum fuiſſe mentis, cùm Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. *Gl.* Tum ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non hîc meo Marte [4] rem omnem geſſi. *Po.* Mirabar. *Gl.* Priuſquam quicquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum uſu prudentiſſimum, totiúſque civitatis teſtimonio probatiſſimum, ac meo quidem judicio etiam feliciſſimum. *Eu.* Sapiebas. *Gl.* Hujus uſus conſilio, duxi uxorem. *Po.* Pulchrè dotatam? *Gl.* Dote mediocri, ac planè, juxta proverbium, τὴν καθ' ἑαυτόν [5]. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi planè ceſſit ex animi ſententia. *Po.* Quot annos tum eras natus? *Gl.* Viginti fermè duos. *Po.* O te felicem! *Gl.* Non totum hoc fortunæ debeo, nè quid erres. *Po.* Quî ſic? *Gl.* Dicam. Alii priùs diligunt, quàm deligant; ego judicio delegi, quàm diligerem: & tamen hanc magis duxi ad poſteritatem, quàm ad voluptatem. Cum ea vixi ſuaviſſimè annos non plures octo. *Po.* Reliquit orbum? *Gl.* Imò ſupereſt quadriga liberorum: filii duo, filiæ totidem. *Po.* Privatúſne vivis, an magiſtratu fungeris? *Gl.* Eſt mihi munus publicum, poterant contingere majora: verùm hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemptu; cæterùm minimè moleſtis negotiis obnoxium. Ita nec eſt, quod quiſquam objiciat, me mihi vivere; & eſt unde nonnunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verùm ſic geſſi magiſtratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulchrius duco, quàm ex mune-

ris

1 Jam vidiſti.

2 Tithoni ſenectus, *i. e.* longæva & florida, qualis Tithono obtigit, ita ut haberetur olim veluti in proverbio; hic tamen Auroræ maritus fato victus tandem eſt, hincque ingenuè de eo ſcripſit Horatius, Od. ii. 16. 30. *Longa Tithonum minuit ſenectus.*

3 Promitto, polliceor.

4 Per meipſum ſolum, *by my own conduct only*, jam vidiſti.

5 Secundum me; *i. e.* ſortis æqualis cum mea, reſpiciens ad Pittaci monitum, *Æqualem tibi ducito*, vel ad Ovidii verſum notiſſimum, *At ſi cui voles nubere, nube pari.*

ris ſplendore dignitatem mutuò ſumere. *Eu.* Nihil verius. *Gl.* Sic inter cives meos conſenui, charus omnibus. *Eu.* Iſthuc vero difficillimum eſt, cùm non abs re dictum ſit: *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam*; & *Felicitatis ſemper invidiam eſſe comitem*. *Gl.* Inſignem felicitatem comitari ſolet invidia: mediocritas tuta [1] eſt. Et hoc mihi perpetuum ſtudium fuit, nè quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam, quam Græci vocant ἀπραξίαν [2], quantum licuit, amplexus ſum. Nullis negotiis ingeſſi memet; ſed præcipuè continui me ab his, quæ ſine offenſa multorum ſuſcipi non poterant. Itaque ſi juvandus erit amicus, ſic illi benefacio, ut hac de cauſa nullum mihi parem inimicum. Et ſi quid ortum fuerit ſimultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut diſſimulatione patior intermori; à contentione ſemper abſtineo; quæ ſi inciderit, malo rei, quàm amicitiæ, facere jacturam. In cæteris Mitionem [3] quenquam ago; nulli lædo os, arrideo omnibus, ſaluto ac reſaluto benigniter; nullius animo repugno, nullius inſtitutum aut factum damno, nemini me præfero; patior ſuum cuique pulchrum eſſe [4]. Quod taceri velim, nemini credo [5]. Aliorum arcana non ſcrutor; & ſi quid forte novi, nunquam effutio. De his qui præſentes non ſunt, aut taceo, aut amicè loquor, ac civiliter; magna pars ſimultatum inter homines naſcitur ex linguæ intemperantia. Alienas ſimultates nec excito, nec alo; ſed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hactenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. *Pa.* Non ſenſiſti gravem cœlibatum? *Gl.* Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optâſſem illam unà mecum conſeneſcere, liberíſque communibus frui: ſed quando aliter viſum eſt ſuperis, judicavi ſic magis expedire utrique; neque cauſam putavi, cur me inani luctu diſcruciarem, præſertim cum is nihil prodeſſet defunctæ. *Po.* Nunquámne inceſſit libido repetendi matrimonii, præſertim cum illud tibi feliciter ceſſit? *Gl.* Inceſſit: ſed liberorum causâ duxeram uxorem, liberorum causâ rurſus non duxi. *Po.* At miſerum eſt cubare ſolum totas noctes. *Gl.* Nihil eſt difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates cœlibatus. Quidam omni ex re decerpunt ſi quid eſt incommodi; qualis fuiſſe videtur Crates ille [6], cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens.

1 Secundum dicta ab Horatio, Od. ii. 10. quam potes conſulere.

2 Abſtinentiam à negotiis; iis ſcil. quæ, ut mox ſubjungit, ipſi inimicos creare poterant.

3 Vide pag. 66. num. 2.

4 Jam non abſimile vidiſti, nempè, *Satis eſt, ſi ſuo regi placeat regina, i. e.* ergo, non contemno quæ aliorum ſunt, unuſquiſque enim, quæ ſua ſunt magni facit, vel quoniam bona, vel quoniam ſua.

5 Tutius hoc, & ſapiente dignum.

6 Philoſophus, qui in epigrammate congeſſit omnia hominum mala, idque hoc dicto clauſit, *Optimum non naſci*.

colligens. Nimirum his placet illud, *Optimum non naſci.* Mihi magis arridet Metrodorus [1], undequaque decerpens ſi quid ineſt boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego ſic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut ſi quod obtingat boni, non efferar, aut inſoleſcam: ſi quid decedat, non admodum crucier. *Pa.* Næ tu philoſophus es, vel ipſo Thalete [2] ſapientior, ſi quidem iſtud potes. *Gl.* Si quid ægritudinis obortum eſt animo, ut multa fert hujuſmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, ſive ſit ira ex offenſa, ſive quid aliud indignè factum. *Po.* At ſunt quædam injuriæ, quæ vel placidiſſimo moveant ſtomachum: tales ſunt frequenter & famulorum offenſæ. *Gl.* Nihil ego patior reſidere in animo meo. Si mederi queam, medeor: ſin minus, ſic cogito, Quid proderit me ringi re nihilo melius habiturâ? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paulo poſt tempus eſſet impetraturum. Certe nullus eſt tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. *Eu.* Nihil mirum, ſi tu non ſeneſcis, qui tali ſis animo. *Gl.* Atque adeo, ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel libris meis, probro eſſe poſſet. Nihil enim irrequietius animo ſibi male conſcio. Quod ſi quid culpæ admiſſum eſt, non eo cubitum priùs, quàm me Deo reconciliâro. Veræ tranquillitatis, ſeu, ut Græcè dicam, εὐθυμίας [3] fons eſt, benè convenire cum Deo. Nam qui ſic vivunt, his nec homines magnopere nocere poſſunt. *Eu.* Num quando te cruciat metus mortis? *Gl.* Nihilo magis quàm macerat dies nativitatis. Scio moriendum: iſta ſolicitudo fortaſſis adimat mihi aliquot vitæ dies, certè nihil poſſit adjicere [4]. Itaque totam hanc curam ſuperis committo: ipſe nihil aliud curo, quàm ut benè ſuavitérque vivam. Non poteſt autem ſuaviter, niſi qui benè. *Pa.* At ego ſeneſcerem tædio, ſi tot annos degerem in eadem urbe, etiamſi Romæ [5] contingat vivere. *Gl.* Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil; longinquæ vero peregrinationes, ut prudentiam addunt fortaſſis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor tutius totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus [6] videre in hiſtoriis, quàm ſi viginti totos annos, ad Ulyſſis [7] exemplum, per omnes terras mariáque volitarem. Habeo prædiolum, quod abeſt ab urbe non pluſquam duobus millibus paſſuum;

1 Crati contrarius, qui bona ex omnibus decerpi poſſe contendebat, quæ longe vincerent mala.

2 Vide p. 46. num. 2.

3 Animi bene compoſiti.

4 Videtur reſpicere ad Matt. vi. 27. & locum intelligere, prout nunc doctiores apud nos, ita ut non agatur ibi de additione cubiti ad ſtaturam, ſed de additione minimi ſpatii ad vitæ menſuram.

5 Quoniam tunc ſupponebatur jucundiorem ibi agi vitam, quàm in quovis alio loco, ut pluſquam dubitatur nunc à multis noſtrûm.

6 Multo plus.

7 Siquidem, ex Homeri Odyſſea per viginti annorum ſpatium orbem pererravit.

paſſuum; ibi nonnunquam ex urbano fio ruſticus; atque ibi recreatus, redeo novus hoſpes in urbem; nec aliter ſaluto ac ſalutor, quàm ſi renavigâſſem ex inſulis nuper inventis [1]. *Eu.* Non adjuvas valetudinem pharmacis? *Gl.* Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam, nec devoravi catapotia, nec hauſi potiones. Si quid oboritur laſſitudinis, moderatione victûs, aut ruſticatione propello malum. *Eu.* Nihilne tibi cum ſtudiis? *Gl.* Eſt. Nam in his eſt præcipua vitæ oblectatio: verùm his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem ſtudeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad oſtentationem. A cibo ſumpto [2] aut paſcor literatis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam; tum ſurgo, & arreptâ teſtudine, pauliſper obambulans in cubiculo, vel cantillo, vel repeto mecum quid legerim; &, ſi in promptu eſt congerro, refero; mox ad librum redeo. *Eu.* Dic mihi bonâ fide, nullâne ſentis incommoda ſenectutis, quæ feruntur eſſe plurima? *Gl.* Somnus aliquanto deterior eſt, nec perinde tenax memoria, niſi quid infixero. Liberavi fidem meam [3]. Expoſui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis par fide Polygamus, unde tantum collegerit ſenii. *Po.* Equidem nihil celabo tam fidos ſodales. *Eu.* Narrabis etiam taciturus. *Po* Cùm agerem Lutetiæ, quàm non abhorruerim ab Epicuro [4], nôſtis ipſi. *Eu.* Sanè meminimus; ſed arbitrabamur te mores eos unà cum adoleſcentia Lutetiæ relicturum. *Po.* Ex multis, quas illic adamâram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. *Eu.* In ædes paternas? *Po.* Rectà; ſed mentitus eam eſſe conjugem cujuſdam amici mei, qui mox eſſet venturus. *Gl.* Id credidit pater? *Po.* Imò rem olfecit intra quatriduum. Mox ſæva jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæteriſque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans ſe tales gallinas [5] alere velle domi; ac ſubinde minitans abdicationem; verti ſolum [6], & cum gallina mea gallus [7] aliò demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. *Pa.* Unde res ſuppetebat? *Po.* Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea conflatum eſt æris alieni plus ſatis. *Eu.* Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? *Po.* Sunt qui nullis credant libentiùs. *Pa.* Quid tandem? *Po.* Tandem, ubi pater ſeriò pararet abdicationem, interceſſerunt amici, ac bellum hoc his legibus compoſuerunt,

1 Americanis, Eraſmi enim tempore Europæanis innotuere hæ inſulæ.

2 *After my meals.*

3 *I have performed what I promiſed you.* Phraſis eſt Latinitatis puriſſimæ, ſenſuque clariſſima.

4 *Id eſt,* quantopere ſectarer voluptatem, ut concludere eſt ex iis quæ diximus alibi.

5 Vox congruentiſſima, ex eo quod mulier, de qua agitur, ſupponitur eſſe Gallica mulier.

6 *Id eſt,* in aliam regionem migravi. Phraſis eſt mere Latina, & dicebatur præſertim de exulibus.

7 Jucundiſſime luditur in ambiguitate vocum.

ut noſtratem uxorem ducerem, cum Galla [1] divortium facerem. *Eu.* Erat uxor? *Po.* Interceſſerant verba futuri [2] temporis, ſed acceſſerat congreſſus præſentis temporis. *Eu.* Quî licuit igitur ab illa divertere? *Po.* Poſt reſcitum eſt, meæ Gallæ Gallum eſſe maritum, unde pridem ſe ſubduxerat. *Eu.* Ergo nunc habes uxorem? *Po.* Non, niſi præter hanc octavam. *Eu.* Octavam? Non ſine augurio dictus es Polygamus. Fortaſſis ſteriles omnes deceſsêre. *Po.* Imo nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ. *Eu.* Ego malim totidem gallinas, quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet polygamiæ? *Po.* Adeò tædet, ut ſi hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imò hoc me malè habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cùm unus gallus gallinaceus tot gallinas poſſideat. *Eu.* Equidem haud miror, gallinacee, ſi parum pinguiſti, quódque tantum ſenii tibi collegeris. Nihil enim æquè accelerat ſenectutem, quàm immodicæ atque intempeſtivæ compotationes, impotentes amores mulierum, & ſalacitas immoderata. Sed quis alit familiam? *Po.* Ex obitu parentum acceſſit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. *Eu.* Deſciviſti igitur à literis? *Po.* Planè ab equis, quod aiunt, ad aſinos [3]; ex heptatechno factus monotechnus faber [4]. *Eu.* Miſer, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? *Po.* Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, ſempérque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bonâ fide vitæ meæ ſummam. Atque utinam Pampirus narret nobis ſuæ quoque vitæ fabulam, qui ſatis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis eſt grandior. *Pa.* Dicam equidem, ſi vobis audire vacat tale ſomnium. *Eu.* Imò volupe fuerit audire. *Pa.* Ubi domum rediſſem, ſtatim pater ſenex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæſtûs accederet rei familiari: ac poſt longam conſultationem placuit negotiatio. *Po.* Miror hoc vitæ genus arriſiſſe potiſſimùm. *Pa.* Eram naturâ ſitiens cognoſcendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maximè videbatur appoſita negotiatio. Quibus ex rebus naſcitur & prudentia. *Po.* Sed miſera, videlicet quæ plerumque magnis malis ſit illis emenda [5]. *Pa.* Sic eſt. Itaque pater numeravit ſortem [6] ſatis amplam, ut dextro [7] Hercule [8], ac benè fortu-

1 Vide pag. 69. num. 6.

2 *Id eſt*, promiſeram me ei fore ſponſum; & vide pag. 140. num. 3.

3 Vide pag. 73. num. 10.

4 Idem ſenſu quod immediatè præcedens proverbium, heptatechnus enim is eſt, qui callet artes ſeptem, liberales ſcil. monotechnus faber verò, qui callet unicam tantùm, eamque illiberalem.

5 Alluditur ad verſum notiſſimum, *Felix quem reddunt aliena pericula cautum.*

6 Summam; prout videbis mox, *Periit ſors & uſura, both principal and intereſt.*

7 Favente; favet enim qui ſtat à dextris alicujus.

8 Hercules enim non ſolum habitus eſt fortiſſimus, ſed & magnus peregrinator & negotiator, ſic ſonat nomen linguâ Phœniciâ, ſicque fuere cen-

fortunante Mercurio [1] negotiationem auſpicarer. Simúlque ambiebatur uxor cum ampliſſima dote, ſed eâ formâ, quæ vel indotatam commendare poterat. *Eu.* Succeſſit? *Pa.* Imò priuſquam redirem domum, periit & ſors & uſura. *Eu.* Naufragio fortaſſis. *Pa.* Plane naufragio. Nam impegimus in ſcopulum quavis Malea [2] periculoſiorem. *Eu.* In quo mari occurrit iſte ſcopulus, aut quod habet nomen? *Pa.* Mare non poſſum dicere, ſed ſcopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur *alea*; quomodo vos Græci nominetis, neſcio. *Eu.* O te ſtultum! *Pa.* Imò ſtultior pater, qui tantam ſummam crederet adoleſcenti. *Gl.* Quid deinde factum eſt? *Pa.* Nihil actum: ſed cœpi cogitare de ſuſpendio. *Gl.* Adeon' erat pater implacabilis? Nam res ſarciri poteſt, & venia datur ubique protopiro [3]; multo magis Pampiro [4] debebatur. *Pa.* Verum fortaſſe narras; ſed interim miſer excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, ſimul atque cognoverunt hæc auſpicia, renunciârunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditiſſime [5]. *Gl.* Miſeret me tui. Sed quid interim conſilii tentatum eſt? *Pa.* Id quod ſolet in rebus deſperatis. Pater abdicat, perierat res, perierat uxor; undique audiebam [6], gurges, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an ſuſpenderem me, an aliquò conjicerem memet in monaſterium [7]. *Eu.* Crudele conſilium. Scio utrum elegeris, mitius mortis genus. *Pa.* Imò, quòd mihi tunc viſum eſt crudelius; adeò mihi diſplicebam totus. *Gl.* Atqui complures eò ſe dejiciunt, ut ſuavius vivant. *Pa.* Corraſo viaticulo [8], furtim me ſubduxi procul à patria. *Gl.* Quo tandem? *Pa.* In Hiberniam; illic factus ſum Canonicus, ex horum genere, qui extimè linei ſunt, intime lanei. *Gl.* Apud Hibernos igitur hibernâſti [9]? *Pa.* Non, ſed duos menſes apud hos verſatus, navigavi in Scotiam. *Gl.* Quid te offendit apud illos? *Pa.* Nihil, niſi quod inſtitutum illud mihi videbatur mitius, quàm pro meritis ejus, qui non uno ſuſpendio dignus erat. *Eu.* Quid in Scotia deſignatum eſt? *Pa.* Illic ex lineo factus ſum pelliceus [10] apud Carthuſios. *Eu.* Homines plane mundo mortuos. *Pa.* Ita mihi viſum eſt, còm audirem illos canentes. *Gl.* Quid?

te multi *Hercules*; utcunque ſit, Hercules habitus eſt, inter alia, negotiatorum deus, eique negotatiores vovebant decimam lucri.

1 Vide p. 159. num. 10.

2 Promontorium eſt in Laconia, olim naufragiis notiſſimum, ſed iſthuc nominat præ aliis, propter nominis affinitatem cum *alea*, ſcopuli ſpecie in quam impegit, & impingunt multi.

3 Primum experienti; proverbialis erat loeutio apud Græcos, *Ignoſcendum primum experienti*.

4 Facile percipies dictum bene, ſi recorderis Pampirum ſignificare *omnia experium*, ad quod reſpicitur.

5 *I was over head and ears in love.*

6 *I was every-where called.*

7 Eſt enim perditorum multorum extrema anchora, quod ſic loquendo indicat auctor.

8 *Having packed up my awls.*

9 Jucundus obſervetur verborum ludus.

10 Siquidem Carthuſiani induuntur veſte, cujus textum interius pellis eſt.

canunt etiam mortui? Quot menſes apud illos egiſti Scotus? *Pa.* Propemodum ſex. *Gl.* O conſtantiam! *Eu.* Quid illic offendit? *Pa.* Quia mihi viſa eſt vita ſegnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum ſani cerebri; ob ſolitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. *Po.* Quo inde devolaſti? *Pa.* In Galliam. Illic reperi quoſdam totos pullatos, ex inſtituto divi Benedicti [1], qui colore veſtis teſtantur ſe lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro ſumma veſte cilicium ferrent reti ſimile. *Gl.* O gravem corporis macerationem [2]! *Pa.* Hîc egi menſes undecim. *Eu.* Quid obſtitit, quo minus illic maneres perpetuò? *Pa.* Quia plus illic reperi ceremoniarum, quàm veræ pietatis. Præterea, audieram eſſe quoſdam his multo ſanctiores, quos Bernardus [3] ad ſeveriorem diſciplinam revocâſſet, pullâ veſte mutatâ in candidam; apud hos vixi menſes decem. *Eu.* Hîc quid offendebat? *Pa.* Nihil admodum. Nam hos reperi ſat commodos ſodales. Sed movebat me Græcorum proverbium? δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν [4] Itaque decretum erat aut non eſſe monachum, aut inſigniter eſſe monachum. Acceperam eſſe quoſdam Brigidenſes [5], homines planè cœleſtes; ad hos me contuli. *Eu.* Quot menſes illic egiſti? *Pa.* Biduum, nec id ſanè totum. *Eu.* Uſque adeò placuit hoc vitæ genus? *Pa.* Non recipiunt, niſi qui mox obſtringat ſe profeſſioni. At ego nondum adeò inſaniebam, ut facilè me præberem capiſtro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. *Gl.* Quid deinde? *Pa.* Ardebat animus amore ſanctimoniæ, nec uſquam ſatisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quoſdam præferentes crucem [6]. Hoc ſignum mihi protinus arriſit;

1. Qui fundator fuit Benedictinorum ordinis anno 529, ſuper monte Caſſino in Neapolis regno, & mortuus eſt anno 543, ac poſtea in divorum numerum relatus; ordo nobilis eſt præ multis aliis, latiſſime patet, ac in plurimos ramos dividitur.

2. Ironice dicitur, hi ſiquidem veſtibus non egent ſub tali cilicio.

3 Bernardinorum ordinis fundator, anno 1113, abbas erat cœnobii Ciſtercienſis, at anno 1115, cum monachis ſuis ad Clarævallum ſe contulit, primuſque fuit abbas hujus notiſſimi monaſterii, mortuus eſt anno 1153, ac poſtea in numerum divorum relatus eſt; fertur à papiſtis, plura miracula dum viveret patraſſe, quàm quivis alius divus, ſumma enim dicitur 250, ex quibus 33 in unico die peracta ſint, hincque a quibuſdam *Thaumaturgus Occidentalis* vocatus eſt.

4. Vertantur ſic hæc Græca, *Oportet teſtudines edere*, i. e. multum edere, *vel non edere*, perſuaſum enim habebant Græci, quòd ſi modicè ederetur teſtudinis caro, ventris tormina faceret; at ſi copioſe, ventris dolores ſedaret; & ſi pergas, videbis quid intendat per proverbium.

5. *Id eſt*, ex ordine ſanctæ Brigidæ; Brigida autem ſuum ordinem Romæ inſtauravit, dicitúrque accepiſſe regulas ab ipſo Chriſti ore, mortua eſt anno 1373, & à Bonifacio nono in numerum divarum relata eſt, anno 1391.

6. Qui vocantur *cruciferi*, Gallice *Porte-croix*. Clemens quartus caput ordinis Boloniæ in Italia conſtituit, at ordo in Italia abolitus eſt ab Alexandro ſeptimo, anno 1656; nihilominus ſunt & adhuc monaſteria ejus ordinis in Belgio, Gallia, & Portugallia.

arrisit; sed remorabatur electionem varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolorem, alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii aliâ atque aliâ figurâ variatam. Ego, nè quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas gessi. Verùm ipsâ re comperi, longè aliud esse circumferre crucem in pallio seu tunica, quàm in corde. Tandem fessus inquirendo sic mecum cogitabam: ut semel omnem sanctimoniam assequar, petam terram sanctam, ac redibo domum sanctimoniâ onustus. *Po.* Num eò profectus es? *Pa.* Maximè. *Po.* Unde suppetebat viaticum? *Pa.* Demiror istud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percontatum fuisse. Sed nôsti proverbium, τὸ τέχνην πᾶσα γῆ τρέφει[1]. *Gl.* Quam artem circumferebas? *Pa.* Chiromanticam. *Gl.* Ubi eam didiceras? *Pa.* Quid refert? *Gl.* Quo præceptore? *Pa.* Eo qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præsentia. *Gl.* Et sciebas? *Pa.* Nihil minus: sed divinabam audacter, idque tutò, videlicet priùs accepto pretio. *Po.* An ars tam ridicula poterat alere te? *Pa.* Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum est ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cùm Hierosolymam adirem, addideram me in comitatum cujusdam magnatis prædivitis, qui natus annos septuaginta, negabat se æquo animo moriturum, nisi priùs adisset Hierosolymam. *Eu.* Ac domi reliquerat uxorem? *Pa.* Atque etiam liberos sex. *Eu.* O senem impiè pium! Atque illinc rediit sanctus? *Pa.* Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quàm iveram. *Eu.* Sic ut audio, excussus est religionis amor. *Pa.* Imò magis incanduit. Itaque reversus in Italiam, addixi me militiæ. *Eu.* Itáne religionem venabaris in bello? quo quid esse potest sceleratius? *Pa.* Erat sancta militia. *Eu.* Fortassis in Turcas. *Pa.* Imò sanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. *Eu.* Quidnam? *Pa.* Julius secundus belligerabatur adversus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. *Eu.* Multarum, sed malarum. *Pa.* Ita post comperi. Et tamen hîc duriùs vixi, quàm in monasteriis. *Eu.* Quid tum postea? *Pa.* Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermissam redirem, an religionem

1 *Quævis terra alit artem, i. e.* nulla est terra, in qua qui artem habet, non possit sibi viaticum suppeditare arte suâ.

2 Hic ille est Julianus Roverantus, qui ex animo bellicoso, ac veneratione in Julium Cæsarem, sibi *Julii* nomen indidit, cùm ad pontificatum evectus est, anno 1503, præterque alia plurima similia, Gallorum regem optimum, Ludovicum duodecimum, excommunicavit, ac non solùm bellum ei indixit, sed præterea totum ejus regnum sub interdicto posuit, propter concilia Pisæ & Cæsaroduni; præerat papa tunc exercitibus, atque pugnabat in castris, hincque Erasmus ipse, Epist. ad Buslid. de eo eleganter dicit, *Julius belligeratur, planèque Julium agit.* Ob talia, in hunc rex optimus hanc notam epigraphen sibi cœpit, *Perdam Babylonis nomen*; hoc illud est sanctius bellum, de quo nunc agitur.

ſugientem perſequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri poſſe conjungi. *Eu.* Quid? ut ſimul eſſes & negotiator & monachus? *Pa.* Quidni? Nihil religioſius ordinibus mendicantium: & tamen nihil ſimilius negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multâ vident, multa audiunt: penetrant omnes domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. *Eu.* At non cauponantur. *Pa.* Sæpe nobis feliciùs. *Eu.* Quod genus ex his delegiſti? *Pa.* Omnes formas expertus ſum. *Eu.* Nulla placuit? *Pa.* Imò perplacuerant omnes, ſi licuiſſet ſtatim negotiari [1]. Verùm perpendebam mihi diu ſudandum in choro, priuſquam crederetur mihi negotiatio [2]. Jamque cogitare cœpi de venanda abbatia: ſed primùm, non omnibus hîc favet Delia [3], & ſæpe longa eſt venatio. Itaque conſumptis hunc in modum annis octo, cùm eſſet nunciata mors patris, domum reverſus, ex conſilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem redii. *Gl.* Dic mihi, cùm tam ſubinde novam veſtem ſumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuiſti ſervare decorum [4]? *Pa.* Quî minus quàm hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam ſumunt perſonam? *Eu.* Dic nobis bonâ fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maximè probas? *Pa.* Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quàm hoc quod ſecutus ſum. *Eu.* Multa tamen incommoda habet negotiatio. *Pa.* Sic eſt. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc Spartam, quæ contigit, orno [5]. Verum nunc ſupereſt Euſebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ ſuæ ſcenam aliquam explicare. *Eu.* Imò totam fabulam, ſi videtur: nam habet actus non multos. *Gl.* Erit magnopere gratum. *Eu.* Ubi redîſſem in patriam, annum apud me deliberavi quodnam vitæ genus amplecti vellem; ſimulque me ipſum exploravi, ad quod genus eſſem propenſus aut idoneus. Interim oblata eſt *præbenda*, quam vocant, ſatis opimi proventus [6]: accepi. *Gl.* Vulgo malè audit [7] hoc vitæ genus. *Eu.* Mihi, ut ſunt res humanæ, ſatis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem eſſe putatis, ſubitò velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honeſtas, benéque inſtructas, annuos reditus ſatis amplos, ſodalitium honorificum, deindè templum, ubi, ſi libeat, vaces religioni? *Pa.* Illic me luxus

1 *Id eſt*, tractare negotia vel cenſus horum monachorum, quâ viâ mihi poſſem conciliare multa commoda, imò & divitias forſan, veluti per negotiationem.

2 Credam facile, monachi enim non facile ſua negotia credent, niſi ſuo ordini devotis.

3 Vide pag. 9. num. 5.

4 Vide pag. 104. num 2.

5 *Id eſt*, fungor officiis conditionis meæ: ſic veluti proverbio loquebantur Græci, hinc quod apud Euripidem, Agamemnon Menelao dicat, *Spartam nactus es, hanc guberna*; porro erat Sparta urbs & reſpublica nobiliſſima Peloponneſi, cujus rex fuit Menelaus.

6 *Of a good revenue.*

7 *It is ill ſpoken of.*

luxus offendebat, & concubinarum infamia [1]; tum quod plerique iſtius generis odere literas. *Eu.* Ego non ſpecto quid agant alii, ſed quid mihi ſit agendum: & melioribus me adjungo, ſi non poſſum alios meliores reddere. *Po.* In iſto genere vixiſti perpetuò? *Eu.* Perpetuò, niſi quòd interim quatuor annos primum egi Patavii [2]. *Po.* Quam ob rem? *Eu.* Hos annos ita partitus ſum, ut ſeſquiannum darem ſtudio medicinæ, reliquum tempus theologiæ. *Po.* Cur id? *Eu.* Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis conſulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea ſapientia. Sic hactenus ſatis tranquillè vixi, contentus unico ſacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recuſaturus etiam ſi offeratur. *Pa.* Utinam liceret diſcere, quid agant cæteri noſtri ſodales, quibuſcum tum familiariter viximus. *Eu.* De nonnullis poſſum commemorare quædam; ſed video nos non procul abeſſe à civitate; quare, ſi videtur, conveniemus in idem diverſorium: ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Huiguitio auriga* [3]. Unde tam miſeram ſarcinam nactus es, luſce? *Henricus auriga.* Imò quo tu defers iſtud lupanar [4], ganeo? *Hug.* Debueras iſtos frigidos ſenes alicubi effundere in urticetum, ut caleſcerent. *Hen.* Imò tu iſtum gregem cura ut præcipites alicubi in profundam lamam, ut refrigerentur; nam calent plus ſatis. *Hug.* Non ſoleo præcipitare ſarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te ſex Carthuſienſes dejeciſſe in cœnum ſic, ut pro candidis emergerent nigri; te interim, quaſi re bene geſtâ, ridebas. *Hug.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multùm ponderis addebant currui meo. *Hen.* At mei ſenes egregiè ſublevârunt currum meum, per totum iter perpetuò garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non ſoles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi ſeniculi boni ſunt. *Hug.* Quî ſcis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cereviſiam inſigniter bonam. *Hug.* Ha, ha, hæ. Sic tibi boni ſunt.

ΠΤΩΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ [5].

ARGUMENTUM.

Franciſcani πτωχοπλούσιοι non excipiuntur tecto à quodam paſtore ruſticano. Pandochæus aſe jocatur in illos. Veſtis non odio habenda. Mors & vita Franciſcanorum. De ſtulta gloria veſtium. Monachorum veſtis per ſe non mala. Quales debeant eſſe monachi.

1 Si quis de his dubitet, adeat regiones mere papiſticas, Italiam, Hiſpaniam, & Portugalliam præſertim, videbit optimum morem non eſſe abolitum, quem taxat hic noſter Eraſmus.

2 *Padua*, urbs eſt Italiæ propter collegium medicum notiſſima.

3 Supponitur hic eſſe auriga alius currûs prætercurrentis, & deinde fidem fieri moris vetuſti, quem indicavit auctor in principio hujus colloquii, cum dixit, *Non de plauſtro, ſed in plauſtro*; de plauſtro ergò ſibi atrocia canunt aurigæ.

4 Supponas Huiguitionem habere mulieres in curru.

5 *Id eſt*, pauperes divites, quoniam Conradus & Bernardinus, qui ſupponuntur monachi mendicantes, habeant tamen affatim omnia.

monachi. Veſtium uſus, ad neceſſitatem & decorum. Decorum quid. Unde tot habitus & veſtium genera apud monachos.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, PANDOCHEUS [1], UXOR.

Co. ATqui paſtorem decet hoſpitalitas [2]. *Paſ.* Paſtor ſum ovium; non amo lupos [3]. *Co.* At non perinde fortaſſis odiſti lupas [4]. Sed quo tandem merito ſic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris [5]? Neque enim te gravabimus cœnâ. *Paſ.* Dicam, quia ſi conſpiceretis in ædibus meis gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum [6]. Hanc ſoletis referre gratiam communicati hoſpitii. *Co.* Non omnes ſumus iſtiuſmodi. *Paſ.* Sitis cujuſmodi voletis; ego vix ſancto Petro fiderem, ſi tali cultu veniret ad me. *Co.* Si ita ſtat ſententia, ſaltem indica diverſorium aliud. *Paſ.* Eſt in hoc vico diverſorium publicum. *Co.* Quod habet ſignum? *Paſ.* In tabula penſili videbitis canem os inſerentem in ollam: hoc agitur in culina [7]. Ad abacum rationalem [8] ſedet lupus. *Co.* Signum inauſpicatum. *Paſ.* Fruamini. *Be.* Quod genus paſtoris hoc eſt? per illum liceret perire fame. *Co.* Si non melius paſcit oves, quàm nos, oportet eſſe parum obeſas. *Be.* In malis rebus opus eſt bono conſilio. Quid fiet? *Co.* Perfricanda frons [9] eſt. *Be.* Nimirum inutilis eſt pudor, cùm urget neceſſitas. *Co.* Admodum; ſanctus Franciſcus [10] aderit nobis. *Be.* Pro fortuna. *Co.* Non exſpectabimus Pandochei reſponſum pro foribus, ſed rectà irrumpemus in ipſum vaporarium, [11], nec facilè patiemur nos ejici. *Be.* O facinus impudens! *Co.* Hoc ſatius, quàm noctem agere ſub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in ſacculo, cras reſumpturus, ubi videbitur. *Be.* Scilicet, ſic res ipſa ſuadet. *Pan.* Quod animantium genus hîc video? *Co.* Servos Dei, filios ſancti Franciſci, vir optime. *Pan.* An Deus talibus ſervis delectetur, neſcio: ego mihi nolim multos eſſe domi. *Co.* Quam ob rem? *Pan.* Quia ad edendum & bibendum pluſquam viri eſtis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes.

1 Vide pag. 70. num. 1.

2 Supponitur paſtorem illum parochiæ, quò adventârant imminente nocte Conradus & Bernardinus, ipſis denegare hoſpitium in ſua domo.

3 Sic loquitur, quoniam multi paſtorum non amant monachos, eoſque cum concionentur exiſtiment veluti lupos qui non intrant per portam ad gregem.

4 Significat enim hæc vox plerumque *ſcortum*.

5 Subaudi *nos recipere*.

6 *Id eſt*, in concione veſtra craſtina apud populum pingeretis me ſicut hominem in deliciis viventem propter talia: & forſan non immeritò, ſi reſpicias ad ambiguitatem quæ ineſt in vocibus *gallinam* & *pullos*, quibus ſignificari poſſunt concubina & pueri.

7 Picta ſcil. in tabula penſili, quemadmodum canis ipſe pingitur & olla, &c.

8 *At the bar*.

9 *Id eſt*, abjiciendus eſt pudor & induenda audacia, jam vidiſti phraſim.

10 Siquidem fundator ordinis noſtri, ut jam vidimus, & ſic decet loqui Franciſcanos.

11 In Germania res tranſigi ſupponitur, ubi vaporaria plurimum in uſu.

pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare eum esse virginem[1], & ille habet tot filios? *Co.* Spiritûs filii sumus, non carnis. *Pan.* Infelix genitor ille. Nam quòd in vobis pessimum est, animus est: corpore nimium valetis, planéque melius habetis istâ parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem & filias[2]. *Co.* Tu forte suspicaris nos esse ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris instituto: nos sumus observantes[3]. *Pan.* Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessimè. *Co.* Quam ob rem, te quæso? *Pan.* Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratissimum. *Co.* At laboramus vobis. *Pan.* Vultis ostendam vobis quomodo laboretis? *Co.* Ostende. *Pan.* Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionatem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursùm videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videtis simiam assidentem ægroto in veste Franciscana; alterâ manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis[4]. *Co.* Non inficiamur hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur etiam sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos[5]: quin eadem vestis tegit multos bonos viros. Vestis, ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriorem. Proinde iniquum est, quenquam ex veste æstimare: alioqui tua vestis, quâ nonnunquam uteris, esset execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos, & adulteros. *Pan.* De veste cedam, si numeretis[6]. *Co.* Rogabimus Deum pro te. *Pan.* Ego vicissim pro vobis, operam operæ pensans. *Co.* Atqui non ab omnibus accipiendum[7]. *Pan.* Cur vobis religio est contingere pecuniam? *Co.* Quia pugnat cum professione nostra. *Pan.* Itidem cum mea professione pugnat admittere gratuitum hospitem. *Co.* At nos cogit regula non contingere pecuniam. *Pan.* At mea regula diversum præcipit. *Co.* Ubi est tua regula? *Pan.* Lege versus istos:

Hospes, in hac mensa fuerint cum viscera tensa[8].
Surgere ne properes, ni prius annumeres.

Ca.

1 *Id est*, eum mulierem attigisse nunquam; sed hoc suggerit auctor Pandocheo propter illud ridiculum quod de Francisco fertur, isthuc nempe, quod ad obtundendos Veneris stimulos sese in nive volutare solitus fuerit.

2 Nimis forsan verum quod indicat hîc Pandocheus.

3 Ordo enim in plurimos ramos dividitur, & quidam sibi dederunt nomen *Observantes*, quoniam prætendunt se præ cæteris regulas fundatoris observare.

4 Quid severius in hos dixisset Calvinista? Pandocheus est, fateor, qui sic loquitur, sed hoc illi suggerit Erasmus.

5 Basiliscos.

6 *I will dispense with your dress, if you pay but your reckoning.*

7 *Id est*, non accipienda est pecunia ab his qui dare non possunt, quales nos sumus, qui ex instituto pecuniam nunquam debeamus contrectare, ut videbis mox.

8 *When you have eat your belly full.*

Co. Nos non erimus tibi ſumptui. *Pan.* At qui mihi non ſunt ſumptui, nè quæſtui quidem ſunt. *Co.* Deus abundè penſabit, ſi quid officii nobis præſtiteris. *Pan.* Iſtis verbis non alo familiam. *Co.* Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus moleſti. *Pan.* Non fert tales homines hoc vaporarium. *Co.* Itane nos ejicis, fortaſſis has nocte devorandos à lupis? *Pan.* Lupus lupinam [1] non eſt [2], ut nec canis caninam. *Co.* Crudelis eſſes, ſi hoc faceres Turcis: quales quales ſumus, homines ſumus. *Pan.* Surdo canitis. *Co.* Tu molliter foves corpus tuum, nudus [3] recubans poſt vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam ſi parcant lupi. *Pan.* Sic vixit Adam in paradiſo. *Co.* Vixit, ſed innocens. *Pan.* Et ego innocens. *Co.* Fortaſſis detracta ſyllaba prima [4]. At vide, ſi tu nos nunc extrudis è paradiſo [5] tuo, nè Deus te non recipiat in ſuum. *Pan.* Bona verba. *Ux.* Mi vir, tot tua malefacta ſaltem hoc beneficio penſa: patere hos hac nocte tecto noſtro uti: ſunt viri boni, ſenties quæſtum hinc fieri uberiorem poſthac. *Pan.* Ecce deprecatricem; ſuſpicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, *viri boni* [6]. *Ux.* Hau: non ita eſt, ſed cogita quoties peccâris aleâ, temulentiâ, rixis, pugnis; ſaltem hac eleemoſynâ redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optaris tibi adeſſe morienti. Scurras & ſanniones recipis ſæpenumero; & hos extrudis? *Pan.* Unde iſta concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. *Ux.* Id quidem fiet. *Be.* Miſcit, & ſumit induſium [7] lineum, ſpero fore rectè. *Co.* Et menſam inſternunt pueri. Benè habet, quòd nulli veniunt hoſpites; alioqui nobis erat exulandum. *Be.* Feliciter cecidit, quod proximo oppidulo retulimus nobiſcum lagunculam vini, & agni coxam aſſam; alioqui hîc, ut video, ne fœnum quidem impertiſſet nobis. *Co.* Jam accubuere pueri; adjungamus nos in menſæ partem, ſic tamen, nè cui incommodemus. *Pan.* Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domeſticos & vos inutiles. *Co.* Niſi frequenter hoc accidit, imputa nobis. *Pan.* Frequentius quàm vellem *Co.* Noli laborare; vivit adhuc Chriſtus, qui non deſeret ſuos. *Pan.* Audivi vos dici Evangelicos: & Evangelium prohibet [8] per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut

1 Subauditur *carnem*.

2 Edit. Proverbialis autem locutio hæc eſt, *Canis caninam non eſt*.

3 *Id eſt*, depoſitâ veſte tuâ, nos vero nunquam deponimus noſtram, at in ea recubamus.

4 Nocens ergo, *i. e.* multorum criminum reus.

5 Domo tua.

6 Quoniam poteſt ſignificare, quod hi, de quibus agitur, ſint homines validi, & robuſti, qui ſe viros præſtant mulieribus, & non amat Pandocheus, quod uxor talia cogitet de his, hinc reſponſum uxoris, *Hau: non ita eſt, i. e.* non cogito de his rebus.

7 *His linen frock*, ſcil. ut adhibeat manus alicui rei faciendæ, vel accumbat cum ſuis.

8 Matt. x. 9. Marc. vi. 8. & Luc. ix. 3. ſed hæc reſpiciebant tempus illud, at ſatis bene in Pandocheo.

ut video: nec panes modo circumfertis, verùm etiam vinum, & delicias carnium. *Co.* Fruere nobiſcum, ſi libet. *Pan.* Meum vinum ad iſtud collatum, vappa eſt. *Co.* Guſta & de carnibus; nobis enim ſupereſt. *Pan.* O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & lardum rancidum. *Co.* Communicemus, ſi videtur, noſtros apparatus. Nam noſtrâ nihil refert, quibus veſcamur. *Pan.* Cur igitur non circumfertis caules & vappam? *Co.* Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pranſi ſumus. *Pan.* Gratis pranſi? *Co.* Maximè. Imò gratias etiam egerunt, & abeuntes his apophoretis onerârunt. *Pan.* Unde venitis? *Co.* E Baſilea [1]. *Pan.* Hui, è tam longinquo? *Co.* Sic eſt. *Pan.* Quod tandem genus hominum eſtis vos, qui ſic oberratis ſine jumento, ſine crumena, ſine famulitio, ſine armis, ſine commeatu? *Co.* Vides qualecunque veſtigium Evangelicæ vitæ. *Pan.* Mihi videtur erronum vita, qui vagantur cum reticulo [2]. *Co.* Tales errones erant apoſtoli: talis erat & Dominus Jeſus. *Pan.* Nôſtis artem chiromanticam? *Co.* Nihil minus. *Pan.* Unde igitur ſuppetit victus? *Co.* Ab eo, qui promiſit. *Pan.* Quis ille? *Co.* Qui dixit, *Nolite eſſe ſoliciti; hæc omnia adjicientur vobis* [3]. *Pan.* Promiſit, ſed quærentibus regnum Dei. *Co.* Id facimus pro virili [4]. *Pan.* Apoſtoli clarebant miraculis, ſanabant ægrotos: proinde non mirum illis ubique ſuppetiſſe victum; vos nihil tale poteſtis. *Co.* Poſſemus, ſi ſimiles eſſemus apoſtolis, & ſi res poſceret miraculum. At miracula data ſunt ad tempus incredulis [5]; nunc nihil opus, niſi piâ vitâ. Et ſæpe felicius eſt ægrotare, quàm valere: ſæpe felicius mori, quàm vivere. *Pan.* Quid igitur vos facitis? *Co.* Quod poſſumus? pro ſua quiſque dote divinitùs donata conſolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi ſe dederit occaſio: nonnunquam & concionamur, ſicubi comperimus paſtores mutos: ſi non datur prodeſſe, damus operam nè quem lædamus moribus & linguâ. *Pan.* Utinam cras velis nobis concionari. Nam

1 *Baſil*, urbe notiſſima apud Helvetios, ubi diu vixit auctor, itemque mortuus et ſepultus eſt.

2 Sacculum certe circumferunt monachi, ut potuiſti jam obſervare, ubi ponant neceſſaria, panem, & carnes præſertim: ſed quod ſit ſacculus iſte ad modum retis intertextus, non obſervavi, neque omnes mendici talem reticulum nunc circumferunt, ſed tempore Horatii res erat vulgatiſſima inter mendicos, & operarios, ut patet Sat. i. 1. 47. *Ut, ſi reticulum panis, venales inter, onuſto forte vehas humero.* Hac voce propterea uſus eſt auctor ergo.

3 Matt. vi. 33.

4 Subauditur *parte*, ut alibi vidiſti.

5 Sic loquitur Scriptura, ratio, experientia, & proteſtantium corpus, at vulgo pontificii non ſic, qui etiam adhuc ſua miracula nobis jactant; videtur ergo hic Eraſmus obiitus, Franciſcanum loqui, nimiumque ipſe ex ſententia loquutus, utpote judicans nulla miracula à monachis patrâta, vel ab ordinum eorum fundatoribus, quantumvis jactentur in Legendis; ut aliquando bona & vera proferunt monachi, ſicut & hic Conradus perſæpe.

Nam dies eſt apud nos feſtus. *Co.* Cui divo? *Pan.* Antonio[1]. *Co.* Fuit is quidem vir bonus; ſed unde dies feſtus? *Pan.* Dicam; abundat hic vicus ſubulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et perſuaſum eſt, Antonio delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, nè ſæviat neglectus[2]. *Co.* Utinam verè colerent illum! *Pan.* Quo pacto? *Co.* Sanctiſſimè coluit divos, quiſquis imitatus eſt. *Pan.* Totus hic vicus cras perſtrepet compotationibus, ſaltationibus, luſibus, rixis, & pugnis. *Co.* Sic ethnici quondam colebant Bacchum ſuum. Miror autem, ſi ſic cultus Antonius non ſævit in homines ipſo pecore ſeltiores. Qualem habetis paſtorem? mutum, ac malum? *Pan.* Qualis ſit aliis, neſcio; mihi optimus eſt: nam hìc potat totos dies; neque quiſquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abeſſe. *Co.* Nos experti ſumus parum commodum[3]. *Pan.* Quid audio? ſalutâſtis hominem? *Co.* Ambivimus apud illum hoſpitium[4]; ille non aliter quàm lupus abegit à limine, & huc juſſit abire. *Pan.* Ha, ha, nunc intelligo. Hinc eſt, quod noluit adeſſe, quòd ſciret vos hìc futuros. *Co.* Eſtne mutus? *Pan.* Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac ſtrenuè boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? vos ipſi ſenſiſtis, ut intelligo, non eſſe mutum. *Co.* Eſtne peritus Sacrarum Literarum? *Pan.* Ait ſe peritiſſimum: ſed quicquid talium rerum didicit, didicit in ſecreta confeſſione, ſic ut fas non ſit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in ſumma, qualis eſt populus, talis eſt ſacerdos, & planè nacta eſt ſuum patella[5] operculum. *Co.* Fortaſſe non dabit locum concionaturo. *Pan.* Dabit, ad me recipio; ſed hac lege, nè quid in illum jaculere, quemadmodum plerique ſoletis. *Co.* Rei malæ aſſueverunt, qui hoc ſolent: ego clam admoneo paſtorem, ſi quid offendit: quod ſupereſt, epiſcoporum eſt munus. *Pan.* At tales aves huc rarò devolant. Equidem video vos eſſe viros bonos. Sed quid ſibi vult iſta veſtium varietas? Nam plerique hoc ipſo judicant vos eſſe malos, quòd ſic veſtiamini. *Co.* Unde id? *Pan.* Neſcio, niſi quòd tales multi comperiantur. *Co.* Multi hoc ipſo judicant nos eſſe ſanctos, quòd ſic veſtiamur: peccant utrique; ſed tamen humaniùs peccant, qui ex veſte benè de nobis ſuſpicantur, quàm qui malè. *Pan.* Eſto ſanè. Sed quæ tandum utilitas tot diſcriminum? *Co.* Quid tu cenſes? *Pan.* Mihi quidem nulla videtur

1 Eremitæ, qui mortuus eſt in Thebaide Ægypti anno 356. cuique quanquam in numerum divorum nunquam relatus ſit, papiſtarum vulgus tamen tutelam porcorum aſcribit, feſtumque ejus obſervat, Januarii decimo ſeptimo.

2 Sic pagani olim de ſuis divis, ſic hodie nationes quædam remotæ à nobis & barbaræ, de diabolo ſeu malo genio, quem colunt præ metu.

3 *Not very hoſpitable.*

4 *We deſired him to let us lodge in his houſe.*

5 Jam proverbium vidiſti

videtur, niſi in pompis, aut in bellis ; in pompis [1] enim circumferuntur variæ perſonæ, ſanctorum, Judæorum, ethnicorum : has ex diverſo cultu dignoſcimus. In bellis autem hoc præſtaret cultuum varietas, ut ſuum quæque vexillum copiæ ſequerentur, neque fieret ordinum confuſio. *Co.* Pulchrè dicis, & hæc veſtis eſt militaris : alius alium ducem ſequimur ; ſed omnes militamus ſub uno Cæſare [2] Chriſto. Verùm in veſte tria ſpectanda ſunt. *Pan.* Quæ ? *Co.* Neceſſitas, uſus, & decorum. Cur ſumimus cibum ? *Pan.* Nè pereamus fame. *Co.* Sic aliquando ſumenda veſtis, nè pereamus frigore. *Pan.* Fateor. *Co.* Hoc melius præſtat hæc veſtis, quàm tua : tegit enim & caput, & collum, & ſcapulas, unde plurimum eſt periculi. Uſus poſtulat varia veſtium genera. Equitaturo convenit brevis, quieſcenti longa ; in æſtate tenuis, in hyeme denſa. Sunt Romæ, qui ſingulis diebus ter commutant veſtem : mane ſumunt duplicatam pellibus, ſub meridiem accipiunt ſimplicem, rurſus ſub noctem aliquanto craſſiorem. Verùm non omnibus ſuppetunt mutatoria [3] : proinde hæc veſtis reperta eſt, una ad plurimos uſus accommoda. *Pan.* Qui ſic ? *Co.* Si flat boreas, aut ſi fervet ſol [4], adducimus cucullam : ſi calor offendit, demittimus in tergum ; ſi quieſcendum eſt, demittimus veſtem ; ſi ambulandum, ſubducimus, aut ſuccingimus etiam. *Pan.* Non peſſimè ſapuit, quiſquis hoc invenit. *Co.* Eſt autem hoc ad benè vivendum præcipuum, ut homo conſueſcat eſſe paucis contentus ; alioqui ſi deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla veſtis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus ſubſerviret. *Pan.* Aſſentior. *Co.* Nunc decorum inſpiciamus. Dic mihi bonâ fide, ſi tu ſumeres uxoris tuæ veſtem, nonne dicerent omnes te facere præter decorum ? *Pan.* Dicerent me inſanire. *Co.* Quid tu diceres, ſi illa ſumeret veſtem tuam ? *Pan.* Fortaſſe nihil mali dicerem, ſed contunderem eam bonis [5] fuſtibus. *Co.* Atque nihil refert, quâ veſte utaris. *Pan.* Hîc plurimum refert. *Co.* Nec mirum. Nam & ethnicorum leges puniunt virum ac fœminam, ſi diverſi ſexus cultum ſumpſerint [6]. *Pan.* Nec injuriâ. *Co.* Age, quid ſi ſenex octogenarius ſumeret ſibi veſtitum adoleſcentis quindecim annos nati ; aut contra, ſi juvenis ſumeret veſtem ſenis, nonne dicant omnes rem eſſe fuſtuario dignam ? Aut ſi anus coleretur ad modum adoleſcentulæ, & contra ? *Pan.* Admodum. *Co.* Itidem, ſi laicus ſumat cultum

1 Proceſſionibus ; quæ quales ſint apud pontificios omnibus notum fere.

2 Imperatore.

3 *Every body hath not ſuch change of garments.*

4 Nihil ſubſequentibus facilius intellectu, iis qui tales veſtes viderunt, vel nôrunt bene per delineationem, allis verò pluribus verbis opus eſſet, ut perfectè intelligant.

5 Sic loquimur & linguis vernaculis.

6 Plurimi imperatorum, imò & Tiberius ipſe, ut videre eſt apud Tacitum, Annal. iii. fecerunt de ea re leges, ac præſertim Deus ipſe Deut. xxii.

tum ſacerdotis, contra ſacerdos laici. *Pan.* Uterque faceret indecorè. *Co.* Quid ſi privatus ſumeret ornamentum principis, aut ſacerdos privatus epiſcopi, num faceret indecorè? *Pan.* Scilicet. *Co.* Quid ſi civis ſumeret cultum militis; plumas, cæteraque ſtultitiæ Thraſonicæ [1] inſignia? *Pan.* Rideretur. *Co.* Quid ſi inter milites Anglus geſtaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram [2]? *Pan.* Faceret impudenter. *Co.* Quid itaque miraris noſtrum hunc cultum? *Pan.* Quid interſit inter privatum & principem, inter virum ac fœminam, ſcio: quid interſit inter monachum ac non monachum, neſcio. *Co.* Quid intereſt inter pauperem & divitem? *Pan.* Fortuna. *Co.* Et tamen indecorum eſſet, ſi pauper imitaretur cultum divitis, *Pan.* Verum, ut nunc ferme coluntur divites. *Co.* Quid inter fatuum & ſapientem? *Pan.* Aliquanto plus quàm inter divitem & tenuem. *Co.* Nonne moriones aliter veſtiuntur, quàm qui ſapiunt? *Pan.* Neſcio quid vos deceat, attamen veſter cultus non multum abeſt ab illorum cultu, ſi quis addat auriculas & tintinnabula [3]. *Co.* Hoc planè deeſt; & ſumus hujus mundi moriones [4], ſi modo verè ſumus quod profitemur. *Pan.* Quid vos ſitis, neſcio: illud ſcio, multos eſſe moriones, geſtantes auriculas & tintinnabula, qui plus ſapiunt iis, qui geſtant pilea ſuffulta pellibus, epomides [5], reliquaque ſapientum inſignia. Itaque mihi ſtultiſſimum videtur, ſapientiam profiteri veſte potius, quàm ipſa re. Vidi quendam pluſquam morionem, qui geſtabat veſtem uſque ad talos demiſſam, epomidem magiſtri noſtri [6]; aderat & vultus, qui videri poſſet gravis theologi; diſputabat apud omnes non ſine ſpecie gravitatis; magnatibus autem non minus erat jucundus, quàm quivis alius morio, cum ſtultitiæ genere ſuperaret omnes. *Co.* Quid igitur tu poſtulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo veſtem? *Pan.* Fortaſſis hoc poſtularet aliquando decorum, quod tu proponis, ſi libeat repræſentare veſte quicquid eſt in animo [7]. *Co.* Urges tu quidem, ſed tamen arbitror non ſine cauſa veſtem ſuam additam morionibus. *Pan.* Ob quam? *Co.* Ne lædantur à quoquam, ſi quid imprudenter dixerint, aut fecerint. *Pan.* Non dicam interim, quòd iſta res quoſvis irritat potius ad lædendum, adeò ut frequenter è ſtultis fiant inſani. Nec video cur, cùm bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut ſus, qui occiderit infantem, afficiantur ſupplicio; morio, qui ſceleratiora commiſerit, præſidio

1 Jactantes de re bellica; Thraſo enim miles et vanus & glorioſus in Terentio.

2 Geſtamus enim nos rubram crucem in albo, Galli albam in rubro, Helvetii vero nigram in rubro.

3 Vidiſti jam moriones ſic adornari.

4 *Id eſt,* ſtulti quoad res hujus mundi.

5 Hæc ſunt enim doctorum inſignia apud Germanos præſertim.

6 *Id eſt,* propter quam ei daretur titulus *doctoris* vel *magiſtri noſtri,* hinc Gallicum iſthuc *notre maitre.*

7 Libere loquitur.

præſidio ſtultitiæ ſinatur vivere: illud expeto, cur vos diſtingu mini cultu à cæteris? Nam ſi quævis cauſa ſufficit ad diverſum cultum, oporteret piſtorem aliter veſtiri quàm piſcatorem, calcearium aliter quàm veſtiarium, aliter pharmacopolam quàm œnopolam [1], aliter aurigam quàm nautam. Vos, ſi ſacerdotes eſtis, cur ſecus veſtimini quàm reliqui ſacerdotes? Si laici, cur à nobis differtis? *Co.* Olim monachi nihil aliud eramus, quàm purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc intereſt inter frugalem & probum virum, ſuis manibus alentem familiam, & inter Snaphanum [2] ex prædationum reditu jactantem ſeſe: pòſt Romanus pontifex addidit nobis ſuos honores: veſtis ex nobis nacta eſt dignitatem, quæ nunc nec laicorum eſt, nec ſacerdotum; ſed tamen hujus, qualis qualis eſt, non puduit aliquando cardinales & ſummos pontifices [3]. *Pan.* At tandem decorum illud unde ſumitur? *Co.* Nonnunquam ex ipſa rerum natura, nonnunquam ex conſuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes abſurdum, ſi quis tergore bubulo ſic veſtiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? *Pan.* Ridiculum ſanè. *Co.* Rurſum ſi quis veſtem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda oſtenderet? *Pan.* Multo abſurdius. *Co.* Ob id notati ſunt ab ethnicis quoque ſcriptoribus, qui multicia [4] ſumerent fœminis etiam indecora. Verecundius enim eſt, nudum eſſe, qualem te offendimus in vaporario, quàm uti veſte pellucente. *Pan.* Ego puto totum hoc de cultu pendere à conſuetudine ac perſuaſione mortalium. *Co.* Quî ſic? *Pan.* Non multi ſunt dies, quod hîc diverſati ſunt, qui ſe prædicarent peragrâſſe varias regiones nuper inventas, & quas in priſcorum coſmographorum picturis deſideramus [5]. Hi ſe narrabant perveniſſe ad inſulam quandam cœli temperatiſſimi, ubi ſummi dedecoris loca habebatur tegere corpus [6]. *Co.* Iſti fortaſſis belluarum ritu vivebant. *Pan.* Imò, ut aiebant, humaniſſimam agebant vitam. Degebant ſub rege; eum comitabantur ad opus mane, non amplius quàm horam etiam ſingulis diebus. *Co.* Quid operis faciebant? *Pan.* Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco eſt [7], & tritico tum gratius, tum ſalubrius; quo peracto redeunt

1 Qui vendit vinum.

2 Latina vox non eſt, ſed Germanica, *Snapphan*, i. e. *prædo*. Hoc ſciebat auctor optimè.

3 Plurimi enim ex Franciſcanorum ordine facti ſunt cardinales, imò & papæ.

4 His etenim utebantur meretrices, & homines effœminati, quos carpit Juvenalis, Sat. ii. 65. *Sed quid non faciunt alii, cum tu multicia ſumas.*

5 Quidni? cum antiquis eſſent ignotæ.

6 Quam inſulam intendat, neſcio, at ſcio benè permultas eſſe ubi veſtes in uſu non ſunt.

7 Videtur in plurimis Aſiæ & Africæ, ſed Americæ præſertim, regionibus, at duo ſubſequentia negantur, ſcil. quod ſit gratius & ſalubrius tritico; radix ex qua (ſucco extracto, qui venenum eſt) fit panis, radix Gallice vocatur *Manioc*, panis *de la Caſſave*, Anglice *Caſſade-bread*, at longe abeſt (ſaltem Europæanis palatis & ſtomachis) quod talis panis æque ſit gratus & ſalubris, ac ille qui factus eſt ex tritico.

redeunt ad ſuum quiſque negotium, & quod cujuſque habitum eſt animo, faciunt. Sanctè educant liberos, vitant & puniunt ſtagitia, ſed nullum acerbius quàm adulterium. *Co.* Quo ſupplicio? *Pan.* Fœminis ignoſcitur; datur hoc ſexui: cæterum viris adulterii convictis hæc pœna eſt, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto[1]. *Co.* O grave ſupplicium[2]! *Pan.* Atqui conſuetudo perſuaſit illis, hoc eſſe quovis ſupplicio gravius. *Co.* Ubi contemplor quid poſſit perſuaſio, propemodum aſſentior tibi. Etenim ſi quis vellet furem, aut homicidam, afficere extremâ ignominiâ, nonne ſatis eſſet, ſi præcideret illi interulam[3] ſupra nates, ſi partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus conveſtiret; caligas diverſis coloribus variegaret: veſtem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conſcinderet, veluti rete faciens è veſte, ſcapulas & pectus nudaret: barbam partim demeteret novaculâ, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique ſectum, cum ingenti faſciculo plumarum, ac ſic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quàm ſi morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis! Et tamen ſic ultro ſeſe ornant milites[4], ac ſibi placent: & reperiunt quibus hoc pulchrum videatur, cùm nihil poſſit eſſe inſanius. *Pan.* Imò non deſunt honeſti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. *Co.* Atqui ſi quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui plumis avium veſtiuntur, nonne pueris omnibus videretur inſanire? *Pan.* Prorſus. *Co.* Atqui quod nos miramur, etiam longè inſanius eſt illo. Proinde ut verum eſt, nihil eſſe tam abſurdum, quod non commendet aſſuetudo: ita negari non poteſt, in veſtibus eſſe quoddam decorum, quod apud ſanos & cordatos ſemper decorum eſt: ac rurſus indecorum, quod apud omnes qui ſapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt fœminas onuſtas longâ veſtis corunide[5], quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quoſdam cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res eſt adeo violenta conſuetudo, ut non ſit huic aut illi liberum mutare quod receptum eſt[6]. *Pan.* Satis de conſuetudine. Sed die tu mihi quid ſentias, utrum exiſtimes ſatius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? *Co.* Equidem arbitror ſimplicius & Chriſtianius, non æſtimari quen-

1 Certum eſt quoſdam peregrinatores hæc de quibuſdam populis narrâſſe, ſed an vera dixerint, mihi in dubio eſt.

2 Ironicè.

3 Intelligas omne veſtis genus, quod hanc partem tegit.

4 Hyperboles & affectatæ hîc paramus, fatendum tamen militare genus horribilium mihi admodum diſſimiliter adornatum fuiſſe Eraſmi tempore, in quo magis quàm nunc ejus ornatus à vulgari diverſus erat.

5 Anglicè, *The train of the gown*; Gallicè, *La queuë*; i. e. cauda, *the tail*, mos faſtuoſus viget adhuc apud nos, & reliquas politiores Europæanas nationes, in aula ſcil. & cæremoniis.

6 More, ſcil.

quamquam ex cultu, modo ſit honeſtus ac decorus. *Pan.* Cur igitur vos non abjicitis cucullas? *Co.* Cur apoſtoli non ſtatim veſcebantur cibis quibuſlibet? *Pan.* Neſcio: dic tu. *Co.* Quoniam obſtabat invicta conſuetudo [1]. Quod enim penitus infixum eſt animis hominum, multoque uſu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, ſubitò tolli ſine magna pernicie tranquillitatis humanæ non poteſt: ſed ita paulatim ſubmovendum eſt, quamadmodum ille revulſit pilos caudæ equinæ [2]. *Pan.* Tolerarem, ſi monachorum omnium eſſet unus cultus: tot diſcrimina quis ferat [3]? *Co.* Hoc malum uſus invexit, qui nihil non invehit. Benedictus [4] non commentus eſt novum cultum, ſed is quo tum utebatur cum ſuis, erat cultus laici ſimplicis ac probi. Nec Franciſcus invenit novam formam, ſed hæc erat veſtis pauperum ac ruſticorum. Poſteriores additis quibuſdam verterunt rem in ſuperſtitionem. Nónne videmus & hodie quoſdam anus tenentes ſui ſeculi cultum, qui magis eſt diverſus à cultu horum temporum quàm meus cultus abeſt à tuo? *Pan.* Videmus. *Co.* Itaque cùm hunc cultum vides, vides reliquias priſci ſeculi. *Pan.* Ergo nihil habet aliud ſanctimoniæ cultus veſter? *Co.* Nihil prorſus. *Pan.* Quidam [5] jactant iſtos cultus præmonſtratos divinitùs à diva Virgine matre. *Co.* Iſta ſunt hominum ſomnia. *Pan.* Sunt qui deſperent ſe poſſe à morbo revaleſcere, ni veſtiantur cultu Dominicano [6]; imò, qui nè ſepeliri quidem velint, niſi in veſte Franciſcana. *Co.* Iſta qui ſuadent, aut captatores ſunt, aut fatui: qui credunt, ſuperſtitioſi. Deus non minus dignoſcit nebulonem in veſte Franciſcana, quàm in militari. *Pan.* At minor eſt plumarum varietas in avibus, quàm in vobis cultus. *Co.* An non itaque pulchrum eſt imitari naturam? ſed pulchrius vincere. *Pan.* Utinam vinceretis & roſtrorum varietate [7]!

1 Rectius & planius, ni fallor, propter infirmitatem omnem fere Judæorum, quibus apoſtoli nolebant eſſe ſcandalo, quoſque ſperabant ſic faciliùs pertrahere ad Chriſtianiſmum.

2 Alluditur ad notam de Sertorio ex Plutarcho hiſtoriam. Cùm enim Sertorius proſcriptione Syllæ exularet, feciſſetque ſeſe Luſitanorum ducem, duos equos, alterum infirmum, alterum validum, pilis caudæ expilandos propoſuit, priorem valido juveni, poſteriorem infirmo ſeni; juveni res non ſucceſſit, utpote qui uno conatu omnes pilos voluit evellere: at ſeni res ſucceſſit bene, ſiquidem ſingulos pilos totidem quamtumvis infirmis conatibus facile evulſit; conſequentia ex hac hiſtoria facile deducitur.

3 Sine dubio; attamen mihi facile perſuaderem, ſcenam fore jucundiſſimam, ſi omnium omnino ſimul haberemus coram oculis ſpecimina, vel per momenti ſpatium.

4 Jam vidiſti Benedictum & Franciſcum, & vera ſunt quæ hîc de eorum veſtitu dicuntur.

5 Dicendum erat forſan *multi*, plurimi enim ex his ordinibus auctores, at fundatori poſteriores, talia jactant in ſcriptis, tantum mendaciorum partium zelus incautus ſuggerit hominibus.

6 Vide pag. 8. num. 6.

7 Ad naſum vel os reſpicit, vel ambo, quodcunque ſit, dignum eſt Pandocheo votum, & ſcenam miram Chriſtiano mundo offerret.

Co. Sed age, varietati quoque patrocinabor, ſi pateris. Nónne aliter veſtitur Hiſpanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? *Pan.* Scilicet. *Co.* Et in eadem regione quanta varietas veſtium, etiam in ejuſdem ſexûs, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. *Pan.* Credo. *Co.* Hinc nata eſt & noſtra varietas. Dominicus ſumpſit cultum à probis agricolis ejus Hiſpaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à ruſticis ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciſcus ab agricolis diverſæ partis: atque idem de cæteris. *Pan.* Proinde, quantum video, vos nihilo eſtis ſanctiores nobis, niſi ſanctius vixeritis. *Co.* Imò pejores vobis, qui parum piè viventes, gravius offendamus animos ſimplicium. *Pan.* Eſt igitur aliqua ſpes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec profeſſionem? *Co.* Habes [1], ô bone; vide ut ſerves: quære à ſuſceptoribus [2] tuis, quid profeſſus ſis in baptiſmo, quam veſtem illic acceperis. Et humanam regulam deſideras, qui regulam Evangelicam profeſſus ſis? Deſideras hominem patronum, qui patronum habeas Jeſum Chriſtum? Cùm duceres uxorem, nihil profeſſus es? Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & ſenties te plus habere ſarcinæ, quàm ſi Franciſci regulam [3] profeſſus eſſes. *Pan.* Credíſne ullum pandocheum ingredi cœlum? *Co.* Quid ni? *Pan.* Multa fiunt ac dicuntur in hac domo, quæ parum reſpondent Evangelio. *Co.* Quæ? *Pan.* Alius bibit plus ſatis, alius obſcœnè loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant: denique an cætera ſint caſta, neſcio. *Co.* His occurrendum eſt, quantum potes: ſi non potes, certè nè alas quæſtûs cauſa hæc mala, neve accerſas. *Pan.* Nonnunquam parum bonæ fidei ſum in vino. *Co.* Quî ſic? *Pan.* Ubi ſenſero illos plus ſatis incaleſcere, largiter aquam admiſceo [4]. *Co.* Iſtud quidem levius eſt, quàm ſi quibuſlibet vendas vinum periculoſis medicamentis infectum. *Pan.* Dic mihi ſeriò, quot dies fuiſti in hoc itinere? *Co.* Menſem ferme. *Pan.* Quis interim vos curat? *Co.* Nónne benè curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? *Pan.* Sæpenumero. *Co.* Tu non habes niſi unam uxorem, nos centum; tu non niſi unicum patrem, nos centum; tu non niſi unicam domum, nos centum; tu non niſi paucos liberos, nos innumeros; tu non niſi paucos cognatos, nos infinitos. *Pan.* Quî ſic? *Co.* Quia latius ſe porrigit cognatio Spiritûs, quàm carnis. Et ita nobis pollicitus eſt Chriſtus, & experimur verum quod pollicitus eſt. *Pan.* Næ tu mihi præbuiſti ſat lepidum convivam: emoriar, niſi malim hanc confabulationem, quàm paſtoris mei compotationem. Cras dignaberis

1 Regulam ſcil. præſertim, & videbis quam, ſi pergas.

2 Quos nunc *patrinos* & *matrinas* vocant, qui ſpondent pro pueris baptizatis.

3 Verum, ſi Franciſci regula liberet à regula Chriſti.

4 Sincere dictum.

ris aliquid dicere populo. Et ſi poſthac continget te hac facere iter, ſcito tibi hîc paratum locum. *Co.* Quid ſi alii [1] veniant? *Pan.* Non erunt ingrati, modo tui ſimiles. *Co.* Meliores, uti ſpero. *Pan.* Verum inter tam multos malos, quomodo dignoſcam bonos? *Co.* Dicam paucis, ſed in aurem. *Pan.* Dic. *Co.* [2] Meminero; & faciam.

ABBATIS ET ERUDITÆ.

ARGUMENTUM.

Abbas quidem heroinam domi ſuæ inviſens, eam offendit libros Latinè Græcèque ſcriptos legentem. Diſputatur unde ſuavitas vivendi permanet; viz. non à voluptatibus extrariis, verum à ſtudiis ſapientiæ. Stultus abbas non vult monachos ſuos eſſe eruditos, nec habet ille librum aliquem in cubiculo. Piæ mulieres in Sacris olim Literis exercitatiſſimæ. Monachi literarum oſores; luxui, otio, venationibus, aleæque dediti, ad aliud ſtudiorum genus ipſis magis congruens extimulantur.

ANTRONIUS [3], MAGDALIA [4].

An. QUam hîc ego ſupellectilem video? *Ma.* An non elegantem? *An.* Neſcio quàm elegantem, certè parum decoram & puellæ & matronæ. *Ma.* Quam ob rem? *An.* Quia librorum plena ſunt omnia. *Ma.* Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidiſti libros in ædibus heroïnarum? *An.* Vidi, ſed Gallicè ſcriptos: hîc video Græcos & Latinos. *Ma.* An ſoli Gallicè ſcripti libri docent ſapientiam? *An.* Sed decet hoc heroïnas, ut habeant quo delectent [5] otium. *Ma.* An ſolis heroïnis licet ſapere, & ſuaviter vivere? *An.* Malè connectis, ſapere, & ſuaviter vivere: non eſt muliebre ſapere; heroïnarum eſt ſuaviter vivere. *Ma.* Nónne omnium eſt benè vivere? *An.* Opinor. *Ma.* Quî poteſt autem ſuaviter vivere, qui non vivat benè? *An.* Imò quî poteſt ſuaviter vivere, qui vivat bene? *Ma.* Ergo tu probas [6] eos, qui vivunt malè, modo ſuaviter? *An.* Arbitror illos bene [7] vivere, qui vivunt ſuaviter. *Ma.* Sed iſta ſuavitas unde proficiſcitur; è rebus extrariis, an ex animo? *An.* E rebus extrariis. *Ma.* O ſubtilem abbatem, ſed craſſum philoſophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris ſuavitatem? *An.* Somno [8], conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecuniâ, honoribus.

1 Monachi ſcil. ex noſtro ordine.

2 Recte quod in aurem dicat, vel potius nihil dicat, etenim certum ſignum dare, quo bonos à malis dignoſcas, non admodum in promptu, hæc erat ſine dubio auctoris noſtri ſententia, & ratio cur ſignum, quo dignoſcantur, non dederit, paucos bonos eſſe judicans.

3 *Id eſt*, ſtupidus, ignarus, & prægrandi corpore; qualis hic ſupponitur, ex proverbiali locutione ἀντρώνιος ὄνος, *Antronius aſinus*, hinc quod Antron urbs eſſet Theſſaliæ, in cujus territorio aſini alebantur prægrandes.

4 Magnifica, i. e. *Nobly-ſpirited Woman.*

5 Supponit libros Gallice ſcriptos non eſſe ad ſcientiam, quod tunc verum fatis.

6 Comprobas?

7 Si per *ſuaviter* non intelligeret, in deliciis plerumque divinâ lege prohibitis, non à vero aberraret.

8 Digna tali præſule ſententia, multa non abſimilia videbis: ſic noſtro Eraſmo lubuit tales præſules irridere, qui certè nimis frequentes ſunt in eccleſia Romana.

Ma. Verum, ſi iſtis rebus Deus addiderit ſapientiam, num vives ſuaviter? *An.* Quid appellas ſapientiam? *Ma.* Hoc eſt, ſi intelligeres hominem non eſſe felicem, niſi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque meliorem. *An.* Valeat [1] iſta quidem ſapientia. *Ma.* Quid ſi mihi ſuavius ſit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi ſuaviter vivere? *An.* Ego non viverem. *Ma.* Non quæro, quid tibi ſit ſuaviſſimum, ſed quid deberet eſſe ſuave. *An.* Ego nolim meos monachos frequentes eſſe in libris. *Ma.* At meus maritus hoc maximè probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? *An.* Quoniam experior illos minus morigeros: reſponſant ex Decretis [2], ex Decretalibus [3], ex Petro, ex Paulo [4]. *Ma.* Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? *An.* Quid illi doceant, neſcio [5]: ſed tamen non amo monachum reſponſatorem: neque velim quenquem meorum plus ſapere, quàm ego ſapiam. *Ma.* Iſtud ita vitari poſſit, ſi tu des operam, ut quàm plurimum ſapias. *An.* Non eſt otium. *Ma.* Quî ſic? *An.* Quia non vacat. *Ma.* Non vacat ſapere? *An.* Non. *Ma.* Quid obſtat? *An.* Prolixæ preces, cura rei domeſticæ, venatus, equi, cultus aulæ [6]. *Ma.* Itane iſta tibi ſunt potiora ſapientiâ? *An.* Nobis ſic uſu venit. *Ma.* Jam illud mihi dicito, ſi quis Jupiter [7] hanc poteſtatem tibi daret, ut poſſis & monachos tuos, & te ipſum, vertere in quodcunque animal velles, an illos in porcos verteres, te ipſum in equum? *An.* Nequaquam. *Ma.* Atqui ſic vitares, ne quis plus te uno ſaperet. *An.* Meâ non magni referret, quod genus animantis eſſent monachi, modo ipſe eſſem homo. *Ma.* An hominem eſſe cenſes, qui nec ſapiat, nec velit ſapere? *An.* Mihi ſapio. *Ma.* Et ſibi ſapiunt ſues [8]. *An.* Videre mihi ſophiſtria [9] quæpiam, ita argutaris. *Ma.* Non dicam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc diſplicet ſupellex? *An.* Quia fuſus & colus ſunt arma muliebria. *Ma.* Nónne matronæ eſt adminiſtrare rem domeſticam, erudire liberos? *An.* Eſt. *Ma.* An rem tantam exiſtimas adminiſtrari poſſe ſine ſapientia! *An.* Non arbitror. *Ma.* At hanc ſapientiam docent me libri. *An.* Ego domi habeo ſexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo [10]. *Ma.* Benè itaque proſpectum eſt monachis illis. *An.* Feram [11] libros,

1 Id eſt, *farewel to.*

2 Conciliorum ſcil.

3 Quæ ſunt veluti eccleſiæ Romanæ canones.

4 *Id eſt*, ex Scriptura ipſa, quæ non arridet tali præſuli.

5 Bella confeſſio.

6 Talem morem cum ſale jucundiſſimo taxavit *des Preaux*, his duobus Gallicis verſibus, *Mais a l'ambition d'oppoſer la prudence, c'eſt aux prelats de cour precher la reſidence.*

7 Sic loquuntur puriſſimæ Latinitatis auctores.

8 Proverbialis eſt locutio intellectu facillima.

9 Vide pag. 125. num 6.

10 Bellè.

11 Subaudi, *te habere*, vel *legere.*

libros, non fero Latinos. *Ma.* Quapropter? *An.* Quia non convenit ea lingua fœminis. *Ma.* Expecto cauſam. *An.* Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam [1]. *Ma.* Ergo nugaciſſimis fabulis pleni libri Gallicè ſcripti faciunt ad pudicitiam? *An.* Aliud eſt. *Ma.* Dic iſtud, quicquid eſt, apertè. *An.* Tutiores ſunt à ſacerdotibus [2], ſi neſciant Latinè. *Ma.* Imò iſthinc minimum eſt periculi veſtrâ operâ. Quandoquidem hoc agitis ſedulò, nè ſciatis Latinè. *An.* Vulgus ita ſentit, quia rarum & inſolitum eſt, fœminam ſcire Latinè. *Ma.* Quid mihi citas vulgum, peſſimum benè gerendæ rei auctorem? Quid mihi conſuetudinem, omnium malarum rerum magiſtram? Optimis aſſueſcendum: ita fiet ſolitum, quod erat inſolitum; & ſuave fiet, quod erat inſuave; fiet decorum, quod videbatur indecorum. *An.* Audio. *Ma.* Nónne decorum eſt fœminam in Germania natam diſcere Gallicè? *An.* Maximè. *Ma.* Quam ob rem? *An.* Ut loquatur cum his, qui ſciunt Gallicè. *Ma.* Et mihi putas indecorum, ſi diſcam Latinè, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam ſapientibus, tam fidis conſultoribus? *An.* Libri adimunt multum celebri fœminis, cùm alioqui parum illic ſuperſit. *Ma.* Quantum vobis ſuperſit, neſcio; certè mihi quantulumcunque eſt, malim in bonis ſtudiis conſumere, quàm in precibus ſine mente [3] dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis capacibus pateris. *An.* Librorum familiaritas parit inſaniam. *Ma.* An colloquia combibonum, ſcurrarum, & ſannionum, tibi non pariunt inſaniam? *An.* Imò depellunt tædium [4]. *Ma.* Qui fiat igitur, ut tam amœni confabulones mihi pariant inſaniam? *An.* Sic aiunt *Ma.* At aliud ipſa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempeſtiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus peperierunt inſaniam? *An.* Ego ſanè nollem uxorem doctam. *Ma.* At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui diſſimilis. Nam & illum mihi, & me illi chariorem, reddit eruditio. *An.* Immenſis laboribus comparatur eruditio, ac pòſt moriendum eſt. *Ma.* Dic mihi, vir egregie, ſi cras tibi moriendum eſſet, utrum malles mori ſtultior, an ſapientior? *An.* Si citra laborem contingeret, ſapientior [5]. *Ma.* Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita [6]: & tamen quicquid paratum eſt, quantiſvis laboribus comparatum eſt, hîc relinquendum eſt; cur pigeat nos in re omnium pretioſiſſima ſumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? *An.* Frequenter audivi vulgò dici, fœminam ſapientem

1 Reſpicit ad plurimas doctas, quæ non fuerunt admodum caſtæ, & quarum caput cenſenda Sappho; at fuerunt multæ doctæ & caſtæ ſimul.

2 Quoniam ſacerdotes tunc eis poſſent dicere plurima, ab aliis non intellecta, at ſic taxantur vel ipſi ſacerdotes.

3 Iſthuc obſerva.

4 Perge, præſul.

5 Supple *Mallem mori ſapientior.*

6 Secundum notiſſimum dictum, *Dii laboribus omnia vendunt.*

bis ſtultam eſſe. *Ma.* Iſthuc quidem dici ſolet, ſed à ſtultis. Fœmina, quæ verè ſapit, non videtur ſibi ſapere; contrà, quæ, cùm nihil ſapiat, ſibi videtur ſapere, ea demum bis ſtulta eſt. *An.* Neſcio quomodo ſit, ut quemadmodum clitellæ non conveniunt bovi [1], ita nec literæ mulieri. *Ma.* Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ bovi, quàm mitra [2] aſino, aut ſui. Quid ſentis de Virgine matre? *An.* Optimè. *Ma.* Nónne verſabatur in libris? *An.* Verſabatur; at non in iſtis. *Ma.* Quid igitur legebat? *An.* Horas canonicas [3]. *Ma.* Ad quem uſum? *An.* Ordinis Benedictini. *Ma.* Sit ita ſanè [4]. Quid Paula [5] & Euſtochium [6]? nonne verſabantur in Sacris libris? *An.* Verum iſthuc nunc rarum eſt. *Ma.* Sic olim rara avis [7] erat abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim principes & Cæſares eruditione non minus quàm imperio præminebant. Neque tamen uſque adeò rarum eſt, quàm tu putas: ſunt in Hiſpania, ſunt in Italia, non paucæ mulieres apprimè nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: ſunt in Anglia Moricæ [8], ſunt in Germania Bilibaldicæ & Blaureticæ. Quòd niſi caveritis vos, res eò tandem evadet, ut nos præſideamus in ſcholis theologicis, ut concionemur in templis: occupabimus mitras veſtras. *An.* Iſta Deus avertat. *Ma.* Imò veſtrum erit hoc avertere. Quod ſi pergetis, ut cœpiſtis, citiùs anſeres [9] concionaturi ſint, quàm vos mutos paſtores ferant. Videtis jam inverti mundi ſcenam: aut deponenda eſt perſona [10], aut agendæ ſunt ſuæ cuique partes. *An.* Unde incidi in hanc fœminam? Si quando viſes nos, ego te ſuavius accipiam. *Ma.* Quibus modis? *An.* Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus [11]. *Ma.* Mihi quidem jam nunc ridere libet [12].

EPI-

1 De non congruentibus dicitur proverbio, ut *clitellæ bovi*. Angl. *As a ſow doth a ſide-ſaddle.*

2 Quoniam abbates cenſu & auctoritate diſtincti, mitras habent, ſicut epiſcopi, & hic abbas ſupponitur indoctus æque ac aſinus.

3 Preces ſunt quædam, quas ex canonibus eccleſiæ Romanæ præ vulgo religioſi legere debent, ad certas horas, ſed ſic loquentem inducit Eraſmus abbatem, ut craſſam ejus indicet ignorantiam; hæ preces enim nullo modo in uſu beatæ Virginis tempore, utque res magis palam fiat, ſubjungitur ordinis Benedictini, cujus fundator Benedictus natus eſt, ut jam vidimus, 500 annos poſt Virginem, utque totum reddatur inſulſius tandem, reſponſum eſt quæſtioni *ad quem uſum.*

4 Pluſquam ironice.

5 Quæ, mortuo marito, facultates in egenos erogabat, totamque ſe literis dabat.

6 Filia fuit hujus Paulæ eruditiſſima, Hieronymoque chariſſima; hinc concludas earum tempus.

7 Res; ex Juvenali locutio, Sat. vi. 164. *Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno.*

8 Nota nobis hæc peroptime, nam *Margareta Moor* cancellarii noſtri filia, præ pietate in patrem, & literarum ſtudio; duas ſequentes mihi ignotas fateor, in cauſa ſunt forſan Latina nomina mirum in modum genuina nomina propria immutantia.

9 *Id eſt*, nos mulieres eruditæ, quas vos anſeres vocatis.

10 *The maſk.*

11 Completur his hujus abbatis character, & ſub eo omnium præſulum in ignorantia verſantium, & deliciis deditorum.

12 Scil. cùm videam in te tam indigna tuo charactere.

EPITHALAMIUM PETRI ÆGIDII [1].

ARGUMENTUM.

Muſæ & Gratiæ Petri Ægidii epithalamia canentes deſcribuntur. Alypius vidit novem Muſas cum tribus Gratiis è nemore prodeuntes, quas Balbinus videre nequit; proficiſcuntur Antuerpiam ad nuptias Ægidii, quibus felicitatem omnem apprecantur; ne quid iræ tediive illis poſſit oboriri. Quæ nuptiæ Gratiis iratis coëant. Carmina votiva.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

Al. DEum immortalem! quod ego novum ſpectaculum hîc video? *Ba.* Aut tu vides quod nuſquam eſt, aut mei parum proſpiciunt oculi. *Al.* Atqui mirum ſpectaculum eſt & amabile. *Ba.* Enecas: dic, ubi vides? *Al.* Ad lævam in hoc colle nemoroſo. *Ba.* Collem video. *Al.* Non vides puellarum chorum? *Ba.* Quid tibi venit in mentem, ut nos ad iſtum modum ludos facias? Ego nè muſcam quidem puellam uſquam conſpicor. *Al.* Tace: prodeunt è nemore. Papæ, qui nitor, quæ gratia? non humanum eſt hoc ſpectaculum. *Ba.* Quæ hunc agitant intemperiæ? *Al.* Agnoſco; novem ſunt Muſæ, cum tribus Gratiis [2]; demiror quid agant; nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes ſunt redimitæ lauro; & ſuum quæque gerit organum. Porrò Gratiæ quàm amabiliter ſibi hærent! quàm decet nullo adſtricta cingulo veſtis, ac liberis diffluens laciniis! *Ba.* At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quàm te. *Al.* Imò neminem vidiſti me feliciorem. *Ba.* Cur hîc ſolus habes oculos? *Al.* Quia non bibiſti ex fonte Muſarum [3]: nam his ſolis conſpicuæ ſunt Muſæ. *Ba.* Ego affatim hauſi è fonte Scoti [4]. *Al.* Non ille fons eſt Muſarum, ſed lacus ranarum [5]. *Ba.* Non potes efficere, ut & ipſe videam hoc ſpectaculi? *Al.* Poſſem, ſiquidem adeſſet laurus: nam liquor è fonte limpido, ramo lauri aſperſus, oculos reddit hujuſmodi ſpectaculorum perſpicaces [6]. *Ba.* Ecce laurus: ecce fonticulus. *Al.* Commodum profectò. *Ba.* Aſperge [7]. *Al.* Intende: vidéſne? *Ba.* Quantum antea. Aſperge rurſus. *Al.* Jámne vides? *Ba.* Tantundem. Aſperge copioſiùs. *Al.* Jam vides, opinor. *Ba.* Imò vix te video. *Al.* Miſer quàm penitus oculos tuos obſedit

1 Buſlidii, vel Buſlidiani, Eraſmo amiciſſimi, ac eruditiſſimi, qui tunc degebat Antuerpiæ.

2 De Muſis jam, quæ novem, & earum nomina videbis in hoc ipſo colloquio; Gratiæ vero ſunt tres, Aglaia, Thalia, & Euphroſyne. Porrò præſens commentum, de earum hîc viſione, res eſt pluſquam licita in pari caſu.

3 Hippocrene, per cujus hauſtum quivis fiebat poëta, vel idoneus ad commenta poetica facienda; fons autem erat in Boëtia, fingiturque à poëtis ex ungulæ equi Pegaſi ictu è terra exfiluiſſe, quod indicat Perſius in prologo, *Nec fonte labra prolui Caballino.*

4 Ad quid hic Scotus niſi ridendi causâ? & quod nomen relationem habeat cum tenebris, σκότος enim ſunt tenebræ.

5 Quoniam ranæ vocem fere nunquam emittunt niſi nocte ſeu in tenebris, ἐν σκότῳ, quaſi *in Scot.*

6 Commenta ſunt hæc poëtarum.

7 *Me* ſcil.

τὸ σκότος [1]! Hæc ars vel aurigæ [2] daret oculos. Verùm non eſt quod crucieris: præſtiterit fortaſſe non videre, nè tali præmio videas Muſas, quali Actæon [3] vidit Dianam. Periculum enim eſſet, nè te vertant in hiſtricem, aut aprum ſilveſtrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo nè obſtrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. Χαίρετε, τρισπόθητοι θεαί [4] Καὶ σὺ μάλα χαῖρε, φιλόμυσε [5]. *Al.* Quid vellicas? *Ba.* Non præſtas quod promiſeras. *Al.* An non audis? *Ba.* Audio, ſed velut aſinus lyram [6]. *Al.* Loquar igitur Latinè. Quonam eſt iter tam cultis, tamque alacribus? Num inviſitis Lovanienſium academiam? *Mu.* Bona verba. *Al.* Quam ob rem? *Mu.* Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt aſini, oblactiunt cameli, obſtrepunt graculi, obgarriunt [7] picæ? *Al.* Atqui ſunt & illic quibus veſtrum numen eſt venerandum. *Mu.* Scimus: eoque poſt annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta ſeculorum periodus diem illum fatalem [8] advexit. Erit enim qui [9] illic nobis amœnum exſtruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac ſanctius. *Al.* Non eſt fas ſcire quiſnam tantum decus invecturus ſit noſtræ ditioni? *Mu.* Tibi fas eſt, noſtrorum ſacrorum myſtæ. Non dubium eſt, quin tibi notum ſit toto orbe celebre Buſlidianorum nomen. *Al.* Heroicum genus nominâſti, & ornandis ſummorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciſcum Buſlidium Beſontinæ [10] eccleſiæ præſulem, qui unus non unum Neſtorem [11] præſtitit Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, qui major futurus eſt, patri [12]? *Mu.* O felices nos, niſi fata virum

1 Tenebræ,

2 *An old coachman.* Quoniam aurigæ tantu impetu iter perſequuntur, ut oculis uti non videantur.

3 *Id eſt,* vertaris in cervum, ſiquidem, ut habetur apud Ovidium Met. lib. iii. cùm Actæon vidiſſet Dianam nudam, ex deæ indignatione in cervum converſus eſt, & à canibus dilaniatus.

4 Avete optatiſſimæ deæ.

5 Et tu multum ave, Muſarum amator.

6 *Id eſt,* nullo modo; lyræ ſonum enim non diſcernit aſinus. Proverbialis eſt locutio intellectu facillima, maximeque congrua.

7 Verba ſunt clamori horum animalium propria, ſed quatuor ex his Eraſmus præpoſuit præpoſitionem *ob*, quæ non ſic videre eſt in dictionariis, ut augeret ingratam ideam, quam nobis ſuggerere vult quorundam Lovanienſum doctorum, quos contemnebat, & forſan nomina eorum horum animalium nominibus erant affinia; unus certe ex his, ut jam vidimus, vocabatur *Camel* vel *Chameau*, alius *Geay*, credo, quod eſt *Graculus*, & forſan alii tres vocabantur ſimilis ſpeciei nominibus, quæ certo non novi.

8 *Id eſt,* a fatis decretum.

9 Perge, & videbis quis ille ſit.

10 *Of Beſanton,* urbis principis Burgundiæ comitatûs.

11 Conſiliarium prudentiſſimum; ſic enim audit Neſtor triſeclus apud Homerum.

12 Ut hæc omnia paucis expediam, Philippus, de quo hîc agitur, fuit primus nominis archidux Auſtriæ, dux Brabantiæ, Hollandiæquæ comes, filius imperatoris Maximiliani ex Maria Burgundicarum ditionum hærede, duxitque uxorem Joannam Ferdi-

virum illum terris invidiſſent? Quantus erat ille Mecænas [1] honeſtorum ſtudiorum! quàm candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium [2], admirabili judicio prudentiáque virum & Hieronymum [3]. *Al.* Hieronymum novimus, omni literarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. *Mu.* Nec eum fata longævum eſſe patientur, tametſi nemo dignior eſt immortalitate. *Al.* Unde iſta nôſtis? *Mu.* Apollo nobis denarravit [4]. *Al.* Quænam eſt iſta fatorum invidia, ut optima quæque protinus ſubducant [5]? *Mu.* Id quidem non eſt hujus temporis philoſophari: ſed Hieronymus hîc ſumma cum laude moriens, univerſas opes ſuas deſtinabit inſtituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitùs tres linguas eruditiſſimi viri profitebuntur [6]. Ea res magnum ornamentum adjunget & ſtudiis, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter verſabimur Lovanii. *Al.* Quo nunc igitur eſt iter? *Mu.* Antuerpiam. *Al.* Muſæ & Gratiæ ad mercatum [7]? *Mu.* Nequaquam; imò ad nuptias. *Al.* Quid virginibus cum nuptiis? *Mu.* Ad tales nuptias non eſt indecorum ire virgines. *Al.* Quas igitur nuptias narras? *Mu.* Sanctas, puras, caſtas, ad quas non puderet ipſam adire Palladem [8], & arbitror adfuturam. *Al.* Non eſt fas ſcire ſponſi nomen & ſponſæ? *Mu.* Arbitror tibi non ignotum eſſe candidiſſimum [9] illum juvenem, & omnibus politioris literaturæ deliciis expoliſſimum, Petrum Ægidium. *Al.* Gemmam nominâſti, non hominem. *Mu.* Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipſo digna Apolline [10]. *Al.* Ille quidem veſtri cultor eximius à teneris annis fuit. *Mu.* Huic igitur canemus epithalamium. *Al.* Et ſaltabunt Gratiæ [11]? *Mu* Non modo ſaltabunt, verùm etiam duo candidiſſima pectora indiſſolubilibus mutuæ benevolentiæ nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos poſſit incidere vel iræ, vel tædii [12]. Illa perpetuùm nihil audiet, niſi, *mea lux:* ille viciſſim nihil, niſi *anime mi.* Atque huic jucunditati nè ſenectus quidem quicquam detrahet, imò potius adjunget aliquid. *Al.* Demirarer, ſi, qui

Ferdinandi Hiſpaniarum regis filiam, ex qua Carolum, de quo nunc, genuit, qui dictus poſtea Carolus quintus, quintus quippe hujus nominis Germaniæ imperator, & dicitur nunc futurus major patre vel avo, ſiquidem per avum & patrem hæres Auſtriacanarum ditionum, per avam & patrem Burgundicarum, per matrem Hiſpanicarum.

1 Fautor; ut jam vidimus.

2 Cujus nunc epithalamium.

3 Ad quem ſcripſit Eraſmus quæ vidimus pag. 213. num 2. de Julio ſecundo papa, qui antea Julianus *de la Rovere.*

4 Apollo enim futura prædicebat.

5 Vulgata eſt hominum querela.

6 Factum eſt.

7 Quoniam, ut vidimus, Antuerpia erat tunc totius Europæ emporium.

8 Dearum caſtiſſimam, ſemperque virginem.

9 Puriſſimis moribus.

10 Divorum ſiquidem pulcherrimo.

11 Saltare enim Gratiis à poetis tribuitur, hinc Horatius, Od. i. 4, 6. *Junctæque Nymphis Gratiæ decentes, alterno terram quatiunt pede.*

12 Exoptandum hoc credo non ſperandum, ut ſunt res mortalium.

qui ſic vivunt, poſſint ſeneſcere. *Mu.* Rectè mones: nam maturitas erit potius, quàm ſenectus. *Al.* Atqui novi permultos, quibus intra menſes tres iſtæ verborum blanditiæ longè in diverſum verſæ ſunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant diſci & quadrulæ [1]; maritus, pro *anime mi*, audiebat *fungus*, *lagena*, *ſpongia*: uxor *ſcropha*, *Acco* [2], *Vomica*. *Mu.* Vera prædicas: ſed iſtiuſmodi nuptiæ Gratiis iratis coierant; hîc perpetuò morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. *Al.* Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. *Mu.* Tam raras virtutes rara decet felicitas. *Al.* Quid? coibunt nuptiæ abſque Junone [3] & Venere? *Mu.* Juno quidem non aderit, rixoſa dea [4], & cui rarò benè convenit cum ſuo Jove [5]. Ne Venus quidem illa terreſtris & ebrioſa; verùm altera illa cœleſtis [6], quæ conciliat formas animorum. *Al.* Proinde ſterile matrimonium mihi narras. *Ma.* Nequaquam; imò feliciſſimè fœcundum. *Al.* Quid illa cœleſtis gignit, niſi animos? *Mu.* Imò addit & corpora, ſed ipſis animis morigera, perinde quaſi gemmeo myrothecio [7] indas opobalſamum. *Al.* Ubinam eſt ea? *Mu.* En tibi procul adventat. *Al.* Video: Deum immortalem, qui fulgor! quæ formæ majeſtas! ad hanc quidem altera Venus invenuſta eſt. *Mu.* Vides quàm modeſti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera dementat animos mortalium, ſed oculatiſſimi: nec habent inſanas faces, ſed ignes placidiſſimos, nec habent plumbeas cuſpides, quibus immittunt odium amantis, ac miſeros animos amore non mutuo diſcruciant [8]. *Al.* Planè matrem referunt. O felicem illam domum, & ſuperis egregiè charam! Cæterum licétne audire epithalamium carmen, quod illi deſtinaſtis? *Mu.* Imò rogamus, ut libeat audire.

CLIO [9].

Candida laurigero [10] *nubit Cornelia Petro,*
Auſpiciis adſint numina dextra bonis.

MELPOMENE.

Contingat illis turturum [11] *concordia,*
Corniculæ vivacitas [12].

THALIA.

1 Frequentius hoc.

2 *Id eſt*, ſtupida, ſiquidem nomen eſt mulieris, quæ ſuam imaginem alloquebatur in ſpeculo.

3 Juno enim nuptiis adeſſe ferebatur, hinc paſſim apud poëtas vocatur *pronuba Juno*.

4 Propter hanc rationem adeſt frequentiùs, quam par ſit.

5 Ovidium legas, pluſquam verum invenies.

6 Duas enim Socrates & Plato Veneres faciunt, ſicut & duos Cupidines, & non ſine cauſa.

7 Vas eſt.

8 Vide pag. 127.

9 Hæc hîc recenſetur Muſarum prima, octo reliquæ ſubſequuntur.

10 Supponitur enim Ægidius, & poëta, & literarum amator.

11 Nobilitata enim hæc avis præ diuturnitate amoris in comparem.

12 Longa vita; dicitur enim hæc avis diu vivere, præ omnibus avibus.

THALIA.

Ille charitate [1] *Gracchum Tiberium* [2] *præceſſerit,*
Qui ſuæ vitam antepoſuit conjugis Corneliæ.

EUTERPE.

Illa charitate ſuperet conjugem [3] *Admeti ducis,*
Quæ volens mortem mariti morte mutavit ſua.

TERPSICHORE.

Ille non flagret leviore flammâ,
Attamen fato meliore, quàm olim,
Plancius [4] *raptæ ſociæ gravatus*
Eſſe ſuperſtes.

ERATO.

Illa non flagres leviore flammâ,
Attamen longe meliora fato,
Caſta quàm ſanctum [5] *deamavit olim*
Porcia [6] *Brutum.*

CALLIOPE.

Sponſum moribus undiquaque ſanctis,
Nec Naſica [7] *probatus antecellat.*

URANIA.

Uxor moribus undiquaque caſtis
Vincat Sulpitiam [8] *Paterculanam.*

POLYHYMNIA.

Laudetur ſimili prole puerpera,
Accreſcat domui res ſimul & decus,
Sed livore vacet, ſi fieri poteſt,
Factis egregiis debita gloria.

Al.

1 Amore.

2 Videre eſt in Plutarcho de hoc Tiberio Graccho, quod cùm ab hariolis accepiſſet, neceſſe eſſe, ut ex duobus anguibus ſecum in lecto, alterum interficeret, alterum dimitteret, ſi marem interficeret, moreretur ipſe, ſi fœminam, uxor; marem maluit interficere, ſicque paulo pòſt mortuus eſt.

3 Videre eſt apud Valerium Maximum, lib. iii. cap. iv. quod Alceſte, Admeti Theſſalorum regis uxor, ex oraculo ſeſe morti obtulerit, ut maritus revaleſceret.

4 Rurſus apud eundem Valerium videbis, lib. iv. cap. vi. quòd Plancus vel Plancius contemplans uxorem rogo impoſitam, ita tali viſu commotus fuerit, ut ſeipſum gladio interfecerit, dehinc humatus eſt ab amicis cum dilecta conjuge Oreſtilla.

5 Venerandum.

6 Omnibus fere notus eſt exitus Porciæ, filiæ Catonis & uxoris Bruti, quæ victo extinctoque Philippis Bruto marito, ferro negato, ardentes carbones hauſit, quibus mortem ſibi conſcivit.

7 Scipio Naſica, qui à ſenatu Romanorum judicatus eſt optimus, ſoluſque dignus, qui matrem deorum quæ nuper advecta erat Romam, apud ſe reciperet.

8 Legitur enim apud Livium, de hac filia Paterculi, uxore Fulvii Flacci, quòd ob pudicitiam delecta ſit è centum matronis, ad dedicandam Romæ Veneris ſimulachrum.

Al. Prorſus inviderem illi Petro Ægidio, niſi tantus eſſet hominis candor, ut ipſe nemini poſſit invidere. *Mu.* Sed jam tempus eſt, ut cœptum carpamus iter. *Al.* Nunquid eſt quod interim velitis renunciari Lovanium? *Mu.* Ut noſtro nomine ſalutes amicos omnes candidos, ac noſtri ſtudioſos, ſed præ cæteris vetuſtiſſimum noſtri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borſalum. *Al.* Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? *Mu.* Dicam in aurem [1]. *Al.* Res non eſt magni ſumptus, itaque fiet quàm primùm.

EXORCISMUS, SIVE SPECTRUM.

ARGUMENTUM.

Exorciſmus, ſive Spectrum, impoſtorum technas detegit, qui credulis & ſimplicibus illudunt, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, voceſque divinas. Polus fuit auctor rumoris, ſpectrum exaudiri animæ cujuſpiam in fundis ſuis miſerè ejulantis (fingit alias ſe videre media jam luce draconem in cœlo; quod idem aliis etiam perſuaſit) & Fauno ſacerdoti, parocho villæ vicinæ, facile ſuadet, ut iſtius rei certitudinem experiatur. Qui annuit, & exorciſmum parat. Polus conſcendit equum nigrum, ignem jactat, & variis dolis credulum Faunum alioſque viros parum naſutos, fallit egregie.

THOMAS, ANSELMUS.

Th. QUid eſt bonæ rei, quòd tecum rides tam ſuaviter, quaſi theſaurum nactus ſis? *An.* Non procul aberrat à ſcopo tua divinatio. *Th.* At non imperties ſodali quicquid iſthuc eſt boni? *An.* Imò jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus ſinum effunderem hoc meum gaudium. *Th.* Age igitur, imperti. *An.* Audivi modo fabulam lepidiſſimam, quam jures eſſe comicum figmentum, niſi mihi locus, perſonæ, totaque res eſſet tam nota, quàm tu notus es mihi. *Th.* Audire geſtio. *An.* Nôſtine Polum [2] Fauni generum? *Th.* Maximè. *An.* Is eſt & auctor & actor hujus fabulæ. *Th.* Facilè crediderim. Nam ille vel abſque perſona [3] poſſit quamvis agere fabulam [4]. *An.* Sic eſt. Nôſti, opinor, & prædium quod habet non ita procul à Londino? *Th.* Phy: non ſemel illic compotavimus. *An.* Agnoſcis igitur viam utrinque arboribus pari digeſtis intervallo ſeptam. *Th.* Ad lævam ædium partem, altero fere baliſtæ jactu. *An.* Tenes. Alterum viæ latus habet alveum ſiccum, dumis ac vepribus

1 Bis jam ſimile vidiſti, ſic utitur auctor cùm nihil vult dicere, aut habet dicendum aliquid quod taceri tutius eſt; probabile eſt enim cæteros non nominatos ipſi non admodum fuiſſe cordi, eſſeque illos porcos obgrunnientes, &c. quos jam vidiſti in hoc colloquio.

2 *Pool* apud nos nomen ſatis notum; Anglia noſtra ergo eſt ſcena fabulæ, mihi probabile tamen, totum eſſe commentum ingenioſum, quòd ad locum, nomina perſonarum, & circumſtantias quaſdam; at cum innumera ſimilia evenerint, & alibi & apud nos, non admodum inficiar, ſi quis contendat veram eſſe in omnibus hiſtoriam.

3 *A Maſk.*

4 Vox æquivoca eſt, eſt enim vel hiſtoria vera, vel hiſtoria confiſta, vel comœdia; hîc comœdia eſt.

pribus obſitum : è ponticulo iter eſt in apertam planitiem. *Th.* Memini. *An.* Jampridem vagabatur rumor ac fabula, per ejus loci ruſticos, juxta ponticulum hunc obſervari ſpectrum quoddam, cujus ſubinde exaudirentur miſerandi ejulatus : ſuſpicabantur animam eſſe cujuſpiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. *Th.* Quis auctor erat iſtius rumoris ? *An.* Quis, niſi Polus ? Hoc proœmium præſtruxerat ſuæ fabulæ. *Th.* Quid iſti venit in mentem, ut iſta confingeret ? *An.* Neſcio, niſi quia ſic eſt hominis ingenium ; gaudet hujuſmodi commentis ludere ſtultitiam populi. Dicam quid nuper deſignârit hujus generis. Simul equitabamus aliquam multi Richemondam [1] ; inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mirè ſerenum, nec ullâ uſquam nubeculâ ſuffuſcatum. Ibi Polus, intentis in cœlum oculis, ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine crucis : & vultu ad ſtuporem compoſito, ita ſecum : *Deum immortalem, quid ego video !* Rogantibus qui proximè equitabant, quid videret, rurſùs obſignans ſe majore cruce : *Avertat*, inquit, *clementiſſimus Deus hoc oſtentum !* Cùm inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonſtrans cœli locum, *Nonne*, inquit, *videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retortâ ?* Cùm negarent ſe videre, atque ille juſſiſſet, oculos intenderent, ac locum ſubinde commonſtraret, tandem unus quiſpiam, nè videretur parum oculatus, affirmavit ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter : pudebat enim non videre quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis ? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale portentum apparuiſſe. Mirum autem, quantum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui, quid ſibi vellet hoc oſtentum, interpretarentur ſeriò [2]. Horum ſtultitiâ, ille qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. *Th.* Agnoſco hominis ingenium. Sed redi ad ſpectrum. *An.* Interea commodùm divertit ad Polum Faunus quidam ſacerdos, ex eorum genere, quibus non ſatis eſt appellari Latinè regulares, niſi Græce cognomen [3] idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is ſibi non vulgariter videbatur ſapere, præſertim in rebus ſacris. *Th.* Intelligo ; repertus eſt actor fabulæ. *An.* Super cœnam ortus eſt ſermo de rumore ſpectri. Cum Polus ſentiret Fauno rumorem hunc non ſolum auditum eſſe, verùm etiam creditum ; cœpit hominem obteſtari,

1 Credo, non eſſe vicum illum Londino proximum, nunc & antehac notiſſimum, nobilem præſertim propter regiam Henrici ſeptimi ; ſed urbem olim notiſſimam, atque amplæ negotiationis apud nos Anglos, in ſeptentrionali parte regionis, quam vocamus *Yorkſhire*.

2 Nota & certa fit res, antequam de cauſa vel de ratione ejus inquiras.

3 *Id eſt*, qui velint vocari *Canonici* à Græca voce κανὼν, quæ eſt regula ; ſed recorderis, lector, hunc plurimorum apud nos, & alibi, Græcorum nominum pruritum, quem ingenuè taxârunt auctores quidam recentiores, forſan enim hoc nobis erit uſui alicubi.

teſtari, vir doctus ac pius ſuccurreret animulæ tam dira patienti: &, Si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miſerum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certior. *Th.* Quid deinde? *An.* Cœnâ peractâ, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cùm jam tenebræ ſuſtuliſſent certum de rebus judicium, tandem audit miſerandos gemitus: hos Polus artifex mirè effingebat, abditus illic in vepreto, adhibitâ ad id ollâ fictili: quo vox è cavo reddita, lugubriùs quiddam ſonaret. *Th.* Hæc fabula, ut video, vincit Phaſma Menandri [1]. *An.* Magis iſthac dices, ſi totam audieris. Faunus domum ſe recepit, narrare cupiens quid audiſſet. Polus aliâ viâ compendiariâ jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit [2], quo res eſſet admirabilior. *Th.* Poterat interim Polus tenere riſum? *An.* Illéne? Vultum habet in manu [3]. Dixiſſes rem ſeriò agi. Tandem Faunus, vehementer obteſtante Polo, ſuſcepit negotium exorciſmi, ac totam eam noctem agit inſomnem, dum diſpicit quibus modis rem aggrederetur tutò: nam ſibi quoque miſerè metuebat. Primùm itaque congeſti ſunt exorciſini [4] efficaciſſimi, & additi novi nonnulli, per viſcera beatæ Mariæ, per oſſa beatæ Werenfridæ [5]. Deinde delectus eſt locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus eſt circulus [6] ſatis amplus, qui crebras haberet cruces, variaſquè notulas, Hæc omnia peragebantur verbis conceptis [7]. Adhibitum eſt vas ingens, plenum aquæ conſecratæ [8]. Addita eſt in collum ſacra ſtola [9], quam vocant, unde pendebat initium Evangelii ſecundum Joannem [10]. In loculis habebat cerulam, à Romano pontifice quotannis conſecrari ſolitam, quæ vulgò dicitur *Agnus Dei* [11]. His armis olim ſe muniebant

1 Comœdia eſt hujus Græci poëtæ, ex quo nihil habemus niſi fragmenta, habet autem fabula hunc titulum *Phaſma*, quoniam Phaſma, ſeu Spectrum, in ea ſupponebatur, quod erat totius fabulæ ratio.

2 Sic ordinario fit.

3 *Id eſt*, induit quemcunque vultum velit; maximè elegans eſt & congrua locutio.

4 *Id eſt*, exorciſmorum formulæ quas omnes credam æque efficaces, at non ita ſentiunt ſuperſtitioſi, vel ſentire videntur impoſtores.

5 Olim credo in honore apud nos Anglos, quamvis exteris parum nota ſit; ſed obſerves, quæſo, ridicula hæc, *viſcera beatæ Mariæ, oſſa Werenfridæ*, ratio in promptu eſt, ſiquidem efficaciores formulæ creduntur, quo barbariores.

6 Magicus eſt mos, atque idem dicendum de cruce & notulis, valde, ſicut & circulus, contra dæmonas efficacibus.

7 Id eſt, *uſing a certain ſet or form of words for every thing*, iſthuc enim ſi non obſerves bene, nullus ſit exorciſmus.

8 Utpote rei perquam efficacis.

9 Ut diabolus nôſſet bene cum quo haberet rem.

10 Abutuntur, credo, in hunc uſum hac ſacræ Scripturæ parte, præ alia quavis, quoniam in ea ſublimiter, magnifice, & veluti ex abrupto, ſermo fiat de verbo Dei, quo omnia peracta ſunt.

11. Sic vocatur, quoniam in hac cerula depingitur Chriſtus, ſub agni imagine, ſola lepida res, & non portentoſa, in toto opere.

bant adverſus noxios dæmones, priuſquam illis Franciſci cuculla cœpit eſſe formidabilis [1]. Hæc omnia procurata ſunt, nè, ſi ſpiritus malus eſſet, impetum faceret in exorciſtam. Nèc tamen auſus eſt ſe ſolum huic circulo committere: ſed decretum eſt, adhibendum eſſe ſacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, nè, ſi naſutior adjunctus fuiſſet, proderetur fabulæ myſterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit; ſic enim poſtulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Poſtridie rebus omnibus ritè præparatis, ſub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præceſſerat, è vepreto gemit miſerabiliter. Faunus auſpicatur exorciſmum. Interim Polus clam per tenebras ſubducit ſe in villam proximam. Illinc abducit aliam perſonam fabulæ: nec enim poterat niſi per multos agi. *Th.* Quid faciunt? *An.* Conſcendunt equos nigros, ignem occultum ſecum ferunt. Ubi non procul abeſſent à circulo, ignem oſtentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. *Th.* Quantum operæ ſumpſit Polus ille, ut falleret! *An.* Sic eſt homo. Verùm ea res propemodum peſſimè ceſſerat illis. *Th.* Quî ſic? *An.* Nam equi ſubitò prolato igne conſternati, parum abfuit quin & ſe præcipitarent, & ſeſſores. Habes primum actum fabulæ. Ubi reditum eſt in colloquium, Polus, velut ignarus omnium, rogat quid eſſet actum. Ibi Faunus narrat ſibi conſpectos duos teterrimos cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribûs ſpirantes ignem; qui tentâſſent ingredi circulum, verùm efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cùm accreviſſet animus [2] Fauno, poſtero die ſummo cum apparatu rediit in circulum: cúmque diu multis obteſtationibus provocâſſet ſpectrum, Polus rurſum cum collega ſuo procul oſtendit ſeſe ex equis atris horrendo fremitu, quaſi cuperent irrumpere in circulum. *Th.* Nihil habebant ignis? *An.* Nihil; nam id malè ceſſerat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque ſe proripit, velut abacti exorciſmis Fauni, ſacerdotem utrumque, unà cum vaſe quod habebant aquæ ſacræ plenum, provolvunt in terram. *Th.* Hoc præmii tulit pro ſua actione parochus? *An.* Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quàm deſerere cœptam fabulam. His ita geſtis, ubi reditum eſt ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuiſſet in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem ſuis verbis profligâſſet: jamque certam conceperat fiduciam, nullum eſſe tam noxium aut impudentem dæmonem, qui poſſet in circulum irrumpere. *Th.* Faunus ille non multum abeſt à fatuo [3]. *An.* Nihil adhuc audîſti. Hucuſque progreſſa fabula,

1 Quidam enim ex ejus ordine monachi nos veriſſime & utiliſſime edocuerunt, cucullam hanc dæmonibus eſſe præ omni aqua conſecrata formidabilem, imò vel præ ipſa cruce.

2 *Received new encouragement.*

3 Certè non, neque re, neque nomine.

ſabulæ, commodùm ſupervenit Poli gener : nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut ſcis, ingenio mire feſtivo. *Th.* Scio, nec abhorrens ab hujuſmodi jocis, *An.* Abhorrens ? Nullum ille vadimonium non deſereret [1], ſi talis vel ſpectanda, vel agenda eſſet, fabula. Huic ſocer rem omnem denarrat ; atque illi delegat partes ut animam [2] agat. Sumit ornatum, ac lubens ; convolvit ſe linteo, quemadmodum apud nos ſolent funera [3] : habet prunam [4] vivam in teſta, quæ per linteum reddebat ſpeciem incendii. Sub noctem itum eſt ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit [5] exorciſmos omnes. Tandem procul inter vepretum oſtendit ſeſe anima, ſubinde oſtentans ignem, ac miſere ſuſpirans. Hanc cùm Faunus obteſtaretur, ut eloqueretur quiſnam eſſet, ſubitò proſiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu : Nihil, inquit, tibi juris eſt in hanc animam ; mea eſt : ac ſubinde procurrit uſque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorciſtam ; moxque velut ſubmotus verbis exorciſmi, & vi aquæ ſacræ, quam illi multam aſperſit, retroceſſit. Tandem abacto pædagogo [6] dæmone, naſcitur dialogiſmus Fauni cum anima. Percontanti, & obteſtanti, reſpondit ſe eſſe animam hominis Chriſtiani. Rogata, quo nomine vocaretur, reſpondit, *Faunus* ; Faunus inquit, idem mihi nomen eſt. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis eſſe cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cùm Faunus multa percontaretur, nè diutina confabulatio proderet fucum, ſubducebat ſeſe anima, negans ſibi fas eſſe diutius colloqui, quòd tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni ; pollicita tamen eſt ſeſe poſtridie redituram, horâ quâ fas eſſet. Rurſus convenitur in ædibus Poli, qui choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorciſta, quid eſſet geſtum, nonnulla etiam admentiens, quæ ſibi tamen perſuadebat eſſe vera. Adeò favebat negotio, quod agebatur. Jam hoc compertum erat, ſcilicet, animam eſſe Chriſtianam, quæ ſub inclementiſſimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorciſmo proximo ridiculum quiddam accidit. *Th.* Obſecro, quidnam ? *An.* Cùm Faunus evocâſſet animam, Polus, qui dæmonem agebat, prorſus ſic affiliit, quaſi intra circulum irrupturus ; cúmque contrà Faunus pugnaret exorciſmis, multámque vim aquæ aſpergeret, tandem exclamat dæmon, ſe ne pili quidem facere iſta omnia : *Rem*, inquit, *habuiſti cum puella ; mei juris es.* Id cùm Polus joco diceret, tamen forte

1 *He would leave the moſt important buſineſs.*

2 *Id eſt*, ut agat veluti ſi eſſet anima mortui cruciata.

3 *Mortuorum corpora* ; & ſubauditur *adornari.*

4 Veluti concomitationem eorum qui ſunt in gehenna, vel ſaltem ſub cacodæmonis imperio.

5 *Uttereth.*

6 Principe vel domino animæ ; quoniam in tali caſu talem dæmonem animam comitari ſupponitur.

forte fortuna verum dixiſſe viſus eſt: nam exorciſta hoc dicto tactus, illico recepit ſe in centrum circuli, & neſcio quid immuſſavit [1] in aurem parocho. Id Polus ſentiens, recepit ſeſe [2]; nè quid audiret, quod audire fas non eſſet [3]. *Th.* Sanè Polus religioſum ac verecundum agebat dæmonem. *An.* Sic eſt, reprehendi poterat actio, quòd parum meminiſſet decori. Exaudivit tamen parochi vocem, indicentis ſatisfactionem [4]. *Th.* Quam? *An.* Ut ter diceret precationem Dominicam; ex hoc conjiciebat, illum ter habuiſſe rem eâdem nocte. *Th.* Hoc ſanè regularis ille præter regulam [5]. *An.* Homines ſunt, & lapſus erat humanus. *Th.* Perge, quid deinde factum? *An.* Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultrò provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Fefelliſti me, inquiens: ſi ſapuiſſem, non monuiſſem te. Perſuaſum eſt hoc multis, quæ ſemel ſacerdoti confeſſus ſis, prorſus abolita eſſe è memoria dæmonis [6], nè poſſit opprobrare. *Th.* Jocum planè ridiculum narras. *An.* Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum eſt cum anima. Summa huc evaſit. Roganti exorciſtæ, num quâ viâ poſſet à cruciatu liberari; reſpondit illa, poſſe, ſi pecunia, quam reliquiſſet fraude partam, reſtitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, ſi per bonos viros diſpenſaretur in pios uſus? Reſpondit, & hoc profuturum. Hîc exhilaratus exorciſta, ſummâ diligentiâ percontatus eſt, quanta eſſet ſumma. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus hic defoſſus eſſet. Præſcripſit in quos uſus vellet impendi. *Th.* In quos? *An.* Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri [7], alter iret ſalutatum Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu, qui eſt Treviris. Deinde per aliquot monaſteria magna vis pſalteriorum ac miſſaram peragetur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret. Jam totus erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore devorârat.

1 Verbum non reperies in tuo *Littleton*, ſed ſignificat, ſubmiſsâ voce dixit in aurem, uti faciunt qui confitentur.

2 *Retired.*

3 Siquidem hæc immuſſatio erat veluti confeſſio, quam audire nefas apud pontificios.

4 *Id eſt*, declarantis, & injungentis Fauno quid faceret, ut abſolutionem ratam quam ipſi dabat mererétur, hoc enim pontificii vocant ſatisfactionem.

5 Sine dubio; ſed regulares irregularia facere non eſt novum.

6 Non minus hinc enim ſolatii quàm ex certiſſimâ ipſius Dei remiſſione, et rideas quantum voles, Eraſme, talibus adhuc paſcitur populus.

7 *Id eſt*, adiret templum Romæ Petro dicatum; de Compoſtella & Compoſtellano jam. Treviri vero eſt *Treves* vel *Trier*, urbs ad Moſellam, ipsâ Româ antiquior, ubi pecten Salvatoris, inter alias hujus farinæ reliquias, aſſervari dicitur; nunc ſi quis ſalſius peregrinationes religionis ergo, & reliquias ridere velit, faciat, quæſo. At cantiones, & miſſæ in defunctorum gratiam, non minus irriſorie ſine meta tractantur.

Th. Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter male audiunt ſacerdotes. *An.* Ubi nihil eſſet omiſſum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta ſubmonitus à Polo, cœpit animam de curioſis artibus percontari, de alcumiſtica, deque magia. Et ad hæc anima quædam reſpondit pro tempore, cæterum pollicita ſe plura indicaturam, ſimul atque illius operâ liberata fuiſſet à pædagogo dæmone. Sit hic, ſi videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique ſeriò prædicare rem prodigioſam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monaſteriis magnifica quædam: & omninò nihil jam humile loquebatur. Audiit locum, reperit ſigna, non auſus tamen eſt effodere theſaurum, quòd anima injeciſſet ſcrupulum, ingenti periculo facturum, ſi priùs, quàm eſſent peractæ miſſæ, theſaurus attingeretur. Jam multis naſutioribus [1] ſubolebat fucus. Cùm tamen ille nuſquam non deprædicaret ſuam ſtultitiam, clam admonitus eſt ab amicis, præſertim ab abbate ſuo, ne, qui hactenus habitus eſſet vir prudens, nunc diverſum de ſe ſpecimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem eſſe ſeriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter ſpectra & malos genios nihil ſomniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipſam faciem, quæ ſic pallebat, ſic erat extenuata, ſic dejecta, ut larvam eſſe diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio ſuccurſum fuiſſet. *Th.* Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. *An.* Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujuſmodi technam commenti ſunt. Effinxerunt epiſtolam raris [2] literis deſcriptam, idque non in chartis vulgaribus, ſed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, ſubrubentibus, ut ſcis, luto [3]. Epiſtolæ ſententia hæc erat: *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori ſuo optimo ſalutem æternam. Non eſt, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio macerem; reſpexit Deus animi tui piam voluntatem; & illius merito me liberavit à ſuppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Auguſtinum, qui proximus eſt apoſtolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas ſuaviter. Datum è cælo empyreo, Idibus Septembribus, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo octavo, ſub ſigillo annuli mei.* Hæc epiſtola clam poſita eſt in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ ſubornatus eſt, qui eum ſubmoneret de re, quaſi caſu deprehenſa. Nunc eam circumfert epiſtolam, & oſtentat ceu rem ſacram: nihilque

1 *Of the wiſer ſort of people.*

2 *Id eſt,* raræ formæ, & ſpeciei; iſthuc obſervamus, quoniam vox poteſt aliter accipi, ſi nôris Virgilii verſum, *Apparent rari nantes in gurgite vaſto. Rari* enim ibi ſunt, *pauci & diſtantes ab invicem.*

3 Scripſit, ſuſpicor, *luti,* pro *luteæ,* quodcunque ſit, *lutum,* aut *luteum,* hæc ſunt unum & idem, nim. *a certain ſort of paſte.*

nihilque credit certius, quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Th.* Iſtud non eſt liberaſſe hominem inſaniâ, ſed mutâſſe inſaniæ genus. *An.* Sic eſt profectò, niſi quod nunc inſanit ſuaviùs. *Th.* Antehac non ſoleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de ſpectris, ſed poſthac multo minus tribuam: ſuſpicor enim ab hominibus credulis, & Fauni ſimilibus, multa pro veris prodita literis, quæ ſimili artificio ſunt adſimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis eſſe credo.

ALCUMISTICA[1].

ARGUMENTUM.

Alcumiſtica oſtendit delirium ſenis alioqui prudentis, qui in hanc artem inſanivit; deceptus a ſacerdote per duplicem viam hujus artis, longationem & curtationem. Longatione autem egregie fallit ſenem Balbinum. Cauſatur alcumiſta carbones, vitra. Virgini ſacræ mittuntur dono aurei, ut ſuis illa faveret cœptis. Aulici quidam ſubdorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem alcumiſta, numerato viatico.

PHILACOUS[2], LALUS[3].

Ph. QUid eſt novæ rei, quòd ſic Lalus apud ſe ridet, ac pæne in cachinnos ſolvitur[4], ſubinde ſignans ſe cruce? Interpellabo[5] felicitatem hominis. Salve multum, amiciſſime Lale. Videre mihi admodum felix. *La* Atqui felicior ero, ſi te impertiam hoc gaudio. *Ph.* Fac igitur quamprimum me bees. *La.* Nôſti Balbinum? *Ph.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ! *La.* Sic eſt, ut dicis: ſed nullus eſt mortalium, qui ſapiat omnibus horis[6], aut qui ſit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi[7]; jam olim inſanit in artem, quam vocant alcumiſticam. *Ph.* Haud tu quidem nævum narras, ſed inſignem morbum. *La.* Utcunque eſt, ille toties deluſus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè paſſus eſt ſibi dari verba[8]. *Ph.* Quo pacto? *La.* Adiit illum ſacerdos quidam; ſalutavit honorificè; mox ſic exorſus eſt: Doctiſſime Balbine, mirabere fortaſſis, quòd ignotus ſic interpellem te, quem ſcio nunquam non ſanctiſſimis ſtudiis occupatiſſimum. Annuit Balbinus: qui mos eſt illi; nam verborum eſt mirè parcus. *Ph.* Prudentiæ narras argumentum. *La.* Verum alter prudentior[9] ſic pergit. Ignoſces tamen huic meæ importunitati, ſi cognôris cauſam.

1 *Ars* ſubintelligitur; idem judicandum credo de hujus colloquii commento (ſeu mavis hiſtoria) quod de præcedenti, niſi quod dubium an Anglia noſtra fabulæ ſcena ſupponatur, mihi veriſimile non ſit; ſuſpicor ergo Germaniam vel Italiam præbere ſcenam, ex eo quòd præcipuus actor fabulæ Balbinus ſit, quo cognomine patria noſtra non abundat, at Germania, & Italia bene.

2 Audiendi amans.

3 Loquax.

4 Phraſis eſt merè Latina, *To burſt with laughing.*

5 Rogabo quæ ſit ejus felicitatis cauſa.

6 Semper; proverbialis eſt locutio.

7 *This fault.*

8 Vide pag. 32. num. 7.

9 Aſtutior.

ſam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, ſed paucis, ſi potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctiſſime, eſſe varia mortalium fata: ego neſcio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim ſi meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; ſin [1] ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctiſſime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium ſic notum eſt, ut nulli notius. *Ph.* Rhetorem mihi depingis, non alcumiſtam. *La.* Mox audies alcumiſtam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maximè expetendam diſcerem: illam, inquam, totius philoſophiæ medullam [2], alcumiſticam, Ad nomen alcumiſtices nonnihil experrectus eſt Balbinus, geſtu duntaxat: cæterum gemitu juſſit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miſerum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogâſſet, quaſnam vias diceret: Scis, inquit, optime (quid enim te fugit [3], Balbine, virum undiquaque doctiſſimum?) duplicem eſſe hujus artis viam, alteram, quæ dicitur *longatio:* alteram, quæ dicitur *curtatio* [4]. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino ſciſcitante, quod eſſet diſcrimen viarum: Impudentem me [5], inquit, qui hæc apud te loquar, cui ſciam hæc omnia ſic eſſe nota, ut nulli notiora. Itaque ſupplex huc ad te accurri, ut miſertus noſtri, digneris impertire nobis viam illam feliciſſimam *curtationis.* Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jeſus Chriſtus ſemper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obteſtandi finem, Balbinus fateri coactus eſt, ſe prorſus ignorare, quid eſſet *longatio* aut *curtatio*; jubet exponat ipſe vim harum vocum. Tum ille: Quanquam, inquit, ſcio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus vertunt rerum ſpecies; altera, quæ brevior eſt, ſed pluſculum habet periculi: altera, quæ longior eſt, ſed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hactenus ſudârim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quenquam nanciſci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immiſit in mentem, ut te adirem, virum, non minus pium, quàm doctum. Doctrina tibi præſtat, ut facilè poſſis dare quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus ſalus tibi in manu eſt. Ne longum [6] faciam, cùm hujuſmodi ſermonibus veterator ille amoviſſet à ſe ſuſpicionem fuci, fidemque feciſſet, ſibi

1 *But if.*

2 At ita interna & occulta eſt, ut nulli ad eam penetrare detur, artem intelligo transformandi metalla.

3 Quid ignoras?

4 Barbaræ ſunt voces tali ſcientia dignæ.

5 *Tibi liceret vocare* ſcil.

6 *Sermonem* ſubaudi.

ſibi viam alteram eſſe perſpectiſſimam : jampridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans ſibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego nè nomen quidem unquam audivi, tantum abeſt ut teneam : dic mihi bonâ fide, *longationem* tenes exactè ? Phy, inquit ille, ad unguem ; ſed diſplicet longitudo [1]. Cum Balbinus rogâſſet, quantum temporis requireretur : Nimium, inquit ; totus pæne annus ; ſed interim tutiſſima eſt. Nè labora, inquit Balbinus, etiamſi toto biennio ſit opus, modo fidas [2] arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini : hac lege, ut ille ſuppeditaret operam, Balbinus ſumptum ; lucrum ex æquo ac bono [3] divideretur : quanquam impoſtor modeſtus ultrò totum lucrum, quod proveniſſet, Balbino deferebat ; utrinque juratum eſt de ſilentio, quod faciunt qui myſteriis initiantur [4]. Jam illico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque quæ ad inſtruendam officinam pertinent. Ibi noſter alcumiſta ſuaviter in ſcorta, aleam, & compotationes decoquit eam pecuniam. *Ph.* Hoc nimirum eſt vertere [5] rerum ſpecies. *La.* Urgente Balbino ut rem aggrederetur : An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui benè cœpit, habet* [6] ? Magnum eſt bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hîc rurſus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut piſcis non capitur abſque eſca, ita aurum alcumiſtis non provenit, niſi pars auri admiſceatur. Interea Balbinus totus erat in ſupputationibus ; ſubducebat enim, ſi uncia pareret quindecim, quantum eſſet lucri redituram ex uncüs bis mille [7] : tantum enim decreverat inſumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxiſſet alcumiſta, jámque menſem unum atque alterum multum operæ ſimulâſſet circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium ; primum obmutuit : urgenti tandem reſpondit, *Sicut ſolent res præclaræ, quæ ſemper difficiles habent aditus* [8]. Cauſabatur erratum in emendis carbonibus : quernos enim emerat, cùm abiegnis eſſet opus, aut colurnis. Ibi perierant aurei centum ; nec eo ſegnius reditum eſt ad aleam [9]. Datâ

1 *Id eſt*, Longum tempus requiſitum ad perficiendum opus per longationem.

2 Certus ſis de arte tua.

3 Æqualiter ; phraſis eſt Latinis propria.

4 Siquidem olim apud paganos nemo, niſi juratus ſilentium, myſteriis initiabatur.

5 Qui ſingula auctoris Attico ſale conſperſa annotare velit, finem faceret nunquam, notula hæc referatur ad innumera fere innotata, prout ſuppo-nimus lectorem ea ex ſe percipere utpote facilia.

6 *What is well begun is half ended.*

7 Hæc arithmeticæ regula, quæ vulgo vocatur *regula trium*, & aliquando *aurea*, meretur hîc certè aurea vocari.

8 Reſpicitur ad proverbium, quod jam vidiſti, *Difficilia quæ pulchra.*

9 *Id eſt*, ad ſuſceptam operationem ; ſed obſerves, quæſo, quam bene vox congruat.

novâ pecuniâ, mutati carbones. Jamque majore ſtudio res cœpta eſt, quàm antea; quemadmodum in bello milites, ſi quid ſecus accidit, quàm vellent, virtute ſarciunt. Cùm menſes jam aliquot ferbuiſſet officina, & exſpectateretur fœtus aureus, ac nè mica quidem auri eſſet in vaſis (jam enim & illud omne decoxerat alcumiſta) inventa eſt alia cauſatio, nimirum vitra, quibus uſus fuerat, non fuiſſe temperata ſicut oportuit. Etenim, ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur[1], ita non quibuſlibet vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impenſum, hoc minus libebat deſiſtere. *Ph.* Sic ſolent aleatores; quaſi non multo ſatius ſit hoc perdere, quàm totum. *La.* Sic eſt. Dejerabat alcumiſta, nunquam ſibi ſic impoſitum fuiſſe: nunc errore deprehenſo cætera fore tutiſſima, & hoc diſpendii magno cum fœnore ſarturum ſeſe. Mutatis vitreis, tertia inſtaurata eſt officina. Admonebat alcumiſta, rem felicius ſucceſſuram, ſi Virgini matri, quæ, ut ſcis, Paraliis[2] colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim eſſe ſacram, nec abſque favore numinum rem proſperè geri. Id conſilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suſcepit religioſam profectionem alcumiſta nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reverſus domum, nunciat ſibi ſummam eſſe ſpem, negotium ex animi ſententia ſucceſſurum, adeò divam Virginem votis ſuis viſam annuere. Ubi multo jam tempore ſudatum eſſet, ac ne mica quidem auri naſceretur uſquam, expoſtulanti Balbino reſpondit, ſibi nihil unquam tale accidiſſe in vita, toties artem experto, nec ſatis poſſe conjectare quid eſſet in cauſa. Cùm diu divinatum eſſet, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermiſſet audiri ſacrum, aut dicere preces horarias[3], quas vocant: nam nihil ſuccedere his omiſſis. Ibi impoſtor, Rem, inquit, acu teſtigiſti. Me miſerum, ſemel atque iterum id admiſſum eſt per oblivionem, & nuper à prolixo convivio ſurgens, oblitus ſum dicere

1 Proverbialis eſt locutio intellectu facillima.

2 Subintelligendum *locis*; locis ergo maritimis, *i. e.* prope mare; jam autem, ſi Anglia noſtra præberet ſcenam fabulæ, non dubitandum quin hæc virgo eſſet Walſinghamica noſtra; at cùm mihi probabilius ſit, Italiam aut Germaniam præbere ſcenam fabulæ, ſic probabilius Loretanam intelligi. Duoque ſunt præterea, quæ mihi iſthuc ſuadeant: Primum, quod auctor dixerit, *ut ſcis*, quod denotat, rem de qua agitur eſſe univerſaliter notam, jam autem quamvis Walſinghamica noſtra apud nos eſſet olim notiſſima, fere ignota erat exteris, viciniſque noſtris. Secundum, quod dixerit auctor *Paraliis* in plurali, alludens ſine dubio ad id quod Loretana loca habitationis ſuæ prope mare perſæpe mutârit, ſicut eſt notiſſimum omnibus; nullus enim fere, credo, non audivit de tranſportatione caſæ ejus, ex loco in locum, ſed ſemper in loca prope mare, ridet hanc virginem auctor ergo, ſed tuto ridere vult, quippe cujus honoris papa & pontificii fere omnes ſint valde zelotypi; ſed aliquid ſpecialius videbimus in Peregrinatione religionis ergo.

3 Vide pag. 230. num 3.

dicere ſalutationem Virginis [1]. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, ſi res tanta non ſuccedit. Recipit artifex ſe pro prætermiſſis ſacris duobus duodecim auditurum, & pro unica ſalutatione decem repoſiturum. Cùm alcumiſtam prodigum ſubinde defeciſſet pecunia, nec ſuppeterent petendi cauſæ, tandem hanc technam commentus eſt: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditùs, Balbine perii; actum eſt de capite meo. Obſtupuit Balbinus, & tanti mali cauſam avebat cognoſcere. Subodorati ſunt, inquit, aulici quod egimus; nec aliud exſpecto, quàm ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam ſeriò Balbinus. Nam ſcis, apud nos capitale [2] eſſe, ſi quis alcumiſticam exerceat abſque principis permiſſu. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc eſſes: Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors eſt, quæ non potior eſſe debeat, quàm talis vita? Ibi res ventilata eſt conſultatione. Balbinus, quoniam callebat artem rhetoricam, pulſavit omnes ſtatus [3], ſi qua periculum vitari poſſet. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios ſatellites res ſparſa eſt: & habent argumenta, quæ dilui non poſſint. Ne defendi quidem factum poterit ob legem manifeſtam. Cùm multis in medium adductis [4], nihil videretur firmi præſidii, tandem alcumiſta, cui jam opus erat præſenti pecuniâ: Nos, inquit, Balbine, lentis conſiliis agimus; atqui res poſcit præſens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumiſta, Nec mihi quicquam occurrit, inquit, nec quicquam ſupereſſe video, niſi ut fortiter peream: niſi forte hoc placet, quod unum ſupereſt utile magis quàm honeſtum, niſi quod durum eſt telum neceſſitas [5]. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum eſſe pecuniæ; eoque facilius corrumpi poſſe, ut fileant. Quamvis durum ſit illis furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res ſunt, nihil video melius. Idem viſum eſt Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret ſilentium. *Ph.* Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. *La.* Imò in re honeſta citiùs dentem extudiſſes ab eo, quàm nummum. Sic proſpectum eſt alcumiſtæ, cui nihil erat periculi, niſi quòd non haberet quod daret amicæ. *Ph.* Demiror Balbino in tantum nihil eſſe naſi [6]. *La.* Hîc duntaxat naſo caret, in cæteris naſutiſſimus.

1 Id eſt, *Ave Maria*, &c.

2 Apud omnes fere olim, quoniam ſub alcumiſticæ prætextu tegitur ars fabricandi falſam monetam, plurimique alcumiſtæ inventi ſunt rei criminis aſtius, ſiquidem pronum eſt ex una arte in aliam delabi, præterea omnes fere olim alcumiſtæ judicabantur magiæ dediti.

3 Juriſprudentiæ phraſis eſt, quæ ſignificat, *to examine a thing or queſtion on every ſide.*

4 *Being propoſed.*

5 Jam vidiſti.

6 *That Balbinus did not diſcover the cheat in ſo long a time.*

tiſſimus. Rurſum novâ pecuniâ inſtruitur fornax, ſed præmiſſâ ad Virginem matrem precatiunculâ, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc nunc illud cauſante, luditur opera, & perit impenſa. Interim exſtitit caſus quidam ridiculus. *Ph.* Quiſnam? *La.* Alcumiſta furtivam conſuetudinem habebat cum uxore cujuſdam aulici: maritus conceptâ ſuſpicione cœpit hominem obſervare. Tandem cum illi nunciatum eſſet, ſacrificum eſſe in cubiculo, præter exſpectationem rediit domum, pulſat oſtium. *Ph.* Quid facturus homini? *La.* Quid? nihil ſuave: aut occiſurus erat, aut exſecturus [1]. Ubi maritus aſtans minitaretur, ſe vi effracturum oſtium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum eſt, & circumſpicitur præſentaneum aliquod conſilium. Nec erat aliud, quàm quod ipſa dabat res. Abjecit tunicam, ac per feneſtram anguſtam dejecit ſeſe, non abſque periculo, nec ſine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico ſpargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinârat artifex. *Ph.* Hîc itaque medius [2] tenetur. *La.* Imò felicius elapſus eſt hinc, quàm è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expoſtulabat Balbinus, ſed nubilo vultu ſatis indicabat ſe non ignorare, quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinum eſſe virum pium, in nonnullis pæne dixerim ſuperſtitioſum. Et qui tales ſunt, in quamvis magno peccato facilè condonant ſupplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de ſucceſſu negotii, queritans non perinde ſuccedere, ut ſolet, aut vellet: addebat ſe vehementer mirari, quid eſſet in cauſa. Ibi per occaſionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur deſtinâſſe ſilentium, & erat qui facilè commoveretur: Non eſt, inquit, obſcurum, quid obſtet; peccata obſtant, quo minus ſuccedat, quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, ſubinde tundens pectus, & vultu voceque lachrymabili: Veriſſimum, inquit, dixiſti, Balbine; Peccata, inquam, obſtant; ſed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud ſacerdotem ſanctiſſimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos ſuos. Et ô me miſerum! è ſacrifico factus ſum adulter. Non tamen omninò periit hoc munus, quod miſimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa ſuccurriſſet. Jam maritus effringebat fores, feneſtra erat arctior quàm ut poſſem elabi: in tam præſentaneo periculo venit in mentem ſanctiſſimæ Virginis; procidi in genua, obteſtatus ſum, ſi gratum fuiſſet munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto feneſtram (ſic enim urgebat neceſſitas) & ſatis amplam reperi ad effugium. *Ph.* Credidit iſta Balbinus? *La.* Credidit? Imo etiam ignovit [3], & admonuit religiosè, ne ſe præberet ingratum beatiſſimæ Virgini. Numerata eſt rurſus

1 Vides benè quid.

2 *Was catched*; à gladiatoribus, qui judicabant ſe viciſſe adverſarium, cùm eum medium prehendiſſent.

3 *Pardoned him.*

ſus pecunia danti fidem ſe poſthac rem ſacram purè tractaturum. *Ph.* Quis tandem finis? *La.* Perlonga eſt fabula: ſed ego paucis abſolvam. Cùm ejuſmodi commentis diu luſiſſet hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorſiſſet, tandem venit illò qui nebulonem à puero noverat. Is facilè divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nuſquam non egerat, clam aggreditur illum; exponit qualem artificem domi ſuæ foveret, monet ut quamprimùm ableget hominem, ni mallet ipſum aliquando compilatis ſcriniis fugere. *Ph.* Quid hîc Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? *La.* In carcerem? Imò numeravit viaticum, obteſtans per omnia ſacra, nè quod accidiſſet, effutiret. Et ſapuit, meâ quidem ſententiâ, qui hoc maluerit, quàm eſſe fabula conviviorum & fori [1]; deinde venire in periculum confiſcationis [2]. Nam impoſtori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum aſinus quivis; & in hoc genere favorabilis [3] eſt impoſtura. Quod ſi furti crimen intentâſſet, à ſuſpendio tutum reddebat unctio [4]; neque quiſquam lubens gratis alat talem in carcere. *Ph.* Miſereſceret me Balbini, niſi ipſe gauderet deludi. *La.* Nunc mihi properandum eſt in aulam: aliàs referam his etiam multo ſtultiora. *Ph.* Cùm vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabulâ penſabo.

HIPPOPLANUS [5].

ARGUMENTUM.

Hippoplanus narrat fraudes eorum qui vendunt aut locant equos, docetque ipſis quomodo impoſtoribus aliquoties imponatur.

AULUS, PHÆDRUS.

Au. DEum immortalem, ὡς σεμνοπροσωπεῖ [6] noſter Phædrus, & ſubinde in cœlum ſuſpicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei, Phædre? *Ph* Quam ob rem iſtud interrogas, Aule? *Au.* Quoniam è Phædro mihi videris factus Cato [7]; tanta eſt in vultu ſeveritas. *Ph.* Non mirum, amice; modo confeſſus ſum peccata mea [8]. *Au.* Phy,

1 *A table and town talk.*

2 Propter leges in alcumiſticam, quæ ſupponuntur valere in loco ubi fabula peragitur.

3 *Id eſt*, facile condonatur.

4 Sacerdotis character; ſiquidem ſacerdotes unguntur apud pontificios, rarò capitali pœnâ afficiuntur, fere nunquam ſuſpendio, tandem ſi qui ſint neceſſario capitali pœnâ puniendi, degradantur ante de charactere ſuo, fas enim non eſt carnificem manus imponere ſacerdoti.

5 *Cheater in horſes.*

6 *Id eſt*, præfert vultum viri gravis.

7 Qui fuit Romanorum graviſſimus, maximeque ſerius, & ſeverus.

8 Iſthuc propter duas rationes, vel quoniam qui nuper confeſſus eſt, debeat cogitare de nova vivendi ratione, vel potius, ut ex ſequentibus patet, quoniam qui ita confeſſus eſt, non poteſt quin anxius ſit de validitate abſolutionis, ſiquidem valida non eſt, ſi quorundam peccatorum oblitus ſit, at quis certus eſt ſe non oblitum quædam?

Phy, jam deſino mirari: ſed dic age, bonâ fide confeſſus es omnia? *Ph.* Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico duntaxat excepto. *Au.* Cur unum hoc reticuiſti? *Ph.* Quia nondum potuit mihi diſplicere *Au.* Oportet eſſe peccatum ſuave. *Ph.* An peccatum ſit, neſcio: ſed tamen, ſi vacat, audies. *Au.* Audiam equidem lubens. *Ph.* Scis quanta ſit impoſtura apud noſtros in his qui vendunt aut locant [1] equos? *Au.* Plus ſcio quàm vellem, non ſemel ab illis deluſus. *Ph.* Nuper incidit mihi iter [2], cum ſatis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam ex illis [3], quem dixiſſes ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro mihi rem eſſe ſeriam; opus eſſe præſtrenuo equo: ſi unquam præbuiſſet ſe mihi bonum virum, nunc præſtaret. Ille pollicetur ſeſe ſic mecum acturum, ut ageret cum fratre ſuo chariſſimo. *Au* Fortaſſis & fratri impoſiturus. *Ph.* Inducit in ſtabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitum eſſe; ſe eum maluiſſe ſervare amico ſingulari, quàm ignotis addicere. Conventum eſt de pretio: numeratur pecunia præſens, conſcendo [4]. Mirâ alacritate geſtiebat equus in egreſſu; dixiſſes feroculum eſſe: tam erat obeſulus & pulchellus. Ubi jam equitâſſem ſeſquihoram, ſenſi planè laſſum, nè calcaribus quidem impelli poſſe. Audieram tales ab illis ad impoſturam ali, quos e ſpecie judicares inſignes, cæterum laboris impatientiſſimos. Ego continuò mecum, captus ſum [5], Age, par pari referam, ubi rediero domum. *Au.* Quid hîc conſilii capiebas eques abſque equo? *Ph.* Id quod res dabat: deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi notum depoſui equum, & conduxi alterum; profectus ſum quò deſtinaram; reverſus ſum, reddo conductitium equum, reperio meum ſophiſtam [6], ut erat, obeſum & pulchre requietum: eo vectus, redeo ad impoſtorem; rogo ut in ſtabulo ſuo alat dies aliquot, donec repetiero. Percontatur quam commode me geſſerit: Ego vero dejero per omnia ſacra, me nunquam in vita conſcendiſſe tergum equi felicioris; volâſſe potius, quàm ambulâſſe, nec tam longo itinere unquam ſenſiſſe laſſitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi perſuaſiſſem, eſſe vera, tacitus ſecum cogitabat, equum illum alium eſſe, quàm hactenus ſuſpicatus eſſet. Itaque priuſquam abirem, rogabat num mihi venalis eſſet equus: primò negabam: quod ſi incideret iter denuò, non facile foret nanciſci ſimilem; attamen nihil eſſe mihi tam charum, quod non eſſet venale pretio largo, etiamſi quis me ipſum, inquam, cuperet emptum. *An.*

Næ

1 *Let out.*
2 Subintelligitur *faciendum.*
3 Qui vendunt vel locant equos.
4 *Equum* ſcil.
5 *I am chouſed.*
6 *My cheat*, vel *cheater*, ſiquidem equus ille ſtrenuus appárebat, & non erat.

Næ tu pulchre Cretenſem agebas cum Cretenſi [1]. *Ph.* Quid multis? Non dimittit me, niſi pronunciatâ equi indicaturâ [2]. Indicavi non paulo pluris quàm emeram. Digreſſus ab homine, mox ſuborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchre inſtructum atque edoctum: is ingreſſus domum, inclamat locatorem [3], ait ſibi opus eſſe inſigni equo, & laboris egregie patienti. Alter oſtendit multos, & peſſimum quemque maxime prædicat; ſolum illum quem mihi vendiderat, quoniam exiſtimabat vere talem, qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis eſſet, nam deſcripſeram illi formam equi, & locum indicâram. Locator primum obticeſcere, atque alios ambitioſe prædicare. Cum iſte, cæteris utcunque probatis, ſemper ageret de uno illo, tandem locatur apud ſe; Plane fefellit me judicium de illo equo, ſiquidem hic peregrinus ſtatim agnovit hunc inter omnes. Cùm inſtaret ille, tandem hic, Venalis eſt, inquit, ſed pretio fortaſſe deterreberis. Non eſt, inquit ille, magnum pretium, ſi rei dignitas reſpondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quàm indicâram ipſi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, datur arrha ſatis magna, nempe regalis aureus [4], ne qua ſuſpicio incideret ſimulatæ emptionis. Emptor jubet equo dari pabulum; ſe mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam ſtabulario drachmam. Ego ſimulatque cognovi pactionem eſſe firmam, ſic ut reſcindi non poſſet, rurſus ocreis & calcaribus armatus, redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adeſt ille: rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus; nam è veſtigio proficiſcendum eſt ob rem maxime ſeriam [5]. Atqui modo, inquit, mandabas, ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, ſed præter exſpectationem objectum eſt negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hìc ille: Eliges ex omnibus, quem voles; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam venditus eſt, inquit. Ibi ego ſimulatâ magnâ perturbatione, Prohibeant, inquam, ſuperi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam ſi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicâſti equum, ego vendidi: ſi numero pretium, nihil habes quod mecum agas; ſunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cùm diu clamâſſem, aut equum exhiberet, aut emptorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æſtimâ-

ram

1 Deceptorem cum deceptore; *Cretiſare* veluti proverbio dicebatur, pro *fallere*, adeo Cretenſes olim audiebant falſi & mendaces, imò res ex ipſa Scriptura patet, Paulus enim Epiſt. Tit. cap. i. cum comprobatione citat Epimenidis verſum, qui habet *Cretenſes ſunt mendaces.*

2 *Till I had ſet a price upon the horſe.*

3 *The horſe-courſer.*

4 Nummum intelligit, credo qui Call. *un ecu d'or, worth half a piſtole.*

5 *An affair of great moment.*

ram viginti ſex. Ille æſtimârat triginta duobus. Cogîtabat apud ſe, præſtat hoc lucri facere, quàm equum reddere. Abeo dolenti ſimilis, ac vix placatus etiam datâ pecuniâ. Ille rogat ut boni conſulam; ſe aliis in rebus penſaturum hoc incommodi. Sic impoſitum eſt impoſtori. Habet equum nullius pretii. Exſpectat ut qui arrham dedit veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus eſt. *Au.* Interim nunquam tecum expoſtulavit? *Ph.* Quâ fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem ſemel atque iterum, conqueſtus eſt de fide emptoris. Verùm ego ultro expoſtulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præpropera venditione tali equo me ſpoliârit. Hoc eſt crimen tam bene collocatum, meâ ſententiâ, ut non poſſim inducere animum confiteri. *Au.* Ego mihi ſtatuam [1] poſcerem, ſi quid tale deſignâſſem; tantum abeſt, ut confeſſurus ſim. *Ph.* An ex animo loquaris, neſcio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus facere fucum [2].

ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ [3].

ARGUMENTUM.

Πτωχολογία fraudes mendicorum & varias techuas depingit, qui, fictâ ſæpe perſonâ, ulceroſos ſeſe oſtentant. Alcumiſticam & alias profitentur artes, quibus imponunt plurimis. Nihil regno ſimilius quam mendicitas.

IRIDES [4], MISOPONUS [5].

Ir. QUAM ego huc novam avem video advolare? Agnoſco faciem, ſed veſtis non convenit. Aut ergo prorſus hallucinor, aut hic eſt Miſoponus. Audendum eſt: compellabo hominem, quamlibet pannoſus. Salve, Miſopone. *Mi.* Iridem video. *Ir.* Salve, Miſopone. *Mi.* Tace, inquam. *Ir.* Quid? an ſalvere non vis? *Mi.* Non iſto quidem nomine [6]. *Ir.* Quid accidit? an non es idem qui fueras? An cum veſte mutatur & nomen? *Mi.* Non; ſed vetus [7] receptum eſt. *Ir.* Quis tum [8] eras? *Mi.* Apitius [9]. *Ir.* Nè te pudeat veteris ſodalis, ſi quid melioris obtigit fortunæ; non diu eſt quod eras ordinis noſtri. *Mi.* Concede huc ſodes, & audies rem omnem.

1 Quoniam benè de republica emeritis ſtatuæ erigebantur apud Græcos & Romanos.

2 Imponere.

3 *Id eſt*, colloquium inter mendicantes, & de mendicitate.

4 Nomen eſt quod grammatici vocant patronymicum, *i. e.* ergo filius Iri; Irus autem ita fuit pauper, ut ad indicandam alicujus ſupra modum pauperiem, diceretur, *Iro pauperior.*

5 Laborem odio habens.

6 *Id eſt*, nomine Miſoponi; quoniam nomen iſthuc nunc ipſi videtur dedecoroſum, utpote quod haberet, cùm inter mendicos viveret, imò mendicum fere ſonat, omnes enim fere Miſoponi fiunt tandem mendici, & omnes mendici ſunt vere Miſoponi.

7 *Id eſt*, cepi nunc verum nomen familiæ meæ.

8 *Id eſt*, cùm te adjunxiſti nobis.

9 *Id eſt*, natus ex familia nobili, item re lautâ, quam tunc decoxeram, vivendo ſicut Apitius olim; in dilapidatione.

omnem. Non pudet ordinis veſtri, ſed pudet primi ordinis [1]. *Ir.* Quem ordinem narras? Franciſcanorum? *Mi.* Nequaquam, ô bone, ſed decoctorum. *Ir.* Næ tu iſtius ordinis ſodales habes quamplurimos. *Mi.* Eram re lautâ [2], prodegi ſtrenuè, ubi res defecit, nullus agnoſcebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad veſtrum collegium: hoc malui quàm fodere. *Ir.* Sapuiſti. Sed unde ſubitò novus nitor corporis? Nam de veſte mutata non perinde miror [3]. *Mi.* Quam ob rem? *Ir.* Quia Dea Laverna [4] multos ſubitò ditat. *Mi.* An ſuſpicaris me furto parâſſe rem? *Ir.* Hoc fortaſſis ignavius. Rapinâ igitur. *Mi.* Non per veſtram Peniam [5], neque furto, neque rapinâ. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. *Ir.* Nam apud nos eras totus ulceroſus. *Mi.* Nimirum ſum uſus amiciſſimo medico. *Ir.* Quonam? *Mi.* Non alio quàm me ipſo, niſi ſi quem arbitraris mihi me ipſo amiciorem. *Ir.* Atqui neſciebam te callere rem medicam antehac. *Mi.* Totum illum ornatum ipſe pigmentis affixeram, thure, ſulphure, reſinâ, viſco, linteis, cruore. Ubi viſum eſt, quod affixeram detraxi. *Ir.* O impoſtorem! nihil te videbatur miſerabilius. Poteras in tragœdia ſuſtinere perſonam Job [6]. *Mi.* Sic tum ferebat egeſtas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare ſolet. *Ir.* Dic igitur de fortuna. Repertus eſt theſaurus aliquis? *Mi.* Non; ſed repertus eſt quæſtus veſtro paulo commodior. *Ir.* Quî potuiſti facere quæſtum, cum non ſuppeteret fors [7]? *Mi.* *Artem quævis terra alit* [8]. *Ir.* Intelligo. Dicis artem incidendi loculos [9]. *Mi.* Bona verba. Dico artem alcumiſticam. *Ir.* Vix quindecim dies ſunt, quòd nos reliquiſti, & artem aſſequutus es. quam alii vix multis annis perdiſcunt? *Mi.* Nactus ſum viam compendiariam. *Ir.* Quam, obſecro? *Mi.* Ars veſtra conflaverat mihi quatuor ferme aureos, bonâ quadam fortunâ incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem adminiſtrârat quàm ego. Compotabamus: cœpit, ut fit, narrare ſuas fortunas: paciſcor hac lege, ut ille biberet immunis [10], mihi communicaret artem. Communicavit bonâ fide: ea nunc vectigal [11] eſt mihi. *Ir.* Non licet diſcere? *Mi.* Tibi vel gratis impertiam, ob priſtinum ſodalitium. Scis nuſquam non inveniri plurimos hujus artis avidiſſimos. *Ir.* Audivi, & credo. *Mi.*

1 Decoctorum ſcil. ut videbis mox, *i. e.* pudet decoxiſſe ſortem meam, quo redactus ſum aliquamdiu vivere vobiſcum.

2 *I had a good fortune.*

3 Perge, & intelliges mox.

4 Utpote Dea furum, quæ pannoſo multoties novas & bellas veſtes ſuppeditat.

5 Dea eſt paupertatis apud Ariſtophanem.

6 Vetus, credo, Jobi titulo habetur tragœdia, Latine, & Gallice, utcunque ſit, ſufficit quod Job, non ſolum pauper, verum etiam ulceroſus audiat.

7 *When you had no ſtock.*

8 *An artiſt will live any where.*

9 *Of picking pockets.*

10 *Id eſt*, nihil ſolvendo proportione vini.

11 *Is my livelihood.*

Mi. In horum familiaritatem quacunque occaſione memet inſinuo, jacto artem. Ubi ſenſero larum [1] hiantem, eſcam paro. *Ir.* Quo pacto? *Mi.* Ultro eos moneo, nè temere credant ejus artis profeſſoribus; nam pleroſque eſſe impoſtores, id agentes præſtigiis ſuis, ut exhauriant loculos incautorum. *Ir.* Iſthuc procœmii parum accommodum tuo negotio. *Mi.* Imò illud etiam addo, nè quid mihi ipſi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mi.* Jubeo illos adeſſe, dum peragitur metamorphoſis; jubeo attentos eſſe; quoque [2] minus dubitent, jubeo ut ipſi manibus rem omnem peragant, me procul ſpectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipſi, aut aurifici purgandum deferant: prædico quantum argenti aurive ſit eliquandum: denique quod eliquatum eſt, jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatiſſimum aurum aut argentum: nihil enim refert, niſi quòd minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mi.* Imò merus fucus eſt. *Ir.* Nondum video præſtigium. *Mi.* Faxo ut videas. Primum paciſcor de mercede; eam nolo mihi numerari, niſi prius edito artis experimento. Trado illis pulviſculum, quaſi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, niſi magnâ mercedè redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis, intra ſex menſes, cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mi.* Fucus omnis eſt in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum inſero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: poſt infuſum pulverem, ſic inſtruo vas, ut non ſolum infernè & à lateribus cingatur prunis, verùm etiam ſupernè: perſuadeo hoc eſſe artis. Inter carbones, qui ſupernè imponuntur, unum admiſceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liqueſcit, puta ſtannum, aut æs: repugnatione factâ invenitur quod admixtum eſt. *Ir.* Ars expedita: ſed quomodo fallis, ſi alter rem agat ſuis manibus? *Mi.* Cùm is me præſcribente perfecit omnia, priuſquam moveatur vas alcumiſticum, accedo tandem, & circumſpicio, nè quid forte ſit omiſſum. Aio mihi videri ſupernè deeſſe unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante ſic poſitum, ut nulli poſſit agnoſci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterum, cùm illis abſque te periculum facientibus non ſuccedit, quid adfers? *Mi.* Mihi nihil eſt periculi, jam numeratâ pecunia [3]. Aliquid comminiſcor, aut ollam fuiſſe inſinceram, aut carbones vitioſos, aut ignem parum ſcitè temperatum. Denique pars eſt

1 Ad prædam ſcil. proverbialia eſt locutio, quia larus avis eſt rapaciſſima,

2 *And to the end that.*

3 *Having already got my money.*

eſt artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. *Ir.* An tantum eſt proventus iſtius artis, ut te poſſit alere? *Mi.* Et equidem ſplendidè: poſthac tu quoque, ſi ſapis, relinques iſtam miſeram, & noſtro accedes ordini. *Ir.* Imò citius illud agam, ut te revocem in noſtrum ordinem. *Mi.* Ut volens repetam quod ſemel effugi, ac deſeram bonum, quod inveni? *Ir.* Habet hoc noſtra profeſſio, dulceſcit aſſuetudine. Proinde cum multi ſint, qui deficiant ab inſtituto divi Franciſci, aut Benedicti; quem unquam vidiſti, qui diutius verſatus in ordine noſtro defecerit? Nam tam paucis menſibus vix guſtare potueras, quid eſſet mendicitas. *Mi.* Is guſtus me docuit, eſſe rem omnium miſerrimam. *Ir.* Cur igitur nemo deficit? *Mi.* Fortaſſe quia naturâ miſeri ſunt. *Ir.* Ego hanc miſeriam nè cum regnum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno ſimilius, quàm mendicitas. *Mi.* Quid ego audio? nihil nivi ſimilius, quàm carbo. *Ir.* Dic mihi, qua re potiſſimum beati ſunt reges? *Mi.* Quia faciunt quod animo collubitum eſt. *Ir.* Iſta libertas, quâ nihil ſuavius, nemini regum magis adeſt, quàm nobis. Nec dubito, quin multi reges ſint, qui nobis invideant. Sive bellum eſt, ſive pax, nos tutò vivimus: non deſcribimur ad militiam [1], non vocamur ad munia publica [2], non cenſemur: cùm populus expilatur exactionibus, nullus inquirit in vitam noſtram: ſi quid admiſſum eſt etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam ſi pulſamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet ſuaviter agere: & quo majores ſunt, hoc plures metuunt. Nos veluti Deo ſacros etiam religione quadam metuit vulgus offendere. *Mi.* Sed interim ſordeſcitis in pannis, & caſulis. *Ir.* Quid iſta faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem ſunt, quæ narras. His pannis debemus noſtram felicitatem. *Mi.* At vereor nè vobis brevi peritura ſit felicitatis iſtius bona pars. *Ir.* Quî ſic? *Mi.* Quia jam hoc muſſant civitates, nè mendicis liberum ſit quò libet evagari, ſed unaquæque civitas ſuos alat mendicos, & in his, qui valent, adigantur ad laborem. *Ir.* Cur hoc moliuntur? *Mi.* Quia comperiunt ingentia facinora ſub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex veſtro ordine naſci. *Ir.* Iſtiuſmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet ad Calendas Græcas [3]. *Mi.* Fortaſſe citius, quàm velles.

Convivium Fabulosum.

ARGUMENTUM.

Convivium fabuloſum varias hiſtorias & jucundas fabulas continet. Maccus fallit calcarium. Oporapolis de ficubus fallitur; ſacerdos de pecunia, fraude perquam facetâ. Ludovicus, Gallorum rex undecimus, ruſtici rapis veſcitur; rapam unam prægrandem dono oblatam mille coronatis aureis remunerat. Pediculum

1 *Are not preſſed for ſoldiers.*
2 *Pariſh Offices.*
3 Nunquam; quoniam Græci non habent Calendas.

culum è veſte regia cepit quidam, & accepit à rege 40 coronatos. Aulici deluduntur dolo. Quidam petit officium, ſeu munus publicum. Citò negare eſt beneficium. Maximilianus clemens in debitores ſuos. Sacrificus quidam egregie fallit fœneratorem. Antonius ſalutat quendam crepitu ventris, dicentem eſſe podicem partem corporis honeſtiſſimam.

POLYMYTHUS[1], GELASINUS[2], EUTRAPELUS[3], ASTÆUS[4], PHILYTHLUS[5], PHILOGELOS[6], EUGLOTTUS[7], LEROCHARES[8], ADOLESCHES[9].

Po. UT non decet civitatem benè inſtitutam eſſe ſine legibus ac principe, ita nec convivium oportet ἄναρχον[10] eſſe καὶ ἄνομον[11]. *Ge.* Iſthuc verò perplacet, ut unus totius populi nomine reſpondeam. *Po.* Heus puer, adfer huc talos[12]; horum ſuffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. *Eu.* Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere ſortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamſi per ſingulas tribus viritim collecta fuiſſent puncta[13]. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus rex, novus lex.* Νομοθέτει γὲν, ὦ βασιλεῦ[15]. *Eut.* Quod felix fauſtumque ſit huic convivio[16]: Primum edico, nè quis hîc proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachmâ multator; eâ pecunia in vinum inſumitor. Atqui in legitimis fabulis, etiam extempore confictæ, habentor, modo ſervetur τὸ πιθανὸν, καὶ τὸ πρέπον[17]. Si nulli defuerit fabula, duo quorum alter lepidiſſimam, alter frigidiſſimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini ſumptu immunis eſto; ciborum ſumptum unus ſuppeditato, hujus rei ſi quid inciderit controverſiæ, Gelaſinus arbiter ac judex eſto. Hæc ſi vos ſciveritis[18], rata ſunto. Qui legi parere noluerit, abito: ſic tamen ut poſtridie ad compotationem redire jus faſque ſit. *Ge.* Legem à rege latam noſtris ſuffragiis ratam eſſe volumus. Sed unde proficiſcetur fabula-

1 Multarum fabularum homo.
2 Ridiculus.
3 Facetus.
4 Urbanus.
5 Nugarum amans.
6 Riſus amator.
7 Bene linguax.
8 Nugis gaudens.
9 Garrulus.
10 Sine principe.
11 Sine lege.
12 Quoniam apud antiquos talorum jactu creabatur rex convivii, at de his alibi.
13 *Though there had been made a generall poll, man after man.* Ex eo quod in comitiis olim ſuffragia tributim in candidatorum quorumvis gratiam punctis darentur, numerarenturque per ejuſmodi punctorum appoſitorum numerum: ſic Cicero, in orat. pro Mur. *Recordor quantum hæ quæſtiones in ſenatu habitæ punctorum nobis detraxerint.* Hinc tandem notiſſimum iſthuc, *Omne tulit punctum*, &c. quod idem, ac ſi diceretur, *adeptus eſt*, vel *meretur omnia ſuffragia*, &c.
14 Quoniam *nova* deberet dici, at vetus eſt locutio, quæ obtinuit, ut ſono quadraret cum primo membro *novus rex*.
15 *Id eſt*, rex igitur leges ſtatue.
16 Proœmium hoc hinc, quod antiqui ſic ſolerent auſpicari fere omnia, quæ ad rempublicam pertinebant.
17 Veriſimile & decorum.
18 Comprobetis; à *ſciſco*.

fabularum circulus? *Eut.* Unde, niſi à convivatore? *Aſ.* Licétne, rex, dicere tria [1] verba? *Eut.* An tu credis nefaſtum eſſe convivium [2]? *Aſ.* Jureconſulti negant legem eſſe, quæ non ſit æqua [3]. *Eut.* Aſſentior. *Aſ.* At tua lex æquat optimam fabulam peſſimæ. *Eut.* Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui peſſimè dixit, quàm qui optimè, eò quòd non minus delectet. Velut inter cantores, nemo voluptati eſt [4], niſi qui aut inſigniter benè cecinerit, aut egregiè malè. Nónne plures rident audito coccyce, quàm audita luſcinia? Hîc mediocritas laudem non habet. *Aſ.* At cur plectuntur qui laudem auferunt? *Eut.* Ne nimia felicitas provocet illis Nemeſim aliquam, ſi ſimul & laudem auferrent, & immunitatem. *Aſ.* Per Bromium [5], Minos [6] ipſe nunquam tulit legem æquiorem. *Phily.* Nullam feres legem de modo bibendi? *Eut.* Diſpectâ re, ſequar exemplum Ageſilai [7] Lacedæmoniorum regis. *Phily.* Quid is fecit? *Eut.* Is, cùm tempore quodam ſympoſiarchus [8] talorum arbitrio delectus eſſet, rogante architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata eſt, dato cuique quantum popoſcerit: ſi malignior [9], omnibus ex æquo diſtribuito. *Phily.* Quid ſibi voluit Lacon ille cùm hæc diceret? *Eut.* Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rurſum querulum, eſſet convivium. *Phily.* Quî ſic? *Eut.* Quia ſunt qui gaudent largiùs bibere, ſunt qui gaudent parciùs: reperiuntur & abſtemii, qualis dicitur fuiſſe Romulus [10]. Itaque ſi nulli datur vinum niſi poſcenti, primùm nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil deſiderant, quibus grata eſt largior potatio. Ita fit ut nemo triſtis ſit in convivio. Rurſus, ſi parcior copia vini diſtribuitur æquis portionibus in ſingulos, ſatis habent qui bibunt moderatiùs: neque quiſquam in æqualitate poteſt obmurmurare, quando qui largiùs erat hauſturus, æquo animo componit ſeſe ad temperantiam. Hoc exemplum ſi placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabuloſum eſſe, non vinoſum. *Phily.* Quid igitur bibebat Romulus? *Eut.* Idem quod bibunt canes [11]. *Phily.* An non iſtud indignum rege? *Eut.* Nihilo magis quàm quòd reges ſpirant aëre cum canibus communi: niſi quod illud intereſt, [12],

1 Pauca.

2 Jocandi causâ, detorquet dictum ab Aſtæo, ad Romanorum uſum; apud eos enim erant dies nefaſti, in quibus jus populo non dabatur, proindeque non licebat prætori tria hæc verba dicere, *Do, dico, addico.* Ut ex Ovidio patet Faſt. 1. 47. *Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur; Faſtus erit, per quem lege licebit agi.*

3 Siquidem injuſta non ligant.

4 *Cauſeth mirth.*

5 Bacchum; Bacchus enim Bromius quoque vocatur.

6 Rex Cretenſium qui ob juſtitiam judex inferorum factus eſt à poëtis.

7 Ob temperantiam & juſtitiam notiſſimi.

8 Convivii princeps.

9 Parcior.

10 Si pergas, & attendas, intelliges.

11 Aquam; nullus enim canis adhuc potuit vino aſſueſcere.

12 Hoc eſt differentiæ.

rex non bibit eandem aquam quam biberet canis: ſed aërem quem efflavit rex, haurit canis; & viciſſim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ [1] tuliſſet Alexander ille magnus, ſi cum canibus bibiſſet [2]. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quàm vinolentia. Cæterum Romulum abſtemium fuiſſe declarat apophthegma non infeſtiviter ab illo dictum. Etenim cùm quidam, videns illum abſtinere à vino, dixiſſet: *Vinum vile futurum, ſi omnes biberent quemadmodum ille: Imò*, inquit, *tum arbitror fore chariſſimum, ſi biberent omnes vinum quemadmodum ego. Bibo enim quantum libet.* *Ge.* Utinam hîc adeſſet noſter Joannes Botzemus Canonicus Conſtantienſis [3], qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abſtemius non minus eſt, quàm dicitur; alioqui comis ac feſtivus conviva. *Po.* Age, ſi ſimul poteſtis, non dicam *ſorbere & flare* [4], quod Plautus ait eſſe difficile, ſed edere & audire, quod eſt perfacile, bonis avibus auſpicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, ſcitote Batavam [5] eſſe. Opinor aliquot veſtrûm auditum Macci nomen. *Ge.* Non ita diu eſt quod periit. *Po.* Is cum veniſſet in civitatem quæ dicitur Leydis [6], ac vellet novus hoſpes innoteſcere joco quopiam (nam is erat homini mos) ingreſſus eſt officinam calcearii: ſalutat. Ille cupiens extrudere merces ſuas, rogat nunquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi penſiles, rogat ſutor num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut ſolent, inducit illi. Ubi jam Maccus eſſet eleganter ocreatus, Quàm bellè, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis ſoleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti ſunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacitè gaudens, ſuccinebat illi laudanti, ſperans pretium æquius, poſteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Hîc Maccus: Dic mihi, inquit, bonâ fide, nunquamne uſu venit tibi, ut, quem ſic ocreis & calceis ad curſum armâſſes, quemadmodum nunc armâſti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui ſi forte, inquit, veniat uſu, quid tu tum faceres? Conſequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serióne iſta dicis, an joco? Planè ſeriò, inquit alter, loquor; & ſeriò facerem. Experiar, ait Maccus. En, pro calceis præcurro, tu curſu ſequere. Simulque cum dicto conjecit ſe in pedes. Calcearius è veſtigio conſecutus eſt, quantum poterat: clamitans, Tenete furem, tenete furem.

Ad

1 *Id eſt*, minus invidiæ.

2 Siquidem vinum non bibiſſet, quo ad Clitum alioſque amiciſſimos occidendos impulſus eſt.

3 *Of Conſtance*, quæ urbs eſt notiſſima apud Helvetios, ſuper lacu ejuſdem nominis, & non multum diſtat à Baſilea, ubi degebat auctor.

4 Proverbialis locutio eſt, ad denotandum impoſſibilia, *to drink and to blow.*

5 Gens enim faceta non cenſetur, quanquam ſenſu communi eximio prædita ſit.

6 Alio nomine, *Lugdunum Batavorum, Leyden.*

Ad hanc vocem cùm cives undique profiliiſſent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Nè quis, inquit, remoretur curſum noſtrum; certamen eſt de cupa cereviſiæ. Itaque jam omnes præbere ſeſe certaminis ſpectatores. Suſpicabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occaſione anteverteret. Tandem calcearius curſu victus, ſudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit brabium [1]. *Ge.* Maccus iſte effugit quidem calcearium, at non effugit furem. *Po.* Quamobrem? *Ge.* Quia furem ferebat ſecum. *Po.* Forte tum non erat ad manum pecunia, quam poſtea reſolvit. *Ge.* Verum erat actio furti. *Po.* Ea quidem poſt intentata eſt, ſed jam magiſtratibus aliquot innotuerat Maccus. *Ge.* Quid attulit Maccus? *Po.* Quid attulit, rogas, in cauſa tam vincibili? Magis periclitatus eſt actor, quàm reus. *Ge.* Quî ſic? *Po.* Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat legem Rhemiam [2], quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non poſſit, pœnam ferat quam laturus erat reus, ſi convictus fuiſſet. Negabat ſe contrectâſſe rem alienam invito domino, ſed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem interceſſiſſe. Se provocâſſe calcearium ad certamen curſûs; illum accepiſſe conditionem; nec habere quod queratur, cùm eſſet curſu ſuperatus. *Ge.* Hæc actio non multum abeſt ab umbra aſini [3]. Quid tandem? *Po.* Ubi ſatis riſum eſt, quidam è judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calcearío pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ [4], me puero. Erat tempus illud, quo regnant piſcatores, frigent lanii [5]. Quidam adſtabat ad feneſtram fructuariæ, ſive Græcè mavultis, *oporopolidis* [6], fœminæ

S 2

1 Idem quod *bravium*, quod reperies in dictionario.

2 Multi eam cum *Memmia* confundunt, credúntque duas eſſe tantummodo ejuſdem legis denominationes, at ſi Manutio credamus juſto judici, ut patet ex Roſino, duæ ſunt diverſæ & de diverſis rebus leges; Memmia de reis in rempublicam, Rhemia de calumniatoribus, per quam calumniatorum fronti, aut capiti, imprimebatur litera, quâ eos convictos eſſe calumniatores denotabatur; at probabile eſt legem ſanxiſſe præterea, quod hîc recenſet Eraſmus, nihilque juſtius, obſervaturque ubique fere terrarum, præterquam apud nos.

3 Ridicula lis eſt, quæ in proverbium evaſerat apud antiquos, de Agaſone quodam, qui coram judice contendebat contra juvenem quendam, qui in via uſus fuerat umbra aſini, ut a meridiano ſole ſe defenderet, ſe ei locaſſe quidem aſinum ſed non umbram ejus, propter quam additamentum pretio locationis aſini requirebat; fertur præterea Demoſthenes, agens cauſam capitalem coram judicibus Athenienſibus minimè attentis, fabulam hanc de lite ſuper umbra aſini incœpiſſe, & nondum narratione peracta è roſtris ſeu ſuggeſto deſcendiſſe, ac deinde judices ex eo flagitâſſe, quis tandem exitus de lite ſuper umbra aſini? Tunc vero oratorum princeps, *Libet audire de umbra aſini, & cauſam civis de vita periclitantis audire gravamini?* At nimium his forſan ſimiles ſunt ubique judices.

4 Quæ urbs eſt provinciæ *Overiſſel*, ubi Eraſmus puer literis operam dedit.

5 *Lent time*, ergo.

6 Fructum vendentis.

fœminæ vehementer obeſæ, oculis intentis in ea quæ propoſitâ venum erant: illa ex more invitavit, ſi quid vellet; & cùm videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? ſunt perquam elegantes. Cùm ille annuiſſet, rogat quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille ſe ſubducit, non curſu, ſed placidè. Ubi prodiſſet acceptura pecuniam, vidit emptorem abire, inſequitur majore voce, quàm curſu. Ille diſſimulans pergit quò cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, reſtitit. Ibi in populi corona agitur cauſa; riſus oboritur; emptor negabat ſe emiſſe, ſed quod ultro delatum fuiſſet, accepiſſe; ſi vellet experiri apud judices, ſe comparaturum. *Ge.* Age, narrabo fabulam tuæ non admodum diſſimilem fortaſſe, nec inferiorem, niſi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem atque eſt Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera; quorum alii prodiiſſent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumgue genus aiebat ſolicitum eſſe, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quàm ut ſpectent quid illic proferatur, aut quid agatur; hos ſolos eſſe felices, quod vacui curis, gratuitâ voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat philoſophum verſari in hoc mundo, quemadmodum illi verſarentur in mercatu. Verum in noſtris emporiis quartum hominum genus obambulare ſolet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otioſi contemplantur, ſed obſervant ſolicitè ſi quid poſſint involare [1]. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri, dicas eſſe Mercurio [2] favente natos. Convivator dedit fabulam cum coronide [3], ego dabo cum proœmio. Nunc accipite quod nuper accidit Antuerpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem [4] ſummam pecuniæ, ſed argenteæ. Id impoſtor quidam animadverterat. Adiit ſacrificum, qui geſtabat in zona crumenam nummis turgidam; ſalutat civiliter; narrat ſibi datum negotium à ſuis, ut vici ſui parocho mercaretur novum pallium [5] ſacrum, quæ ſumma veſtis eſt ſacerdoti rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret ſibi tantillum operæ, ut ſecum iret ad eos qui vendunt hujuſmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipſius ſumeret majus aut minus; nam ſibi videri ſtaturam ipſius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cùm leve videretur, facilè pollicitus eſt ſacrificus. Adeunt ædes cujuſdam. Prolatum eſt pallium, ſacrificus induit, venditor affirmat mirè congruere. Impoſtor, cùm nunc à fronte, nunc à tergo, contemplatus eſſet ſacrificum, ſatis probavit pallium: ſed cauſatus eſt à fronte brevius quàm par eſſet. Ibi venditor, nè non procederet contractus, negat id eſſe pallii vitium,

1 *Filch.*

2 Quoniam, ut jam vidimus, eſt Deus furum.

3 *Id eſt*, ſecunda fabula ſimili primæ, ſiquidem fabula fructuariæ non multum à fabula calcearii differt.

4 *A pretty large ſum.*

5 *A ſurplice.*

tium, ſed crumenam turgidam efficere, ut eâ parte offenderet brevitas. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuò contemplantur. Ibi impoſtor, averſo ſacrificc, crumenam arripit, ac ſemet in pedes conjicit. Sacerdos curſu inſequitur, ut erat palliatus, & ſacrificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem:* venditor clamat, *Tenete ſacrificum:* impoſtor clamat, *Cohibete ſacrificum furentem:* & creditum eſt, cùm viderent illum ſic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora eſt, impoſtor effugit. *Eut.* Dignus qui non ſimplici ſuſpendio pereat tantus artifex. *Ge.* Niſi jam pendet. *Eut.* Utinam non ſolus, ſed una cum illo qui talibus potentis favent in perniciem reipublicæ. *Ge.* Non favent gratis. Catena eſt, quæ demiſſa in terras pertingit ad Jovem [1]. *Eut.* Ad fabulas redeundum. *Aſ.* Ad te redit ordo, ſi fas eſt regem in ordinem cogere. *Eut.* Non cogar; imò volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus eſſem, non rex, ſi leges, quas aliis præſcribo, recuſem [3]. *Aſ.* Veruntamen aiunt [3] principem eſſe ſupra leges. *Eut.* Iſthuc non omnino falsò dictum eſt, ſi principem accipias ſummum illum principem, quem tum vocabant *Cæſarem* [4]. Deinde ſi ſic accipias ſuperiorem legibus, quod alii coacti utcunque ſervant, illum ſuapte ſponte multa cumulatius præſtare [5]. Quod enim animus eſt corpori, hoc eſt bonus princeps reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps non eſt princeps: quemadmodum ſpiritus impurus, qui invaſit corpus hominis, non eſt animus? Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cùm rebus domi turbatis peregrinaretur apud Burgundiones [6], occaſione venationis nactus eſt familiaritatem cum Cononе [7] quodam, homine ruſtico, ſed animi ſimplicis ac ſinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex [8] ex venatu; &, ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate veſcebatur rapis. Mox ubi Ludovicus reſtitutus, jam rerum potiretur apud Gallos, ſubmonuit Cononem uxor, ut regem veteris hoſpitii commoneſaceret; adiret illum, & rapas aliquot inſignes illi dono adferret. Tergiverſatus eſt Conon, ſe luſurum [9] operam: principes enim non

1 Argentea ſcil. ac de ea Homerus, quo innuitur, præmiis, argento & auro, reges & principes magiſtratus capi.

2 Alluditur ad Pittaci dictum, *Pareto legi, quiſquis legem ſanxeris.* Atque majoris eſt momenti, cùm plurimi reges vel principes exiſtimare videntur, ſi ſe legibus conformes dederint.

3 Non omnes.

4 Minus ille jure, quàm noſtri reges.

5 Nulla gens eſt, quæ tales reges non cupiat.

6 Quoniam tunc ipſi cum patre Carolo ſeptimo hujus nominis Galliarum rege non conveniebat.

7 Nomen eſt hic fictitium, quanquam ſit antiqui honeſti Græci, ſed fabula veriſſima fertur, imò & ſequentes.

8 Nondum tunc erat.

9 Perditurum.

memmiſſe talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot inſignes, accingitur itineri. Verum ipſe per viam captus illecebra cibi, paulatim devoravit omnes, unâ duntaxat exceptâ inſigniter magnâ. Ubi Conon prorepſiſſet in aulam, quâ rex erat iturus, ſtatim agnitus eſt a rege, & accerſitus. Ille magna cum alacrite detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet chariſſima. Cononem jubet ſecum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus ſuum juſſit pro rapa numerari mille coronatos aureos [1]. Hujus rei fama cùm, ut fit, per omne regis famulitium eſſet pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum, provocatum benignitate quam præſtiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus conſultare cœpit, quo munere penſaret equum tam bellum, tamque pretioſum. Interim, qui donârat equum ſpes opimas animo concipiebat, ſic cogitans: Si ſic penſavit rapam donatam à ruſtico; quanto munificentius penſaturus eſt equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna conſultanti, alius aliud reſponderet, diuque vanâ ſpe lactatus eſſet captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accerſito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (ſimulque locum deſignat) ſerico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex ſuâ manu donat aulico; addens, ſibi videri benè penſatum equum cimelio, quod ſibi conſtitiſſet mille coronatis. Digreſſus aulicus, dum tollit linteum, pro theſauro reperit, non carbones, quod aiunt, ſed rapam jam ſubaridam. Ita captator ille captus riſui fuit omnibus. *Aſ.* Jam, ſi permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut anſa anſam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cùm vidiſſet pediculum repentem in veſte regia, flexis genibus, ac ſublatâ manu, ſignificat, ſe neſcio quid officii præſtare velle. Ludovico præbente ſe, ſuſtulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege quid eſſet, puduit fateri. Cùm inſtaret rex, faſſus eſt fuiſſe pediculum. Lætum, inquit, omen eſt! declarat enim me eſſe hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infeſtet hominem, præſertim in adoleſcentia. Juſſitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Poſt dies aliquam multos alter quidam, qui viderat illi feliciter ceſſiſſe tam humile officium; nec animadvertens, plurimum intereſſe, ex animo facias quid, an arte; ſimili geſtu aggreſſus eſt regem, ac rurſus illo ſe præbente, ſimulabat ſe tollere quiddam

1 Iſti ſunt, *des ecus d'or couronnez*, uſuales adhuc ſub hoc rege, quamvis primum cuſi ſub Carolo ſexto, minoris ponderis quam *les ecus d'or ſol*, vel *les ecus d'or* ſimpliciter (ambo enim idem nunc) memorati, pag. 251. num. 4. duos credam ex his quare pondus trium ex illis.

quiddam è veſte regia, quod mox abjiceret. Cùm urgeret rex tergiverſantem, ut diceret quid eſſet, mirè ſimulato pudore, tandem reſpondit eſſe pulicem. Rex intellecto fuco, Quid, inquit, an tu me facies canem [1]? Juſſit tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. *Phily.* Non tutum eſt, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemadmodum enim leones ſe nonnunquam placidè præbent fricanti, iidem, ubi lubitum eſt, leones ſunt, & jacet colluſor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ ſabulam non diſſimilem, nec recedamus interim à Ludovico, cui pro delectamento erat, corvos hiantes fallere [2]. Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum (quoties autem principibus obtigit nova pecunia, venantur omnes officiarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum) cum igitur ea pecunia exprompta eſſet in menſa, quo magis irritaret ſpem omnium, ſic loquutus eſt circumſtantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia eſt, donari viciſſim convenit. Ubi nunc ſunt amici, quibus pro ſuis in me officiis debeo? Adſint nunc, priuſquam effluat hic theſaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti: nemo non ſibi ſperabat aliquid. Rex cùm vidiſſet aliquem maximè inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum converſus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat ſe diu aluiſſe falcones regios ſumma fide, nec ſine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; ſuum quiſque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non ſine mendaciis. Rex omnes benignè audiebat, & ſingulorum orationem comprobabat. Hæc conſultatio dilata eſt in longum tempus, quo diutius ſpe metuque torqueret omnes. Adſtabat inter hos primus cancellarius: nam & hunc juſſerat acciri. Is, cæteris prudentior, non prædicabat officia ſua, ſed agebat ſpectatorem fabulæ. Ad hunc tandem converſus rex: Quid, inquit, narrat meus cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia ſua. Ego, inquit cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quàm promeruerim: nec ulla de re magis ſolicitus ſum, quàm ut regiæ in me munificentiæ reſpondeam; tantum abeſt ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecuniâ? Nè egerem, inquit alter, jam tua præſtitit benignitas. Ibi rex verſus ad alios: Næ ego ſum, inquit, regum omnium magnificentiſſimus, qui tam opulentum habeam cancellarium. Hîc magis accenſa ſpes eſt omnibus, futurum ut pecunia cæteris diſtribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi ſatis diu luſiſſet rex, coëgit cancellarium, ut totam eam ſummam domum auferret. Moxque verſus

1 Canes enim pulicibus maximè infeſtantur.

2 Quippe hic rex maximus ſimulator & diſſimulator fuit; phraſis autem ex Horatio, Sat. ii. 5, 56. *Corvum deludet hiantem.* Corvus autem hians idem quod larus hians, quem jam vidiſti.

ad cæteros jam mœstos, Vobis, inquit, erit alia exspectanda occasio. *Phi.* Fortasse frigidius videbitur quod narraturus sum; proinde deprecor doli mali suspicionem, furtive; nè videar de industria ambiisse immunitatem [1]. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex, auditâ petitione, expeditè respondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem spem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, discessit. Rex ex ipsa fronte colligens hominem esse non omnino sinistri ingenii, suspicánsque illum non intellexisse, quid respondisset, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum.* Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, est domi quod agam [2]: proinde magno meo incommodo persequuturus eram hîc spem ancipitem: nunc beneficium interpretor, citò negâsse beneficium; meque lucratum quicquid eram perditurus, si vanâ spe lactatus fuissem. Ex eo responso rex conjectans hominem minimè segnem, ubi pauca percontatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; simulque versus ad officiarios, Expediantur, inquit, huic sine mora diplomata, nè hic diu suo damno hæreat. *Eug.* Non deest quod referam de Ludovico [3], sed malo de nostro Maximiliano [4]; qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniam, ita clementissimus erat in eos, qui decoxerant, modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. Cæsar lætus insperatâ præda, dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstores & rationales olfecerant plus acceptum fuisse quàm exhibitum. Interpellant Cæsarem, ut accerseret hominem. Accitus est; venit illico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti nisi triginta millia. Fassus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit se facturum; ac discessit. Rursum cùm nihil esset actum, interpellantibus officiariis, revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc sum [5]. Cæsar suspicans, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est illum sic abire. Cùm sic eluderet, officiarii vehementer instabant; c ami-

1 Ex eo quod qui frigidiorem dedisset fabulam, immunis esse deberet, *i. e.* nihil solvere.

2 *I have some business to do at home.*

3 Siquidem innumera jactantur de eo, apud vulgus, scripta & non scripta, quibus anus in Gallia pueros pascunt, & vulgo vocatur apud eas, *Le roy grand mez.*

4 Jam vidisti, pag. 232. num. 12.

5 Horatiana phrasis est, *Et totus in hoc sum.*

clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit illico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nónne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit, opus est: en adsunt qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officiarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextrè, Non detrecto, inquit, rationem, invictissime Cæsar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes, ego facilè imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; & æquum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindicabat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum ut bona pecuniæ portio penes ipsos remaneret. *Le.* Nunc tempus est, ut ab equis, quod aiunt, ad asinos [1] descendat fabula, à regibus ad Antonium sacrificum Lovanienſem, qui Philippo cognomento Bono [2] fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucundè dicta, vel jocosè facta, sed pleraque sordidiora. Nam pleroſque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet [3]. Deligam unum ex mundioribus. Invitârat unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cùm redisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat insolens. Hîc opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus: & ingressus culinam fœneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digressa famula, subduxit unam ex oliis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferebat domum; dat coquæ; jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, simulque fœneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad fœneratorem, qui depoſito pignore drachmas duas à fœneratore sumat mutuò, sed accipiat chirographum, quod testaretur talem ollam missam ad ipsum. Fœnerator non agnoscens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; eâ pecuniâ puer emit vinum. Ita prospectum est convivio. Tandem cùm appararetur prandium fœneratori, desiderata est olla. Hîc jurgium adversus coquam. Ea, cùm gravaretur [4], constanter affirmavit, neminem eo die fuisse in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc suspicari de sacrifico. Tandem itum est ad illum; exploratum, an apud

1 Vide p. 73. num. 10.

2 Is est ille Dux Burgundiæ, ad quem cum patre diffidens confugerat Ludovicus undecimus; ubi tunc Antonius ille, de quo nunc agitur.

3 Divina.

4 *Was hardly put to it.*

apud illum eſſet olla: ne muſca [1] qu dem olla reperta. Quid multis? Seriò flagitata eſt ab illo olla, quòd ſolus ingreſſus eſſet culinam, quò tempore deſiderata eſt. Ille faſſus eſt ſumpſiſſe commodatò ollam quandam, ſed quam remiſiſſet illi, unde ſumpſerat. Id cùm illi pernegarent, & incaluiſſet contentio; Antonius adhibitis aliquot teſtibus, Videte, inquit, quàm periculoſum eſt cum horum temporum hominibus agere ſine chirographo: intenderetur mihi propemodum actio furti, ni manum [2] haberem fœneratoris. Et protulit ſyngrapham. Intellectus eſt dolus: fabula magno cum riſu per totam regionem diſſipata eſt, ollam oppignoratam ipſi cujus erat. Hujuſmodi dolis libentiùs favent homines, ſi commiſſi ſint in perſonas odioſas, præſertim eos qui ſolent aliis imponere. *Ad.* Næ tu nobis mare [3] fabularum aperuiſti, nominato Antonio: ſed unam duntaxat, eámque brevem referam, quam audivi nuperrimè. Agitabant ſimul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quàm ridere [4]. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipſe celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro quemadmodum inter philoſophos, ſi quando conveniunt, proponi ſolent quæſtiunculæ de rebus naturæ; ita hìc ſtatim nata eſt quæſtio, quænam eſſet hominis pars honeſtiſſima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & ſuæ quiſque divinationis rationem adferebat. Antonius juſſus dicere ſententiam, dixit os ſibi videri partem omnium honeſtiſſimam; & addidit cauſam neſcio quam. Tum alter ille, nè quid ipſi conveniret cum Antonio, reſpondit, eam partem, quâ ſedemus, ſibi videri honeſtiſſimam. Cùm id videretur omnibus abſurdum, attulit hanc cauſam, quòd is diceretur vulgo honoratiſſimus, qui primus conſideret: hoc honoris competere parti quam dixiſſet. Applauſum eſt huic ſententiæ, & riſum eſt affatim. Placuit homo ſibi de hoc dicto; viſuſque eſt in eo certamine victus Antonius. Diſſimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honeſtatis laudem, niſi quòd ſciret illum, velut æmulum ſuæ gloriæ, diverſam partem nominaturum. Poſt dies aliquot, cùm rurſus uterque vocatus eſſet ad idem convivium, ingreſſus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & averſus miſit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, ſcurra, ubinam didiciſti mores iſtos? Tum Antonius, Etiam indignaris, inquit? Si te ſalutâſſem ore, reſalutâſſes: nunc te ſaluto parte corporis, vel te judice, omnium honeſtiſſimâ, & ſcurra vocor. Sic recuperavit prius amiſſam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc ſupereſt ut pronunciet judex. *Ge.* Id faciam, ſed non

1 *Id eſt*, nulla prorſus, ex Plauto locutio, *Quas tu mulieres mihi narras? ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.*

2 Syngrapham.

3 Veluti fontem, qui nobis innumeras fabulas ſuppeditabit.

4 *Who love merriment as they love their lives.*

non prius, quàm ſuum quiſque cyathum ebiberit. En auſpicor; ſed lupus in fabula [1]. *Po.* Haud lævum omen adfert Levinus [2] Banagathus. *Levi.* Quid actum eſt inter tam lepidos congerrones. *Po.* Quid aliud? Certatum eſt fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adſum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium theologicum [3]: *Ge.* Scythicum [4] promittis convivium. *Levi.* Αὐτὸ δείξει [5]. Niſi fatebimini hoc fuiſſe vobis fabuloſo convivio jucundius, non recuſo dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quàm cum ſeriò tractantur nugæ.

PUERPERA.

ARGUMENTUM.

Puerpera ob maſculum partum magis gaudet. Mos impius tyrannus. Mulier contendit, ſe non eſſe marito ſuo inferiorem. Dignitas utriuſque comparatur. Lingua invictum mulieris telum. Nutricem non debere eſſe aliam quam ipſam matrem. Non eſt mater quæ gignit, ſed quæ nutrit. Ipſæ feræ fœtus ſuos lacte ſuo nutriunt. Lac ſæpe nutricum infantis & ingenium & corporis habitudinem vitiat. Animus quorundam male habitat. Cato primam felicitatis partem judicabat benè habitare. Vix ſemimater eſt quæ recuſat alere quod peperit. Mater talis dicitur à μὴ τρέφειν. Breviter, præter multarum naturalium rerum cognitionem, multa occurrunt hîc moralia.

EUTRAPELUS, FABULLA.

Eu SAlva ſit optima Fabulla. *Fa.* Salve multùm, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quòd nunc ſalutator inſolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo noſtrûm vidit? *Eu.* Dicam? forte præteriens has ædes, vidi cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid eſſet cauſæ. *Fa.* Adeóne hoſpes es in hac regione, ut ignores hoc eſſe ſymbolum puerperii [6] in ædibus? *Eu.* Eho, an non prodigium eſt videre cornicem albam [7]? Sed extra jocum; ſciebam maximè: verum ſuſpicari non potui, te, puellam vixdum ingreſſam decimum ſextum annum, tam maturè didiciſſe difficillimam artem gigendi liberos, quam ægre diſcunt quædam ante annos triginta. *Fa.* Ut tu ſemper es quod diceris, Eutrapele [8]! *Eu.* Ut nunquam deeſt Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodùm occurrit Polygamus.

1 Vide pag. 15. num. 1.

2 Nomen Romanum, & apud nos nunc vulgatum ſatis. Sed *Panagathus* Græcum eſt, *i. e.* omnimode bonus.

3 *Id eſt*, in quo tractetur, non de fabulis, ſed de quæſtionibus theologicis.

4 Quoniam multi, per quoſdam de omnibus judicantes, theologos fere omnes exiſtimant, contentioſos diſputatores irreconciliabiles, imo & crudeliſſimos in diſſentientes (Barbari enim & crudeles Scythiæ audiunt) ſed Levinus aliter cenſet, & vere multa exceptio facienda.

5 *Id eſt*, res ipſa indicabit.

6 Ejuſdem rei ſignum eſt adhuc apud nos, vel ſaltem ægrotantis alicujus in domo.

7 Ludus in verbo, *cornix* enim ſignificat vel avem quæ nigra eſt, vel portæ malleolum, qui hîc ſupponitur linteo albo involutus.

8 *Id eſt*, fatetur, ſic enim ſignificat *Eutrapelus*.

mus. *Fa.* Is qui nuper extulit [1] uxorem decimam? *Eu.* Is ipſe, ſed quod te fugit, opinor, rurſum tam ambitiosè procum agit, quaſi hactenus vixerit cœlebs. Hic percontanti quid accidiſſet novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium ſectum eſt in duo [2]. Ob quod, inquam, facinus? Si verum eſt, inquit, quod rumore populari jactatur, hîc materfamilias ſuſtinuit deglubere maritum ſuum: ſimulque cum riſu ſubduxit ſeſe. *Fa.* Homo craſsè facetus [3]. *Eu.* Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partem gratulaturus. *Fa.* Salutem mihi gratulare, ſi voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cùm quod enixa ſum videris de ſe præbere ſpecimen boni viri. *Eu.* Piè tu quidem & verè, mea Fabulla. *Fa.* Nullius Fabulla ſum, niſi Petronii. *Eu.* Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quòd puerum enixa es. *Fa.* Sed quas ob cauſas felicius judicas peperiſſe maſculum, quàm fœminam? *Eu.* Quin tu potius, Fabulla Petronii (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedi, quas ob cauſas vos magis gaudetis peperiſſe maſculos, quàm fœminas? *Fa.* Quid aliæ ſentiant, neſcio; ego nunc me gaudeo peperiſſe maſculum, quia ſic viſum eſt Deo: ſi maluiſſet ille puellam, maluiſſem & ipſa. *Eu.* An putas Deo tantum eſſe otii, ut etiam parturientibus obſtetricetur [4]? *Fa.* Quid agat ille potius, Eutrapele, quàm ut propagatione ſervet quod condidit? *Eu.* Quid agat, ô bona? Imò, ni Deus eſſet, non arbitror ſuffecturum tot negotiis. Exulat Chriſtiernus [5] Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciſcus [6] Galliarum rex hoſpes eſt Hiſpaniarum, neſcio quam ex ipſius animi ſententia, vir cert: dignus meliore fortunâ: Carolus [7] molitur monarchiæ proferre pomœria: Ferdinandus [8] rerum ſuarum ſatagit in Germania: Bulimia [9] pecuniarum urget aulas omnes: periculoſos motus concitant agricolæ [10], nec tot ſtragibus ab inſtituto deterrentur: populus meditatur anarchiam; periculoſis factionibus

1 Sepelivit.

2 Hujus dicti, ſicut & rationis ſubſequentis, non difficile eſt ſenſum percipere.

3 Benè obſervatum, neſciamque præterea, an in Eutrapelo bene ſit talia talibus verbis Fabullæ enarrâſſe.

4 Parum decore, etiamſi non ſeriò dictum.

5 Secundus nomine, qui anno 1523, ex regno, cum uxore & liberis ſeſe in Hollandiam contulit, deinde in regnum reverſus, detentus eſt captivus à Frederico, privatuſque obiit.

6 Primus nomine, literarum fautor dictus, captus ab Auſtriacis, ut jam videmus, Paviana pugnâ, ac deinde in Hiſpaniam tranſlatus.

7 Quintus hujus nominis imperator, rexque Hiſpaniarum, de quo jam.

8 Frater hujus Caroli & Romanorum, rex electus, ut fratri in Imperio ſuccederet, quique ei ſucceſſit.

9 *Id eſt*, difficultas nummaria quam magna eſt, nec mirum in tantis bellis.

10 Qui in Franconia & Suecia, Duce Munzero, vaſtas in Germania facere depopulationes, anno 1525, & ſequentibus.

tibus collabitur eccleſiæ domus [1]; hinc atque hinc diſtrahitur illa Jeſu tunica inconſutilis. Vinea Domini non ab uno jam apro vaſtatur; ſimulque periclitatur ſacerdotum cum decimis auctoritas, theologorum dignitas, monachorum majeſtas: nutat confeſſio, vacillant vota, labaſcunt leges pontificiæ: vocatur in diſcrimen eucharistia, exſpectatur Antichriſtus [2]; totus orbis parturit neſcio quid magni mali. Interim ſuperant & imminent Turcæ [3], nihil non populaturi, ſi ſucceſſerit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imò tempus arbitror, ut ſuo quoque regno proſpiciat in tempore [4]. *Fa.* Quod hominibus videtur maximum, id fortaſſe videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula [5] Dei perſonam, ſi vis, ſecludamus. Dic quæ te cauſæ moveant, ut felicius exiſtimes peperiſſe catulum, quàm catellam. *Eu.* Piæ mentis eſt, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controverſiam optimus. Verum ſi Deus tibi daret poculum cryſtallinum, nónne maximas ageres gratias? *Fa.* Agerem. *Eu.* Quid ſi idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor nè tibi moleſtiam adferam pro ſolatio, hæc apud te philoſophans. *Fa.* Imò Fabullæ nihil eſt jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo: ſatiſque valeo vel ad luctam. *Eu.* Quin igitur è nido provolas? *Fa.* Vetuit rex. *Eu.* Qui rex? *Fa.* Imò tyrannus. *Eu.* Qui quæſo? *Fa.* Syllabâ dicam, mos [6]. *Eu.* Heu quam iſte rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philoſophari de cryſtallo & vitro. *Fa.* Marem, uti conjicio, natura præſtantiorem, ac firmiorem, judicas, quàm fœminam. *Eu.* Sic arbitror. *Fa.* Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores ſunt, quàm fœminæ? Num à morbis immunes? *Eu.* Nequaquam, ſed in genere viribus antecellunt. *Fa.* Sed ipſi rurſus ſuperantur à camelis. *Eu.* Imò prior creatus

1 Hoc, & ſequentia uſque ad verba *exſpectatur Antichriſtus*, reſpiciunt Romanam eccleſiam, ejus auctoritatem & dogmata, quæ tunc nutabant, per Lutherum, & qui eum ſequuti ſunt, quæ omnia intellectu facillima, nihilque notam ſpecialem meretur, niſi verba hæc, *Jeſu tunica inconſutilis*, quibus eccleſia intelligitur quam, quamvis in ea menda obſervaret, nolebat Eraſmus in partes diſtrahi, volebatque proinde, ut ſine ſciſſione reformaretur.

2 Quo fundamento nitatur hæc opinio, neſciam, niſi quod vulgò credatur in confuſionibus paulo ante mundi finem, adventare debere quendam ſpecialem Antichriſtum.

3 Utpote tunc in Chriſtianam Europam ulterius quàm antea irrumpentes, ad id inducti per Franciſcum illum primum Francorum regem, de quo jam, quippe qui primus rex Chriſtianiſſimus ſocietatem & fœdus cum Turcis pepigerit in Auſtriacos.

4 Non mihi multum arridet hoc etiamſi non ſeriò dictum.

5 Confabulatione.

6 Idem ridiculus (& quidem incommodus credo) mos diu ſervandi lectum poſt puerperium valet quoque nunc apud nos, inter mulieres ſortis diſtinctæ, imò & ſatis mediocris: at quid ridiculius, ſi, cum bene habeas, facias veluti ſi malè haberes! ſed viget ſtultus mos, vigebitque, credo, diu, tam difficile eſt, ut quæ ſpeciem quandam faſtûs & dignitatis præ ſe ferunt, aboleantur inter mulieres præſertim.

atus eſt maſculus. *Fa.* Prior conditus eſt Adam, quàm Chriſtus. Et ſolent artifices in poſterioribus ſe ipſos vincere. *Eu.* At Deus mulierem viro ſubjecit. *Fa.* Non ſtatim melior eſt qui imperat; & nuptam ſubjicit, non fœminam: ac rurſus nuptam ita ſubjicit, ut cùm utrique ſit poteſtas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præſtantiori, ſed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? *Eu.* Tibi quidem hìc cedam, ſi mihi declarâris, quid ſenſerit Paulus, ſcribens Corinthiis [1], cùm *viri caput* dicit eſſe *Chriſtum, mulieris caput virum:* rurſus, cùm *virum* dicit *imaginem & gloriam Dei, mulierem gloriam viri.* *Fa.* Iſtud expediam, ſi mihi declarâris, an ſolis viris datum ſit eſſe membra Chriſti. *Eu.* Abſit: id quidem datum eſt omnibus hominibus per fidem. *Fa.* Quî fit igitur, ut caput unum cùm ſit, non habeatur omnibus membris commune? deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem ſui, utrum hanc imaginem expreſſerit in corporis figura, an in animi dotibus? *Eu.* In animi dotibus. *Fa.* At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro ſexu plures ſunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella, rapinæ, & adulteria? *Eu.* At ſoli viri bellum gerimus pro patria. *Fa.* Sed iidem ſæpius deſerto loco turpiter fugitis: nec ſemper pro patria, ſed frequentius pro ſordido ſalariolo [2] deſeritis uxorem & liberos, & pejores gladiatoribus, ultro corpora veſtra traditis in ſervilem neceſſitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam, ut maximè jactes mihi virtutem bellicam, nemo veſtrûm, ſi ſemel eſſet expertus quid ſit parere, non mallet decies in acie ſtare, quàm ſubire ſemel, quod nobis toties eſt experiendum. In bello non ſemper venitur [3] ad manus, & ſi venitur, non in quavis exercitûs parte diſcrimen eſt. Tui ſimiles [4] diſponuntur in acie media, alius eſt in ſubſidiis, alius tutò ſedet poſt principia [5]; denique plurimos ſervat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conflictandum eſt. *Eu.* Iſta non nunc primùm audio, verum ſuntne hæc vera, quæ dicuntur? *Fa.* Nimium vera. *Eu.* Viſne igitur, Fabulla, ut marito tuo perſuadeam, nè poſthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab iſto diſcrimine. *Fa.* Equidem nihil malim, ſi poſſis. *Eu.* Quid præmii feret orator hic, ſi perſuaſerit? *Fa.* Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. *Eu.* Iſtas malim, quàm decem linguas luſciniarum. Non rejicio conditionem: verùm contractum hunc ratum eſſe nolim, priuſquam interceſſerit ſtipulatio. *Fa.* Addatur, ſi libet, & ſi qua eſt alia cautio. *Eu.* Id fiet ex animi tui ſententia poſt menſem exactum. *Fa.* Quin potius nunc fit ex animi mea ſententia? *Eu.* Dicam; quia vereor nè poſt menſem non ſit eadem animi tui ſententia. Itaque & tibi ſolvendum

1 Prima epiſt. ſcil. cap. xi.

2 Non immeritò præ contemptu diminutivo hoc inuſitato utitur.

3 Sic impersonaliter hac paſſiva hujus verbi voce uti licet.

4 *Id eſt*, timidi.

5 Vidiſti, pag. 9. num. 3.

dum eſſet duplex præmium, & mihi duplex eſſet ſumenda opera, perſuadendi, ac diſſuadendi. *Fa.* Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonſtrare, quâre virilis ſexus ſit præſtantior fœmineo. *Eu.* Video te meditatam hanc monomachiam [1] : quam ob rem in præſentia quidem conſultius arbitror tibi concedere. Congrediar aliàs, ſed armatus, nec abſque ſubſidiario milite. Nam ubi linguâ res geritur, nè ſeptem quidem viri pares ſunt uni fœminæ. *Fa.* Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam nè vos quidem elingues eſtis. *Eu.* Fortaſſis: ſed ubi puellus? *Fa.* In conclavi proximo. *Eu.* Quid illic? coquit olus [2]? *Fa.* Nugator, apud nutricem eſt. *Eu.* Quam mihi nutricem narras? an eſt alia nutrix, quàm ea quæ mater eſt? *Fa.* Quid ni? vulgò fit. *Eu.* Peſſimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ *vulgum*, Fabulla. Vulgò peccant, vulgò luditur aleâ, vulgò commeatur ad formices, vulgò fraudatur, potatur, inſanitur. *Fa.* Sic amicis viſum eſt: cenſuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ [3]. *Eu.* Atqui ſi natura dedit vires ad concipiendum, haud dubiè dedit & ad lactandum. *Fa.* Probabile quidem eſt. *Eu.* Dic mihi, nónne ſentis eſſe dulciſſimum matris vocabulum! *Fa.* Sentio. *Eu.* Itaque, ſi fieri poſſet, patereris aliam mulierem eſſe matrem tui partûs? *Fa.* Minimè gentium. *Eu.* Cur igitur volens pluſquam dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? *Fa.* Bona verba, Eutrapele; non divido filium; ſola totaque ſum mater. *Eu.* Imò hîc tibi, Fabulla, reclamat in os ipſa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quòd gignat tantum? imò multo magis quòd nutriat ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus naſcitur, quod eadem terra ſucco ſuo non alat: nec eſt ullum animantis genus, quod non alat ſuos fœtus. Ululæ, leones, & viperæ educant partus ſuos; & homines ſuos fœtus abjiciunt? Obſecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio dicuntur exponere [4]? *Fa.* Abominandâ dicis. *Eu.* Atqui non perinde factum abominantur homines. An non expoſitionis genus eſt, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem ſpirantem, matris opem eâ voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortaſſis nec corpore ſalubri, nec moribus integris, denique cui pluris ſit pecuniæ pauxillum, quàm totus infans tuus? *Fa.* Delecta eſt mulier, ſalubri corporis temperaturâ. *Eu.* Hoc medici certius judicent, quàm tu. Sed finge hîc illam tibi vel parem, vel aliquanto, ſi vis, ſuperiorem: an nihil intereſſe cenſes, utrum infans tenel-

1 Singulare certamen.

2 Quoniam infantium excrementa ad viridem, ſeu olerum, colorem, accedunt.

3 De ſe loquitur.

4 Barbarus mos erat plurimum in uſu apud antiquos paganos, at quod horrendum, non abſimile faciunt nunc plurimi patres & matres in magnis civitatibus, & Chriſtiani nominari volunt.

tenellus cognatum illum & familiarem hauriat ſuccum, & calore jam aſſueto foveatur, an alienis cogatur aſſueſcere? Triticum in aliud ſolum jactum degenerat [1] in avenam, aut ſiliginem; vitis in alium collem tranſlata mutat ingenium: plantula revulſa à parente terra flacceſcit, ac velut emoritur; eoque, quantum fieri poteſt, cum terra nativa transferunt [2]. *Fa.* Imò narrant plantas tranſlatas & inſitas exuere ſilveſtre ingenium, & fructus edere generoſiores. *Eu.* At non protinus ut natæ ſunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, ſi Deus voluerit, ut adoleſcentem tuum ableges ab ædibus, literis jam ac ſeverioribus diſciplinis imbuendum, quæ functio patris eſt potius, quàm matris. Nunc ætas tenera fovenda eſt. Porro, cum ad ſalubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis ſit alimonia, tum vero præcipuè quo ſucco tenerum illud ac molle corpuſculum imbuatur. Nam hîc quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem teſta diu* [3]. *Fa.* De corpore non ita multum laboro, modo ſit animus qualem optamus. *Eu.* Piè tu quidem, ſed parum philoſophicè. *Fa.* Quam ob rem? *Eu.* Cur tu igitur quoties concidis olus, quereris aciem cultri retuſam eſſe, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtusâ cuſpide, cùm ea res non adimat artem? *Fa.* Non deeſt ars, ſed obſtat inſtrumentum parum idoneum. *Eu.* Cur quibus eſt opus oculorum acie, vitant lolium & cæpas? *Fa.* Quia vitiant oculos. *Eu.* Nónne animus eſt qui cernit? *Fa.* Eſt; nam nihil vident exanimes. *Eu.* Sed quid agat faber, vitiata ſecuri? Agnoſcis igitur corpus eſſe mentis organum? *Fa.* Apparet. *Eu.* Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? *Fa.* Non diſſimile veri dicis. *Eu.* Age, videor mihi nactus ingenium philoſophicum. Finge igitur animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus? *Fa.* Nequaquam. *Eu.* Quid obſtaret? *Fa.* Quia deſunt labra, dentes, & lingua ſimilis: nec epiglottis, nec tres adſunt cartilagines, à tribus motæ muſculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demiſſi, nec fauces, nec os ſimile. *Eu.* Quid ſi in corpus ſuis? *Fa.* Grunniret ſuillo more. *Eu.* Quid ſi in corpus cameli? *Fa.* Caneret, ut canit camelus. *Eu.* Quid ſi in corpus aſini, quod evenit Apuleio [4]? *Fa.* Ruderet, opinor, ut aſinus. *Eu.* Nimirum fatetur hoc ille, cùm cuperet inclamare Cæſarem, contractis quantum potuit labris, vix O [5] ſonuit; Cæſarem nullo pacto potuit exprimere. Idem, cùm fabulam auditam, nè excideret, deſcribere cuperet, damnavit cogitationem tam

1 Pluſquam incertum hoc, ſed cum tritico ſæpius avena & ſiligo ſeruntur, quæ vulgo melius creſcunt, quàm ipſum triticum.

2 Subaudi, *eam*, ſcil. plantulam.

3 De hoc veriſſimo & utiliſſimo pronunciato Horatiano diximus jam, pag. 132. num. 2.

4 Hominem ejuſque fictionem jam vidimus quoque.

5 Quoniam volebat dicere, *O Cæſar*.

tam asininam, cùm ungulas intueretur solidas. *Fa.* Et meritò. *Eu.* Ergo lippientibus oculis, minus videt animus; oppletis sordibus auribus, minus audit; ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit; ubi stupet membrum, minus sentit; ubi malis humoribus vitiata est lingua, minus gustat. *Fa.* Negari non potest. *Eu.* Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. *Fa.* Arbitror. *Eu.* Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potúque. *Fa.* Fateor; sed quid isthuc ad bonam mentem? *Eu.* Proinde quid lolium ad perspicaces oculos? *Fa.* Quia vitiat organum animi. *Eu.* Probè respondes. Verùm illud expedi; unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? *Fa.* Sic conditus est animus. *Eu.* Non sic elabêris. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoriâ, postea fiat oblivioſus ac tardus, sive plagâ, sive casu, sive morbo, sive senio? *Fa.* Tu nunc mihi videre sophistam agere. *Eu.* Proin tu contra fac agas sophistriam. *Fa.* Opinor hoc te velle dicere, quòd animus, quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur, & placatur. *Eu.* Rectè conjectas. *Fa.* Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? *Eu.* Oculos ubi sunt vides. *Fa.* Et aures, & nares, & palatum ubi sunt, scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cùm stupor occupat membrum. *Eu.* Amputato pede, tamen intelligit animus. *Fa.* Intelligit; itidem & manu [1]. *Eu.* At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omníque sensu suo vacat. *Fa.* Isthuc aliquoties vidi. *Eu.* Ex hoc colligis, intra cranium esse intellectûs, voluntatis, ac memoriæ organa, minus quidem crassa, quam sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. *Fa.* An ista quoque vitiantur cibo potúque? *Eu.* Maximè. *Fa.* Cerebrum procul abest à stomacho. *Eu.* Ita summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si insideas, senties vaporem. *Fa.* Non experiar. *Eu.* At si mihi non credas, sciscitare è ciconiis [2]. Itaque refert qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi, si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. *Fa.* Næ tu mihi metam distillatoriam describis, quâ ex floribus herbísque succum exhalantem excipimus. *Eu.* Haud ita malè conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco est; stomachus patella; cranium summæ metæ colophon, atque adeò, si vis, nasus fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum nascitur fere quicquid est morborum, ut variè delabitur varius humor, nunc in oculos, nunc in stomachum, aliàs in scapulas, interim in cervicem, aliove. Quòque magis intelligas; cur, qui vino immodico sese ingurgitant, sunt

1 Amputatâ, scil.

2 Quoniam hæ aves fere semper sedent in fumarii summæ parte,

malè memores? Qui cibis aluntur ſubtiliorum ſpirituum, minus torpent ingenio? Cur coriandrum memoriam emendat [1]? elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepſim adducit, quæ ſtuporem adfert ſimul omnibus ſenſibus, quemadmodum & ſomnus profundus? Denique, ut immodica ſitis aut inedia ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii ſtuporem, ſi credimus Ariſtoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingeſtâ materiâ. *Fa.* Eſtne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? *Eu.* Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipſa, ſed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velut artifex fruſtra valet arte, ſi deſtituatur idoneis inſtrumentis. *Fa.* Quantâ, quâve ſpecie eſt animus? *Eu.* Ridiculè percontaris de magnitudine aut figura, cùm fatearis incorporeum. *Fa.* Ego corpus intelligo, quod ſentitur. *Eu.* Imò quæ non ſentiuntur, perfectiſſima ſunt, veluti Deus & angeli. *Fa.* Audio Deum & angelos ſpiritus appellari; at ſpiritum [2] ſentimus. *Eu.* Hac voce Literæ Sacræ ob rudes homines balbutiunt [3] mentem ſignificantes puram ab omni commercio rerum ſenſibilium. *Fa.* Quid igitur intereſt inter angelum & animum? *Eu.* Hoc ipſum quod inter limacem [4] & cochleam, aut, ſi mavis, teſtudinem. *Fa.* Corpus igitur domicilium eſt animi magis, quàm inſtrumentum. *Eu.* Nihil vetat inſtrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philoſophorum ſententiæ. Sunt qui dicant corpus eſſe veſtem animæ, ſunt qui domicilium, ſunt qui inſtrumentum, ſant qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, conſequitur actiones animi corporis affectionibus impediri. Primùm, ſi quod veſtis eſt corpori, idem corpus eſt animo; quantum ad corporis valetudinem faciat veſtis, declaravit Hercules [5]: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliumque generibus referam. Cæterum, an eadem anima ſufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit veſtes; viderit Pythagoras [6]. *Fa.* Non incommodum foret, ſi juxta Pythagoram liceret, ut veſtibus, ita corporibus mutatoriis uti: ſic ut menſibus hibernis ſumeretur corpus obeſum, craſſæque texturæ; æſtivis, rarius & gracilius. *Eu.* Atqui parum, opinor, eſſet commodum; ſi quemadmodum multis veſtibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem

1 Dubium hoc credo; elleborum vidimus.

2 Vox enim ſpiritus ſignificat propriè ventum aut flatum.

3 *Make uſe of theſe low expreſſions becauſe of the dull apprehenſions of men.*

4 Siquidem limax non habet cruſtam, quâ tegatur, ſic angelus non habet corpus quo veluti cruſtâ tegeretur.

5 Quoniam Hercules, indutâ veſte Centauri Neſſi ſanguine infectâ, in rabiem verſus eſt.

6 Siquidem Metempſychoſin, i. e. tranſmigrationem animarum ex corpore in aliud corpus propugnavit, dicens (ut refertur) ſe fuiſſe quondam Æthalidem, dehinc Euphorbum, Hermotimum, Pyrrhum, Delium piſcatorem, tandemque Pythagoram.

tandem & anima ſeneſceret, deficeretque. *Fa.* Non ſanè. *Eu.* Jam quemadmodum & ad corporis ſalubritatem agilitatémque refert, quâ veſte ſit amictum; ita refert, quod corpus circumferat anima. *Fa.* Profectò ſi corpus veſtis eſt animæ, video multos homines admodum variè cultos. *Eu.* Sic eſt. Et tamen nonnulla pars hujus rei ſita eſt in nobis, quàm commodè veſtiatur anima. *Fa.* Valeat igitur veſtis, dic aliquid de domicilio. *Eu.* Atque nè, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipſe dominus Jeſus ſuum corpus *templum* [1] appellat; & Petrus apoſtolus ſuum corpus *tabernaculum* [2] appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ ſepulchrum*, σῶμα [3] dictum arbitrantes quaſi σῆμα [4]: alii *carcerem* [5] mentis appellârunt, nonnulli *præſidium* [6], velut arcem munitam. Quorum animus eſt undequaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libentur exſiliturus, ſi vocet imperator. Qui prorſus excæcati ſunt vitiis ſpurciſſimis, ut nunquam adſpirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in ſepulchro. Cæterum, qui moleſtè luctantur cum vitiis, nec adhuc poſſunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, ſubinde clamans ad liberatorem omnium, *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine* 7. Qui graviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adverſus inſidias illius, *qui circumit, ut leo, quærens quem devoret*; horum animus verſatur in præſidio, unde injuſſu imperatoris non licet diſcedere. *Fa.* Si corpus eſt animi domicilium, plurimos video, quorum animus malè habitet. *Eu.* Sic eſt, videlicet in ædibus perſtillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumoſis, pituitoſis, laceris, ac ruinoſis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, benè habitare. *Fa.* Tolerabilis res, ſi liceret in aliud immigrare domicilium. *Eu.* Emigrare, non licet, niſi cùm evocat locator [8]. Veruntamen, ſi non licet emigrare, licet arte curáque noſtrâ domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur feneſtræ, attollitur ſolum, incruſtantur aut conveſtiuntur tabulatu parietes, ſitus igni ſuffitúque purgatur. Id in ſenili corpore jamque ruinam minitante difficillimum eſt. Plurimum autem conducit, ſi puerile corpus ab ipſo protinus ortu, ſicut oportet, curetur. *Fa.* Tu quidem matrem ac nutricem medicam eſſe jubes. *Eu.* Planè jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potúſque, motûs, ſomni, balneorum, unctionum, frictionum, veſtitûs. Quàm multos eſſe cenſes, qui graviſſimis morbis ac vitiis obnoxii ſunt, epilepſiæ, gracilitati, imbecillitati, ſurditati, fractis lumbis, diſtortis membris, infirmo cerebro, ſtupori

1 Joan. ii. 21.
2 2 Pet. i. 13.
3 Corpus,
4 Sepulchrum.
5 Plato inter alios.
6 Non ita res eſt.
7 Pſalm. cxlii. 7.
8 Qui Deus eſt.

mentis, non ob aliud, niſi quòd à nutricibus indiligenter curati ſunt? *Fa.* Demiror te non pro pictore factum fuiſſe Franciſcanum, qui tam bellè concioneris. *Eu.* Ubi te Claranam [1] videro, tum ego tibi Franciſcanus concionabor. *Fa.* Ego ſanè libens ſcire cupiam, quid ſit anima, de qua tam multa audimus, dicimuſque, cùm nemo viderit. *Eu.* Imò nemo non videt, cui ſunt oculi. *Fa.* Video pictas animas infantuli ſpecie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? *Eu.* Quoniam delabentibus è cœlo fractæ ſunt alæ [2], ſi qua Socraticis fabulis habenda fides. *Fa.* Quomodo igitur ſubvolare dicuntur in cœlum? *Eu.* Quoniam fides & charitas faciunt, ut illis renaſcantur alæ. Has alas petebat ille, pertæſus domicilium ſui corporis, dum clamat, *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam* [3]? Nec enim alias alas habet anima, cùm ſit incorporea; nec ullam habet ſpeciem, quæ corporis oculis ſit conſpicua; ſed certiùs cernuntur ea, quæ vidimus animo. Crediſne Deum eſſe? *Fa.* Maximè. *Eu.* At nihil minus videri poteſt, quàm Deus. *Fa.* Videtur in rebus conditis. *Eu* Itidem videtur animus ex actione. Si quæris, quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cùm vides hominem ſentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminiſſe, ratiocinari; certiùs vides animam adeſſe, quàm nunc vides hunc cantharum: poteſt enim falli ſenſus unus; tot argumenta ſenſuum non fallunt. *Fa.* Proinde, ſi non potes oſtendere animam, ſic illam notis quibuſdam pinge, quaſi mihi velis deſcribere Cæſarem, quem nondum vidi. *Eu.* Ariſtotelis definitio in promptu eſt. *Fa.* Quæ? Nam aiunt iſtum eſſe probum rerum omnium depictorem [4]. *Eu.* *Anima eſt actus corporis organici, phyſici, vitam habentis in potentia,* *Fa.* Cur actum vocat potius, quàm iter aut viam? *Eu.* Non hîc cavetur [5] aurigis aut equitibus, ſed animæ ratio [6] definitur. Et *Actum* vocat formam, cujus natura eſt agere, cùm materiæ ratio ſit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiſcitur [7]. Eſt autem varius corporis motus. *Fa.* Intelligo. Sed cur addit *organici?* *Eu.* Quoniam anima nihil agit, niſi per organa, hoc eſt, inſtrumenta corporis. *Fa.* Cur addit *phyſici?* *Eu.* Quia Dædalus [8] fruſtrà fingeret

1 Monacham ex ordine ſanctæ Claræ; quæ coætanea fuit Franciſco, jam autem ordo ſatis ſeverus eſt.

2 Iſthuc Socratis erat metaphoricum, optimeque quadrat cum Carteſiana hypotheſi de animarum natura, per conjunctionem enim earum cum corpore de conceptionis acumine ſaltem in ſpiritualibus (quod eſt illarum agilitas) deperdere aliquid ſupponendæ ſunt.

3 Pſal. lv. 6.

4 Si ex ſequenti definitione judices, dicas obſcuriſſimum depictorem, mihique perſuaſum habeo illum hunc titulum vere mereri.

5 *Id eſt,* lex non fit vel datur in gratiam aurigarum aut equitum.

6 Natura.

7 Pluſquam dubium hoc.

8 Hic enim Athenienſis faber miras ſtatuas faciebat, quibus dabat aliquem motum.

fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis, ſed in materiam capacem. *Fa.* Quid ſi angelus immigraret in corpus hominis? *Eu.* Ageret quidem, ſed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, ſi abeſſet anima. *Fa.* Habeone jam totam animæ rationem? *Eu.* Habes Ariſtotelicam. *Fa.* Equidem accepi celebrem eſſe philoſophum; & vereor nè ſapientum centuriæ [1] mihi ſcribant hæreſeos dicam, ſi quid refrager [2]. Alioqui quicquid adhuc dixit de anima hominis, competit in aſinum & bovem. *Eu.* Imò in ſcarabæum quoque & limacem. *Fa.* Quid igitur intereſt inter animam bovis & hominis? *Eu.* Qui dicunt animam nihil aliud eſſe, quàm harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ita multum intereſſe, videlicet harmoniâ ſolutâ, perire animas utriuſque. Nè ratione quidem diſtinguitur bovis ab hominis anima, ſed quòd boum minus ſapit, quàm hominum; quemadmodum videre eſt & homines, qui minus ſapiunt quàm bos. *Fa.* Næ iſti bubulam habent mentem. *Eu.* Attamen illud ad te pertinet, quod pro teſtudinis qualitate modulator eſt harmonia. *Fa.* Fateor. *Eu.* Nec parvi refert ex qup ligno, quave figurâ ſit facta teſtudo. *Fa.* Veriſimile dicis. *Eu.* Nec ex quorumlibet animantium inteſtinis fiunt canoræ fides. *Fa.* Audivi. *Eu.* Atque hæ quidem ex aëris circumfuſi madore aut ſiccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. *Fa.* Iſthuc vidi non ſemel. *Eu.* Hîc igitur potes opem præſtare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius teſtudinem [3] habeat benè temperatam, miniméque vitiatam, nè laxâ ſit ſegnitie, nè ſtridulâ ſit iracundiâ, nè raucâ ſit temulentiâ. Nam hos affectus inſerit in nobis nonnunquam educatio, victûſque ratio. *Fa.* Admonitionem accipio; ſed exſpecto quo pacto tuearis Ariſtotelem. *Eu.* Ille quidem deſcripſit in genere animam animantem, vegetantem, ac ſentientem. Anima dat vitam, ſed non protinus animal eſt, quod vivit. Vivunt enim & ſeneſcunt, & emoriuntur arbores, at non ſentiunt; quanquam his quoque nonnulli ſenſum tribuant ſtupidum [4]. In adhæſis vix deprehenditur ſenſus,

1 *Id eſt*, totum fere corpus doctorum & profeſſorum, qui in hoc caſu, veluti per centurias, numerari poſſunt, adeo conſentiunt inter ſe.

2 Cùm hic ironiæ granum ſit, ſuſpicor nobis his indicari veram Eraſmi ſententiam: nempe, primo, quod parvi faceret ſupra memoratam & notiſſimam Ariſtotelicam mentis vel animæ humanæ definitionem. Secundò, quod omnino damnaret tunc ab omnibus ubique theologiæ & philoſophiæ profeſſoribus morem receptum jurandi ſcil. veluti per verba Ariſtotelis, ita ut obſtringerentur profeſſores non ſolum nihil contra ejus poſitiones affirmare, verum etiam eis omnino ſe conformes dare. Sicque tunc ſine dubio is omnium doctiſſimus habendus eſſet, qui melius ſententiam Ariſtotelis interpretaretur, præ omnibuſque aliis dignus eſſet fungendi profeſſoris officio; hæcque una ex cauſis fuit, credo, cur profeſſoris cathedram adeptus ſit Eraſmus nunquam.

3 *Id eſt*, organa, vel corpus.

4 Quid ſit ſenſus ſtupidus plantarum me non intelligere fateor; primus ſic locutus eſt Pythagoras.

ſus, in ſpongia deprehenditur ab avulſoribus, in arboribus materiarum cæſores ſenſum compériunt, ſi quid illis credimus. Aiunt enim, ſi palmâ ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum ferè ſolent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut ſemet contraxit metu [1]. Quod autem vivit, ac ſentit, animal eſt. Nihil autem prohibet eſſe vegetabile, quod non ſentit, veluti fungi, betæ, caules. *Fa.* Iſta ſi vivunt utcunque, ſi ſentiunt utcunque, ſi moventur cùm adoleſcunt; quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? *Eu.* Non ita viſum eſt majoribus [2], neque nobis fas eſt ab illorum placitis diſcedere, ac nè refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. *Fa.* Atqui non feram eandem eſſe animam ſcarabæi & hominis. *Eu.* Non eſt eadem, ô bona, ſed ratio quadantenus communis eſt. Animat, vegetat, ſenſibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit ſcarabæi anima in ſuo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quàm ſcarabæi, partim in cauſa eſt materia. Non canit, non loquitur ſcarabæus, quia caret organis ad hæc idoneis. *Fa.* Illud igitur dicis, ſi anima ſcarabæi demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. *Eu.* Imò nè ſi mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem intereſt inter angelum & animam humanam, niſi quòd hominis anima in hoc condita eſt, ut agat corpus humanum naturalibus organis inſtructum; quemadmodum anima ſcarabæi non movet, niſi corpus ſcarabæi: angelus non in hoc conditus eſt, ut animet corpus, ſed ut abſque corporalibus organis intelligat. *Fa.* Num idem poteſt anima? *Eu.* Poteſt quidem à corpore ſemota. *Fa.* Non eſt igitur ſui juris, dum eſt in corpore. *Eu.* Non profectò: niſi ſi quid accidat præter communem naturæ curſum, *Fa.* Verum tu mihi pro una anima plures animas effudiſti, animantem, vegetantem, ſenſibilem, intelligentem, memorem, volentem, iraſcentem, concupiſcentem. Mihi ſatis erat una. *Eu.* Ejuſdem animæ diverſæ ſunt actiones [3]: ex his varia ſortiuntur cognomina. *Fa.* Non ſatis aſſequor, quod dicis. *Eu.* At faciam ut aſſequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. *Fa.* Satis tu quidem pingui Minervâ [4] philoſopharis. Sic igitur eſt animus in corpore, quemadmodum ego in domo? *Eu.* Sic. *Fa.* Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina, *Eu.* Neque enim tu es anima

1 Nihil metûs in hac re, effectum eſt naturale, ſi verum ſit.

2 Non hoc ſolum in cauſa eſt, ut enim aliquid animal vocetur, requiritur ut indubitata vitæ ſenſitivæ criteria det, quod non faciunt caules.

3 Non omnia jam enumerata; Carteſiani certè non aſſentientur, & hi qui perſuaſum habent animam eſſe planè immaterialem, ſaltem ſi benè ponderent ſuam ſententiam.

4 Simpliciter & craſſe; locutio eſt merè Latina, ex eo quod Minerva ſit ſcientiarum dea.

anima tantùm, ſed anima corpus circumferens: corpus autem non poteſt ſimul pluribus ineſſe locis; anima, quoniam eſt forma ſimplex[1], ſic eſt in toto corpore, ut in ſingulis corporis partibus ſit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectus. Nam ſapit ac meminit in cerebro, iraſcitur in corde, concupiſcit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, guſtat in palato & lingua, ſentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum[2] aliquid habent adjunctum. Neque enim ſentit in pilis, nec ſummis unguibus; ac nè pulmo quidem per ſe ſentit, nec hepar, fortaſſe nec lien. *Fa.* Proinde in quibuſdam partibus animat tantum ac vegetat. *Eu.* Ita videtur. *Fa.* Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, conſequitur, ut fœtus in utero materno ſtatim ut augeſcit, quod eſt vitæ ſignum, ſimul & ſentiat, & intelligat; niſi forte unius hominis initio plures ſunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, poſtremò homo. *Eu.* Quod dicis, fortaſſe non abſurdum videatur Ariſtotelì. Nobis probabilius eſt, ſimul cum vita infundi rationalem animam; ſed quæ, velut igniculus, immerſa materiæ ſupra modum humidæ, nondum queat exerere vires ſuas. *Fa.* Animus igitur illigatus eſt corpori, quod agit movetque? *Eu.* Non aliter quàm teſtudo domui, quam circumfert. *Fa.* Eam movet quidem, ſed ſic, ut ſimul moveatur; quemadmodum gubernator flectit navem, quo vult, ſed ipſe interim cum navi movetur. *Eu.* Imò quemadmodum ſciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipſe. *Fa.* Sic & afficit anima corpus, ac viciſſim afficitur? *Eu.* Sanè quod ad operationes attinet. *Fa.* Ergo quod ad naturam pertinet, par eſt anima morionis animæ Solomonis. *Eu.* Nihil abſurdum. *Fa.* Itaque pares ſunt & angeli, quandoquidem carent materiâ, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. *Eu.* Jam ſatis philoſophiæ. Quin potius hæc theologos torqueant: nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater eſſe vis, cura corpuſculum infantuli tui, quo poſteaquam ſeſe explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cùm vides in pectore duos iſtos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel ſuapte ſponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cùm infans jam fari meditabitur, ac blandâ balbutie

1 Hic difficultas, ut concipiatur ſcil. quid ſit talis forma ſimplex à materia ſeparata, vel cum ea conjuncta; ſi corporea ſit, quomodo cogitet; aut potius, cum ſpiritualis, quomodo corpori veluti immergatur; Ariſtoteles, Carteſius, Lockius, in anguſtiis nos reliquerunt: ad Chriſtianiſmum confugiatur ergo, qui, rejectis omnibus his diſputationibus, non minus forſan captum doctorum quàm vulgi ſuperantibus, de immortalitate, imò de reſurrectione nos certos fecit.

2 *Nerviceum* reperies in dictionario, *nervaceus* idem eſt. At ubi nervi nulli, ibi nec ſenſus ullus.

balbutie te mammam [1] vocabit, quâ fronte hoc audies ab eo, cui mammam [2] negâris, & ad conductitiam mammam relegâris, proinde quaſi capræ aut ovi ſubjeciſſes? Ubi jam erit fandi potens, quid ſi te pro matre vocet ſemimatrem? Virgam expedies [3], opinor. Atqui vix ſemimater eſt, quæ recuſat alere, quod peperit. Potior genituræ pars eſt nutricatio teneri puelli. Alitur enim non ſolum lacte, ſed & fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, quem hauſit in corpore, & unde coaluit. Atque ego quidem ſum in hac ſententia, ut exiſtimem in pueris ex lactis natura & indolem vitiari, non aliter quàm in frugibus & plantis terræ ſuccus mutat ingenium ejus quod alit. An putas temerè vulgo dici, *Iſte malitiam cum lacte nutricis imbibit?* Nec illud quidem opinor, quod à Græcis dici ſolet, *Ut nutrices* [4]: cùm ſignificant aliquem malè paſci: paululum enim præmanſi in os inſerunt infantis, maximam partem deglutiunt ipſæ. Proinde nè peperit quidem, quæ quod enixa eſt, mox abjicit. Iſthuc enim abortire [5] eſt, non parere. Et in tales fœminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ [6] dici putant à μὴ τηρεῖν, hoc eſt, à *non ſervando*. Nam prorſus conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adſciſcere, genus eſt expoſitionis. *Fa.* Accederem, ni delecta eſſet mulier, in qua nihil deſideres. *Eu.* Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quàm ſalivam cum præmanſo cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix, qualem haud ſcio an ulla reperiatur; an putas ullam eſſe, quæ nutricationis omne tædium devorare poſſit quemadodum mater? ſordes, aſſeſſiones, vagitus, morbos, ſervandi nunquam ſatis diligentem curam? Si eſt quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut ſegnius amet te filius, nativa illa charitate velut in duas matres diſtracta: nec tu ſimili pietate duceris erga filium, ut jam grandior minus libenter ſit obtemperaturus juſſis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortaſſe videbis nutricem. Præcipuus autem diſcendi gradus eſt, mutuus inter docentem ac diſcentem amor. Ergo ſi nihil deceſſerit illi nativæ pietatis fragrantiæ, facilius illi inſtillabis præcepta rectè vivendi. Neque enim hîc parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet molliſſimam, & in omnia ſequacem. *Fa.* Ut video, non tam facilis eſt res peperiſſe, quàm vulgus exiſtimat. *Eu.* Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: *Salva*, inquit, *fiet per liberorum generationem* [7]. *Fa.* Salva eſt igitur, quæ peperit? *Eu.* Nequaquam; ſed addit,

1 *Mama* vulgatiſſima vox eſt, qua infantuli matrem vocant apud omnes Europæanas gentes.

2 Uber.

3 *You will take into your hand.*

4 Subauditur, *nutriant infantes.*

5 Sic enim infans abjicitur à matre, ferme veluti ſi exanimis natus eſſet.

6 Mater.

7 1 Tim. ii. *i. e.* quamvis ſtatum matrimonii ineat, quo ſubjicitur viro quem ſeduxit, itemque partus doloribus, quæ duo conſequentia ſunt primi mulieris peccati.

addit, *ſi liberi* [1] *permanſerint in fide.* Nondum abſolviſti genitricis munus, niſi primum tenerum corpuſculum filii, mox animum æquè mollem, rectâ educatione finxeris. *Fa.* Atqui iſthuc matribus in manu non eſt, ut filii perſeverent in pietate. *Eu.* Fortaſſis ; ſed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus exiſtimet matribus imputandum, ſi liberi degenerent à piis moribus. Denique, ſi præſtiteris quod in te ſitum eſt, Deus opem ſuam conjunget cum tua diligentia. *Fa.* Mihi quidem, Eutrapele, tua perſuaſit oratio, ſi queas idem perſuadere parentibus & marito. *Eu.* Iſthuc ad me recipio, modo tu me tuo juves ſuffragio. *Fa.* Polliceor. *Eu.* Sed licétne videre puellum! *Fa.* Licet maximè. Heus Syriſca, voca nutricem unà cum infante. *Eu.* Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam dèberi primum experienti.* At tu primâ ſtatim experientiâ ſummam artis expreſſiſti. *Fa.* Non eſt ſculptilis imago, ut arte ſit opus. *Eu.* Verum ; ſed fuſile ſigillum eſt. Utcunque res habet, feliciſſime cecidit : utinam pari felicitate cadant imagines, quas intexis aulæis! *Fa.* At tu contra felicius pingis, quàm gignis. *Eu.* Sic viſum eſt naturæ cum omnibus paria facere. Quam ſolicita eſt natura, nè quid pereat! Duos homines [2] in uno repræſentavit : naſus & oculi patrem referunt ; frons ac mentum matrem exprimunt. An tu poſſes hoc tam charum pignus alienæ fidei concredere ? Mihi bis crudeles videntur eſſe, quæ id facere ſuſtinent. Quandoquidem non ſolùm faciunt id, infantis, quem ablegant, periculo, verum etiam ſuo ; propterea quòd in his lac averſione [3] corruptum, ſæpenumero periculoſos morbos pariat. Itaque fit, ut dum unius formæ corporis conſulunt, parum conſulant duorum corporum vitæ : dumque cavent, nè contingat præproperum ſenium, conjiciunt ſeſe in mortem præproperam. Quod eſt inditum puero nomen ? *Fa.* Cornelius. *Eu.* Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat! *Fa.* Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus, Eutrapele, unum quiddam obnixè te rogârim. *Eu.* Imò puta me tuum eſſe mancipium ; imperabis & impetrabis quæ voles. *Fa.* Proinde non prius te manumittam, quàm hoc mihi benèficium cœptum abſolvas. *Eu.* Quodnam? *Fa.* Ut præſcribas mihi primùm, quibus rationibus queam infantis valetudini conſulere : deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus ſit rudis animus. *Eu.* Id faciam lubens, pro

1 *Liberi* additio eſt Eraſmica, in textu enim perſona verbi non enunciatur, mihi probabilius fit vocem *mulieres* eſſe perſonam verbi, intelligatur ergo, ſi mulieres (& non liberi) permanſerint in fide, quanquam ſine dubio maxime fecerit ad ſalutem matrum, ſi curent ut liberi permaneant in juſtitia & fide.

2 Quoniam puellus ſupponitur referre patrem & matrem, homo enim vox eſt, quæ convenit viro & mulieri.

3 Quoniam lac ab uberibus averſum ſupponitur in alias corporis partes diſtrahi, quod forſan magis periculoſum quàm vulgò creditur.

pro mea quidem ſapientia ; ſed proximo colloquio : nunc orator adeo maritum ac parentes. *Fa.* Precor exorator ut ſies.

PEREGRINATIO RELIGIONIS ERGO.

ARGUMENTUM.

Ogygius, religionis causâ peregrinatus, redit domum ſuperſtitionibus plenus. Divum Jacobum Compoſtellanum ſalutârat, quo illum voto uxor & ſocrus obligârant. Sancti tunc temporis frigidius coli cœperunt. Qua de re Virgo Maria ſcribit epiſtolam plenam querelis, de neglecto divorum cultu. Mendacium de equite ſervato ope beatæ Virginis, dilatando anguſtiſſimam portam qua erat lapſus. Lac Virginis B. D. Bernardus fingitur ſuxiſſe lac ex eadem B. Virginis mamma, quâ puer Jeſus. Nova gemmæ buſonites ; gemmarum varia natura. Thomæ Becketti tumulus Cantuariæ. Prodigioſam templorum magnificentiam, luxuriem, & divitias perſtringit. Nautarum mores & ſcelera carpit. Abſurditas oſculandi ſanctorum reliquias, calceos, ſubligaria. Sancti aſſimulantur ovibus.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

Me. QUid hoc novæ rei ? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos ſex menſes non viſum cuiquam ? Interiiſſe rumor erat. Ipſus eſt, niſi prorſus hallucinor. Adibo ac ſalvere jubebo. Salvus ſis, Ogygi. *Og.* Salve & tu, Menedeme. *Me.* Quæ regio te nobis reddidit incolumem ? Nam triſtis rumor hic ſparſerat, te navigaſſe Stygiam paludem [1]. *Og.* Imo, gratia ſuperis, ſic interim valui, ut vix unquam antehac melius. *Me.* Ita ſemper vanitatis coarguas ejuſmodi rumores. Sed quid iſthuc ornatus eſt ? obſitus es conchis imbricatis, ſtanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, culmeis ornatus torquibus : brachium habet ova ſerpentum [2]. *Og.* Viſi divum Jacobum Compoſtellanum, & hinc reverſus, Virginem Parathalaſſiam [3] apud Anglos percelebrem ; quin potius hanc reviſi, nam ante annos tres inviſeram. *Me.* Animi gratiâ, ut arbitror. *Og.* Imò religionis causâ. *Me.* Iſtam, opinor, religionem docuerant te Græcæ literæ [4]. *Og.* Mater uxoris voto ſeſe obſtrinxerat, ut ſi filia peperiſſet

1 *Id eſt*, mortuum eſſe, quoniam mortui palùdem hanc enavigare dicebantur apud poetas, ut ad loca ſibi deſtinata pervenirent.

2 Supponitur geſtare *beads* vel *chaplets*, quæ facta ſunt ex globulis ab ovis ſerpentum non abſimilibus ; obſerva porrò, omnes fere peregrinatores, è Compoſtella redeuntes, adornari, ut hîc depingitur Ogygius.

3 Walſinghamicam, quam jam vidiſti in *Naufragio*, nulla enim alia percelebris fuit apud nos præter hanc ; non quòd, ut in quibuſdam forſan habetur dictionariis, *Parathalaſſus* ſit nomen proprium quod ſignificet *Walſingham*, ſed quòd *Walſingham* benè depingatur per vocem origine Græcam *Parathalaſſus*, quæ ſignificat locum vel vicum prope mare, qualis eſt *Walſingham*.

4 *Id eſt*, tua non vulgaris ſcientia. Quoniam tunc non vulgariter doctus edebatur, qui linguam Græcam intelligeret, ſed ſuſpicor aliquid ſpecialius hîc intelligi, Græcas has literas eſſe Novum Teſtamentum, quod Græce ſcriptum eſt, eſtque fons omnis veræ ſcientiæ in divinis ; nunc verò, cum ironice certè hîc loquatur auctor, duo hinc concludenda ſunt, primùm, eum ejuſmodi peregrinationes non comprobâſſe, quod quantivis momenti. Secundùm, quod majoris longe eum ſenſiſſe, divinorum omnium rationem ex Scriptura petendam.

peperiſſet maſculum vitalem, ego divo Jacobo præſens præſenti ſalutem dicerem, & gratias agerem [1]. *Me.* Salutâſti divum tuo duntaxat & ſocrûs nomine? *Og.* Imò totius familiæ verbis. *Me.* Equidem arbitror nihilo minus ſalutis futurum fuiſſe familiæ, etiamſi Jacobum inſalutatum reliquiſſes. Sed obſecro, quid reſpondit agenti gratias? *Og.* Nihil, ſed offerenti munus viſus eſt arridere, & capite leviter annuere [2]; ſimúlque porrexit hoc imbricatum putamen [3]. *Me.* Cur iſta potius donat, quàm alia? *Og.* Quoniam his abundat [4], ſuggerente vicino mari. *Me.* O benignum divum, qui & obſtetricatur parturientibus, & operam dat hoſpitibus! Verùm quodnam iſthuc novum vovendi genus, ut otioſus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adſtringeres, ut ſi quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod voviſſes? *Og.* Non credo, etiamſi tu ipſe tuo nomine voviſſes. Nam tibi divis os oblinere [5] ludus eſt. At ſocrus eſt; mos gerendus erat! Nôſti mulierum affectus, & meâ quoque referebat. *Me.* Si non præſtitiſſes votum, quid erat periculi? *Og.* Non poterat me divus vocare in jus, fateor: ſed poterat in poſterum eſſe ſurdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nôſti principum mores [6]. *Me.* Dic mihi, quid valet, agitque vir optimus Jacobus? *Og.* Multo frigidius ſolito. *Me.* Quid eſt in cauſa? ſenium? *Og.* Nugator, ſcis divos non ſeneſcere. Verùm hæc nova perſuaſio [7], quæ latè per orbem divagatur, facit ut infrequentius ſalutetur ſolito: & ſi qui veniunt, ſalutant tantùm: nihil aut quàm minimum donant, dictitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. *Me.* Impia perſuaſio [8]! *Og.* Itaque tantus apoſtolus, qui ſolet totus gemmis & auro fulgere, nunc ſtat ligneus, vix ſebaceam habens candelam. *Me.* Si verum eſt, quod audio, periculum eſt, nè reliquis divis idem veniat uſu. *Og.* Imò circumfertur epiſtola, quam hac de re ſcripſit ipſa Virgo Maria. *Me.* Quæ Maria? *Og.* Quæ cognomen habet à lapide. *Me.* Apud Rauracos

1 Talis voti abſurditatem oſtendet tibi vel ipſum hoc colloquium, ſi legere pergas.

2 Vidiſti jam alibi, non ſolum paganos talia de ſimulachris ſuis olim jactâſſe, ſed eis in talibus non ceſſiſſe pontificios.

3 Hoc mendacium eſt planum, ac ſine ulla veriſimilitudine, proindeque cenſeas, lector (& non errabis) auctorem taxare & irridere peregrinatorum plurium religionis ergò mendacia.

4 Quid hoc ad rem, ſi habeat pedes, & ambulare non poſſit, ſi habeat manus, & contrectare nequeat?

5 Illudere.

6 *Id eſt*, divos ſicut principes propenſiores ad vindictam in negligentes: vidiſti autem paganos olim ſic ſenſiſſe de ſuis divis, itemque barbaros Americanos, & Africanos ſic ſentire de cacodæmone, quem præ metu colunt, ſi aliquando patrocinatur auctor ejuſmodi papiſticis ſuperſtitionibus.

7 Lutheraniſmum & reformationem intelligit tunc pullulantes.

8 Ironicè dictum: nam maximè piam perſuaſionem hanc judicabat auctor, ut in ipſo hoc colloquio videbis, & alibi.

racos[1], ni fallor. *Og.* Ea eſt. *Me.* Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui ſcripſit? *Og.* Nomen indicat epiſtola. *Me.* Per quem miſſa eſt? *Og.* Haud dubiè quin per angelum, qui poſuerat ſcriptam in ſuggeſto, unde concionatur is ad quem ſcripta eſt. Et nè quid fraudis ſuſpiceris, videbis epiſtolam ἀυτόγραφον[2]. *Me.* Itáne agnoſcis manum angeli, qui eſt virgini ab epiſtolis? *Og.* Quid ni; *Me.* Quo tandem argumento? *Og.* Legi epitaphium Bedæ[3], quod ab angelo inſculptum eſt: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & ſyngrapham divo Ægidio[4] miſſam; congruunt. An non hæc ſatis arguunt rem[5]; *Me.* Faſne eſt inſpicere? *Og.* Fas, ſi dejeres te taciturum. *Me.* Oh! lapidi dixeris. *Og.* Jam ſunt & lapides[6] hoc nomine infames, quod nihil celent. *Me.* Muto igitur dicitur, ſi lapidi parum fidis. *Og.* Hac lege recitabo; tu fac utramque arrigas aurem. *Me.* Arrexi. *Og.* Maria mater Jeſu Glaucopluto[7] S. D.[8]. Quod Lutherum ſequutus ſtrenuè ſuades, ſupervacaneum eſſe invocare divos, à me quidem iſto nomine bonam magnámque iniſti gratiam, ſcito. Nam antehac tantùm non enecabar[9] improbis mortalium opplorationibus. Ab una poſtulabantur omnia, quaſi filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingitúrque in ſinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quicquam auſit negare petenti, videlicet

1 Qui ſunt incolæ religionis prope Baſileam, citra Rhenum, Conſtantiam contra, ibi enim urbs Auguſta Rauracorum, *Augſt*, ex cujus diminutione crevit ipſa Baſilea, at ibi nulla unquam nota & famoſa virgo, proindeque planum eſt totum hujus hiſtoriæ eſſe fictitium; velim tamen lectorem obſervare, cognomen lapideæ huic virgini datum ab auctore, ut rideret melius, titulus enim per ſe contemptibilis eſt; deinde quod lapideum eſt prorſus ſenſu caret, at virgo hæc exquiſitum videtur habere ſenſum in eis quæ ſua referunt, & minimè lapideam ſe probat, quò falſius redditur ſcomma.

2 *Id eſt*, ſcriptam ab ipſo angelo, qui Virgini ſtat ab epiſtolis.

3 Qui noſtras fuit, itemque mortuus apud nos, & ſepultus; at gloriantur Genovenſes, *the People of Genoa*, ſe habere corpus venerabilis hujus viri, itemque oſtentant tumulum, in quo conditum eum dicunt, & ſuper quo legitur epitaphium, quod jactant ab angelo ſculptum.

4 Subſequens fabula quoque fertur, quod ſcil. cum Carolus magnus deſperaret de peccatorum remiſſione, Ægidius hic obtinuerit ſyngrapham ab angelo ſcriptam, his conſolatoriis verbis, *Ægidii merito Caroli peccata remitto.*

5 Si non obſerves, lector, tibi dicam ſine myſterio, quid hæc arguant, neque ſilentium à te requiram, arguunt bonum Eraſmum in ſcommatibus in ſtultos & ſtulta perſæpe delectari.

6 Lapis Lydius præſertim, qui fucata metalla prodit.

7 Nomen eſt fictum, quod ſignificat, *a notable and rich man.* *Plutus* enim eſt divitiarum deus, *Glaucus* vero ſonat, *bright like the ſky*, vel *of an azure colour.* Sicque hoc ipſo ſenſu in ἰχθυοφαγία, idem nomen affingitur cuidam in Eleutheropoli, crederemque ego unum & eundem virum intelligi; at cum videantur tamen in paucis differre, dubitationi locus eſt, ſed de ea re in illo colloquio.

8 *Salutem dicit*, hæc enim eſt epiſtolarum formula apud Latinos.

9 *I was almoſt wearied out of my life.*

delicet metuens, nè ſi quid neget roganti, ego viciſſim ipſi negem mammam ſitienti. Et nonnunquam ea petunt à virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lena, quæque me pudet literis committere, Interim negotiator, lucri causâ navigaturus in Hiſpaniam, committit mihi pudicitiam ſuæ concubinæ. Et virgo Deo ſacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis ſuæ, quam ipſa tendit proſtituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo, da prædam opimam.* Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucri tibi decidetur.* Et ſi parum faveat alea, me convitiis lacerant, maléque precantur, quæ non adfuerim ſceleri. Occlamat, quæ quæſtui turpi ſemet exponit, *Da proventum uberem.* Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne ſis mater miſericordiæ.* Aliorum vota non tam impia ſunt quàm inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formoſum ac divitem ſponſum.* Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos.* Clamat gravida: *Da mihi facilem partum.* Clamat anus: *Da diu vivere ſine tuſſi ſitique.* Clamat ſenex delirus: *Da repubeſcere.* Clamat philoſophus: *Da nodos inſolubiles nectere* [1]. Clamat ſacerdos: *Da ſacerdotium opimum.* Clamat epiſcopus: *Serva meam eccleſiam.* Clamat nauta: *Da proſperos curſus.* Clamat præfectus: *Oſtende mihi filium tuum, antequam moriar* [2]. Clamat aulicus: *Da verè confiteri in mortis articulo* [3]. Clamat ruſticus: *Da tempeſtivam pluviam.* Clamat ruſtica: *Serva gregem & armentum incolume.* Si quid renuo, illico ſum crudelis. Si relego ad filium, audio: *Vult ille quicquid tu vis.* Itáne ego ſola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, ſatrapis, regibus, & agricolis? Atqui, quod dixi, minimum eſt præ his quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, niſi commodum hoc incommodum majus ſecum traheret; plus eſt otii, ſed minus eſt honorum. minus eſt opum. Ante ſalutabar: *Regina cælorum, Domina mundi:* nunc vix à paucis audio, *Ave Maria*; ante veſtiebar gemmis & auro, abundabam mutatoriis [4], deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroſo à muribus. Proventus autem annui vix tantum eſt, ut alam miſerum ædituum, qui accendat lucernulam aut candelam ſebaceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora

1 Quoniam tunc philoſophorum maximus haberetur, non qui clarius veritatem demonſtraret, ſed qui intricatiora, & maximum fucum facientia, præponeret.

2 Ex eo quòd tales ſupponuntur habere parum fidei, & credatur tamen ſine fide nullam eſſe ſalutem.

3 Eadem eſt enim aulicorum quæ præfectorum ratio, nolunt, dum vivunt cogitare de operanda ſalute, & creditur, per veram confeſſionem, & deinde abſolutionem, omnia peccata deleri.

4 Veſtibus ſcil.

majora etiam moliri dicereris. Huc tendis, ut aiunt, ut quidquid ut. quam eſt divorum, exigas ex ædibus ſacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deeſt aliis divis, quo ſuam ulciſcantur injuriam. Ejectus è templo Petrus poteſt tibi viciſſim occludere regni cœleſtis oſtium [1]. Paulus [2] habet gladium, Bartholomæus cultro [3] armatus eſt; Gulielmus ſub pallio monachi totus armatus eſt, non ſine gravi lancea [4]. Quid autem agas cum Georgio, & equite & cataphracto [5], haſtâ ſimul & gladio formidabili? Nec inermis eſt Antonius; habet ſacrum ignem [6]. Sunt item & cæteris ſuæ vel arma, vel mala, quæ quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, niſi ſimul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non patiar divelli: aut hunc unà mecum extrudes, aut utrumque relinques, niſi mavis habere templum ſine Chriſto. Hæc te ſcire volui: tu cogita, quid mihi reſpondendum cenſeas. Nam mihi planè res cordi eſt. Ex æde noſtra lapidea, Calendis Auguſti, anno filii mei paſſi 1524. Virgo lapidea meâ manu ſubſcripſi. *Me.* Minax profectò ac formidabilis epiſtola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. *Og.* Si ſapit. *Me.* Quam ob rem non eadem de re ſcripſit huic optimus ille Jacobus? *Og.* Neſcio, niſi quod longius abeſt, & his temporibus intercipiuntur omnes epiſtolæ [7]. *Me.* Sed quis Deus te redegit in Angliam? *Og.* Ventus illuc invitabat mirè ſecundus, atque id propemodum eram pollicitus divæ Parathalaſſiæ, me poſt biennium ipſam reviſurum. *Me.* Quid petiturus ab illa? *Og.* Nihil novi, niſi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiorem, longævam lætámque vitam in hoc ſeculo, & perennem felicitatem in futuro. *Me.* Non poterat eadem præſtare Virgo mater apud nos? Habet Antuerpiæ [8] templum longè auguſtius, quàm in Parathalaſſo [9]. *Og.* Haud nego poſſe, verùm aliis in locis alia

1 Vidiſti jam nunc apoſtolum exiſtimari veluti cœli janitorem.

2 Sic pingitur enim hic apoſtolus apud pontificios, quippe qui hortatus ſit fideles, ut ſuper omnia gerant Spiritûs enſem, at hic enſis eſt Verbum Dei.

3 Sic pingitur, ſuſpicor, quoniam cultro excoriatus eſt vivus, ſicut ovis.

4 Dux Aquitaniæ, qui tandem per divi Bernardi miniſterium converſus eſt (ut loqui amant pontificii) ad agnoſcendum ſcil. pro vero papa Innocentium ſecundum. Præteritorum ergo pœnitentiam agens, plurimas peregrinationes religionis causâ ſuſcepit, tandemque ordinem Eremitarum Regularium in Italia inſtauravit, qui ab eo *Gulielmitæ* dicti ſunt; & depingitur, ut hîc habetur nunc, ex eo, quod juſſus eſt ab Eremita quodam ſub tali habitu pœnitentiam agere, projicereque ſeſe ad pedes Eugenii tertii, qui Innocentio ſucceſſerat; mortuus eſt autem hic divus Gulielmus anno 1156.

5 Omnibus notum eſt ſic depingi Angliæ noſtræ vulgò dictum patronum Georgium.

6 Hunc vidiſti jam, & ignis ſacer ei, credo, tribuitur, ex eo quòd peſtem infligat pecori & hominibus, ſi negligatur, quæ eſt velut ignis ardens in internis.

7 Propter bella ſcil.

8 Antuerpiæ enim cathedrale templum ſumptuoſiſſimum Virgini dicatum eſt.

9 *Walſingham*, ut jam vidimus.

alia largitur; sive sic visum est animo illius, sive, ut est benigna, semet in hoc nostris affectibus accommodat [1]. *Me.* De Jacobo frequenter audivi: sed, obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassiæ. *Og.* Equidem expediam quàm potero pauciſſimis. Celeberrimum nomen est per universam Angliam, nec temere reperias in ea insula, qui speret res suas fore salvas, qui illum quotannis aliquo munusculo pro facultatum modulo non salutârit. *Me.* Ubi habet? *Og.* Ad extremum Angliæ finem [2], inter occidentem [3] & septentrionem [4], haud procul à mari, passuum fere tribus millibus; vicus est vix aliâ re victitans, quam commeantium frequentia. Collegium est Canonicorum, sed quibus à Latinis *regulæ* cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos *seculares* [5] appellant. *Me.* Amphibios mihi narras; quod genus est fiber. *Og.* Imò & crocodilus. Sed omissis cavillis, tribus verbis expediam, quod vis. In odiosis [6] canonici sunt, in favorabilibus monachi. *Me.* Adhuc mihi quidem ænigma refers. *Og.* Quin addam apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes monachos, tum canonici fuerint, non monachi; sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. *Me.* O novos favores: utinam abducant & meam [7]! *Og.* Sed ut ad rem: collegium hoc vix alios habet proventus, quàm ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur. Cæterùm si quid est nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi *priorem* vocant. *Me.* Probæ vitæ? *Og.* Non illaudatæ; pietate ditiores, quàm annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verùm in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratiâ cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextrâ sit filio. *Me.* Dextrâ? Quo igitur spectat filius? *Og.* Benè mones. Cùm occidentem spectat, dextram habet matrem; ubi se vertit ad solis exortum, sinistrâ est. Nec hîc tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; & in propinquo est oceanus ventorum pater. *Me.* Durum; ubi igitur habet illa? *Og.* In eo templo, quod inabsolutum dixi, est sacellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus, per angustum ostiolum admittens

1 Sic vulgo loquuntur divorum patroni, sed nulla ex his credebat auctor.

2 Siquidem prope mare, quo Angliæ terminatur.

3 Hoc maris, vel potius comitatûs seu *shiri* respectu, siquidem maris & comitatus respectu *Walsingham* est ad occidentem.

4 Isthuc comitatus & Angliæ ipsius totius respectu, his enim duobus respectibus *Walsingham* respicit septentrionem.

5 Vocamus nos *prebends*.

6 Supple *partibus*, & subintellige *supponas*, *i. e.* ergo, supponas, canonicos odio haberi, & monachos faveri, à papa scil. ut mox videbis.

7 Uxorem scil. quâ non æque gaudet ut gaudere supponuntur monachi.

tens ſalutatores. Lumen eſt exiguum, nec fere niſi ex cereis; fragrat odor naribus gratiſſimus. *Me.* Hæc omnia congruunt religioni. *Og.* Imò ſi introſpicias, Menedeme, dicas divorum eſſe ſedem, adeò gemmis, auro argentóque nitent omnia. *Me.* Accendis animum, ut eo me conferam. *Og.* Haud pœnituerit itineris. *Me.* Nihil eſt illic olei ſacri? *Og.* Inepte [1], oleum iſtud non reſudat niſi è ſepulchris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. Maria ſepulta [2] non eſt. *Me.* Erravi fateor. Sed abſolve fabulam. *Og.* Quo latiùs ſe ſpargat religio, alia aliis locis oſtenduntur. *Me.* Et fortaſſe ut uberior ſit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas præda petita manus* [3]. *Og.* Et nuſquam non præſto ſunt myſtagogi. *Me.* Ex canonicis? *Og.* Nequaquam: illi non adhibentur, nè per occaſionem religionis alienentur à religione, ac dum obſervant Virginem, parum ipſi conſulant ſuæ virginitati. Tantum in intimo ſacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adſtat altari canonicus quidam. *Me.* In quem uſum? *Og.* Ut recipiat ſervetque quod datur. *Me.* An dant qui nolint? *Og.* Minimè; ſed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adſtante quopiam, non daturi ſi teſtis abeſſet: aut largiùs dant aliquanto, quam erant daturi. *Me.* Affectum humanum dicis, & mihi non inexpertum. *Og.* Imò verò ſunt quidam adeò dediti ſanctiſſimæ Virgini, ut dum ſimulant ſeſe munus imponere altari, mirâ dexteritate ſuffurentur, quod alius poſuerat. *Me.* Fac nullum adſtare; an non in tales illico fulminaret Virgo? *Og.* Quî magis id faceret Virgo, quàm ipſe pater æthereus, quem non verentur nudare ſuis ornamentis, vel perfoſſo templi pariete? *Me.* Non ſatis mihi conſtat, utrum magis debeam admirari, illorúmne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. *Og.* Ad latus itaque ſeptentrionale porta quædam eſt, non templi, nè quid erres, ſed ſepti, quo tota clauditur area templo adjacens: Ea oſtiolum [4] habet perpuſillum, quale videmus in valvis [5] nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam ſubmittat. *Me.* Profectò tutum non fuerit ad hoſtem ingredi per tale oſtiolum. *Og.* Rectè conjectas. Narrabat myſtagogus [6] olim virum equeſtris ordinis, equo inſidentem, per hoc oſtium elapſum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miſer deſperans ſui, ſubitâ cogitatione ſalutem ſuam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, ſi valva patuiſſet. Et ecce rem inauditam. Subitò totus eques

1 Quin tu, joculator Eraſme, crediſne, ex divorum ſepulchris, Andreæ puta, vel Catharinæ, oleum ſacrum & fragrantiſſimum fluere?

2 Siquidem finxerunt pontificii, eam mortem non vidiſſe, vivamque ſublatam in cœlum ſine ulla auctoritate, contra neceſſitatem omnibus hominibus impoſitam, ſemel moriendi.

3 Apud Ovidium, Amor. i. 8. 92.

4 *A ſmall wicket.*

5 *The great gates.*

6 *The Virger.*

eques erat intra ſepta templi, altero fruſtra foris inſaniente. *Me.* Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? *Og.* Maximè. *Me.* Id quidem non admodum facile apud te hominem philoſophum. *Og.* Oſtendebat in oſtio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis ſervati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetuſtioribus picturis videmus: quæ ſi non mentiuntur [1], frigebant [2] id ætatis tonſores, & qui pannos tingunt ac texunt. *Me.* Qui ſic? *Og.* Quia barbatus erat non aliter quàm capræ [3]; & univerſa veſtis nullam habebat rugam, adeóque non erat major corpore, ut ſtrictu [4] corpus ipſum redderet anguſtius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. *Me.* Jam dubitare fas non erat [5]. *Og.* Subter oſtiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum tranſmitteret. Non conveniebat, ut equus poſt eum calcaret locum, quem prior eques Virgini conſecrâſſet. *Me.* Et meritò. *Og.* Hinc ad orientem eſt ſacellum prodigiis plenum; eò me confero. Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus pauliſper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi; exoſculor; deinde rogo, cujus ſint reliquiæ. Ait, ſancti Petri. Num apoſtoli inquam? Aiebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui pigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certè moleſtè tuli. Nam ſi is ſiluiſſet, ædituus nos nihil celâſſet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis [6]. Ante ædiculam erat tectum, quod aiebat hiberno tempore, cùm nix obtexiſſet omnia, eo ſubitò fuiſſe delatum è longinquo [7]. Sub

1 *Truly repreſent their faces & habits.*

3 *Were ſtarved.*

3 Supple *barbatæ ſunt.*

4 *Tightneſs.*

5 Qui ſcommata ejuſmodi obſervare velit, nunquam fere finem faciet.

6 Sic placantur homines hujuſmodi.

7 Nuſquam alibi quidem vidi, aut legi, imò vel audivi, quod noſtrates iſthuc de ſua Walſinghamica jactaverint, factum tamen mihi probabile ſit, cùm tam plane rem auctor enarrat, neque mirum mihi videiur, cum per hoc noſtra Walſinghamica in omnibus fere Loretanæ æquiparetur, quod ſine dubio à noſtratibus intendebatur: at non poſſum præterea, quin hinc referam, quod mihi hinc venerit in mentem, nimirum me ſuſpicari bonum Eraſmum ſub noſtra Walſinghamica Loretanum quoque & peregrinationes ad eam irridere & traducere voluiſſe; atque hæc ratio, credo, cur eam nunquam Walſinghamicam vel ſemel in hoc colloquio nominârit, itemque quod ſi in paucis locis, ubi vides Anglos aut Angliam, ſubſtituas Italos aut Italiam, omnia æquè benè, imò melius cum Loretana quadrabunt tunc, quam cum Walſinghamica noſtra nunc: ambæ Parathalaſſiæ, ambæ reſpectu maris, cui fere inſident, ad ſeptentrionem, ambæ nobiliſſimis donis ditatæ, ambæ miraculis ſuppoſititiis nobilitatæ, ambæ peregrinatorum frequentia celebres, ambæ tandem (etenim qui omnia congruentia inter eas recenſere vellet, nunquam fere finem faceret) propter tranſlationem ejuſdem caſæ ab angelis ſcil. è longinquo in earum gratiam, præ omnibus aliis virginibus

eo tecto putei duo ad ſummum pleni : fontis venam aiunt eſſe ſacrám divæ Virgini : liquor eſt mirè frigidus, efficax medicando capitis ſtomachíque doloribus. *Me.* Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum extinguet incendium. *Og.* Miraculum audis, ô bone : alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedaret ſitim ? *Me.* Et iſta ſanè eſt una pars fabulæ. *Og.* Affirmabant eum fontem derepente proſiliiſſe è terra juſſu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens, rogabam quot eſſent anni, quòd ea domuncula fuiſſet eò deportata : dixit aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Nè columnæ quidem hæ ligneæ : Non negabat eſſe nuper poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac nè trabes quidem hæ, inquam, tranſverſæ, nec ipſa tigna, quæ culmos ſuſtinent, videntur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cùm jam nulla caſæ pars ſupereſſet; unde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illam è longinquo delatam [1] ? *Me.* Obſecro, quomodo ſeſe ab hoc nodo expediebat ædituus ? *Og.* Scilicet incunctanter ille oſtendit nobis pervetuſtam urſi pellem tignis affixam [2]; ac propemodum irriſit noſtram tarditatem, qui ad tam manifeſtum argumentum non haberemus oculos. Itaque perſuaſi [3], & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad cœleſte lac beatæ Virginis. *Me.* O matrem filii ſimillimam ! ille nobis tantum ſanguinis ſui reliquit in terris, hæc tantum lactis, quantum vix credibile eſt, eſſe poſſe uni mulieri uniparæ, etiamſi nihil bibiſſet infans. *Og.* Idem cauſantur de cruce Domini, quæ privatim ac publicè tot locis oſtenditur, ut ſi fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ juſtum onus videri poſſint ; & tamen totam crucem ſuam bajulavit Dominus [4]. *Me.* An non tibi quoque mirum videtur? *Og.*

virginibus venerationem populi Chriſtiani merentur, imò in omnibus his Loretana noſtram Walſinghamicam ſuperat. Tam particularia ergo de noſtra Walſinghamica congeſſit auctor, ut ſub ea Italicam Parathalaſſiam tutò rideret, ſicque abſtinuit à nominando, imò vel planè indicando Italicam metu odii ſcil. papa enim & Romani cardinales, Itali & eorum vicini, qui ſunt velut pontificiorum caput, ferent ſatis forſan aliæ virgines & peregrinationes ad eas irrideri, quoniam quod eis detrahetur, ad ſuæ Loretanæ honorem & commodum poſſit redundare, ſed ſuſtinebunt nunquam ſuam Loretanam ad ludibrium Chriſtiano populo exponi: quod ſic tamen intenderit Eraſmus, abſolute affirmare non auſim, at auſim affirmare bene, quod ſi Walſinghamica, & quæ de ea hîc, rideri mereantur, non minus meretur Loretana rideri, ſimilium enim ſimilis eſt ratio.

1 Eadem obſervata ſunt imò & dicta jam à multis preregrinatoribus in Loretanam caſam, at cur, quæſo, lector, tam Deo chara caſa non poſſit aliquando virtute divinâ veluti repubeſcere ?

2 Æquè validum argumentum ac lamina cellæ figuram referens, quam jamjam vidiſti.

3 *Seemingly ſatisfied.* Fere quoque perſuaſus ſum, Eraſme.

4 Adjutus Simone ex Cyrene, ut habetur Matt. xxvii.

Og. Novum fortaſſe dici poſſit, mirum nequaquam, cùm Dominus, qui hæc auget pro ſuo arbitrio, ſit omnipotens. *Me.* Piè tu quidem interpretaris : at ego vereor nè multa talia fingantur ad quæſtum. *Og.* Non arbitror Deum paſſurum, ſi quis ipſum ad iſtum irrideat modum. *Me.* Imò cùm à ſacrilegis ſpoliatur & mater, & filius, & pater, & ſpiritus, nè tantulum quidem ſeſe commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu, deterreant ſceleſtos. Tanta eſt numinis lenitas. *Og.* Sic eſt : ſed audi reliqua. Id lac ſervatur in altari ſummo ; in cujus medio Chriſtus, ad dextram mater, honoris gratiâ. Lac enim matrem repræſentat. *Me.* Conſpicuum eſt igitur. *Og.* Videlicet incluſum cryſtallo. *Me.* Liquidum igitur ? *Og.* Quid l'quidum mihi narras, cùm fuſum ſit ante annos mille quingentos ? Concretum eſt ; dicas cretam tritam, albóque ovi temperatam [1]. *Me.* Quin igitur nudum oſtentant ? *Og.* Nè contaminetur virorum oſculis lac virgineum. *Me.* Probè dicis. Nam ſunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. *Og.* Ubi nos videt myſtagogus, accurrit, lineam veſtem induit, ſacram ſtolam addidit cervici, procubuit religiosè, & adoravit ; mox nobis lac ſacroſanctum oſculandum porrexit. Hîc in extremo altaris gradu religiosè procubuimus & ipſi ; Chriſtoque primum ſalutato, Virginem oratiunculâ tali, quam in hoc ipſum parâram, appellavimus : *Virgo parens, quæ tuis virgineis uberibus lactare meruiſti cæli terræque Dominum filium tuum Jeſum, optamus, ut illius ſanguine purificati, proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ ſimplicitatis ; quæ neſcia malitiæ, fraudis, ac doli, lac Evangelicæ doctrinæ concupiſcit aſſiduè, donec proficiat in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti, cujus felici conſortio frueris in æternum, cum Patre & Spiritu Sancto. Amen.* *Me.* Pia ſanè deprecatio. Quid illa ? *Og.* Viſus eſt uterque annuere, niſi me fallebant oculi. Nam ſubſilire videbatur ſacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat eucharistia [2]. Interim myſtagogus ad nos acceſſit, tacitus quidem, ſed tabellam porrigens, qualem apud Germanos afferunt, qui in pontibus telos [3] exigunt. *Me.* Equidem ſæpenumero malè precatus ſum illis petacibus [4] tabellis, cùm per Germaniam iter facerem. *Og.* Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulchrè peritum, & juvenem blandæ cujuſdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldriſius) percontatus ſum, quam potui civiliſſime, quibus argumentis cognîtum haberet, hoc eſſe lac Virginis. Id ego ſanè pio ſtudio ſcire cupiebam, quo poſſem impiis quibuſdam hæc omnia ridere ſolitis os

1 Quidni ? cum nihil aliud ſit, vel ſaltem quid maximè ſimile, vel ipſo auctore judice.

2 Talia ſæpe aſſeverant ſuperſtitioſi, quæ cum ab irridendo abſtinebit auctor, Eraſmus eſſe deſinet.

3 Tributum, vectigal ; Græcâ voce eſt origine.

4 Vidiſti p. 39. num. 3.

obturare. Primùm myſtagogus obductâ fronte [1] obticuit: juſſi ut interpres inſtaret [2]; ſed blandiùs etiam. Ille vero blandiſſimè, adeo ut ſi matrem ipſam nuper puerperam talibus verbis appellâſſet, non fuerit ægre latura. At myſtagogus, tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis ſtupentibus, ac velut horrore vocem blaſphemam exſecrantibus: Quid opus, inquit, iſta percontari, cùm habeatis tabulam [3] authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejecturus, niſi drachmæ deliniſſent hominis ferociam. *Me.* Quid vos interim? *Og.* Nos? quid cenſes? Non aliter quàm fuſte icti, aut fulmine tacti, noſmet illinc ſubduximus, ſuppliciter audaciæ veniam comprecati, ſic enim convenit in rebus ſacris. Inde proficiſcimur ad ædiculam, hoſpitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit ſeſe quidam hierophanta ex illis Minoribus [4]; noſque veluti noſcitans intuetur: aliquantulum progreſſis occurrit alius, itidem contemplans nos: pòſt etiam tertius. *Me.* Fortaſſe cupiebant te pingere. *Og.* At ego longè diverſum ſuſpicabar. *Me.* Quid iſthuc? *Og.* Sacrilegum quempiam ſuppilâſſe nonnihil ex mundo ſacræ Virginis, & in me ſuſpicionem intentam eſſe. Itaque ſacellum ingreſſus, tali precatiunculâ ſaluto matrem Virginem: *O ſola fœminarum omnium mater & virgo, mater feliciſſima, virgo puriſſima; nunc te puram impuri viſimus, ſalutamus, donariolis noſtris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut ſanctiſſimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritûs Sancti gratiam ſpiritualiter Dominum Jeſum intimis animi viſceribus concipere, ſemélque conceptum nunquam amittere. Amen.* Simúlque exoſculatus aram, depoſui drachmas aliquot, & abii. *Me.* Quid hîc Virgo? Nullóne nutu dedit ſignum auditæ precatiunculæ? *Og* Lumen, ut dixi, erat ambiguum [5], & illa ſtabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Poſtremò me ſic dejecerat oratio prioris myſtagogi, ut non auderem oculos attollere. *Me.* Iſtius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. *Og.* Imò multo lætiſſimus. *Me.* Reddidiſti animum: nam mihi quoque cor in genua deciderat [6], ut tuus loquitur Homerus. *Og.* A prandio repetimus templum. *Me.* Audebas, ſuſpectus ſacrilegii? *Og.* Fortaſſis; ſed ipſe mihi ſuſpectus non eram. Neſcit pavorem mens ſibi benè conſcia. Trahebat me tabulæ viſendæ cupiditas, ad quam myſtagogus nos relegârat. Eam diu quæſitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibuſlibet oculis legi poſſet. Mihi tales ſunt oculi, ut nec lynceus dici poſſim, nec omnino luſcioſus. Itaque legentem Aldriſium oculis obiter aſſectatus

1 *Knitting his brow.*

2 *Urge him again to anſwer that queſtion.*

3 Penſilem ſcil. parieti; argumentùm irrefragabile, uti jam plurima ſimilia vidimus.

4 Fratribus, qui iidem alio nomine Franciſcani, ut vidimus pag. 8. num. 6.

5 *Dim.*

6 *Id eſt,* fere exanimis eram præ metu.

tatus ſum, nec illi ſatis fidens in re tanta. *Me.* Excuſſa eſt omnis dubitatio? *Og.* Puduit me mei, qui ſubdubitâſſem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos [1], nomen, locus, res ut erat ordine geſta: breviter, nihil omiſſum. Dictus eſt Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum aliàs, tum præcipue religioſus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monaſteriis, ac templis undique luſtratis, tandem pervenit Conſtantinopolim [2]. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat epiſcopum. Is jam adornantem reditum, admonuit eſſe virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet Virginis matris: abundè felicem futurum, ſi vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam poſſet nanciſci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, nihil eſſe ad tam ſacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo theſauro plus quam Crœſus [3] ſibi videbatur. *Me.* Quid ni? & quidem præter ſpem. *Og.* Rectà domum properat: in itinere morbus occupat. *Me.* Ut nihil eſt in rebus humanis nec diu, nec undiquaque felix! *Og.* Ubi videt periculum, accerſit clam Gallum, fidiſſimum ejus peregrinationis comitem. Et religiosè ſtipulatur ſilentium: committit illi lac, eâ lege, ut ſi incolumis domum redeat, deponat eum theſaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur Lutetiæ in Auguſto [4] templo, utrinque Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipſe videtur honoris gratiâ decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, ſepultus eſt Gulielmus, alter properat, & hunc morbus corripit. Is deſperans ſui, tradit Angelo comiti lac, ſed multis obteſtationibus adſtricto, ut faceret quod fuerat ipſe facturus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præſentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc ſunt apud divam Genoveſam [5]. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in Parathalaſſum detulit, huc vocante mentem illius afflatu ſpiritus. *Me.* Pulchrè [6] certè ſibi conſtat hæc narratio. *Og.* Imò, nè qua reſidere poſſet dubitatio, adſcripta erant nomina epiſcoporum à ſuffragiis, qui lac illud inviſentibus non abſque munuſculo, tantum impertierunt relaxationis [7], quantum ex ſuo dimenſo

1 Videbis per ſequentem hiſtoriam, quomodo res ponebatur ob oculos; nulla poteſt narrari, credo, hiſtoria, niſi evidentur repugnans in ſe, cujus omnes partes majori objectioni ſint obnoxiæ, ſed ſic ridere libebat bono Eraſmo.

2 Urbs eſt nobis omnibus nota, proindeque ejus magna hinc diſtantia.

3 Divitiſſimus; Crœſus enim rex Lydiæ habitus eſt omnium omnino regum ditiſſimus.

4 Templum eſt enim Lutetiæ præcipuum, & Virgini dicatum, in inſula quæ dicitur *L'Iſle de notre Dame.*

5 Quæ eſt Pariſienſium patrona notiſſima, templum ejus proximum eſt templo *de notre Dame*, quod jam jam vidimus, & reliquiæ ejus ſervantur in ſuperbo ferculo, quod in afflictionis temporibus per urbem in proceſſionem deportatur; obiit anno 499.

6 At pulchrius ridet Eraſmus.

7 Indulgentiarum; quibus animæ liberentur à purgatorio.

menſo [1] largiri poſſunt. *Me.* Quantum id eſt? *Og.* Dierum quadraginta. *Me.* Etiam apud inferos [2] dies eſt? *Og.* Certè tempus eſt. *Me.* Ubi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt quod largiantur? *Og.* Minimè. Subſcaret enim ſubinde quod dent, ac planè diverſum quiddam accidit hîc atque in dolio Danaïdum [3]. Illud enim, cùm continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio [4]. *Me.* Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, ſinguli tantundem habent? *Og.* Tantundem. *Me.* Et ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, rurſus ſub cœnam poſcerent quadraginta, præſtóne eſſet, quod daretur? *Og.* Imò ſi horâ eadem decies. *Me.* Utinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi; non optârim niſi tres drachmas, modo ſic ſcaterent. *Og.* Quin optas ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cuiuſdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, ſatis quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius, quod illa abraderentur à ſaxis [5], hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet [6]. *Me.* Unde id conſtabat? *Og.* Oh! narrârat hoc Virgo Conſtantinopolitana, quæ lac dederat. *Me.* Et illi fortaſſe communicârat divus Bernardus. *Og.* Sic arbitror. *Me.* Cui natu grandi contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam ſuxit puer Jeſus [7]. Unde miror, illum mellifluum dici potius, quàm lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? *Og.* Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans inſidebat, exceptum concrevit [8]; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. *Me.* Rectè. Perge. *Og.* His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumſpectantes, rurſum adſunt myſtagogi, limis [9] intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt,

1 *Id eſt*, ſecundum potentiam quam eis dimenſus eſt papa, non poſſunt enim latiores largiri indulgentias, quàm papa eis dare conceſſit.

2 Purgatorium intelligitur, etenim qui in purgatorio inferi ſunt, & cum ibi nullus ſol qui diem facit, maxime congrua (quamvis jocoſe intelligatur) quæſtio eſt.

3 Quæ filiæ Danai, quinquaginta numero fictæ ſunt à poetis damnatæ in inferis ad implendum aqua dolium perforatum, propterea quod omnes (Clytemneſtra ſola excepta) occiderint ſuos maritos, primâ nuptiarum nocte; pergeergo & intelliges quid ſibi velit Ogygius.

4 Hinc theſaurus ille vocatur inexhauſtus, at ejus inexhauſtibilitas (ſi hac voce mihi uti liceat) ſine mora, prout meretur, maximè irriſoriè tractatur.

5 Credam facile.

6 Sicut præcedens certe abraſum ſaxis, aut ex aliqua re non abſimili. Omnia æquæ genuina cenſebat vel auctor ipſe.

7 Bernardum jam vidimus, & verum eſt pontificios fabulam hanc inſulſam de eo ventilâſſe.

8 Non minus bella quidem, quàm pia imaginatio, ſicut & ſubſequens de hujus lactis multiplicatione! rideant ea quantum volent audaces hæretici, non minus propterea prædicabunt pii doctores orthodoxi, & recipient ſpiritu pauperes vere catholici.

9 Supple *oculis*.

recurrunt, nutant, videbantur compellaturi, ſi fuiſſet audaciæ ſatis. *Me.* Nihil ibi metuebas? *Og.* Imò faciem illis obverti, ſic arridens & intuens, quaſi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggreſſus, rogat quod mihi nomen eſſet: edo. Num is eſſem qui ante biennium affixiſſet votivam tabellam literis Hebraicis? Fatebar eſſe me. *Me.* Scribis Hebraicè? *Og.* Minimè; ſed iſti quicquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox acceſſitus, ut conjicio, venit illius collegii πρῶτος ὕστερος [1]. *Me.* Quod iſthuc dignitatis nomen eſt? Non habent abbatem? *Og.* Non. *Me.* Cur ita? *Og.* Quia neſciunt Hebraicè [2]. *Me.* Non epiſcopum? *Og.* Nequaquam. *Me.* Quam ob rem? *Og.* Quia virgo pauperior etiamnum eſt, quàm ut emat pedum ac mitram [3] nimio venalem. *Me.* Non ſaltem præpoſitum? *Og.* Ne id quidem. *Me.* Quid obſtat? *Og.* Quia præpoſitus dignitatis eſt nomen, non ſanctimoniæ. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, præpoſiti libenter amplectuntur. *Me.* Atqui πρῶτον ὕστερον antehac audivi nunquam. *Og.* Næ tu magnopere rudis es grammatices. *Me.* ὑστερόπρωτον [4] novi in tropis. *Og.* Tenes. Hic qui Priori proximus eſt, Prior eſt poſterior. *Me.* Suppriorem [5] dicis. *Og.* Is me ſalutavit ſatis humaniter. Narrat quantopere ſudatum ſit à multis, ut verſus eos legerent: quot fruſtra exterſa perſpicilla. Quoties adveniſſet aliquis vetuſtus theologiæ, aut juris doctor, adductus eſt ad tabellam: alius dicebat eſſe literas Arabicas, alius fictitias; tandem repertus eſt qui legeret titulum. Is deſcriptus erat verbis ac literis Romanis, ſed majuſculis [6]. Græci verſus erant deſcripti Græcis majuſculis, quæ primâ ſpecie videntur referre majuſculas Latinas. Rogatus deſcripſi ſententiam carminum Latinè, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum conſtanter recuſarem, affirmans nihil eſſe tam arduum, quod in Virginis ſanctiſſimæ gratiam non eſſem cupidiſſime facturus, etiamſi literas juberet illine perferre Hieroſolymam. *Me.* Quid opus te grammatophoro, cùm illi tot angeli adſint à manibus atque à pedibus? *Og.*

1 Eſt propriè *primus ultimus*, at intelligendum *prior poſterior*. Veluti ſi diceretur, *Prior poſt priorem*, quod eſt Anglicè, *the under Prior*; Gallicè, *le ſuprieur*, hincque infra vocatur *ſuſprior*, ſi pergas, videbis planè ſic intelligi.

2 Abbas enim eſt vox Hebraica vel Syriaca, ſignificans patrem, optima ratio ergo cur abbatem non habeant.

3 Quoniam hæc epiſcopi titulum comitantur; credis forſan, lector, Ogygium oblitum, quòd hanc noſtram Parathalaſſiam depinxit & depinget tanquam divitiis & donis abundantem, erras ſi ſentias ſic; ſciebat enim optimè Ogygius, ejuſmodi divorum & divarum myſtagogos eos peregrinatoribus ſemper tanquam pauperes repræſentare, ut ad dandum alliciant, & ſi dona pretioſiſſima inficiari nequeant, clamitare, horrendum eſſe piaculum vel tantillum ex his eradere.

4 *Ultimum primum*, quo intelligit rhetorices figuram, qua quod ultimum enarrari debeat, primum enarratur.

5 Jam indicavimus vere Latinam vocem non eſſe, ſeu Gallicam.

6 *Capitals.*

Ille potulit è crumena ligni fragmentum desectum è trabe, in qua Virgo mater visa est consistere. Odor mirus protinus arguebat esse rem oppidò sacram. Ego vero tam insigne munus pronus & nudato capite, summa cum veneratione tèrque quatèrque exoscùlatus, reposui in crumenam. *Me.* Licétne videre? *Og.* Per me quidem licebit. Cæterum si jejunus non es, aut si nocte proximâ fuit tibi res cum uxore [1], non suaserim ut videas. *Me.* Ostende: nihil periculi. *Og.* En tibi. *Me.* O te beatum isto munere! *Og.* Ego, ne sis insciens, non permutârim hoc tantillum fragmentulum cum universo auro Tagi [2]: includam auro, sed sic ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus [3] ubi me videt tam religiosè gestientem eo munusculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen ausus sum percontari, quæ diceret secreta Virginis [4]. Siquidem in rebus tam sacris, etiam linguæ lapsus non vacat periculo! Nego me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine; accenditur una atque altera tæda cerata; ostenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materiâ, nec opere præcellens, sed virtute pollens [5]. *Me.* Moles non multum habet momenti ad edenda miracula [6]. Vidi Christophorum Lutetiæ, non hamaxiæum [7] aut colossæum, sed monti justo parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. *Og.* Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à bufonè [8] dederunt nomen, eo quod bufonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quóque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet bufonis imago, sed in ipso gemma velut inclusa pellucet. *Me.* Fortassis imaginantur bufonis similitudinem, quemadmodum in secta filicis stirpe imaginamur aquilam [9]. Et quemadmodum

1 Irrisorìè respicitur ad superstitionem pontificiorum, qui pertendunt sacra non debere tractari ab his qui rem habuerint cum muliere, imò cum uxore.

2 Qui fluvius est Lusitaniæ olim à poëtis propter aurum celebratus, testis sit hic notus Ovidii versus, *Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum*, Met. ii. 251.

3 Idem qui jam πρῶτος ὕστερος, *the under Prior*, inversio ordinis vocum nil hic mutat in sensu.

4 Propter æquivocationem conspicuam in his vocibus, *secreta virginis*, quas, ne credas, lector, casu mero scriptas, scriptæ sunt enim ex contemptu Virginis hujus, & omnium quæ ad eam pertinent,

5 *Virtute pollens imaguncula!* sicine tractas res virtute pollentes, Ogygi?

6 Bene sic emendaretur imagunculæ titulus, Menedeme, nisi hoc secundo scommate prius scomma adaugeres; imagunculæ & imagines æque pollebant, credo, apud auctorem ac apud me.

7 *Big like a carr.*

8 Galli enim vocant *crapaudine*, à voce *crapaud*, bufo.

9 Non poterat forsan rectior institui comparatio, videre est enim in filicis radice bene secta, aliquid quod aquilæ speciem referat.

admodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem ſpirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. *Og.* Imò, nè ſis neſciens, nullus bufo vivus evidentius exprimit ſeipſum, quàm illic erat expreſſus. *Me.* Hactenus pertuli fabulas tuas; poſthac alium quære, cui perſuadeas de bufone. *Og.* Nihil mirum eſt, Menedeme, te ſic affectum eſſe. Nec mihi quiſquam perſuaſurus erat, etiamſi totus ordo theologorum aſſeverâſſet, niſi his oculis, hiſce, inquam, oculis vidiſſem, intuitus eſſem, comperiſſem. Sed interim mihi videris ſatis incurius rerum naturalium. *Me.* Quam ob rem? Quia non credo volare aſinos? *Og.* An non vides, quàm ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, ſed præcipuè in gemmis? deinde quàm admirandas vires gemmis illis indiderit, prorſus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnete attrahi, & rurſus ab eodem depelli ſine contactu, niſi vidiſſes oculis? *Me.* Profectò nunquam, etiam ſi decem Ariſtoteles [1] mihi dejerâſſent. *Og.* Nè protinus igitur fabuloſum clames, ſi quid audis nondum experimento compertum. In ceraunia [2] fulminis videmus imaginem, in pyropo vivum ignem; in chalazia grandinis & ſpeciem & rigorem, etiamſi conjicias in medium ignem; in ſmaragdo profundas ac pellucidas maris undas; carcinias cancri marini ſpeciem imitatur; echites, viperæ; ſcarites, ſcari piſcis; hieracites, accipitris; geranites gruis collum effictum exhibet; ægophthalmus caprinum oculum oſtendit; eſt qui ſuillum, eſt qui tres ſimul hominis oculos; lycophthalmus lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & ſanguineo, in medio nigrum candido cingitur; cyameam nigram ſi aperias, fabam in medio reperies; dryites truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque; ciſſites & narciſſites hederam pingit; aſtrapias fulminis radios è medio candido ſeu cyaneo jaculatur; phlegontites incendium intus oſtendit, quod non exeat; in anthracitide videas ſcintillas quaſdam diſcurrere; crocias croci colorem reddit; rhodites, roſæ; chalcites, æris; aëtites aquilam exprimit, cauda candicante; taos pavonis picturam habet; chelidonia, aſpidis; myrmecites innatam habet formicæ repentis imaginem; cantharias ſcarabæum totum exprimit; ſcorpites ſcorpium mirè depingit. Sed quid ego hæc perſequor, quæ ſunt innumera; cùm nulla ſit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti laſciviens non expreſſerit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem

1 Decem eminentiſſimi philoſophi; Ariſtoteles enim tunc audiebat princeps philoſophorum.

2 Omnes lapides hîc enumeratos reperies in tuo *Littleton*, ſine exceptione ulla, niſi quod duo aut tres parumper ibi aliter inflectantur, quàm hîc; cæterum qui eos omnes annotare velit, nunquam fere finem faceret; obſerves in genere, plurima quæ hîc de his lapidibus enarrantur, eſſe pluſquam incomperta, ac plurimorum cauſam eſſe merum fortuitum caſum.

buſonem expreſſum? *Me.* Miror naturæ tantum eſſe otii, ut ſic ludat omnium rerum imitatione. *Og.* Voluit exercere curioſitatem humani ingenii, nóſque vel ſic ab otio propellere. Et tamen quaſi nihil ſit, quo fallamus tædium temporis, inſanimus in moriones, in aleas, in præſtigiarum ludibria. *Me.* Veriſſima prædicas. *Og.* Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus, ſi admoveas aceto, innatare motis etiam membris. *Me.* Cur buſonem addunt Virgini? *Og.* Quia hæc ſpurcitiem omnium, virulentiam, faſtum, avaritiam & quicquid eſt terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. *Me.* Væ nobis, qui tantum buſonum geramus in pectore! *Og.* Puri erimus, ſi ſedulò colamus Virginem. *Me.* Quomodo gaudet coli? *Og.* Gratiſſimum illi cultum præſtiteris, ſi fueris imitatus. *Me.* Numero[1] dixiſti, ſed iſthuc perdifficile eſt. *Og.* Eſt ſanè, ſed idem pulcherrimum. *Me.* Age, perge quod cœperas. *Og.* Deinde commonſtrat aureas argentéaſque ſtatuas. Hæc, inquit, merè aurea eſt, hæc argentea inaurata: addit ſingulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cùm ad ſingula mirabandus gratularer Virgini tam beatam opulentiam, myſtagogus, Quoniam, inquit, video te pium ſpectatorem, non arbitror æquum, ut te quicquam celem; videbis quæ Virginis ſunt ſecretiſſima, ſimúlque depromit ex ipſo altari mundum rerum admirabilium: cujus ſingulas partes ſi pergam recenſere, dies hic non ſufficerit narrationi[2]. Sic illa ſanè peregrinatio mihi feliciſſimè ceſſit. Expletus ſum affatim ſpectaculis, & hoc inæſtimabile donum mecum auſero pignus ab ipſa Virgine datum. *Me.* Nullumne feciſti periculum, quid valeat lignum tuum? *Og.* Feci: in diverſorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc ſuppoſitum eſt illius cervicali, clam ipſo; obdormiit ſomno profundo pariter ac prolixo: mane ſurrexit integræ mentis. *Me.* Non fuerat phrenefis, ſed parœnia[3] fortaſſis. Huic malo ſolet mederi ſomnus. *Og.* Cùm libebit jocari[4], Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam; in divos jocis ludere nec pium eſt, nec tutum. Imò vir ipſe narrabat ſibi in ſomnis apparuiſſe mulierem admirandâ ſpecie, quæ poculum ipſi porrexerit. *Me.* Elleborum opinor. *Og.* Iſthuc incertum eſt; illud certiſſimum, hominem mentis eſſe compotem. *Me.* Præteriſti Thomam[5] Cantuarienſem archiepiſcopum? *Og.* Minimè gentium. Nulla peregrinatio religioſior. *Me.* Audire geſtio, niſi moleſtum eſt. *Og.* Imo te quæſo, ut audias: Cantium

1 Paucis, ſummatim, & accuratè.

2 Hæc omnia ſibi vindicavit, vel familiaribus dedit, uno verbo, diripuit Henricus noſter octavus; vix credam tamen divitias fuiſſe tantas, quales hîc indicantur, ſuſpicor ergo amplificatas parumper, ut melius conveniret cum Loretana, non minus opulentâ, quàm hîc hæc noſtra Walſinghamica ſupponitur.

3 Deliratio à vico præcedens.

4 At quid aliud intendit Ogygius, & ſub eo Eraſmus, quàm ſaſſius ridere, per ejuſmod gravitatis affectionem?

5 Vide pag. 108. num. 5.

Cantium [1] dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam ſpectat. Hujus metropolis eſt Cantuaria [2]. in ea ſunt duo monaſteria pene contigua [3]; utrumque Benedictinos [4] habet. Id quod habet divi Auguſtini [5] titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ [6], ſedes archiepiſcopi fuiſſe videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præſules [7] habent ædes eccleſiæ contiguas, ſed ab ædibus reliquorum canonicorum ſemotas. Olim enim fere tum epiſcopi, tum canonici, monachi erant. Id arguunt manifeſta rerum veſtigia. Templum autem divo Thomæ ſacrum, tantâ majeſtate ſeſe erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat [8]. Itaque nunc ſuo ſplendore vicini luminibus officit, & locum antiquitùs religioſiſſimum velut obſcurat. Turres ſunt ingentes duæ, procul veluti ſalutantes advenas, miróque nolarum ænearum boatu longè latéque regionem vicinam perſonantes. In veſtibulo templi, quod eſt ad auſtrum, ſtant ſaxo ſculpti tres armati, qui manibus impiis virum ſanctiſſimum trucidârunt: addita ſunt gentis cognomina [9], Tuſci, Fuſci, Berri [10]. *Me.* Cur tantum honoris

1 *Kent county.*

2 *Canterbury*, olim Durovernum, vel Danovernum, à Danis.

3 Sic res habebant tunc temporis.

4 Vidiſti qui ſint pag. 212. num. 3.

5 Hujus ordinis monachi vel abbatis, à Gregorio magno papa in Angliam miſſi, anno 596, ut reliquias paganorum ad Chriſtianiſmum converteret, Cantii ergo rege Ethelred converſo & baptizato, archiepiſcopus Cantuarienſis conſecratus eſt. Non mirum proinde, ſi eccleſiam habeat Cantuariæ ſibi dicatam.

6 Becketi nempe.

7 *Decani*, reſque ſe ſic habent adhuc in plurimis locis.

8 Nunc ſi libeat, lector, conſulere Camdenum noſtrum ſuper his, videbis eum non ſolum cum Eraſmo congruere, verum etiam verba Eraſmi ipſa ita Camdeno noſtro arriſiſſe, ut ea ipſa mutuârit & ſcripſerit; totum, quod eſt inter eos differentiæ, iſthuc eſt, quod templum, quod Eraſmus vocat Thomæ, Camdenus vocet Chriſti; at facilis conciliatio, vocatum eſt Chriſti poſt reformationem, & ſpoliatum divitiis Becketum, proindéque ſic vocabatur Camdeni tempore, & vocatur adhuc, imò vocabatur Chriſti ante ipſa Becketi tempora; at vocatum eſt Thomæ, *Becketi ſcil.* poſt Becketum ſepultum in eo, & in numerum divorum relatum, obtinuitque denominatio uſque ad Eraſmi tempora, imo & tantiſper ulterius; ſicque, ſi per ſuperſtitionem eccleſia Chriſti ceſſit Becketo, per reformationem ſua eccleſia rurſus rediit ad Chriſtum.

9 *Id eſt*, nomina familiarum, ex quibus illi oriundi; vox *gens* etiamſi ſola eſſet, iſtud indicaret clarè ſatis, etenim ſic ſignificat vulgò apud auctores Latinos, imò noſtrum Eraſmum planè, inter alia loco, in ἄγαμος γαμὸς *privatim impii in ſuam gentem, i. e.* familiam certè, ut planè percipies, cùm huc deveneris; at ſubſequens vox *cognomina* rem planè evincit, cognomen enim ſemper denotat nomen familiæ in oppoſitionem & diſtinctionem à Chriſtiano nomine, ſubſequenſque tandem nota iſthuc totum enucleabit.

10 Factum hic planum eſt & circumſtantiæ, at hæc non minus plana ſunt, imò magis, in noſtri Bakeri Chronico, auctoris in his non minus faciendi quàm Eraſmus cum ſuis inſcriptionibus & ſculptis imaginibus; videntur ergo auctores differre; primo, quòd Bakerus quatuor conjuratos, & percuſſores nominet. Eraſmus tres tantum.

noris habetur impiis? *Og.* Videlicet idem honoris habetur Judæ, Pilato, Caiaphæ, cohorti militum ſceleratorum, quos operosè ſculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, nè quis poſthac uſurpet gloriæ causâ. Ingeruntur oculis, nè quis aulicus poſthac injiciat manus vel in epiſcopos, vel in poſſeſſiones eccleſiæ. Nam tres illi ſatellites à peracto facinore verſi ſunt in rabiem [1]; nec reddita mens eſt, niſi implorato Thomæ ſanctiſſimi favore. *Me.* O perpetuam martyrum clementiam [2]! *Og.* Ingreſſis aperit ſeſe ſpatioſa quædam ædificii majeſtas. Ea pars quoſlibet recipit. *Me.* Nihilne illic viſendum?

tantum. Secundo, quod nomina à Bakero citato non videantur cum Eraſmicis congruere, at ſperamus nos, veram inter eos conciliationem inveniſſe, audiamus ergo Bakerum noſtrum: *Henricus ſecundus ex amaritudine cordis & iræ in Becketum, propter negotia quæ ipſi faceſſebat, in hanc exclamationem eripuit, Nulluſne unquam ab hoc preſbytero, vel papa, me liberabit? Quo audito, quatuor equites adſtantes, Hugh Mervil, nempe, William Tracy, Reynaldo Fitz-urſe, & Richard Briton, mortem ejus inter ſe conjurant, confeſtimque Cantuariam proficiſcuntur, Becketumque in ipſa eccleſia trucidant.* Jam autem à quatuor conjuratis auferas, lector, nomina, remanebunt cognomina, *Mervil*, nempe, *Tracy*, *Fitz-urſe*, *Briton*. Rurſus ſupponas, lector, unum ex his *Mervil* ſcil. (cum ſcirent enim, ut patet ex Bakero, Becketum eſſe in eccleſia, res pluſquam probabilis eſt) ſupponas inquam *Mervil* adſtitiſſe januæ templi, ut ſecuram evaſionem ſociis & ſibi faceret, poſt patratum facinus; tunc quamvis conjuratus *Mervil* juridice debeat censeri percuſſor, tres tamen tantum proprie ſanguinolentas manus injecerunt in præſulem, treſque tantum præterea probabiliter viſi ſunt à populo, vel Benedictinorum cœtu Cantuarienſi, ſicque tantum tres percuſſores ſculpti ſunt, eorumque cognomina inſcripta; Tuſcus nunc ergo eſt *Tracy*, Fuſcus *Fitz-urſe*, Berrus *Briton*; nec objicias, lector, hæc cognomina aliquantiſper nimis tibi immutata videri Latine ea reddendo, etenim infinita nobis ſupereſt adhuc nominum propriorum copia, quæ non minus, quàm ea, imo magis, per Latinitatem immutata ſunt. Hæc ergo nunc in quæſtione, Anglica & Latina cognomina congruunt inter ſe ſatis, nullique dubitamus ea eadem omnino intelligi, & in Bakero & in inſcriptione Cantuarienſi Eraſmica. Obſervabit tandem candidus lector, nos non recenſuiſſe conjuratos eodem ordine quo Bakerus, propter hanc rationem ſolam, ut ejus ſcil. cum Eraſmo concordia facilius perciperetur, & credam nunc percipi plane.

1 Neſciam an hoc à quoquam hiſtoricorum noſtrorum ſcriptum ſit, ut ſit, difficile credam, ſicut & quædam alia mira, quæ de his percuſſoribus nobis tradita ſunt, at mihi probabile videtur, quod à pleriſque ſcriptum eſt, Henricum nempe propter patratum facinus, ita & facinus, & auctores exhorruiſſe, ut ab ejus præſentia aufugere coacti ſint, nullibi terrarum palam verſari ſuſtinuerint, omneſque tandem intra triennium miſere perierint, per ſolitam divini numinis in ejuſmodi percuſſores juſtitiam vindicem.

2 Mihi ſemel obſervandum credo, quod in hacce exclamatione, præfuliſque præcedentibus & ſubſequentibus elogiis, ſuſpicer valde ineſſe ironiæ granum, ex auctoris parte. Primò enim, exclamatio ad duo reſpicit, quæ Eraſmum non credidiſſe mihi perſuaſum habeo, rabiem nempe horum perſecutorum, & eorum ab hac rabie ſanationem, per imploratum divi favorem. Secundò, non mihi probabile fit, hominem tantopere pacis ſtudioſum,

viſendum? *Og.* Nihil præter ſtructuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus eſt Evangelium Nicodemi [1], & ſepulchrum, neſcio cujus. *Me.* Quid deinde? *Og.* Cancelli ferrei ſic arcent ingreſſum, ut conſpectum admittant ejus ſpatii, quod eſt inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conſcenditur multis gradibus, ſub quibus teſtudo quædam aperit ingreſſum ad latus ſeptentrionale. Illic oſtenditur altare ligneum divæ Virgini ſacrum, puſillum, nec ullâ re viſendum, niſi monumento vetuſtatis, luxum hiſce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixiſſe Virgini, cùm mors immineret. In ara aſt cuſpis gladii, quo præſectus eſt vertex optimi præſulis, ac cerebrum contuſum, videlicet quo mors eſſet præſentior. Hujus ferri ſacram rubiginem amore martyris religiosè ſumus exoſculati. Hinc digreſſi ſubimus cryptoporticum [2]; ea habet ſuos myſtagogos; illic primum exhibetur calvaria martyris perforata, reliqua tecta ſunt argento, ſumma cranii pars nuda patet oſculo. Simul oſtenditur plumbea lamina, Thomæ Acrenſis [3] titulum habens inſculptum. Pendent ibidem in tenebris induſia cilicina, cingula, ſubligariaque, quibus antiſtes ille ſubigebat carnem ſuam,

ſtudioſum, tantopere factiones abhorrentem, qualis certe erat Eraſmus noſter, ſerio tanta encomia congeſſiſſe in hominem tantopere ſui diſſimilem, at utcunque ſit de Eraſmi noſtri ſuper homine tali ſententia, vix ſanctiſſimus & martyr vocari mihi mereri videtur homo, qui partes papales ſemper ſequutus ſit, in oppoſitionem paci & publicæ quieti, juribus & prærogativis regiis, itemque libertatibus & privilegiis populi, prout fecit hic Becketus noſter, ut videre eſt in Nicolao Vignier accuratiſſimo ſui temporis ſcriptore, in libro cui titulus, Vera eccleſiæ hiſtoria per annos digeſta; audivique ab eruditiſſimo viro, acerrime diſputatum tunc inter theologos Pariſienſes, an anima Becketi eſſet in gehenna vel paradiſo; auſteritas vitæ ergo, ſed ſtudium præſertim partium papalium, fecit hunc divum nobis, poſteaquam in præludium gratitudinis pontificiæ in eum, coactus ſit a papa Henricus ille rex noſter, ſacramento ſe purgare de morte hujus Becketi, ac deinde confiteri ſe regnum à papa tenere; a talibus ſanctis libera nos, Domine.

1 Hujus, qui Joann. iii. noctu venit ad Chriſtum, præfertur enim Evangelium, quod nomen habet ab eo, at nulli niſi quidam male feriati illud unquam receperunt.

2 *Vault under ground.*

3 Planum eſt hunc Thomam Acrenſem eſſe Becketum ipſum, lamina enim hæc ad nihil aliud, quàm ut, ſecundum uſum uſitatiſſimum, legenti declaret nativitatem, facta, & mortem ejus de quo agitur; difficultas ergo tota in eo ſita eſt, ut appareat *Becketum* & *Acrenſem* eſſe unum & idem; at ſpero res plana tibi fiet ſatis, candide lector, ſi mecum obſerves, Becketum Gallice ſonare veluti parvulum, vel juvenem *du Bec*, nomen nobiliſſimæ antiquiſſimæque Gallicæ familiæ ex Normannia, ex qua oriundum ſe prædicabat Becketus, ortumque credam, prætereaque mihi pluſquam probabile ſit, Becketi noſtri avum, dum adhuc puellulus eſſet in Gallia, in ædibus paternis vocatum eſſe (ut mos frequens eſt apud Gallos) à parentibus & teneræ ætatis ſodalibus per blanditiem, diminutivo hoc cognomine *Becquet*, pro *du Bec*, quod poſtea perdere non potuit, aut noluit, ut multis uſu evenit: utcunque ſit de hoc ultimo eventu, quod mihi

ſuam, ipſo adſpectu horrorum incutienta, nobiſque mollitiem ac delicias noſtras exprobrantia. *Me.* Fortaſſis & monachis ipſis. *Og.* Iſthac de re nec affirmare poſſum, nec negare; nec refert quidem meâ. *Me.* Vera narras. *Og.* Hinc redimus in chori locum. Ad latus ſeptentrionale referantur arcana: dictu mirum, quantum oſſium illinc prolatum ſit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia; quibus omnibus adoratis [1], fiximus oſcula; nec erat futurus finis, niſi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellâſſet oſtentandi ſtudium. *Me.* Quis iſte? *Og.* Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, ſed minus affectus erga partem hanc religionis, quam ego volebam. *Me.* Viclevita [2] quiſpiam opinor. *Og.* Non arbitror; etiamſi libros illius legerat, incertum unde nactus. *Me.* Is offendit myſtagogum? *Og.* Prolatum eſt brachium adhuc carnem habens ſanguinolentam; hujus oſculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ ſe ferebat. Mox ſua recondidit myſtagogus. Hinc ſpectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ ſub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres Midam & [3] Crœſum fuiſſe medicos, ſi ſpectares vim auri atque argenti. *Me* Hîc nihil oſculorum? *Og.* Non, ſed aliud votorum genus tetigit animum meum. *Me.* Quodnam? *Og.* Suſpirabam domi meæ nihil eſſe talium reliquiarum. *Me.* Sacrilegum votum. *Og.* Fateor; & ſupplex veniam precatus ſum à divo, priuſquam pedem efferrem templo. Poſt hæc ducimur in ſacrarium. Deus bone, quæ illic pompa veſtium holoſericarum, quæ vis candelabrorum

mihi tamen probabiliſſimum videtur, certum eſt Anglos noſtros, tempore hujus appoſitæ laminæ, maxime attendiſſe ad Gallicam ſignificationem nominum, *Becquetumque*, ut jamjam diximus, ſonare veluti *du Bec*. Jam autem *du* eſt *of the*, & *Bec* eſt *a neck of land pretty viſible in the ſea, or between two rivers*, quòd Græcè dicitur ἄκρα; nunc ergo ſi ad ſignificationem cognominis attendendo, velis ſecundum vulgatum ſatis tunc Græcorum pruritum, Græcè dicere cum Latinâ terminatione *Thomas Becquet*, quomodo, quæſo, melius dicere poteris, quam *Thomam Acrenſem*? *Thomas Becquetus* ergo, & *Thomas Acrenſis*, ſunt unum & idem nomen, at poſterius nobilius videtur, ſiquidem Græcum, itemque planioris ſignificationis, & quæ majorem ſpeciem nibilitatis præ ſe ferat, hincque inſculptum videbatur in illa plumbea lamina, nativitatem, facta, & mortem Becqueti exhibente.

1 Procumbentes in genua ſcil. ad eorum exhibitionem.

2 *Id eſt*, diſcipulus Viclefi, erat autem Viclef noſtras, Anglus ſcil. ante Lutherum & reformatores, plurimis papiſticis erroribus ſeſe oppoſuit, idem ſentiens fere in omnibus quod nunc proteſtantium corpus in genere, tandem poſt longas perſecutiones & exilium in patriam reverſus, obiit apud nos anno 1384, vel potius 1387. Fit annos quadraginta poſt, papæ juſſu defoſſus eſt, & quod ex eo judicatum eſt remanere, combuſtum eſt, cineresque in aera diſperſi ſunt.

3 Crœſum divitem jam vidiſti; Midas autem rex Phrygiæ non poterat quoque quin eſſet divitiſſimus, ſiquidem, ſi fabulis credamus, à Baccho domum impetrârit, ut quicquid attigiſſet in aurum converteretur.

rum aureorum! Ibidem vidimus pedem divi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obvestita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec altiùs quàm usque ad cingulum. *Me.* Nulla crux? *Og.* Nullam vidi. Ostensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo, nullo auro gemmisve insigne. Aderat & sudarium, sudoris ex collo contracti manifestasque sanguinis notas retinens. Hæc vetustæ frugalitatis monumenta libenter sumus exosculati. *Me.* Ista non ostenduntur quibuslibet? *Og.* Nequaquam, ô bone. *Me.* Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? *Og.* Erat mihi non nihil notitiæ cum R. P.[1] Gulielmo Waramo archiepiscopo[2]; is me tribus verbis commendavit. *Me.* Ex multis audio virum singulari præditum humanitate. *Og.* Quin potius dicas ipsam esse humanitatem, si nôris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullum absoluti præsulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis insignita. Hîc casus quidam inopinatus pæne totam illam felicitatem interturbavit. *Me.* Exspecto quid mali dicas. *Og.* Hic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum assessorem: Heus, inquit, bone pater, verúmne est quod audio, Thomam, dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille, cœpítque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille: Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cùm adhuc pauper[3] esset, & ipse præsidiis pecuniarum egeret, ob corpusculi necessitatem: an non putas æquo animo laturum nunc, cùm tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibúsque præsidiis destitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandæ familiæ, velut à volente sumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil responderet assessor[4] capitis aurei; Gratianus, ut est vehemens, Ego, inquit, planè confido sanctissimum virum etiam gavisurum, quòd mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus

1 *Id est,* reverendissimo præsule.

2 Tempore scil. hujus visitationis ab Erasmo, quod erat sub initium regni Henrici octavi, antequam auctoritati papæ sese hic rex subduxerit, &c. ante quod tempus quoque hic Waramus obiit.

3 Antequam scil. archiepiscopatum Cantuariensem veluti rursus obtinuerit, quippe ex pauperibus quamvis ex nobili familia natus, & dum exularet sola beneficentia papæ, & regis Galliæ ipsi viaticum suppeditaret, sed propter fines visibiles satis.

4 *Id est,* mystagogus ille, qui aderat proximus cranio Thomæ deaurato, & illud ostentabat.

ſtagogus corrugare frontem, porrigere labra, Gorgoneis [1] oculis nos obtueri: nec dubito, quin ſputo conviciiſque nos ejecturus fuerit è templo, niſi cognoviſſet nos ab archiepiſcopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quicquam horum ex animo loqui, ſed ſuo more ludere, ſimúlque drachmas aliquot depoſui. *Me.* Ego ſanè tuam pietatem vehementer approbo. Verum mihi nonnunquam ſeriò venit in mentem, quo colore poſſint excuſari à crimine, qui tantum opum inſumunt templis exſtruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino ſit modus. Fateor in ſacris veſtibus, in vaſis templi, deberi cultui ſolemni ſuam dignitatem: volo & ſtructuram habere majeſtatem ſuam. Sed quorſum attinent tot baptiſteria, tot candelabra, tot ſtatuæ aureæ? quorſum organorum, quæ vocant, immenſi ſumptus? nec unicis interim contenti ſumus, quorſum ille muſicus hinnitus, magno cenſu conducendus, cùm interim fratres & ſorores noſtræ, viváque Chriſti templa, ſitu faméque contabeſcant? *Og.* In his quidem nemo vir pius ac prudens modum [2] non deſiderat: verùm quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate naſcitur, favorem promeretur, præſertim quoties in mentem venit diverſus morbus iſtorum, qui templa ſuis opibus ſpoliant. Iſta fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et ſi quid hinc alienes, primùm habetur pro ſacrilegio: deinde contrahunt manus ſuas qui dare ſolent, inſuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi cuſtodes ſunt, quàm domini. Denique malim videre templum ſacra ſupellectile luxurians, quàm, ut ſunt quædam, nuda, ſordida, ſtabulis equorum ſimiliora quàm templis. *Me.* At legibus olim laudatos epiſcopos, quòd vaſa ſacra divendiderunt, eaque pecuniâ ſubvenerunt egenis. *Og.* Laudantur & hodie, ſed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. *Me.* Remoror tuam narrationem. Nunc expecto fabulæ cataſtrophen. *Og.* Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiit ſummus ille myſtagogus. *Me.* Quiſnam? Abbas loci? *Og.* Mitram habet, cenſus habet abbaticos; ſolo nomine caret, & *prior* dicitur, ob id, quod archiepiſcopus abbatis loco eſt. Nam antiquitùs quiſquis erat ejus ditionis archiepiſcopus, idem erat & monachus. *Me.* Equidem vel camelus appellari ſuſtineam, ſi cenſus eſſet abbate dignus. *Og.* Mihi quidem viſus eſt vir pius juxta & prudens, neque Scoticæ [3] theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum ſancti viri corpus quieſcere dicitur. *Me.* Vidiſti oſſa? *Og.* Id quidem

1 Stuporem & tremorem incutientibus; Gorgones enim erant Phorci filiæ, aſpectu horrendo & terribili, Meduſæ harum præcipuæ caput amputavit Perſeus, quo veluti clypeo utens, ejus conſpectu adverſarios in lapides convertebat.

2 *Moderation.*

3 Recordare quid dictum de Scoto, talis eruditio conveniebat tempori, quanquam non maxime arrideret Eraſmo, ut vidimus.

dem fas non eſt ; nec liceret, niſi admotis ſcalis : ſed auream thecam theca contegit lignea : ea funibus ſublata, opes nudat inæſtimabiles. *Me.* Quid audio ? *Og.* Viliſſima pars erat aurum : gemmis rāris ac prægrandibus collucebant, nitebant, ac fulgurabant omnia ; quædam ſuperabant ovi anſerini magnitudinem. Ibi multâ cum veneratione circumſtabant aliquot monachi : ſublato tegumento adoravimus [1] omnes. Prior candidâ virgâ demonſtrabat contactu ſingulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium, & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ dono miſerant. *Me.* Oportuit illum eſſe præditum inſigni memoriâ. *Og.* Rectè conjectas, quanquam juvat & exercitatio ; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, ſed ſubobſcuram, ſemel atque iterum ferreis cancellis circumſepta. *Me.* Quid metuit ? *Og.* Nihil, opinor, niſi fures. Nec enim unquam vidi quicquam divitiis onuſtius. *Me.* Cæcas mihi divitias narras. *Og.* Admotis lucernis vidimus pluſquam regale ſpectaculum. *Me.* Vincit opibus Parathalaſſiam ? *Og.* Specie longè ſuperat [2], abſtruſa novit ipſa. Hæc non oſtenditur niſi magnatibus aut præcipuis amicis. Poſtremo reducimur in ſacrarium : illic detractum eſt ſcrinium nigro contectum corio, depoſitum eſt in menſam ; apertum eſt ; mox omnes flexis genibus adorârunt. *Me.* Quid inerat ? *Og.* Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci veſtigium ſervantia. His, ut aiebant, vir pius extergebat ſudorem à facie ſive collo, pituitam à naribus, aut ſi quid eſſet ſimilium ſordium, quibus non vacant humana corpuſcula. Ibi meus Gratianus rurſum non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens ſeſe munus longè gratiſſimum offerre. Sed Gratianus hîc parum gratus, non ſine faſtidii ſignificatione, digitis contrectavit unum, & contemptim repoſuit, porrectis labiis, veluti poppyſmum imitans. Nam hic illi mos erat, ſi quid offenderet, quod tamen contemnendum eſſe judicaret. Meum animum ſimul & pudor & timor diſcruciabant. Prior tamen, ut eſt homo non ſtupidus, diſſimulabat hoc factum ; noſque poſt oblatum vini poculum humaniter dimiſit, cùm rediremus Londinum. *Me.* Quid oportuit [3], cùm jam non procul abeſſes à litore tuo [4] ? *Og.* Sic eſt : ſed ego litus illud [5] perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quàm ullæ ſunt Maleæ [6] naufragiis. Dicam quod proximâ vidi trajectione. Complures à litore Ca-

1 Procubuimus in genua, ut jam vidiſti.

2 Hæc omnia eandem omninò ſortem habuere cum virginis Walſinghamicæ divitiis, expilata ſunt tandem & direpta ab Henrico noſtro octavo, poſtquam papæ auctoritati ſe ſubduxerit, monachoſque & monaſteria penitus è regno delere ſtatuerit.

3 Supple *redire Londinum.*

4 Belgico ſcil.

5 Doverienſe & Caletenſe intelligit, ubi expertus erat malum ; & vidit factum à nautis pauperculo Gallo.

6 Malea promontorium erat Laconiæ, olim propter naufragia notum.

letenſi ſcalmo [1] devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidem juvenis, pauper ac pannoſus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent à ſingulis ob breviſſimam vectationem. Ille excuſabat paupertatem; iſti per jocum explorant ſcilicet, ac detractis calceis, inter ſuppactas ſoleas reperiunt decem aut duodecim drachmas; eas eripiunt palam, ridentes,& conviciis ludentes in ſceleratum Gallum, *Me.* Quid juvenis? *Og.* Quid aliud? Flebat. *Me.* Num ex auctoritate faciebant iſta? *Og.* Prorſus eadem, quâ furantur ſarcinas hoſpitum, quâ tollunt crumenas, ſi quando datur opportunitas. *Me.* Mirum eſt iſtos tantum audere facinus, tot teſtibus conſciis. *Og.* Sic aſſueverunt, ut rectè fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui fruſtra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur deprehenſum ſceleratum Gallum. *Me.* Ego iſtos maritimos fures ludens ac jocans ſubigerem in crucem. *Og.* Atqui talibus ſcatet utrumque litus. Hic mihi conjecta, *Quid domini faciant, audiant cum talia fures* [2]? Proinde poſthac quaſlibet ambages malim, quàm illud compendium [3]. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis deſcenſus, ſed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingreſſus non admodum facilis, exitus difficillimus eſt. Hærebant Londini nautæ aliquot Antuerpienſes; cum illis decreveram me mari committere. *Me.* Habet ea regio nautas adeo ſanctos? *Og.* Ut ſimia ſemper eſt ſimia, fateor, ita nauta ſemper eſt nauta: verùm, ſi ad hos conferas qui rapto vivere didicerunt, angeli ſunt. *Me.* Meminero, ſi quando me quoque libido ceperit eam inſulam inviſendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. *Og.* Ergo Londinum petentibus, haud procul à relicta Cantuaria occurrit via vehementer cava ſimul & anguſta, præterea declivis, ſic utrinque abrupto aggere, ut non poſſis effugere: nec vitari poteſt, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus eſt mendicabulum aliquot ſeniculorum: ab iis procurrit aliquis, ſimulatque ſentiunt advenientem equitem: conſpergit aquâ ſacra, mox offert calcei ſummam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum eſt gemmæ ſpecie. Exoſculati dant nummulum. *Me.* In ejuſmodi via malim mendicabulum ſeniculorum, quàm gregem valentium latronum [4]. *Og.* Gratianus equitabat mihi ſiniſter, propior mendicabulo: conſperſus eſt aquâ, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid ſibi vellet. Ait calceum eſſe S. Thomæ. Incanduit homo: & ad me verſus, Quid, iniquit, ſibi volunt hæ pecudes, ut oſculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem operâ porrigunt oſculandum ſputum, aliáque corporis excrementa? Miſerebat me ſeniculi, datóque nummulo conſolatus ſum triſtem. *Me.* Meâ ſententiâ, non omnino

1 *Shalop.*
2 Ex Virgilio, Eclog. iii.
3 *Id eſt,* brevem illum trajectum matis, inter Doveriam & Caletum.
4 *Of luſty footpads.*

omnino præter cauſam incanduit Gratianus. Si calcei ſoleæque ſervarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem; cæterum impudens mihi videtur, ſoleas, calceos, & ſubligaria cuiquam oſculanda obtrudere. Nam ſi quis id ſuâ ſponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, veniâ dignum arbitror. *Og.* Præſtabat iſta non fieri, nè quid diſſimulem: verùm ex his rebus, quæ ſubitò corrigi non poſſunt, ſoleo, ſi quid ineſt, boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum eſſe ſimilem ovi; malum, noxiæ beſtiæ. Vipera, poſteaquam periit, mordere quidem non poteſt, odore tamen ſanieque inficit; ovis cùm vivit, lacte nutrit, lanâ veſtit, fœturâ ditat: mortua porrigit utile corium; totaque eſculenta eſt. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi ſunt, mortui ſtrepitu nolarum, ambitioſâ ſepulturâ moleſti ſunt vivis, nonnunquam & ſucceſſorum inaugurationibus, hoc eſt, novis exactionibus; probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de ſe præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis eſſet, exemplo, doctrinâ, monitis ad pietatem invitabat, conſolabatur deſtitutos, ſublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Exſtruxit[1] hoc locupletiſſimum templum, ſacerdotum ordini per univerſam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum[2]. *Me.* Eſt quidem iſta pia contemplatio, ſed demiror te, cùm iſto ſis animo, nunquam inviſiſſe antrum[3] Sancti Patricii, de quo prodigioſa quædam vulgo jactant,

1 *Id eſt*, in cauſa fuit cur exſtructum ſit, vel potius auctum & locupletatum.

2 Jocoſa, ni fallor, concluſio piæ meditationis, quam Ogygio ſuggerit auctor, utpote qui parvi faceret divi calceum & uſum ejus, imò & forſan divum ipſum, ut videmus.

3 Alio nomine, Purgatorium Sancti Patricii, quod eſt parvulum antrum ſubterraneum in inſula *Dabeoc*, quæ eſt in lacu *Dergh* in *Fermanagh* comitatu, ad partem ſeptentrionalem Hiberniæ noſtræ. Locus, de quo, ante reformationem præcipuè, mira jactabantur apud nos, Hibernique noſtri jactabant apud exteras nationes, in ſuæ patriæ gloriam, ſcientes non ſibi benè poſſe contradici, cùm locus ita remotus eſſet, ut pauci exteri ad eum penetrarent & peregrinarentur, quidam tamen illuc uſque aliquando penetrabant, religionis vel curioſitatis cauſâ, ſed frequentiſſime tunc illuc ibant totius Hiberniæ noſtræ incolæ ob tres notiſſimas cauſas; primo, ad ſatisfaciendum pro peccatis ſuis, in obedientiam injunctioni confeſſariorum. Secundo, in ſpem gratias ſpeciales obtinendi à divo dilecto Patricio, utpote magis ibi præſente, quam alibi. Tertio, ut pœnitentia ibi peracta, ipſis (prout opinio apud ſtultos & ſuperſtitioſos valebat) teneret vicem purgatorii, poſt exceſſum ex hac vita, ita ut qui peregrinationem, cum pœnitentia & precibus injunctis, perficeret, ſenſurus eſſet nunquam purgatorii flammas, ſed rectà & infallibiliter poſt mortem ad beatificam Dei viſionem admitteretur; ſed quarto tandem (ne loquar de ſuſpectis & odioſis cauſis) quidem illuc, credo, proficiſcebantur, ut periculum facerent mirandorum illorum quæ de mirifico antro jactabantur; attamen ne erres, lector, in nullo auctore planè & certo video, quæ ſint ſpeciatim miranda illa; totum quod legi redit ad hoc: quod

nec mihi ſatis verisimilia [1]. *Og.* Imò nulla hîc tam prodigioſa poteſt eſſe narratio, quin res ipſa ſuperet [2]. *Me.* Ergo illuc quoque penetrâſti? *Og.* Enavigavi paludem verè Stygiam, deſcendi in fauces Averni: vidi quicquid apud inferos geritur [3]. *Me.* Beâris me, ſi non gravaberis referre. *Og.* Sit hoc colloquii noſtri procœmium, ſatis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam: nam adhuc impranſus ſum. *Me.* Cur impranſus? num religionis gratiâ? *Og.* Minimè: ſed invidiæ causâ. *Me.* Num invides ventri tuo? *Og.* Imò rapacibus cauponibus; qui, cùm nolint quod æquum eſt apponere, tamen non verentur ab hoſpitibus quod iniquum eſt exigere: eos

quod antrum creditum ſit proximus ad inferos adytus; hinc quod *Matthew Paris* ſcripſerit, credo, illic ſemel, per Patricii preces, exhibitam viſibilem ſtatus inferorum repreſentationem ad incredulorum tunc converſionem ſcil. ac exhinc confido Hibernos noſtros olim ventilare ſolitos, ex antro plurimis dari, videre gehennæ & purgatorii ſtatum, audire animarum ibi ejulatus, imo vel habere colloquia cum eis. Utcunque ſit, anno 1497. propter exuberantes ſuperſtitiones ejuſmodi, vel forſan aliquid pejus, juſſu Alexandri ſexti antrum obturatum ac fere deſtructum eſt, quod tamen ægre ferentibus inſulæ noſtræ incolis, utpote ſuis ſuperſtitionibus addictiſſimis, poſtea reſtitutum eſt, obtinuereque rurſus priſtinæ peregrinationes; tandem per reformationis introductionem in inſulam, ſuperſtitio paulatim vires amiſit, amittique quotidie, quamvis tamen non omnino adhuc abolita ſit: at neſciam ſi qui ſint adhuc, qui mira ſupradicta de antro jactent, totumque quod potui expiſcari, huc reducitur, quod vulgus nunc credat peregrinationem, cum injuncta externa pœnitentia, tenere purgatorii vicem peregrinatoribus, omneſque infallibiliter ſalvatum iri, qui bene peregrinationem & pœnitentiam peragant, tandemque antrum eſſe proximum ad gehennam adytum, ita ut qui vere pœnitentiam non agat in eo, imo vel obdormiat in preculas recitando, &c. vivus ab ipſo Satana in gehennam tranſportetur.

1 Credam facile.

2 Si unquam ſplendida fuerit ironia, hæc eſt certè.

3 Duo obſerves, lector, quæſo; primo, quam congrue & ingeniosè hiſce tribus phraſibus hîc uſus ſit auctor, his etenim ſimul & rem jucundiſſime ridet, & nobis indicat qualis jactantur. *Enavigavit Stygiam paludem*, ſiquidem ut ad antrum pervenias, enavigandus eſt lacus *Dergh*, qui eſt veluti Stygiæ paludis ſpecies; *deſcendit ad fauces Averni*, quoniam antrum ſub terra eſt, quâ itur ad Avernum, & creditur eſſe propior qui noſcatur ad gehennam adytus; *vidit* tandem *quicquid apud inferos geritur*, quoniam, ut ſuſpicamur & credimus, jactabatur olim, aliquando, & quibuſdam ſelectis dari, ut per antrum detegerent & viderent ſtatum animarum in purgatorio & in gehenna, quæ ſunt inferi. Secundo, quod quanquam hic Ogygius (ſub quo hoc reſpectu intelligendus eſt Eraſmus ipſe, credo, ſiquidem alias duas, quæ ad Angliam noſtram, ſupra memoratas peregrinationes ſuſceperit & perfecerit) indicet, ſe in hanc noſtram Hiberniam profectum, & inviſiſſe Patricii antrum, nullo modo tamen credam hoc ab Eraſmo factum, ſed animi gratiâ dictum omnimode cenſeo: nihil enim hujus rei apparet in ejus vita, cum ipſius negotiis non conveniebat tam remota tamque inutilis peregrinatio, nulla loci ſpecialia narrat, in qua re non defeciſſet, ſi inviſiſſet, & tandem da his inquirentem confabulatorem ad aliam occaſionem amandat, prout faciunt ii, qui animi gratiâ tantum aliquid dixerunt.

eos ſic ulciſci ſoleo. Si ſpes datur cœnæ lautioris, vel apud notum, vel apud pandocheum paulo minus ſordidum, in prandio laborat mihi ſtomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, ſub cœnam incipit dolere ſtomachus. *Me.* Non pudet videri parcum ac ſordidum? *Og.* Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, malè collocant ſumptum. Ego meum pudorem aliis uſibus ſervare didici. *Me.* Jam ſitio reliquum fabulæ, quare me in cœna exſpecta convivam; ibi narrabis commodiùs. *Og.* Equidem habeo gratiam, quòd ultro temet offers convivam, cùm multi vehementer rogati pernegent: ſed hæc tibi conduplicabitur gratia, ſi hodiè domi cœnes. Nam mihi tempus hoc ſumetur ſalutandæ familiæ. Cæterum habeo conſilium utrique noſtrûm commodius. Cras mihi uxorique meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel uſque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam eſſe ſaturum: & ſi voles, nè in cœna quidem te deſtituemus. Quid ſcabis caput? Tu para; nos bonâ fide veniemus. *Me.* Malim inemptas fabulas. Verùm age, prandiolum dabitur, ſed inſipidum, niſi tu bonis fabulis condias. *Og.* Sed heus tu, nònne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? *Me.* Fortaſſe titillabit, ubi tu peroraveris [1], nunc ut affectus ſum, ſat habeo ſtationes obire Romanas [2]. *Og.* Romanas, qui Romam nunquam videris? *Me.* Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclaye, curóqus ut ſalva ſit filiarum pudicitia. Rurſus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumſpi-

1 Gaudet in æquivocatione verbi *perorare*, quod ſignificat, facere loquendi finem, vel perſuadere.

2 *Id eſt,* fungor officiis, quibus me fungi omnino neceſſe eſt, & reliqua non neceſſaria prætermitto, cujuſmodi ſunt hæ peregrinationes. Planum eſt hunc eſſe ſenſum, ſed quomòdo congruat cum locutione Eraſmica, nunc videndum. *Statio* vox eſt latiſſimæ ſignificationis, eſt enim vel locus ubi ſtatur & pauſatur, vel pauſa ipſa; jam autem apud Romanos antiquos ſeu paganos, ad duo præſertim referebatur ſtationis vox, & ad loca ubi conveniebant Romani judices, ut jura darent circumjacentibus populis, & ad loca quæ Romani milites tenere jubebantur ab imperatoribus ſuis; ad utrumvis reſpexerit auctor, planum eſt eum apprime & intelligibiliter ſatis, quamvis figurate loquutum; at ſuſpicor eum reſpexiſſe potius ad Romanos recentes, ſive pontificios, apud quos ſtationes ſunt pauſæ quas faciunt (vel per ambulationes privatas ac veluti ſolitarias, vel per publicas, *i. e.* proceſſiones) in certis templis, vel etiam aliquando in viis urbium, coram certis ſimulacris; ibi orando pauliſper ſuo more, per numeratas ſcil. preculas, quo favorem Dei & divorum, ſed indulgentias præſertim lucrari ſperant: Romanæ hæ cenſendæ ſunt, quæ Romæ peraguntur, & quæ plures ibi quam ubivis terrarum, prout papæ benignitas major eſt in ſuam urbem, quam in ullam aliam, ei concedendo plures & faciliores vias lucrandi indulgentias, quam cuivis alii urbi: nunc ergo præterit Menedemus ſtationes, quæ non peraguntur Romæ, vel non Romanas, & quas Romanas obeat & intelligat vides, & videbis mox; prætèrit & contemnit ergo, prout merentur, omnes omnino has, cujuſvis loci papiſticas ſuperſtitioſas, & ineptas ſtationes, ſicut & omnes religionis ergo peregrinationes.

ciens ſi quid opus ſit admonitu: hinc alio atque alio, obſervans quid agant liberi, quid uxor, ſolicitus ut omnia ſint in officio. Hæ mihi ſunt ſtationes Romanæ. *Og.* At iſta pro te curaret divus Jacobus. *Me.* Ut ipſe curem iſta, præcipiunt Sacræ Literæ, ut divis committam, nuſquam legi præceptum [1].

ΙΧΘΥΟΦΑΓΙΑ [2].

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc elegantem habet diſputationem de conſtitutionibus humanis, quæ non prorſus repudiandæ ſunt, nec adeo tamen magnifaciendæ, ut aliquibus uſu venit, qui eas divinis propemodum legibus anteponunt. Alii rurſus abutuntur & divinis & humanis conſtitutionibus ad quæſtum & tyrannidem. Quos & quatenus humanæ conſtitutiones obligent ad quid conducunt; quantum diſtent à divinis; obiter taxatur præpoſterum mulierum in his judicium. Nocumenta varia ex piſcium eſu contingunt, non corporibus ſolum, verum ipſis animis. Immanis eorum crudelitas, qui eſum carnium interdicunt corporibus valetudinariis Lex ceremonialis cur partim abolita. Pontificiæ leges urgent graviora Judæorum legibus ceremonialibus. Mos baptizandi recens natos infantulos perſtringitur. Ceremoniæ pontificiæ obſtant, quo minus Chriſtianam fidem complectantur plurimi. Generalis pax in Chriſtiano orbe componi poſſet, ſi modo Imperator de ſuo, & Papa de ſuo jure aliquantillum remitterent. Deus Terminus qualis. Humanæ leges non habent ex ſe vim obligatoriam. Deus nihil mandat adverſus valetudinem corporis aut animæ, non jejunium. Mos omnium familiaris, vereri & revereri Deum ejuſque cultum, minus quam hominem.

Lanio, Salsamentarius.

La. DIC mihi, inſulſiſſime Salſamentarie; nondum emiſti reſtim? *Sa.* Reſtim, Lanio? *La.* Ita, reſtim. *Sa.* Cui tandem rei? *La.* Cui, niſi ſuſpendio? *Sa.* Emant alii; me nondum uſque adeo

1 Quid ſenſerit de ſupplicatione divorum, itemque de Scripturæ auctoritate & perfectione, qui talia peremptoriè ſuis confabulatoribus ſuggerit, judices, attente lector.

2 Piſcium eſus. Hic mihi veluti vice argumenti obſervandum exiſtimo præſertim, quòd quanquam plurima hîc intricata reperias, tria tamen in hocce colloquio pertractari. Primò, jus eorum qui ſunt in auctoritate injungendi, imò vel ſanciendi, obſervationem quorundam externorum & ceremonialium, quæ à Deo in Scripturis neque præcipiuntur, neque prohibentur. Secundò, obligationem, ſeu neceſſitatem, quâ ex officio & conſcientia tenentur privati Chriſtiani, ſeſe ejuſmodi injunctionibus & ſanctionibus conformes dare. Tertiò tandem prava hominum judicia, quibus obſervationem externorum ejuſmodi veræ ſanctimoniæ anteponunt, graviúſque ferunt obſervationem horum externorum negligi, quàm obſervationem eſſentialium & neceſſariorum officiorum Chriſtianiſmi. Nunc, ut à facilioribus incipiam, quod attinet ad hoc ultimum, mihi perſuaſum habeo, omnia, quæ in hoc colloquio ſuper ea re dicta ſunt, ab omnibus proteſtantibus, promiſcuè, & ſine ulla exceptione, comprobatum iri, ſiquidem ſint indubitatæ veritatis in ſe, & principiis omnium proteſtantium congruentiſſima; at non ita ſe res habet forſan de duobus prioribus, ea enim æquè latè non extendunt proteſtantes omnes, neque inter ſe, neque cum ipſo Eraſmo: cautus Eraſmus inſuper ſententiam planè non aperuit ſuam ſuper his, utpote tantiſper periculoſis, hinc

ſub

deo tædet hujus vitæ. *La.* At brevi tædebit. *Sa.* In vatem ipſum iſta vertat Deus aliquis potius. Sed quid eſt mali? *La.* Si neſcis; dicam. Inſtat tibi tuiſque planè Saguntina [1], quod aiunt, fames, ut res prorſus ſit vobis ad laqueum [2] reditura. *Sa.* Bona verba, Lanio. Iſta ſint hoſtibus noſtris. Unde nobis ex Lanio repentè prodiſti Pythius [3] quiſpiam, ut divines tantam calamitatem? *La.* Non eſt divinatio; nè tibi blandiaris; res ipſa adeſt in foribus [4]. *Sa.* Enecas: ede rem, ſi quid habes. *La.* Edam tuo magno malo. A Romano ſenatu venit edictum, ut poſthac liberum ſit cuique veſci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini reſtat, niſi bulimia cum putribus ſalſamentis? *Sa.* Per me quidem vel limacibus, vel urticis, veſcatur, qui volet. At num interdictum eſt cuiquam nè veſcatur piſcibus? *La.* Non, ſed data poteſtas veſcendi carnibus, quibus fuerit collibitum. *Sa.* Sive vana prædices, tu potius dignus es ſuſpendio: ſive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi poſthac ſpero quæſtum uberiorem. *La.* Imò proventum uberrimum, ſed eſuritionis uſque ad ſaturitatem: aut ſi mavis audire lætiora, poſthac longè mundius vives, neque, quod ſoles, cubito [5] naſum emunges pituitoſum, & ſcabie fruticantem. *Sa.* Ohe, venimus ad ſummum [6], cæcus convicia jacit in luſcum [7]: quaſi vero quicquam apud laniones purius ſit eâ parte corporis, quæ dicitur ſemper lotione ſuperior. Utinam verum eſſet quod

ſub alienis perſonis loquutus eſt, hinc animi & colloquendi gratiâ dicta ſunt quædam, hinc utramvis perſonam auctori tribuas, ſub neutra vides planè pontificium vel proteſtantem, vel certò divinare potes, quid abſolutè & præcisè ſenſerit auctor, ſive ſic lubitum, propter cauſas ſibi bene notas, ſive quòd ita in ambiguo eſſet ſuper his, ut non poſſet melius & planius; utcunque ſit, duo dicam, quæ quamvis non auſim affirmare ab omnibus comprobatum iri, credam tamen ab omnibus comprobari debere; nempè, quod quemadmodum non decet privatos Chriſtianos ſub prætextu libertatis Evangelicæ contentioſos eſſe, & ſine reſpectu ad pacem & ordinem, indifferentibus per ſe obſtinatè refragari; ita non decet quoque eos qui ſunt in auctoritate neceſſariorum numerum augere, & pro lubitu indifferentia, tanquam neceſſaria, vel tanquam maximè utilia, urgere, non habitâ ratione, vel libertatis Evangelicæ, vel infirmitatis conſcientiæ eorum qui ſub ipſis ſunt; totum uno verbo ad hæc duo reducitur, quæ in Scripturis Evangelicis paſſim, *Libertatem ſuis acquiſivit Chriſtus, ſed eorum mos non eſt contentioſos eſſe, & in nullis paci conſulere.* Porro, ſi quis ægre ferat, quod de talibus Lanionem & Salſamentarium loquentes Eraſmus exhibuerit nobis, conſulat tractatum de Colloquiorum utilitate, & recordetur Horatium, lib. ii. Sat. vii. non admodum abſimile feciſſe.

1 Intolerabilis; hinc quod urbs Hiſpaniæ, Saguntum, à Carthaginienſibus obſeſſa olim ad horrendam famem redacta ſit.

2 *Id eſt*, tam miſera fiet ſors veſtra, ut mortem oppetatis, quam vobis laqueo conſcire cogemini.

3 Propheta; hinc quòd Apollo, qui propter interemptum Pythonem ſerpentem Pythius vocabatur, futura prædiceret.

4 *Id eſt*, inſtat, adeſt; ſic & loquimur lingua vernacula.

5 *With thy ſleeve.*

6 Scil. *malum rerum ſtatum.*

7 Proverbium fere, *The kettle calleth the pot blackarſe.*

annuncias; at vereor nè me conjicias in falſum gaudium. *La.* Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæſtum promittis uberiorem? *Sa.* Quoniam eo video recidiſſe mores hominum, ut quod vetitum ſit, impotentius appetant. *La.* Quid tum poſtea? *Sa.* Quia plures abſtinebunt ab eſu carnium, ubi permiſſa eſt veſcendi poteſtas, nec ullum erit lautum convivium abſque piſcibus, quemadmodum apud priſcos [1] fieri conſuevit. Itaque carnium eſum permiſſum gaudeo; utinam & piſcium eſus eſſet interdictus! avidiùs his veſcerentur homines. *La.* Pium mehercule votum. *Sa.* Hoc optarem, ſi, quod tu facis, nihil aliud ſpectarem quàm pecuniæ lucrum, cujus amore tu craſſam iſtam & carnivoram animam diis manibus [2] devoviſti. *La.* Salſus [3] es totus, cùm inſulſa ſit oratio. *Sa.* Quæ ratio commovit Romanos [4], ut tot ſeculis obſervatam legem carnariam [5] relaxârint? *La.* Nimirum hoc ipſa res jamdudum illis perſuaſit. Reputant id quod eſt, per ſalſamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, & ignem, & ſi quod aliud eſt elementum; corrumpi corpora mortalium: ex piſcium enim eſu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, tabes, podagræ, epilepſes, lepræ, & quid non malorum? *Sa.* Dic igitur mihi, Hippocrates [6], cur in civitatibus benè inſtitutis vetitum eſt intra mœnia mactare tauros ac ſues? Rectiùs etiam conſuleretur ſaluti civium, ſi nec pecudes jugularentur. Cur laniis deſcribitur certus locus: nè, ſi paſſim vivant, totam urbem reddant peſtilentem? An eſt ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore ſaniéque peſtilentius? *La.* Aromata mera ſunt, ſi ad piſcium putorem conferas. *Sa.* Tibi quidem, opinor, aromata mera ſunt: at non idem viſum magiſtratibus, qui vos ab urbe ſubmovent. Porrò quàm ſuavitur oleant veſtræ iſtæ lanienæ, declarant ii, qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgò, qui malunt habere vicinos decem lenones, quàm unum lanionem. *La.* At vobis ad abluenda putria ſalſamenta, nec lacus, nec amnes toti ſufficiunt: veréque, quod dici ſolet, inaniter aquam [7] conſumitis. Semper enim piſcis piſcem olet, etiamſi unguentis [8] oblinas. Quid autem mirum, mortuos ſic olere; cùm plerique vivi, mox ut capti ſunt, oleant? Carnes muriâ

1 Mos non abolitus eſt:

2 Morti; ſi ſenſu Latino accipias, qui enim apud eos morti ſe devovebant, qualicunquo de cauſa, diis manibus ſe vovere dicebatur: *damnationi*, ſi ſenſu magis apud Chriſtianos vulgato.

3 *Id eſt*, aſperus, pungens ſicut ſal.

4 Pontificios.

5 Quæ carnium eſum prohibet.

6 Medice; Hippocrates enim medicorum princeps, at titulus irriſoriè datur, quoniam minimè decet lanionem ſe gerere medicum.

7 Quâ hic ſignificatur quoque tempus, hinc quòd in antiquorum clepſydris, quibus tempus menſurabatur, non contineretur arena, ſed aqua; proindeque veluti proverbio dicebatur, aquam (pro *tempus*) conſumere vel perdere, ſicque, quod dicit lanio, dupliciter verum eſt. *You endeavour to waſh the blackmoor white.*

8 Aromatibus.

muriâ conditæ [1] ſervantur multos in annos, adeò non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rurſus vulgari ſale conditæ durant; abſque fœtore. Duratæ fumo ventóve nihil moleſti odoris contrahunt. Hæc omnia ſi pariter adhibeas piſci, nihil aliud quàm piſcem olebit. Vel hinc conjice, nullum eſſe putorem cum piſcium fœtore conferendum; quod ab his putreſit etiam ipſe ſal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuinâ vi claudit conſtringitque, ſimul & excludens quod extrinſecùs noxam afferre poſſit, & humores intùs, unde putrefactio poterat oriri, deſiccans: in ſolis piſcibus ſal, non eſt ſal. Noſtras ædes fortaſſis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo ſuſtinet in cymba ſedere, in qua veſtra ſunt ſalſamenta. Viatori ſi quando occurrunt plauſtra onuſta ſalſamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ ſputa? quæ exſcreatio? Et ſi qua fieri poſſit, ut ſalſamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret [2]: nunc quid facias iis, quæ putria ſunt etiam cùm comeduntur? Et tamen quoties videmus ab agoranomis [3] damnatas merces veſtras conjici in flumen, vobis indictâ mulctâ? Id vero ſæpius etiam fieret, niſi illi, corrupti per vos, magis ſpectarent privatum commodum, quàm publicam ſalutem. Nec hac tantum parte nocetis reipubliçæ, ſed impiâ conſpiratione [4] vetatis, nè aliunde piſces recentiores advehantur in civitatem. *Sa.* Quaſi vero nullus unquam viderit mulctâ percuſſum [5] lanionem, quòd porcum inſincerum [6], & linguæ maculis lepræ vitium profitentem, vendiderit, aut quòd ovem aquis cœnóve ſuffocatam, aut alioqui verminantes armos [7], ac lotione & circumlito recenti cruore vitium diſſimulârit. *La.* Atqui nullum ex nobis tale extat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla, cruſto panis incocta, periere novem convivæ. Talibus obſoniis vos inſtruitis menſas civium. *Sa.* Caſum narras, qui nemini vitari poſſit, ſi fortuna velit. At vobis pæne quotidianum eſt pro cuniculis altiles feles [8] vendere; pro leporibus canes, ſi per auriculas & pedes hirſutos liceret. Quid autem commemorem artocrea [9] ex humanis carnibus confecta? *La.* Tu quod in me damnabas, caſus & hominum vitia mihi opprobras; tueantur iſta qui committunt: ego quæſtum cum quæſtu confero. Alioqui damnentur & olitores, quòd interdum imprudentes pro caule vendant

1 *Pickled.*

2 *Id eſt*, ſecundum legem (quæ valet in plurimis Germaniæ præſertim civitatibus) proſpiceretur à magiſtratu, nè diu ſervaretis veſtra ſalſamenta, quæ citò putria fiunt, & ſic apportant civitatibus magnum malum. Porrò, locutio ex Juvenali, Sat ii. 37. *Ubi nunc lex Julia? dormis.* Lex autem dormit, cùm negligitur ejus obſervatio, vel etiam uſus & finis præcipuus.

3 *The Clerks of the markets.*

4 *Combination.*

5 *Fined.*

6 *Meaſled.*

7 *Maggoty ſhoulders of mutton.*

8 *Young cats.*

9 Idem quod *artocreas*, quod reperies in dictionario.

vendant cicutam, aut aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quòd interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla eſt ars tam inculpata, quin iſthæc incidant mala. Vos, cùm omnes officii numeros [1] impleveritis, venenum eſt quod venditis. Si torpedinem, ſi hydrum, ſi leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, caſus eſſet, non crimen: nec magis imputari poterat vobis, quàm medico, qui nonnunquam occidit ægrum, quem curat. Ferri poterat hoc malum, ſi menſibus duntaxat hibernis extruderetis veſtra purulenta; rigor temporis mitigaret peſtilentiam. Nunc æſtatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per ſe nocentem, redditis nocentiorem. Cúmque jam ſe renovat annus, & humores conditi ſeſe rurſus proferunt, non abſque corporum periculo, ibi vos totos menſes duos [2] tyrannidem occupatis, & anni renaſcentis infantiam [3], accerſito ſenio, vitiatis. Cúmque hoc meditetur natura, ut corpora, ſuccis inſalubribus purgata, novis ſuccis repubeſcant, vos ingeritis meros putores, meraſque ſanies; &, ſi quid eſt in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos inſuper corporis ſuccos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, ſi tantum corpora vitiaretis: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur amicorum organa, fit, ut ipſi vitientur animi. Tales fere videas homines iſtos piſculentos [4], quales ſunt ipſi piſces: pallent, olent, ſtupent, muti ſunt [5]. *Sa.* O novum Thaletem [6]! Quid igitur ſapiunt qui betis victitant? nimirum quantum ipſæ betæ? Quid ſapiunt qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hœdos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut eſt morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent eſu carnium. An non præſtabat ſalſamentis placare latrantem ſtomachum? *La.* Quaſi ſolum hoc mentiti ſint rerum naturalium ſcriptores. Et ſi maximè verum ſit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiis, ſæpe quæ per ſe optima ſunt, peſſima ſunt; hecticis ac phthiſicis vendimus hœdos, non vertiginoſis [7]. *Sa.* Si piſcium eſus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præſulum ac principum ſententiâ licet toto anno noſtras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ ſunt feriæ [8]? *La.* Iſthuc quid meâ refert? Fortaſſis hoc procuratum eſt à malis medicis, quo quæſtus ipſis eſſet uberior. *Sa.* Quos malos medicos

1 *Id eſt*, totum quod à vobis poſſit requiri.

2 Siquidem quadrageſima, ſeu *Lenten time*, tantum durat fere, in qua piſces plurimum in uſu.

3 In vere enim quadrageſima.

4 Qui piſcibus veſcuntur.

5 Parumper amplificata hæc, at liceat.

6 Philoſophum, ſapientem; vidiſti enim jam Thaletem fuiſſe Græcorum ſapientum primum.

7 Siquidem hœdi vertigini obnoxii feruntur, atque hinc eorum carnes vertiginoſis noxiæ vulgò creduntur.

8 Quoniam per quadrageſimam, & dies jejunii, ab eccleſia Romana indictas, quæ plurimæ ſunt, carnes vendere non licet, niſi his lanionibus qui privilegium emerunt.

dicos mihi commemoras, cum nulli ſint piſcibus hoſtes æquè capitales? *La.* Nè quid erres, ô bone, non faciunt hoc ſtudio veſtri, nec amore piſcium; cùm ab his nulli religioſiùs abſtineant: ſuum agunt negotium. Quo plures tuſſiunt, languent, ægrotant, hoc illis annona [1] benignior eſt. *Sa.* Medicis hîc non patrocinabor; ipſi ſuam vicem ulciſcentur, ſi quando in caſſes illorum incideris. Mihi pro mea cauſa ſufficit veterum ſanctimonia vitæ, probatiſſimorum auctoritas, epiſcoporum majeſtas, publica Chriſtianarum gentium conſuetudo; quos omnes ſi damnabis inſaniæ, malo cum illis inſanire, quàm cùm laniis eſſe ſobrius. *La.* Tu recuſas patronus eſſe medicis; ego nolim eſſe criminator aut cenſor veterum, publicæve conſuetudinis. Iſta venerari ſoleo, non inceſſere. *Sa.* Iſto quidem nomine cautus es veriùs, quàm pius lanio; niſi te prorſus non novi. *La.* Meo judicio ſapiunt, qui cavent, nè quid habeant rei cum his, qui fulmen [2] habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari linguâ verſa nonnunquam lego, ſentiam, non tacebo. *Sa.* Ut nunc fies ex lanione theologus! *La.* Arbitror primos illos homines [3] ſimul atque ex uda argilla prodierunt, fuiſſe corpore ſalubri ac ſucculento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde Paradiſum [4] fuiſſe locum multo commodiſſimum ſitu, cœlóque ſaluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris hauſtu, herbarum, arborum, ac florum undique aſpirantium fragrantiâ, citra cibum [5] ullum potuiſſe vivere: præſertim cùm ultro citra ſudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus eſſet ullus, nec ſenium. Cultus enim talis horti voluptas erat veriùs, quàm labor. *Sa.* Adhuc veriſimilia prædicas. *La.* Ex tam vario horti feraciſſimi proventu nihil interdictum eſt præter unicam arborem. *Sa.* Veriſſimum eſt. *La.* Idque non ob aliud, niſi ut per obedientiam agnoſcerent dominum & conditorem ſuum. *Sa.* Rectè. *La.* Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuiſſe feliciora, melioriſque ſucci quàm nunc gignit ſeneſcens ac propemodum effœta. *Sa.* Eſto. *La.* Idque præcipuè in Paradiſo. *Sa.* Haud diſſimile veri. *La.* Illic igitur veſci, voluptatis erat, non neceſſitatis [6]. *Sa.* Audivi. *La.* Et abſtinere à laniandis animantibus humanitas erat, non ſanctitas. *Sa.* Neſcio. Animantium eſum à diluvio permiſſum lego, prius interdictum non lego [7]. Quorſum autem attinebat permittere, ſi jam permiſſus erat [8]? *La.* Quare non veſcimur ranis [9]? Non

1 Lucrum.

2 Papis; nempe qui Ichthyophagiam ſanciverunt.

3 Adamum & Evam, & qui ex his immediatè procreati ſunt ante diluvium.

4 Hortum Eden, ubi Adam collocatus.

5 Pluſquam dubium hoc.

6 Non minus dubium hoc quoque.

7 Vera hæc, & conſulas Geneſis prima capita.

8 Quæſtio non incongrua.

9 Femoribus earum veſci non verentur Galli, fatendumque, ea neque inſalubria, neque ingrata palato, ſi bene condiantur.

Non quia vetitæ, ſed quoniam abhorremus. Quî ſcis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? *Sa.* Non ſum hariolus. *La.* Atqui in ipſo ſtatim conditi hominis initio legimus; *Dominemini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & univerſis animalibus, quæ moventur ſuper terram*[1]. Quis uſus dominii, ſi veſci non licet? *Sa.* O crudelem herum? Itane devoras ſervos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem operâ veſceris matulâ[2] tuâ, cujus dominus es? *La.* Sed audi viciſſim, inſulſe ſalſamentarie; e cæteris uſus eſt, nec eſt inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus geſtat ſarcinas: è piſcibus vero quis uſus, niſi veſcaris? *Sa.* Quaſi vero non ſint innumera ex piſcibus remedia. Deinde multa ſunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes delphinos[3] hominem tergo vehere. Denique ſunt piſces, qui nobis prædicant imminere tempeſtatem, velut echinus[4]. An non talem ſervum optares domi tuæ? *La.* Verum ut hoc largiamur ante diluvium non fuiſſe fas veſci cibis, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abſtinere ab iis, quæ non requirebat corporis neceſſitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud tateris, animantium eſum initio permiſſum ob humanorum corporum imbecillitatem. Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus in regionibus frigidis naſci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel extinxerat, vel corruperat, inundatio. *Sa.* Eſto. *La.* Et tamen a diluvio præteribant annum ducenteſimum. *Sa.* Credo. *La.* Cur igitur Deus, quod illis robuſtis citra exceptionem permiſit, poſt imbecillioribus ævique contractioris adſtrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moſes? *Sa.* Quaſi meum ſit eorum, quæ Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen hoc tum feciſſe Deum, quod ſolent heri, qui contrahunt indulgentiam in ſervos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus ſatis ferocienti ſubducimus fabas & avenam, parcóque fœno paſcimus, frænóque & calcaribus aſperioribus ſubigimus. Excuſſerat hominum genus omnem reverentiam, in tantámque licentiam ſeſe effuderat, quaſi nullus omninò Deus eſſet. Hîc inventi ſunt legis cancelli, ceremoniarum repagula, minarum ac præceptorum fræna, quo vel ſic reſipiſcerent. *La.* Quin igitur manent hodie legis illius repagula? *Sa.* Quia ſublata eſt carnalis ſervitutis aſperitas, poſteaquam per Evangelium adoptati ſumus in filios Dei; detractum eſt præceptis, ubi contigit uberior gratia.

La.

1 Gen. i. 28.

2 Licet loquatur ſalſamentarius æque benè, ſi non melius, potuiſſet aliud quid nominare.

3 Vidiſti jam de Arione fabulam.

4 Eſt recepta opinio; piſcis hic autem eſt piſcis marinus, & dicitur, imminente tempeſtate, profundum maris petere, ibique arenam verrere, quâ onuſtus, quantum poteſt, ad maris ſuperficiem aſcendit, ubi ſe in gyrum volvens, & arenâ ſe exonerans, aquas mire ſedat.

La. Cùm Deus appellet ſuum teſtamentum ſempiternum [1], cúmque Chriſtus negârit *ſe ſolvere legem, ſed conſummare* [2]; quâ fiduciâ poſteriores auſi ſunt bonam legis partem abrogare? *Sa.* Gentibus ea lex data non erat; & ideo viſum eſt apoſtolis, eas non onerare circumciſionis moleſtiâ, nè, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus obſervationibus conſtituerent ſalutis ſpem potius, quàm in fiducia & charitate erga Deum. *La.* Omitto Gentes [3]. Quæ Scriptura manifeſtè docet, Judæos, ſi profeſſionem Evangelicam fuerint amplexi, manumiſſos eſſe à Moſaicæ legis ſervitute? *Sa.* Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt teſtamentum novum, & cor novum, inducúntque Deum abominantem feſtos Judæorum dies, averſantem illorum victimas, deteſtantem jejunia, rejicientem donaria [4], deſiderantem populum circumciſo corde. Confirmavit illorum promiſſa Dominus ipſe, qui porrigens diſcipulis corpus & ſanguinem ſuum [5], appellat *teſtamentum novum.* Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur *novum?* Ciborum Judaicum delectum, non exemplo [6] quidem, ſed ſententiâ ſuâ abrogavit Dominus, cùm negat hominem inquinari cibis qui *mittuntur in ſtomachum* [7], *& per ſeceſſum repurgantur.* Docet idem Petrum [8] conſpectâ viſione; imò Petrus ipſe cum Paulo cæteriſque veſcens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in ſuis epiſtolis; nec dubitatur, quin quod hodie ſequitur populus Chriſtianus, ab apoſtolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque, non tam manumiſſi ſunt Judæi, quàm à legis ſuperſtitione, velut à lacte conſueto quidem & familiari, ſed jam intempeſtivo, depulſi. Neque lex abrogata eſt, ſed ea pars juſſa eſt cedere, quæ jam erat otioſa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum; is ubi gravat arborem, nemo

1 In plurimis ſanè locis librorum Veteris Fœderis, ſed iſthuc nihil niſi longam durationem denotat.

2 Matt. v. 17. *i. e.* ſi non latius eam extendere, ſaltem ſummam ejus perfectionem veluti enucleare.

3 *The Gentiles.*

4 Hæc à Deo quidem in plurimis Veteris Teſtamenti locis declarata comparate plerumque intelliguntur, at concludas tamen, Deum de his externis non curâſſe, niſi cum circumciſione cordis.

5 Hîc duo falſa ſupponi videntur à falſamentario. Primum, dici in Evangeliis, quòd Chriſtus porrexerit diſcipulis corpus & ſanguinem, falſum hoc; dicitur enim ſimpliciter, quòd Chriſtus porrexit panem, quem vocavit *corpus*, vinum, quod vocavit *ſanguinem.* Secundum, ſanguinem vocatum eſſe à Chriſto *teſtamentum novum*, falſum hoc rurſus: etenim non ſanguinem, ſed calicem, vocavit Chriſtus *novum teſtamentum*, in ſuo ſcil. ſanguine: dixit enim, *Hic calix eſt novum teſtamentum in meo ſanguine*; quod idem eſt ac ſi dixiſſet, hic calix eſt calix Novi Teſtamenti, quod ſanguine meo ſancietur: cui perfecte congruit quod habetur Matt. xxvi. 28. *Bibite ex eo omnes, hoc enim eſt ſanguis meus, ſanguis Novi Teſtamenti, effuſus plurimorum gratia in remiſſionem peccatorum.*

6 Siquidem, quoad vixit, legi ſe conformem dedit.

7 Matt. xv. 17.

8 Act. x.

mo flores deſiderat. Neque quiſquam deplorat perîſſe filii ſui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quiſquam requirit lucernas & funalia, ubi ſe terris deprompſit ſol. Nec habet quod quæratur pædagogus, ſi filius jam puber ſuam libertatem ſibi vendicat, ac pædagogum in ſua viciſſim habet poteſtate. Pignus definit eſſe pignus, ubi promiſſa ſunt exhibita. Sponſa, priuſquam deducatur ad ſponſum, epiſtoliis ab illo miſſis ſeſe conſolatur; exoſculatur munuſcula ab illo venientia, picturas illum referentes [1] amplectitur: cæterum ubi jam ipſius ſponſi data eſt copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At Judæi primùm ægrè divellebantur à conſuetis, velut ſi puer aſſuetus lacti, jam grandis mammam inclamet, cibum ſolidum faſtidiens. Itaque propemodum vi depulſi ſunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis ſolatiis, quo ſe jam totos convertant in eum, quem lex illa promiſerat & adumbrârat. *La.* Quis exſpectârat tantum theologiæ à ſalſamentario [2]? *Sa.* Soleo piſculentum commeatum ſuppeditare noſtræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus hæc decerpſi. *La.* Næ tu dignus es, qui ex ſalſamentario fias piſcium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus eſſes (neque mihi ſatis liquet an ſis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, veſcereris carne ſuillâ, an mortem præoptares? *Sa.* Quid facturus eſſem ſcio: quid mihi faciendum eſſet, nondum intelligo. *La.* Deus utrumque vetuit, *Non occides, & non veſceris carne ſuillâ.* In tali caſu, utrum præceptum utri par eſt cedere? *Sa.* Primùm non conſtat, an hoc animo Deus vetuerit veſci ſuillâ, ut mortem vellet oppeti potius, quàm eſu vitæ conſuli. Nam ipſe Dominus excuſat [3] David, qui contra legis præceptum [4] comederit ſacros panes. Et in exilio Babylonico multa non obſervata ſunt à Judæis, quæ lex præſcripſerat. Proinde, cenſerem eam legem, quam ipſa quoque natura tulit, eoque perpetua eſt & inviolabilis, debere potiorem haberi eâ, quæ neque ſemper fuit, & poſt erat abroganda. *La.* Cur igitur laudati ſunt fratres Macchabæi [5], qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quàm carnem guſtare ſuis? *Sa.* Opinor, quoniam hic eſus à lege præſcriptus complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumciſio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis profeſſionem, non aliter quàm arrha data ad univerſum contractum præſtandum obligat. *La.* Itaque ſi craſſior illa legis pars poſt exortam Evangelii lucem rectè ſublata eſt, quo conſilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora, revocari [6], præſertim cum Dominus jugum ſuum

1 *Reſembling.*

2 Nec crederem ego poſſibile, niſi ſcirem, ab alio ſuggeſtum.

3 Matt. xii.

4 Exod. xxix.

5 1 Mac. vii.

6 Nimis verum forſan hoc, in communione papiſtica.

ſuum appellet *ſuave* [1], & Petrus, in Actis Apoſtolorum, Judæorum legem appellet *duram, quam nec ipſi ferre potuerint, nec patres ipſorum* [2]? Sublata eſt circumciſio, ſed ſucceſſit baptiſmus, duriore propè dixerim conditione Illa deferebatur in octavum diem, & ſi quis interim caſus intercepiſſet puerum, votum circumciſionis pro circumciſione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egreſſos in frigidam aquam, quæque diu in alveo ſaxeo conſtitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus [3], & ſi vel primo die, atque adeo in ipſo partûs oſtio, perierit, nullâ parentum aut amicorum culpâ, deditur miſer æternæ damnationi [4]. *Sa.* Sic aiunt. *La.* Sublatum eſt ſabbatum; imò non ſublatum eſt, ſed tranſlatum in diem Dominicum [5]. Quid refert? Paucorum dierum jejunia indixit lex Moſaica; nos illis quantum addidimus numerum? In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum veſci ovibus, capis, perdicibus, & hœdis? Illis nullum veſtis genus erat interdictum, præter eam quæ eſſet lana linoque contexta [7]. Nunc præter tot veſtium præſcriptas & interdictas formas & colores, acceſſit capitis raſura, eaque varia [8]: nè commemorem interim confeſſionis onus [9], & conſtitutionum humanarum ſarcinas, decimationes non ſimplices, adſtrictum arctioribus vinculis matrimonium [10], novas affinitatis leges [11], aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paulo commodior videatur fuiſſe Judæorum, quàm noſtra conditio. *Sa.* Erras totâ viâ, Lanio: Chriſti jugum non æſtimatur ad iſtam regulam, quam imaginaris. Pluribus aſtringitur Chriſtianus, & aſtringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviorem: ſed his adjuncta copioſior vis fidei & charitatis, facit ea ſuavia, quæ naturâ ſunt graviſſima. *La.*

1 Matt. xi. 30.

2 Act. xv. 10.

3 Immerſio quidem primævæ eſt inſtitutionis, quam in frigidis hiſce regionibus non magis obſervant pontificii, quàm nos, & propter eandem rationem, periculum ſcil. cui tunc exponeremus infantum vitam; ablutio ergo immerſionis vicem obtinuit apud nos, & perſuaſum habemus gratam & acceptam Deo & Chriſto fore, ſiquidem toti baptiſmi ſcopo reſpondeat, nihilque in nobis pervicaciæ & ſpiritus oppoſitionis mandatis & auctoritati Chriſti.

4 Videant qui ſic judicant, iſthuc nihil ad nos, reſpicit tantum crudeliſſimam Chriſtianorum omnium ſocietatem.

5 Scrupuloſa ſcil. & rigida minutorum obſervatione excepta; itemque relaxatio amplior eſt in caſibus officiorum charitatis.

6 Pontificii ſcil. & plurima ſequentium iis ſolis aſcribi poſſunt.

7 Deut. xxii. 11.

8 Hæc ad monachos & pontificios ſacerdotes.

9 Onus eſt papiſticum, quod multis non videtur onus.

10 Hoc Chriſti, ac ſocietati, & vitæ ſanctimoniæ utile.

11 Quibus cum affinibus in certo gradu à lege divina non prohibito, nobis matrimonio jungi non licet: hoc nihil ad nos, à papis ſancitum eſt, qui nôrunt bene ſuos fines, ſed nè timeas, lector, per pecuniam tibi licebit, vel cum affinibus in gradu prohibito conjungi; imò & quando lubebit, à bene junctis disjungi.

La. Atqui cum olim Spiritus, ſpecie linguarum ignearum è cœlo delapſus, copioſiſſimo dono fidei & charitatis locupletârit credentium pectora, cur detractum eſt legis onus, velut imbecillibus ac ſub iniqua tarcina periclitantibus? Cur Petrus, jam afflatus Spiritus vocat *onus intolerabile?* *Sa.* Detractum eſt ex parte, nè Judaiſmus, ut cœperat, obrueret evangelii gloriam, & nè legis odio, Gentes alienarentur à Chriſto, inter quas erant infirmi plurimi, quibus inſtabat duplex periculum: alterum, nè crederent, ſine legis obſervatione neminem poſſe ſalutem conſequi: alterum, nè potius haberent in paganiſmo manere, quàm Moſaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut eſcâ quadam libertatis allicere. Rurſus, quo mederentur illis, qui negabant ex Evangelii profeſſione ſalutis eſſe ſpem, citra legis obſervationem; circumciſionem, ſabbatiſmos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorſus ſuſtulerunt, aut in aliud verterunt. Porro, quòd Petrus negat ſe legis onus portare potuiſſe, non eſt referendum ad eam perſonam, quam tum gerebat, cùm illi jam nihil eſſet intolerabile, ſed ad craſſos & infirmos Judæos, qui non ſine tædio arrodebant hordei tunicam [1], nondum guſtatâ ſpiritûs medullâ. *La.* Satis tu quidem craſſè diſſeris. Atque mihi videtur & hodie non minus eſſe cauſarum, cur obſervationes iſtæ carnales hactenus tolli debeant, ut arbitrariæ ſint, non obligatoriæ. *Sa.* Qui ſic? *La.* Nuper in linteo [2] quodam ampliſſimo vidi totum orbem depictum: illic didici quantula eſſet mundi portio Chriſti religionem purè ſinceréque profitens; nimirum Europæ particula vergens ad occidentem; rurſus altera vergens ad ſeptentrionem; tertia tendens, ſed procul, ad meridiem; ad orientem vergentis quartæ poſtrema videbatur Polonia [3]. Reliquis orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut ſchiſmaticos, aut hæreticos, aut utrumque. *Sa.* At non vidiſti totum illud litus auſtrinum, & ſparſas inſulas Chriſtianis inſignibus notatas [4]? *La.* Vidi; didicíque illinc avectas prædas; Chriſtianiſmum inductum non audivi [5]. Cùm igitur tam ampla ſit meſſis, videtur hoc eſſe conſultiſſimum ad religionem Chriſtianam propagandam; quemadmodum apoſtoli ſuſtulerunt onus legis Moſaicæ, nè gentes reſilirent: ita nunc ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, ſine quibus initio ſervatus eſt orbis, & nunc ſervari poſſet, modo adſit fides & charitas Evangelica. Rurſus audio videóque plurimos eſſe, qui in locis, veſtibus, cibis, jejuniis, geſticulationibus, cantibus, ſummam pietatis conſtituunt; & ex

1 *Id eſt*, occupabantur in ceremonialibus & externis, quæ, veræ pietatis reſpectu, ſunt veluti tunica in hordeo.

2 Tabula geographica ex linteo.

3 Muſcoviam enim, quæ magis ad orientem, reputat ſchiſmaticum & barbarum.

4 Americam intelligit, à paucis tunc annis detectam.

5 At inductus eſt poſtea, ſed quis ſit definire nolim.

ex his proximum judicant, contra præceptum Evangelicum [1]. Unde fit, ut cùm omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum ſuperſtitione extinguatur utrumque. Procul enim abeſt à fide Evangelica, qui fidit hujuſmodi factis ; & procul abeſt à charitate Chriſtiana, qui ob potum aut cibum, quo rectè quis uti poteſt, exaſperat fratrem, pro cujus libertate mortuus eſt Chriſtus. Quàm amarulentas contentiones videmus inter Chriſtianos ? quam inimicas calumnias ex veſte aliter cincta, tinctáve, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt paſcua ? Hoc malum, ſi ad paucos ſerpſiſſet, contemni poterat. Nunc videmus univerſum orbem ob hæc diſſidiis exitialibus concuti [2]. Hæc & hujuſmodi ſi tollerentur, & nos majori concordiâ viveremus, neglectis ceremoniis, ad ea tantum contendentes quæ docuit Chriſtus, & reliquæ nationes citiùs amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. *Sa.* Extra eccleſiæ domum non eſt ſalus. *La.* Fateor. *Sa.* Extra eccleſiam eſt, quiſquis non agnoſcit pontificem Romanum. *La.* Non reclamo [3]. *Sa.* Sed hunc non agnoſcit, qui illius præſcripta negligit. *La.* Atque ideo ſpero futurum, ut hic pontifex nomine Clemens, animo pietatéque clementiſſimus [4], quo magis omnes nationes ad eccleſiæ ſodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hactenus viſa ſunt aliquot populos à Romanæ ſedis fœdere alienare ; potiúſque habeat Evangelii lucrum, quàm ſuum in omnibus jus perſequi. Audio quotidie veteres querimonias de annatis [5], de condonationibus [6], de diſpenſationibus [7], déque reliquis exactionibus, de gravatis eccleſiis : ſed arbitror hunc ita moderaturum omnia, ut poſthac imprudens [8] ſit, ſit, qui pergat queri. *Sa.* Utinam idem facerent omnes monarchæ ! Nihil addubito quin res Chriſtiana nunc in arctum coacta, feliciſſimè ſit proferenda, ſi gentes barbaræ ſenſerint ſe vocari non ad ſervitutem humanam, ſed ad libertatam E-

1 Videant ſibi conſcii, hæc nihil ad nos.

2 *To be all in a flame.*

3 At ego reclamo, cum ſaniore Chriſtianorum parte, ſi non reclamas, Lanio, credámque auctorem tuum reclamaturum nunc, ſi viveret, imò & tunc planè reclamâſſe, ſi auſus eſſet.

4 Septimus nomine, qui non admodum talis qualis hîc depingitur, audias Auſtriacos, qui eum obſederunt in ejus Roma ; audias Pariſienſes magiſtros, credes vix unquam majus monſtrum Romanam ſedem adeptum eſſe.

5 *Annats*, hæ nobis notæ ſatis, ſiquidem evaſerunt jus regium apud nos, per ſeceſſionem à Papa, at longe moderatius apud nos exiguntur ; et tandem, per Annæ Victricis pietatem & liberalitatem, emolumentum, quod ex his in Anglia noſtra ceſſit in uſum pauperum eccleſiæ preſbyterorum.

6 Indulgentiis, de quibus jam plus ſemel.

7 Licentiis ; contrahendi matrimonia in gradu prohibito, fruendi ſacerdotiis ante tempus à canonibus præſcriptum, & aliorum ejuſmodi.

8 Querimur tamen adhuc de plurimis, & ſine impudentia ; granum adulationis hîc eſt, in papæ gratiam, vel nimium credulus noſter Lanio ; niſi dicere mavis, quod imitatus ſit quoſdam panegyricos, qui tyrannos laudarunt, ut de officio monerent.

vangelicam ; nec ad rapinam expeti, ſed ad felicitatis & ſanctimoniæ conſortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores verè Chriſtianos compererint, ultro plus offerent, quàm ab eis ulla vis queat extorquere. *La.* Id brevi futurum auguror, ſi peſtilens Ate [1], quæ duos potentiſſimos orbis monarchas [2] funeſto bello commiſit, abierit εἰς κόρακας [3]. *Sa.* Atque ego demiror jamdudum non eſſe factum, cùm Franciſco nihil fingi poſſit humanius, & Carolo Cæſari arbitror à præceptoribus [4] inſtillatum, ut quo per fortunam plus acceſſerit imperii finibus, hoc ipſe plus addat clementiæ benignitatiſque. Ad hæc, habere ſolet & ætas ea [5] peculiarem facilitatis ac manſuetudinis dotem. *La.* Nihil eſt quod in utroque deſideres. *Sa.* Quid igitur remoratur publicum orbis votum [6]? *La.* Adhuc jureconſulti de finibus ambigunt ; & ſcis, comœdiarum tumultus ſemper deſinere in nuptias : itidem principes ſuas finiunt tragœdias ; ſed in comœdiis ſubitò coëunt nuptiæ ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præſtat aliquanto ſeriùs obduci cicatricem, quàm mox interim ulcus erumpere [7]. *Sa.* An credis iſtas nuptias eſſe firma concordiæ vincula ? *La.* Vellem quidem : ſed ex his video fere naſci maximam bellorum partem ; & ſi quod bellum ortum fuerit, dum affinis adeſt affini, latiùs ſe ſpargit incendium, & difficiliùs componitur. *Sa.* Fateor, & agnoſco veriſſimum eſſe quod dicis. *La.* Sed æquúmne tibi videtur, ut ob jureconſultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil uſquam tutum eſt, & peſſimis licet plurimum, dum neque bellum eſt, neque pax [8]. *Sa.* De principum conſiliis non eſt meum dicere. Verum ſi quis me faciat Cæſarem [9], ſcio quid ſim facturus. *La.* Eja, facimus te Cæſarem, imúlque Romanum pontificem, ſi libet. Quid facis? *Sa.* Fac me potius Cæſarem & regem Galliæ. *La.* Age, eſſo utrumque. *Sa.* Protinus concepto pacis voto, edicerem per univerſam ditionem meam inducias, dimiſſis copiis, denuncians pœnam capitis, ſi quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam,

1 Diſcordia ; hæc enim eſt diſcordiæ Dea apud Homerum.

2 Carolum quintum, & Franciſcum primum, &c. quos jam vidimus.

3 Ad corvos, *i. e.* ergo extincta ſit, corvi enim cadavera devorant. Proverbialis erat locutio apud Græcos.

4 Reſpicit præſertim ad Adrianum papam, filium Florentis ; ex Ultrajecto, qui Carolo datus fuerat præceptor ab avo Maximiliano, tunc quidem mortuus erat, ſed papæ timendum genus animantium erant, cui præ metu parumper nimis adulabatur auctor.

5 Amborum, utpote ambo neque ſenes, neque admodum juvenes, quamvis junior Carolus.

6 Pacem : quæ ab omnibus optari ſupponitur.

7 *Id eſt*, præſtat eos aliquanto ſeriùs convenire, ut firmior ſit concordia, & rurſus bellum non erumpat ; intellectu facilis eſt metaphorica locutio.

8 Quippe tunc Franciſcus captivus, & de ejus redemptione, & pace univerſa agebatur.

9 Imperatorem.

dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. *La.* Habeine firmiora fœderis vincula, quàm matrimonium? *Sa.* Arbitror. *La.* Imperti. *Sa.* Si Cæsar essem, sic absque mora transegissem cum rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos certamen fuit de capite, sed de ditione. Tu, quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem præstitisti. Fortuna mihi favit, téque ex rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti sumus, quàm hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age, diverso genere inter nos conflictemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoste recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; esto bonus vicinus; & posthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis, ac benevolentiâ, vincat; neque certemus uter altero latiùs regnet, sed uter sanctiùs administret suam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: hîc qui vicerit, longè splendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quàm si universam Galliam meæ ditioni adjunxissem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quàm si me totâ Italiâ depulisses. Noli invidere mihi laudem, quam affecto; ego vicissim tuæ sic favebo, ut huic amico libenter sis debiturus. *La.* Profectò sic possit adstringi Gallia, imò totus orbis. Etenim si conditionibus iniquis ulcus hoc obducatur veriùs, quàm sanetur, vereor nè mox per occasionem ruptâ cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo [1]. *Sa.* Quam magnificam, quàmque plausibilem gloriam, hæc humanitas [2] per universum orbem pararet Carolo? Quæ natio se non lubens tam humano, tamque clementi principi, submitteret? *La.* Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc age pontificem. *Sa.* Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret, esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret quàm Christi gloriam, & salutem omnium mortalium. Ea res verè mederetur invidiæ pontificii nominis, & solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim ab asino [3], quod aiunt, delapsi, multum aberravimus ab instituto. *La.* Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare pontificum leges omnes qui sunt in ecclesia? *Sa.* Aio. *La.* Ad

1 Sic evenit.

2 Sed non fuit in Carolo hæc humanitas, hicque mihi dicendum existimo, quod cum ageretur in Caroli concilio, de redemptione Franciſci, &c. optimus & sanior Caroli consiliarius ei dixit, vel *Dimitte gratis*, vel *dimitte nunquam*.

3 *Id est*, relicto themate, quod tractaturi eramus, tractemus aliud; proverbialis locutionis plures assignantur origines, at mihi probabile fit, esse orientale vel Asiaticum proverbium; orientales enim populi vulgatius sua itinera super asinis conficiebant, sicque qui ab asino delapsus erat, propositum iter non posse persequi supponebatur.

pœnam gehennæ [1]? *Sa.* Aiunt. *La.* Etiam epiſcoporum? *Sa.* Sic arbitror, in ſua cujuſque ditione. *La.* Etiam abbatum? *Sa.* Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt adminiſtrationem; nec poſſunt ſuos gravare conſtitutionibus, niſi ex auctoritate totius ordinis. *La.* Quid ſi epiſcopus iiſdem conditionibus accipiat ſuam functionem? *Sa.* Addubito. *La.* Quod epiſcopus conſtituit, pontifex poteſt reſcindere? *Sa.* Opinor. *La.* Quod pontifex decrevit, nemo poteſt abrogare? *Sa.* Nemo. *La.* Unde igitur audimus refciſſas pontificum ſententias, hoc titulo, quòd parum rectè fuerint edocti; & priorum conſtitutiones à poſterioribus antiquatas, quòd à pietate delirarent? *Sa.* Iſta ſubreptitia ſunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, cadet ignorantia perſonæ factive. Cæterum, quod ex auctoritate concilii univerſalis [2] proficitur, cœleſte oraculum eſt, & pondus habet par Evangeliis, aut certè proximum [3]. *La.* Licétne de Evangeliis dubitare? *Sa.* Bona verba; nè de conciliis quidem ritè in Spiritu Sancto [4] congregatis, peractis, editis, & receptis [5]. *La.* Quid ſi quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod

1 *Id eſt*, ad pœnam omnium maximam, quæ æterna mors; ſic ſonat enim vox in Novo Teſtamento, quamvis *gehenna* ſit propriè vallis Hinnom, ubi Judæi filios primum Molocho comburebant, & deinde immunditias urbis, quod cùm eſſet vivum ſtatûs damnatorum ſpecimen, ſtatum damnatorum denotat. Porro, mihi ſemel hîc monendum lectorem exiſtimo, quod quemadmodum in Scripturis nihil de diſtinctione peccatorum in lethalia & venialia ſenſu papiſtico, ita nunquam ibi declarari, quædam obligare ad pœnam gehennæ, & alia non; ſufficiat nobis declarari, quòd peccatum ſummopere Deus abhorreat, imò vel ſpeciem peccati, ut omnia vitemus ſcil. & ad perfectionem omnes tendamus, quantum in nobis.

2 Hinc concludas certò, auctorem non judicâſſe papam infallibilem, & quoad majus concilium univerſale ipſi viſum tale, imo videbis infra ne quidem hoc ipſum ipſi viſum peremptoriè tale; utcunque ſit, nulli concilio hunc characterem competere, infra evincemus; nunc autem, ſemel de papa evincam, reſumendo pleraque jam allegata: ſi ergo papæ conſtitutiones fecerint à pietate delirantes, quomodo cùm valebant, poterat populus Chriſtianus cognoſcere eas eſſe tantummodo temporarias & ſubreptitias? quomodo, ſi eas ſupponas tales, ſupponas tamen papas tunc vere non errâſſe, & cùm erranti papa, totum Chriſtianum populum ei ſubditum veritatis viam tamen non deſeruiſſe? ut homo errat papa; at quid aliud eſt, quæſo? errat de perſonis & de facto: at quare, quæſo, non errabit & de jure, ſeu themate ipſo? ratione Scripturane, fucatam hanc diſtinctionem ſuppeditant nobis, quæ deſtruit quod intenditur, cùm infallibilitatem omnem omnino evertat, reddatque nullius usûs; quod de ea ſupereſt, & quæ cum ad praxim revocanda erit, non unus ex mille Chriſtianis eam poterit recte caſibus propoſitis adaptare, utpote omnium fere captum ſuperantem.

3 Benè fecit quod nobis hanc emendationem dederit, pes enim ipſi non videbatur ſtare firmiter ſatis.

4 Bene, ſed quomodo ſciemus conditionem hanc concilio competere?

5 Multa ſunt hæc, ultimum præſertim, exſpectas ergo ut à me & diſſentientibus recipiantur, priuſquam jus habeant in nos, ſed hac via parum per concilia tua lucraberis.

quod objicitur [1], quemadmodum audio Baſilienſe [2] concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari Conſtantienſe [3]? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo [4] concilio Lateranenſi [5]. *Sa.* Dubitent qui velint, ſuo periculo; ego nolo dubitare. *La.* Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? *Sa.* Habuit. *La.* Habuit & Paulus cum cæteris apoſtolis? *Sa.* Habuerunt in ſuis quiſque eccleſiis [6], à Petro, ſeu Chriſto [7] commiſſis. *La.* Et Petri ſucceſſoribus par eſt poteſtas cum ipſo Petro?

1 *Id eſt*, proponitur nunc (cum auctor ſcriberet hæc colloquia circa annum 1524, & ſequentes) ad pacanda religionis diſſidia, quodque Tridentinum evaſit, non indictum tamen ante annum 1545, neque clauſum ante annum 1563; obſervandum enim, omnes tunc ante clauſum concilium diſputatos religionis articulos, à pleriſque futuro concilio, quod tunc a papis promittebatur, determinandos relinqui, ita ut à plurimis ſuper quavis de religione quæſtione, tunc veluti proverbio diceretur, *Ad futurum concilium*. Quod per reformationis averſationem protulerant, quantum potuerunt, Romani pontifices.

2 Celebratum anno 1431, quo inter alia papa inferior concilio ſtatutus eſt, imò depoſitus eſt Eugenius quartus.

3 Celebratum anno 1413, in quo quoque concilium ſuperius papæ declaratum fuerat, Hus & Hieronymus contra jus omne gentium condemnati, & calix populo Chriſtiano ademptus.

4 *Id eſt*, quod celebratum eſt ultimum.

5 Quinto ſcil. hujus denominationis, celebrato Romæ in templo Lateranenſi Joanni dicato, indicto à Julio ſecundo, anno 1513, clauſo tandem ſub Leone decimo, anno 1517, cui non minora, imò plura, objicienda ſunt, quàm vel præcedentibus, quodque inter alia papam concilio ſuperiorem ſtatuit: hunc videas, lector, qualis debeat eſſe talium conciliorum univerſalium auctoritas. Hæc pauca veriſſima ſimpliciter enarrâſſe mihi videntur pluſquam ſatis, vel ad evertendam omnino illorum omnium auctoritatem, & multo magis infallibilitatem.

6 At unde hauſiſti, Salſamentarie, ſingulos apoſtolos præfuiſſe particularibus eccleſiis, & veluti tales ſe geſſiſſe? duo ſunt tantum ex his, Petrus nempe & Jacobus, de quibus iſthuc poſſit vel cum minima veriſimilitudine dici, ac ne quidem iſthuc vel de his duobus poſſibile credam; ſiquidem res fere pugnet cum charactere apoſtolico, qui erat latitudinis & univerſalitatis majoris, quam rem talem unquam ferat.

7 Rurſus Salſamentarie qui veri papiſtæ perſonam hîc nobis velis agere, unde hauſiſti Petrum tenuiſſe in terris vicem Chriſti aliorum apoſtolorum reſpectu, ita vt velut Chriſtus eos præfecerit eccleſiis particularibus, prout ipſi viſum eſt? imo quid falſius in totum his omnibus poteſt excogitari? planum eſt enim in Scripturis, Chriſtum apoſtolorum reſpectu nullum in ſuam vicem ſuffeciſſe præter Spiritum Sanctum. Nihil in illis de data Petro juriſdictione illa, nihil in illis de ejus exercitio; imo in illis infinita huic juriſdictioni planè repugnantia quæ recenſere nimis prolixum eſſet: uno verbo, nihil datum ſpeciale Petro, præter claves regni cœlorum, quo loquendi modo, ut vidimus pag. 202. num. 1. nihil aliud intellectum à Domino, quàm honos, & privilegium, ſi vis, aperiendi primus omnium januam eccleſiæ, ita ut quemadmodum primus Chriſtum Petrus confeſſus eſſet planè, ita & primus quoſdam ex Judæis & Gentibus introduceret in eccleſiam Chriſti, quæ res erat & incommunicabilis cuivis mortalium,

Sa. Quid ni!? *La.* Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani Pontificis, quantum epistolis Petri; & tantundem constitutionibus episcoporum, quantum epistolis Pauli? *Sa.* Equidem arbitror etiam amplius deberi, si præcipiant, & legem ferant cum auctoritate[2]. *La.* Sed fasne est dubitare, an Petrus & Paulus scripserint afflatu Divini Spiritûs? *Sa.* Imò, hæreticus sit, qui dubitet. *La.* Idem censes de rescriptis & constitutionibus pontificum & episcoporum? *Sa.* De pontifice censeo; de episcopis ambigo, nisi quod pium est,

mortalium, & nullius jurisdictionis omnino, ita ut ea semel & brevi peracta, nihil amplius fuerit Petro speciale: quod fere redit omnino ad notum Tertulliani dictum, *Petrus primus claves imbuit*. Sed claves illas a Christo sibi datas, Petrus, prout res requirebat, veluti reliquit ad januam, cumque postea Paulus, & quidam alii apostoli eas imbuerint (ut Tertullianico idiomate utar) sæpius & efficacius, quàm ipse Petrus, per compensationem hanc, ne quidem illi ullo sensu inferiores censendi sunt, tantum abest ut sub ejus jurisdictione vixerint, proindeque videmus eos provinciam sibi vindicâsse, prout melius visum est Spiritui Sancto & sibi.

1. Ut rem tanti momenti conficiam, tria hîc mihi observanda judico; primum, quod etiamsi supponas successores Petro & aliis apostolis sensu Salsamentarii, nihil tamen debere tribui successoribus Petri, quod non tribuatur aliorum apostolorum successoribus. Secundum, auctoritatem irrefragabilem omnino non fluere necessariò ex successione, sed solummodo ex inspiratione infallibili Spiritûs Sancti, proindeque parem, vel fere parem, quæ Petro deberi reverentiam successoribus Petri, verbi gratiâ, si eodem spiritu infallibil agantur, & non aliter. Tertium tandem, quod si à me petatur, an nullo sensu apostoli successores habuerint, & si habuerint quoquo sensu, quomodo illi successores deberent & debeant ecclesiam sub se regere & edocere? uno verbo dicam; apostoli verè successores habuerunt, hoc sensu scil. quatenus primos episcopos ecclesiis particularibus ex Christi auctoritate & genio Evangelico præfecerunt, illique episcopi absentibus apostolis eas regere & edocere tenebantur, ex Spiritûs Sancti inspiratione, si certi essent se eam habere (ut sine dubio hisce primitivis temporibus quibusdam aliis præter apostolos usu eveniebat) at ea deficiente, per genium Evangelicum, secundum ea quæ jam ab apostolis didicissent, at præsertim discerent magis atque magis clarius atque clarius in dies, per monita & scripturas apostolicas. Quæ cum tunc brevi factæ sint amplæ satis, ita ut omnia necessaria Christianismi copiosè & clarissimè contineant, uno verbo, nihil omnino necessarium possit in eis desiderari, modo quis velit bene uti sincerè & sedulò; deficiente paulatim (ut par erat) inspiratione, evaserunt Christianorum omnium, gregis & pastorum, norma certa & adæquata in omnibus: cumque per inspirationem Spiritûs Sancti, exaratæ sint, tenent nunc nobis plane vicem inspirationis Spiritûs Sancti, quem solum Christus relinquens terras suffecerat in suam vicem apostolis, *Pax sit ergo omnibus his qui ambulant secundum hanc regulam, totique populo Dei Israelitico.*

2. At, Salsamentarie, si apostoli quid credendum, declarent, vel agendum decernant, per suam veram scientiam & auctoritatem apostolicam, minusne tunc illis debebitur honoris, quàm tuo pontifici & episcopis? proindeque censeas, lector, hoc inter ea (quæ multa sunt credo, ut melius verus auctoris sensus lateat) quæ diximus in medium afferri in hoc colloquio, animi & disputandi gratiâ; siquidem Salsamentarius magis favere Romanis partibus velit,

est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palam clamitet [1]. *La.* Cur Spiritus citiùs patitur errare episcopum, quàm pontificem? *Sa.* Quia gravius est à capite periculum [2]. *La.* Si tantum valent præsulum constitutiones, quid sibi vult quòd Dominus in Deuteronomio [3] tàm rigidè comminatur, nè quis quid addat aut adimat legi? *Sa.* Non addit legi, qui latiùs explicat quod latebat, qui ea suggerit quæ spectant ad legis observationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem dispensat, alia promens, alia celans, pro ratione temporis. *La.* Num obligabant Pharisæorum ac Scribarum constitutiones? *Sa.* Non arbitror. *La.* Cur ita? *Sa.* Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. *La.* Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? *Sa.* Condendi humanas. *La.* Mihi secus videtur. Etenim cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinæ [4]. *Sa.* Non satis assequor quod dicis. *La.* Dicam explanatiùs. Lex divina jubet subvenire parenti; Pharisæus interpretatur hoc esse datum patri, quod missum est in corbonam [5], eo quod Deus *sit* pater [6] omnium. Nònne huic interpretationi cedit [7] lex divina? *Sa.* Ista quidem falsa interpretatio est. *La.* Sed posteaquam illis semel tradita est interpretandi auctoritas, unde mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maximè si ipsi inter se dissentiant? *Sa.* Si minus satisfecit tibi sensus communis, sequere præsulum auctoritatem; id tutissimum est [8]. *La.* Ergo Pharisæorum & Scribarum auctoritas devoluta est ad theologos & concionatores? *Sa.* Est [9]. *La.* Sed nullos audio frequentiùs inculcantes,

velit, quàm Lanio, ut alibi vidimus. At duo observes præterea, rogo. Primùm, pontificios forsan non admodum dissimiliter loqui debere, ex suis hypothesibus. Secundùm, quod si parum praxim velis observare, judicabis forsan eos non admodum aliter de seipsis sentire.

1 Sed si res palam clamitet de episcopis, de papa, de conciliis, quid tunc?

2 Quasi Deus graviora pericula, imò vel mala, nunquam permitteret: aut ex officio teneretur, malis quæ nobis graviora videntur, modo irresistibili obviam ire. Bone Deus! quis mala recensere possit, quorum causa fuere, & hi qui maligne designârunt aliis imponere, & hi qui stultè passi sunt sibi imponi?

3 Cap. iv.

4 Verum isthuc; si jus interpretandi privatim pertineat ad quendam aut quosdam absolutè infallibiles; falsum, si, prout res est, pertineat ad omnes promiscuè, ita ut quivis benè quantum potest interpretari, & intelligere debeat.

5 Habetur Matt. vii. &. significat, *factum est donum Deo.*

6 Non mihi apparet quod Pharisæi suam interpretationem præcisè super hac æquivocatione stabilirent; probabilius mihi fit, eos contendisse, ea quæ offerebantur Deo, vicem tenere eorum quibus parentibus nostris opitularemur, utpote quid sic sanctius factum.

7 Cedit, sed per errorem, quoniam falsus sensus legis pro vero sensu accipitur. Sicque eveniet cùm cujusvis errantis, vel deludentis interpretationem sequeris.

8 Pergas, dicam aliquid de his subinde.

9 Esto, at cum priores Dominum nostrum benedictum dignum morte judicârint quid impedit quo minus posteriores, eum quantum in se est, veluti denuo crucifigant? sequatur qui volet Andabatarum more tales auctoritates, non ego.

Audite, ego dico vobis, quàm eos qui nunquam verſati ſunt in palæſtris theologis. *Sa.* Audies omnes candidè, ſed cum judicio, modo nè ſimpliciter inſaniant. Tum enim oportet populum cum ſibilo ſurgere, quo ſuam agnoſcant dementiam. Cæterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere [1]. *La.* Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac ſtultiores illis, qui prorſus ſunt illiterati: & inter doctiſſimos miram video controverſiam. *Sa.* Elige quæ ſunt optima; inexplicata [2] aliis relinquito, ea ſemper amplectens, quæ procerum & multitudinis conſenſus approbavit [3]. *La.* Scio iſthuc eſſe tutius [4]. Sunt igitur & conſtitutiones iniquæ, quemadmodum ſunt interpretationes falſæ? *Sa.* An ſint, alii viderint; arbitror eſſe poſſe. *La.* Annas & Caiaphas [5] habebant poteſtatem condendi leges? *Sa.* Habebant. *La.* Num horum quavis de re conſtitutiones obligabant ad pœnam gehennæ [6]? *Sa.* Neſcio. *La.* Puta Annam conſtituiſſe, nè quis reverſus à foro ſumeret cibum, niſi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehennâ dignum admitteret? *Sa.* Non arbitror, niſi contemptus publicæ poteſtatis crimen exacerbaret. *La.* An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ?. *Sa.* Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibet veniale [7], ſi theologis habenda fides. *La.* Fortaſſis & veniale petraheret in gehennam, niſi Deus ſuâ miſericordiâ ſublevaret imbecillitatem noſtram. *Sa.* Non eſt abſurdum dictu; affirmare non auſim.

1 Bellè, at titulus liberatne certo à ſimplici inſania? iſthuc ergo non ſolum animi gratiâ dictum intelligas, ſed etiam per ſcomma, concludes mox.

2 Quæ bene non intelligis.

3 Dicam planè, *Si* intelligat, *non facile contradicas,* imò vel, *non facile renuas,* amplectar ipſe; at ſi intendat, *abſolute credas vera, etiamſi tibi falſa videantur, & talia demonſtrentur,* non recipiam.

4 Si intelligatur, *minus eſſe perſequutioni obnoxium,* nihil verius; ſi vero, *minus errori,* non æquè verum. Dicamque quod mihi tutius hoc ultimo reſpectu videatur, videbaturque credo vel ipſi Eraſmo, & ſaltem aliquid ejuſmodi jam indicavit, ſi recorderis; iſthuc nempe; des aſſenſum planis & certis, cohibeas ſuper his quæ non videas planè eſſe certa, proindeque anteponas ſocietatem in qua minus vel nihil contra conſcientiam profiteri & facere tenearis. At ſi regeratur, quandam vel quaſdam eſſe, quæ te non ſalvari poſſe pronuncient, niſi ſibi te adjungas; uno verbo dicam; vidéſne clarè quod res ita ſint? illis te adjungas, ſi videas, at ſi non (prout mihi perſuaſum habeo, ſi rem ponderes, & velis ſincere loqui) ne magis movearis harum ſectarum ſycophantia (mihi hîc hac voce uti liceat) quam ſi ægrotus eſſes, habereſque tibi aſſidentes duos medicos, alterum empyricum, alterum probum, doctum, & cautum; prior tibi diceret te non poſſe ſanari, niſi remediis ſuis utaris, poſterior vero candidè fateretur, te forſan ſanatum iri remediis empyrici, quæ tamen periculoſa, imò vel mala eſſe planè perſuaſum habet, ſed longe melius & certius, imò et certe, te per ſua ſanatum iri: quem ex his duobus, candide lector, anteponas, quæſo? difficilis non eſt in materia præſenti conſequentia.

5 Pontifices Judæorum Chriſti tempore.

6 Vidimus, pag. 324. num. 1.

7 Vidiſti, pag. 201. num. 4.

ausim. *La.* Cum Israelitæ exularent in Babylone, præter alia plurima quæ lex præscripsit, in multis fuit omissa [1] circumcisio. An omnes hi perierunt? *Sa.* Deus novit. *La.* Si Judæus clam fame periclitans vesceretur carde suillâ, committerétne crimen? *Sa.* Meâ quidem sententiâ necessitas excusaret factum: quandoquidem ore Domini defensus est David, quod contra legis præceptum comederit panes sacros, quos appellant *propositionis:* nec solum comedit ipse, sed & fugæ comites profanos [2] iisdem pavit. *La.* Si quem ea necessitas constringeret, ut aut pereundum sit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem, an furtum? *Sa.* Forsitan in eo casu furtum furtum non esset. *La.* Hem quid audio? ovum non est ovum [3]? *Sa.* Præsertim si caperet animo reddendi, placandique dominum, cùm primùm liceret. *Sa.* Quid si pereundum esset homini, nisi falsum testimonium ferat adversus proximum? utrum eligendum? *Sa.* Mors. *La.* Quid si commisso adulterio possit servare vitam? *Sa.* Potior erit mors. *La.* Quid si simplici stupro possis effugere mortem? *Sa.* Moriendum potius, ut aiunt. *La.* Cur hîc ovum non definit esse ovum; præsertim si nulla fiat vis aut injuria? *Sa.* Fit injuria corpori puellæ. *La.* Quid si perjurio? *Sa.* Moriendum. *La.* Quid si simplici nullique noxio mendacio? *Sa.* Docent [4] præoptandam mortem. At ego crediderim gravi necessitate, aut ingenti propositâ utilitate, mendacium hujusmodi aut nullum esse crimen, aut leviſſimum, nisi quòd, apertâ fenestrâ, periculum est, nè discamus & perniciosis mendaciis assuescere. Fingi incidisse casum, ut innoxio mendacio possit servare & corpora & animas totius patriæ suæ: utrum eliget vir pius? fugiet mendacium? *La.* Quid alii sint facturi, nescio: ego vel quindecim Homerica [5] mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam abstergerem aquâ sacra [6]. *Sa.* Idem ego facerem. *La.* Igitur non quicquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ [7]. *Sa.* Non videtur. *La.* Modus igitur obligationis non est ab auctore legis tantùm, sed ex materia [8]. Quædam enim cedunt necessitati, quædam non cedunt. *Sa.* Sic videtur. *La.* Quid si sacerdos periclitetur de vita, servandus, si ducat uxorem, utrum eliget? *Sa.* Mortem. *La.* Cùm divina lex cedat necessitati, cur & lex humana Terminum

1 Probabile est; si per metum male, si per negligentiam pejus, si per contemptum pessime, si per absolutam tandem impossibilitatem, innocue.

2 *Id est*, non ex sacerdotali ordine; jam alibi historiam vidisti.

3 Intellectu facillima proverbialis loquutio.

4 Sic loquitur, quoniam omnes non sic docent, & sic ipse non velit doceri; ego de re edoceri velim, at non aperiatur fenestra, de qua mox.

5 Innoxia; qualia innumera nobilissimus poetarum Homerus nobis dedit.

6 Exiguissima enim peccata esse oportet, quæ sic purgentur, at sic irridetur aqua benedicta.

7 Vide pag. 324. num. 1.

8 *Id est*, natura rei quam lex præcipit.

num [1] agit, nulli dignans concedere? *Sa.* Non lex obſtat, ſed votum. *La.* Quid ſi quis voviſſet viſere Hieroſolymam, nec id poſſet, niſi certo vitæ diſpendio? non ibit? an morietur? *Sa.* Morietur, ni voti relaxationem impetrârit à pontifice Romano [2]. *La.* Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? *Sa.* Quia alterum ſolemne, alterum privatum. *La.* Quid eſt ſolemne? *Sa.* Quod ſolet fieri [3]. *La.* An non igitur ſolemne & alterum, quod quotidie fit? *Sa.* Fit, ſed privatim. *La.* Proinde monachus, ſi privatim apud abbatem profiteretur, non eſſet votum ſolemne? *Sa.* Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo ſolvitur, & is qui facit, hoc animo facit, ut ſi commodum ſit, mutet ſententiam. *La.* Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam caſtimoniam? *Sa.* Deberent. *La.* Perpetuum igitur, & non perpetuum [4]? Quid ſi Carthuſianum monachum hic conſtringat caſus, ut aut veſcendum ſit carnibus, aut moriendum? utrum eligeret? *Sa.* Docent medici, nullas eſſe carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ [5]. *La.* Utrum igitur conducibilius, gemmis & auro ſuccurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes ſervare, & ægroto dare pullum gallinaceum? *Sa.* Hæreo [6]. *La.* Atqui piſcium aut carnium eſus non eſt ex eorum numero, quæ vocant ſubſtantialia [7]. *Sa.* Carthuſianos ſuo judici relinquamus. *La.* Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multiſque verbis inculcatur in lege Moſis ſabbatiſmus. *Sa.* Verum. *La.* Utrum igitur ſuccurram urbi periclitanti, violato ſabbato, an non? *Sa.* At interim me vis [8] eſſe Judæum? *La.* Volo, & quidem recutitum? *Sa.* Iſtum nodum ſecuit ipſe Dominus: Sabbatum enim hominis causâ eſt inſtitutum, non contra [9]. *La.* Iſta lex igitur valebit in omnibus humanis conſtitutionibus? *Sa.* Valebit. niſi quid obſtet.

1 *Id eſt,* nulli cedit, ut mox per viam explanationis additur; locutio hinc, quòd Deus Terminus nulli deorum, imò nec Jovi, cedere voluerit, ut videbis in Ovidio, Faſt. ii. 670.

2 Quid opus ejuſmodi relaxatione, cùm res ipſa clamitet, & unde huic, & huic, ſoli talis poteſtas?

3 Addas, *& non privatim ſit,* ut patet ex ſequentibus.

4 Quid ni? ſic fert natura rei, at melius eſt, nulla vota niſi de neceſſariis facere.

5 Bene: actum erat enim de Carthuſianorum votis & ſimilibus, ſine tali ſententia medica.

6 At quare Salſamentarie? crediſne Carthuſianum non liberandum à morte per pullum propter votum? talibus votis vita potior. An non liberandum cenſes, niſi per gemmas & aurum, ut idem votum ſervetur? omnibus his vita potior rurſus: at habes in manibus efficacius quid, & minoris ſumptûs; ſine gemmis & auro pullus ematur.

7 *Id eſt,* abſolute ad ſalutem neceſſaria.

8 Supponis?

9 *Circumciſed, i. e.* ergo non ſolùm intus & ex corde ſed etiam profeſſione externâ, ſiquidem circumciſio nota eſt profeſſionis Judaiſmi; credam facile hic alludi ad proverbialem locutionem, *Intus & in cute*; quæ forſan à Judæis emanavit.

10 Marc. ii. 27.

ſtet. *La.* Quid ſi conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad pœnam gehennæ, imò nè ad reatum quidem ullum, ſed conſtitutionem nihilo plus velit habere ponderis, quàm exhortationem? *Sa.* O bone, non eſt in manu conditoris [1], quantum obliget lex? uſus eſt ſuâ poteſtate ferendo legem; cæterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu eſt. *La.* Cur igitur audimus quotidie parochos noſtros è ſuggeſto clamitantes, *Cras jejunandum ſub pœna damnationis æternæ* [2]; ſi nobis non conſtat, quomodo lex obliget humana? *Sa.* Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. *La.* Sed interim an contumaces talibus dictis territent, neſcio: certè infirmos vel in ſcrupum, vel in periculum conjiciunt [3]. *Sa.* Difficile eſt utriſque [4] conſulere. *La.* Eadem autem eſt vis conſuetudinis & legis? *Sa.* Aliquando major eſt conſuetudinis. *La.* Proinde tametſi non adeſt animus conſuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? *Sa.* Arbitror. *La.* Onus imponere poteſt, tollere non poteſt? *Sa.* Admodum. *La.* Jam itaque vides, opinor, quantum ſit periculi, novas leges ab hominibus ferri, ſi nulla neceſſitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. *Sa.* Fateor, *La.* Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare* [5]; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? *Sa.* Non arbitror [6]. Conſilium eſt enim, non præceptum. *La.* At iſtud unde mihi liquet, cùm vix aliud accuratius aut ſeverius interdixerit, quàm nè juremus? *Sa.* Diſces à doctoribus. *La.* Et Paulus, cùm dat conſilium 7, non obligat ad gehennam?

1 Humani ſcil.

2 Qui niſi tyranni ſic loquentur? at non excuſabuntur, etiamſi aliud intelligant, non ſic enim eundum extra metas.

3 Veriſſimum, iſthuc enim eſt conſcientias illaqueare.

4 Contumacibus, & infirmis.

5 Matt. v. 34.

6 Quandoquidem res forſan plus ſemel recurrit, & recurret, tria mihi hic obſervanda cenſeo; Primò, conſilia poſſe dari de rebus, quæ, neque malæ, neque bonæ, ſunt, per ſe, quarum quædam tales ſint omnibus reſpectibus, ſed quarum aliæ tamen conducant vel ad bonum, vel ad malum: hæ tunc per conſequentiam definunt eſſe adiaphoræ, ſeu indifferenter, ſiquidem quivis agere tenetur, prout omnibus ponderatis ipſi videtur optimum, tenemur enim omnes omnia devitare peccata, & quantum poſſumus ad perfectionem tendere, ut alibi vidimus. Secundò, nulla conſilia dari ſenſu Papiſtico, ita ut ſint quædam divinâ lege perfectiora, ad quæ nullus abſolute teneatur, quibuſque magis quàm ſibi, mereatur vitam æternam, à Deo gratis noſtræ obedientiæ promiſſam, ſic, ut quod nobis ſupereſt, ad obtinendam mercedem, aliis communicetur ad eorum bonum; ad liberandum eos ſaltem à purgatorii pœnis, Phariſaica hæc non ſolum verum etiam ridicula, atque impoſturam redolentia. Tertiò, quicquid ſit de conſiliis Papiſticis & aliis, iſthuc, de quo agitur nunc, conſilium non eſt, ſed præceptum; agitur enim in loco jamjam citato, de juramento communi, futili, & non neceſſario, quod abſolutè prohibetur & damnatur à Salvatore noſtro benedicto.

7 Reſpicere videtur ad 1 Cor. vii. 23. ubi habetur conſilium primæ ſpeciei, quam in præcedenti nota obſervavimus.

nam? *Sa.* Nequaquam. *La.* Cur ita? *Sa.* Quia non vult injicere laqueum infirmis. *La.* Eſt igitur in manu condentis [1] legem, obſtringere ad gehennam, aut non obſtringere. Et ſanctum eſt cavere, nè quibuſlibet conſtitutionibus illaqueemus imbecilles. *Sa.* Eſt [2]. *La.* Et, ſi Paulus hîc cautionem adhibuit, multo magis ſacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo ſpiritu agantur. *Sa.* Fateor. *La.* Atqui paulo ante negabas eſſe in manu conditoris, quatenus obſtringeret lex. *Sa.* Jam [3] conſilium eſt, non lex. *La.* Nihil eſt facilius, quàm commutare vocabulum. *Noli furari*, præceptum eſt? *Sa.* Eſt. *La. Noli omnino reſiſtere malo* [4]? *Sa.* Conſilium [5] eſt. *La.* At hoc poſterius magis habet ſpeciem præcepti, quàm illud prius. Saltem hoc eſt epiſcopis in manu, utrum velint eſſe præceptum, quod inſtituunt, an conſilium? *Sa.* Eſt [6]. *La.* At iſtud paulo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult ſuam conſtitutionem quenquam ad ullum crimen adſtringere, nimirum vult eam eſſe conſilium, non præceptum. *Sa.* Verum; ſed non expedit hoc ſcire vulgus, nè protinus clamitent eſſe conſilium, quod ſervare non libet. *La.* At quid interim facies tot infirmis conſcientiis, tam miſerè confuſis tuo ſilentio? Verum age, dic mihi, nulliſne notis docti deprehendere poſſunt, utrum conſilii vim habeat conſtitutio, an præcepti? *Sa.* Poſſunt, ſicut audivi. *La.* Non licet ſcire myſterium? *Sa.* Licet, niſi velis effutire. *La.* Ah piſci [7] dixeris. *Sa.* Cum nihil audis, niſi *hortamur*, *ordinamus*, *mandamus*, conſilium eſt; cum audis, *jubemus*, *diſtricte præcipimus*, præſertim ſi accedant minæ excommunicationis, præceptum eſt. *La.* Quid ſi debeam piſtori meo, cúmque ſolvendo non ſim [8], fugere malim, quàm conjici in carcerem; num pecco criminaliter? *Sa.* Non arbitror: niſi deſit ſolvendi voluntas. *La.* Cur igitur excommunicor [9]? *Sa.* Iſtud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud priſcos Romanos fuiſſe leges diras ac minaces, ſed in hoc ipſum [10] tantummodo latas; qualis illa fertur è duo-

1 Ita, ſi Deus, ſit.

2 Scil. *Sanctum cavere*, &c.

3 *Id eſt*, nunc res, de qua agitur, eſt conſilium, &c. quod vidimus falſum, ſi intelligatur de juramento.

4 Matt. v. 29. & ſubaudi *quid eſt*.

5 Falſum rurſus, præceptum eſt cujus ſenſus intelligendus, modo analogico cum præcepto de juramento.

6 At teneas, quod naturam rerum non mutat eorum intentio: intendant quicquid velint, ut ſcil. ſint ſimpliciter conſilia, vel non, eorum conſtitutionibus nos conformes damus, quantum in his nihil eſt quod voluntati divinæ contradicat, & teneamur ex mandatis Dei ſic obedire præpoſitis nobis, & quærere quæ faciant ad pacem & ordinem.

7 Tacituro; ratio in promptu eſt.

8 Vidiſti jam, *i. e.* non poſſim ſolvere.

9 Mos erat, credo Eraſmi noſtri tempore, apud quoſdam, at nullibi valet, quod ſciam, nunc; apud nos certè non, quod ſi ſic obtineret excommunicatio, forſan pluſquam par eſt, vulgaris eſſet, attamen nullum fere peccatorem novi, qui juſtius excommunicationem mereatur, quàm fraudulentus debitor.

10 Ad terrorem ſcil.

è duodecim tabulis [1], de diſſecando corpore debitoris : cujus ideo nullum extat exemplum, quòd non in uſum, ſed ad terrorem eſſet prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, ſed in æs [2]; ita tales excommunicationes non agunt in miſeros, ſed in contumaces. Et tamen, ut ingenuè dicam, in hujuſmodi frivolis adhibere fulmen à Chriſto [3] traditum, propemodum eſſe videtur, quod veteres dicebant, *in lente unguentum* [4]. *La.* Num idem jus patriſamilias in ſua domo, quod epiſcopo in ſua diœceſi ? *Sa.* Arbitror, proportione. *La.* Et hujus præſcripta ſimiliter obligant ? *Sa.* Quid ni ? *La.* Edico [5], nè quis veſcatur cæpis : quomodo periclitatur apud Deum, qui non paruerit ? *Sa.* Ipſe viderit [6]. *La.* Poſthac non dicam meis præcipio, ſed admoneo. *Sa.* Sapies [7]. *La.* Verum perſpicio vicinum meum proximum eſſe periculo, & arreptum clam admoneo, ut ſeſe ſubducat ab ebrioſorum & aleatorum commercio : ille monitorem aſpernatus, perditiùs incipit vivere, quàm antea ; num hîc illum obſtringit admonitio ? *Sa.* Videtur. *La.* Igitur neque conſulendo, neque exhortando, fugimus laqueum. *Sa.* Imò non adfert laqueum admonitio, ſed admonitionis argumentum. Etenim ſi frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret ; nullo crimine teneretur. *La.* Non hîc percontabor, quantum obligent præſcripta medicorum. Votum obſtringit ad pœnam gehennæ ? *Sa.* Maximè. *La.* Omne ? *Sa* Omniſſimum [8] ; modo ſit licitum, legitimum, ac liberum. *La.* Quid appellas liberum ? *Sa.* Quod nulla extorſit neceſſitas. *La.* Quid eſt neceſſitas ? *Sa.* Eſt metus cadens in conſtantem virum. *La.* Etiam in Stoicum ? quem ſi fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ [9]. *Sa.* Ilium Stoicum mihi oſtende, & reſpondebo. *La.* Sed extra jocum ; num famis aut infamiæ metus cadit in conſtantem virum ? *Sa.* Quid ni ? *La.* Si filia nondum emancipata clam nubat inſciis parentibus, nec paſſuris ſi ſciant ; legitimum erit votum ? *Sa.* Erit. *La.* An ſit, neſcio : certè ſi qua ſunt, hoc eſt unum ex illorum numero, quæ licet vera ſint, tamen ob ſcandalum imbecillium ſilenda ſunt. Quid ſi virgo, quæ ex auctoritate parentum contraxit matrimonium cum ſponſo, clam & invitis parentibus, voto ſemet addicat collegio ſanctæ

1 Totum enim veluti juris Romani antiqui corpus in duodecim tabulis continebatur, quod decemviri in his congeſſerant, advexerantque Romam ex Græcis civitatibus ; in his tabulis ſcripta erat lex, quæ hic recenſetur, at nuſquam legi obſervatam, prout ſalſamentarius obſervat.

2 Vulgo dicitur.

3 Excommunicationem ; quæ juris naturalis, & uſus apoſtolici.

4 Proverbium eſt ; lens eſt legumen viliſſimum, unguentum hîc eſt aroma pretioſum, *i. e.* ergo, iſthuc eſt res non congruentes conjungere.

5 *Id eſt*, ſuppono me eſſe epiſcopum, & edicere, &c.

6 Qui talia edicit ſcil.

7 Bene, ſed ſapientia hæc linea ſequente vana oſtenditur per naturam rerum.

8 Rarò videbis tale ſuperlativum, hoc non fugiebat auctorem.

9 Ex Horatio Od. iii. 3, 7.

ſanctæ Claræ [1]? eritne licitum & legitimum? *Sa.* Si fuerit ſolemne [2]. *La.* Num ſolemne eſt, quod in agro fit in obſcuro monaſteriolo? *Sa.* Sic habetur. *La.* Si eadem domi paucis teſtibus voto profiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum [3]? *Sa.* Non. *La.* Quam ob rem? *Sa.* Quia ſanctius votum obſtat [4]. *La.* Eadem puella, ſi vendat agellum, valebit contractus? *Sa.* Non opinor. *La.* Et valebit ſi ſeipſam dederit in poteſtatem alienam? *Sa.* Si ſe Deo dicaverit [5]. *La.* An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui ſuſcipit ſanctum conjugii ſacramentum [6], nonnè ſe dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant ſe diabolo? De ſolis conjugibus dixit Dominus, *Quos Deus junxit, homo nè ſeparet.* Ad hæc [7], cùm adoleſcens vix dum pubeſcens, aut puella ſimplex, minis parentum, ſævitiâ tutorum, improbis inſtinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monaſterium; num liberum eſt votum? *Sa.* Si ſint doli capaces [8]. *La.* Ea ætas maximè capax eſt doli, ut cui facillimè poſſis imponere. Quid ſi proponam in animo, diebus Veneris abſtinere à vino, perinde obſtringit propoſitum ut votum? *Sa.* Non arbitror. *La.* Quid igitur intereſt inter certum propoſitum, & votum tacitâ cogitatione conceptum? *Sa.* Animus obligandi [9]. *La.* Negabas ante hîc valere animum. Propono ſi queam; & voveo, ſive queam, ſive non queam? *Sa.* Habes. *La.* Habeo nebulas in pariete depictas, hoc eſt, nihil. Eſt igitur & in propoſito diſpicienda materiæ ratio? *Sa.* Opinor. *La.* Et ut illic [10] a legis, ita hîc [11] à voti nomine cavendum? *Sa.* Rectè. *La.* Si Romanus pontifex ſtatueret, nè quis jungat matrimonium intra ſeptimum propinquitatis gradum, admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu ſexto? *Sa.* Opinor; certè periclitaretur. *La.* Quid ſi epiſcopus ſuis ediceret, nè quis haberet rem cum uxore, niſi die Lunæ, Jovis, & Sabbati; committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? *Sa.* Arbitror. *La.* Quid ſi ediceret, nè quis bulbis veſceretur? *Sa.* Quid iſthuc ad pietatem [12]? *La.*

1 Hanc & ejus ordinem vidiſti pag. 276. num. 1.

2 *Id eſt*, ſi profeſſa ſit votum in manibus abbatiſſæ, firmum erit votum.

3 Scil. ita ut ſit irrevocabile.

4 *Id eſt*, quoniam ſanctius & validius poteſt fieri votum, in monaſterio ſcil. in manibus abbatiſſæ, proindeque iſthuc in ædibus paternis non eſt irrevocabile: at intelligas ſic loqui pontificios.

5 Iſthuc eſt cantilena monachalis & pontificia, de iis qui ſe addicunt monaſteriis, ut jam multoties vidimus, quaſi quis non poſſit Deo ſe dicare in ædibus paternis?

6 Vidiſti jam pontificios nomen iſthuc matrimonio dare.

7 *Beſide this.*

8 Supple *non liberum eſt votum*; porro *doli capax* eſt jureconſultorum locutio qua intelligitur qui poteſt decipi facilè, ut pueri & puellæ admodum juvenes.

9 Supple *ſeipſum.*

10 In mandatis epiſcoporum.

11 In votis.

12 Quid magis præcedentia? nihil eſt fere, quod quivis non poſſit, benè vel malè, contendere facere ad pietatem; videant qui errant, & gaudent in abuſu ſuæ poteſtatis, non male tandem talium inſanorum tyrannorum jugum excutitur.

La. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de erucis. *Sa.* Hæreo. *La.* Quid hæres? Unde est humanis legibus obligandi vis? *Sa.* Ex dictis Pauli, *Obedite præpositis vestris* [1]. *La.* Hinc igitur obligat omnes episcoporum ac magistratuum constitutio? *Sa.* Modo sit æqua, justa, & legitimè lata. *La.* Sed istius rei quis erit judex? *Sa.* Ipse qui condidit [2]. Nam ejus est interpretari [3], cujus est condere legem. *La.* Ergo citra delectum est obediendum quibuslibet constitutionibus? *Sa.* Opinor. *La.* Quid, si præpositus stultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipsius judicio standum erit? & populus, cui nullum est judicandi [4] jus, obtemperabit? *Sa.* Quorsum attinet ea somniare, quæ non fiunt [5]? *La.* Qui subvenit parenti, non subventurus nisi lex cogeret, num implevit legem? *Sa.* Non arbitror. *La.* Quî sic? *Sa.* Primùm non satisfacit animo ejus, qui condidit legem; deinde voluntati impiæ addit hypocrisin. *La.* Qui jejunat, non jejunaturus nisi præciperet ecclesia, num satisfacit legi? *Sa.* Mutas & auctorem legis, & materiam. *La.* Confer igitur Judæum sic jejunantem diebus præscriptis, ut, ni lex huc adigat, non sit jejunaturus, cum Christiano servante jejunium ad hominibus indictum, haudquaquam servaturo, si legem tollas: aut si mavis, Judæum abstinentem à carne suilla, & Christianum abstinentem à carnibus & lactariis die Veneris. *Sa.* Infirmitati nonnihil reluctanti legi puto paratam esse veniam; certo proposito legem avérsanti & obmurmuranti non item. *La.* Atqui fateris leges divinas non semper obligare ad pœnam gehennæ. *Sa.* Quid ni fatear [6]? *La.* Nec audes fateri esse legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, sed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus tribuere legibus hominum, quàm Dei. Mendacium & obtrectatio suapte naturâ sunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris esse aliquod mendacii & obtrectationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum, qui quomodocunque vescitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. *Sa.* Non est meum quenquam absolvere, aut damnare. *La.* Si divinæ leges & hu-

1 Rom. xiii. & præceptum optimum quidem, at jam indicavimus esse regulam generalem ad ordinem, cui quivis probus se conformem dare debeat, sed talia non magis supponunt infallibilitatem in auctoritate ecclesiastica, quàm in seculari, cui non minus jubemur subjici, & obedire.

2 Non solus omninò, nam si solus omninò, quare, quæso, requireretur ut constitutio esset æqua? contendet enim æquam quamcunque, si solus sit judex.

3 Mutat thesim, aut impropriè loquitur salsamentarius; nam quæstio erat, quis judicabit, an constitutio sit æqua, &c. & *interpretari* respicit ad sensum legis.

4 Gratis dicitur, gratis negatur.

5 Possunt fieri, imò & aliquando usu eveniunt.

6 Recordare quæ jam super gehenna & distinctione peccatorum diximus.

& humanæ pariter obſtringunt, quid igitur intereſt inter has & illas? *Sa.* Nimirum quod qui violat legem humanam, immediatè peccat adverſus hominem (ſi mihi concedis ſcholaſticorum floſculis uti) mediatè adverſus Deum; qui violat legem divinam, contra. *La.* Quid refert, utrum prius miſcueris acetum, an abſynthium, cum mihi utrumque ſit ebibendum? Aut quid refert, utrum lapis à me vulnerato repercuſſus feriat amicum, an ordine verſo? *Sa.* Hoc didici. *La.* Et ſi ex materia circumſtantiiſque ſumitur obligandi modus in utriſque legibus; quid intereſt inter auctoritatem Dei, & hominum? *Sa.* Impia percontatio! *La.* Attamen multi credunt plurimum intereſſe. Deus tulit legem per Moſen, nec licet violare: idem fert leges per pontifices, aut certe concilium [1]; quid intereſt inter has & illas? Lex Moſis per hominem, leges noſtræ per homines. Et videntur minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quàm quæ Spiritus Sanctus edit per frequens epiſcoporum & eruditorum concilium. *Sa.* De Spiritu Moſis dubitare non licet. *La.* Paulus in epiſcoporum vicem venit. Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta, & cujuſlibet epiſcopi? *Sa.* Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus Spiritu. *La.* Hæc ſcriptorum auctoritas quouſque ſe porrigit? *Sa.* Arbitror non ultra apoſtolos, niſi quod conciliorum eſt inviolata auctoritas. *La.* Quare de pauli ſpiritu dubitare non licet? *Sa.* Quia obſtat eccleſiæ conſenſus. *La.* De epiſcopis dubitare licet? *Sa.* De his nihil temere ſuſpicandum, niſi res ipſa palam clamitet [2] quæſtum, aut impietatem. *La.* Quid de conciliis? *Sa.* Non licet, ſi fuerint ritè & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque [3]. *La.* Eſt igitur aliquod concilium, in quod iſta non competunt? *Sa.* Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. *La.* Videtur igitur & de conciliis dubitari poſſe. *Sa.* Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium judicio conſenſuque recepta, comprobataque [4]. *La.* Poſteaquam exceſſimus pomœria, quibus Deus voluit circumſcribi ſacroſanctam illam & inviolabilem [5] Scripturæ

1 Sperandùm & augurandum de his bene, niſi res palam clamitet; quando Deus dederat illis æquè plana teſtimonia cum his quæ dedit Moſi, Chriſto, & apoſtolis, ſequemur vel ſine hæſitatione ulla, firmiter perſuaſum habentes, Deum per illa loqui; at ſi his criteriis deſtituta, ſtatuant planè repugnantia cum regula infallibili Scripturæ, quæ nobis ſupereſt, & nobis eſt ſuper omnia, non facile ſequemur, quantacunque veneratione ea proſequamur.

2 Bene, & quis erit judex, ſalſamentarie, niſi Chriſtiani reliqui?

3 Bene rurſus, ſi ſic velis: at quomodo credas iſthuc competere concilio, quod ſanciverit planè repugnantia cum Scripturis inſpiratione Spiritûs Sancti certò exaratis?

4 Tantopere nutat in ſuis hypotheſibus ſalſamentarius hic noſter, quòd poſtquam, relicto Papâ, ad concilia confugerit, addat hic conditionem, quâ omnia nullius fere redduntur auctoritatis, ſaltem in ſe, & ſuper diſſentientes.

5 Bene; at ſi inviolabilis ſit Scripturæ auctoritas, nullis hiſce pomœriis circumſcribitur, imò hæc pomœria ſupereminet omnia; & non aliter credo ſentiebat Eraſmus noſter.

ræ auctoritatem, videtur mihi & aliud esse discrimen legum divinarum & humanarum. *Sa.* Quod? *La.* Leges divinæ sunt immutabiles, nisi quæ sunt ejus generis, ut significandi coërcendive gratiâ videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ desituras juxta carnalem sensum prædixerunt, & apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquæ, stultæque & pestilentes; unde & abrogantur vel auctoritate superiorum, vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessârit causa propter quam lata est: veluti si constitutio juberet singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto, cessat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec protest abrogari. Quanquam & Moses legem laturus, suffragia populi collegit, non quòd hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem contemnere, quam tuo suffragio comprobâris. Postremò, cùm leges hominum, quæ fere corporalia præscribunt, pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritûs robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non malitiosè superstitiosorum. Velut si pater præscribat filiæ impuberi, nè bibat vinum, quo tutior sit illius virginitas usque ad nuptias; cùm adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent se instar pharmacorum; ea vero mutantur & cedunt pro re nata, ipsis etiam medicis approbantibus; qui si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent, quàm sanarent. *Sa.* Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. *La.* Si lex episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuat, ut singuli parochi bis in anno emant aureo ducato jus absolvendi à casibus, quos vocant episcopales [1], quo plus extorqueat à suis; obtemperandum censes? *Sa.* Censeo sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusâ semper seditione. Sed unde hic mihi percontator lanio? Tractent fabrilia fabri [2]. *La.* Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviis; interdum diatriba ferveſcit ad pugnam & sanguinem. *Sa.* Pugnent qui volent: ego censeo leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica siniſtram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quàm seditiosè reluctari [3]. *La.* Istâ quidem

1 *Id est,* a quibus absolvere episcopis solis licet per canones.

2. Proverbium sensu idem, quod *Ne sutor ultra crepidas, i. e.* unusquisque tractet quæ suæ sunt artis, vel quæ apprime intelligit.

3 Isthuc pacifici & probi, fuitque regula ad quam semper respexit Erasmus noster.

ratione fateor bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; tecum sentio, nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, quâ consulatur & populi vel libertati, vel commodis. *Sa.* Deus non destituet populum suum [1]. *La.* Verum ubi interim illa libertas Spiritûs, quam apostoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat, clamans, *Regnum Dei non est esca & potus; & quod filii non simus sub pædagogo, nec amplius serviamus elementis hujus mundi* [2]; aliáque innumera: si tantò pluribus constitutionibus onerantur Christiani, quàm Judæi, & si arctiùs obligant hominum leges, quàm pleraque à Deo tradita præcepta? *Sa.* Dicam, lanio. Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à constitutionibus humanis: sed quòd ex fervore Spiritûs ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præscribuntur, nimirum filii potius, quàm servi [3]. *La.* Expeditè, sed erant & sub lege Mosaica filii & sunt sub Evangelio servi [4]: atque adeo vereor nè maxima pars hominum; siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem [5]? *Sa.* Meo judicio, multum interest. Quòd vetus sub involucris docuit, nova sub oculos posuit: quòd illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidiùs ostendit: quòd illa subobscurè promisit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte; illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viri impertiit insignem illam & spiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, sexuum, & nationum homines, linguas, sanationes, prophetias, miracula. *La.* Ubi nunc igitur ista [6]? *Sa.* Cessârunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgatâ Christi doctrinâ; vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quæ est miraculorum architectrix, caremus. *La.* Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis [7], talium nunc plena sunt omnia. *Sa.* Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum obmurmurantium Petro [8], quòd Cornelii familiam recepisset ad Evangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quàm a majoribus acceperant, putabant esse salutiferam, & apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam; hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc qui diffidunt Evangelio, tantâ luce per universum orbem coruscante, non simpliciter errant, sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut benè agant:

1 At non dormiat populus propterea, & qui possunt eum admonere, inque veram veritatis viam reducere.

2 Gal. ii. & iii.

3 Bene; attamen ne nimis coarctetur propterea libertas Evangelica, per eos qui sunt in auctoritate, uti factum est in communione Papistica.

4 Quid ni? cùm quidam sub Evangelio agantur Spiritu legis, & quidam sub lege agerentur Evangelii spiritu.

5 Subaudi *legem*, quæstio maximè congrua, & quam optime solvit salsamentarius.

6 Miranda vel miracula scil.

7 Vidisti pag. 219. num. 5. indicataque quæstio non incongrua.

8 Act. xi.

agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem [1]. Et ſanandi tempus nunc eſt, puniendi poſt futurum eſt. *La.* Quanquam multa dixiſti ſatis probabiliter, tamen mihi propoſitum eſt, non fidere ſalſamentario; ſed adibo theologum quendam eximiè doctum: quicquid is de ſingulis pronunciaverit, cœleſtis oraculi vice fuerit. *Sa.* Quis iſte? Pharetrius [2]? *La.* Ille ſimpliciter delirat & ante annos, dignus qui concionetur deliris aniculis. *Sa.* Bliteus? *La* An ego tam loquaci ſophiſtæ credam? *Sa* Amphicholus? *La.* Nunquam ei credam in ſolvendis quæſtionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bonâ fide ſolvat problemata, qui peſſimâ fide nondum ſolvit pecuniam? *Sa.* Lemantius? *La.* Non utor cæcis ad indicandam viam. *Sa.* Quis igitur? *La.* Si ſcire vis, Cephalus eſt, vir trium linguarum, & omnis politioris literaturæ perpulchrè gnarus, tum in ſacris voluminibus & vetuſtis theologis diu ſtudiodéſque verſatus *Sa.* Dabo rectius conſilium. Eas ad inferos; illic invenies Rabbinum Druinum, qui Tenedia [3] bipenni diſſecabit omnes tuas quæſtiunculas. *La.* Tu præi, quo mihi viam appares. *Sa.* Sed extra jocum: Eſtne verum, quod narras, datam poteſtatem veſcendi carnibus? *La.* Ludebam, te ut urerem. Et, ſi Romanus pontifex id vellet maximè, ordo ſalſamentariorum moveret ſeditionem. Deinde mundus eſt plenus Phariſaïcis hominibus, qui non aliâ re ſibi poſſunt vindicare ſanctimoniam, niſi talibus obſervatiunculis [4]: hi nec paterentur ſibi detrahi jam partam gloriam, nec ſinerent minoribus plus eſſe libertatis, quàm ipſis fuit. Ne in lanionum quidem rem eſſet, permitti liberum quarumlibet rerum eſum. Tum enim varius eſſet, eventus noſtræ negotiationis; nunc certius eſt lucrum, & minus aleæ, minúſque laborum *Sa.* Veriſſima prædicas; ſed eadem incommoditas ad nos rediret. *La.* Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo ſalſamentario cum lanione conveniat. Jam ut incipiam & ipſe ſeriò loqui: quemadmodum fortaſſis expediret, populum Chriſtianum paucioribus conſtitutiunculis obſtringi, præſertim ſi quæ non multum, aut nihil, conducunt ad pietatem, nè dicam officiunt: ita non libet ab iſtis ſtare, qui omnes omnium hominum conſtitutiones rejiciunt, neque flocci faciunt. Imò ob hoc ipſum multa faciunt, quia præceptum eſt nè faciant. Attamen demirari non poſſum in pleriſque rebus præpoſtera mortalium judicia *Sa.* Idem nec ego ſatis admirari poſſum *La.* Cœlum terræ [5] miſcemus, ſi quid periculi ſuſpicamur, nè quid decedat

1 Nimis verum credo.

2 Hoc, & quæ ſequuntur nomina conficta ſunt, credo, at pleraque ſunt ſignificationis planæ ſatis, & forſan ſpeciatim quoſdam ſibi benè notos intelligebat Eraſmus, quos nobis non datur certo divinare.

3 Bene ſecante; hinc quòd olim rex quidam Tenedi inſulæ lites ſubditorum bipenni armatus audiret, capútque ſine mora convicto reo amputaret.

4 Non paucos tales adhuc habemus: *pravis affectibus renunciare*, hoc opus.

5 Jam vidimus phraſim, pag. 154. num. 2.

dat ponderis ſacerdotum conſtitutionibus auctoritatique: & dormitamus, cùm imminent evidens periculum, nè tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur, quàm oportet. Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim [1], malum exitiabilius. Debetur epiſcopis ſuus honos; quis negat? præſertim ſi agunt quod dicuntur [2]. Sed impium eſt honores ſoli Deo debitos transferre in homines, & dum impensè reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; ſed interim adhibenda cautio, nè Deus per hanc occaſionem ſuo fraudetur honore. *Sa.* Itidem videmus multos in tantum fidere corporalibus ceremoniis, ut his freti negligant ea quæ ſunt veræ pietatis; ſuis meritis arrogantes quod eſt divinæ largitatis, & ibi conſiſtentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ per ſe nec bonæ ſunt, nec malæ. *La.* Quin in eadem re cùm duo ſint, quorum alterum altero præſtantius, ſemper deterioris eſt nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis ſunt, ubique pluris fiunt, quam ea quæ ſunt animi. Et hominem occidiſſe pro gravi crimine ducitur, ut eſt: at peſtifera doctrina, vipereis inſtinctibus corrupiſſe mentem hominis, ludus eſt. Si ſacerdos alat capillitium [3], aut veſtem ſumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: ſi bibat in lupanari, ſi ſcortetur, ſi ludat aleam, ſi vitiet alienas uxores, ſi nihil attingat ſacræ lectionis, tamen columna eſt eccleſiæ. Non excuſo mutatam veſtem, ſed accuſo præpoſterum judicium. *Sa.* Imò, ſi non perſolvat penſum precum horariarum, paratum eſt anathema; ſi fœneretur, ſi ſimoniam admittat, impune eſt. *La.* Si quis videat Carthuſianum aliter veſtitum, aut veſcentem carnibus, quàm execratur, quàm horret, quàm timet, nè terra dehiſcens & ſpectatorem & ſpectatum abſorbeat! idem ſi videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifeſtis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. *Sa.* Veluti ſi quis videat Franciſcanum enodi cingulo cinctum, aut Auguſtinenſem [4] non corio, ſed lanâ, cinctum, aut diſcinctum Carmelitam, aut cinctum Rhodienſem [5]: rurſus ſi percalceatum Franciſcanum,

1 Alluditur ad notiſſimum verſum, *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Out of the frying-pan into the fire.* Siquidem Charybdis & Scylla duo erant freti Siculi ſcopuli oppoſiti, olim propter naufragia celebratiſſimi.

2 *Id eſt,* inſpiciant in gregem, prout vox Græce ſonat.

3 *Letteth his hair grow.*

4 Ordo eſt monachorum, cujus nunc ſunt varii rami, quique contendunt habere divum Auguſtinum fundatorem; ſed totum huc redit ad majus, quòd Alexander ſextus, multis poſt divum Auguſtinum annis, anno ſcil. 1256, illis dederit regulam obſervandam, quæ Auguſtini dicitur.

5 Alius eſt ordo monachorum, ſic dictus, quòd ſedes olim haberent in Rhodo inſula, cùm adhuc non eſſet ſub Turcarum imperio; quo facto, in diverſis Europæ partibus ſedes poſuêre, at non multi nunc videntur uſquam.

ciſcanum, aut ſemicalceatum Cruciferum ; nónne concitaret Tyria [1] (quod dici ſolet) maria ? *La.* Imò, nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixiſſes prudentem, altera abortiit, altera concidit ſyncope [2], quod conſpicerent Canonicum quendam ſacris virginibus præfectum, in propinqua vicinia, ſed tamen in publico, obambulare, qui veſtem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eædem crebrò viderant aves ejuſmodi comeſſantes, cantillantes, ſaltitantes, non addam cætera, nec ullam ſentiebant nauſeam. *Sa.* Sexui fortaſſe debetur venia. Opinor tibi notum Polythreſcum [3]. Is ægrotabat periculosè : phthiſis erat. Medici diu ſuaſerant, ut veſceretur ovis & lactariis ; ſed fruſtra : eodem cohortabatur epiſcopus. Ille cùm eſſet vir non indoctus, & theologiæ baccalaureus, videbatur citiùs emoriturus, quàm utriuſque medici conſilio morem geſturus. Ita viſum eſt medicis & amicis ut falleretur ; parata eſt ſorbitio ex ovis & lacte caprino : dictum eſt lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliuſculè, donec puella quædam fucam prodidit. Ibi cœpit quod comederat removere. At idem ſuperſtitioſus in lacte, nullâ religione commotus eſt, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam chirographum ſimpliciter exhibitum clam ungui ſciderat. Delatum eſt jusjurandum ; ego illi ceſſi [4]. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejuſmodi delationes. Quid hoc judicio perverſius ? Peccabat adverſus mentem eccleſiæ, qui hîc non obtemperârit ſacerdoti & medicis : & in perjurio manifeſto firmam habebat conſcientiam, tam infirmus in lacte. *La.* Hîc mihi ſuccurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentiſſima, quo ſermonis amaritudinem (nam in die paraſceves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem ſacram oppreſſerat [5] adoleſcens : uteri tumor arguit factum, convocatus eſt virginum chorus, præſedit abbatiſſa. Accuſata eſt. Inficiali [6] ſtatui non erat locus. Argumentum erat neceſſarium. Confugit ad ſtatum qualitatis [7], niſi mavis tranſlationis [8]. Oppreſſa ſum à valentiore. At ſaltem exclamâſſes [9]. Feciſſem, iniquit, ſed in dormitorio [10] nefas eſt ſolvere ſilentium. Sit

1 *Id eſt*, maximos tumultus ; iſthuc autem mare in proverbio obtinuit potius quam aliud, quoniam olim celebratiſſimum ex eo quod Tyrii eſſent præ omnibus populis navigatores.

2 *Fell into a fit.*

3 Confictum nomen, *i. e.* ſuperſtitioſum.

4 Ut juraret ſcil.

5 *Had debauched.*

6 *Id eſt*, virgo non poterat inficiari, vel denegare factum ; juriſprudentiæ locutio eſt.

7 Ex juriſprudentia rurſus, *i. e.* contendit virgo ſe non malum feciſſe.

8 *Id eſt*, transferebat crimen in alium, in opprimentem ſcil. ut videbis mox.

9 *Id eſt*, regerebatur virgini, quod exclamare debuiſſet.

10 Locus eſt monaſterii in cellulas diviſus, ubi recubant monachæ, vel monachi ſinguli, &, ubi nefas illis inter ſe colloqui per ſtatuta, at credam facile contra talem caſum non ſtatutum fuiſſe.

hæc fabula: modo fateamur hoc ſtultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique ſilebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis Benedictini, ſed ex eorum numero qui non veſcuntur carnibus, niſi extra locum, quem appellant *magnum refectorium*. Habebatur doctus, & ipſe volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilareſcere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus [1]. *Sa.* Erat unde id fieret? *La.* Poſſidebat annuè ſexcentos florenos [2]. *Sa.* O paupertatem optabilem! *La.* Ex vino & Venere incidit in phthiſin. De ſperantibus medicis, abbas imperabat eſum carnium, addens illud terribile verbum, *jub pœna inobedientiæ*. Ille vix adigi potuit, ut moriens guſtaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. *Sa.* Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. *La.* Divina. *Sa.* Nónne abbas eſt prægrandi obeſoque corpore, linguâ ſubblæſâ? Prior humiliore ſaturâ, ſed erectâ, gracili vultu? *La.* Divinâſti. *Sa.* Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipſe vidi, cuique non interfui ſolum, verùm etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ viſebant cognatos ſuos. Ubi veniſſent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum [3] juxta conſuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, niſi dictis precibus veſpertinis, nec ſuſtinebant ex alio codice dicere, quàm ex ſuo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? Cantherio recurrit famulus: ſub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. *La.* Hactenus nihil audio quod ſit magnopere reprehendendum. *Sa.* Nimirum dimidium duntaxat audiſti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilareſcere vino: tandem riſu ſoluto, jocis parum pudicis perſtrepuit convivium; ſed nemo licentiùs egit, quàm illæ, quæ niſi dictis ex ordinis forma precibus cœnare noluerunt. A convivio luſus, choreæ, cantilenæ; reliqua non audeo commemorare. Sed planè vereor, nè quid eâ nocte patratum ſit parum virgineum, niſi me fallebant procœmia, laſcivi luſus, nutus, & ſuavia. *La.* Iſtam perverſitatem non tam imputo virginibus, quàm ſacerdotibus, earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabulâ penſabo, quin potius audies oculatam hiſtoriam [4]. Hiſce diebus aliquot conjecti ſunt in carcerem, quòd auſi ſint die Dominico panem coquere, cùm forte deeſſet. Equidem non damno factum, ſed excutio judicium.

1 Parumper æquivocam iſthuc, ſed ſequentia probant ſatis bene quo ſenſu intelligi debet.

2 Qui ſinguli ſunt viginti aſſes Batavi, nunc circiter *two Shillings of our money*. At ſumma tunc temporis optimus proventus erat.

3 Supple *ſcriptum*, aut *compoſitum*.

4 *A ſtory I was an eye witneſs to.*

judicium. Aliquanto poſt die Dominico, qui vulgo *Palmarum* [1] dicitur, forte erat, cur vicus propinquus mihi eſſet adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam à prandio, obvium habeo, ridiculùmne dicam, an miſerandum ſpectaculum? arbitror nulla Bacchanalia plus habuiſſe turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quàm navis deſtituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius ſuſtinebant lapſantem, ſed ipſi parum firmi; alii ſubinde cadebant, ægréque ſurgebant; nonnulli quernis frondibus erant coronati. *Sa.* Magis conveniebat pampineis; tum addendi thyrſi. *La.* Senio quidam Silenum [2] agens, ſarcinæ in morem ſublimis geſtabatur humeris, eo geſtu, quo ſolent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, niſi quod pronus bajulabatur, nè vomitu præfocaretur ſupinus. Is miſerè convomebat ſuras & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quiſquam erat ſobrius; plerique ridebant, ſed ſic, ut facilè diceres mentem abeſſe. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompâ civitatem ingreſſi ſunt, idique clarâ luce. *Sa.* Unde collegerant eam inſaniam? *La.* In vico proquinquo vinum paulo vilius venditur, quàm in urbe: eo ſe contulerant aliquot combibones, quo viliùs inſanirent, ſed largiùs. Non enim minus impenſum eſt pecuniæ, ſed plus contractum eſt dementiæ [3]. Hi, ſi guſtâſſent ovum, velut admiſſo parricidio pertracti fuiſſent in carcerem: cùm præter omiſſam ſacram concionem, præter neglectas preces veſpertinas, in die tam ſacro, tantum intemperantiæ publicitùs eſſet admiſſum, nemo puniit, nemo deteſtatus eſt. *Sa.* Atqui nè iſthuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet feſtis potatur, cantatur, ſaltatur, pugnatur tanto ſtrepitu, tantóque tumultu ut nec ſacrum [4] peragi, nec ſacra concio poſſit exaudiri. Iidem ſi eodem tempore conſuiſſent calceum, aut ſi in die Veneris guſtâſſent ſuillam, capitis accerſerentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potiſſimum eſt inſtitutus, quo vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum conſuere calceos, ut ſit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perverſitas? *La.* Prodigioſa. Jam in ipſo jejunii præſcripto, cùm duo ſint; alterum abſtinentia cibi, alterum delectus cibi; nemo neſcit prius [5] illud præcepti divini, aut certè juxta præceptum divinum eſſe; alterum [6] vero non ſolum humanum, verùm etiam propemodum pugnans cum apoſtolica doctrina [7]: utcunque hoc excuſamus, tamen hîc quoque præpoſtero judicio cœnare vulgò impunè eſt, guſ-

1 Dies eſt Dominica præcedens ipſum paſcha, dicitur *palmarum*, quoniam hac die ſtratis in via arborum ramis Chriſtus Hieroſolymam ivit.

2 Qui fertur comes & præceptor Bacchi apud poetas.

3 Elegantiſſimè dictum.

4 *The Divine Service.*

5 Abſtinentiam a cibo.

6 Delectum cibi.

7 Ferme credes, ſi conſulas, Col. ii.

tâsse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum, & item ab apostolis, capitale est. Jejunium tametsi non constat esse certo præceptum [1] ab apostolis, tamen illorum exemplis ac literis commendatum est: at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot lemmatis est opus? Et tamen toto passim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur: si valetudinarius gustet pullum gallinaceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore justam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: si febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quàm sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut nihil antiquius [2], ita nihil sanctius habitum est apud Christianos, impunè cœnatur, ut dixi: si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem? allegant patriæ consuetudinem. Execrantur eum qui religionis negligit consuetudinem: & ipsi sibi ignoscunt, qui negligant vetustissimam totius ecclesiæ consuetudinem. *Sa.* Nec probandus est, qui sine causa negligit consuetudinem patriæ, in qua vivit. *La.* Nec ego criminor eos, qui Quadragesimam cum Deo ventreque partiuntur, sed judico præposterum de rebus judicium. *Sa.* Cùm dies Dominicus præcipuè legatur institutus, quo populus simul conveniret ad audiendum sermonem Evangelicum; qui non audit missam [3], abominabilis est: qui negligit concionem, malens pilâ ludere, purus est [4]. *La.* Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat Eucharistiam illotis faucibus? quàm nihil trepidant, cùm idem faciunt illoto animo, perversisque cupiditatibus sordidato? *Sa.* Quàm multi sunt sacerdotes, qui citius mortem oppetant, quàm sacrificent [5] calice & patinâ nondum ab episcopo consecratâ; aut quàm sacrificent veste quotidianâ? At inter hos qui sit affecti sunt, quàm multos videmus, qui non verentur ad sacram mensam accedere, noctis proximæ crapulâ adhuc temulenti? Quanta trepidatio, si forte contigerent corpus [6] Domini, eâ manus parte, quæ sacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione dispicimus, nè profanus animus offendat Dominum? *La.* Vasa sacra non attingimus, & piaculum admissum arbitramur, si id forte acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritûs quàm securi violamus? *Sa.* Humana constitutio vetat, nè nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria [7], Hic quam sumus difficiles? & tamen interim passim recipimus indoctos, aleatores, temulen-

1 Præceptum est, iis scil. qui possunt & quibus utile est ad spiritualem vitam.

2 Multa sunt antiquiora, saltem quoad modum illud observandi in communione Romana, itemque longe multo sanctiora.

3 *Hoc Missi.*

4 Existimatur; sic valet adhuc opinio apud pontificios vulgares.

5 Sic ex opinione & modo vulgato loquendi pontificiorum.

6 Rursus ex modo loquendi vulgari.

7 Sic per Canones apud pontificios.

mulentos, milites [1], & homicidas. Dicunt *Latent nos animorum morbi.* De occultis non loquor, de his loquor, quæ magis in propatulo ſunt, quàm vitia corporis. *La.* Sunt & epiſcopi, qui ex functionibus nihil ſibi vindicant, præter rationes, aliaque ſordida: concionandi munus, quæ prima dignitas eſt epiſcopi, cedunt quamlibet ſordidis; haudquaquam facturi, niſi præpoſtero judicio tenerentur. *Sa.* Qui feſtum diem violat ab epiſcopo quopiam inſtitutum, rapitur ad pœnam. At ſatrapæ quidam, qui tot conſtitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt cononicas [2] electiones, opprimunt immunitates eccleſiaſticorum, nè his quidem parcentes domibus, quæ fovendis ſenibus, ægrotis, & egenis, ex piorum hominum eleemoſynis inſtitutæ ſunt: abundè Chriſtiani ſibi videntur, ſi ſæviant in leviſſimarum rerum prævaricatores. *La.* Præſtat ſatrapas miſſos facere, loquíque de ſalſamentis & carnibus. *Sa.* Aſſentior; redeamus igitur ad jejunium & piſces. Audivi pontificum leges nominatim excipere pueros, ſenes, ægrotos, invalidos, gravem laborem ſuſtinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. *La.* Idem & ipſe frequenter audivi. *Sa.* Rurſus audivi præcellentem quendam theologum, opinor Gerſoni nomen eſſe, hoc addere, ſi quid extiterit cauſæ paris momenti, cum his quæ pontificum leges nominatim excipiunt, ſimiliter ceſſare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiares habitus, qui reddunt capitaliorem inediam, quàm morbus evidens; & ſunt vitia, morbíve, qui non apparent, cùm re verâ plus habeant diſcriminis. Proinde, qui ſibi notus eſt, nihil opus habet conſulere ſacerdotem; quemadmodum infantes non conſulunt ſacerdotem, quia cauſa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer ſenes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut eſum piſcium, bis peccant: primùm, adverſus fraternam charitatem; deinde adverſus mentem pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus obſervata perniciem adferret. Chriſtus quicquid inſtituit, ad ſanitatem animi & corporis inſtituit. Nec ullus pontifex ſibi vindicat tantam poteſtatem, ut ſuâ conſtitutione quenquam adigat ad vitæ diſcrimen. Veluti, ſi quis ex inedia veſpertina contrahat inſomniam, & ob inſomniam periclitetur paraphroneſi [3], ſimul & adverſus eccleſiæ mentem, & adverſus Dei voluntatem, homicida eſt ſui. Principes, quoties commodum eſt, editâ lege minantur ſupplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, ſi non infligerent mortem corporis, niſi ob cauſas in Divinis Literis expreſſas. In odioſis

1 Qui tempus triverunt in militia; quos magna ex parte parum ab homicidis & prædonibus diſtinguebat auctor, ut potuiſti obſervare plus ſemel.

2 *Id eſt,* impediunt, quominus liberæ ſint, quales debent eſſe per Canones, ut eas ſcil. in ſua commoda vertant.

3 Inſaniâ.

odioſis Dominus [1] longiùs evocat ab extrema lineâ [2], velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens iraſci: nos ob humanam conſtitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus neceſſitatem. Imò, quoties apparet cauſa probabilis, charitatis eſt ultro hortari proximum ad ea, quæ poſtulat corpuſculi imbecillitas. Et, ſi nulla apparet cauſa, tamen Chriſtianæ charitatis eſt benignè interpretari, quod recto animo fieri poteſt, niſi qui comedit, præ ſe ferat manifeſtum eccleſiæ contemptum. Contumaciter ac ſeditiosè veſcentes rectè punit magiſtratus profanus: at quid quiſque domi ſuæ pro corpuſculi ſanitate comedat, medicorum eſt curare, non magiſtratum. Quod ſi quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum, ipſi ſeditionis accerſantur, non is qui ſervivit valetudini, nec divinâ nec humana [3] lege violata. Hîc certè non in loco præteximus auctoritatem pontificum, quorum tanta eſt humanitas [4], ut ubi cognôrint cauſam haud abſurdam, ultro invitent ad ea quæ poſtulat valetudo, diplomatis arment adverſus malorum obtrectationes. Denique per univerſam Italiam patiuntur in certis macelli vendi carnes, nimirum illorum ſaluti conſulentes, quos illa lex non aſtringit. Quin & in concionibus ſacris audivi theologos paulo minus Phariſaïcos dicere, Nihil eſt quod vereamini cœnæ tempore ſumere panem unum, & heminam vini, cereviſiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum ſibi ſumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum eccleſiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent juſtam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expreſſis cauſis declarârunt ſibi placere? Dicatur zelus, ſi quis duriùs tractet corpus ſuum; non ſibi quiſque notus eſt: ut ubi pietas, ubi charitas iſtorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra ſenſum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, ſpiritu promptum, corpuſculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? *La.* Suggerit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem [5] nôſti, virum jam natu grandem, videlicet ſexagenarium: valetudine plus quam vitreâ [6], tum quotidianis morbis, iiſque atrociſſimis, graviſſimiſque ſtudiorum laboribus ſic afflicta, ut vel Milonem [7] poſſint dejicere;

1 Chriſtus.

2 *Id eſt*, ſummo gradu peccati; à geometris vel pictoribus ſumpta eſt locutio, itemque Horatiana eſt, Epiſt. i. 16. 79. *Mors ultima linea rerum eſt.*

3 Siquidem, ut obſervavit bene, nulla de jejunio lex humana ſupponitur intendere, ut homines ad mortem aut ægrotationem adigantur.

4 Similia veluti adulationis grana adverſus papas jam videmus plus ſemel, ut eos, credo, officii memores faciat.

5 Hic Eraſmus noſter ipſe eſt, ut ex ejus vita patet; ambo nomina *amabilem*, ſignificant, ſuntque ex eadem origine ſcil. ab ἐράω, amo.

6 *Of a weak Conſtitution.*

7 Robuſtiſſimum; Crotoniates enim Milo propter robur notiſſimus evaſit: *Enough to tire a Horſe.*

cere: ad hæc, occultâ quadam naturæ proprietate vel à puero ſic & abhorrens à piſcium eſu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentârit abſque capitis [1] diſcrimine: poſtremo diplomatis pontificum abundè communitus adverſus Phariſaïcas linguas. Is nuper, eò vocantibus amicis, inviſerat civitatem Eleutheropolim [2], non omnino ſuo nomini reſpondentem. Erat autem Quadrageſimæ tempus; datus eſt unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim veſcebatur piſcibus, nè quem offenderet, cùm haberet præter neceſſitatem à pontifice diploma, per quod licebat veſci quibuſlibet. Jam præſentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem, ſed morte crudeliorem; parat abitum, & res urgebat, niſi maluiſſet ibi decumbere. Ibi quidam ſuſpicantes illum hoc maturiùs abire, quòd non ferret eſum piſcium, effecerunt, ut Glaucoplutus [3], vir apprimè doctus, & primæ in ea republica auctoritatis, Erotem invitaret domum ſuam ad jentaculum. Eros jam turbæ ſatur, quam in publico diverſorio vitare non poterat, aſſenſus eſt; ſed hac lege, nè quis eſſet apparatus præter ova duo; quæ ſtans ubi comediſſet, equum conſcenderet. Promiſſum eſt ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indignè furens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conſcendit equos, deducentibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor neſcio quo modo pervenerit ad ſycophantas. Ab his rumor ſparſus eſt tam atrox, ac ſi decem homines fuiſſent veneno necati. Nec ea civitas modo perſtrepuit hac fabulâ; ſed eodem ferme die rumor ad alias civitates tranſvolârat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid veris addiderat: Erotem, ni properè fugiſſet, accerſendum fuiſſe ad magiſtratum. Hoc ut erat falſiſſimum: ita verum erat, Glaucoplutum magiſtratui expoſtulanti fatisfeciſſe. Jam Eros ſic affectus, ut dixi, ſi vel in publico carnibus veſceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadrageſimam, ſed præcipuè diebus feſtis, bibitur uſuque ad inſaniam, clamatur, ſaltatur, pugnatur, luditur aleâ proxime templum, ut ſacra concio non poſſit audiri; & nullum

1 Vitæ.

2 Quæ vox ſignificat *liberam civitatem*; cùm ergo *Fryburg* id ipſum ſignificet Germanice, mihi videtur hæc intelligi civitas, ſed eſt *Fryburg in Briſgaw*, in Suabia, prope Baſileam, quæ quamvis antea libera, Eraſmi tempore ſub Auſtriaca dominatione erat, obſervatque proinde, benè, eam nomini ſuo non omnino reſpondere.

3 Hujus ficti nominis ſignificationem vidimus pag. 284. num. 7. quanquam autem qui illic videatur ſupponi ſacerdos, propter conciones & ſuggeſtum: qui vero hîc, dicatur primæ in republica auctoritatis, re bene ponderatâ, perſuaſum habeo, unum & eundem virum partibus Lutheranis faventem hîc & illic intelligi, nihil impedit enim, quominus ſacerdos (ſi plane ſacerdotem eſſe velis) opimi ſacerdotii, ex præpotenti in republica familia, cathedramque theologiæ vel philoſophiæ in hac civitate (ubi tunc collegium inclytum) obtinens, qualem credam fuiſſe hunc Glaucoplutum. Glaucoplutus, ſecundum abſolutam ſignificationem nominis, & vir primæ in republica auctoritatis non mereatur appellari.

nullùm eſt offendiculum. *Sa.* Mira judiciorum perverſitas! *La.* Accipe fabulam huic non diſſimilem. Jam ferme biennium eſt, quod idem Eros valetudinis ergò viſeret Ferventiam [1]; ego officii gratiâ comitatus ſum. Divertit in ædes veteris amici [2]; cujus crebris literis fuerat evocatus. Is eſt vir præpotens, & illius eccleſiæ procerum unus. Ventum eſt ad piſces; rurſus Eros cœpit periclitari: agmen morborum erat, febris, cephalagia, vomitus, calculus. Hoſpes, tametſi videret graviter periclitantem amicum, non auſus eſt tamen carnium micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot cauſas cur liceret. Viderat diploma, ſed metuebat linguas hominum. Et jam eò profecerat morbus, ut fruſtra daturus fuerit. *Sa.* Quid Eros [3]? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quàm amicum ullâ gravet invidiâ. *La.* Incluſit ſe cubiculo, triduum victitavit ſuo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua ſaccharo decocta. Simul atque ſe remiſerat febris, conſcendit equum, ſecum deferens commeatum. *Sa.* Quem? *La.* Lac amygdalinum in laguncula, & pvas paſſas in crumena [4]. Ubi domum rediit, tum aperuit [5] ſeſe calculus, totumque menſem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, ſævus, ſed vanus carnium rumor, ſequutus eſt, & Lutetiam uſque perlatus, non ſine frequenti ſplendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? *Sa.* Ut in illorum capita cuncti ſuas matulas effundant, & ſi forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel ſic agnoſcant ſuam veſaniam. *La.* Certè hanc Phariſaïcam impietatem oportebat acrius theologorum conviciis flagellari. De hoſpite verò illo quid cenſes? *Sa.* Mihi vir prudens videtur, qui nôrit quam frivolis de cauſis quantas tragœdias interdum excitet populus. *La.* Sit hoce ſanè prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: ut quam multi ſunt, qui cùm in ſimili caſu fratrem mori patiantur, eccleſiæ conſuetudinem, & populi ſcandalum prætexunt? cæterum in vita palam dedecoroſa, quam agunt in commeſſationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in ſummo contemptu ſacrorum ſtudiorum, in rapinis, ſimoniis, & fraudibus, nihil formidant populi ſcandalum! *Sa.* Omnino tales ſunt quidam. Quod iſti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas eſt. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occaſione relinquunt hominem in periculo, ſed inventis periculis, veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifeſtum diſcrimen, præſertim nullâ publicâ auctoritate pollentes. *La.* Exſpecto quid dicas. *Sa.* Ante annos triginta

1 Nomen fictum rurſus, quo intelligitur urbs Conſtántia, quam vidiſti pag. 258. num. 3. *Conſtantia*, enim & *Ferventia* idem ſenſu ſonant, & uſus eſt vulgatus auctori, ſic nomina immutare, ut ſub involucris loquatur.

2 Botzemus eſt; credo, canonicus Conſtantienſis amicus auctori, quem jam vidiſti quoque eadem pag. 258.

3 *Egit* ſcil.

4 *In his portmanteau.*

5 *Diſcovered itſelf.*

ta vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen ab aceto [1]. *La.* Sapientiæ vocabulum [2] audio. Quid vero narras? Vixit ſalſamentarius in eo collegio tam acido? Non mirum igitur, ſi tantum tenet quæſtionum theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipſi mentem habent theologicam [3]. *Sa.* Sic eſt, ut dicis; ego tamen præter corpus peſſimis infectum humoribus, & pediculorum largiſſimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; in eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnâſſes affectum [4], ſed judicium omnino deſiderâſſes. Etenim quod ipſe memor adoleſcentiæ, quam cum extrema paupertate tranſegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et ſi juvenum inopiam hactenus ſublevâſſet, ut honeſtis ſtudiis ſuppeteret rerum uſus, non ad laſciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum, quod rem aggreſſus eſt cubitu tam duro, victu tam aſpero parcóque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum primâ experientiâ multos juvenes, felici indole præditos, ac ſpem ampliſſimam præ ſe ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipſe novi, certè nullus omnium non periclitatus eſt; quis non intelligat eſſe crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addit pallium & cucullam, ademit in totum eſum carnium. Et hujus generis plantaria tranſtulit in longinquas regiones. Quod ſi quiſque tantum permittat ſuis affectibus, quantum ille permiſit, futurum eſt ut iſtorum ſimiles totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta ſunt monaſteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem reſipiſcentis lucro gloriari, pium eſt; in veſte aut cibo gloriam quærere, Phariſaïcum eſt; proximorum inopiam ſublevare, pietas eſt; proſpicere, nè liberalitate bonorum abutantur ad luxum, diſciplina eſt. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas eſt, parricidium eſt. Abeſt fortaſſe voluntas occidendi, at non abeſt homicidium. Quæ igitur iſtis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per inſignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis; Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: ſponte veniunt, rogant admitti, & liberum eſt abire pertæſis. O Scythicam reſponſionem! Itáne poſtulant, ut adoleſcentes rectiùs perſpiciant quid ipſis conveniat, quàm vir doctus, rerum uſu tritus [5], & ætate provectus? Sic ſeſe excuſet lupo, qui famelicum oſtenſâ eſcâ pellexit in retia. An qui vehementer

1 Id eſt, *le college de Montagu*, quod vidimus plus ſemel, bene notum noſtro Eraſmo.

2 Irriſoriè; alluditur ad dictum Plauti, Bacch. iii. 3, 1. Sitne acetum tibi *in pectore? i. e.* eſne ſapiens, & acuti ingenii?

3 Siquidem haberent penſiles theſes theologicas: irridet auctor Pariſienſes magiſtros, qui nimium theologi triginta duos articulos fecerant, de iis quæ in Eraſmi noſtri doctrina reprehenderent.

4 *Temper.*

5 *A perſon of experience.*

nullùm eſt offendiculum. *Sa.* Mira judiciorum perverſitas! *La.* Accipe fabulam huic non diſſimilem. Jam ferme biennium eſt, quod idem Eros valetudinis ergò viſeret Ferventiam [1]; ego officii gratiâ comitatus ſum. Divertit in ædes veteris amici [2]; cujus crebris literis fuerat evocatus. Is eſt vir præpotens, & illius eccleſiæ procerum unus. Ventum eſt ad piſces; rurſus Eros cœpit periclitari: agmen morborum erat, febris, cephalagia, vomitus, calculus. Hoſpes, tametſi videret graviter periclitantem amicum, non auſus eſt tamen carnium micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot cauſas cur liceret. Viderat diploma, ſed metuebat linguas hominum. Et jam eò profecerat morbus, ut fruſtra daturus fuerit. *Sa.* Quid Eros [3]? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quàm amicum ullâ gravet invidiâ. *La.* Incluſit ſe cubiculo, triduum victitavit ſuo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua ſaccharo decocta. Simul atque ſe remiſerat febris, conſcendit equum, ſecum deferens commeatum. *Sa.* Quem? *La.* Lac amygdalinum in lagunculâ, & uvas paſſas in crumena [4]. Ubi domum rediit, tum aperuit [5] ſeſe calculus, totumque menſem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, ſævus, ſed vanus carnium rumor, ſequutus eſt, & Lutetiam uſque perlatus, non ſine frequenti ſplendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? *Sa.* Ut in illorum capita cuncti ſuas matulas effundant, & ſi forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel ſic agnoſcant ſuam veſaniam. *La.* Certè hanc Phariſaïcam impietatem oportebat acrius theologorum conviciis flagellari. De hoſpite verò illo quid cenſes? *Sa.* Mihi vir prudens videtur, qui nôrit quam frivolis de cauſis quantas tragœdias interdum excitet populus. *La.* Sit hoc ſanè prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: ut quam multi ſunt, qui cùm in ſimili caſu fratrem mori patiantur, eccleſiæ conſuetudinem, & populi ſcandalum prætexunt? cæterum in vita palam dedecoroſa, quam agunt in commeſſationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in ſummo contemptu ſacrorum ſtudiorum, in rapinis, ſimoniis, & fraudibus, nihil formidant populi ſcandalum! *Sa.* Omnino tales ſunt quidam. Quod iſti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas eſt. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occaſione relinquunt hominem in periculo, ſed inventis periculis, veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifeſtum diſcrimen, præſertim nullâ publicâ auctoritate pollentes. *La.* Exſpecto quid dicas. *Sa.* Ante annos triginta

1 Nomen fictum rurſus, quo intelligitur urbs Conſtantia, quam vidiſti pag. 258. num. 3. *Conſtantia*, enim & *Ferventia* idem ſenſu ſonant, & uſus eſt vulgatus auctori, ſic nomina immutare, ut ſub involucris loquatur.

2 Botzemus eſt; credo, canonicus Conſtantienſis amicus auctori, quem jam vidiſti quoque eadem pag. 258.

3 *Egit* ſcil.

4 *In his portmanteau.*

5 *Diſcovered itſelf.*

ta vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen ab aceto [1]. *La.* Sapientiæ vocabulum [2] audio. Quid vero narras? Vixit ſalſamentarius in eo collegio tam acido? Non mirum igitur, ſi tantum tenet quæſtionum theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipſi mentem habent theologicam [3]. *Sa.* Sic eſt, ut dicis; ego tamen præter corpus peſſimis infectum humoribus, & pediculorum largiſſimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; in eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnâſſes affectum [4], ſed judicium omnino deſiderâſſes. Etenim quod ipſe memor adoleſcentiæ, quam cum extrema paupertate tranſegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et ſi juvenum inopiam hactenus ſublevâſſet, ut honeſtis ſtudiis ſuppeteret rerum uſus, non ad laſciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum, quod rem aggreſſus eſt cubitu tam duro, victu tam aſpero parcóque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum primâ experientiâ multos juvenes, felici indole præditos, ac ſpem ampliſſimam præ ſe ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipſe novi, certè nullus omnium non periclitatus eſt; quis non intelligat eſſe crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addit pallium & cucullam, ademit in totum eſum carnium. Et hujus generis plantaria tranſtulit in longinquas regiones. Quod ſi quiſque tantum permittat ſuis affectibus, quantum ille permiſit, futurum eſt ut iſtorum ſimiles totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta ſunt monaſteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem reſipiſcentis lucro gloriari, pium eſt; in veſte aut cibo gloriam quærere, Phariſaïcum eſt: proximorum inopiam ſublevare, pietas eſt; proſpicere, nè liberalitate bonorum abutantur ad luxum, diſciplina eſt. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas eſt, parricidium eſt. Abeſt fortaſſe voluntas occidendi, at non abeſt homicidium. Quæ igitur iſtis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per inſignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis; Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: ſponte veniunt, rogant admitti, & liberum eſt abire pertæſis. O Scythicam reſponſionem! Itáne poſtulant, ut adoleſcentes rectiùs perſpiciant quid ipſis conveniat, quàm vir doctus, rerum uſu tritus [5], & ætate provectus? Sic ſeſe excuſet lupo, qui famelicum oſtenſâ eſcâ pellexit in retia. An qui vehementer

1 Id eſt, *le college de Montagu*, quod vidimus plus ſemel, bene notum noſtro Eraſmo.

2 Irriſoriè; alluditur ad dictum Plauti, Bacch. iii. 3, 1. Sitne acetum tibi *in pectore? i. e*, eſne ſapiens, & acuti ingenii?

3 Siquidem haberent penſiles theſes theologicas: irridet auctor Pariſienſes magiſtros, qui nimium theologi triginta duos articulos fecerant, de iis quæ in Eraſmi noſtri doctrina reprehenderent.

4 *Temper.*

5 *A perſon of experience.*

ter eſurienti apponat cibum inſalubrem aut lethiferum etiam, ita ſemet excuſabit pereunti, Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devorâſti quod erat appoſitum? Nónne is jure reſpondeat, Tu non cibum dediſti, ſed venenum? Telum ingens neceſſitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, *Libera erat electio.* Imò magnam vim admovet, quiſquis talibus utitur tormentis. Nec ea ſævitia tantum perdidit tenues; ſuſtulit non paucos divitum filios, & generoſam indolem depravavit. Ætatem laſcivientem moderatis rationibus cohibere, paternum eſt. Cæterum in medio hiemis rigore datur poſtulantis paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet peſtilentem, peſtiferam alioqui, etiamſi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie poſſunt excutere. Erant aliquot cubicula humili ſolo, putri gypſo, viciniâ latrinarum peſtifera. In his nullus unquam habitavit, niſi aut mors, aut morbus capitalis, fuerit conſequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic aiunt dediſci ferociam; ferociam appellant indolem generoſiorem, quam ſtudio frangunt, ut eos reddant habiles monaſteriis. Quantum ibi devorabatur ovorum putrium! quantum vini putris hauriebatur! ſunt fortaſſis hæc jam correcta, ſed ſerò, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quòd malè velim illi collegio, ſed operæ pretium eſſe judicavi monere, nè, ſub umbra religionis, humanâ ſævitiâ corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi diſcatur civilitatis aut veræ pietatis, in præſentia non excutio. Quòd, ſi viderem malitiam exuere, quicunque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc lia res eſt; proinde non ſunt ad hoc vitæ genus frangendi ſpiritus ſuppullulantis ætatis, ſed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monaſterium Carthuſianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut ſimpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jamjudum tempus eſt, ut à tam longa digreſſione redeamus ad inſtitutum. *La.* Imò, nullum eſt digreſſionis diſpendium; rem ipſam egimus: niſi ſi quid tibi fortè ſuccurrit, quod adjiciendum putes iis, quæ diſſerta ſunt de conſtitutionibus humanis. *Sa.* Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præſtare, quod ſpectavit is qui præcepit. Etenim qui feſtis diebus tantùm abſtinet ab operibus manuariis, nec interim vacat ſacris, aut audiendis concionibus, violat feſtum diem, negligens id, cujus gratiâ feſtus dies inſtitutus eſt. Ideo enim interdictum eſt opus bonum, ut fieret melius. Jam vero qui pro ſolitis operis vacant popinis, ſcortis, temulentiæ, pugnis, & aleæ, bis [1] violant idem feſtum. *La.* Opinor & precum ſacrarum penſum in hoc præſcriptum ſacerdotibus

[1] Siquidem operantur, & operantur mala.

tibus & monachis, ut hac exercitatione conſueſcerent ſuſtollere mentem in Deum; & tamen qui penſum hoc non abſolvit, periclitatur. Qui tantum ore demurmurat voces; nec curat animum ad ea quæ ſonat colligere, imò nè literas quidem ſtudet diſcere, ſine quibus quæ ſonat intelligi non poſſunt, vir bonus habetur, ac ſibi quoque videtur. *Sa.* Ego multos novi ſacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant aliquam partem precum omiſiſſe, aut per errorem dixiſſe de diva Virgine, cùm dicendum eſſet de ſancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, ſcortum, ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita ſunt. *La.* Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetiſſent, quàm vel caſu guſtato cibo, aut dum os proluunt, delapſis in ſtomachum aliquot aquæ guttis ſacrificâſſent [1]: at iidem fatebantur eſſe ſibi cum quibuſdam ſimultatem, quos, ſi daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad ſacram Chriſti menſam accedere, *Sa.* Atqui ut jejuni ſacrificent, hominis præceptum eſt: ut deponant iras priuſquam accedant ad ſacram menſam, Dei præceptum [2] *La.* Jam vero de perjurio quàm præpoſterè judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit ſe diſſolviſſe æs alienum, ſi convincatur non diſſolviſſe: nec perjurium objicitur ſacerdoti, qui palam impudicè vivit, cùm jurejurando publicè profeſſus ſit caſtitatem. *Sa.* Quin iſtam cantionem canis epiſcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, ſe comperiſſe omnes, quos offerant initiandos[3], idoneos ætate, ſcientiâ, & moribus, cùm aliquoties inter hos vix duo treſve ſint tolerabiles, plurimi vix ad ſtivam [4] idonei? *La.* Vocatur ad pœnam, qui commotus aliquâ cauſâ pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiſcent perjurium. *Sa.* Iſti non jurant ex animo. *La.* Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occîdit non ex animo. Pejerare nec joco, nec ſerio, fas eſt. Et atrocius crimen foret, ſi quis joco necaret hominem, quàm ſi commotus ira. *Sa.* Quid ſi quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? *La.* Et iſta, cùm ſint maximè ſeria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem eſt querimonia de votis. Matrimonii votum eſt juris ſine controverſia divini; et tamen dirimitur per monaſticæ vitæ profeſſionem ab hominibus repertam [5], *Sa.* Cùm nullum votum religioſius ſit quàm baptiſmi; tamen qui veſtem mutat aut locum, perinde quaſi patrem veneno necârit, perquiritur, rapitur, ſtringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis [6]. At quorum tota vita pugnat ex diame-

1 *Have let a drop or two of water go down their throats.* Locutionem vulgatam plus ſemel vidimus.

2 Matt. v. 24.

3 Supple *ſacris ordinibus*, & res indicata nimis in uſu.

4 *Fit for the plough.*

5 Nimis verum hoc: licet Chriſtus fecerit matrimonium nullam propter cauſam, excepto adulterio, diſſolubile.

6 Exempla multa indubitatæ fidei in medium afferri poſſunt, at quanto plura & atrociora, ſi ſciremus quid agatur inter privatos parietes?

diametro cum profeſſione baptiſmi, quippe qui toti ſerviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobrantur, nec vocantur apoſtatæ, ſed habentur pro Chriſtianis. *La.* Simile vulgi judicium eſt de beneſactis ac malefactis, deque præſidiis [1] beatitudinis. Quanta infamia ſequitur puellam lapſam? at longè gravius crimen eſt lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, quàm adulterium? Nemo lubens cum eo conſuetudinem habet, qui ſemel furti aſperſus eſt infamiâ: cum eo qui coopertus eſt adulteriis, pulchrum eſt habere familiaritatem. Spiculatori [2] publico, qui ſtipendio conductus ſervit legibus, quemadmodum & judex ipſe, nemo dignetur locare filiam; at non deteſtamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magiſtratu, ſubduxit ſeſe ad bellum mercenarium, tot ſtupris, tot raptibus, tot ſacrilegiis, tot homicidiis, aliiſque facinoribus imbuti, quæ vel in ipſa militia, vel in profectione ad bellum, & reditu à bello committi ſolent: hunc generum adſciſcimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam nobilitatem quæſitam ſcelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudatâ monetâ publicâ, qui monopoliis, qui uſuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos ſpoliant, inter præcipuos habentur. *Sa.* Qui uni cuipiam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impunè faciunt. *La.* Novi quoſdam monachos adeo ſuperſtitioſos, ut exiſtiment ſeſe eſſe in manu diaboli, ſi vel caſu ſacra veſtis abſit: nec metuunt ab unguibus diaboli, ſi mentiantur, ſi calumnientur, ſi inebrientur, ſi invideant. *Sa.* Iſtiuſmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia cacodæmonis, niſi paratam habeant aquam conſecratam, frondes ſacras, ac cereum [3]: & non metuunt ſuis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. *La.* Quàm multi ſunt qui magis fidunt præſidio Virginis matris, aut Chriſtophori, quam ipſius Chriſti! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Chriſtum impiâ vitâ fortiter offendunt. Nauta, cum periclitatur, Chriſti matrem, aut Chriſtophorum, aut quemvis divorum citius invocat, quàm ipſum Chriſtum. Et Virginem ſe credunt habere propitiam, quòd illi ſub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*; ac non potius metuunt, nè illa ſe putet irrideri talibus cantiunculis; cùm totus dies, magnaque noctis pars, illis tranſigatur obſcœnis ſermonibus, temulentiis, & factis non referendis. *Sa.* Ita militi periclitanti citius in mentem venit Georgius aut Barbara, quàm Chriſtus. Porro, cùm nullus ſit cultus divis gratior, quàm imitatio factorum, quibus ipſi Chriſto placuerunt, hanc partem fortiter

1 *Id eſt*, de rebus quibus homines fidunt ſe adepturos beatitudinem.

2 *Exetutioner.*

3 *Wax tapers.*

ter contemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, ſi illi porcos aliquot ſacros alamus, ſique ipſum cum ſuo porco, igni,& tintinnabulo [1] pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, nè ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir ſanctus ſemper fuit deteſtatus. Virgini annumeramus roſariola [2], & ſalutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repreſſam libidinem, condonatam injuriam? Hujuſmodi cantiunculis delectatur Chriſti mater, his officiis demerueris utrumque. *La.* Itidem morbo periclitanti citiùs in mentem venit ſanctus Rochus [3] aut Dionyſius [4], quàm Chriſtus unica ſalus hominum. Quin & hi qui Sacras Literas interpretantur è ſuggeſto, quas nemo ſine Spiritûs afflatu vel intelligere rectè, vel docere poteſt utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium [5], quàm ipſum Chriſtum, aut Chriſti Spiritum. Et in hæreſeos ſuſpicionem vocatur, qui mutire audet adverſus hanc conſuetudinem, quam vocant *laudabilem*. Atqui laudabilior erat veterum conſuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, qui Spiritum Chriſti identidem invocant, Virginis auxilium nuſquam implorant. Nec in eos ſtomachantur, qui tam ſanctam conſuetudinem, & ex Chriſti & apoſtolorum doctrina, & ſanctorum patrum exemplis deſumptam, auſi ſunt immutare. *Sa.* Similis error habet complures monachos, qui ſibi perſuadent, Benedictum eſſe propitium, donec geſtent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum verum unquam geſtâſſe tam lacinioſam [6], magnoque emptam veſtem; nec verentur illius iram, quòd in vita nihil habeant cum illo commune. *La.* Franciſci germanus eſt, qui veſtem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: vitam confer; nihil pugnantius. De pleriſque loquor, non de

1 Vidimus hunc divum, porcos, & ignem, at unde tintinnabulum, niſi quòd eo porcos ad ſe vocâſſe divus ſupponitur?

2 Sunt *chaplets made of five times, or fifteen times ten grains, that they may reckon the eaſier their* Ave Maria's: quæ cum ſic efficaciſſima, non debent recitari minus quàm decem, ſæpius quinquaginta, &c.

3 Gallicus eſt novæ farinæ divus, non ſimpliciter inſaniens, mortuus in carcere, in provincia *Languedoc*, anno 1327, dicitur miracula patrâſſe, multos præſertim à peſte in Italia ſanâſſe.

4 Is intelligitur qui primus vulgò cenſetur Pariſienſium epiſcopus, quem omnes docti nunc fatentur non eſſe Dionyſium Areopagitam, de quo in Scripturis; de Pariſienſi autem hoc epiſcopo fertur, quòd capite amputato ambulârit, imò vel (ut additur à quibuſdam) caput amputatum manibus portârit: non mirum ergo, ſi relicto Chriſto ad talem divum confugiatur.

5 Mos adhuc obtinet apud pontificios, in concionibus ſuis, poſt finem exordii, ante thematis tractationem, dicere *Ave Maria*, &c. dicúntque eruditi, ſe ſic implorare Spiritûs Divini auxilium, per interceſſionem Mariæ, quanquam in hoc tam vulgato *Ave Maria*, nè verbum quidem de imploratione auxilii Spiritûs.

6 Sine dubio.

de omnibus. Atque hic ſermo per omnes ordinum & profeſſionum formas circumferri poteſt. Ex corruptis judiciis naſcitur præpoſtera fiducia, & ex iiſdem naſcuntur præpoſtera ſcandala. Prodeat Franciſcanus cotiaceâ zonâ cinctus, qui caſu funem ſuum perdiderit: aut Auguſtinenſis laneum geſtans cingulum: aut diſcinctus, qui cingi ſoleat; quæ futura eſt abominatio! quantum periculum, nè mulieres ad hoc ſpectaculum abortiant! Et ex hujuſmodi nugis quanta fraternæ chariratis ruptura? quàm acerba odia? quàm virulentæ obtrectationes? Adverſus hæc [1] clamat Dominus in Evangelio, nec minus gnaviter Paulus apoſtolus; adverſus eadem clamandum eſſet theologis & concionatoribus. *Sa.* Eſſet ſanè; ſed in his multi ſunt, quibus expedit talem eſſe populum; imò tales eſſe principes, tales epiſcopos. Et ſunt rurſus, qui nihilo plus ſapiunt in his, quàm populus; aut ſi quid ſapiunt, diſſimulant, ſuo ventri conſulentes potius, quàm Jeſu Chriſto [2]. Itaque fit, ut populus undique corruptus præpoſteris judiciis, ibi fidat, ubi præſens eſt periculum; ibi trepidet, ubi nihil eſt periculi; ibi conquieſcat, unde progrediendum erat; eò proficiat, unde erat recedendum. Ab his malè ſtructis ſi quid tentes convellere, clamant, excitari ſeditionem: quaſi ſeditio ſit, ſi quis vitioſum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus [3]. Verum abrumpenda eſt querimonia, quæ finem non habet. Et periculum ſit, ſi ſenſerit populus hoc noſtrum colloquium, nè novum ſuſcitent proverbium, quod hæc curæ ſint ſalſamentario & lanioni [4]. *La.* Iſtis ego regeram vetus proverbium: *Sæpe etiam eſt olitor valde opportuna loquutus* [5]. Nuper cum iſta diſſererem ſuper cœnam, malis auſpiciis aderat quidam pannoſus, pediculoſus, luridus, vietus, exſuccus, facie cadaveroſâ; cranium vix habeat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: aiebant theologum eſſe. Is me vocabat diſcipulum Antichriſti, aliaque permulta balbutiebat [6]. *Sa.* Quid ibi tu? mutus? *La.* Ego illi precabar micam ſobriæ mentis in tam putido cerebro, ſi tamen ullum habebat cerebrum. *Sa.* Juvaret & iſtam audire fabulam ordine. *La.* Audies, ſi die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam [7] cruſto incoctam, contuſam, adeoque teneram, ut poſſis vel exſugere. *Sa.* Polliceor, hac lege, ſi die Veneris apud nos prandeas: efficiam

1 Obtrectationes ſcil. & odia, & non ſic in habentes cingula, vel non, &c.

2 Sic res habent adhuc.

3 At quare veritus es, tu vel ipſe, Eraſme, pharmacis idoneis & valentibus uti? ah ſi feciſſes ſtrenuè, melius forſan à longo tempore mundus Chriſtianus haberet; *immedicabile vulnus enſe recidendum, ne pars ſincera trahatur.*

4 Reſpicere videtur ad proverbium notiſſimum & plus quam ſemel jam citatum, *Ne ſutor ultra crepidas.*

5 Quidni? ſic aliquando uſu evenit, at mirarer, ſic hîc eveniſſe, niſi ſcirem qui ſub ſalſamentario, lanione, aut ſi mavis, olitore, lateat.

6 Hiſce coloribus merentur pingi plurimi perſequutores zelotypi.

7 Subaudi *carnem.*

efficiam ut intelligas ſalſamentarios non ſemper veſci putribus ſalſamentis.

FUNUS.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc in duobus idiotis diverſum mortis genus depingit, velut imagine vivâ ponens ob oculos diſſimilem exceſſum eorum qui rebus fidunt commentitiis, & qui ſpem ſalutis fixerunt in Domini miſericordia. Obiter taxat in Georgio Balearico ſtultiſſimam divitum ambitionem, qui luxum ac ſuperbiam ſuam & ultra mortem proferunt. Iter ad mortem durius ipſa morte. Deus voluit mortem eſſe tam horribilem, ne vitam facile contemnamus. Medici non ſolent adeſſe morientibus. De monachorum ordinibus, qui, ſui compendii cauſa, ſtultitiâ divitum abutuntur, cum ipſi potiſſimum debebant corrigere. Pompa Venetorum etiam in cerdonum funere. Cornelius vir vere pius, alio quidem, ſed Chriſtianiori, more, ſe ad mortem componit.

MARCOLPHUS, PHÆDRUS.

Ma. UNde nobis Phædrus? num ex antro [1] Trophonii? *Ph.* Cur iſthuc rogas? *Ma.* Quia præter morem triſtis, horridus, ſqualidus, torvus; in ſumma, nihil minus quàm quod diceris [2]. *Ph.* Si, qui diutius verſantur in officinis fabrorum ærariorum, aliquid nigroris ſibi contrahunt; quid miraris, ſi ego tot dies verſatus apud duos ægrotantes, morientes, & ſepultos, ſolito ſum mœſtior, præſertim cùm uterque mihi fuerit egregiè charus? *Ma.* Quos mihi narras ſepultos? *Ph.* Nôſti Georgium Balearicum [3]? *Ma.* Nomine duntaxat, de facie non novi. *Ph.* Alterum ſcio tibi prorſus ignotum eſſe. Is erat Cornelius Montius [4], quicum mihi plurimis jam annis interceſſit arctiſſima neceſſitudo. *Ma.* Mihi nunquam contigit adeſſe morienti. *Ph.* Mihi ſæpius quàm vellem. *Ma.* Sed eſtne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? *Ph.* Iter ad mortem durius, quàm ipſa mors. Quod ſi quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem ſibi detraxerit. Breviter, quicquid eſt cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longè tolerabilius redditur, ſi qui ſe totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad ſenſum mortis, cùm jam animus diſtrahitur à corpore, arbitror aut nullum eſſe, aut perquam ſtupidum eſſe ſenſum, quòd natura,

1 Quod in Lebadia erat, dicatum huic Trophonio architecto percelebri (ſi non ab eo conſtructum) ad quod ibatur ad oraculum conſulendum, & ex quo nullus niſi mœſtus & triſtis redibat.

2 Siquidem Phædrus *hilarem* ſonat.

3 Nomen fictitium, quo militiæ deditus quivis intelligitur, *Georgius* ſic ſonat *Balearicus* magis, Baleares enim inſulæ ſunt, *Majorca*, *Minorca*, & *Ivica*, olim per prædones illuc transfugas ibique degentes celebratiſſimæ.

4 Fictitium aliud nomen, ſed longè nobilius, nihil enim nobilius Corneliano nomine, ut jam vidimus, & *Montius*, *Du Mont*, idem eſt, ac qui rectâ viâ contendit ad cœlos, qui ſunt mons Dei, reſpicitur enim ad Pſalm. xv. *Quis habitabit in tabernaculo tuo, quis requieſcit in tuo monte ſancto? Reſp.* Hic Montius.

tura, priuſquam huc veniatur, conſopiat, ac ſtupefaciat omnes partes ſenſibiles. *Ma.* Naſcimur abſque ſenſu noſtri. *Ph.* Sed non abſque ſenſu matris. *Ma.* Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit eſſe tam cruciabilem? *Ph.* Nativitatem voluit eſſe gravem ac periculoſam matri, quò charius haberet quod peperiſſet: mortem autem unicuique voluit eſſe formidabilem, nè paſſim homines ſibi mortem conſciſcerent. Etenim cùm videamus & hodie tam multos ſibi manus adferre; quid cenſes futurum, ſi mors nihil haberet horribile? Quoties vapulâſſet ſervus, aut etiam filius adoleſcens, quoties uxor indignaretur marito, quoties periſſet res, aut aliud accidiſſet, quod ægrè eſſet animo, protinus ad laqueum, ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit chariorem; præſertim cùm medici non queant mederi ſemel vitâ defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem eſt naſcendi ſors, ita non eſt eadem omnibus mortis ratio. Quoſdam cita mors protinus liberat; alii lentâ morte contabeſcunt. Lethargici, quemadmodum & ab aſpide percuſſi, ſomno conſopiti, citra ſenſum ſui moriuntur. Illud obſervavi, nullum eſſe mortis genus tam acerbum, quin perferatur, ſi quis obfirmato animo decrevit exire. *Ma.* Utrius mors viſa eſt Chriſtianior? *Ph.* Mihi quidem Georgii viſa eſt honorificentior [1]. *Ma.* Etiámne mors habet ambitionem ſuam [2]? *Ph.* Ego nunquam vidi duos tam diſpari morte morientes. Si vacat audire, depingam exceſſum utriuſque: tuum erit judicare, utra mors ſit optabilior homini Chriſtiano. *Ma.* Imò te rogo, nè graveris narrare. Nam ipſe nihil audiero cupidius. *Ph.* Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa ſui ſigna dederat, medicorum chorus, qui diu curârant ægrotum, diſſimulatâ [3] vitæ deſperatione, cœperunt mercedem poſcere. *Ma.* Quot erant medici? *Ph.* Aliquando decem, interim duodecim, cum pauciſſimi, ſex. *Ma.* Satis erat ad occidendum vel valentem [4]. *Ph.* Numeratâ pecuniâ, clam ſubmonuerunt proximos, non procul abeſſe mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ ſalutem; nam de corporis incolumitate nihil eſſe ſpei. Per amicos intimos blandè ſubmonitus eſt & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mirâ torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indignè ferens, quod ab illis deſtitueretur. Illi reſponderunt, ſe medicos eſſe, non Deos? quod artis erat, præſtitiſſe: cæterum adverſus fatalem neceſſitatem nullam valere medicinam. His actis, abeunt in proximum cubiculum. *Ma.* Quid? morantur etiam acceptâ mercede? *Ph.* Inter illos nihil convenerat de morbi

1 Sanè, at quid ad ſalutem?
2 Nimium ſæpius.
3 Benè; quamdiu ſpes eſt, pecunia crius numeratur.
4 Sic loquimur adhuc, at non minus propterea, cùm male habebo, ad eos recurram ipſe, ſicut & omnes mente ſani.

morbi genere : alius aiebat hydropem, alius tympanitem, alius apoſtema in inteſtinis, alius aliud atque aliud malum : totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrimè diſceptârunt de morbi genere [1]. *Ma.* O felicem interim ægrotum! *Ph.* Eam litem ut tandem finirent, per uxorem poſtulârunt, ut ſinerent exanimati corporis anatomiam [2] fieri : id eſſe honorificum, & ſolere vel honoris gratiâ fieri in magnatibus : deinde rem eam fore ſaluti multis, idque ad meritorum ipſius cumulum acceſſurum : poſtremò pollicentur ſuo ſumptu ſe commercaturos triginta miſſas, ceſſuras in commodum mortui [3]. Id ægrè quidem, ſed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum eſt. His actis, ſubduxit ſeſe ſtatio [4] medicorum. Negant enim fas eſſe, ut qui vitæ ſolent opitulari, mortis ſint ſpectatores, aut exſequiis interſint [5]. Mox accitus eſt Bernardinus, vir, ut ſcis, reverendus Franciſcanorum cuſtos [6], qui confeſſionem exciperet. Vix peracta eſt confeſſio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat Mendicantium [7]. *Ma.* Tot vultures ad unum cadaver [8]? *Ph.* Deinde vocatus eſt parochus, qui hominem inungeret [9], ſacrúmque ſymbolum corporis Dominici porrigeret. *Ma.* Religiosè. *Ph.* Verum ibi minimum abfuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. *Ma.* Apud lectum ægroti? *Ph.* Et quidem ſpectante Chriſto [10]. *Ma.* Quid excitavit tantos tumultus ſubitò? *Ph.* Parochus, ubi cognovit ægrotum fuiſſe confeſſum Franciſcano, negavit ſe vel unctionis ſacramentum, vel euchariſtiam, vel ſepulturam impertiturum, ni ſuis auribus audîſſet ægroti confeſſionem : ſe parochum eſſe, ſibi pro ſua ovicula reddendam Domino rationem : id non poſſe, ſi ſolus ignoraret arcana conſcientiæ. *Ma.* Nónne viſus eſt æquum dicere? *Ph.* Non illis quidem. Nam ſtrenuè reclamabant omnes, præſertim Bernardinus & Vincentius Dominicanus. *Ma.* Quid adferebant? *Ph.* Magnis conviciis inceſſebant parochum, ſubinde vocantes eum aſinum, dignúmque qui paſtorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, ſum ſacræ theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus [11], atque etiam doctoris titulo inſigniendus ; tu vix legis Evangelium ; tantum abeſt, ut poſſis excu-

1 Sic res habent adhuc.

2 Scil. ut dignoſcerent cauſam morbi & mortis : digna hæc concluſio acceptæ mercedis.

3 Ut citiùs liberaretur, ſcil. ex purgatorio.

4 Quoniam ſic vulgò ſtantes conſilium habent medici.

5 Huic ſecundo articulo non averſantur noſtrum plurimi, ſiquidem hinc amiculum funebre colligant.

6 *The guardian father.*

7 Qui ſunt Carmelitæ, Jacobini, Cordeleriani, & Auguſtini, ſed quos longè plures numero invenias, ſi ad ramos deſcendas ; ſed hi quatuor ordines primi vocati ſunt monachi mendicantes.

8 Ad quid, quæſo, convolent vultures?

9 Daret extremam unctionem.

10 *Id eſt*, adſtante euchariſtia : ex uſuali apud pontificios loquendi modo.

11 Barbara vox (quod non latebat auctorem) intellectu facilis.

tere ſecreta conſcientiæ, Quod ſi libet eſſe curioſum, exquire, quid agant uxor [1] & manzares [2] tui domi, aliaque permulta, quæ me pudet referre. *Ma.* Quid ille? mutus ad hæc? *Ph.* Mutus? Imò diceres cicadam [3] alâ correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te meliores nectam è ſtipulis [4] fabarum. Auctores & principes ordinum veſtrorum, Dominicus & Franciſcus, ubi didicerunt philoſophiam Ariſtotelicam, aut argumenta Thomæ, aut ſpeculationes Scoti [5]? aut ubi donati ſunt titulo baccalaureorum? Irrepſiſtis in mundum adhuc credulum, ſed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii; nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentiſſimas quaſque civitates, & in florentiſſimam civitatis partem demigrâſtis. Tot ſunt agri, qui paſtorem alere non poſſunt; ibi locus erat veſtræ operæ: nunc nuſquam adeſtis, niſi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at veſtra privilegia nihil valent, niſi cùm ceſſat epiſcopus, paſtor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus veſtrum concionabitur, me paſtore incolumi. Non ſum baccalaureus, nec ſanctus Martinus erat [6], & tamen agebat epiſcopum. Si quid mihi deeſt doctrinæ, à vobis non petam. An creditis etiamnum mundum eſſe tam ſtupidum, ut ubicunque viderit veſtem Dominici aut Franciſci, putet adeſſe illorum ſanctimoniam? Nom veſtrâ refert, quid agam domi meæ? quid vos agatis in latebris veſtris, quomodo tractetis ſacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo ſint vel feliciores vel puriores divitum domus, quas frequentatis, omnibus & lippis & tonſoribus [7] notiſſimum eſt. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minimè reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu motâ ſignum dediſſet, ſe velle quidpiam dicere [8]. Ægrè impetratum eſt, ut rixa tantiſper conſileſceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro ſtrepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro cenatophio, pro ſepultura numerabitur tibi pecunia, priuſquam exeas hanc domum; neque committam ut ulla in parte de me queri poſſis. *Ma.* Num parochus recuſavit tam æquam conditionem? *Ph.* Non; tantum obmurmuravit [9] nonnihil de confeſſione, quam ægroto remiſit. Quid opus eſt, inquit,

1 Concubinam intelligit.

2 Juriſprudentiæ vox eſt, quâ intelliguntur ex inceſto nati; reſpicit ad morem nimis frequentem apud pontificios; quòd parochi nempe neptem domi frequenter alant.

3 Siquidem animalculum alâ correptum acriorem & crebriorem ſonum edit.

4 Ut magis irrideat, ſiquidem nihil minus aptum ad benè nectendum, quàm fabarum ſtipulæ,

5 Hæc omnia vidimus.

6 Supple *baccalaureus*; credo equidem, & nihil mirum.

7 Vidiſti proverbium, *Hoc & tonſoribus notum.*

8 Factum benè, ubi enim honos & lucrum periclitantur, tales facilè non facient finem.

9 Benè obſervatum, ſic faciunt enim plerumque, qui pluſquam mereantur obtinent.

quit, iiſdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum ſacerdotem? Si in tempore mihi confeſſus fuiſſet, fortaſſis ſanctius condidiſſet ſuum teſtamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti peſſimè habebat monachos, indignè ferentes eam prædæ partem decidi parocho [1]. Et tamen interceſſi, fecique ut lis ſopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini [2], & numeratâ ſummâ [3] diſceſſit. *Ma.* Sequuta eſt igitur eam tempeſtatem tranquillitas? *Ph.* Imò tempeſtatem hanc ſævior tempeſtas protinus excepit. *Ma.* Obſecro quid cauſæ? *Ph.* Audies. Confluxerant in ædes quatuor ordines Mendicantium: his adjunxit ſeſe quintus, Cruciferorum. Adverſus hunc ceu nothum quatuor illi magno tumultu coorti ſunt: rogabant ubi vidiſſent unquam plauſtrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent eſſe plures Mendicantium ordines, quàm ſint Evangeliſtæ [4]? Eadem, inquiunt, operâ, adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. *Ma.* Quid ad hæc Cruciferi? *Ph.* Viciſſim rogabant quomodo tum inceſſiſſet plauſtrum eccleſiæ, cùm nullus eſſet ordo Mendicantium; deinde cùm unus eſſet, poſtea tres? Nam Evangeliſtarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum noſtris ordinibus, quàm cum alea, quæ undique quatuor oſtendit angulos. Auguſtinenſes quis allegit in ordinem Mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit Auguſtinus, aut quando Helias? Nam hos faciunt ſuorum ordinum auctores. Hæc aliqua multa fortiter quidem illi detonabant; ſed ſoli [5], quatuor exercituum [6] impreſſionem non ferentes, ceſſerunt, dira tantum minitantes. *Ma.* Hîc ſaltem effulſit tranquillitas. *Ph.* Imò ſyncretiſmus ille in quintum ordinem verſus eſt in pugnam gladiatoriam. Franciſcanus ac Dominicanus contendebant, nec Auguſtinenſes, nec Carmelitas eſſe germanè mendicos, ſed nothos ac ſuppoſititios [7]. Hæc rixa ſic incruduit, ut planè vererer, ne veniretur ad manus. *Ma.* Hæccine ferebat ægrotus? *Ph.* Non hæc acta ſunt apud lectum; ſed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum permanabant; neque enim muſſabant, ſed plenis tibiis [8]

1 *Id eſt*, in parochi commodum.

2 *The Sacrament.*

3 *Having received his dues.*

4 Optima ratio, utque res melius quadret, numerus eſt realiter pluſquam duplo major, quàm Evangeliſtarum, nam præter quatuor jam prædictos ordines; quid ſunt, quæſo Capucini, Recollecti, Minimi, & hi nunc Cruciferi, itemque multi alii minus nobis noti?

5 Cruciferi nempe.

6 Quatuor ordinum mendicantium, ſcil. quos priores memoravimus, & qui ſupra alios ramos honorem mendicitatis ſibi arrogant.

7 Quod hi germanè mendici, ſeu pauperes non mereantur dici, ad alios comparati, neſciam, at ſcio benè omnes omnino eſſe vere nothos pauperes.

8 Tibia eſt propriè quædam cava & longa res, & eſt ſæpe propter analogiam *a flute*, hîc ſignificat *the throat-pipe:* jam autem, quandoquidem quo magis, *a flute*, vel *our throat-pipe*, aëre, vel halitu repletæ ſunt, eo altiorem reddant ſonum, *plenis tibiis res agebatur*, ſignificat, *they were bawling.*

res agebatur: & ſcis, alioqui in ægrotis aurium ſenſum eſſe acutiorem *Ma.* Quis tandem exitus belli? *Ph.* Ægrotus per uxorem denunciavit ut ſilerent pauliſper, ſe compoſiturum hoc diſſidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Auguſtinienſes & Carmelitæ diſcederent; hoc illos nullo ſuo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum hîc daretur remanentibus. In funere verò juſſit omnes ordines adeſſe, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur ſingulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, nè quid turbæ poſſet oriri. *Ma.* Virum œconomicum mihi narras, qui vel moriens nôrit tot rerum undas [1] componere. *Ph.* Phy! multis annis geſſerat militiæ ducem. Ibi quotidianum eſt hujuſmodi tumultus ſuboriri inter cohortes. *Ma.* Erat igitur re ſplendidâ [2]? *Ph.* Admodum. *Ma.* Sed malè parta, ut fit, rapinis, ſacrilegiis, extortionibus. *Ph.* Ita quidem vulgò faciunt duces; nec auſim dejerare, hunc fuiſſe ab illorum moribus alienum. Si tamen ſatis hominem novi, magis auxit rem ingenii dexteritate, quàm violentiâ. *Ma.* Quî ſic? *Ph.* Callebat arithmeticam [3]. *Ma.* Quid tum poſtea? *Ph.* Quid tum? apud principem ſupputabat militum triginta millia, cùm vix eſſent ſeptem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. *Ma.* Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. *Ph.* Deinde bellum arte ducebat, ſolitus ſimul & ab hoſtium, & amicorum vicis & oppidis pecuniam ſtipulari menſtruam; ab hoſtibus, ne paterentur hoſtilia; ab amicis, ut illis liceret cum hoſte paciſci. *Ma.* Agnoſco morem vulgatum [4] militum. Sed abſolve narrationem. *Ph.* Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot ſui ordinis ſodalibus remanſerunt apud ægrotum; ad reliquos miſſus eſt commeatus. *Ma.* Satin' inter eos conveniebat, qui remanſerunt in præſidio? *Ph.* Non uſquequaque. Grunniebant neſcio quid de prærogativis [5] diplomatum: ſed nè non perageretur fabula, diſſimulatum eſt. Hîc jam proferuntur cautiones teſtamentariæ, fiuntque ſtipulationes accitis teſtibus, de iis, quæ inter ipſos ante tranſegerant. *Ma.* Iſthæc audire geſtio. *Ph.* Dicam ſummatim: nam perlonga eſt fabula. Supereſt uxor annos nata duodequadraginta, mulier ſanè proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigeſimum, alter decimumquintum; filiæ totidem, ſed impubes utraque. Teſtamento ſic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat ut fieret monacha,

1 Motus; ſiquidem undæ fere ſemper in motu ſunt.

2 *Had he a good eſtate?*

3 Videbis quam mox intelligat: eam appellant nùnc vel minimi cohortium noſtrarum præfecti.

4 Res ſic habent adhuc, fluvius eſt Horatianus, qui labitur & labetur in omne volubilis ævum.

5 Quas pontifices Romani unicuique ordini diplomatibus ſuis dederunt, earum enim quivis ordo, cùm alii ſeſe comparat eſt maximè zelotypus, ſed quæſtus & honor præſens creat de his nunc ſilentium.

nacha, ſumeret pallium Beghinæ [1], id eſt, medium genus inter monachas & laïcas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus. *Ma. Vulpes anus non capitur laqueo* [2]. *Ph.* Mox ab exſequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione pontificis factus ante legitimam ætatem ſacerdos, totum annum ſingulis diebus ſacrificaret in templo Vaticano pro anima patris; & ſacros gradus in Laterano, ſingulo quoque Veneris die, genibus perreptaret [3]. *Ma.* Suſcepit hæc libenter? *Ph.* Nè dicam dolo, ut aſini ſolent ſarcinas impoſitas [4]. Filius minor dicaretur S. Franciſco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senenſi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat, quo magis ſibi Deum haberet obnoxium, quinque ſuperſtites partiri in quinque Mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum eſt; ſed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis, nec blanditiis ceſſit. *Ma.* Exhæredandi genus. *Ph.* Univerſa hæreditas ſic erat diviſa, ut detractis de ſolido [5] impendiis funeralibus, uncia [6] cederet uxori, cujus dimidiâ victitaret ipſa, dimidium cederet loco, cui ſe foret addicturа; unde ſi mutato conſilio recederet, tota pecunia reſideret penes eum gregem; altera uncia decideretur filio, cui tamen ſtatim numeraretur viaticum, & quod ſatis eſſet emendo diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui ſi mutatâ ſententiâ recuſaret initiari ſacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciſcanos & Dominicanos. Et id nè fiat, vereor; adeo videbatur adoleſcens à ſacris abhorrere. Duæ unciæ cederent monaſterio, quod excepiſſet filium natu minorem: binæ item monaſteriis, quæ excepiſſent puellas; ſed hac lege, ut ſi illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rurſus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium unciæ Carthuſianis, pro communione [7] bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & ſemis, quæ ſupererat, diſtribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicâſſent Bernardinus & Vincentius. *Ma.* Debebas jureconſultorum mori dicere, *quos* vel *quas*. *Ph.* His igitur verbis ſtipulati ſunt, recitato teſtamento: Georgi Balearice, vivus & ſanæ mentis approbas hoc teſtamentum,

1 Mox ſubjungitur quæ ſint, plurimas videre eſt in Flandria, Picardia, Lotharingia: operibus manuum vivunt, nomen eſt à capitis ornatu, qui Gallicè vocatur *Beguin*.

2 Proverbium eſt notiſſimum & facillimum, *There is no catching old birds with chaff*.

3 Vidimus templa hæc, opinionem de purgatorio, itemque hæc & ſimilia pietatis ſuperſtitioſæ ſpecimina.

4 Invitus ergo; alluditur ad Horatii verſus, Sat. i. 9. 20. *Demitto auriculas ut iniquæ mentis aſellus, cùm gravius dorſo ſubiit onus.*

5 Tota hæreditate.

6 Duodecimæ pars hæreditatis.

7 Benè, quomodo enim non ſalvabitur, qui, præter communionem bonorum operum omnium omnino Mendicantium ordinum, emerit ſibi quoque communionem bonorum operum ordinis tam ſeveri, qualis eſt ordo Carthuſianorum?

tum, quod dudum ex animi tui ſententia condidiſti? *Approbo.* Et hæc eſt tua ſuprema & immutabilis voluntas? *Eſt.* Meque, & hunc Vincentium baccalaureum, inſtituis ultimæ tuæ voluntatis executores? *Inſtituo.* Juſſus eſt denuò ſubſcribere. *Ma.* Quî potuit moriens? *Ph.* Bernardinus rexit ægroti manum. *Ma.* Quid ſubſcripſit? *Ph. Sanctum Franciſcum & ſanctum Dominicum iratos habeat* [1], *qui tentârit hinc aliquid immutare.* *Ma.* At non metuebant actionem teſtamenti inofficioſi [2]? *Ph.* Iſta actio non habet locum in his quæ Deo dicantur [3]; neque quiſquam libenter cum Deo litem ſuſcipit. His peractis, uxor & liberi, datis dextris ægroto, jurant ſe ſervaturos quod recepiſſent. Poſt hæc cœptum eſt agi de pompa funerali, non ſine contentione. Tandem hæc vincit ſententia, ut ex quinque ordinum ſingulis adeſſent novem, in honorem quinque [4] voluminum Moſis, & angelorum in novem [5] choros digeſtorum. Suam quiſque ordo crucem præferret, canerétque funebres nænias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) daduchi pullati, & honoris gratiâ ploratores duodecim (hic eſt numerus ordini apoſtolico ſacer) comitarentur: à feretro ſequeretur equus Georgii pullatus, ſic ad genua alligatâ cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc oſtenderent inſignia [6]. Similiter & unaquæque tæda & pulla veſtis haberet inſignia. Reponeretur autem corpus quidem ipſum ad dextram altaris ſummi in tumbo marmoreo, qui promineret à ſolo pedes quatuor; ipſe in ſummo recumberet, Pario [7] ſculptus marmore, totus armatus à vertice uſque ad calcaneum; nec deeſſet galeæ ſua criſta (criſta erat onocrotali collum) nec clypeus lævo brachio, in quo inſignia hæc erant, tria capita apri ſilveſtris aurea in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus, ac gemmeis diſtinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: ſub pedibus haberet leopardum. Oræ ſepulchri titulum haberent tali viro dignum. Cor autem ſeparatim recondi volebat in ſacello divi Franciſci. Inteſtina

1 Quis audebit poſtea vel minimum punctum tali teſtamento immutare? quid tremendum, æque ac ira Franciſci vel Dominici?

2 *Id eſt*, Pugnantis cum officio, & juſtitia legitimis hæredibus debita, talia enim teſtamenta nulla ex ſe cenſenda ſunt.

3 Iſthuc allegatur vulgò, veluti ſi Deo datum cenſendum eſſet quod datur monaſteriis, at non minus propterea ironicè intelligitur ab auctore.

4 Tantum enim ſunt numero, ut omnibus notum, Geneſis, &c.

5 Novem enim ordines eorum faciunt pontificii, qui innumera naturâ ſuâ ignotiſſima perfectè nôrunt, & ſic abſolutè definiunt, ſuntque Seraphini, Cherubini, Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Archangeli, & tandem ſimpliciter Angeli: quod ad me attinet; nihil in illis video, niſi nominis differentiam, oculatiores quæſo mihi aliquid aliud amplius detegant.

6 Georgii *coat of arms*, ut planè infra videbis.

7 *The fineſt*; Parus enim inſula olim propter marmor pulcherrimum celebratiſſima.

ſima mandavit parocho, honorificè ſepelienda in ſacello quod eſt Virgini matri ſacrum. *Ma.* Funus nimirum honorificum, ſed nimio conſtans. Venetiæ vel cerdoni cuipiam plus haberetur honoris [1] minimo impendio. Feretrum elegans dat ſodalitas, & unum comitantur aliquando ſexcenti monachorum, tunicis palliiſve veſtiti. *Ph.* Vidimus & nos, riſimuſque iſtas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii ſupernè, infernéque cerdones, & medio monachi; chimæras [2] eſſe diceres: nec hîc alia res erat, ſi vidiſſes. Cautum eſt & illud Georgio, ut Franciſcanus & Dominicanus inter ſeſe forte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: poſt hos cæteri quoque ſortirentur, nè quid hinc oriretur tumultûs. Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc eſt, primum. Nec enim aliud erant paſſuri monachi. *Ma.* Non acies tantùm, ſed & pompas ille callebat ordinare. *Ph.* Cautum eſt & illud, ut funebre ſacrum, quod apud parochum fieret, modulato muſicorum concentu perageretur, honoris gratiâ. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque ſigna certiſſima, ſupremum tempus adeſſe. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. *Ma.* Nondum finis? *Ph.* Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totuſque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc juſtificabantur [3] omnia illius bona. *Ma.* Rapto parta? *Ph.* Certè jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus jureconſultus uxoris frater, is in diplomate notavit locum ſecus poſitum, quàm oportuit, & injecit ſuſpicionem falſi. *Ma.* Haudquaquam in tempore: diſſimulandum erat, etiamſi quid ineſſet erroris, & nihilo pejus habuiſſet ægrotus [4]. *Ph.* Aſſentior. Et ægrotus ſic hac re perturbatus eſt, ut minimum abeſſet à deſperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; juſſit Georgium quieto eſſe animo, ſibi eſſe poteſtatem [5] corrigendi ſupplendique, ſi quid in diplomatibus vel erratum eſſet, vel omiſſum. Quod ſi te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua ſuppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur orco. *Ma.* Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, ſi accipit, num ſatis cautum videbatur Georgio tali pignore: Quid, ſi Vincentii anima vel abſque

1 Quoad comitantium numerum, ſcil. quod verum, ut videbis mox.

2 Non incongruè dictum diceres, ſi vidiſſes illas tam varias, tamque à vulgari cultu abhorrentes, veſtium harum monachalium formas omnes.

3 *Id eſt*, declarabantur bene parta; hujus rei horres forſan, lector, & ego non minus quam tu. Papane jus habebit faciendi, ut quæ injuſtè parta ſint, juſta fiant parta? at quomodo, ſi non juſte fiant Georgii, jus habebit Georgius ea monachis tradendi? huic quæſtioni obviam it benigni pontificis diploma; ridet, video bene, Eraſmus noſter, eos, qui ſic propter ſua commoda nigrum in candida vertunt, at nos execramur.

4 Credam æque facile ac tu, Marcolphe; ſiquidem (ut ſic nobis indicas) omnia hæc diplomata, ſive vera, ſive falſa, ſint omnimode inutilia.

5 Imprudentia monachali dictum dignum.

abſque permutatione debebatur inferis [1]? *Ph.* Quod geſtum eſt, narro. Hoc certè perfecit Vincentius: ægrotus viſus eſt animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur ſocietas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthuſienſium. *Ma.* Ego metuerem, nè deprimerer ad inferos, ſi tantum ſarcinæ bajulandum eſſet. *Ph.* De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam ſubvolaturam, quàm plumæ avem. *Ma.* Mala igitur opera ſua quibus legant? *Ph.* Militibus Germaniæ conductitiis [2]. *Ma.* Quo jure? *Ph.* Jure Evangelico: *Habenti dabitur* [3]. Simulque recitatus eſt numerus miſſarum & pſalteriorum, quæ defuncti animam eſſent comitatura. Erat autem immenſus. Poſt hæc iterata eſt confeſſio, dataque benedictio. *Ma.* Ita efflavit animam [4]? *Ph.* Nondum. Strata eſt humi ſtorea juncis contexta, ſic ut, ab initio convoluta cervicalis ſpeciem ex ſeſe faceret. *Ma.* Quid nunc futurum eſt? *Ph.* Eam conſperſerunt cinere, ſed rarò; ibi depoſuêre corpus ægroti. Inſtrata eſt tunica Franciſcana, ſed prius conſecrata preculis & aquâ luſtrali. Cuculla ſuppoſita eſt capiti; nam tum indui non poterat: una cum illa ſuppoſitum eſt diploma cum cautionibus. *Ma.* Nova mortis ſpecies. *Ph.* Atqui confirmant [5] dæmoni nullum eſſe jus in eos qui ſic moriuntur. Sic aiunt præter alios mortuum S. Martinum [6] & Franciſcum. *Ma.* Sed huic morti illorum vita reſponderat. Obſecro quid tum poſtea? *Ph.* Porrecta eſt ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus: Soleo in bellis tutus eſſe meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hoſti meo: & exoſculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero ſacram, Olim, inquit, haſtâ valui in bellis: nunc hanc haſtam vibrabo adverſus hoſtem animarum. *Ma.* Satis militariter. *Ph.* Has poſtremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, ſimulque cœpit animam agere [7]. Bernardinus à dextris imminebat morienti; Vincentius à ſiniſtris, uterque pulchrè vocalis [8]. Alter oſtendebat imaginem ſancti Franciſci, alter Dominici. Cæteri ſparſi per cubiculum demurmurabant pſalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat [9] aurem dextram, Vincentius ſiniſtram. *Ma.* Quid occlamabant? *Ph.* Hujuſmodi fermè Bernardinus:

1 Hæc omnia optime; proindeque timeo, ne ambas animas rejiciat juſtus Deus; Georgii, propter ſcelera & rapinas, Vincentii, propter impudentiam & amorem lucri.

2 Rides forſan, lector, in hanc cogitationem incidiſſe Eraſmum, de legandis ſcil. & transferendis in alios ſuis malis operibus, at ſerio, non video quare mala opera non poſſint & legari & transferri ſi bona legentur & transferantur.

3 Luc. viii. 11. at ironice citatum intelligatur.

4 *He died.*

5 Affirmant.

6 Qui fuit Turonenſis epiſcopus, mortuus anno 396, proindeque falſiſſimum quod hic ſupponitur, quoſdam de eo dicere, quod non fugiebat Eraſmum, at cur non ridebit?

7 *To be in the agonies of death.*

8 *Very loud.*

9 *Bawled at.*

nardinus: Georgi Balearice, ſi nunc quoque probas ea quæ ſunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: *flexit*. Vincentius contrà: Ne quid trepides, Georgi; habes Franciſcum & Dominicum propugnatores. Eſto ſecurus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma: denique memineris meam animam pro tuo oppignoratam, ſi quid eſſet periculi; hæc ſi ſentis & probas, flecte caput in lævum: *flexit*. Rurſus ſimili clamore, Si hæc ſentis, inquiunt, preme manum meam: *tum manum preſſit*. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus tranſactæ ſunt horæ ferme tres. Cùm jam inciperet oſcitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronunciavit abſolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflâſſet animam. Hæc ſub noctis medium: mane peracta anatomia. *Ma.* Quid mali repertum eſt in corpore? *Ph.* Rectè mones; nam exciderat [1]. Fragmentum plumbi [2] inhærebat diaphragmati. *Ma.* Unde id? *Ph.* Uxor narrabat illum quondam ictum ſphærulâ bombardicâ [3]. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam reſediſſe in corpore. Mox corpus lacerum utcunque conveſtitum eſt amictu Franciſcano. A prandio ſepultura peracta eſt eâ pompâ, quâ decretum erat. *Ma.* Nunquam audivi mortem operoſiorem, nec funus ambitioſius. Verum iſtam opinor fabulam nolis evulgari. *Ph.* Quam ob rem? *Ma.* Nè quid irritentur crabrones [4]. *Ph.* Nihil eſt periculi [5]. Etenim ſi pia ſunt quæ narro, etiam ipſorum intereſt hæc ſcire populum: ſin minus, quotquot inter illos boni ſunt, mihi gratias agent, qui hæc prodiderim, quo pudore correcti quidam deſinant ſimilia facere; deinde ſimplices caveant, nè in ſimilem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud iſtos cordati verèque pii [6], qui frequenter apud me queſti ſunt, paucorum vel ſuperſtitione, vel improbitate, totum ordinem reddi apud bonos invidioſum. *Ma.* Rectè tu quidem, & fortior. Sed nunc aveo ſcire, quomodo deceſſerit Cornelius. *Ph.* Ut vixit nulli moleſtus, ita mortuus eſt. Habebat febrem anniverſariam, quæ ſtatis temporibus ſingulis annis recurreret. Ea tum, ſive quia gravabat ætas (nam annum exceſſerat ſexageſimum) ſive aliis de cauſis, ſolito magis urgebat hominem, & viſus eſt ipſe præſentire diem fatalem imminere. Itaque quatriduo priùs, quàm moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, confeſſus eſt ſuo parocho, audivit publicam concionem & ſacrum: à ſacro, reverenter accepto pignore corporis Dominici, domum ſe recepit. *Ma* Non uſus eſt medicis? *Ph.* Unicum

1 *Ex animo* ſcil. *I had forgotten.*

2 *Of a leaden bullet.*

3 *With a muſket ſhot.*

4 Ex Plauto locutio; crabrones autem ſunt inſectorum genus, quod acrius pungit, ſi irritetur, Angl. *hornets*, per eos intelligas monachos, Eraſmo noſtro plus ſatis inviſos.

5 Nimis forſan, auctorque expertus erat ſatis; dulciaque quæ ſequuntur verba parum profecere.

6 Quidni? *Sed apparent rari nantes in gurgite vaſto.*

cum duntaxat conſuluit, ſed non minus bonum virum, quàm bonum medicum: ei Jacobo Caſtrutio nomen eſt. *Ma.* Novi. Nihil illo ſincerius. *Ph.* Is reſpondit, ſuam quidem operam amico non defuturam, ſed ſibi videri plus eſſe præſidii in Deo, quàm in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quàm ſi certiſſimam vitæ ſpem oſtendiſſet. Itaque tametſi ſemper pro ſuis facultatibus fuiſſet perbenignus in pauperes, tum quicquid decidi [1] poterat uxoris & liberorum neceſſitati, impertiebatur in egenos, non iſtos ambitiosè mendicos, & nuſquam non obvios, ſed in probos, qui pro viribus induſtria laborandi [2] cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & ſacerdotem ad ſeſe acceſſeret potius, quàm tenue corpuſculum defatigaret. Reſpondit, hoc ſibi ſemper ſtudio fuiſſe, ut amicos ſuos ſublevaret potius, ſi poſſet, quàm gravaret officiis, nec ſe ſui diſſimilem eſſe velle in morte. Ne decubuit quidem niſi poſtremum diem, & noctis partem, quâ reliquit terras. Interim ob corpuſculi laſſitudinem baculo nitebatur, aut ſedebat in cathedra; rarò componebat ſe lectulo [3], ſed veſtitus & erecto capite. Hoc tempore, aut mandabat aliquid de curandis egenis, maximè notis aut vicinis, aut legebat è Libris Sacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos charitatem declarant. Si per laſſitudinem ipſe minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuum amorem & concordiam, atque ſtudium veræ pietatis; ſolicitoſque de morte ipſius amantiſſimè conſolabatur. Identidem admonebat ſuos, nè quid æris alieni præteriretur indiſſolutum. *Ma.* Non condiderat teſtamentum? *Ph.* Jam pridem ſanus ac valens id curârat. Negabat enim eſſe teſtamenta, quæ fierent ab agentibus animam, ſed deliramenta potius. *Ma.* Nihil legârat monaſteriis aut egenis? *Ph.* Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione diſpenſavi facultatulas meas: nunc ut earum poſſeſſionem aliis trado, ita trado & diſpenſationem. Et confido meos ſanctiùs diſpenſaturos, quàm ipſe feci. *Ma.* Non accerſebat ad ſeſe pios [4] homines, quemadmodum fecit Georgius? *Ph.* Ne unum quidem: præter familiam & duos intimè amicos nullus aderat. *Ma.* Demiror quid ſenſerit. *Ph.* Negabat ſe morientem pluribus moleſtum eſſe velle, quàm fuiſſet naſcens. *Ma.* Expecto finem iſtius fabulæ. *Ph.* Mox audies. Venit dies Jovis. Ille ſtratum non reliquit [5], ſentiens extremam corpuſculi laſſitudinem. Accitus parochus impertiit extremam unctionem, ac rurſus porrexit corpus Domini, ſed citra confeſſionem.

1 *Could be ſpared.*

2 Hi non ſunt nothi pauperes, hi ſunt verè pauperes Chriſti, hi toto cœlo à mendicantibus monachis diſtant, his dandum ſicut Chriſto, & propter Chriſtum.

3 *Went into the naked bed.*

4 Monachos intelligit, qui vocantur pii, & quibus ironicè titulum hunc dat.

5 *Kept his bed.*

ſionem. Negabat enim quicquam ſcrupuli reſediſſe in animo. Ibi parochus agere cœpit de ſepultura, quâ pompâ, quove loco ſepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo ſepelires infimæ ſortis Chriſtianum: nec meâ refert, ubi ſeponas hoc corpuſculum, æquè inveniendum in extremo die, ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror [1]. Mox injecta mentio de ſonitu campanarum, de tricenariis [2], & anniverſariis [3], de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille; Mi paſtor, nihilo pejus habebo, etiamſi nulla ſonet campana. Si me vel uno funebri ſacro dignaberis, plus ſatis erit. Aut ſi quid aliud eſt, quod ob publicam eccleſiæ conſuetudinem citra ſcandalum infirmorum omitti vix poteſt, id tuo permitto arbitratui. Nec eſt animus [4], cujuſquam vel preces commercari, vel meritis quemquam ſuis ſpoliare. Satis meritorum exuberat Chriſto: & confido totius eccleſiæ preces ac merita mihi, ſi modo vivum ſum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi, tota ſpes eſt. Alterum eſt peccatorum meorum, quod princeps paſtorum deminus Jeſus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipſe ſuo ſacroſancto ſanguine ſcripſit & obſignavit, quo nos certos reddidit de ſalute æterna, ſi totam fiduciam noſtram in ipſum transferamus. Abſit enim ut inſtructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in judicium veniat cum ſervo, certus quod *in conſpectu ejus non juſtificabitur omnis* [5] *vivens*. Ergo ab illius juſtitia appello ad ejuſdem miſericordiam, quoniam immenſa eſt & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magnâ ſpe ſalutis conceptâ, gaudens & alacer, jubet ſibi quædam recitari è Sacris Voluminibus, quæ confirmant ſpem reſurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Eſaia [6] de morte Ezechiæ dilata, una cum cantico; deinde cap. xv. epiſtolæ Pauli ad Corinth. prioris; de morte Lazari ex Joanne [7]; ſed præcipuè hiſtoriam Chriſti paſſi ex Evangeliis. Quam hic animo devorabat ſingula, ad quædam ſuſpirans, ad alia compoſitis manibus gratias agens, ad quædam hilareſcens ac geſtiens, ad nonnulla preculas quaſdam breves ejaculans! A prandio cùm paululum temporis obdormiſſet, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecimum, uſque ad hiſtoriæ finem: hîc dixiſſes hominem planè transfigurari, affluarique novo ſpiritu. Jam dies vergebat ad veſperam; accerſit uxorem ac liberos; ibi erecto quantum licuit corpuſculo, ſic affatus eſt ſuos: Chariſſima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc ſeparat, ſed

1 *I regard not.*

2 Miſſis ſcil quæ per menſem triginta celebrantur, immediate poſt ſepulturam, una unoquoque die; res eſt valde in uſu apud pontifices, eos ſcil. quibus non deſunt facultates.

3 Quæ miſſæ ſunt rurſus, & ſemel celebrantur in anno, die quo mortuus eſt homo.

4 *Nor is it my mind.*

5 Pſalm. cxliii. 2. ſic habetur præciſe in textu, hicque & ibi *non omnis* eſt *nullus*.

6 Cap. xxxviii.

7 Cap. xi.

ſed corporibus duntaxat, idque ad breve tempus ; curam, charitatem, pietatem, quam antehac partiri ſoles in me & dulciſſima pignora [1], totam in iſtos transfer. Ne putâris te ullis modis poſſe magis demereri vel Deum, vel me, quam ſi iſtos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, ſic educes, ſoveas, & inſtituas, ut Chriſto digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te tranſlatam exiſtima. Id ſi feceris, ut facturam confido, non erit, cur videantur orphani. Quod ſi repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, ſe nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam [2]. Hîc Cornelius: Soror in Chriſto mihi chariſſima, ſi Dominus Jeſus largiri dignabitur tibi propoſitum iſtud, ac robur ſpiritûs, ne defis dono cœleſti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin aliò vocabit carnis infirmitas, ſcito, quod mors mea te liberat à jure conjugii, ſed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permiſit Dominus. Tantum hoc te rego moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut poſſit vel ſuapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, nè cui voto te obſtringas. Serva te liberam Deo & liberis noſtris; quos ſic inſtitues ad omnem pietatem, ut caveas, nè ſe cuipiam addicant inſtituto, donec per ætatem & rerum uſum conſtiterit, ad quod vitæ genus ſint idonei. Deinde verſus ad liberos, exhortatus eſt ad ſtudium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipſos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit oſculum uxori; liberis, facto ſigno crucis, precatus eſt bonam mentem, & Chriſti miſericordiam. Poſt hæc intuens omnes qui aderant, *Sub craſtinam*, inquit, *auroram, Dominus, qui diluculo* [3] *revixit, pro ſua miſericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpuſculi ſepulchro, eque hujus mortalitatis tenebris, evocare in lucem ſuam cæleſtem. Nolo teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque viciſſim dormiant: mihi ſatis eſt unum adeſſe vigilem, qui recitet ſacram lectionem.* Tranſactâ nocte ſub horam quartam, cunctis præſentibus, juſſit recitari pſalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce [4]. Eo finito, juſſit exhiberi cereum, & crucem; & cereum accipiens, dixit, *Dominus illuminatio mea & ſalus mea; quem timebo?* Crucem exoſculatus dixit: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Mox manus ſuper pectus in ſuppli-

1 Quæ ſunt nati, ut alibi vidimus.

2 Nulla fere unquam aliter fecit.

3 Summo mane; ut patet ex Evangeliis.

4 Duo Pſalmi ſunt quorum partem recitavit Dominus in cruce, vigeſimus ſecundus nempe, & triceſimus unus! prior intelligitur, at cum improprie loquatur, vel ſupponat Chriſtum hunc Pſalmum recitâſſe totum, unde hauſit? Pontificiorum eſt traditio, qui plurima (ut jam obſervavîmus) aliis incomperta bene nôrunt.

uppli cantis geſtum compoſuit, & oculis in cœlum erectis dixit, *Domine Jeſu, accipe ſpiritum meum* [1]. Et protinus clauſit oculos veluti dormiturus, ſimulque levi flatu emiſit ſpiritum: dixiſſes illum obdormiſſe, non exſpirâſſe. *Ma* Nunquam audivi mortem minus operoſam. *Ph.* Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortaſſe non æquè dijudico, uter deceſſerit Chriſtianus: tu, qui integer es, rectiùs diſpicies. *Ma.* Ita faciam, ſed per otium [2].

ECHO.

ARGUMENTUM.

Confabulatio inter juvenem & Echo de ratione ſtudiorum, ac optimo vitæ genere deligendo. Echo facetiſſimè juvenis interrogatiunculis reſpondet.

JUVENIS, ECHO.

Ju. CUpio paucis te conſulere, ſi vacat. *Ec.* Vacat. *Ju.* Et ſi venio tibi gratus juvenis. *Ec.* Venis. *Ju.* Sed poteſne mihi & de futuris dicere verum, Echo? *Ec.* Ἔχω [3]. *Ju.* Et Græcè nôſti? quid iſtud novi? *Ec.* Novi. *Ju.* Qualia tibi videntur Muſarum ſtudia? *Ec.* Δῖα [4]. *Ju.* Cenſes igitur terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? *Ec.* Teras. *Ju.* Quam igitur mentem habent iſti, qui hæc ſtudia linguis traducunt ſuis? *Ec.* Suis [5]. *Ju.* Sed utinam harum cultores ſimiliter eſſent & pietatis ſtudioſi! *Ec.* O ſi [6]! *Ju.* Nunc quorundam improbitas omnes reddit inviſos. *Ec.* Ἴσως [7]. *Ju.* Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. *Ec.* Ὄνοις [8]. *Ju.* Atqui vulgo videntur non infimi. *Ec.* Fimi [9]. *Ju.* Quid facere cenſes eos, qui terunt ætatem in ſophiſtico doctrinæ genere? *Ec.* Nere. *Ju.* Fortaſſis telas aranearum.

1 Primaria verba habentur Pſalmo jam memorato xxxi. at his clauſit primus vitam Dominus noſter benedictus, & deinde Stephanus ejus protomartyr.

2 Dicitur hoc ironicè, vel animi gratiâ, res enim non requirit otium ut determinetur, nec aliter quidem cenſebat auctor noſter, noverat enim bene, *quid diſtent æra lupinis.* Si quis noſtrûm tamen ægre ferat, quòd in Cornelii morte adhibeatur ſignum crucis, crux ipſa, & cereum; obſervet, quæſo, hæc hîc adhiberi, ſine ſuperſtitione, & ut innoxius in ſe mos ſervaretur, ſine quo tunc ſi quis moreretur, impiè mortuus à vulgo judicabatur; nihilque magis hanc noſtram aſſertionem probat, quàm notiſſima locutio quæ apud monachos obtinuit, cùm rumor quamvis falſus ad eos pervenit, de Eraſmi noſtri morte, Mortuus eſt, dicebant illi cucullati, tandem Eraſmus, *Sine crux, ſine lux, ſine Deus,* quaſi qui ſine cruce & cereo moreretur, ſine Deo quoque mori cenſeri debuiſſet; at verè mortuus eſt tandem vir ille magnus, *ſine crux, ſine lux,* (quod evincit eum talia parvi feciſſe) at confido, non *ſine Deus,* ut monachalibus idiomatibus utar.

3 Habeo, *i. e.* ergo, poſſum.

4 Divina, pulcherrima.

5 Porci.

6 Supple *eſſent.*

7 Vere.

8 Ab aſinis. Sic fit ſcil.

9 Id eſt, *They are no more to be valued than dung.*

Ec. Harum. *Ju.* At Penelopes telas [1] texunt ac retexunt. *Ec.* Texunt. *Ju.* Cui ſuades ut me dem vitæ inſtituto? *Ec.* Tuto. *Ju.* Erit auſpicatum, ſi uxorem duxero? *Ec.* Serò. *Ju.* Quid, ſi mihi veniat uſu, quod his qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? *Ec.* Feras. *Ju.* Atqui cum talibus morte durior eſt vita. *Ec.* Vita [2]. *Ju.* Siccine in rebus humanis dominari Fortunam? *Ec.* Unam [3]. *Ju.* Magis fortaſſe expedit, ut aliquis præ conjugio monachi inſtitutum eligat. *Ec.* Ligat [4]. *Ju.* Quid ſupereſt remedii, ubi quem adſtrinxerit jam nodus inſolubilis? *Ec.* Bilis [5]. *Ju.* Attamen miſerum eſt homines vivere ſolos. *Ec.* Ὅλως [6]. *Ju.* Cujuſmodi cenſes horum temporum pleroſque monachos? *Ec.* Ἄχθος [7]. *Ju.* Quid igitur iſtos movet, qui ſuſpiciunt illos ut ſemideos? *Ec.* Δέος [8]. *Ju.* Quid captant plerique, qui ambiunt ſacerdotium? *Ec.* Otium. *Ju.* Præterea nihil habet ſacerdos? *Ec.* Κέρδος [9]. *Ju.* Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt epiſcopi? *Ec.* Κόποι [10]. *Ju.* At nulli magis vivunt in otio. *Ec.* Scio. *Ju.* Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum ſuſtineant onus? *Ec.* Ὄνος [11]. *Ju.* Ergo res præclara eſt ſacerdotium, ſi quis ſe in eo gerendo qualem oportet præbeat? *Ec.* Beat. *Ju.* Quid fructûs erit, ſi me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchicâ dignitate? *Ec.* Ate [12]. *Ju.* At non paucos video, qui ſolent illinc ſibi præclaram felicitatem ariolari. *Ec.* Λάροι [13]. *Ju.* At interim dum incedunt holoſericati [14], vulgo videntur homines magnifici. *Ec.* Fici [15]. *Ju.* Foris igitur aureos, intus ſiculneos homines dicis, ſi quis inſpiciat cominus? *Ec.* Minus [16]. *Ju.* Nihil igitur præclari ſunt, quos pro diis veneramur byſſinos [17]? *Ec.* Σίνος [18]. *Ju.* Nec militare genus magno æſtimabis fortaſſe. *Ec.* Aſſe [19]. *Ju.* Magnum quiddam pollicentur qui è ſideribus & futura prædicunt aſtrologi. *Ec.* Λόγοι [20]. *Ju.* At ſtrenuè laborant Grammatici. *Ec.* Εἰκῇ [21]. *Ju.* Non

1 *Id eſt,* nihil faciunt, ſiquidem Penelope procis promittebat ſe electuram unum ex his, cùm peracta foret tela; at quod texuerat die, nocte retexebat.

2 *Avoid it*; ſi poſſis ſcil.

3 *Id eſt,* ſola dominatur.

4 *Seipſum* ſcil.

5 At iſthuc non eſt remedium, pejorem potius rem facit.

6 Omnino.

7 Peſtem.

8 Timor.

9 Lucrum.

10 Labores; ſcil. ſi velint officio fungi.

11 Mens; hoc congruentius, quod νῶς aliquandò audit veluti dea apud Græcos poëtas.

12 Invidia, Diſcordia, Bellum.

13 Stupidi; & ſupple *ſunt*.

14 Vox non reperitur in dictionario, *i. e.* ergo, induti veſte totâ ex ſerico.

15 Supple, *faciendi ſunt.*

16 Subauditur, *quam ficulneos.*

17 Byſſinis indutos.

18 Noxa; ſupple *ſunt*; alluditur ad tritum, *heroum filii noxæ.*

19 *Id eſt,* minimi; quoniam *as* minima fere eſt numeralis moneta.

20 Fabulæ, ſupple, *ſunt quæ prædicunt.*

21 In vanum.

Non placent, opinor, leguleii homines ſemper famelici [1]. *Ec.* Λύκοι [2]. *Ju.* Qualis ero, ſi fiam opifex? *Ec.* Fæx [3]. *Ju.* Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? *Ec.* Ali [4]. *Ju.* Fuerone beatus, ſi perſeveravero in bonis literis? *Ec.* Eris. *Ju.* Sed quæ res dabit, ut adſit pietas? *Ec.* Ætas [5]. *Ju.* Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. *Ec.* Ὄνε [6]. *Ju.* Unde tibi ſubit me aſinum dicere? *Ec.* E re. *Ju.* Fortaſſis hoc dicis, non ſic huic incumbendum, ut alios relinquam. *Ec.* Inquam. *Ju.* Non placet igitur is, qui ſe per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut fiat Ciceronianus? *Ec.* Ἄνες [7]. *Ju.* Quid ſupereſt natu grandibus, quorum ætas ad hæc diſcenda non eſt tempeſtiva? *Ec.* Stiva. *Ju.* Facundior eſſes, opinor, ſi longiùs abeſſem. *Ec.* Eſſem. *Ju.* Non me delectant ſermones diſſyllabi. *Ec.* Abi. *Ju.* Cœpi prior; video non poſſe vitari, quin poſterior deſinas. *Ec.* Sinas. *Ju.* Jam igitur tibi videor ſatis inſtructus ad ea probè gerenda, quæ ſunt in vita? *Ec.* Ita. *Ju.* Proinde ſi me voles abire, dicito. *Ec.* Ito.

ΠΟΛΥΤΔΑΙΤΙΑ [8],

Dispar Convivium.

ARGUMENTUM.

Πολυδαιτία, ſeu Diſpar Convivium, civilitatem commonſtrat in excipiendis hoſpitibus, quomodo adornetur convivium, ut nemini diſpliceat convivarum, licet variis palatis, moribus, ingeniis. Quo quiſque ſedeat loco multum conducit ad hilaritatem; viliores cibi in primis ferculis, lautiores in ultimis. Potus non dandus niſi petentibus. Hilaritas ex variis fabulis & rebus, quibus delectantur ſinguli, conciliatur. Senes, matronæ, nautæ, mercatores, &c. de ſua arte & geſtis audire gaudent. Lugubria cavenda, quæ mœrorem concilient. Cavenda temulentia, quæ pugnas, rixas, & jurgia producit. Methodus divertendi ſermones inter iraſcentes, &c. Ne cui ſuus refricetur dolor: ne crebrius ſalutentur; alternatim ſinguli. De ciborum aut pretio aut arte nulla ſit mentio. Excuſandus modice tenuis apparatus.

Spudæus [9], Apitius.

Sp. HEus, heus, Apiti. *Ap.* Non audio. *Sp.* Heus, inquam, Apiti. *Ap.* Quis hic eſt tam moleſtus inerpellator? *Sp.* Eſt ſeriæ rei quiddam, quod te volo [10]. *Ap.* At ego ad rem ſeriam propero.

1 Sic, non quod fame periclitentur, ſed quod hominum ſubſtantiam, veluti, ſi fame agerentur, devorent.

2 Lupi; ſupple *ſunt*.

3 Non, ſi ſupra vulgum artem calleas.

4 Infinitivum eſt paſſivum verbi *alo*, *i. e.* ergo, faciunt ut homo his alatur.

5 Non ſemper.

6 Aſine, perge & videbis quare ſic loquatur, uno verbo non æque mirabatur Eraſmus Ciceronem, ut quidam ſui temporis; hinc invexit in quoſdam, quos vocabat Ciceronianos, qui nolebant niſi ex Cicerone ſcribere & loqui.

7 Amens; ſubauditur *eſt*.

8 Vocem explicat auctor ipſe, per *Convivium Diſpar*, *i. e.* convivium ubi ſunt diverſæ ſpeciei convivatores.

9 Probus & bonus, *good and kind*. Apitium vidiſti.

10 Supple *audire*.

propero. *Sp.* Quonam? *Ap.* Ad cœnam. *Sp.* Hac ipsa de re tecum volebam agere [1]. *Ap.* Non vacat nunc actoribus [2] operam dare, ne actum [3] agam. *Sp.* Nihil feceris dispendii [4]: comitabor te quo properas. *Ap.* Age dic, modo tribus verbis. *Sp.* Magno studio molior convivium, in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. *Ap.* Responsum accipe, & quidem juxta veterum morem ἐμμετρον [5], *Nulli ut displiceas, nullum invitare memento.* *Sp.* Atqui solenne est epulum; multos excipiam oportet. *Ap.* Quo plures invitaris, hoc pluribus displiceas oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conscripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? *Sp.* Sed age, Comi [6] delicium Apiti, subleva me tuo consilio; habebo te posthac numinis loco. *Ap.* Sit igitur hoc primum consilium, Ne conare, quod fieri non potest. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Ut convivator omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. *Sp.* At saltem ut paucioribus displiceam. *Ap.* Voca paucos. *Sp.* Non licet. *Ap.* Voca pares, & ingeniis congruentes. *Sp.* Ne id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin & multos vocem, & dissimiles, denique nec ejusdem linguæ, neque nationis, homines. *Ap.* Næ tu mihi verè convitium narras, non convivium, in quo facilè possit talis exoriri lusus, qualem Hebræi narrant accidisse in structura Babel [7], ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. *Sp.* Opitulare, te quæso; gratum experieris ac memorem. *Ap.* Age, quando electio non est tui arbitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco sedeat, *Sp.* Verissimum. *Ap.* Ea res ut tibi cedat prosperè, fac ut sortibus distribuantur accubitus [8]. *Sp.* Pulchrè mones. *Ap.* Deinde ne sic paulatim à summo ad imum procedant patinæ, ut sigma literæ vel serpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis myrtus tradi solet [9]. *Sp.* Quid igitur? *Ap.* Sed ad singulas

1 Loqui.

2 Id est, *I have no time to meddle with any talkers or doers*; sumit vocem, latissimo sensu, siquidem faciat ad propositum.

3 *Id est*, ne adventârim quo propero, cùm peracta erit cœna, quod est *actum agere*. Siquidem *actum agere* est tempus & operam perdere, quam perdunt qui post cœnam veniunt.

4 *Temporis*, scil.

5 *In versu*.

6 Quoniam Comus deus est comessationum, quibus deditus hic Apitius supponitur, ut famosus olim Pomanus Apitius.

7 Vidimus jam; recordare.

8 Respicitur ad antiquum morem accumbendi, non sedendi, ad mensam.

9 Nihil his intellectu facilius, dummodo observetur benè, quæ sit figura sigmatis Græci, hæc nempe Σ, quod eodem modo procedit & finit, quo incipit; vult ergò dicere Apitius, patinæ optimæ non debent esse unice in summo, mediæ in medio, & viliores in infimo; sed summæ & infimæ debent reciprocari, itemque mediæ inter se, ita ut ubique optimæ & viliores ad manum sint convivatorum uni-

gulas convivarum tetrades appone patinas ternas, ſic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam [1]: in ſingulis ſit aliud atque aliud cibi genus, quo quiſque quod libet eligat. *Sp.* Placet. Sed quoties mutabo patinas? *Ap.* Quot partibus conſtat oratio rhetorica? *Sp.* Quinque [2], ni fallor. *Ap.* Quot actibus conſtat fabula? *Sp.* Apud Horatium [3] legi, *Ne ſit quinto productior actu*, *Ap.* Toties mutabis patinas [4], ut procœmium ſit juſculentum, concluſio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. *Sp.* Quem probas in patinis ordinem? *Ap.* Eundem quem Pyrrhus [5] in acie. *Sp.* Quid ais? *Ap.* Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet procœmium eſſe elaboratum. Rurſus epilogus varietate commendetur potius, quàm apparatu. In tribus itaque mediis ſervanda Pyrrhi diſciplina, ut in utroque cornu ſit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec ſordidus videare, nec faſtidiosâ copiâ ſis moleſtus. *Sp.* Satis expeditè de cibis; ſupereſt, ut, quomodo bibendum, doceas. *Ap.* Nulli omnium cyathum appones, ſed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint, quo quiſque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parciùs bibetur, & jucundiùs; non ſolum ob id, quia ſubinde recens dabitur potus, verùm etiam quod nemo bibet niſi ſitiens. *Sp.* Optimum profecto conſilium. Sed quî fieri poterit, ut hilareſcant omnes? *Ap.* Id ut fiat, partim in te ſitum eſt. *Sp.* Quînam? *Ap.*

unicuique, ut nullus poſſit conqueri quod pejus tractetur quam alii; quod obſervatur adhuc in amplis conviviis recte diſpoſitis. Vides, lector, ſupponi menſam non eſſe rotundam, imò & in talibus, cùm ampliſſimæ ſunt, aliquid analogum obſervatur. At dicendum præterea quid ad hæc, *Myrtus tradi ſolitus*, hinc iſthuc, quod olim in conviviis, qui canere deberet, myrtum acciperet, quam, peractâ cantione, tradebat alii, qui caneret rurſus, & ſic deinceps, hincque vulgata locutio *ad myrtum canere*.

1 Hæc negliguntur nunc, ſiquidem nihil conferant ad regulam generalem, qua convivæ tractentur æqualiter, habentes omnes ad manum quæ optima ſunt.

2 Exordio ſcil. narratione, diviſione, tractatione, & peroratione.

3 In Arte poëtica, 189.

4 Quidni? convivio enim ſua deeſſe non debet elegantia.

5 Videbis infra, iſthuc de Pyrrho reſpicere tantum ſecundas, tertias, & quartas patinas; nec mireris, ordinem belli hîc intervenire, poſteaquam videris ordinem orationis, & comœdiæ, omnes enim æquè merentur; & quare in his non licebit auctori noſtro jocari? Porro Pyrrhus rex fuit Epirotarum rei bellicæ peritiſſimus, notiſſimuſque Romanis propter clades quibus eos affecit. Ferturque Annibal, cùm inter colloquendum à Scipione rogaretur, quos judicaret digniſſimos duces, primo loco nominâſſe Alexandrum, ſecundo Pyrrhum, tertio ſeipſum; at quid feciſſes, inquit Scipio, ſi me viciſſes? Primum omnium reſpondit Annibal, tunc me nominâſſem; quo injuriam Scipioni factam, vel inadvertentiam ſuam reparavit, niſi mavis credidiſſe Annibalem, ſe duriori rerum ſuarum ſtatui ceſſiſſe, potius quam Scipionis in militia peritiæ.

Tenes illud: *Ante omnia vultus acceſsêre boni*[1]. *Sp.* Quorſum iſtud? *Ap.* Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, ſermonem ad cujuſque ætatem, affectum, ac mores attemperans. *Sp.* Accedam, ut dicas melius. *Ap.* Nôſti linguas. *Sp.* Propemodum omnium. *Ap.* Ut ſuâ quemque linguâ ſubinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilareſcat, varias miſce materias de rebus, quarum quiſque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. *Sp.* Quas dicis hujuſmodi materias? *Ap.* Sunt peculiares ingeniorum differentiæ, quas ipſe melius perſpicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipſi floruerunt. Matronis dulce eſt refricare memoriam ejus temporis, cùm à procis ambirentur. Nautæ, quique diverſas ac longinquas mundi regiones inviſerunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes; eſt & *ante actorum malorum*, juxta proverbium, *jucunda recordatio*, ſi modo ejus ſint generis, ut cum probro conjuncta non ſint, veluti militiæ, profectionum, naufragiorumque diſcrimina. Poſtremò, de ſua cuique arte grata eſt confabulatio, deque hiſce rebus, quarum uſu[2] callet. Hæc ſunt ferme generalia[3]: peculiares affectus ſingulatim deſcribi non queunt; ſed exempli causâ: Eſt aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives; eſt hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contrà blandiores. Sunt qui nolint videri ſenes, cùm ſint; ſunt rurſus qui volunt haberi grandiores quàm ſint; affectantes hoc eſſe mirandi, quod bellè portant ætatem; ſunt fœminæ quæ ſibi de forma placent, ſunt aliæ putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile eſt miſcere ſermones unicuique gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. *Sp.* Næ tu perpulchrè tenes artem convivatoriam! *Ap.* Phy! ſi tantundem temporis & operæ mihi conſumptum eſſet in utroque[4] jure, medicina, ac theologia, quantum impenſum eſt huic arti, jamdudum & inter jureconſultos, medicos, ac theologos, doctoris & titulum & lauream tuliſſem. *Sp.* Credo. *Ap.* Sed heus tu, nè quid erres, hic cavendum eſt, nè fabulæ ſint nimium prolixæ, aut nè exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, ſi modicè ſumpſeris; contra nihil moleſtius, ſi ſupra quàm ſat eſt hauſeris: ita uſu venit in fabulis. *Sp.* Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam oſtendis remedium? *Ap.* Ubi ſenſeris ſuboriri τὴν ἄσιτον μέθην,

1 Ex Ovidio Metam. viii. 677. *A hearty welcome is the beſt chear.*

2 *Uſu*, non *uſum*, ut quædam editiones perperam emendare voluerunt, *i. e.* in quarum uſu & notitia confirmatus ac veluti obduratus eſt, ut propriè vox *callere* ſignificat.

3 Sic eſt hominum genius; quod hoc diſticho (ad quod, credo, alluditur) optime enunciatur, *Navita de ventis, de tauris narrat arator: Enumerat miles vulnera, paſtor oves.*

4 Civili ſcil. & canonico.

μέθην [1], per occaſionem interſeca ſermonem, & argumentum diverſum interſere. Fruſtra, opinor, te monerem, nè cui ſuus dolor in convivio refricetur [2]; utcunque Plato judicat, in conviviis quibuſdam vitiis eſſe medendum, vino diſcutiente triſtitiam, & offenſæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, nè nimium crebro ſalutes convivas; tametſi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motoriam [3] agere fabulam. Nihil autem incivilius, quàm ibi commemorare, quod cibi genus ſit, quâ coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modicè quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatûs idem agit quod oſtentatio. Satis eſt bis aut ad ſummum ter dixiſſe, *Boni conſulite, ſi parum lautus eſt apparatus, animus certè lautiſſimus eſt.* Interdum ſales aſpergendi ſunt, ſed qui nihil habeant dentis [4]. Profuerit & illud, ſubinde ſuâ quemque compellare linguâ, ſed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Si non placet ſortitò dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas naturâ feſtivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite menſæ, alterum è regione [5], tertium in medio, qui ſilentium ac triſtitiam cæterorum diſcutiant. Quod ſi perſpexeris convivium vel ſilentio triſtius eſſe, vel clamoribus tumultuoſum, aut etiam ad rixas tendere. *Sp.* Hoc crebrò ſit apud nos; quid tum faciendum? *Ap.* Accipe rem mihi multo uſu compertam. *Sp.* Expecto. *Ap.* Inducito duos mimos, ſive γελωτοποιὸς [6], qui ſine voce ridiculum aliquod argumentum geſticulatione repræſentent. *Sp.* Cur ſine voce? *Ap.* Ut par ſit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut linguâ loquantur omnibus æquè ignotâ; geſtibus loquentes, omnes pariter intelligent. *Sp.* Quod argumentum mihi narras, non ſatis intelligo. *Ap.* Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut ſimile quippiam è media [7] vita. Quo magis erit ridicula ſaltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet eſſe ſemifatuos; alioqui qui planè fatui ſunt, quædam interdum effutiunt imprudentes, quæ lædunt. *Sp.* Ita tibi precor ſemper propitium Comum, ut mihi dediſti fidele conſilium. *Ap.* Addam coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram, nè nimium ſis anxius, ut placeas omnibus, non hîc tantum, ſed in omni vita; atqui

1 Ebrietatem ſine vino, *i. e.* temulentiam & diſpoſitionem ad rixas, cujus vinum cauſa non eſt.

2 Renovetur.

3 *Id eſt,* non diu hærere eidem fabulæ, vel argumento.

4 Mordacitatis, *i. e.* ergo, ne joci quemquam urant nimis.

5 Oppoſita ſcil. capiti vel ſummo loco menſæ.

6 Risûs excitatores.

7 Vulgari.

qui ita fiet, ut citius placeas omnibus; optimum enim in vita, *Ne quid nimis* [1].

De rebus ac vocabulis.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de rebus ac vocabulis taxat præpoſtera quorundam judicia, qui nomen quærunt ambitioſius, quàm rem ipſam, haberi, quàm eſſe & habere. In rebus expetendis præſtat eſſe & habere; in rebus fugiendis, haberi, nec eſſe. Nequiſſimum fraudis genus, fallere fidentem.

Beatus, Bonifacius.

Be. SAlvus ſit Bonifacius. *Bo.* Etiam atque etiam ſalvus ſit Beatus. Sed utinam eſſemus uterque quod dicimur, tu dives [2], ego formoſus [3]. *Be.* Itáne parum tibi videtur habere nomen magnificum? *Bo.* Mihi quidem minimi momenti, niſi res adſit. *Be.* At plerique mortales aliter affecti ſunt. *Bo.* Fieri poteſt ut mortales ſint iſti; homines [4] eſſe non credo. *Be.* Et homines ſunt; ô bone, niſi putas etiam nunc ſub humana ſpecie camelos & aſinos obambulare. *Bo.* Hoc citiùs crediderim, quàm homines eſſe, qui pluris nomen faciant, quàm rem. *Be.* In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quàm nomen; in multis contrà. *Bo.* Hoc quid ſit, non ſatis aſſequor [5]. *Be.* Atqui penes nos ipſos exemplum eſt. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris: ſed ſi eſſes alterutro ſpoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius [6]? *Bo.* Equidem malim vel Therſites [7] dici, quàm habere prodigioſam faciem: an bonam habeam, neſcio. *Be* Item ego ſi dives eſſem, & aut res, aut nomen eſſet deponendum, malim Irus [8] dici, quàm re ſpoliari. *Bo.* Aſſentior vera loquenti. *Be.* Idem uſu veniet, opinor, in his qui ſunt proſperâ valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. *Bo.* Probabile eſt. *Be.* At quàm multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quàm eſſe docti, bonique! *Bo.* Plurimòs iſtiuſmodi novi. *Be.* An non apud hos plus habet momenti nomen, quàm res? *Bo.* Videtur. *Be.* Jam ſi quis nobis adeſſet dialecticus, qui

1 Proverbialis eſt locutio, ex Terentio in And. ſenſu facillima, & quæ cum Horatiana fere coincidit, *Eſt modus in rebus, &c. Too much of one thing is good for nothing.*

2 *Beatus*, tamen ſignificat proprie felicem, ſed cùm divites vulgo cenſeantur felices, *beatus* ſæpe divitem ſonat; ſic Horatius & Juvenalis vocant *Beatam*, viduam divitem, & auctor noſter ipſe jam dixit Craſſum *beatum*, i. e. *divitem*.

3 *Bonifacius* enim eſt veluti *bona facie homo*.

4 *Id eſt*, ratione præditos.

5 Intelligo.

6 Non attendit ad id, quod Cornelianum nomen nobiliſſimum eſſet apud Romanos, ſed ad iſthuc, quod ſonus relationem habeat cum cornibus, quæ habere in capite aut facie maximè oppoſitum eſt bonæ faciei homini, prout *Bonifacius* ſignificat, ut jam vidimus.

7 Homo celebratus apud Græcos, non minus propter deformitatem, quam puſillanimitatem.

8 Hunc jam vidiſti.

qui ſcitè definiret, quid ſit rex, quid epiſcopus, quid magiſtratus, quid philoſophus; fortaſſis & hîc inveniemus, qui mallent nomen, quàm rem. *Bo.* Ita profectò, ſi rex eſt, qui legibus & æquitate populi commodum ſpectat, non ſuum; ſi epiſcopus, qui totus invigilat gregi Dominico; & ſi magiſtratus eſt, qui ex animo conſulit reipublicæ, & ſi philoſophus eſt, qui neglectis fortunæ commodis, tantùm ſtudet bonæ menti parandæ. *Be.* Hîc vides, quantum hujus generis exemplorum poſſim aggerere. *Bo.* Sanè plurimum. *Be.* An hos omnes negabis eſſe homines? *Bo.* Vereor, nè nos ipſi citiùs nomen hominis amittamus [1]. *Be.* At ſi homo eſt animal rationale, quantum abeſt hoc à ratione, ut in corporis commodis veriùs quàm bonis, & in externis, quæ fortuna dat ſimul & eripit, cùm libet, rem malimus, quàm nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quàm rem? *Bo.* Præpoſterum mehercule judicium, ſi quis attendat. *Be.* Eadem autem eſt ratio in contrariis. *Bo.* Expecto quid dicas. *Be.* Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum eſt de vocabulis expetendarum. *Bo.* Apparet. *Be.* Magis enim horrendum eſt eſſe tyrannum, quàm tyranni nomen: & ſi malus epiſcopus, juxta ſententiam Evangelicam [2], fur eſt & latro, non tam hæc nomina ſunt nobis deteſtanda, quàm ipſa res. *Bo.* Convenit ſanè. *Be.* Tu de cæteris ſimiliter colligito. *Bo.* Prorſus intelligo. *Be.* Nónne fatui nomen averſantur omnes? *Bo.* Et quidem maximè. *Be.* Nónne fatuus eſſet qui aureo piſcaretur hamo [3], qui vitrum anteponeret gemmis, qui chariores haberet equos, quàm uxorem ac liberos? *Bo.* Is eſſet quovis Corœbo ſtultior [4]. *Be.* An non tales ſunt, qui procurrunt in militiam ſpe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo; qui ſtudent congerendis opibus, cùm animum habeant omnium bonarum rerum egenum; qui veſtes & ædes exornant, cùm animus neglectus ac ſqualidus jaceat; qui corporis valetudinem anxiè tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt; denique qui fugaciſſimis hujus vitæ voluptatibus cruciatus merentur æternos? *Bo.* Ipſa ratio fateri cogit, pluſquam fatuos eſſe. *Be.* Atqui his fatuis cùm plena ſint omnia, vix invenias

1 Siquidem, hi qui pluris nomen faciunt quàm rem, plures numero ſint, & in majore auctoritate, quàm nos, proindeque facient citiùs ut nos in hominum numero non numeremur, quàm nos ut illi non numerentur.

2 Reſpicit ad Joh. x. ubi *qui non intrat per portam ad gregem, fur & latro* vocatur.

3 Dictum erat Auguſti, in eos qui plus deperdunt in ſpem lucri, quàm poſſint lucrari, etiamſi res bene cedant, attamen ad literam ſic poſtea fecit nepos Nero.

4 Stultiſſimus; in proverbio enim erat olim, *Corœbo ſtultior.* Corœbus hic autem non ille eſt, de quo in Virgilio, qui Caſſandræ Priami filiæ deperiatus fuerat: ſed ex Elide ille, de qua Euſtathius & Lucianus, qui phyſicæ & naturalis hiſtoriæ omnino rudis, itemque primorum fere arithmeticæ elementorum, undas maris tamen menſurare volebat.

nias qui ferre poſſit fatui vocabulum, cùm adeò non abhorreant à re. *Bo.* Sic eſt profectò. *Be.* Age, ſcis quàm ſint apud omnes inviſa vocabula mendacis ac furis. *Bo.* Sunt inviſiſſima, nec ſine cauſa. *Be.* Fateor. Sed cùm ſtuprare conjuges alienas ſit furto ſceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convitium illico ſtricturi gladium. *Bo.* Ita res habet apud complures. *Be.* Ita cùm multi ſcortis vinoque perditiſſimi ſint, & ſint libenter ac palam; tamen ad ganeonis nomen offenduntur. *Bo.* Hi nimirum rem ſibi gloriæ ducunt, cùm vocem rei debitam horreant. *Be.* Sed vix aliud nomen auribus noſtris videtur intolerabilius, quàm mendacis. *Bo.* Novi qui hoc convitium cæde ſint ulti. *Be.* Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiſerat ſe mutuum ad certum diem redditurum, falleret? *Bo.* Frequenter; etiam cùm id dejerâſſet, neque id ſemel, ſed iterum atque iterum. *Be.* Fortaſſe non erant ſolvendo [1]. *Bo.* Imò erant, ſed commodius eſſe ducebant non reddere creditum. *Be.* An hoc non eſt mentiri? *Bo.* Planiſſime. *Be.* Auderes iſtiuſmodi creditorem ſic compellare: *Cur mihi toties mentiris?* *Bo.* Non; niſi paratus eſſem ad pugnam. *Be.* An non ſimili modo quotidie verba dant latomi, fabri, aurifices, & veſtiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præſtantes, etiamſi magni referat tuâ? *Bo.* Mira impudentia! ſed adde his advocatos pollicentes operam. *Be.* Potes addere ſexcenta nomina: nemo tamen horum laturus ſit mendacis vocabulum. *Bo.* Hoc genere mendaciorum plena ſunt omnia. *Be.* Itidem furis nomen nemo tolerat, cùm à re non perinde omnes abhorreant. *Bo.* Expecto ut dicas clariùs. *Be.* Quid intereſt inter eum, qui rem tuam tollit è ſcrinio, & inter eum, qui depoſitum abjurat? *Bo.* Nihil, niſi quod ſceleratior eſt, qui ſpoliat etiam fidentem. *Be.* At quàm pauci ſunt, qui depoſitum reddunt; aut ſi reddunt, non dant integrum? *Bo.* Opinor eſſe perpaucos. *Be.* Nemo tamen iſtorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreat. *Bo.* Admodum. *Be.* Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in teſtamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium. *Bo.* Frequenter totum. *Be.* Furtum amant, vocabulum deteſtantur. *Bo.* Maximè. *Be.* Quid agant, qui res fiſci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc auctâ, nunc diminutâ nummorum æſtimatione, privatorum rem accîdunt, fortaſſe nobis non admodum liquet [2]: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas eſt. Qui ſumit mutuum, aut qui conflat æs alienum hoc animo, ut reddat, ſi liceat, nunquam; quantulum abeſt à fure? *Bo.* Cautior fortaſſe dici poteſt, melior nequaquam. *Be.* At horum cùm ingens ubique ſit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. *Bo.* Animum ſolus Deus novit: proinde apud homines

1 *Were not able to pay.*

2 Credam; nam maxime eorum intereſt, ut non liqueat.

homines *obærati* vocantur, non *fures*. *Be.* Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo ſint fures apud Deum? certè ſuus cuique notus eſt animus. Ad hæc, qui, cùm debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, poſteaquam decoxit in una civitate, deluſis creditoribus, fugit in aliam, hoſpites quærens quibus imponat, idque facit crebriùs; nónne ſatis declarat quo ſit animo? *Bo.* Satis ſuperque. Sed tamen iſti ſolent hoc fucare colere, quod faciunt. *Be.* Quonam? *Bo.* Multum multiſque debere, prædicant ſibi cum magnatibus, atque adeò regibus eſſe commune; eoque qui ſunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. *Be.* In quem uſum? *Bo.* Dictu mirum, quantum equiti licere velint. *Be.* Quo jure? quibus legibus? *Bo.* Haud aliis, quàm quibus præfecti maris vindicant ſibi quicquid ejectum eſt naufragio [1], etiamſi extet dominus: quibus alii ſuum eſſe volunt, quicquid apud furem aut prædonem deprehenderint. *Be.* Iſtiuſmodi leges poſſent ipſi fures condere. *Bo.* Et facerent, ſi queant tueri; & haberent quod excuſarent, ſi bellum indicant prius, quam furentur. *Be.* Quis hoc juris dedit equiti potius, quàm pediti? *Bo.* Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promptiores ſint ad ſpoliandum hoſtem. *Be.* Sic, opinor, Pyrrhus [2] exercebat ſuos ad bellum. *Bo.* Non, ſed Lacedæmonii [3]. *Be.* Abeant in malam crucem cum ſuo exercitio. Sed unde nomen [4] hoc tantæ prærogativæ? *Bo.* Quibuſdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adſciſcunt. *Be.* An licet adſciſcere cuilibet? *Bo.* Licet, ſi mores reſpondeant. *Be.* Qui? *Bo.* Si nihil bonæ rei gerat; ſi ſplendidè veſtiatur; ſi incedat annulatus; ſi gnaviter ſcortetur; ſi aleam ludat aſſiduè; ſi certet chartis [5]; ſi compotationibus ac voluptatibus ætatem abſumat; ſi nihil loquatur plebeium, ſed arces, pugnas, ac bella mera crepet, Thraſonica [6] omnia. Iſti ſibi permittunt bellum, cui velint, indicere; etiamſi pedem ubi ponant, non habeant. *Be.* Equites mihi narras equuleo [7] dignos. Atqui tales habet non paucos Sicambria [8].

CHARON.

1 Naufragium calamitoſum ſatis eſt in ſe videant qui hoc duriſſimo jure utuntur.

2 Hunc jam vidimus peritiſſimum ducem, at neſciam ſi ſic egerit.

3 Siquidem apud eos furari licitum erat, dummodo ita cautè res tranſigeretur, ut fur in furto non deprehenderetur; at ſi, loris cædebatur.

4 Equitis ſcil. quod magis nobilitatem ſonat apud alias gentes quàm apud nos.

5 *At cards.*

6 *Id eſt*, digna Thraſone ſtulto glorioſo, & vano (ut vidimus) milite: videant qui nullis aliis artibus ſuam nobis nobilitatem probent, at nos non ſinamus talibus pejus quàm fucatis mercedibus nobis imponi.

7 Sic loquitur quidem auctor, propter affinitatem in ſono vocis equulei cum equo (quo donabantur olim ab imperatoribus, qui creabantur equites) at maxime ſerius eſt.

8 Gueldria, Zutphen, & multa Weſtphaliæ pars: at non in ea regione ſolum tales equites aut nobiles invenias.

CHARON.

ARGUMENTUM.

Charon deteſtatur bellum inter Chriſtianos. Malus genius annunciat Charonti totum terrarum orbem incendi bellis. Oſſa dea Fama apud Homerum. Monachi & Jeſuitæ incendiarii.

CHARON, GENIUS, ALASTOR[1].

Ch. QUid ita properas geſtiens, Alaſtor? *Al.* Opportunè tu quidem, ô Charon. Ad te properabam, *Ch.* Quid novæ rei? *Al.* Nuncium fero, tibi Proſerpinæ [2] lætiſſimum futurum. *Ch.* Effer igitur quod fers, téque exonera. *Al.* Furiæ non minus gnaviter quàm feliciter geſſerunt ſuum negotium, nullam orbis partem non infecerunt malis Tartareis [3], diſſidiis, bellis, latrociniis, peſtilentiis, adeo ut planè jam calvæ emiſſis colubris ſint, & exhauſtæ venenis obambulent, quærentes quicquid uſquam eſt viperarum & aſpidum, quando tam glabræ ſunt quàm ovum, & pilum non habent in capite, neque quicquam in pectore ſucci efficacis [4]. Proinde tu fac cymbam ac remos appares. Mox enim ventura eſt tanta umbrarum multitudo, ut verear nè non ſufficias omnibus tranſmittendis. *Ch.* Iſta nos non fugerant. *Al.* Unde reſcieras? *Ch.* Oſſa [5] pertulerat ante biduum. *Al.* Ut illâ Deâ nihil eſt velocius [6]! Sed quid tu igitur hìc ceſſas relictâ cymbâ? *Ch.* Ita nimirum res ferebat [7]. Huc profectus ſum, ut mihi compararem validam aliquam triremem; nam mea cymba jam vetuſtate putris ac ſutilis, non ſuffecerit huic oneri, ſi vera ſunt quæ narravit Oſſa. Quanquam quid opus erut Oſsâ? Res ipſa compellit. Nam naufragium feci [8]. *Al.* Nimirum totus diſtillas; ſuſpicabar te reddire è balneo. *Ch.* Imò enatavi è Stygia palude. *Al.* Umbras ubi reliquiſti? *Ch.* Natant cum ranis [9]. *Al.* Sed quid narravit Oſſa? *Ch.* Tres orbis monarchas [10] capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Chriſtiani partem immunem eſſe à belli furiis; nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli conſortium. Omnes eſſe talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scotum; nec vero Turcam interim eſſe

1 Nomen eſt unius ex Plutonis equis, eſt *crucians*, aut *cruciatus*.

2 Reginæ inferorum, utpote uxori Plutonis.

3 Quoniam in Tartaro, quæ eſt pars inferorum damnatis deſtinata, ſubſequentia mala regnare ſupponuntur.

4 Ad creanda ſcil. diſſidia & mala, adeo exhauſtæ ſunt, per ea quæ jam crearunt.

5 Quæ eſt dea Fama apud Homerum.

6 *Fama volat*, eſt veluti proverbialis locutio.

7 *My buſineſs called me hither.*

8 Propter multitudinem ſcil. umbrarum, quas neceſſe erat tranſportare ſimul in tantis bellis.

9 Siquidem poetæ, Ariſtophanes præſertim, finxerunt innumeras eſſe in Stygia palude.

10 Carolum quintum ſcil. Franciſcum primum, & Henricum noſtrum octavum, quos jam plus ſemel vidimus.

eſſe in otio; moliri dira: peſtilentiam ubique ſævire, apud Hiſpanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam eſſe luem [1] ex opinionum varietate natam, quæ ſic vitiavit omnium animos, ut nulla uſquam ſit ſincera amicitia, ſed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes eſt, hinc quoque naſcituram olim magnificam hominum perniciem, ſi res à lingius & calamis ad manus pervenerit. *Al.* Hæc omnia veriſſimè narravit Oſſa. Nam ipſe plura vidi his oculis, aſſiduus comes & adjutor Furiarum, quæ nullo tempore magis declarârunt ſe ſuo dignas nomine. *Ch.* Atqui periculum eſt, nè quis dæmon [2] exoriatur, qui ſubitò adhortetur ad pacem; & ſunt mortalium animi mutabiles. Nam audio apud ſuperos [3] eſſe Polygraphum [4] quendam, qui calamo ſuo non definit inſectari bellum, & ad pacem cohortari. *Al.* Ille jam pridem ſurdis canit. Olim ſcripſit pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem extinctæ ſcripſit epitaphium [5]. Sunt alii contrà, qui non minus juvent rem noſtram, quàm ipſæ Furiæ. *Ch.* Quinam iſti? *Al.* Sunt animalia [6] quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis; hæc nunquam recedunt ab aulis principum: inſtillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem; in Evangelicis [7] illis concionibus clamitant bellum eſſe juſtum, ſanctum, ac pium. Quóque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur Deum ſtare pro Gallis, nec vinci poſſe qui Deum habeat protectorem. Apud Anglos & Hiſpanos, hoc bellum non à Cæſare geri, ſed à Deo; tantùm præbeant ſe viros fortes; victoriam eſſe certam. Quòd ſi quis interciderit, eum non perire; ſed rectâ ſubvolare in cœlum, ſicut erat, armatum [8]. *Ch.* Et habetur iſtis tanta fides? *Al.* Quid non poteſt ſimulata religio? Accedit huc juventus, rerum imperitia, gloriæ ſitis, ira, animus ad id, quo vocatur, naturâ propenſus. His facilè imponitur, nec difficile perpellitur plauſtrum ſuapte ſponte propendens ad ruinam. *Ch.* Ego iſtis animalibus lubens aliquid boni fecero. *Al.* Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. *Ch.* Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia eſt, ut ſcis, annona. *Al.* Imò ex perdicibus, capis, & phaſianis, ſi vis eſſe gratus convivator. *Ch.* Sed quæ res iſtos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? *Al.* Quia plus emolumenti capiunt è morientibus,

1 Diſcordiam in negotio religionis intelligit.

2 Tale nomen pacis patronis dare docet Charon, qui ex hominum pernicie facit lucrum.

3 Inter vivos.

4 Qui multa ſcripſit & ſcribit; atque hic ipſe Eraſmus eſt, pacis in omnibus maximè ſtudioſus, ſed cui res non ſucceſſit, ut ſperabat.

5 Parvuli tractatus ſunt, quos ſcripſit Eraſmus noſter.

6 Monachi ſunt, iis enim ſolis ſequentia apprimè conveniunt.

7 Ironicum epitheton.

8 Dialectus eſt & aſſertio ſtudii partium, apud omnes ſuperſtitioſos, Pontificios monachales præſertim.

bus, quàm ex vivis. Sunt teſtamenta, parentalia, bullæ, multaque alia non aſpernanda lucra. Denique malunt in caſtris verſari, quàm in ſuis alveariBus. Bellum multos gignit epiſcopos, qui in pace nè teruncii quidem fiebant. *Ch.* Sapiunt. *Al.* Sed quid opus eſt triremi? *Ch.* Nihil, ſi velim in media palude rurſus naufragium facere. *Al.* Ob multitudinem? *Ch.* Scilicet. *Al.* Atqui umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? *Ch.* Sint tipulæ, tamen tipularum tanta vis eſſe poteſt, ut onerent cymbam. Tum ſcis & cymbam umbratilem eſſe. *Al.* At ego memini videre me, cùm eſſet ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum ſentiebas. *Ch.* Fateor tales eſſe animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore phthiſi aut hecticâ tenuato. Cæterum quæ ſubito revelluntur è craſſo corpore, multum corporeæ molis ſecum ferunt. Tales autem mittit apoplexia, ſynanche, peſtilentia, ſed præcipuè bellum [1]. *Al.* Non opinor Gallos aut Hiſpanos adferre multum ponderis. *Ch.* Multo minus quàm cæteri [2]: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Cæterum è Britannis, è Germanis bellè paſtis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus ſim, decem duntaxat vehens, & niſi jacturam feciſſem [3], perieram unâ cum cymba, vectoribus, & naulo. *Al.* Ingens diſcrimen! *Ch.* Quid interea cenſes fieri, cùm accedunt craſſi ſatrapæ, Thraſones, & polymachæroplacidæ [4]? *Al.* Ex his qui pereunt in juſto bello, nullos arbitror ad te venire. Nam aiunt eos rectà ſubvolare in cœlum. *Ch.* Quo ſubvolent, neſcio; unum illud ſcio, quoties bellum eſt, tot ad me veniunt ſaucii lacerique, ut demirer ullum ſupereſſe apud ſuperos. Nec ſolum veniunt onuſtæ crapulâ & abdomine, verùm etiam bullis, & ſacerdotiis, aliiſque rebus plurimis. *Al.* At iſta non deferunt ſecum, ſed nudæ veniunt ad te. *Ch.* Verum; ſed quæ recentes veniunt, ſomnia talium rerum ſecum adferunt. *Al.* Itáne gravant ſomnia? *Ch.* Gravant cymbam meam; quid dixi, gravant? jam demerſerunt Poſtremo tot obolos [5] putas nihil habere ſarcinæ? *Al.* Equidem arbitror, ſi ferant æreos. *Ch.* Proinde certum eſt mihi, proſpicere de navi, quæ ſufficiat oneri. *Al.* O te felicem! *Ch.* Quid ita? *Al.* Quia propediem diteſces. *Ch.* Ob multitudinem umbrarum? *Al.* Næ. *Ch.* Si quidem ſuas opes ſecum adferant. Nunc qui in cymba deplorant ſe apud ſuperos reliquiſſe regna, præſulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque

1 Recte, nam facit ad theſim.

2 Siquidem vulgò macriores Germanis, imò vel Anglis.

3 *Id eſt*, conjeciſſem quaſdam in Stygiam paludem.

4 Qui multum gladiis, *i. e.* bello, *delectantur*. Non credam enim hîc reſpici ad illud, quod *machæra* ſignificat ſæpe pugionem, ſiquidem hoc nihil ad rem.

5 Obolum enim unaquæque umbra ei ſolvere ſupponitur apud poëtas pro naulo.

Itaque quod jam annis ter mille mihi corraſum eſt, id totum eſt effundendum in unam triremem. *Al.* Sumptum faciat oportet, qui quærit lucrum. *Ch.* Atqui mortales, ut audio, feliciùs negotiantur, qui, favente Mercurio, diteſcunt intra triennium. *Al.* Sed iidem decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, ſed certius. *Ch.* Neſcio quàm certum: ſi quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, fors hæc tota mihi perierit. *Al.* Iſta quidem de re jubeo ut, me ſponſore, in utramque aurem dormias [1]. Intra decennium totum nihil eſt quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex ſedulò quidem hortatur [2] ad concordiam, ſed *laterem* [3] *lavat*. Murmurant & civitates tædio malorum: conferunt ſuſurros, populi neſcio [4] qui, dictitantes iniquum, ut ob privatas iras, aut ambitionem duorum triumve, res humanæ ſurſum deorſum miſceantur; ſed vincent, mihi crede, quamlibet recta conſilia, Furiæ. Cæterum, quid opus erat hac gratiâ petere ſuperos? An apud nos non ſunt fabri? Certè Vulcanum [5] habemus. *Ch.* Pulchrè, ſi quæram navim æream. *Al.* Minimo accerſetur aliquis [6]. *Ch.* Ita eſt, ſed deficit nos materia [7]. *Al.* Quid audio? nihil illic ſylvarum? *Ch.* Etiam nemora, quæ fuerant in campis Elyſiis, abſumpta ſunt. *Al.* In quem tandem uſum? *Ch.* Exurendis hæreticorum umbris [8], adeò ut nuper coacti ſimus è terræ viſceribus carbones effodere. *Al.* Quid? an iſtæ umbræ non poſſunt minore ſumptu puniri? *Ch.* Sic viſum eſt Rhadamantho [9]. *Al.* Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur? *Ch.* Meæ partes ſunt tenere clavum; remigent umbræ, ſi velint trajicere. *Al.* At ſunt quæ non didicerunt remum agere. *Ch.* Apud me nullus eſt eximius [10], remigant & monarchæ, remigant & cardinales ſuam quiſque vicem, non minus quàm plebeii tenues, ſive didicerint, ſive non didicerint. *Al.* Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem, ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuncium. Sed heus, heus, Charon: *Ch.* Quid eſt? *Al.* Fac matures reditum, nè te mox obruat turba. *Ch.* Imò jam pluſquam ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen, quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

SYNODUS

1 *You may be intirely eaſy on that ſcore.*

2 Credam; at ſi dixiſſet, *ſedulò rei incumbit*; dubitarem, nihil enim vulgatius apud Papas, quàm publice hortari ad id, quod ſuccedere nolint, faciantque ſecretis machinis, ut non ſuccedat.

3 Proverbium, cùm quis nihil in labore proficit. *He laboureth in vain.*

4 Bene, ſiquidem qui ſic cogitant, non publice loquuntur.

5 Qui deorum faber apud poëtas.

6 Supple, *quia lignis fabricet.*

7 Lignum.

8 Salſius rideas perſequutores pontificios, ſi poſſis.

9 Qui à poëtis factus eſt Inferorum judex.

10 Supra alios ſcil. ſiquidem omnes tunc æquales.

SYNODUS GRAMMATICORUM[1].

ARGUMENTUM.

Ridetur hîc Carthuſianus quidam Græculus, ſuo quidam judicio doctiſſimus, qui libro ſuo Græcum indiderat titulum. Anticomaritas dicens quos appellare poterat Antimarianos, vel Antidicomarianos. Synodus Grammaticorum de hoc verbo diſputat; varia hujus etymologia fingitur. Tandem ejus vocabuli auctorem Archimoritam meritò cenſet appellandum.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS, EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

Al. ESTne quiſquam in hoc numero, qui didicit arithmeticen? *Be.* Cui tandem rei? *Al.* Qui certum doceat, quot convenerimus grammatici. *Be* Iſthuc quidem citra calculos, vel digiti noſtri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphylum in annulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam tranſeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, ſeptem ſumus[2]. Sed quorſum attinet iſthuc ſcire? *Al.* Quoniam audio ſeptenarium reddere legitimum concilium[3]. *Be.* Quod concilium mihi narras? *Al.* Eſt res ſeria, quæ me diu multumque torſit; neque me tantùm, verùm multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus ſynodi auctoritate ſemel finiatur quæſtio. *Ca.* Eximium quiddam ſit oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perſpicaciſſimum diu multumque torſerit. Quare cupimus & ipſi nôſſe quid iſthuc ſit rei. Nam unus omnium nomine reſpondeo. *Al.* Ergo hîc eſtote

1 Primario ridere vult auctor (ut patet ex tractatu, De colloquiorum utilitate) Carthuſianum quendam, qui in Græcas literas debacchatus, indiderat tamen Græcum titulum libro, & Anticomaritas dixerat quos Antimarianos, vel Antidicomarianos appellare debuiſſet, *i. e.* adverſarios Mariæ, ſeu *Oppoſers of the Virgin's honour and worſhip*. At quare hîc *Grammatici* & *Synodus*? Paucis dicam, pro mea divinatione. *Grammatici* ergo; ut rideat Grammaticos multos, qui de futilibus plerumque, ut hîc, diſputant, non conſentiunt inter ſe de multis, & cùm ventum eſt ad etymologiam, ut hîc, quorundam nominum, toto cœlo diverſas dant quaſdamque ita remotas, heterogeneaſque, ut mirum omninò ſit, eas cuiquam veniſſe in mentem. At vox *Synodus*, theologicis negotiis unicè fere deſtinata, hîc adhibita eſt forſan, ut præſtringat conciliorum plurima, ubi ſæpe quot capita, tot ſenſus, ut hîc; ubi ſæpe de æquè fere futilibus acriter diſputatum eſt, & in quibus ſæpæ heterogenea & à vero Chriſtianiſmo aliena plurima ſancita ſunt.

2 Satis ergo futiliter inceptum, ut dignum talibus grammaticis.

3 At quare iſthuc, Eraſme, niſi velis plurima conciliorum ridere? & unde hauſiſti ſeptem præciſe facere legitimum concilium? At ipſe hallucinor forſan? etenim quare non? ſeptem enim numerorum perfectiſſimus, utpote ex duobus ternariis & unitate: ſeptem ſunt candelabra in Apocalypſi, ſeptem ibi memorati epiſcopi, ſeptem diebus perfecit Deus univerſa, ſeptem dies ſunt in hebdomade, ſeptem ſunt tandem in cœlo planetæ: quare ergo homines numero ſeptem non abſolute decernent, quod toti Chriſtiano populo credendum agendumve ſit?

eſtote omnes, aures ſimul adhibentes & animos. Plus vident oculi quàm oculus. Eſtne quiſquam veſtrûm, qui nobis explanare poſſit, quid ſignificet hæc vox *Anticomarita* [1]? *Be.* Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam priſci natatilem appellabant, caule contorto nodoſoque, mirè fatuæ, tetri odoris ſi contingas; poſſet cum anagyri contendere. *Ca.* Natatilem narras betam, imò cacatilem [2] beſtiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? *Be.* Imò hoc dilucidè docet *Mammetrectus* [3] vulgo corruptè dictus, cùm vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quaſi dicas, aviæ alumnum [4]. *Al.* Quid iſthuc eſt tituli? *Be.* Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod *mammæ*, hoc eſt, aviæ, ſoleant indulgentiùs habere nepotes, quàm matres liberos ſuos. *Al.* Planè delicioſum opus mihi narras. Nuper enim, cùm in hunc codicem incidiſſem, minimum abfuit, quin riſu diſſilierim. *Ca.* Ubi tu nactus es eum codicem, qui rariſſimus inventu eſt? *Be.* Abbas divi Bavonis [5], nomine Livinus, à prandio Brugis [6] duxit me in bibliothecam ſuam peculiarem, quam homo ſenex, cupiens aliquod ſui monumentum poſteris relinquere, non mediocri ſumptu parabat. Nullus erat liber, qui non eſſet manu deſcriptus, idque in membranis; nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris byſſo auroque tectus. Quin & ipſa codicum ſpatioſa moles neſcio quid majeſtatis præ ſe ferebat. *Al.* Quinam erant? *Be.* Oh præclari omnes, Catholicon [7], Brachylogus, Ovidius per allegorias expoſitus, aliique innumeri; inter quos & lepidiſſimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. *Al.* Cur vocant Natatilem? *Be.* Referam quod legi: penes auctorem fidei periculum eſto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribuſque, nec uſquam feliciùs provenit, quàm in cœno aut ſterquilinio; honos ſit auribus. *Al.* Itàne graviter olet? *Be.* Sic, ut nec oletum ullum pejus oleat. *Al.* Eſtne iſtius oleris ullus uſus? *Be.* Imò in deliciis eſt. *Al.* Fortaſſe porcis, aut aſinis, aut bubus Cypriis [8]. *Be.* Imò hominibus, & quidem delica-

1 De hac voce pluſquam barbara dicetur infra ſatis.

2 Vox non Latina, at facile intelligitur, quod auctori notum ſatis, totumque dignum eloquentiâ hominis purè grammatici.

3 Liber eſt futilis & puerilis, cujus auctor ignotus, nunquamque, credo, editus eſt in lucem.

4 Stultum ergo; aviæ enim per nimiam indulgentiam pueris maxima damna afferunt, efficiuntque ſæpius, ut ſtulti fiant.

5 Qui patronus Gandavi audit, ex eo quod nobilis & dives ibi abbatiam vel monaſterium, quod vocatur quoque ſancti Petri, fundârit, ejuſque Abbas mortuus eſt anno 630.

6 Alia eſt urbs Flandriæ, non minus fere nota, quàm Candavum ipſum.

7 Hunc librum, & ſubſequentes duos, ejuſdem eſſe farinæ, credo, cum *Mammetrecto*.

8 Quoniam ſtercore paſci dicebantur, hinc proverbialis fere locutio de cibo viliſſimo, *Cyprio bovi merenda*.

tis. Pelinorum gens eſt [1], apud quam convivia viciſſim in longam ducuntur periodum: extremam compotationem vocant ſuâ linguâ *Reſumptam* [2], quaſi nos dicamus bellaria aut tragemata. *Al.* Quam bella bellaria! *Be.* Ejus compotationis hæc lex eſt, ut liberum ſit convivatori quicquid volet apponere: nefas autem ſit convivis quicquam rejicere, ſed omnia boni conſulere. *Al.* Quid ſi apponeret cicutam, aut cramben recoctam? *Be.* Quicquid apponitur devorandum ibi eſt tacitè. Domi tamen licet quod ederint removere. Nam hîc fere ponunt natatilem Betam, ſive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris, res eadem eſt. Admiſcent aliquid querni corticis, & allii plurimum. Ita moretum abſolvunt. *Al.* Quis perſuaſit legem tam barbaram? *Be.* Conſuetudo, quovis tyranno potentior. *Al.* Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. *Be.* Dixi meam vicem, nulli præjudicans, ſi quis quid habet rectius. *Ca.* At ego comperi priſcis fuiſſe piſcem, quem vocârunt Anticomaritam. *Be.* Dic auctorem. *Ca.* Codicem exhibere poſſum; nomen auctoris non poſſum dicere. Scriptus eſt Gallicè, ſed formulis Hebraicis [3]. *Be.* Quam ſpeciem habet piſcis Anticomarita? *Ca.* Cætera nigris ſquamis eſt, ſolus venter albet. *Be.* Palliatum quempiam Cynicum [4], opinor, nobis ex piſce facies. Qui ſapor? *Ca.* Nihil inſuavius. Quin peſtilens eſt. Naſcitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limoſus: ſolo guſtu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens eſt in regione quam Celtithracen [5] appellant. Nam illic in deliciis eſt, quod guſtâſſe carnes deteſtabilius ſit homicidio. *Al.* Infelix regio cum ſuo Anticomarita. *Ca.* Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim meâ ſententiâ. *Di.* Quid opus eſt hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis ſchedis petere, cùm ipſa dictionis etymologia præ ſe ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum eſt quod ſcribæ *quo* veterunt in *co*, cùm ſint literæ cognatæ, *c*, *q* & *k*. *Eu.* Erat aliquid quod dixit Diphylus, ſi conſtaret dictionem eſſe Latinam. Mihi videtur eſſe Græca, è tribus conflata, ex ἀντὶ, quod eſt *contra*, & χωρη, quod

1 *Id eſt*, homines quibus hæc beta natatilis placet, ſunt *gens Pelinorum*: bene; etenim æquè facile eſt declarare, quænam illa gens ſit, quàm, quid ſit *natatilis beta*, vel *Anticomarita*.

2 Iſthac voce uti decet hoc ſenſu gentem Pelinorum.

3 *In the Hebrew characters.* Digna res deſcriptione piſcis Anticomaritæ.

4 Cynicæ philoſophiæ fundator fuit Diogenes, pallio nigro vel ſaltem ad nigrum colorem accedente utebatur, & ſectatores deinde; at non multum veſtium habebant, credo, præterea.

5 Quid Celtæ, quid Thraces, notum nobis ſatis: hi prope Pontum Euxinum, illi in Gallia, ſed quod Celtæ ſedes poſuerint in Thracia, vel Thraces apud Celtas, ſicque facta ſit veluti Celtithrace, vel Celtithracia, non recorder vel audiviſſe; fictio cum ignoto piſce quadrat.

quod ſonat *pagum*, & ὀαρίζειν, quod eſt *muliebriter garrire*: hinc per ſynalœphen eliſa *o*, dictus eſt Anticomarita, qui ruſticanâ garrulitate cunctis obſtrepit. *Fu.* Sedulò quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet ſyllabas. Nam ἄν ſonat ἄνυς· τι, τίλλων· κω, κωδια· μα, μάλα· ἐν, ἐυπαρὰ [perperam enim ſcribitur per ι] τα, ταλας· Ex his conficitur *amens, ac miſer, vellens pilos putrium tergorum*. *Al.* Tali opificio c bus congruit beta natalis, de qua modo dixit Bertulphus. *Be.* Nimirum anticomarita anticomaritæ *Ga.* Sedulò quidem dixiſtis omnes; at mihi videtur uxor viro malè morigera dici anticomarita per ſyncopen, antidicomarita, quod ſemper adverſetur marito. *Al.* Si recipimus tales tropos, facilè ex *foria* fient *fora*, & *cuniculus* fiet *cuculus*. *Be.* Atqui Albinus, qui conſul eſt in hoc ſenatu, nondum dixit quid ipſe cenſeat. *Al.* Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hoſpite meo nuper didici, homine linguaciſſimo. Sæpius variabat in loquendo ſermonem, quàm luſcinia cantionem. Is aſſeverabat vocem eſſe Chaldaicam, è tribus compoſitam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* ſonat perverſum ac cerebroſum: *comar*, petram: *ita*, ſutoriam. *Be.* Quis unquam petræ tribuit cerebrum? *Al.* Nihil abſurdi, ſi modo mutes genus [1]. *Ga.* Prorſus in hac ſynodo evenit, quod vulgò dici ſolet, *Quot homines tot ſententiæ*. Quid igitur actum eſt? ſententiæ numerari poſſunt, dividi non poſſunt, ut pars major vincat minorem. *Al.* Vincat igitur melior deteriorem. *Ga.* Atqui ad hoc ipſum opus eſſet alia ſynodo [2]. Nam *ſua cuique ſponſa videtur pulcherrima* [3]. *Al.* Iſthuc ſi verum eſſet, minus haberemus adulteriorum; ſed habeo conſilium expeditum. Fabis [4] ſortiamur, ex hoc numero cui jus ſit, ut ex omnibus ſuffragiis probet quod volet. *Ca.* At *iſthæc in te cudetur faba* [5]. Num vera dixi? *Al.* Mihi prima & poſtrema magis arridet. *Ca.* Aſſentimur omnes, ut unus pro omnibus reſpondeam. *Al.* Age, ſit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non eſt [6]. *Ca.* Maximè.

1 *Id eſt*, dicas *Petrum*, non *Petram*.

2 Crediſne, joculator, ſic ſe res habere de ſynodis grammaticorum ſolummodo?

3 Vidimus jam *ſuum cuique pulchrum*, hoc idem eſt.

4 Veluti ſi quis diceret nunc apud nos, *Let us draw cuts*, &c. Hinc quod olim plurima calculorum & deinde fabarum ſortibus decernerentur, hinc *Rex fabæ* adhuc apud omnes fere Europæanas nationes, quod propriè ſors, eſt non incongrua ergo in negotio præſenti propoſitio.

5 *Id eſt*, hæc res in tuum incommodum vertet, hinc forſan, quod olim, cùm coquus male coctas & duriores fabas heri menſæ appoſuiſſet, impatiens herus eas ſupra coqui caput contundi juberet, quo malè habebat coquus; vel hinc potius, quod ſi fabas contundas in area, ut vulgo fit, non marcerentur fabæ, ſed in arenam ipſam penetrent; porro locutio ex Terentio eſt, Eunuch. ii. 3. 89.

6 Bene, nam cum tale concilium res ejuſmodi determinârit, quis eas rurſus in quæſtionem revocet?

Al. Si quis diſſentiat, quid erit pœna? *Ca.* Majuſculis [1] ſcribetur *hæreticus in Grammatica* [2]. *Al.* Adjiciam, bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro [3] acceptum amicis communicabo. *Be.* Quid iſthuc? *Al.* Si natatilem betam, gallam è quercu, & ſutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aſperſis corpori [4] ſex unciis miſcueris in malagma, præſentaneum eſſe remedium adverſus caninam ſcabiem, & porcorum pruriginem. *Be.* Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium faceſſis; in quo tandem auctore legitur iſthuc vocabulum? *Al.* Dicam, ſed in aurem, & uni. *Be.* Accipiam, ſed hac lege, ut ego viciſſim unus uni in aurem dicam. *Al.* At repetita henas [5] tandem fit chilias. *Be.* Verum dicis, ubi ſemel ex henade reddideris dyadem [6], jam non eſt tibi in manu ſiſtere fluxum dyadis. *Al.* Quod pauci nôrunt, celari poteſt; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. *Be.* Probè; qui tres ſimul haberet uxores, multas habere diceretur: ſed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multoſne an paucos habere diceretur? *Al.* Sophiſta, admove aurem. *Be.* Quid ego audio? Iſthuc non minus abſurdum eſt, quàm ſi Græci civitatem, cui expugnandæ tot claſſes ducebant, ſuo nomine non poſſent nominare, pro Troja dicentes Sutrium [7]. *Al.* Atqui hic Rabinus [8] eſt nuper cœlo delapſus, qui niſi præſens numen ſuccurriſſet rebus humanis, jam dudum quæreremus ubinam eſſent homines, ubi pietas, ubi philoſophia, ubi literæ. *Be.* Næ iſte inter Moriæ proceres primas [9] meretur, dignus qui poſthac vocetur Archimorita [10], cum ſuis Anticomaritis.

ΑΓΑΜΟΣ ΓΑΜΟΣ, ſive *Conjugium impar.*

ARGUMENTUM.

Ἀγαμος γάμος, ſive Conjugium impar, vulgi ſtultitiam ponit ob oculos, qui in ſponſalibus ſupputant dotis magnitudinem, nec ad rationem vocant ſponſi ſcabiem, leprâ deteriorem. Viri deformis deſcriptio. Crudelitas parentum in elocando filias pluſquam Mezentiana, de quo Virgilius Æneid. x. Vitia deſcribit peſſimi mariti. Homini huc non eſt nubere, ſed cadaveri. In gignendis canibus, vitulis, aut equis, curatur ut fortes coeant fortibus, generoſi generoſis; nec morbidum ſano admittunt. Damnum ex ineptis & infaſtis his nuptiis reſpublica capit ingentiſſimum.

PETRONIUS, GABRIEL.

Pe. UNde nobis Gabriel tam tetricâ fronte? Num ex antro Trophonii [11]? *Ga.* Imò à nuptiis. *Pe.* Nunquam vidi vultum minus

1 Subaudi, *literis.*

2 Iſthuc in deriſionem eorum qui liberaliſſimi ſunt in dando aliis hæretici nomen.

3 Bene; Europæanus enim medicus quantumvis empyricus ſubſequens remedium vix excogitabit.

4 Stercoris; vox Græca eſt.

5 Unitas; Græca vox rurſus.

6 *A couple.*

7 Quæ urbs fuit Hetruriæ, &c.

8 Doctor; qui Carthuſianus ille eſt, qui ſcripſerat *Anticomaritas.*

9 Supple *partes.*

10 Stultorum princeps, *maſter-fool.*

11 Antrum vidimus pag. 355. num. 1. adde quud ſcalis ad id deſcendebatur, & Lemuribus placentarum oblatio perficeretur.

minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos poſtea ſex dies ſolent hilariores amœnioreſque videri, ſenes etiam rejuveneſcere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte. *Ga.* Imò juvenis generoſi cum puella ſedecim annos nata, in qua nihil deſideres, ſive formam ſpectes, ſive mores, ſive genus, ſive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. *Pe.* Hui! tam teneram puellam tam vetulo? *Ga.* Reges non ſeneſcunt. *Pe.* Unde igitur iſthac triſtitia? Fortaſſe ſponſo invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. *Ga.* Phy! nihil minus. *Pe.* Num tale quid accidit, quale memorant de convivio Lapitharum [1]? *Ga.* Nequaquam. *Pe.* Quid? an defuit Bacchi liquor? *Ga.* Imò ſupererat. *Pe.* Non aderant tibicines? *Ga.* Et fidicines, & lyricines, & tubicines, & utricines [2]. *Pe.* Quid igitur? Non aderat Hymenæus [3]? *Ga.* Fruſtra tot vocibus [4] ciebatur. *Pe.* Nec Charites? *Ga.* Ne muſca [5] quidem Charis. Nec pronuba Juno, nec aurea [6] Venus, nec Jupiter Gamelius [7]. *Pe.* Næ tu mihi nuptias loqueris prorſus inauſpicatas & ἀθέους [8], ſeu potius ἄγαμον γάμον. *Ga.* Magis dicas, ſi vidiſſes. *Pe.* Non igitur ſaltatum eſt? *Ga.* Imò miſerè claudicatum. *Pe.* Nullum ergo numen proſperius iſtas hilarabat nuptias? *Ga.* Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur Pſora [9]. *Pe.* Pruriginoſas, opinor, nuptias dicis. *Ga.* Imò rubiginoſas & purulentas. *Pe.* Sed quid eſt, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lachrymas etiam excutit? *Ga.* Hæc res, Petroni, vel ſilici poſſit extundere lachrymas. *Pe.* Credo, ſi, ſilex vidiſſet. Sed obſecro te, quidnam eſt hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius ſuſpendito. *Ga.* Nôſti Lampridium Eubulum? *Pe.* Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. *Ga.* Quid, ejus filiam Iphigeniam? *Pe.* Florem hujus ætatis nominâſti. *Ga.* Sic eſt. At ſcis cui nupſerit? *Pe.* Sciam, ſi dixeris. *Ga.* Nupſit Pompilio Blenno [10]. *Pe.* Eine Thraſoni, qui neminem non ſolet occidere ſuis glorioſis fabulis? *Ga.* Huic ipſi. *Pe.* At is jam olim celebris eſt in hac urbe, duabus potiſſimum rebus, mendaciis, ac ſcabie, quæ nondum ſuum habet nomen, quum ipſa tam multorum [11]

1 Qui cùm adeſſent Pirithoi nuptiis, vino temulenti in certamen cum Centauris incidere, eoſque profligârunt.

2 *Players upon or with the bag-pipe.*

3 Qui nuptiarum deus.

4 Quoniam antiqui in nuptiis perſæpe clamabant *io Hymen, io Hymenæe.*

5 Vidimus plus ſemel locutionem Plautianam, *Ne muſca quidem fœmina.*

6 Epitheton propter ejus pulchritudinem.

7 *Id eſt*, curans nuptias; ſic antiqui epitheta dabant diis, pro officiis quæ illis tribuebant, &c.

8 Sine Deo, ſine Diis.

9 Scabies, pruritus, faſtidium.

10 Nomen eſt hominis, qui apud antiquos addit, ignavus, fatuus, imo & mucoſus; omnia uno verbo ficta ſunt nomina, apprimè characteribus perſonarum congruentia.

11 Videmus enim eam vocari, Neapolitanam, Hiſpanicam, imò & apud nos Gallicam, &c.

habeat nomina. *Ga.* Superbiſſima ſcabies eſt, quæ nec lepræ, nec elephantiaſi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, ſi res veniat in certamen. *Pe.* Ita prædicant medicorum filii. *Ga.* Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quanquam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori? Mi Petroni, dixiſſes deam quampiam eſſe. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille ſponſus, trunco naſo, alteram trahens tibiam, ſed minus feliciter quàm ſolent Suitſeri [1]; manibus ſcabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; ſanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alii digitos habent annulatos, ille etiam in femore geſtat annulos. *Pe.* Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? *Ga.* Neſcio, niſi quod hodie pleriſque videtur adempta mens. *Pe.* Fortaſſe prædives eſt. *Ga.* Eſt affatim, ſed ære alieno. *Pe.* Si puella veneno ſuſtuliſſet ambos avos & avias, quod gravius ſupplicium de illa ſumi poterat? *Ga.* Si minxiſſet [2] in patrios cineres, ſatis pœnarum datura fuerat, tali monſtro vel oſculum dare coacta. *Pe.* Accedo [3]. *Ga.* Mihi ſanè factum hoc crudelius eſſe videtur, quàm ſi illam nudam objeciſſent urſis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ peperciſſent tam inſigni formæ, aut ſubita mors finiſſet cruciatum. *Pe.* Vera prædicas. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum: *Qui mortua*, ut inquit Maro [4], *jungebat corpora vivis, Componens manibuſque manus, atque oribus ora.* Quanquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver eſt, cui non jungi malis, quàm tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipſum quod ſpirat, merum eſt venenum; quod loquitur, peſtis eſt; quod contingit, mors eſt. *Ga.* Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura ſint illa ſuavia, illi complexus, illi nocturni luſus, ac blanditiæ? *Pe.* Theologos nonnunquam audivi loquentes de impari conjugio. Iſthuc domum optimo jure dici poteſt impar conjugium, quaſi gemmam inſeras plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conſpectum tantùm non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? *Ga.* Habet puella quod excuſat [5], auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis ſimplicitatem. Ego parentum veſaniam ſatis mirari non poſſum. Quis enim filiam habet tam infelici formâ, quam collocare velit homini leproſo? *Pe.* Nullus, opinor, modo vel unciolam habeat ſanæ mentis. Mihi ſi luſca eſſet, eademque clauda, nec minus

1 *The Swiſſers*, populi apud quos fere vivebat auctor, & qui nobis noti ſatis, itemque aliquantulum de hac re tantum merentur obſervationem.

2 Minimè reverenda quidem actio, ſed pietas in patres officium ita neceſſarium æſtimabatur ab antiquis, ut veluti proverbio diceretur de homine flagitioſiſſimo, *Minxit in patrios cineres.*

3 Aſſentior.

4 Æneid. viii. 486.

5 Supple *ſe.*

minus deformis, quàm fuit Therſites [1] Homericus, poſtremò indotata, recuſarem iſtiuſmodi generum. *Ga.* At hæc lues eſt omni leprâ tum tetrior, tum nocentior. Nam citiùs ſerpit, & ſubinde recurrit, ac frequenter occîdit; cùm nonnunquam lepra ſinat hominem ad extremam uſque ſenectutem vivere. *Pe.* Fortaſſe latebat parentes ſponſi morbus *Ga.* Imò pulchrè noverant. *Pe.* Si tam male volebant filiæ, quin potius inſutam [2] culeo projecerunt in Scaldam [3]? *Ga.* Profectò levior fuiſſet inſania. *Pe.* Quæ dos commendabat illis ſponſum? præcellit arte quapiam? *Ga.* Permultis: ſtrenuus eſt aleator, potator invictus, ſcortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non ſegnis, decoctor eximius, commeſſator perditus. Quid multis? cùm ſcholæ non profiteantur niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus quàm decem illiberales. *Pe.* Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendârit parentibus. *Ga.* Nihil aliud quàm glorioſum equitis nomen. *Pe.* Qualis eques, cui per ſcabiem vix in ſella ſedere licet? Sed fortaſſe habet luculentas poſſeſſiones. *Ga.* Habuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſupereſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam, eamque tam bellè inſtructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & feuda, aliaque magnifica nomina; nuſquam non affingit ſua inſignia. *Pe.* Clypeus quod habet ſymbolum? *Ga.* Tres elephantos aureos in ſpatio phœniceo [4]. *Pe.* Scilicet elephas elephanti [5] congruit. Oportet autem hominem eſſe ſanguinarium. *Ga.* Imò vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; ſic tibi ſanguinolentus eſt. *Pe.* Ad hauriendum igitur utilis eſt illi proboſcis. *Ga* Maximè. *Pe.* Itaque inſignia declarant magnum ac ſtolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color ſanguinis eſt, ſed meri: & aureus elephas indicat, quicquid auri nactus eſt, vino abſumi. *Ga.* Sic eſt. *Pe.* Quid igitur dotis [6] hic Thraſo conferet ad ſponſam? *Ga.* Quid? maximam. *Pe.* Quî maximam decoctor? *Ga.* Sine me loqui; maximam [7], inquam, peſſimamque ſcabiem. *Pe.* Emoriar: ni malim filiam meum equo nuptam, quàm tali equiti. *Ga.* At ego vel monacho [8] nuptam malim. Imò hoc non eſt homini nubere, ſed hominis cadaveri. Hoc ſpectaculum ſi vidiſſes, dic mihi, tenuiſſeſne lachrymas? *Pe.* Quî potuiſſem, qui vix iſta ſine lachrymis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obſurduiſſe, ut filiam unicam, puellam tali

1 Jam vidimus plus ſemel.

2 Quoniam ſic tractabantur apud Romanos parricidæ.

3 Fluvius eſt Belgii, *the Scheld*, vel *L'Eſcaut*.

4 *In a field gules.*

5 Vocat ſic hominem elephantem, quoniam jam dixerat eum laborare elephantiaſi morbo, qui quoad ſonum ſaltem cum elephante relationem habet.

6 *Jointure.*

7 Sic enim eam vocamus & nos aliquando, ſcil. *the great pox*; Galli ſæpius, *La groſſe verole.*

8 Nec plurimi monachi recuſent.

formâ, tali indole, tam amabilibus moribus tali monſtro in ſervitutem traderent, propter mendacem clypeum? *Ga.* Atqui facimus hoc, quo nihil invenias, nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus eſt; cùm expediat eos, qui reipublicæ tractandæ naſcuntur, eſſe quàm proſperrimâ valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certè hic morbus quicquid eſt homini cerebri ſolet exhaurire. Ita fit ut reipublicæ præſideant, qui nec animo benè valeant, nec corpore. *Pe.* Non ſolum integræ mentis ac proſperâ valetudine convenit eſſe, qui reipublicæ gubernaculis aſſident, verùm etiam formâ dignitatéque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio ſint ſapientia & integritas; tamen nonnihil refert, quâ ſpecie corporis ſit, qui cæteris imperat. Nam ſi ſævus eſt, multum invidiæ addit corporis deformitas; ſin probus & pius, *Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus* [1]. *Ga.* Rectè. *Pe.* Nónne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges poſt peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt comitialem? *Ga.* Meritò ſanè. *Pe.* Quæ igitur dementia eſt, ultro filium pluſquam leproſo tradere? *Ga.* Pluſquam dementia eſt. Si ſatrapes paret tollere catulos, quæſo num ad generoſam fœminam admittet ſcabioſum & ignavum canem? *Pe.* Imò magnâ curâ diſpiceret ut undiquaque generoſum adjungeret, nè naſcantur hybridæ. *Ga.* Et ſi dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? *Pe.* Non in commune quidem ſtabulum reciperet morbidum, ne qua ſerpat malum ad alios. *Ga.* Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde naſcantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum ſucceſſuri, verùm etiam rempublicam moderaturi? *Pe.* Nec ruſticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum ſcrophæ; cùm taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. *Ga.* Vide quam perverſa ſint hominum judicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ oſculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. *Pe.* Acerrimo. *Ga.* Et ipſi volentes, ſcientes, prudentes, id quo nihil habent charius, dedunt abominando portento, & privatim impii in ſuam gentem [2], & publice in civitatem. *Pe.* Si ſponſus ſubclaudicat alioqui ſanus, quàm abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in ſponſalibus. *Ga.* Si quis filiam elocavit Franciſcano, quanta abominatio, quanta deploratio male collocatæ virginis! at illâ veſte detractâ virum habet membris validis: iſta totam ætatem tranſigit cum ſemivivo cadavere. Si qua nubit ſacerdoti, ludunt in unctum; at hæc pejus uncto [3] nupſit. *Pe.* Vix hoc faciunt hoſtes puellis bello captis, vix piratæ faciunt ſcelere abductis; & hoc

1 Ex Virgilio, Æneid. v. 344.

2 Familiam; ut vidimus pag. 299. num. 9.

3 Siquidem uncto, non oleo, ut ſacerdotes propter characterem, ſed cataplaſmatibus propter morbos.

hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magiſtratu curator? *Ga.* Quomodo medicus ſuccurret phrenetico, ſi ipſum habeat phreneſis? *Pe.* Atqui mirum eſt, à principibus, quorum munus eſt proſpicere reipublicæ, duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent, cùm in hoc genere nihil prius ac potius ſit bonâ valetudine, hîc nullum excogitari remedium! Tanta peſtis bonam orbis partem occupavit, & illi interim ſtertunt, quaſi nihil ad rem pertineat. *Ga.* De principibus, Petroni, religiosè loquendum eſt. Sed admove aurem; inſuſurrabo tria verba. *Pe.* O miſeriam! utinam falſa prædicares. *Ge.* Quot morborum genera naſci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? *Pe.* Innumera, ſi qua medicis fides. *Ga.* Num hîc vigilant ædiles? *Pe.* Planè vigilant in exigendis vectigalibus. *Ga.* Quæ ſciens nubit morbido, fortaſſe digna eſt ſuò malo, quod adſcivit ipſa ſibi: quanquam ſi principatum gererem, utrumque ſemoverem ab urbano commercio. Cæterùm, ſi qua nupſiſſet huic obnoxio lui, qui ſe ſanum mentitus eſſet, ſi quis mihi ſummum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamſi ſexcentis tabulis ſponſalibus contractum eſſet. *Pe.* Quo colore? Nam conjugium ritè contractum ab homine non poteſt dirimi. *Ga.* Quid? tibi videtur ritè contractum, quod dolo malo contractum eſt? Non valet contractus, ſi puella decepta ſervo nupſit, quem putabat liberum. Hic cui nupſit, ſervus eſt miſerrimæ dominæ Pſoræ; atque hoc infelicior eſt ſervitus, quòd illa [1] neminem manumittit, ut ſervitutis miſeriam aliqua libertatis ſpes conſolari poſſit. *Pe.* Sanè colorem reperiſti. *Ga.* Ad hæc [2] non eſt conjugium, niſi inter vivos. Hîc mortuo nubitur. *Pe.* Repertus eſt alter color. Sed fineres, opinor, ſcabioſas nubere [3], juxta vetus illud adagium, ὅμοιον πρὸς ὅμοιον [4]. *Ga.* Si hoc mihi liceret, quod expediret reipublicæ, finerem quidem jungi, ſed junctos exurerem [5]. *Pe.* Tum tu quidem Phalaridem [6] ageres, non principem. *Ga.* An tibi Phalaris videtur medicus, qui ſecat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, nè totum pereat? Mihi non videtur iſta crudelitas, ſed miſericordia. Quod utinam initio naſcentis mali fuiſſet factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis ſaluti conſuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. *Pe.* At mitius erat illos caſtrari, ac ſummoveri. *Ga.* Fœminis porro quid faceres? *Pe.* Adderem fibulas [7]. *Ga.* Ita quidem proſpectum eſſet, nè *ex malis corvis naſcantur mala ova.* ſed fatebor hoc eſſe mitius, ſi tu fateaſis illud eſſe tutius. Nam pruriunt & exſecti; nec uno modo tranſilit

1 Domina Pſora ſcil. innuitur ergo homines ab hac lue nunquam perfectè curari.

2 *Moreover.*

3 Subintellige *cum ſcabioſis.*

4 Simile ſimili.

5 Animi gratiâ dictum cenſeatur.

6 Crudeliſſimum Agrigentinorum tyrannum, qui peregrinos in tauro æneo includebat, ſubjecto igne ad necem comburebat, & miſerandis eorum ibi ejulatibus gaudebat.

7 Poteris concludere ad quid, ſi pergas legere.

ſilit malum, ſed oſculo, ſed colloquio, ſed contactu, ſed compotatiunculâ [1] ſerpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quiſquis eo tenetur, vel nullo ſuo dummodo, gaudeat quamplurimis ſuam affricare ſcabiem [2]. Jam ſubmoti poſſunt fugere, poſſunt vel noctu, vel ignotis imponere; à mortuis vero nihil eſt periculi [3]. *Pe.* Tutius fateor; ſed haud ſcio, an conveniant Chriſtianæ manſuetudini. *Ga.* Dic age mihi; unde plus periculi à ſimplicibus furibus, an ab iſtis? *Pe.* Fateor pecuniam multo viliorem bonâ valetudine. *Ga.* Et tamen hos Chriſtiani ſuffigimus in crucem [4]; nec appellatur crudelitas, ſed juſtitia, & ſi rempublicam ſpectes, pietas eſt. *Pe.* Verùm ibi plectitur qui damnum dedit. *Ga.* Hi ſcilicet lucrum adferunt! ſed demus hoc malum multis nullâ ſuâ culpâ contractum, cùm tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliârit nequitia; juriſconſulti docent interdum innoxios rectè occîdi, ſi id magnopere interſit reipublicæ. Quemadmodum Græci poſt everſam Trojam occiderunt Aſtyanactem Hectoris [5] filium, nè per illum bellum inſtauraretur. Nec putant impium, poſt extinctum tyrannum, & libros innoxios [6] trucidari. Quid quod nunquam non bellamus Chriſtiani; neque tamen neſcimus in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem uſu venit in repreſſalibus, quæ vocant. Qui læſit, in tuto eſt; & ſpoliatur negociator; qui nè factum quidem audivit, tantùm abeſt ut in culpa fuerit. Quod ſi talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid cenſes faciendum in re omnium atrociſſima? *Pe.* Vincor veris. *Ga.* Tum illud mihi perpende: Apud Italos ut primùm ſcintillare [7] cœpit peſtilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inſerviunt, ſubmoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cùm ſumma ſit humanitas. Siquidem hac vigilantiâ fit, ut paucis funeribus ſopiatur malum. At quanta eſt humanitas tot millium vitæ conſuli? Sunt qui parum hoſpitale putant, quod Italia in rumore peſtilentiæ, tempore veſpertino, hoſpitum portis ſubmovent, coguntque ſub die noctem agere: at pietas eſt, paucorum incommodo maximo reipublicæ bono proſpicere. Quidam ſibi valde fortes videntur & officioſi, quòd auſint ad quemvis peſtilentiâ laborantem accedere, etiamſi nihil illîc habeant negotii. At dum reverſi domum inficiunt uxores,

1 Affirmatur à quibuſdam, at neſciam ſi verum ſit.

2 Pruritus coitûs pluſquam malitia in cauſa eſt, credo.

3 Paucis, ſi agatur de paribus junctis, animis dura hic indicatur ſententia, at ſi reperiantur (ut nimis forſan uſu venit) qui ſcientes volentes ſuam luem ſanis affricent, maxime juſtum, imò fere neceſſarium credam, quod ſeveriſſime à magiſtratu puniantur.

4 *Id eſt*, durâ capitali pœna plectimus, hoc enim ſupplicii genus duriſſimum in uſu non eſt apud Chriſtianos, at apud Romanos erat uſuale.

5 Qui filius Priami, & Trojanorum fortiſſimus.

6 Duriſſima hæc, ſuntque potius ſcientiæ politicæ, quàm juſtitiæ ſtatuta.

7 *To appear*,

uxores, liberos, ac totam familiam, quid ea fortitudine ſtultius, quid officio inofficioſius, ut ſalutes alienum, tibi chariſſimos in præſens vitæ diſcrimen adducere? Hic tamen quanto minus eſt periculi à peſtilentia, quàm ab hac ſcabie[1]? Rarius afflat propinquos nec fere ſenes attingit; & quos attigit aut citò liberat, aut reſtituit ſanitati, puriores etiam quàm antea fuerant. Hæc quid aliud quàm perpetua mors eſt, vel, ut veriùs dicam, ſepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum[2]. *Pe.* Veriſſima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leproſis. Aut ſi hoc quoque nimium eſt, nemo barbæ ſilvam patiatur ſibi demeti, aut ſibi quiſque tonſorem præſtet. *Ga.* Quid, ſi uterque claudat os? *Ph.* Afflant naribus malum. *Ga.* Eſt & iſti malo remedium. *Pe.* Quodnam? *Ga.* Ut quod ſolent alcumiſtæ, addant perſonam, quæ per vitreas feneſtellas præbeat lumen oculis, ori naribuſque reſpirationem, cornu à perſona per axillas in tergum porrecto. *Pe.* Bellè, nihil metuendum eſt à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forcipis. *Ga.* Optimum igitur barbam uſque ad genua demittere. *Pe.* Ita videtur. Deinde fiat edictum, nè quis idem ſit tonſor & chirurgus. *Ga.* Ad famem relegas tonſores. *Pe.* Minuant ſumptus, & aliquanto pluris radant. *Ga.* Eſto. *Pe.* Tum feratur lex, nè quis cum alio poculum habeat commune. *Ga.* Iſtam vix recipiet Anglia. *Pe.* Neve duo miſceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. *Ga.* Placet. *Pe.* Ad hæc in diverſoriis nè quis hoſpes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. *Ga.* Quid facies Germanis, qui vix lavant in anno? *Pe.* Exſtimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetuſtus ſalutandi oſculo. *Ga.* Etiamne in templis[3]? *Pe.* Tabellæ ſuam quiſque opponat manum. *Ga.* Quid de colloquio? *Pe.* Vitetur illud Homericum, Ἀγσχισχὼν κεφαλὴν[4], & viciſſim qui auſcultat, comprimat labra. *Ga.* Vix iſtis legibus ſuffecerint duodecim tabulæ[5]. *Pe.* Sed quid conſulas interim infelici puellæ? *Ga.* Quid (niſi ut libenter[6] ſit miſera, quo ſit minus miſera; & ſuavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. *Pe.* Quoniam hinc properas? *Ga.* Rectà in muſæum. *Pe.* Quid facturus? *Ga.* Pro epithalamio, quod poſtulant, ſcripturus epitaphium.

IMPOSTURA.

1 Parumper ampliatum iſthuc.

2 Aliâ viâ nunc tractantur, ut omnibus notum; non mirum, ſi, cum primum hæc abominanda lues apud Europæanos ſcaturierit, non æquè benè ut nunc curaretur.

3 Alluditur ad obſoletum morem antiquorum Chriſtianorum, qui in templis invicem ſibi dabant oſculum charitatis, priuſquam ad ſacram menſam accederent, itemque cùm exirent eccleſiâ, omnibus orationibus peractis.

4 *Id eſt*, propius accedens caput, Odyſſ. 1.

5 Vidimus.

6 Reſpicit ad illud Horatii, lib. i. Od. xxiv. *Durum, ſed levius, fit patientia, quicquid corrigere eſt nefas.*

IMPOSTURA.

ARGUMENTUM.

Impoſtura habet familiare colloquium inter Livinum & Philippum; ubi Livinus imponit Philippo, carmina loquens, cum ille proſam rebatur loqui.

PHILIPPUS, LIVINUS.

Ph. SAlve, Livine. *Li.* Salvebo, ſi vis ita: ſed à me tibi cave. Nam eſt animus imponere tibi, niſi caves. *Ph.* Non eſt admodum metuendus hoſtis, qui periculum denunciat. Sed age, falle, ſi potes. *Li.* Ecce jam fefelli, nec ſentis adhuc. Iterum cave. *Ph.* Cum præſtigiarum, opinor, artifice mihi res eſt. Nihil enim ſentio impoſturæ. *Li.* Rurſus adverto mentem tuam, ni velis decipi, ſicuti falſus [1] es non ſemel. *Ph.* Hîc ſum; incipe. *Li.* Jam dudum mihi quod jubes peractum eſt. *Ph.* Quid actum, aut quid peractum? Nihil ſentio doli. *Li.* Jam toties admonitus, ſaltem adhibe attentum animum. *Ph.* Novum præſtigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quicquam artis ſentio, cùm obſervem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rurſus incipe. *Si.* Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu aſſequeris laqueos. *Ph.* Quâ re mihi laqueos tendis? *Li.* Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus ſentis, nec oculis vides. Nunc ſaltem habe attentos oculos & aures. *Ph.* Non poſſum magis, etiam ſi de capite ageretur. Sed falle rurſum. *Li.* Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. *Ph.* Enecas. Quæſo dic, quodnam eſt hoc præſtigiarum genus? *Li.* Hactenus ſum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. *Ph.* Nihil minus ſenſi quàm iſthuc. *Li.* Primum tibi reſpondi duobus trimetris iambicis: deinde trochaïco tetrametro catalectico. Mox meris Creticis ſum locutus. Poſt hæc Phalæcio [2] hendecaſyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæſtis. Rurſum tribus Sapphicis [3]. Mox Sotadico [4]. Poſtremò, trochaïco tetrametro. *Ph.* Deum immortalem! quidvis ſuſpicabar potius, quàm iſtud. Si vixero, aliquando vicem reponam. *Li.* Huc, ſi quid potes. *Ph.* Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. *Li.* Hui tam citò? *Ph.* Minatus ſum tibi iambico tetrametro catalectico; mox addidi Creticos quinque. *Li.* Prorſus accidit, ut video, quod dici ſolet, *Cretenſis incidit in*

1 Deceptus.

2 Hanc ſpeciem verſus non reperies in tuo *Littleton*: inventa fuit ab antiquo poëta Phalæco, habet undecim ſyllabas (ut hic benè notatur) quæ faciunt quinque pedes, quorum primus eſt ſpondæus, ſecundus dactylus, tertius tandem, quartus, & quintus trochæi.

3 Inventis à Sappho, qui verſus undecim etiam ſyllabis conſtat, & quinque pedibus, quorum primus eſt trochæus, ſecundus ſpondæus, tertius dactylus, & duo ultimi trochæi.

4 Sic dicto à Sotade laſcivo poëta, pedibus quinque quoque conſtat, duobus prioribus Ionicis à majore, tribus reliquis trochæis. Ionici autem è majore quatuor ſyllabis conſtant, prioribus longis, poſterioribue brevibus, at ſpecies verſus parum vel nullo modo obtinuit.

in Cretenſem[1]. *Ph.* Sic eſt, ſed illud precor utrique noſtrûm, nè nobis unquam occurrat impoſtura nocentior.

CYCLOPS[2], *ſive* EVANGELIOPHORUS[3].

ARGUMENTUM.

Cyclops, ſive Evangeliophorus, taxat eos qui Evangelium ſemper habent in ore, cum in vita nihil prorſus ſit Evangelicum. Acerbè invehitur in hypocritas, qui profitentur ore, negant opere, religionem. Evangelium, ut vinum, non prodeſt niſi intrinſecùs ſumptum.

CANNIUS[4], POLYPHEMUS[5].

Ca. QUid hîc venatur Polyphemus? *Po.* Quid venor, rogas, ſine canibus & venabulo? *Ca.* Forte nympham aliquam hamadryadem. *Po.* Pulchrè divinâſti[6]. En tibi rete venatorium. *Ca.* Quid ego video? Bacchum in exuvio leonis[7], Polyphemum cum codice? Γαλῆ χροκωτόν[8]. *Po.* Non croco tantùm pinxi libellum, ſed etiam minio laſurioque[9]. *Ca.* Non loquor de croco, ſed Græcè dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis,

1 Vide pag. 251. num. 1.

2 Omnibus noti Cyclopes fœdi, ſub Vulcano fabricantes, unicum tantum oculum habentes in media fronte; hinc quidam autumârunt Ecolampadium, qui altero oculorum orbatus erat, hîc intelligi, ſed falſum: ſiquidem Eraſmus ipſe planè negat, in Epiſtolarum una aut altera, ſed intelligit antigrapharium *(a tranſcriber)* quendam ex ſuis, forſan multum Evangelium crepitantem, & non admodum puriſſimis moribus, cui aliquando literas portandas ad amicos committebat, quemque, quoniam altero oculorum orbatus erat, vocabat ſæpe *Cyclopem* aut *Polyphemum*, quod ultimum nomen eſt Cyclopum notiſſimi.

3 Evangelium portans.

4 Nomen erat ſervi peculiaris Eraſmo noſtro, vel ſaltem ei hoc nomen dabat, quoniam tantiſper nimis potu delectabatur, ut concludes ex notula ad hujuſce colloquii finem, & herum ſæpe rogaverat ut haberet in colloquiis locum.

5 Hoc nomine intelligas antigrapharium illum & literarum Eraſmicarum aliquando gerulum, quem jam diximus: atque ex his prænotatis tria obſervas, & concludas: primùm, non mirum eſſe, ſi in hoc colloquio videantur pejus quàm vulgaria quædam, digna hæc ſunt perſonis, Cannio ſcil. & Polyphemo. Secundùm, colloquium intendi in omnes qui Evangelium ore crepitantes non vivunt vitam vel reſpondentem, non aliter portantes Evangelium quàm Polyphemus literas portabat Eraſmicas. Tertiùm, ad quoſdam Lutheranos ſpeciatim reſpici, quorum mores Eraſmus noſter non judicabat, ut par erat, puros, itemque nimis propenſos arbitrabatur ad tuendum per arma Evangelium.

6 Per jocum dicitur, ſiquidem non divinârat, ut patet ex ſequentibus.

7 Proverbialis locutio, cùm non benè congruentia conjunguntur, Bacchus cum leone, Polyphemus cum codice, ſunt res æquè benè, vel potius æquè malè congruentes.

8 Feli veſtem croco tinctam; & ſupple *das*. Idem ſenſu proverbialis hæc locutio cum præcedente.

9 Barbara vox eſt, quod non latebat auctorem, qua intelligit foſſile illud quod vocamus *Azure*, at unde dixit *laſurium*, non *Azurium*? Hinc quod Galli dicant *del'Azur*. Quod auribus ſonat, veluti ſi *l'Azur* eſſet vox ipſa, non *Azur*.

minis, & circulis æreis armatus est. *Po.* Introspice. *Ca.* Video. Sanè perquàm bellus est: sed nondum ornâsti satis. *Po.* Quid deest? *Ca.* Addere debebas tua insignia. *Po.* Quæ? *Ca.* Sileni caput è dolio prospiciens [1]. Sed quid tractat? artem potaticam [2]? *Po.* Vide ne quam imprudens effutias blasphemiam. *Ca.* Quid igitur? estne sacri quidpiam? *Po.* Est, quo nihil sacratius, Evangelium. *Ga.* Ἡρακλεις [3]! Quid Polyphemo cum Evangelio? *Po.* Quin ita rogas, quid Christiano cum Christo? *Ca.* Nescio, nisi quòd te talem magis decet halbardacha [4]. Nam si quis mihi istâ specie ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem; si in nemore, sicarium. *Po.* Atqui hoc ipsum nos docet Evangelium, nè quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericia latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, sagum militare, caligæ intersectæ [5], tegunt Evangelicum animum. *Ca.* Quid ni? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis; & si qua fides apologis [6], sub exuvio leonis latet asinus. *Po.* Imò ego novi qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore [7]: cui libens optârim, ut quam habet nigros oculos, tam habet candidos amicos, tamque probè inauretur, quam colorem habet inauraturæ congruum. *Ca.* Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quàm tu incedis onustus, cùm ovem simul & struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdius facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore? *Po.* Mordes. *Ca.* Sed bellè res habuerit, si, quam tu decorâsti variis ornamentis Evangelium, tam te viciſſim exornet. Ornâsti coloribus, utinam exornet te bonis moribus! *Po.* Curabitur. *Ca.* Ut soles. *Po.* Sed omissis convitiis, itane damnas eos qui circumferunt codicem Evangelicum? *Ca.* Minimè gentium. *Po.* Quid? an tibi videor minimus [8] gentium, vel asinino capite te procerior? *Ca.* Non arbitror tanto, si asinus arrigat auriculas. *Po.* Certè bubalino [9]. *Ca.* Placet collatio; sed ego *minimè* dixi, non *minime*. *Po.* Quid interest inter ovum & ovum? *Ca.* Quid intereſt inter medium digitum & infimum? *Po.* Medius est longior. *Ca.* Scitè. Quid intereſt inter asininas auriculas, & lupinas? *Po.* Lupinæ sunt breviores. *Ca.*

1 Digna Polyphemo insignia.

2 Barbara vox intellectu facillima.

3 Hercules; vox admirationis apud Græcos.

4 Vox barbara rursus, quâ intelligitur, quod vocamus *Halbard*. Ferax est uno verbo hoc colloquium in fabricatione vocum Polyphemo & Cannio dignarum.

5 Digna hæc omnia bellicoso Polyphemo, & iis qui tempore Erasmi in suo ornatu specimen bellicosorum virorum præ se ferre volebant.

6 Fabulis; quarum Æsopus est pater, & inter quas indicata fabula reperitur.

7 Perge, & facilè intelliges quomodo talia gestentur.

8 Nihil facilius attento, quàm percipere æquivocationis rationem.

9 Supple, *capite*, & subintelligas, *sum te procerior*.

Ca. Rem tenes. *Po.* At ego longa breviaque palmo & ulnâ metiri ſoleo, non auribus. *Ca.* Age, qui Chriſtum geſtavit, dictus eſt Chriſtophorus: tu qui Evangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es *Evangeliophorus*. *Po.* An ſanctum non putas portare Evangelium? *Ca.* Non, niſi tu fatearis eſſe ſanctiſſimos aſinos. *Po.* Quî ſic? *Ca.* Quia unus ſufficit geſtandis tribus iſtiuſmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, ſi probè ſis clitellatus. *Po.* Nihil abſurdi ſic aſino tribuere ſanctimoniam, quia geſtavit Chriſtum. *Ca.* Iſtam ſanctimoniam tibi non invideo. Et, ſi vis, donabo tibi reliquias illius aſini, cui Chriſtus incedit, ut exoſculeris. *Po.* Dabis munus gratiſſimum. Nam aſinus ille contactu corporis Chriſti conſecratus eſt. *Ca.* Sanè Chriſtum contigerunt & qui illi impegerunt alapas. *Po.* Sed age dic ſeriò; nónne pium eſt circumferre codicem Evangelicum? *Ca.* Pium, ſi abſit hypocriſis, ſi verè id fiat. *Po.* Abeat hypocriſis ad monachos; quid militi cum hypocriſi? *Ca.* At primùm expedi mihi quid ſit hypocriſis? *Po.* Cùm aliud præ te fers, quàm lateat in animo. *Ca.* Sed quid præfert circumlatus Evangelii codex? Nónne vitam Evangelicam? *Po.* Opinor. *Ca.* Ergo ubi vita non reſpondet codici, nonne hypocriſis eſt? *Po.* Videtur. Sed quid eſt, verè codicem Evangelicum circumferre? *Ca.* Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciſcani Franciſci regulam: idem poſſunt & bajuli Lutetiani, & aſini, & cantherii. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes niſi Chriſtum & Evangelium: hoc eſt Phariſaïcum. Quidam circumferunt animo. Proindè verè circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Evangelium. *Po.* Ubi ſunt iſti? *Ca.* In templis diaconi, qui portant codicem, pronunciant populo, & tenent corde. *Po.* Tametſi non omnes ſancti ſunt, qui animo geſtant Evangelium. *Ca.* Nè mihi ſophiſtam agas. Non geſtat animo, niſi qui medullitùs amat. Nemo penitùs amat, niſi qui moribus exprimit Evangelium. *Po.* Iſtas ſubtilitates non aſſequor. *Ca.* At dicam craſſiore Minervâ. Si lagenam vini Belnenſis geſtes humeris, quid aliud eſt quàm onus? *Po.* Nihil aliud. *Ca.* Si teneas faucibus, ac mox exſpuas? *Po.* Haud profuerit: quanquam id quidem non ſoleo. *Ca.* Sin, ut ſoles, affatim haurias? *Po.* Nihil divinius. *Ca.* Concaleſcit omne corpus, rubeſcit facies, hilareſcit frons. *Po.* Prorſus. *Ca.* Tale quiddam eſt Evangelium: in animi venas demiſſum innovat totum hominis habitum. *Po.* Videor igitur tibi parum Evangelicè vivere? *Ca.* Iſtam quæſtionem nemo te diſſolverit rectiùs. *Po.* Si bipenni [1] res agatur. *Ca.* Si quis in os te vocet mendacem aut ganeonem, quid facias? *Po.* Quid faciam? ſentiret pugnos meos. *Ca.* Quid ſi quis tibi impingat colaphum? *Po.* Amputarem illi collum pro colapho. *Ca.* Atqui codex tuus docet ut *pro convicio*

1 Supplè *tunc bene probabo meam vitam Evangelicam*, digna eſt Polyphemo ſententia, itemque brevior facilioreque vix.

convicio referas benignum ſermonem, & ferienti maxillam dextram, porrigas & ſiniſtram, Po. Legi, ſed exciderat [1]. *Ca.* Oras, opinor, frequenter. *Po.* Iſthuc eſt Phariſaïcum. *Ca.* Phariſaïcum eſt prolixè precari, ſed fucatè. At tuus codex docet ſemper orandum, ſed ex animo. *Po.* Attamen oro nonnunquam. *Ca.* Quando? *Po.* Cùm venit in mentem, ſemel aut bis in hebdomade. *Ca.* Quid tum oras? *Po.* Precationem Dominicam. *Ca.* Quoties? *Po.* Semel. Nam vetat Evangelium battologiam [2] eadem iterantem. *Ca.* Potes attentus abſolvere precationem Dominicam? *Po.* Nunquam id tentatum eſt. An non ſatis quod voce pronuncio? *Ca.* Neſcio, niſi quòd Deus non audit niſi cordis vocem. Crebrò jejunas? *Po.* Nunquam. *Ca.* At tuus codex probat precationem & jejunium. *Po.* Probarem & ego, niſi aliud flagitaret venter. *Ca.* At Paulus negat eos ſervire Jeſu Chriſto, qui ventri ſerviunt. Veſceris carnibus quovis die? *Po.* Cùm dantur. *Ca.* Atqui iſta gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborumque corticibus poterat ali. *Po.* Sed Chriſtus dixit, *non coinquinari hominem his quæ intrant in os. Ca.* Ita, ſi modicè, ſi præter offendiculum. At Paulus Chriſti diſcipulus *mavult fame mori, quàm fratrem infirmum offendere ſuo cibo*, noſque ad ſuum hortatur exemplum, ut *omnibus per omnia placeamus. Po.* Paulus eſt Paulus; ego ſum ego. *Ca.* At Ægonis [3] eſt capras paſcere. *Po.* Malim eſſe [4]. *Ca.* Pulchrè tibi precaris; caper citiùs fies, quàm capra. *Po. Eſſe* dixi, pro *edere. Ca.* Eleganter. Libenter ſuccurris pauperibus? *Po.* Non eſt quod dem. *Ca.* At eſſet, ſi ſobriè viveres, ſi gnaviter laborares. *Po.* Dulce eſt otium. *Ca.* Servas præcepta Dei? *Po.* Grave eſt. *Ca.* Agis admiſſorum pœnitentiam? *Po.* Chriſtus pro nobis dependit. *Ca.* Unde igitur declaras te amare Evangelium? *Po.* Dicam. Franciſcanus quidam apud nos non definebat è ſuggeſto deblaterare in Novum Teſtamentum Eraſmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextrâ pugilem egi, ſuggillavi illum magnificè, totamque faciem tuber reddidi. Quid ais? non eſt hoc favere Evangelio? Deinde abſolvi illum à commiſſis [5], hoc ipſo codice ter in verticem impacto, ſecique tria tubera, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Ca.* Satis quidem Evangelicè! iſthuc nimirum eſt Evangelium Evangelio defendere. *Po.* Occurrit alter ejuſdem ſodalitii, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Eraſmum. Accenſus Evangelico zelo, minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque,

1 Excidit multis quoque; peſſimum eſt quod fere ſemper excidit.

2 Reſpicitur, ſed perperam, ut dignum Polyphemo, ad Matt. vi.

3 Digna Cannio æquivocationis ſpecies, reſpicitur ad Virgil. Eclog. iii. ubi ſupponit poëta Ægonem habuiſſe capras.

4 Pergas; videbis quid intelligat.

5 Alludit irriſoriè ad abſolutionem papiſticam in confeſſione, ut clariùs patet ex immediatè ſubjunctis.

returque, ſe, quæ dixerat, inſtigante diabolo dixiſſe: ni feciſſet, jam halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis eſſe ſolet Martis iràti. Hoc geſtum eſt coram aliquot teſtibus. *Ca.* Miror hominem non fuiſſe protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caſtè? *Po.* Id fortaſſe fiet, ubi ſenuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? *Ca.* Non ſum ſacerdos: ſi confiteri libet, alium quære. *Po.* Deo ſoleo confiteri; ſed tibi fateor, me nondum eſſe perfectum Evangelicum, ſed unum è populo. Habemus quatuor Evangelia, nos Evangelici [1] quatuor res potiſſimùm venamur: ut ventri bene ſit; nè quid deſit iis, quæ ſub ventre ſunt: tum ut ſit undè vivamus; poſtremò, ut liceat, quod lubet, agere. Hæc ſi ſuppetant, inter pocula clamamus, Io triumphè, iò [2] Pæan; vivit Evangelium, regnat Chriſtus. *Ca.* Iſta quidem Epicurea vita eſt, non Evangelica. *Po.* Haud inficior. Sed ſcis Chriſtum omnipotentem eſſe; poteſt repente vertere nos in alios homines. *Ca.* Poteſt & in ſues; quod quidem proclivius arbitror, quàm in bonos viros. *Po.* Utinam non eſſent pejores in mundo ſuibus, bubus, aſinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, paſſeribus ſalaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. *Ca.* At jam tempus eſt, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. *Po.* Rectè mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt inſtare ſupremum mundi diem [3]. *Ca.* Tanto magis properandum. *Po.* Expecto Chriſti manum. *Ca.* Vide ut tu manui ceream [4] præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo eſſe mundi finem? *Po.* Quoniam, inquiunt, idem nunc faciunt homines, quod faciebant imminente diluvio: epulantur, potant, comeſſantur, ducunt, nubunt, ſcortantur, emunt, vendunt, fœnerant, & fœnerantur, ædificant: reges belligerantur, ſacerdotes ſtudent augendis cenſibus, theologi nectunt ſyllogiſmos, monachi per orbem curſitant, populus tumultuatur, Eraſmus ſcribit colloquia: denique nihil malorum abeſt, fames, ſitis, latrocinia, bellum, peſtilentia, ſeditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt adeſſe finem rerum humanarum? *Ca.* Ex hoc malorum acervo, quod tibi eſt moleſtiſſimum? *Po.* Divina. *Ca.* Quod crumenam tuam obſident araneæ [5]. *Po.* Diſpeream, niſi rem acu tetigiſti. Nunc venio

1 Hæc vox et quòd immediatè ſubſequitur evincunt, ad quoſdam Lutheranos reſpici; Lutherani enim ſibi dabant tunc nomen *Evangelici*, accuſati ſunt Luther & fautores, quamvis injuſtiùs, faviſſe ventri, & tandem ab his jactabatur multum libertas Evangelica, quæ hìc data opera malè explicatur.

2 Vidimus jam has & ſimiles exclamationes.

3 In nullis fere temporibus deſunt ſimiles prophetæ, ſed in illis tunc confuſionibus, quod ad religionem & ſecularia, frequentiores erant.

4 *Id eſt*, quæ facile recipiat impreſſionem Chriſti, prout cera recipit ſigilli.

5 *Id eſt*, nihil eſt in ea; nam ſi aliquid eſſet, tractares ſæpius, quo araneas depelleres; porro ex Catullo locutio, obtinuitque Gallicè.

recens à compotatione: aliàs ſobrius tecum diſputabo, ſi voles, de Evangelio. *Ca.* Quando te videbo ſobrium? *Po.* Cùm fuero. *Ca.* Quando eris? *Po.* Cum videris. Interim, mi Canni, ſis felix. *Ca.* Tibi viciſſim opto ut ſis quod diceris [1]. *Po.* Nè me vincas officio, precor nè Cannium unquam deſtituat unde cognomen ſortitus eſt [2].

ΑΠΡΟΣΔΙΟΝΥΣΑ [3], *ſive Abſurda.*

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium, cui titulus Ἀπροσδιόνυσα, *ſeu Abſurda, continet confabulationem, ubi nihil planè ad rem reſpondetur, quod Anglicè dicimus* Nonſenſe. *Alter enim de nuptiis rogat, alter de naufragio infelicique navigatione reſpondet.*

ANNIUS, LEUCIUS.

An. AUdio te interfuiſſe nuptiis Pancratii & Albinæ. *Le.* Nunquam antehac infeliciùs navigavi, quàm hoc tempore. *An.* Quid ais? tantam fuiſſe hominum frequentiam? *Le.* Nec unquam mihi vilior fuit vita, quàm id temporis. *An.* Vide quid faciant opes! Ad meas nuptias pauci convenirent, iique tenues. *Le.* Vix fueramus ingreſſi pelagus, ortus eſt ingens turbo. *An.* Narras deorum cœtum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? *Le.* Boreas diſſecuit velum, diſſectumque diſſipavit. *An.* Deſponſam novi. Nihil fingi poteſt venuſtius. *Le.* Mox fluctus revulſit clavum. *An.* Idem videtur omnibus. Nec ſponſus admodum illi cedit, ut aiunt, formæ gratiâ. *Le.* Quid animi cenſes nobis illic fuiſſe? *An.* Sanè rarum nunc eſt virgines nubere. *Le.* Remigandum nobis erat. *An.* Dotem vix credibilem narras. *Le.* Ecce mox aliud malum. *An.* Cur puellam impuberem commiſerunt tam feroci? *Le.* Apparuit piratarum navis. *An.* Profectò ſic eſt; in multis nequitia ſupplet ætatem. *Le.* Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. *An.* Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat feſtucam. *Le.* Quid? cederemus? Imò deſperatio

1 *Id eſt*, vir multæ famæ; ſiquidem ſic ſignificat vox *Polyphemus*.

2 *Id eſt*, ut ſemper potus tibi affluat. *Cannius* enim veluti derivatus videtur à voce *Cann*, quæ apud Germanos, et etiam apud nos, ſignificat ligneum vas ad recipiendum vinum vel cereviſiam.

3 Vox explicatur, ut vides, per hanc aliam *abſurda*, Gallicè perfectè titulo reſponderet *les coq-a-l'ane*, cui voci, cum, vix ullam adæquatæ omnino ſignificationis ſufficere poſſimus, Latinè vel Anglicè, abſtinemus: voluitque (credam) auctor taxare eos, qui nimium occupati in his quæ in mente habeant, non attendunt ad ea de quibus alii cum ipſis ſermonem faciunt, & ſic maximè diſſonans ſit confabulatio; dicas forſan, tantum quantum hæc eſt, diſſonantem raro videri, & parum ſalis eſſe in effingenda tali; at reſpondebo, in his augere licere, non omnino abſimilia aliquando evenire, & tandem pueros ſimilibus ſæpe gaudere; fidem tibi faciet ludus ille gratus & uſualis ſatis, quem vocamus *croſs purpoſes*, cujus fere ſpecimen potest eſſe hocce colloquium.

ſperatio vitæ addebat animos. *An.* Vereor nè ſint ſteriles nuptiæ, ſi vera prædicas. *Le.* Imò injecimus harpagones. *An.* O rem novam! ante nuptias gravida? *Le.* Si ſpectâſſes eum conflictum, fatereris me non eſſe fœminam. *An.* Ut audio, conjugium hoc non ſolum ratum eſt, ſed etiam conſummatum. *Le.* Inſiluimus in navim piraticam. *An.* At demiror te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu ſponſæ patrem contingo. *Le.* Ipſos in mare præcipites dedimus. *An.* Vera prædicas; infelicium nulli ſunt affines. *Le.* Quicquid erat prædæ, inter nos partiti ſumus. *An.* Expoſtulabo cum puella primo quoque tempore. *Le.* Mox exorta eſt ſubita tranquillitas: dixiſſes eſſe Alcedonia. *An.* Si illi res eſt, mihi eſt animus. Nihil moror illius benevolentiam. *Le.* Ita pro una duas naves in portum deduximus. *An.* Indignetur qui alit. *Le.* Quò eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo Nicolao [1]. *An.* Hodie non eſt liberum mihi, nam ipſe domi convivas exſpecto; aliàs non excuſabo.

ΙΠΠΕΥΣ ΑΝΙΠΠΟΣ [2], *ſive Ementita nobilitas.*

ARGUMENTUM.

Ἵππιος ἄνιππος, ſive Ementita nobilitas, depingit eos qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere. Quamvis nullâ generis aut virtutis celebritate inſignes, arrogant tamen ſibi perfrictæ frontis nebulones honorem illis nullo facinore debitum, niſi flagitio honor debeatur improbiſſimo.

HARPALUS [3], NESTORIUS [4].

Ha. POtes me tuo levare conſilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. *Ne.* Dabo expeditum, ut ſis, quod eſſe velis [5]. *Ha.* At nobis in manu non eſt, ut naſcamur nobiles. *Ne.* Si non es, enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. *Ha.* Perlongum eſt. *Ne.* Exiguâ ſummâ tibi vendet Cæſar. *Ha.* Vulgò ridetur emptitia nobilitas. *Ne.* Cùm nihil ſit magis ridiculum

1 Qui quarto ſeculo vixit, epiſcopus Myræ in Lycia, ſed ejus corpus non fuit in noſtram Europam tranſlatum, ad *Bari* ſcil. in Italia, ante ſeculum undecimum, ubi non minus propterea patravit & patrat miracula, ſi Italis pontificiis credas. Duabus de cauſis autem inducit auctor Leucium huic divo dicantem; primò, ut melius rideat divis quæ fiunt dicationes, quid enim conferre potuit ad Leucii ſalutem vel prædam, divus fere ignotus, & cujus cadaver per ſexcentos fere annos latuerit? Secundò, quoniam præter miracula, mira jactent pontificii de divi munificentiâ, quippe quæ nobilitati nominis ejus reſpondeat, nomen enim ſignificat, ut vidimus, *victorem populorum.*

2 Verbatim *eques ſine equo*, at ſi recorderis quod jam obſervavimus, quod ſcil. equeſtri dignitate honorandi equo ab imperatore donarentur, ſenties auctorem non potuiſſe melius interpretari, quàm per *ementitam nobilitatem.*

3 Rapax.

4 Vir conſilii; ſiquidem nomen à Neſtore celebratiſſimo olim conſiliario derivatum.

5 *Id eſt* ergo, *ſis vere nobilis*; Harpalus ergo laborabat morbo nimis & adhuc vulgari.

diculam quàm mentita nobilitas, quid eſt ut tantopere affectes nomen equitis? *Ha.* Sunt cauſæ, nec læves; quas tibi non gravabor indicare, ſi mihi commonſtrâris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. *Ne.* Nomen abſque re? *Ha.* Atqui cùm res abeſt, proximum eſt opinio. Sed age, conſule, Neſtori; ubi cauſas audieris, fateberis operæ pretium. *Ne.* Quando ita vis, dicam. Primùm fac procul te abducas à patria. *Ha.* Memini. *Ne.* Ingere te in convictum juvenum verè nobilium. *Ha.* Intelligo. *Ne.* Hinc primùm orietur ſuſpicio, te talem eſſe cum qualibus victita. *Ha.* Sic eſt. *Ne.* Vide nè quid habeas plebeium. *Ha.* Quidnam? *Ne.* De cultu loquor. Nè veſtis ſit lanea, ſed aut ſerica, aut, ſi deeſt quî emas, fuſtanea denique, vel canabea potius, quàm pannea. *Ha.* Rectè. *Ne.* Vide nè quid ſit integrum, ſed diſſeca pileum, thoracem, caligas, calceos [1], ungues, ſi potes: neve quicquam humile loquaris. Si quis ex Hiſpania veniat hoſpes, roga quomodo conveniat Cæſari [2] cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à Naſſauen [3], quid cæteri congerrones tui. *Ha.* Fiet. *Ne.* Sit annulus in digito cum gemma ſignatoria. *Ha.* Si quidem loculi ferant. *Ne.* At parvo conſtat annulus æreus inauratus, cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum inſignibus. *Ha.* Quænam mihi ſuades deligam? *Ne.* Duo mulctra, ſi velis, & cantharum cereviſiarium. *Ha.* Ludis: age, dic ſeriò. *Ne.* Nunquam fuiſti in bello? *Ha.* Nè vidi quidem. *Ne.* At interim, opinor, decollâſti anſeres & capos ruſticorum. *Ha.* Perſæpe, & quidem fortiter. *Ne.* Pone machæram argenteam, tria anſerum capita aurea. *Ha.* In quo ſolo? *Ne.* Quo? niſi ſanguinolento monumentum fortiter effuſi cruoris. *Ha.* Quid ni? rubet ſanguis anſeri-

1 Scias uno verbo talem ornatum Eraſmi tempore habitum indicium ac veluti inſignia nobilitatis, vel ſaltem animi bellicoſi, apud Germanos præſertim, Hiſpanos, & Italos, & vidiſti fere jam, ni fallor.

2 Siquidem tunc ſatis malè conveniebat Carolo quinto cum Clemente ſeptimo Papa, ita ut tandem Carolus eum obſeſſerit in ſua Roma, per illum invictiſſimum ducem ex Gallia profugum, Carolum Borbonium: quo in obſidione interempto, in exercitûs imperium ei ſucceſſit Philibertus *de Chalons*, Princeps Auriacus, qui urbem expugnavit.

3 Henricus ſcil. nomine, vivebatque fere veluti Carolo ſodalis, deinde per nuptias cum *Clauda de Chalons*, ſorore & hærede Philiberti in præcedenti nota memorati, ditionum ejus factus eſt poſſeſſor, & titulum Auriaci principis adeptus eſt: moriens reliquit filium Renatum, qui juvenis & ſine prole interemptus in expugnatione urbis *Saint Dizier*, inſtituit hæredem Gulielmum, filium Gulielmi ſenis dicti, & fratris patris Henrici; ſicque hi Naſſavii comites evaſere principes Auriaci, qui gloria deinde nullis regibus inferiores; utque debita præmia tam nobili tamque bene meritæ familiæ non deeſſent, ſuper-eminens noſtrum tandem imperium Britannicum ceſſit ultimo & digniſſimo tantæ ſtirpis ſurculo Gulielmo, qui nuper per gloriam debitam oculis noſtris ereptus eſt. Sed ſine his omnibus, nobiles ſatis per ſe hi comites, ut hinc ex noſtro patet auctore; ne mireris ergo, lector, ſi Neſtorius, Harpalo ſpeciem nobilitatis conſectanti, det conſilium, ut his comitibus affinem eſſe ſimulet.

anſerimus æquè atque humanus. Sed perge, obſecro. *Ne.* Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diverſoriorum, in quibus forte verſatus es, affingendum curato. *Ha.* Quid addetur galeæ? *Ne.* Rectè ſubmones. Eam facies ore diſſecto. *Ha.* Quam ob rem? *Ne.* Ut ſpires, deinde ut congruat veſtitui. In vertice quid eminebit? *Ha.* Exſpecto. *Ne.* Caput canis dimiſſis auribus. *Ha.* Vulgatum eſt. *Ne.* Adde duo cornua: rarum hoc eſt. *Ha.* Placet. Sed quæ beſtiæ ſuſtinebunt clypeum? *Ne.* Cervos, canes, dracones, gryphes occupârunt principes; tu ponito duas harpyias[1]. *Ha.* Optimè conſulis. *Ne.* Reſtat cognomen, Hìc iſtud in primis cavendum, nè plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comenſem, ſed Harpalum à Como: hoc enim nobilium eſt, illud ſordidorum theologorum[2]. *Ha.* Sic memini. *Ne.* Habéſne quicquam, cujus te poſſis appellare dominum? *Ha.* Ne haram quidem. *Ne.* In urbe celebri natus es? *Ha.* In obſcuro pago, non enim fas eſt ei mentiri unde petis medicinam. *Ne.* Rectè eſt. Sed ei pago nullus eſt vicinus mons? *Ha.* Eſt. *Ne.* Et habet alicunde rupem? *Ha.* Habet præruptam. *Ne.* Ergo ſis Harpalus eques ab aurea rupe. *Ha.* Atqui mos eſt magnatum, ut ſuum quiſque ſymbolum habeat vocale[3], quemadmodum Maximilianus habebat, *Tene menſurum:* Philippus, *Qui volet:* Carolus, *Ulterius*, item alius aliud. *Ne.* Tu adſcribito, *Omnis jacta ſit alea.* *Ha.* Næ tu percommodè dicis. *Ne.* Jam quo firmior ſit hominum opinio, fingito literas à magnatibus ad te miſſas, in quibus identidem appelleris eques clariſſimus; magnarumque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujuſmodi literæ tibi velut elapſæ, aut per oblivionem relictæ, veniant ad aliorum manus. *Ha.* Iſtud quidem erit mihi commodum: nam & literas novi, & hanc facultatem multo uſu paravi, ut cujuſvis manum facilè effingam. *Ne.* Interdum inſue veſti, aut relinque in crumena, ut quibus ſarciendi negotium dederis, illic reperiant. Illi non ſilebunt; & tu, ſimul ac reſciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœſtitiam, quaſi doleat caſus. *Ha.* Et iſthuc jam pridem meditatus ſum, ut faciem tam facilè mutem, quam perſonam. *Ne.* Ita fiet, ut nec fucus ſuboleat, & res cum fide[4] ſpargatur. *Ha.* Curabitur ſedulò. *Ne.* Deinde ſo-

1 Dignas quæ ſuſtineant talis equitis inſignia, vidiſti enim quæ aves illæ ſint.

2 Reſpicit ad morem receptum, quo epiſcopis tituli dantur terminati in *enſis*, à loco unde orti, ſæpius ab eo ubi fuerint epiſcopi; hinc quotidie Auguſtinus Hipponenſis dicitur, & vidiſti Becquetum inſculptum *Acrenſem* Cantuariæ: at obſerves, lector non intelligi ab Eraſmo, epiſcopos propterea mereri nominari ſordidos; iſthuc enim tantummodo, ſecundum Harpali, & quorundam ſimilium ſtultorum nobilium ſententiam, nobilitatem majorem affectantium cùm nullam verè habeant.

3 *Their peculiar motto's.*

4 *Id eſt*, cum indubitata certitudine, ita ut nullus dubitet de tua nobilitate, & magna opulentia.

dales aliquot adſciſcendi ſunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco & apud omnes te Joncherum [1] appellent. Nec eſt, quod hîc ſumptum metuas, ſunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio ſcatet juvenibus eruditulis, qui mirâ tenentur ſcribendi libidine, nè dicam ſcabie. Nec deſunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, ſi ſpes quæſtûs affulſerit. Ex his aliquot ſuborna, qui in libellis ſuis te prædicent patriæ procerem, idque ſubinde repetatur literis majuſculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citiùs enim & latiùs diſcurrunt libelli quàm voces, aut quamlibet loquaces famuli. *Ha.* Nec iſta diſplicet ratio. At famuli ſunt alendi. *Ne.* Sunt: at non ales famulos ἀχείρας [2], & ob id ἀχρείους [3]. Mittantur huc & illuc, invenient aliquid. Scis varias eſſe talium rerum occaſiones. *Ha.* Deſine; teneo rem. *Ne.* Superſunt artes. *Ha.* Aveo ſcire. *Ne.* Ni ſis bonus aleator, probus chartarius [4], ſcortator improbus, potator ſtrenuus, profuſor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde ſcabie ornatus Gallicâ, vix quiſquam te credet equitem. *Ha.* In iſtis quidem jam pridem exercitatus ſum: ſed unde ſumptus? *Ne.* Mane; iſthuc ibam. Eſt tibi patrimonium? *Ha.* Perpuſillum. *Ne.* Poſtquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facilè reperies fatuos qui tibi credant; quoſdam etiam pudebit negare, quidam metuant. Jam ut ludas creditores, mille ſunt artes. *Ha.* Earum quidem rudis non ſum. Sed tandem urgebunt, ubi perſpexerint nihil eſſe niſi verba. *Ne.* Imò nulla eſt commodior ad regnum via, quàm debere quamplurimis. *Ha.* Quî fic? *Ne.* Primùm, creditor obſervat te non aliter quàm obligatus magno beneficio, vereturque nè quam præbeat anſam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quàm debitor ſuos creditores; quibus ſi aliquid aliquando reddas, gratius eſt, quàm ſi dono dones. *Ha.* Animadverti. *Ne.* Illud tamen caveto, nè cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam ſummulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores ſunt, quibus lautior eſt fortuna; illos cohibet pudor, lactat ſpes, deterret metus, nôrunt quid poſſint equites. Poſtremò, cùm inundaverit æris alieni magnitudo, fictis cauſis aliò demigra, atque inde rurſus aliò. Nec eſt, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis obærati ſunt quàm magni principes. Si quis ruſticus urgeat, finge offenſum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verùm nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, nè cui ſuboleat tibi prorſus

1 Vox eſt à Germanorum idiomate, apud quos *jong Heer* idem eſt quod apud nos *young Lord*, iſthuc enim nobilitatem redolet.

2 Sine manibus, *i. e.* ergo nihil operantes.

3 Inutiles.

4 Intelligit credo, *ſkilful at playing cards*; nullibi enim, ni fallor, vocem hoc ſenſu acceptam videbis, & non mirum, ſiquidem tunc, cum Eraſmus ſcribebat, chartæ pictæ aleatoriæ non pluſquam à ſeculo inventæ.

prorſus exhauſtos loculos. Semper oſtenta. *Ha.* Quid oſtentet qui non habet? *Ne.* Si quid amicus apud te depoſuit, oſtenta pro tuo; ſed artem diſſimula, cura ut caſus videatur. In hunc uſum interdum ſumito pecuniam commodatò, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis diſtento profer aureos duos ibi ſepoſitos. Cætera ex te ipſo conjicito. *Ha.* Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. *Ne.* Scis quantum apud nos liceat equitibus. *Ha.* Nihil non, & quidem impunè. *Ne.* Ergo famulos ale non ſegnes, aut etiam ſanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator, quem obvium ſpolient. Reperient aliquid in diverſoriis, aut in ædibus, aut in navibus, incuſtoditum. Tenes? Meminerint non fruſtrà datos homini digitos. *Ha.* Siquidem tutò. *Ne.* Cura ut habeas pulchrè veſtitos, cum inſignibus. Committe literas fictitias ad ſummates. Si quid clam ſuſtulerint, nullus audebit illos infimulare: etiam ſi quid ſuſpicentur, timebunt equitem dominum; ſin vi prædam extorſerint, bellum [1] vocabitur. His progymnaſmatibus ad bellum præluditur. *Ha.* O felix conſilium! *Ne.* Jam illud equeſtre dogma ſemper erit tuendum, *Jus faſque eſſe equiti plebeium viatorem exonerare pecuniâ.* Quid enim indignius, quàm ignobilem negotiatorem abundare nummis, cùm interim eques non habeat, quod impendat ſcortis & aleæ? Fac ſemper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: nè quid pudeat, perfricanda frons eſt, ſed præſertim hoſpitibus: eoque præſtat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in thermis, frequentibus [2] diverſoriis. *Ha.* Iſthuc ipſum erat in animo. *Ne.* Hîc ſæpenumero fortuna prædam objicit. *Ha.* Quî? rogo. *Ne.* Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in ſera promptuarii. Cætera tenes. *Ha.* At. *Ne.* Quid metuis? de ſic culto, de tam magnificè loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit ſuſpicari? Et, ſi quis forte tam improbus extiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim ſuſpicio derivabitur in aliquem hoſpitum, qui pridie diſceſſerint. Turbabuntur famulitia cum pandocheo. Tu tranquillus tuam perſonam agito [3]. Hoc ſi acciderit homini modeſto, cordatoque, ſilebit, nè ſimul cum damno lucrifaciat pudorem [4], qui rem ſuam indiligenter ſervaverit. *Ha.* Non abſurdè dicis: nam nôſti, opinor, Comitem à vulture albo. *Ne.* Quid ni? *Ha.* Apud hunc diverſatus eſt, ut accepi, Hiſpanus quidam, ſpecie cultuque ſanè quàm liberali. Is abſtulit florenos ſexcentos: nec unquam Comes auſus eſt queri. Tanta erat hominis majeſtas. *Ne.* Habeas exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum ſcilicet. Is, ſpoliatis templis aut monaſteriis quibuſlibet, redibit onuſtus prædâ bello

1 Bene; quare enim non darentur rebus bella nomina in gratiam talium nobilium?

2 *Id eſt*, in quibus plurimi frequentant. *Of great reſort.*

3 *Behave yourſelf as a perſon no way concerned.*

4 Honorem.

partâ. *Ha.* Hoc quidem eſt tutiſſimum [1]. *Ne.* Eſt & alia ratio conflandæ pecuniæ [2]. *Ha.* Narra, obſecro. *Ne.* In benè nummatos finge cauſas irarum, præſertim in monachos aut ſacerdotes, qui nunc apud omnes fere ſummâ laborant invidiâ. Alius irriſerit aut conſpuerit clypeum tuum, alius parum honorificè de te ſit locutus, alius ſcripſerit aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per feciales [3] tuos ἀσπονδον πόλεμον [4] denuncia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, πανολεθρίας [5] meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac magno æſtimes tuam dignitatem, hoc eſt, iniquum petas, ut æquum feras. Si poſtules tria millia, pudebit minus offerre, quàm ducentos aureos. *Ha.* Aliis minitabor leges. *Ne.* Iſtud propriùs quidem accedit ad ſycophanticam [6]; ſed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pæne exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam benè dotata in matrimonii naſſam illaqueanda eſt. Habes apud te philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandùm. Sparge, te magnis promiſſis aſcitum in aulam Cæſaris. Amant puellæ ſatrapis nubere. *Ha.* Novi quibus hoc benè ceſſerit. Cæterùm, quid ſi fucus tandem erumpat, & inſiliant undique creditores? Irridebor perſonatus eques. Nam id apud iſtos turpius eſt, quàm ſi templum ſacrilegio ſpolies. *Ne.* Hîc oportet meminiſſe perfrictæ frontis. Illud in primis, quòd nullis unquam temporibus magis licuit audaciâ pro ſapientiâ uti, quàm hodie. Comminiſcendum eſt aliquid quod excuſes. Deinde nunquam deerunt candidi [7], qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores diſſimulabunt intellectum ſucum. Poſtremò, ſi nihil aliud, profugiendum eſt aliquò in bellum, in tumultum. Quemadmodum κλύζει θάλασσα πάντα τῶν ἀνθρώπων κακὰ [8], ita bellum aperit omnium ſcelerum ſentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, niſi tali tirocinio præparatus acceſſerit. Hoc erit extremum aſylum, ſi cuncta fefellerint. Verùm omnis movendus erit tibi lapis [9], ne huc veniatur. Vide nè te ſecuritas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus nè pedere quidem licet, ni populus ſciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus eſt licentiæ, niſi ſi qua ſit Maſſiliæ [10] ſimilis. Diſſimulanter expiſcare quid

1 At res non eſt famulo facilis, prætereaque, dubitationi locus, an famulus prædâ onuſtus eam ad dominum referat.

2 *Of getting money.*

3 Quare feciales, quæſo, non tribuentur nobili, qui per æs alienum eſt in via ad regnum, quique quæ ſibi præda per famulos facta ſunt, declarat bello parta?

4 Irreconciliable bellum.

5 Deſtructiones omnium rerum funditus.

6 Supple *artem*, vox in ſe clariſſimæ eſt ſignificationis.

7 *Honeſt men.*

8 Eluit mare omnia hominum mala.

9 Proverbialis locutio obtinuit etiam apud nos, *to leave no ſtone unturned.*

10 *Marſeilles the capital City of Provence*, in Gallia. Nobilis, antiquiſſima, atque ampliſſimæ negotiationis, præſertim tunc, & cui paucæ ſimiles erant.

quid quiſque de te loquatur. Ubi ſenſeris hujuſmodi voces increbreſcere: *Quid agit? cur hic tot annos moratur? cur non revifit patriam? cur negligit arces ſuas? unde ducit imagines*[1]*? unde tantæ profuſioni facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperit magis ac magis gliſcere, tum maturè tibi de migrando cogitandum eſt: ſed ſit fuga leonina, ne leporina[2]. Adſimula te vocari in aulam Cæſaris, ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in abſentem hiſcere, quibus eſt quod nolint amittere. Sed in primis tibi cenſeo cavendum genus iſtud hominum poëticum, irritabile, nigrumque[3]. Illinunt chartis, ſi quid illos habet malè[4]: ſubitóque per orbem ſpargitur quicquid illeverint. *Ha.* Diſpeream, ni mihi vehementer placeat tuum conſilium. Efficiam ut intelligas te nactum docile ingenium, & juvenem minimè ingratum. Equum quem primum te dignum nactus in paſcuis fuero, tibi dono mittam. *Ne.* Nunc ſupereſt, ut quod pollicitus es, viciſſim præſtes. Quid eſt, cur tantopere affectus falſam opinionem nobilitatis? *Ha.* Nullam aliam ob cauſam, niſi quòd his omnia licent impunè. An hoc tibi leve videtur momentum? *Ne.* Ut[5] peſſimè cedat, una mors debetur naturæ, etiamſi vixiſſes in Carthuſia. Et leviùs moriuntur in rota, quàm qui moriuntur calculo, podagrâ, aut paralyſi. Nam militare eſt credere, nihil hominis ſupereſſe poſt mortem, præter cadaver. *Ha.* Sic opinor.

ΑΣΤΡΑΓΑΛΙΣΜΟΣ[6], *ſive talorum luſus.*

ARGUMENTUM.

Ἀστραγαλισμὸς, ſive Talorum luſus, oſtendit quid & ubi talus ſit; quomodo talis ludebatur olim; quare clerici talaribus utuntur veſtimentis, verecundiæ nempe & differentiæ gratiâ. Talus ſpecies oſſis plantaris. Varia τῦ ἀστραγάλυ etymologia. Genus luſus

1 *Whence doth he derive his pedigree?*

2 *Id eſt*, palam abeas, non clam, ſine rumore & crepitu, ut lepus.

3 Malignum, ex Horatio, Sat. i. 4, 85. *Hic niger eſt, hunc tu, Romane, caveto.* Poëtas porro, atque etiam alios auctores, Neſtorius intelligit.

4 *They preſently ſet pen to paper, if any thing vexeth them.*

5 Quamvis; & ſubintelligitur *dicis apud te*, ea ſcil. quæ ſequuntur, &c. unde patet Neſtorium iſthæc non comprobare, ſed referre tantummodo ſententiam nobilium Harpalo ſimilium, qui credant nihil hominis ſupereſſe poſt mortem, ſicque cum moriendum ſit neceſſario, & aliquando, per naturales morbos æquè dolorosè, ac per aſperrima humana ſupplicia, nihil aliud curandum eſſe cenſent in hoc mundo, quàm genio indulgere, &c. Porro rotæ ſupplicium, quo maleſactores inſignes Andreanæ crucì brachia & pedes ſingulos ſeparatim alligati, vecti ferreo franguntur, & deinde, ſuper rota exponuntur, in uſu eſt apud Gallos, & Germanorum plurimos. Tale ſupplicium certè terribilius quid præ ſe fert omnibus calculis & podagris, credamque doloroſius: at diu non durat, & non recurrit, quod eſt compenſatio.

6 Vox, ut vides, explicatur ab auctore, at mihi aliquid ante omnia dicendum, arbitror, quo quoddam lumen huic colloquio affulgeat; vox *Talus*, ergo derivata videtur à θολὸς, *umbella*, vel potius a ταλάω, *fero, ſuſtineo*; talus enim eſt propriè eminens rotun-

luſus Anglicè Cock all, *ſeu* Take all. *Canis jactus damnoſus*, Ames ace, Dog-chance. *Venus, jactus feliciſſimus, Senio ſeu Midas dicitur.*

QUIRINUS[1], CAROLUS.

Qu. DIſce, inquit Cato, ſed à doctis[2]. Cupio itaque, mi Utenhovi, te magiſtro diſcere, quam ob rem priſci illi regionis antiſtites edixerint, ut clerici talaribus tunicis uterentur, hoc eſt, uſque ad talos demiſſis[3]. *Ca.* Duabus, opinor, de cauſis. Primùm, verecundiæ gratiâ, nè quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ilibus uſque ad imos pedes corpus tegit, neque ſubligaribus aut femoralibus vulgò utebantur[4]. Eadem de cauſa turpe eſt fœminis brevioribus uti veſtimentis, quo magis conſultum ſit ſexûs pudori. Deinde ut non ſolùm moribus, verùm etiam habitu, differrent à populo, in quo ut quiſque eſt profaniſſimus, ita breviſſimis tunicis uti gaudet. *Qu.* Non diſſimile veri eſt, quod narras. Cæterum ex Ariſtotele Plinioque didici nulli hominum eſſe *talos*[5], ſed tantum quadrupedibus, non tamen omnibus,

rotunditas in extremis,' quo aliquid à poſterioribus ſtat & fulcitur: proindeque cùm antiqui obſervaverint oſſiculum in biſulcis, ejuſmodi propemodum conformationis, & uſûs, ad articulationem tibiæ, vulgatiùs, *at the end*, verbi gratiâ, *of a leg of mutton, ſuch as it is, when it is brought to our table*, oſſiculum iſthuc *talum*, ſeu ἀστράγαλον vocaverunt, quod cum fere rotundum ſit, pueri primum his oſſibus veluti nucibus ludere cœperunt. At præterea, & quod magis facit ad rem de qua nunc, cùm obſervaverint idem antiqui oſſiculum hoc ad cubi figuram quàm proximè accedere, ſed ita tamen, ut non poſſet, niſi in quatuor facies cadere, cùm duæ aliæ ſic incurvatæ ac fere rotundæ, factæ ſint à natura, ut iis oſſiculum ſeu talus inſiſtere nequiret, novum luſitandi genus excogitârunt, per hæc oſſicula ſeu talos primum, & per aliquam materiam deinde, arte non abſimiliter configuratam, ludi genus inquam, diverſum à teſſerarum vel cuborum ludo, quanquam aliquando propter analogiam confundantur. His prænotatis in præſenti, ſperamus per notas ſubſequentes, quas cùm occaſio ſe offeret proferemus, totum hoc negotium de talis, & talorum luſu, futurum planum ſatis.

1 Hæc non ſunt conficta nomina, Prior erat Carolus Utenhovius Gandavenſis, Dominus Merhegemii, vir doctiſſimus Eraſmo noſtro familiaris: Poſterior Quirinus Taleſius, tunc *Penſionary of Harlem*, ſed antea, Eraſmi noſtri *tranſcriber* (ut his commodis vernaculis vocibus utar) Taleſius hic autem, vel per diſcendi cupiditatem, vel propter nominis cum talis affinitatem, rogaverat Eraſmum, ut ſe de talorum antiquorum luſu edoceret, hincque ſupponit auctor Utenhovium virum doctum eum de hoc negotio edocere.

2 Verba Catonis hæc ſunt, Diſt. xxiii. lib. iv. *Diſce ſed a doctis, indoctos ipſe doceto.*

3 Mos eſt antiquiſſimus, erat in uſu apud Judæos, imò & Paganos, non mirum ergo ſi, cùm maxime deceat, obtinuerit apud Chriſtianos, ſtatim atque tutum fuit, Chriſtianis epiſcopis & preſbyteris à populo dignoſci.

4 Veriſſimum.

5 Verum iſthuc, ſi per talum intelligas oſſiculum illud configuratum, ut jam enarravimus, at habemus analogum quid, & quod forſan magis tali nomen mereatur, ſi reſpicias ad veram

bus, ſed biſulcis pleriſque, nec rurſus his, niſi in tibiis poſterioribus. Unde igitur veſtis dici talaris poteſt, quam geſtat homo, niſi fuerunt homines olim quadrupedes [1], juxta fabulam Ariſtophanis [2]? *Ca.* Imò, ſi credimus Oedipo [3], & quadrupedes, & tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec rarò nobis è bello redeunt unipedes, interdum

ram tali definitionem, ideam & uſum, quæ in principio hujus colloquii tibi dedimus; ſiquidem habeamus os calcis, os aſtragali, itemque malleolum, quibus melius innitimur, quàm biſulca ſuo talo, nullique dubitamus, quin animalia non biſulca analogum quid habeant.

1 Ex his quæ diximus, quæſtio facilè ſolvitur ſine tali ſuppoſitione, quanquam non omnino impoſſibile ſit, homines veluti fere quadrupedes incedere, at non commodè, non benè, non dignè ſatis; factus eſt enim homo à benigno creatore, ut bipes incederet, & ad id omnibus neceſſariis & commodis inſtructus eſt, at manibus, quæ animantium anterioribus membris reſponderent, ad utiliora & nobiliora utitur, analoga ſunt tamen ſatis (prout ſcil. tam diverſa deſtinatio potuit ferre) membra hæc noſtra pedes & manus cum quadrupedum membris aut pedibus. Cumque in hæc inciderim, credamque quæ ſuper his dicenda habeam, conferre poſſe ad elucidationem plurimorum in hoc colloquio, paucis dicam: omnium animantium poſteriora membra, verbi gratiâ, à pedibus imis uſque ad os ilii, dividi debere, generatim (ut melius omnia quadrent) in partes tres. Prima eſt ab extremis ungulis, vel ungula, uſque ad malleolum, talum, vel articulationem ubi talus eſſet, ſi daretur. Secunda, ab hac articulatione uſque ad proximam ſequentem, quæ in nobis genu, ſed in nullis animantibus vox ibi obtinet, ſed ut in hominibus, poteſt bene vocari articulatio, qua tibia jungitur cum oſſe femoris. Tertia tandem, ab hac ſecunda articulatione uſque ad os ilii. Sed hæc obſervanda differentia, quod animantia hæc quæ in ambulando inſiſtunt terræ, ita ut ad eam veluti pertingant per primam articulationem, mediantibus ſcil. tantummodo breviſſimis oſſibus calcis & aſtragali, aut analogis, qualia homo, ſimia, ſciurus, hericius, & forſan quædam alia, omnia fiſſis veluti in plures digitos pedibus, pede propriè dicto, longo, plano, & lato; quod hæc inquam animantia nullum os longum habeant in prima diviſione; at in ſecunda, habeant duo à lateribus juncta & fere parallela, quæ vocantur fibula & tibia: & contra, animantia hæc quæ ambulando terræ non inſiſtunt, & ad eam non pertingunt per primam articulationem, qualia omnia biſulca vel ungula ſolida, itemque multa quæ pedes habent fiſſos veluti in plures digitos, omnia pede propriè dicto brevi: hæc, inquam, os longum habent in prima diviſione, quod ut ſervemus voces anatomicas vocabimus fibulam; & propter brevitatem pedis, & longitudinem hujus oſſis, ad ejus extremitatem illis datus eſt talus, vel analogum quid, quo firmius & facilius ſtent, ambulent, ac currant, & per compenſationem unicum os tantum habent in ſecunda diviſione, quod vocabimus tibiam. Hæcque omnia analogicè intelligas de anterioribus membris; & pergas auctorem legere.

2 Comici apud Græcos nobiliſſimi, qui alicubi, quod neſciam an ſuperſit, ſic homines depinxit, quemque imitatus eſt, credo, Gallicus auctor *Cyrano Bergerac*, quem potes legere, ſi velis & poſſis.

3 Quoniam Oedipus dicitur interpretatus Sphyngis ænigma, de animanti quod mane incederet quadrupes, ad meridiem bipes, veſperi tripes, dixit enim hominem eſſe, qui infans, non ſolum pedibus, verum etiam manibus ad ambulandum utitur, juvenis ſolis pedibus, ſenex ſcipione cum pedibus.

terdum apodes [1]: ſed quod ad *tali* vocabulum attinet, rectiùs mireris, ſi legas Horatium, qui fabulis quoque *talos* attribuit. Sic enim, opinor, ſcribit in Arte poëtica [2]:

Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.

Qu. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos Tmolus [3] habet aures, & naves [4] loquuntur, & ſaltant quercus [5]. *Ca.* Quin & Ariſtoteles tuus hoc te docere poterat, eſſe talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιαστραγάλους, quales tradit eſſe lyncum [6] generi; addit, leonibus ineſſe quiddam vice tali, ſed anfractuoſum, quod ille vocat λαβυρινθώδες, Plinius vertit *tortuoſum*. Denique ubicunque committuntur oſſa oſſibus ad flexûs commoditatem, cava prominentibus inter ſe reſpondent, utrinque lubrica cartilagine communitis, ac velut incruſtatis partibus, nè mutuo attritu ſeſe lædant, ut idem docet Ariſtoteles. In his fere eſt aliquid quod à tali ſimilitudine pariter & uſu non diſcrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus eſt, prominet quiddam talo ſimile, quod Græci σφυρὸν [7] appellant. Rurſus in flexura genu, quod, ni fallor ἰσχίον [8] appellant quidam, *vertebram*. Simile quiddam videmus in coxendicibus, in humeris; poſtremò, in commiſſuris digitorum, pedis, ac manûs. Quod nè tibi mirum videatur, Græci tradunt ἀστραγάλου vocabulum apud probatos auctores tributum etiam oſſibus, quibus ſpina connectitur, præſertim in cervice. Citant enim hoc carmen:

Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων ἐάγη [9].

Quoniam autem Ariſtoteles tradit priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis; poſteriores ad ſtabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt: Flaccus, dum ſignificare vult fabulam non ejectam, ſed

1 Sine pedibus.

2 Lapſus eſt, credo, memoriæ in bono Eraſmo; varius enim habetur, Epiſt. ii. 1, 175. Porro videbis Utenhovium optimè difficultatem ſolvere, verumque Horatianis aſſingere ſenſum.

3 Ovid Metam. xi. Tmolus enim mons Lydiæ arbiter ibi ſupponitur, de cantu inter Apollinem & Pæanem.

4 Narrant enim poëtæ navem Argo fuiſſe vocalem.

5 Siquidem Orpheus & Amphion dicuntur apud poëtas moviſſe ſaxa & quercus ſuo cantu.

6 Vidimus jam animal nobis non eſſe certo notum.

7 Malleolum.

8 Lumbum; quoniam accedit ad lumbi cujuſdam naturam, utpote quid exiguum & forte, vel ſaltem faciens, ad robur partium quibus adhæret; ſed mallem ſubſequentem vocem *vertebram*, intelligit enim oſſiculum illud, quod magis anatomicè *patella* vocatur, quod habemus ad genu, & habent biſulca omnia ad articulationem tibiæ cum oſſe femoris, & alia plurima credam animantia, ſed omnia in eodem loco, quod planè evincit aptitudinem diviſionis generalis membrorum animantium, quam jamjam dedimus.

9 *Id eſt*, cervix mihi effracta eſt extra talos; qui non poſſunt hîc aliud eſſe quàm vertebræ, & dictum benè intelliges, ſi recorderis ideæ primitivæ tali, quam à principio tibi dedimus.

ſed ad finem uſque peractam, dicit, illam *ſtetiſſe fixo talo*: nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quàm nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum* [1]. *Qu.* Næ tu probè grammaticum agis. *Ca.* At quo magis id credas, Græci literatores ἀστραγαλον dici volunt à στρέφω, & α particula privativa, quod minimè flectatur, ſed immobilis ſit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, interjectâ literâ ρ, dictum pro ἀσταγαλον, quod lubricâ volubilitate ſtare neſciat. *Qu.* Ad iſtum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Neſcio. *Ca.* Non uſque adeo videbitur abſurda divinatio, ſi cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam eſſe contrarietatem; quod apparebit, ſi propius inſpicias; volubilis eſt talus, ſed ita volubilis, ut eam partem, cui innectitur, reddat ad ſtandum firmiorem; deinde os oſſi connectit, nè facilè luxari queat. *Qu.* Tu vel ſophiſtam agere poſſis, quantum video, ſi libeat. *Ca.* Sed nihil eſt, Taleſi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀστράγαλον, priſci, quorum eſt Callimachus, dixerunt ἄστριον, cujus hoc refertur hemiſtichium; Δίκα δ' ἄστρια αἴνυτο λύτρον [2]. Unde quemadmodum ἀστραγαλίζειν, ita & ἀστρίζειν dicebant *talis ludere*. *Qu.* Quale eſt igitur illud quod propriè talum vocant? *Ca.* Eſt id quo nunc ludunt puellæ [3]; olim puerorum erat luſus, quemadmodum nuces. De quo eſt illud Græcorum, Ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς [4], cùm iram levi de cauſa ſuſceptam indicant. Rurſus Horatius in Odis, *Nec regna vini ſortiere talis* [5]. Item in Sermonibus: *Te talos, Aule, nuceſque, &c.* Poſtremò,

1 Quo nihil aliud intelligitur quàm finis, ſicut & per umbilicum, ſiquidem propriè libri umbilicus eſt ornamentum quoddam, ad formam fere umbilici olim delineatum, immediatè poſt ultimum verbum libri cujuſvis, quodque videre eſt adhuc in plurimis manuſcriptis quantæ vis antiquitatis.

2 Eſt ducenteſimum trigeſimum octavum fragmentorum hujus antiqui poëtæ, quæ collegit doctiſſimus Bentleius, qui ſcripſit ἄστριας, non ἄστρια, ut hîc Eraſmus noſter & Suidas, neſciam certe qui melius, at ſcio bene parum referre ſcire, legas quomodo velis, ſenſus eſt, *accepit præmium* vel *pretium* decem talos.

3 Declaravimus jam; ſic eveniſſe primum, at quemadmodum vel hoc ſolo reſpectu, etiam nunc in diverſis regionibus, imo & in eadem, diverſimodè luditur à pueris, hiſce talis, nucibus, nucleis, vel aliqua alia materia, arte non abſimiliter confecta, vel planè rotunda; ita credo quoque diverſimodè ludebatur à pueris apud antiquos qui omnes ludendi modi toto cœlo differunt à ludo per talos aleatorios, quem præcipuè nos edocere vult auctor in hoc colloquio, ſed de quo non agitur hîc, pueri ſiquidem hic ſupponantur uti ſuis talis, velut nucibus.

4 Propter talos iratus.

5 Od. i. 4, 18. Hique ſunt tali aleatorii, per quorum jactum, ut vidimus p. 256. num. 12. quis foret rex convivii determinabatur: nunc ergo talorum horum formam, modumque aleatorium per eos ludendi vulgatum accipe; talus habebat tantum quatuor latera, ut diximus, quibus inſiſtere vel ſubſilire poterat, uni inſcribebatur punctum unicum, ſeu unio, oppoſito ſenio, ſeu ſex puncta, lateri alii puncta tria, oppoſito quatuor; quod, ut obiter dicam, evincit cuborum ludum, antiquiorem talis aleatoriis,

Poſtremò [1], dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros eſſe fallendos talis* [2], *viros jurejurando.* Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod ſit μώνυχον, hoc eſt, ungulâ ſolidâ, excepto aſino Indico unicorno [3]: aut quod ſit πολυσχιδὲς, hoc eſt, pede in multos digitos ungulaſve fiſſo; quod genus ſunt leo, panthera, canis, ſimius, homo, & avis, aliaque permulta. Quæ vero δίχηλα ſunt, hoc eſt, ungulâ biſulcâ, pleraque talum habent, idque, ut rectè dicebas, in poſterioribus cruribus. Uni homini duplici de cauſa tali non ſunt; primùm, quia bipes, deinde quia quinis digitis fiſſos habet pedes. *Qu.* Iſta frequenter audivi. Cæterùm pervelim mihi ſitum ac formam tali deſcribi. Nam iſtud lusûs [4] genus etiam puellis hodie faſtiditum eſt; ſed aleam, chartas, alioſque maſculos luſus affectant. *Ca.* Non mirum, cum affectent & theologiam. Verùm, etiamſi mathematicus ſim, aut pictor, aut etiam plaſtes; non poſſim tibi melius tali formam exhibere, quàm ipſo talo [5]: niſi mavis ut tibi deſcribam per literas, ut illi ſolent. *Qu.* Habeſne talum? *Ca.* En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cùm in cubo, & alea, ſeu teſſera ſint ſex; in ambitu quatuor, in ſummo & imo duo. *Qu.* Sic eſt. *Ca.* In talo, quoniam ſumma pars & ima curvatur [6], non ſunt niſi quatuor latera; quorum unum vides velut in dorſum intumeſcere.

riis. Etenim ſi nonnunquam talis inſcripſiſſent ſenionem. Jam autem quatuor talis vulgo ludebatur, qui ex fritillo in tabulam injiciebantur, & qui ita jeciſſet, ut unuſquiſque talorum oſtenderet diverſum latus, i. iii. iv. vi. (qui jactus vocabatur *Venus)* rex convivii evadebat, hinc Horat. Od. ii. 7, 25. *Quem Venus arbitrum dicet bibendi.* Nec dubito quin teſſeris ſeu cubis (quæ erant propriè, *our new dice)* rex quoque convivii aliquando crearetur, at eum tribus ex his vulgo luderetur, is fiebat rex convivii, qui ita eas jeciſſet, ut ſuperne oſtenderent tres ſeniones, credamque hunc jactum vocatum quoque Venerem. Porro non omnes tali aleatorii ex oſſibus quadrato rotundis, jam jam multoties memoratis, ſed aliquando ex alia materia, puta, ebore, argento, auro, eodem fere modo, arte conformata, quo tali à natura; itemque qui ex his propriè officulis ita expoliebantur credo (quod erat facillimum) ut æquè benè ferè poſſent ſuper quovis latere ſtare, perge nunc.

1 Sat. ii. 3, 171. Hic non intelliguntur, credo, tali aleatorii.

2 *Id eſt,* dando talos eis.

3 Animal benè non novi, at plures peregrinatores nobis declarârunt eſſe in India aſinorum, camelorum, imò boum ſpecies, quæ habeant veluti unicum cornu ad frontem quandam ex his intelligit Ariſtoteles.

4 Ludum hîc intelligit, credo, qualem cum nucibus vel accedentem: etenim ſi talos aleatorios haberemus, quales utebantur antiqui, illis benè aleâ ludi poſſet, prout cubis vel teſſeris ludimus, & ludebatur olim.

5 Nihil verius, proindeque ad eos recurras, lector, rogo, res eſt perfacilis.

6 Sed modo ita ſpeciali, ut rurſus non facilè intelligas, ni videas, utcunque ſit certus ſis talum non poſſe niſi quatuor lateribus inſiſtere; hiſque lateribus (non obſtante eorum diverſa fere omnino forma, quæ ſubinde benè depingetur) poſſe inſiſtere benè ſatis, imò fere æquè benè ſuper latere quovis, dummodo (licet immutata conformatione) latera hæc benè expoliantur & purgentur, prout fine dubio fiebat, ut his alea luderetur.

ſcere. *Qu.* Video. *Ca.* Quod eſt è regione, cavum habere. Illud Ariſtoteles vocat πρανὲς, id eſt, pronum; hoc, ὕπτιον, id eſt, ſupinum. Velut in congreſſu uxoris & mariti, cùm dant operam liberis, mulier ſupina eſt, vir pronus; & manus, ſi vola ſpectet terram, prona eſt, ſi invertas, ſupina. Quanquam oratores & poëtæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. *Qu.* Iſthuc quidem eleganter oculis ſubjeciſti. Inter reliqua duo latera quid eſt diſcriminis? *Ca.* Alterum modicè cavatum eſt, ut oſſi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minuſque armatum eſt cartilaginea tunica, ſed tantum nervo & pelle tegitur. *Qu.* Video. *Ca.* Pronum latus nihil habet nervorum, ſed ſupinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris ſummo, lævi imo. *Qu.* Pulchrè narras: ſed unde dignoſcam dextrum à ſiniſtro[1]? *Ca.* Rectè admones. Nam perperam docui, niſi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, ſimulque, quod volebas, ſitum indicabo. Talus eſt in ipſa ſuffragine cruris infra coxam[2]. *Qu.* Complures arbitrantur juxta pedem eſſe. *Ca.* Errant. Is qui propriè dicitur talus, eſt in ſuffraginibus, quas Græci καμπὰς[3] vocant, ſed crurum, ut dixi, poſteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia eſt. *Qu.* Sic opinor. *Ca.* Poſt genu κάμπη[4]? *Qu.* Aſſentior. *Ca.* Nam qui flexus eſt homini in brachiis, idem eſt quadrupedibus in cruribus poſterioribus[5]; ſimiam excipio ſemihominem[6]. Itaque quod genu eſt in cruribus, id cubitus eſt in brachiis. *Qu.* Animadverto. *Ca.* Itaque flexus flexui reſpondet. *Qu.* Illud dicis, crurum poſteriorum & priorum. *Ca.* Tenes. In ea agitur ſuffragine, quæ reſpondet

1 Dabitur locus infra huic quæſtioni planiùs ſatisfaciendi, pergas interim.

2 Mallem dici, ut jam indicavimus, in articulatione illa qua fibula tibiæ adjungitur & conjungitur.

3 Flexuras, articulos.

4 Intelligit articulationem pedis ubi malleolus.

5 Fere: ut quoniam manus & brachia noſtra naturaliter magis analoga eſſe deberent cum pedibus & tibiis anterioribus animantium, quàm cum poſterioribus, hinc, non obſtante hoc fere ſimili flexu, differentia vaſta eſt inter conformationem manuum brachiorumque noſtrorum, & conformationem pedum & tibiarum poſteriorum in animantibus. Itemque rurſus, cùm deſtinatio manuum & brachiorum noſtrorum maximè diverſa ſit à deſtinatione pedum & tibiarum anteriorum in animantibus, hinc rurſus quoque, non obſtantibus omnibus analogiis, conformatio manuum & brachiorum noſtrorum quàm maximè differt à conformatione pedum & tibiarum anteriorum in reliquis animantibus; uno verbo, ſimia ſola excepta, per nullam rem corpoream viſibilem tantopere diſtinguimur à cæteris animantibus, quàm per manus & brachia, addoque pedes, &c. ſi velis.

6 Animal iſthuc quidem, quoad omnes externas partes, & credo plurimas internas, magis ad formam hominis accedit, quàm aliud animal quodvis, attamen in multis corporeis (ut nihil dicam de mente) ab homine differt, proindeque ſemihominis epitheton mihi non arridet.

det ſuffragini, quæ eſt poſt genu [1], ſtat talus erectus, cùm ſtat quadrupes, cujus ſumma & ima pars leniter incurvatur, quanquam non prorſus eodem modo. Nam ſuperior replicatur in cornua quædam, quas Ariſtoteles appellat κεραίας [2]. Theodorus [3] vertit *antennas*, juxta quas ſe ſubmittit pronum latus; ima tale nihil habet. *Qu.* Planè video. *Ca.* Illud ergo latus quod ſpectat tibias priores, Ariſtoteles vocat *ſupinum:* quod illi adverſum eſt, *pronum.* Rurſum ſunt duo latera, quorum alterum intus ſpectat tibiam poſteriorem, puta lævam aut dextram; alterum ſpectat foras. Quod introrſum ſpectat, Ariſtoteles appellat κῶλον [4], quod foras, ἰσχίον [5]. *Qu.* Prorſus oculis rem video. Jam ſupereſt ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui luſus noſtrâ memoriâ dicitur in uſu fuiſſe, nihil convenit cum iis quæ comperimus apud priſcos auctores de hoc ludendi genere [6]. *Ca.* Ac ſanè fieri poteſt, ut quemadmodum hodie chartis ac teſſeris ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis luſitandi ratio [7]. *Qu.* Probabile eſt quod dicis. *Ca.* Theodorus Gaza, ſive, ut alii malunt appellare, Theſſalonicenſis, vertens Ariſtotelis librum De Hiſtoria animalium ſecundum, ait, tali latus, quod foras tranſverſum ſpectat, *Canem* vocari, quod introrſum ad alterum crus, *Venerem.* Cæterùm hoc quidem de ſuo addidit [8].

Nam

1 Quæ in nobis eſt prope pedem, & in quo habemus malleolum & deinde os aſtragali & calcis, quibus reſpondet bifulcorum talus, qui non eſt ad pedem: quod evincit rurſus aptitudinem generalis diviſionis tripartitæ membrorum animantium omnium quam dedimus.

2 Cornua; & videas rurſus talum, ſi velis rem intelligere, & percipere bene nominatam.

3 Theodorum Gazam, vel à Gaza, intelligit, qui ſeculo decimo quinto Italiam venit, doctiſſimuſque in Græcis & Latinis habitus eſt, prout ſanè, ſi tempus reſpicias, merebatur; ſed cornua Ariſtotelis mihi ejus antennis anteponenda videntur.

4 Membrum propriè: at intelligas veluti ſi diceretur *rectum, planum,* quoniam iſthuc latus nullam habet fere cavitatem.

5 Id eſt, *lumbum,* vel *lumboſum,* ſiquidem *forte, ſuſtinens, inflexibile,* à latere enim per illud benè fulcitur animal, cum habeat civitatem cui accommodatum eſt à natura officulum, quod poteſt ſecundum animantis ſitum tantiſper aſcendere, vel deſcendere, pro profunditate cavitatis, talus vero hoc ſenſu non poſſit deflectere.

6 Quem ludum intelligit ſuæ memoriæ, me non certo divinare fateor, at ſcio bene, ſi agatur de ludo non aleatorio, pueros noſtros multos nunc adhuc habere qui ab antiquis parum differant: at ſi agatur de aleatorio, dicam, nunc nos unum habere, qui non omnino diſconvenit cum antiquorum luſu per talos, imo qui conditionem & leges ab ipſo ludo quem luſiſſe Auguſtum legimus in Suetonio mutuaſſe videtur; ludum nempe *of the whirl bone.*

7 Nullus eſt dubitandi locus.

8 In his Theodorus forſan rectè, nam intelligit, credo, quod punctum unum, unio, qui *Canis* vocabatur, inſcriberetur lateri cavato foras ſpectanti, & conſequenter ſenio, ſeu *Venus* unius tali lateri oppoſito, fere omnino plano, intus ad tibiam lævam aut dextram ſpectanti, proindeque, ut rem totam ipſe perficiam, tria puncta inſcribebantur prono lateri, & quatuor ſupino.

Nam Aristoteles hæc tantùm ponit: Τὸ μὲν πρανὲς ἕξω, τὸ δὲ ὕπτιον ἔσω ἢ τὰ μὲν κοῖλα ἐντὸς ἐστομωμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία κυλίμενα ἔξω, ἢ τὰς κεφαλὰς ἄνω [1]. Cæterum quando constat, ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est qui summam faciem habet cum alio congruentem [2], demiror quid sequutus Theodorus, unum latus appellet *Venerem* [3]. Erasmus noster, quem communem habemus amicum, hujusmodi observationum non admodum curiosus, in proverbiis aliquot ex auctoritate veterum indicat quædam de ludo talorum, velut in proverbio, *non Chius, sed Cous:* refert, *Coum & Senionem* eundem esse quem Græci ἑξίτην dicunt. Idem tradit in proverbio, *Chius ad Coum* [4] (addens *Chium* eundem esse cum *Cane*) *Coi* jactum fuisse felicem, *Canis* infelicem, teste Persio [5]:

——Quid dexter senio ferret:
Scire erat in votis, damnosa canicula quantum
Raderet.——

Itidem Propertius [6],

Semper damnosi subsiluêre canes.

Et Ovidius libro de Tristibus secundo, *damnosos Canes* appellat. Addit ex Martiale, senionem videri per se felicem: cæterum infelicem fieri, si accedat canis. Sic enim loquitur:

Senio nec nostrum cum Cane quassat ebur.

Jam Veneris jactum esse ut rarum, ita felicissimum, indicat Martialis in Apophoretis:

Cum steteris vultu nullus tibi talus eodem [7],
Munera me dices magna dedisse tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tesseris

1 Id est, *Quod pronum est* (latus scil. & supple *dicimus*) *esse foras, quod vero supinum est, esse intus; quæ autem plana, & fine cavitate sunt, esse invicem intus opposita, quæ vero lumbi seu lumbosa,* i. e. *fortia & sustinentia vocantur, esse ad extra, & tandem cornua esse superna;* quæ perfectissimè respondent horum officulorum conformationi & positioni in animantibus; & videbis clare, si velis, ut ego, periculum facere, hinc que dignosces facillime talum fibulæ seu tibiæ dextræ à talo lævæ.

2 Sic erat in talis, sed in tesseris cum tres subsiliebant seniones; jactus hic enim in tesseris Venus quoque vocabatur.

3 Quare non? cum senio, qui ei inscribebatur, vocaretur, credam, aliquando Venus, prout jam indicavimus, utpote felicissimus jactus unius tesseræ vel tali.

4 Veluti proverbio sic loquebantur antiqui de valde diversis; ac veluti oppositis, quoniam *Chius* erat infelicissimus jactus, utpote unio, vel omnes uniones omnium tesserarum, vel talorum; *Cous* vero felicissimus, utpote senio unius tesseræ, vel tali, itemque tres seniones trium tesserarum, vel Venus quatuor talorum. At quare, dices, infelicissimus jactus vocatus est *Chius*, felicissimus vero *Cous*? nesciam certò, nisi quod credam olim apud antiquos insulam *Chios* infelicissimam habitatam præ insula *Coos*.

5 Sat. iii. 49.

6 Lib. iv. Eleg. ix. ubi sic habetur, *Me quoque per talos Venerem quærente secundos, Semper damnosi subsiluere canes.*

7 Quod, ut vidimus, faciebat in talis veneris jactum; versus autem habentur lib. xiv. epig. xiv.

non plus tribus ludi ſolet. Sed proprius ad ludendi rationem facit, quod ſcribit Suetonius in Octavio Auguſto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epiſtola hæc; *Inter cænam luſimus* γερουτικῶς [1] *& heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quiſque canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos, ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat univerſos, qui Venerem jecerat. Qu.* Docuiſti feliciſſimum eſſe jactum, cùm omnes tali quatuor oſtenderint diverſum latus, quemadmodum in teſſerarum ludo fortunatiſſimus eſt, qui dicitur *Midas* [2]: at nondum declaraſti hunc jactum dici *Venerem*. *Ca.* Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοπὸν, μάλιστα δὲ εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀγαγάλλῃ πιστόν· εἴσω σχήμαλι, προσικύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων [3]. Loquitur autem illic de Venere. *Qu.* Si falſus eſt Theodorus, duo tantùm latera ſuis vocabulis deſignantur. *Ca.* Fortaſſis alicujus auctoritatem ille ſecutus eſt, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum eſt, aſſerimus in medium. Nam ſunt qui meminerunt de numero Steſichorio in talis, quem putant ogdoadem [4] eſſe: item de Euripideo, qui continebat quadra-

1 Senum more; erant enim ſine dubio diverſæ: talis aleatoriis ludendi ſpecies, & duarum vel trium ſpecimen tibi ſubinde dabit auctor optime, at quaſdam credo fuiſſe magis complicatas, quam exhibita mox ab auctore ſpecimina, eaſque non admodum difficile credam excogitare: quum Auguſtus ergo declarat ſe luſiſſe *ſeniliter*, vel *ſenum more*: indicat nobis ſe luſiſſe modo ſimpliciori, minime compoſito, facili; & attentionem mentis non multum requirente; ludus enim quem luſiſſe videtur, tantiſper magis tantummodo complexus erat, quam noſter nunc, *of the whirl-bone*, ut poteſt lector facillime concludere.

2 Credam jactum vocatum quoque venerem, & eſſe tres ſeniones ut jam declaravimus: Tarrheus enim, Schottus, Heſychius, & Suidas, *Midam* vocant εὐβολότατον, vel εὐβολότατον jactum, *i. e.* optatiſſimum, vel feliciſſimum jactuum omnium, qui vulgo tres ſeniones in teſſeris. Pollux tamen *Midam* infelicem pronunciat; proindeque ſuſpicor, vel mendum irrepſiſſe in codice, vel eum in hoc erraſſe, vel, quod mihi probabilius fit, præter vulgarem ludendi modum (qui non multum differebat à noſtro nunc *raffling*, vel *paſs ten*) fuiſſe olim per teſſeras aliquem alium, minus uſualem, in quo ſeniones erant jactus infelix, prout & nos habemus quoſdam nunc: Galli nempe, *chance with three dice*, & nos *chance with two*, quod vulgò vocamus *ſeven or eleven*; in priore, *immediately after the main is given*, tres ſeniones ſemper perdunt, *i. e. the caſter loſeth*, in poſteriore, ambo ſeniones perdunt plerumque, cum ſcil. *the main given is five, ſeven, or nine*, notiſſima hæc has ludorum ſpecies intelligentibus.

3 *Jaciens quidem ad ſcopum, ſed præſertim cum jeciſſet ipſam Deam, nullo talorum ſtante ſuper eadem figura, adorabat, judicans ſe ſuo deſiderio fruiturum.*

4 *Numerum octo*; quoniam Steſichori poëtæ ſepulchrum eſſet octogonum, ut hac voce commoda utar, credamque fuiſſe jactum infelicem, & ſi unico jactu luderetur; planum eſt fuiſſe duos canes & duos terniones, at ſi duobus jactibus, prout ſuſpicor, ex eo quod ſubſequens numerus Euripideus non poſſit confici niſi per duos ſine intermiſſione jactus, certum eſt fuiſſe tunc octo canes, quatuor unoquoque jactu.

quadraginta [1]. *Qu.* Reſtat ut lusûs leges præſcribas. *Ca.* Non arbitror pueros iiſdem uſos legibus, quibus ſe uſum fuiſſe ſcribit Octavius. Nec probabile eſt, hoc ludendi genus, quod commemorat, fuiſſe publicum. Id ſi fuiſſet, ſatis erat dixiſſe, *Inter cænam luſimus talis.* Sed mihi ſubindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam ſenibus, minimeque torquentem animos ſolicitâ cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures luſus [2], ut levius ſit intendere ſtudiis. *Qu.* Profer, obſecto te, reliquos talos, ut experiamur. *Ca.* Sed deeſt nobis turricula volvendis talis, deinde tabula. *Qu.* Suffecerit hæc menſa ad qualecunque ſpecimen exhibendum. Pro turricula ſuffecerit cyathus aut pileum. *Ca.* Imò complexus cavarum manuum. Jactus ſæpius oſtendit ſupinam partem, quàm pronam, & pronam ſæpius, quàm ſenionem, aut canem [3]. *Qu.* Videtur. *Ca.* Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; ſi duo, duos; ſi tres, tres; ſi quatuor, quatuor. Item quoties jeceris ſenionem, toties recipies unum è nummis. *Qu.* Quid ſi ſenionem cum cane? *Ca.* Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. *Qu.* Quid ſi talus oſtendat partem ſupinam aut pronam? *Ca.* Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. *Qu.* Placet devolutio. *Ca.* Nunc appone ſortem. *Qu.* Experiamur abſque periculo. *Ca.* Vis tu tantam artem diſcere gratis? *Qu.* Verum impar certamen eſt inter artificem & rudem. *Ca.* Atqui ſpes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. *Qu.* Quanti certabimus? *Ca.* Si vis citò diteſcere, centum ducatis. *Qu.* Utinam ſint quos deponam! Tutius eſt paulatim diteſcere. En tibi ſolidum aſſem. *Ca.* Age, addemus puſillum puſillo, quemadmodum monet Heſiodus; ſic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auſpicium, canem habes; appone nummum, & poſthac agnoſce damnoſum latus. Da talos. *Qu.* Felicius auſpicium; tres habes canes; appone. *Ca.* Inſidiatur tibi fortuna, mitte, ſed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & ſupinum. Succedo; trade talos. *Qu.* O factum bene! rurſum tres video canes. *Ca.* Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον [4]. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu;

1 Quoniam Euripides, pulſis ex Athenis triginta tyrannis, & quadraginta principibus in eorum locum ſuffectis, numerum quadraginta celebravit, credamque fuiſſe duos ſimiles jactus, quatuor ſeniones ſcil, & quatuor quaterniones, binos ex ambobus, unoquoque jactu, quod erat valde felix jactus, quanquam veneri multum inferior.

2 Latrunculorum inter alios.

3 Longe ſæpius ſi non expurgentur & expoliantur tali, & his ludas prout ab animanti, ſed cum ut fierent bene aleatorii, non ſolum notarentur, verum etiam bene purgarentur & expolirentur (ut nullus dubitationi locus) tantiſper ſæpius tantummodo: itemque tantiſper rarius præ quovis latere ſubſiliebat ſenionis latus ſiquidem latus ei oppoſitum minus patet quàm quodvis aliud.

4 *Ne ante victoriam encomium*, i. e. *Do not boaſt before the victory.*

non plus tribus ludi ſolet. Sed proprius ad ludendi rationem facit, quod ſcribit Suetonius in Octavio Auguſto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epiſtola hæc; *Inter cænam luſimus γεροντικῶς* [1] *& heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quiſque canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos, ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat univerſos, qui Venerem jecerat.* *Qu.* Docuiſti feliciſſimum eſſe jactum, cùm omnes tali quatuor oſtenderint diverſum latus, quemadmodum in teſſerarum ludo fortunatiſſimus eſt, qui dicitur *Midas* [2]: at nondum declaraſti hunc jactum dici *Venerem*. *Ca.* Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοπῷ, μάλιστα δὲ εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀγεραγάλῳ πιστόντος εἴσω σχήματι, προσκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων [3]. Loquitur autem illic de Venere. *Qu.* Si falſus eſt Theodorus, duo tantùm latera ſuis vocabulis deſignantur. *Ca.* Fortaſſis alicujus auctoritatem ille ſecutus eſt, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum eſt, aſſerimus in medium. Nam ſunt qui meminerunt de numero Steſichorio in talis, quem putant ogdoadem [4] eſſe: item de Euripideo, qui continebat quadra-

1 Senum more; erant enim ſine dubio diverſæ talis aleatoriis ludendi ſpecies, & duarum vel trium ſpecimen tibi ſubinde dabit auctor optime, at quaſdam credo fuiſſe magis complicatas, quam exhibita mox ab auctore ſpecimina, eaſque non admodum difficile credam excogitare: quum Auguſtus ergo declarat ſe luſiſſe *ſeniliter*, vel *ſenum more*: indicat nobis ſe luſiſſe modo ſimpliciori, minime compoſito, facili; & attentionem mentis non multùm requirente; ludus enim quem luſiſſe videtur, tantiſper magis tantummodo complexus erat, quam noſter nunc, *of the whirl-bone*, ut poteſt lector facillime concludere.

2 Credam jactum vocatum quoque venerem, & eſſe tres ſeniones ut jam declaravimus: Tarrheus enim, Schottus, Heſychius, & Suidas, *Midam* vocant εὐβολότατον, vel εὐβολότατον jactum, *i. e.* optatiſſimum, vel feliciſſimum jactuum omnium, qui vulgo tres ſeniones in teſſeris. Pollux tamen *Midam* infelicem pronunciat; proindeque ſuſpicor, vel mendum irrepſiſſe in codice, vel eum in hoc erraſſe, vel, quod mihi probabilius ſit, præter vulgarem ludendi modum (qui non multum differebat à noſtro nunc *raffling*, vel *paſs ten*) fuiſſe olim per teſſeras aliquem alium, minus uſualem, in quo ſeniones erant jactus infelix, prout & nos habemus quoſdam nunc: Galli nempe, *chance with three dice*, & nos *chance with two*, quod vulgò vocamus *ſeven or eleven*; in priore, *immediately after the main is given*, tres ſeniones ſemper perdunt, *i. e. the caſter loſeth*, in poſteriore, ambo ſeniones perdunt plerumque, cum ſcil. *the main given is five, ſeven, or nine*, notiſſima hæc has ludorum ſpecies intelligentibus.

3 *Jaciens quidem ad ſcopum, ſed præſertim cum jeciſſet ipſam Deam, nullo talorum ſtante ſuper eadem figura, adorabat, judicans ſe ſuo deſiderio fruiturum.*

4 *Numerum octo*; quoniam Steſichori poëtæ ſepulchrum eſſet octogonum, ut hac voce commoda utar, credamque fuiſſe jactum infelicem, & ſi unico jactu luderetur; planum eſt fuiſſe duos canes & duos terniones, at ſi duobus jactibus, prout ſuſpicor, ex eo quod ſubſequens numerus Euripideus non poſſit confici niſi per duos ſine intermiſſione jactus, certum eſt fuiſſe tunc octo canes, quatuor unoquoque jactu.

quadraginta [1]. *Qu.* Reſtat ut lusûs leges præſcribas. *Ca.* Non arbitror pueros iiſdem uſos legibus, quibus ſe uſum fuiſſe ſcribit Octavius. Nec probabile eſt, hoc ludendi genus, quod commemorat, fuiſſe publicum. Id ſi fuiſſet, ſatis erat dixiſſe, *Inter cænam luſimus talis.* Sed mihi ſubindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam ſenibus, minimeque torquentem animos ſolicitâ cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures luſus [2], ut levius ſit intendere ſtudiis. *Qu.* Profer, obſecro te, reliquos talos, ut experiamur. *Ca.* Sed deeſt nobis turricula volvendis talis, deinde tabula. *Qu.* Suffecerit hæc menſa ad qualecunque ſpecimen exhibendum. Pro turricula ſuffecerit cyathus aut pileum. *Ca.* Imò complexus cavarum manuum. Jactus ſæpius oſtendit ſupinam partem, quàm pronam, & pronam ſæpius, quàm ſenionem, aut canem [3]. *Qu.* Videtur. *Ca.* Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; ſi duo, duos; ſi tres, tres; ſi quatuor, quatuor. Item quoties jeceris ſenionem, toties recipies unum è nummis. *Qu.* Quid ſi ſenionem cum cane? *Ca.* Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. *Qu.* Quid ſi talus oſtendat partem ſupinam aut pronam? *Ca.* Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. *Qu.* Placet devolutio. *Ca.* Nunc appone ſortem. *Qu.* Experiamur abſque periculo. *Ca.* Vis tu tantam artem diſcere gratis? *Qu.* Verum impar certamen eſt inter artificem & rudem. *Ca.* Atqui ſpes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. *Qu.* Quanti certabimus? *Ca.* Si vis citò diteſcere, centum ducatis. *Qu.* Utinam ſint quos deponam! Tutius eſt paulatim diteſcere. En tibi ſolidum aſſem. *Ca.* Age, addemus puſillum puſillo, quemadmodum monet Heſiodus; ſic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auſpicium, canem habes; appone nummum, & poſthac agnoſce damnoſum latus. Da talos. *Qu.* Felicius auſpicium; tres habes canes; appone. *Ca.* Inſidiatur tibi fortuna, mitte, ſed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & ſupinum. Succedo; trade talos. *Qu.* O factum bene! rurſum tres video canes. *Ca.* Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον [4]. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu;

1 Quoniam Euripides, pulſis ex Athenis triginta tyrannis, & quadraginta principibus in eorum locum ſuffectis, numerum quadraginta celebravit, creditumque fuiſſe duos ſimiles jactus, quatuor ſeniones ſcil, & quatuor quaterniones, binos ex ambobus, unoquoque jactu, quod erat valde felix jactus, quanquam veneri multùm inferior.

2 Latrunculorum inter alios.

3 Longe ſæpius ſi non expurgentur & expoliantur tali, & his ludas prout ab animanti, ſed cum ut fierent bene aleatorii, non ſolum notarentur, verum etiam bene purgarentur & expolirentur (ut nullus dubitationi locus) tantiſper ſæpius tantummodo: itemque tantiſper rarius præ quovis latere ſubſiliebat ſenionis latus ſiquidem latus ei oppoſitum minus patet quàm quodvis aliud.

4 *Ne ante victoriam encomium*, i. e. *Do not boaſt before the victory.*

ad hunc quidem modum edoctus ſum. At meâ ſententiâ ſecus luſit Octavius. *Qu.* Quomodo? *Ca.* Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui ſenionem, nihil quidem auferebat, ſed alter ponebat. *Qu.* Quid ſi plures ſeniones exiſſent? *Ca.* Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatum acervum ſemel tollebat venus. Et illud addas licebit: Cui nec ſenio obtigerit, nec canis, nihil aliud quàm mittendi vicem perdet. *Qu.* Non recuſo. *Ca.* Mihi videtur & hoc elegantius, ſi tertio quiſque jactu defungatur qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. *Qu.* Placet: ſed quota venus finiet ludum? *Ca.* Tertia, ſi videtur. Deinceps liberum erit de integro paciſci. Siquidem tum rarò, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. *Qu.* Fiat; ſed præſtat occludere fores, nè noſtræ culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. *Ca.* Imò ſeniliter [1] potius. Adeone loquacem habes famulam? *Qu.* Tam futilem, ut ſi deſint homines quibus narret quicquid domi geritur, longo ſermone gallinis narret ac felibus. *Ca.* Heus puer, claude oſtium, & obde peſſulum, ne quis ſubitus interveniat ſpectator, quo liceat ad ſatietatem uſque ludere.

SENATULUS, *ſive* ΓΥΝΑΙΚΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ [2].

ARGUMENTUM.

Senatulus, ſive Γυναικόσυνέδριον, *vitia quædam mulierum civiliter tradutit; volunt enim reipublicam conſtituere, & ſenatulos congregare, ut viri; poſſe ſe aiunt rem habenas moderari melius quam maximi jam principes. Mulier, quæ virum deceſſat ſuum, ſeipſam dedecorat. Mulieris conditio tutior quàm viri. Agitur de cultu, de veſtibus, &c. Ut nobiles ab ignobilioribus differant.*

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

Co. QUod felix fauſtumque ſit huic ordini, totique reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie conveniſtis & alacres; unde ſpem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ex ſuggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodi noſtris deceſſerit; quòd, cùm viri quotidianis conventibus ſuum agant negotium, nos colo telæque aſſidentes cauſam noſtram deſerimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos ſit ulla reipublicæ diſciplina, & viri nos pæne pro delectamentis habeant, vixque hominis [3] vocabulo dignentur. Quòd ſi, qua cœpimus, pergamus; divinate vos ipſæ, quò tandem res ſit evaſura: vereor enim verba ſiniſtri ominis eloqui

1 Quoniam Auguſtus, qui ſic luſit, dicit ſe luſiſſe *ſeniliter*.

2 *Concilium* vel *conſeſſus mulierum*, Latine autem vocavit diminutiva voce *Senaculum*, pro contemptu, & quod ſic vocatus eſt ſenatus mulierum a tus ab Heliogabalo.

3 *Id eſt*, vix nos ex humana ſpecie pronunciant, vox enim *homo* commu eſt ſexibus ambobus, ut vidimus.

eloqui. Ut [1] dignitatem noſtram negligamus, certè incolumitas debet eſſe curæ. At ſapientiſſimus ille rex ſcriptum reliquit, *Ibi demum eſſe ſalutem, ubi multa conſilia* [2]. Habent epiſcopi ſuas ſynodos, habent monachorum greges ſua conciliabula, habent milites ſuas ſtationes, habent fures ſua conventicula, denique habet & formicarum genus ſuos congreſſus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam coïmus. *Ma.* Sæpius quàm decet [3]. *Co.* Nondum interloquendi tempus eſt, ſinite me perorare; dabitur ſingulis dicendi locus. Neque novum eſt, quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, Heliogabalus, Cæſar laudatiſſimus. *Pe.* [4] Qui laudatiſſimus, quem unco tractum in cloacam projectum eſſe conſtat? *Co.* Rurſus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Chriſtum, quòd in crucem ſuffixus ſit: pium Domitium [5], quòd domi ſit mortuus. Atqui nihil objicitur Heliogabalo atrocius, quàm quòd ſacrum ignem, qui à Veſtalibus [6] ſervabatur, in terram abjecerit: quodque domi in lararío Moſem [7] habuerit & Chriſtum, quem illi contumeliæ causâ [8] Chreſtum vocabant. Is igitur Heliogabalus inſtituit, ut quemadmodum imperator cum ſuis habebat ſenatum, in quo de rebus communibus conſultaret: ita haberet & mater illius Auguſta [9] ſenatum ſuum, in quo de fœmineæ gentis negotiis tractaretur; quem viri vel jocandi, vel diſcernendi gratiâ, *Senatulum* vocabant. Hoc exemplum tot jam ſeculis intermiſſum res ipſa jam dudum monet nos inſtaurare. Nec ullam moveat, quòd Paulus apoſtolus vetet mulierem loqui in cœtu, quem ille vocat eccleſiam: de cœtu virorum loquitur, hic cœtus eſt muliebris [10]. Alioqui ſi ſemper tacendum erat fœminis, in quem uſum natura dedit nobis & linguas, non minus expeditas quàm ſunt virorum, & vocem non minus ſonoram? quanquam illi ſonant rauciùs, ac propius referunt aſinos, quàm nos. Veràm illud oportet nobis omnibus eſſe curæ, ut eâ gravitate tractemus hoc negotium, ne

1 Etiamſi.

2 Prov. xi.

3 Reſpicitur, credo, parumper ad ambiguitatem verbi.

4 Hunc jam vidimus propter abominanda notiſſimum, ſed laudatiſſimus vocatur ab hac Cornelia, quoniam veluti ſenatum fecerit mulierum, cui præerat mater, hæcque Cornelia intendere videtur renovare talem ſenatum.

5 Domitium illum Ænobarbum intelligit, credo, de quo dicebatur, Non mirandum ſi haberet barbam æneam, cum haberet *os ferreum, & cor plumbeum.*

6 Siquidem ſub pœna capitali ſervare deberent hunc ignem, ex quo fatum imperii penderet.

7 Incertum mihi videtur an hoc tribuendum ſit Heliogabalo, ſiquidem Lampridius tribuit Alexandro Severo, qui regnavit poſt eum.

8 Non contumeliæ causâ, ſed per errorem; nam vocis origo videtur eſſe χρηςὸς, quæ eſt *utilis.*

9 Nomen erat Semiramira, *Auguſta* autem etat titulus imperatricum, & quod dicitur hîc de Heliogabalo ſcripſit Lampridius.

10 Digna ſenatulo hoc diſtinctio.

rurſus viri ſenatulum appellant; aut fortaſſe probroſius aliquod nomen excogitent, ut olent in nos libenter eſſe dicaces. Quanquam ſi liceat illorum comitia veris [1] æſtimare, pluſquam muliebria videri poſſint. Videmus monarchas tot jam annis nihil aliud quàm belligerari; inter theologos, ſacerdotes, epiſcopos, & populum nihil convenire: *quot homines, tot ſententiæ*; & in his ipſis pluſquam muliebris eſt inconſtantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia eſt. Si nobis eſſent traditæ rerum habenæ, aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non eſt fortaſſe fœminei pudoris tantis proceribus tribuere ſtultitiam; at fas eſt, opinor, recitare quod ſcripſit Solomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientiâ.* Sed nè vos longiore morer procœmio, uti ſingula gerantur ordine, decenter, & ſine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant intereſſe concilio, quæ ſubmovendæ ſint. Nam immodica turba tumultus eſt veriùs, quam concilium: & paucorum conſeſſus habet quiddam tyrannicum. Huc ego cenſeo nullam recipiendam virginem; eò quòd incident permulta, quæ non decet illas audire. *Ju.* At quo ſigno dignoſcas virgines? an pro virginibus habebuntur quæcunque coronam [2] geſtant? *Co.* Non. At nuptas tantùm recipiendas cenſeo. *Ju.* Et inter nuptas virgines ſunt, quæ maritos habent eunuchos. *Co.* Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ [3] pro mulieribus habeantur. *Ju.* Alioqui, ſi non excludimus niſi virgines, erit immenſa turba, nec multum decreſcet numero. *Co.* Excludentur & pluſquam ter nuptæ. *Ju.* Quam ob rem? *Co.* Quoniam illis velut emeritis debetur miſſio. Idem cenſeo de ſeptuageſimum annum egreſſis. Statuendum ne qua nominatim de viro ſuo loquatur petulantiùs: in genere fas ſit; ſed eâ moderatione, *ne quid nimis.* *Ca.* Quî minus hîc liberè de viris liceat dicere, cùm ipſi de nobis nuſquam non loquantur? Meus Titius, ſi quando ſtudet eſſe conviva feſtivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque rarò multa ſolet affingere. *Co.* Si velimus fateri verum, noſtra dignitas pendet à viris: eos ſi traducimus, quid aliud quàm non ipſas dehoneſtamus? Quanquam autem habemus non paucas juſtæ querimoniæ cauſas, attamen expensâ rerum omnium ſummâ, noſtra potior eſt quàm illorum conditio. Illi, dum quærunt rem, per omnes terras ac maria volitant, non ſine capitis diſcrimine: illi, ſi bellum incidat, excitantur buccinâ, ferrei [4] ſtant in acie, dum nos domi ſedemus tutæ. Si quid committunt adverſus leges, gravius in illos animadver-

1 *According to truth.*

2 Siquidem mos eſt, apud plurimas nationes, coronam ex floribus, vel ſerico, capiti virgini ſponſæ imponere, quæ auferetur poſt conſummatum matrimonium.

3 *Id eſt*, ut quamvis eunuchis nuptæ habeantur, tamen non virgines.

4 *Id eſt*, armis ferreis tecti.

nadvertitur, noſtro ſexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis ſitum eſt, ut commodos habeamus maritos. Reſtat ut de conſeſſus ordine ſtatuatur, nè nobis eveniat, quod frequenter uſu venit, regum, principum, ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menſes litigant, antequam poſſint conſidere [1]: itaque cenſeo primum eſſe debere nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor [2] habent nobilitatis partes: proximæ, quæ tres; deinde, quæ duas; poſtremæ, quæ unam; poſtremò, quæ dimidiatam. Et in ſingulis ordinibus locus ex antiquitate deſignabitur. Nothiæ in ſuo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter conſeſſus erit plebeiorum: in hoc primas tenebunt quæ copioſiorem ſobolem enixæ ſunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum peperærant. *Ca.* Quo mittis viduas? *Co.* Commodè mones. Iſtis locus dabitur in medio matrum, ſi modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. *Ju.* Quem locum deſignas ſacerdotum ac monachorum uxoribus [3]? *Co.* De his proximo conſeſſu deliberabimus. *Ju.* Quid de his, quæ corpore faciunt quæſtum? *Co.* Non patiemur hunc ſenatum admixtu talium inquinari. *Ju.* Quid de concubinis? *Co.* Iſtarum non ſimplex eſt genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum eſt, quomodo fieri debeat ſenatuſconſultum, punctiſne, an calculis, an ſuffragiis vocalibus, an porrectis digitis [4], an diſceſſione [5]. *Ca.* In calculis dolus eſt, quemadmodum & in punctis; ſi pedibus eatur in ſententiam, quoniam veſtes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, ut voce pronunciet unaquæque quod ſentit. *Co.* At difficile eſt numerare voces. Deinde cavendum nè fiat pro concilio convicium [6]. *Ca.* Nihil fiet abſque notariis, nè quid poſſit excidere. *Co.* Ità quidem conſultum eſt numero. Sed quibus modis excludes convicium? *Ca.* Ne qua loquatur niſi rogata, & ſuo ordine. Quæ ſecus fecerit, è ſenatu movebitur. Tum ſi qua quid effutierit eorum, quæ hic agantur, ſilentio plectetur triduano [7]. *Co.* Hactenus de ratione tractandi.

1 Siquidem in eis de præeminentia multum diſputatur, proindeque longum tempus teritur, antequam talis ordinentur; uſuque evenit aliquando, ut prorogetur, imò diſſolvatur, cœtus & concilium, antequam de his ſtatutum ſit.

2 Intelligit, credo, quæ nobiles à quarta generatione, ſequentiaque ſic fiunt facillima, tandemque quæ dimidiatam partem habent erunt illæ, quæ nobiles à ſua generatione ſimpliciter idque à patre ſolùm.

3 Mirum ſi hanc jocandi occaſionem præteriiſſet.

4 Tres priores vias dandi ſuffragia jam vidimus; quarta hæc, hinc quòd cùm propoſita erat aliqua ſententia in cœtu, diceretur, Qui hanc ſententiam comprobant, porrigant digitum; in altum ſcil. ſupra caput, &c.

5 Quinta hæc via ea eſt, quam jam vidimus ſuper phraſi, *pedibus ire in alicujus ſententiam*. Iſthic enim eſt diſceſſio, & ſi pergas, videbis plane fieri intelligi.

6 Deſcenſus facilis iſt, inter mulieres præſertim.

7 Non malè ſi triennali, & lex parum proficeret, credo.

tandi. Nunc accipite quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimum ista est in cultu. Cujus rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quidvis usurpent quælibet. Videre est plusquam plebeias ac loci planè sordidi vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis: pellibus Zebellinis [1], Madauricis [2]; cùm interim maritus domi consuat calceos. Digitos habent smaragdis & adamantibus onustos, nam uniones nunc vulgò fastidiuntur, nè quid querar de succinis, & coralliis, & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexûs, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium serico limbo decorare: nunc geminum est malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, confunditur. Si pilentis & lecticis eboratis ac byssotectis vehuntur plebeiæ, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et si vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet ducis aut comitis uxor? Atque hæc res hoc est intolerabilior, quod mirâ temeritate subinde mutamus cultum. Pridem è porrectis à vertice cornibus [4] pendebant linteamina [5]; hoc ornatu fœminæ principes discernebantur à plebeiis. Illæ, nè quid conveniret, sumpserunt pilea [6] foris ostentantia pelles albas nigris maculis viriegatas. Statim vulgus arripuit [7]. Rursus mutato cultu sumpserunt flammea [8] nigra byssо. Id fœminarum vulgus non solum ausum est imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulsis pilis, in verticem capillos [9] cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ sunt. Tandem demiserunt crines in frontem; protinus & hoc imitatæ sunt plebeiæ. Solæ nobiles olim habebant laterones & anteambulones [10]; & ex his unum delicatum [11], qui surrecturæ manum porigeret, qui lævam incendentis brachio dextro fulciret, nec hoc honoris concedebatur nisi

1 *Sable tippets*; præcedentia vidimus omnia ferè.

2 Sunt pantherarum pelles, quæ olim advehebantur Romam ex Madaura in Africa.

3 Nescio ipse benè; si velint habere longam pro titulis.

4 *High head dresses mounted on wire.* Respicitur ad antiquum capitis mulierum cultum (unde Gallica vox *Cornete*) qui non multum differebat à mulierum nostrarum nunc, *Night-cap*.

5 Habent adhuc & mulieres nostræ hæc addita pendentia linteamina, sed vulgoi nunc *of the finest muslin, with a lace about it.*

6 Pilea non evanuerunt adhuc, & nobiles mulieres quædam ea gestant adhuc in Germania, & alibi, credo, pellibus subinde nominatis (quæ sunt *Ermin*) adornata.

7 *Followed that fashion.*

8 *Veils or scarfs of taffaty, crape, or gauze.*

9 *Tewers.*

10 *Men, vel gentlemen that walked at their sides, and went before them.*

11 Hic *the gentleman usher*, qui delicatus, ut gratior in quovis negotio sit; periculosus mos, quem sic simpliciter indicando tantisper perstringit auctor, nondum abolitus est.

nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronæ, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imò nè dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad osculum fœminæ, quæ scutum [1] habet plenæ nobilitatis. Nè in conjugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeiæ patriciis: ita nascuntur nobis hybridæ. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere sucos omnes nobilium [2]; cùm plebeiis sufficere deberet, aut flos recentis cerevisiæ, aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: purpurissam, cerussam, stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris [3] fœminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quàm nullus ordo! Sæpe fit, ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jamdudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque hæc inter nos facilè poterunt transigi, quoniam nonnisi ad fœmineum pertinent genus. Est autem & quod cum viris agamus, qui nos submovent ab omni dignitate, ac tantùm non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo [4] semper uxoris insignia lævum habent latus, etiamsi tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut vicissim geramus officia publica; ea duntaxat, quæ intra mœnia, & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatusconsulta; & si cui vestrum aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat [5]. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Abhibeantur notariæ [6] quatuor, quæ notis excipiant quicquid dicatur. Præterea, quæstoriæ [7] duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant vel adimant. Sit hic consessus divinationis [8] loco.

DILUCULUM.

1 *A coat of arms of the highest quality.*

2 *Their washes and paints.*

3 Nobilioribus; sed ut aspernandum fucis utendi morem rideat, gaudet in æquivocatione vocis: siquidem, quæ his utuntur, ita claræ fiant, ut vel radient.

4 *Escutcheon.*

5 *Let her propose it to be debated.*

6 *Clerks.* Notarias & quæstorias intelliges, si observes, ut æquum, eas notarias & quæstorias esse fœminas.

7 *Chairwomen.*

8 *Id est,* veluti quid divinitus inspiratum; bene; nihil deest, nisi ut ei pareamus, veluti divinis jussi. Sed ferìò quædam sunt ornatus mulierum nostrarum respectu, quæ emendationem merentur.

DILUCULUM.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc eſt doctiſſima deſidiæ caſtigatio, & ad honeſta ſtudia incitamentum. Naſicæ jocus, cui ancilla juſſu Ennii heri ſui dixit, herum non eſſe domi. Philypnus domi poſt octavam altum dormiebat, nocturnis convivüis, luſibus & jocis ad mediam uſque noctem vigilans. Suadet Nephalius ut tempestus relinquat cubile. Aurea diei pars aurora. Sed ideo non lucet, ut homines dormiant: curanda potius anima quam corpus. Vita hominis vigilia eſt. In nobis eſt, ut longiorem vitam traducamus. A prandio non eſt tutum ſtudere. A conſuetudine prava deſueſcendum.

NEPHALIUS[1], PHILYPNUS[2].

Ne. HOdie te conventum volebam, Philypne, ſed negabaris eſſe domi. *Ph.* Non omninò mentiti ſunt: tibi quidem non eram, ſed mihi tum eram maximè. *Ne.* Quid iſthuc ænigmatis eſt? *Ph.* Nôſti illud vetus proverbium, *Non omnibus dormio*[3]. Nec te fugit ille Naſicæ jocus, cui cùm, Ennium familiarem inviſere volenti, ancilla juſſu heri negâſſet eſſe domi; ſenſit Naſica, & diſceſſit. Cæterum ubi viciſſim Ennius, Naſicæ domum ingreſſus, rogaret puerum num eſſet intus, Naſica de conclavi clamavit, *Non*, inquiens, *ſum domi.* Quumque Ennius, agnita voce, dixiſſet, Impudens, non te loquentem agnoſco? Imò tu, inquit Naſica, impudentior, qui mihi ipſi fidem non habeas, cùm ego crediderim ancillæ tuæ. *Ne.* Eras fortaſſis occupatior. *Ph.* Imò ſuaviter otioſus. *Ne.* Rurſum ænigmate torques[4]. *Ph.* Dicam igitur explanatè, nec aliud dicam ficum quàm ficum[5]. *Ne.* Dic. *Ph.* Altum[6] dormiebam. *Ne.* Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cùm ſol hoc menſe ſurgat ante quartam. *Ph.* Per me quidem ſoli liberum eſt vel mediâ nocte ſurgere, modo mihi liceat ad ſatietatem uſque dormire. *Ne.* Verum iſthuc utrum caſu accidit, an conſuetudo eſt? *Ph.* Conſuetudo prorſus. *Ne.* Atqui rei non bonæ conſuetudo peſſima eſt. *Ph.* Imò nullus eſt ſomnus ſuavior, quàm poſt exortum ſolem. *Ne.* Quâ tandem horâ ſoles lectum relinquere? *Ph.* Inter quartam & nonam. *Ne.* Satis amplum ſpatium, vix tot horis comuntur reginæ[7]. Sed unde veniſti in iſtam conſuetudinem? *Ph.* Quia ſolemus convivia, luſus, & jocos in multam proferre noctem; id diſpendii matutino ſomno penſamus. *Ne.* Vix unquam vidi hominem te perditiùs prodigum. *Ph.* Mihi parſimonia videtur magis, quàm profuſio. Interim nec candelas abſumo, nec veſtes detero. *Ne.* Præpoſtera ſanè parſimonia, ſervare

1 Sobrius & vigilans.

2 Somnum amans.

3 Hanc jam vidimus locutionem, itemque hiſtoriam ſubſequentem.

4 *You perplex me.*

5 Vidiſti pag. 162. num. 4.

6 Id eſt, *I was in a deep ſleep*, phraſis eſt Horatiana, *Conſilium dedimus Syllæ privatus ut altum dormiret.*

7 *Great ladies*, prout rex ſignificat perſæpe *a great lord*; & alluditur ad Terentianum illud, de fœminis, *Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.*

ſervare vitrum ut perdas gemmas. Aliter ſapuit ille philoſophus [1], qui rogatus quid eſſet pretioſiſſimum, reſpondit, Tempus, Porro cum conſtat diluculum eſſe totius diei partem optimam, tu quod in re pretioſiſſima pretioſiſſimum eſt, gaudes perdere. *Ph.* An hoc perit, quod datur corpuſculo? *Ne.* Imò detrahitur corpuſculo, quod tum ſuaviſſimè efficitur, maximeque vegetatur, cùm tempeſtive moderatoque ſomno reficitur, & matutinâ vigiliâ corroboratur. *Ph.* Sed dulce eſt dormire, *Ne.* Quid eſſe poteſt dulce nihil ſentienti? *Ph.* Hoc ipſum dulce eſt, nihil ſentire moleſtiæ. *Ne.* Atqui iſto nomine feliciores ſunt, qui dormiunt in ſepulchris. Nam dormienti nonnunquam inſomnia moleſta ſunt. *Ph.* Aiunt eo ſomno maximè ſaginari corpus. *Ne.* Iſta glirium [2] ſagina eſt, non hominum. Rectè ſaginantur animalia, quæ parantur epulis: homini quorſum attinet accerſere obeſitatem, niſi ut graviore ſarcinâ onuſtus incedat? Dic mihi, ſi famulum haberes, utrum obeſum malles, an vegetum, & ad omnia munia habilem? *Ph.* Atqui non ſum famulus. *Ne.* Mihi ſat eſt, quòd miniſtrum officiis aptum malles, quàm benè ſaginatum. *Ph.* Planè mallem. *Ne.* At Plato dixit animum hominis hominem eſſe, corpus nihil aliud eſſe quàm dimicilium aut inſtrumentum. Tu certè fateberis, opinor, animum eſſe principalem hominis portionem, corpus animi miniſtrum. *Ph.* Eſto, ſi vis. *Ne.* Cùm tibi nolles miniſtrum abdomine tardum, ſed agilem malles & alacrem; cur animo paras miniſtrum ignavum & obeſum? *Ph.* Vincor veris. *Ne.* Jam aliud diſpendium accipe: ut animus longè præſtat corpori, ita fateris opes animi longè præcellere bona corporis. *Ph.* Probabile dicis. *Ne.* Sed inter animi bona, primas [3] tenet ſapientia. *Ph.* Fateor. *Ne.* Ad hanc parandum nulla diei pars utilior, quàm diluculum, cùm ſol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, diſcutitque nebulas è ventriculo exhalari conſuetas, quæ mentis domicilium ſolent obnubilare. *Ph.* Non repugno. *Ne.* Nunc mihi ſupputa quantum eruditionis tibi parare poſſis quatuor illis horis, quas ſomno intempeſtivo perdis. *Ph.* Profectò multum. *Ne.* Expertus ſum, in ſtudiis plus effici unâ horâ matutinâ, quàm tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. *Ph.* Audivi. *Ne.* Deinde illud reputa, ſi ſingulorum dierum jacturam in ſummam conferas, quantus ſit futurus cumulus. *Ph.* Ingens profectò. *Ne.* Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit [4]; hæc bona tanto pretioſiora qui perdit, nonne multo turpiùs prodigus eſt? *Ph.* Sic apparet, ſi rem rectâ ratione perpendamus. *Ne.* Jam illud expende

1 Credo multos ſic loquutos philoſophos, res per ſe vel ſtupidiſſimi poteſt venire in mentem, adeo vera eſt.

2 Recorderis de proverbiali locutione *glire ſomnolentior*. Animal præterea dicitur ſomno ipſo ſaginari.

3 Subintelligitur *partes*.

4 *Id eſt*, ei datur tutor per leges.

pende quod ſcripſit Plato, nihil eſſe pulchrius, nihil amabilius ſapientiâ: quæ ſi corporeis oculis cerni poſſet, incredibiles ſui amores excitaret. *Ph.* Atqui illa cerni non poteſt. *Ne.* Fateor, corporeis oculis. Verùm cernitur oculis animi, quæ pars eſt hominis potior. Et ubi amor eſt incredibilis, ibi ſumma voluptas adſit oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. *Ph.* Vermiſimile narras. *Ne.* I nunc, & ſomnum, mortis imaginem [1], cum hac voluptate commuta, ſi videtur. *Ph.* Verùm interim pereunt nocturni luſus. *Ne.* Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhoneſta præclaris, viliſſima pretioſiſſimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura ſomno tribuit: ſol exoriens cum omne animantium genus, tum præcipuè hominem, ad vitæ munia revocat. *Qui dormiunt*, inquit Paulus 1 Theſſ. v. *nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt* [2]. Proinde quid turpius, quàm cum omnia animantia cum ſole expergiſcantur, quædam etiam illum nondum apparentem, ſed adventantem, cantu ſalutent, cùm elephantus ſolem orientem adoret [3]; hominem diu poſt ſolis exortum ſtertere? Quoties aureus ille ſplendor illuſtrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere? Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, ſed ut rebus honeſtiſſimis invigiletis. Nemo lucernam accendit ut dormiat, ſed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quàm ſtertis!* *Ph.* Bellè declamas. *Ne.* Non bellè, ſed verè. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Heſiodeum, *Sera in fundo parſimonia* [4]. *Ph.* Frequentiſſimè. Nam in dolii medio vinum eſt optimum. *Ne.* Atqui in vita prima pars, nimirum adoleſcentia, eſt optima. *Ph.* Profectò ſic eſt. *Ne.* At diluculum hoc eſt diei, quod adoleſcentia vitæ. An non igitur ſtultè faciunt, qui adoleſcentiam nugis, matutinas horas ſomno, perdunt? *Ph.* Sic apparet. *Ne.* An eſt ulla poſſeſſio, quæ cum hominis vita ſit conferenda? *Ph.* Nè univerſa quidem Perſarum [5] gaza. *Ne.* An non vehementer odiſſes hominem qui tibi vitam poſſet ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? *Ph.* Illi mallem ipſe vitam eripere. *Ne.* Verùm pejores ac nocentiores arbitror, qui ſibi volentes reddunt vitam breviorem. *Ph.* Fateor, ſi qui tales reperiantur. *Ne.* Reperiantur? Imò id faciunt omnes tui ſimiles. *Ph.* Bona verba. *Ne.* Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectiſſimè dixiſſe Plinius [6], *Vitam*

1 Tritum eſt, *Somnus eſt quaſi mortis imago.*

2 Scil. ſic uſu vulgari evenit.

3 Probabiliter elephantus mane ſe vertit ad ſolem per naturales cauſas, hæc eſt, credo, illius hujus aſtri adoratio.

4 Vidimus, pag. 40. num. 6.

5 Quoniam omnium populorum divitiſſimi Perſæ habebantur, ſpolia quæ ex his mundo oſtentavit Alexander eorum victor, ſunt præſertim in cauſa.

6 In præfatione ſuper Hiſtoria Naturali.

Vitam eſſe vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit ſtudiis? Somnus enim mors quædam eſt. Unde & ab inferis [1] venire fingitur, & ab Homero *mortis germanus* dictus eſt. Itaque quos ſomnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos, cenſentur; ſed tamen potius inter mortuos. *Ph.* Ita videtur omnino. *Ne.* Nunc mihi rationem ſubducito, quantam vitæ portionem ſibi reſecent, qui ſingulis diebus tres aut quatuor horas perdunt ſomno. *Ph.* Video ſummam immenſam. *Ne.* Nonne pro deo haberes alcumiſtam, qui poſſet decem annos vitæ ſummæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adoleſcentiæ vigorem revocare? *Ph.* Quid ni habeam? *Ne.* Sed hoc tam divinum beneficium ipſe tibi præſtare potes. *Ph.* Quî ſic? *Ne.* Quia mane diei eſt adoleſcentia: uſque ad meridiem fervet juventus; mox virilis ætas; cui ſuccedit pro ſenecta veſpera; veſperam excipit occaſus, velut diei mors. *Magnum autem vectigal parſimonia eſt* [2], ſed nuſquam majus quàm hîc. An non igitur ingens lucrum ſibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam, perdere deſiit? *Ph.* Vera prædicas. *Ne.* Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accuſant, quòd hominis vitam tam anguſtis ſpatiis finierit, cùm ipſi ex eo, quod datum eſt, ſibi ſponte tantum amputent. Satis longa eſt cuique vita, ſi parcè diſpenſetur. Nec mediocris profectus eſt, ſi quis ſuo quæque tempore gerat. A prandio vix ſemihomines ſumus, cùm corpus cibis onuſtum aggravat mentem, nec tutum eſt, ſpiritus ab officina ſtomachi, concoctionis officium peragentes, ad ſuperiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus eſt homo, dum habile eſt ad omne miniſterium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla ſunt ac ſerena; dum auræ divinæ, ut ait ille [3], particula ſpirat, ac ſapit originem ſuam, & rapitur ad honeſta. *Ph.* Eleganter tu quidem concionaris. *Ne.* Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα [4]. Quanto turpius eſt tantam diei partem ſomno perdere? *Ph.* Verum, ſed βουληφόρῳ [5]. Ego non ſum dux exercitûs. *Ne.* Si quid aliud tibi charius eſt, quàm ipſe tibi, ne quid te moveat Homeri ſententia. Faber ærarius ob vile lucellum ſurgit ante lucem: & nos amor ſapientiæ non poteſt expergefacere, ut ſaltem ſolem ad lucrum inæſtimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum niſi diluculo; illi nôrunt horas aureas [6], ut ſubveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac ſanemus animum

1 Imo ipſius domicilium & regiam ibi fingit Naſo, Met. xi. fab. 10.

2 Vidimus.

3 Iſidorus intelligitur, credo, at Horatius quoque Sat. ii. 2, 79. vocat animam *Divinæ particulam auræ*.

4 Non oportet verum conſilii dormire totam noctem, *Iliad.* ii. 24.

5 Viri conſilii reſpectu.

6 Optimus; ex Horatio hoc ſenſu epitheton, lib. ii. Od. x. *Auream quiſquis mediocritatem diligit*, &c.

animum? Quod ſi hæc leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomonem, Prov. viii. verſ. 17. loquatur illa cœleſtis ſapientia: *Qui mane*, inquit, *vigilaverint ad me, invenient me.* Jam in myſticis [1] Pſalmis lviii. & lxxxvii. quanta matutini temporis commendatio? Mane propheta extollit Domini miſericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangeliſtam, cap. vi. populus ſanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid ſuſpiras, Philypne? *Ph.* Vix lachrymas teneo, cùm ſubit, quantam vitæ jacturam fecerim. *Ne.* Supervacaneum eſt ob ea diſcruciari, quæ non revocari, ſed tamen poſterioribus curis ſarciri, poſſunt. Huc igitur incumbe potius, quàm ut præteritorum inani deploratione, futuri quoque temporis jacturam facias. *Ph.* Bene mones; ſed me jam ſui juris fecit diutina conſuetudo. *Ne.* Phy! Clavus clavo pellitur, conſuetudo conſuetudine vincitur. *Ph.* At durum eſt ea relinquere, quibus diu aſſueveris. *Ne.* Initio quidem; ſed eam moleſtiam diverſa conſuetudo primùm lenit, mox vertit in ſummam voluptatem, ut te brevis moleſtiæ non oporteat pœnitere. *Ph.* Vereor, ut [2] ſuccedat. *Ne.* Si ſeptuagenarius eſſes, non retraherem te à ſolitis; nunc vix decimum ſeptimum, opinor, annum egreſſus es. Quid autem eſt, quod iſta ætas non poſſit vincere, ſi modo adſit promptus animus? *Ph.* Equidem aggrediar, conaborque, ut ex Philypno fiam Philologus [3]. *Ne.* Id ſi feceris, mi Philypne, ſat ſcio, poſt paucos dies & tibi ſeriò gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ [4].

ARGUMENTUM.

Νηφάλιον συμπόσιον *ſymbola & argumenta literaria exquiſitiſſima profert. Phocionis patientia. Ariſtidis juſtitia; oſtraciſmo pellitur; magna illius patientia. Socrates vir patientiſſimus. Modus vincendi injurias. Catonis patientia. Diogenes quomodo ultus eſt inimicum. Phocionis dictum cum virum improbum ſuo defendiſſet patrocinio. Democharen, nepos Demoſthenis, Philippum Macedonem indigne tractat. Modus honeſtam famam acquirendi. Factum reſponſum Lacænæ cujuſdam in auctione vendendæ*

1 *Id eſt*, qui de rebus ſpiritualibus, fide & moribus ſcil. tractant & debent proinde ſpiritualiter intelligi, nulla alia, credo, hîc ſubtilitas latet ſub hac voce, auctor enim nullibi favit myſticorum cujuſvis ſpeciei delirationibus; at præterea non hîc agitur de locis vel partibus Scripturæ, ubi de benedicto Salvatore noſtro & typis ejus, & ubi certe myſticitas (ſi hac voce mihi uti licet) ſtrictiſſimo ſenſu poteſt & debet locum habere, ita ut quæ de typo dicantur & intelligantur ad literam, ſed fuſiore ſenſu; myſtico, ſpirituali, ſed accuratiore, & fere ſtrictiore de antitypo Chriſto noſtro intelliguntur: uno verbo, nullam aliam, ſtrictiſſimo ſenſu, jactato nunc etiam à quibuſdam, myſticitatem recipimus, neque recipiebat, credo, Eraſmus noſter.

2 Ne.

3 *Id eſt*, amans doctrinam vel ſapientiam.

4 *Id eſt*, ſobrium, vel potius, abſtemium convivium.

dendæ. Moderatio Philippi Macedonis, cum tres inſignes felicitates ei eodem obtigiſſent die.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS, GYRALDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

Al. VIdiſtine unquam hoc horto quicquam amœnius? *Ba.* Vix opinor in inſulis fortunatis [1] eſſe quidquam jucundius. *Ca.* Planè mihi videor videre paradiſum, cui cuſtodem cultoremque Deus præfecerat Adam. *Di.* Hic vel Neſtor vel Priamus [2], poſſet repubeſcere. *Fr.* Imò vel mortuus reviviſcere. *Gy.* Adderem lubens, ſi quid poſſem, tuæ hyperbolæ. *Hi.* Profectò miris modis arridet omnia. *Ja.* Oportet hunc hortum aliquâ compotatiunculâ dedicare. *La.* Rectè monet noſter Jacobus. *Al.* Talibus myſteriis jam olim initiatus eſt hic locus. Verum ſcitote hîc nihil eſſe unde vobis merendam exhibeam; niſi placet ἄοινος [3] compotatio, lactucas apponam abſque ſale, aceto, & oleo: vini guttula non eſt, niſi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adeſt, aut poculum; & ea eſt anni pars, quæ magis paſcit oculos [4], quàm ventrem. *Ba.* Sed habes tabulas luſorias, habes ſphæras; luſu dicabimus hortum, ſi minus licet convivio. *Al.* Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel luſum, vel convivium, poſſis dicere, meâ ſententiâ multo dignius ad hunc hortum initiandum. *Ca.* Quodnam? *Al.* Suum quiſque ſymbolum [5] conferat; non deerit lautum, nec minus ſuave, convivium. *Æm.* Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? *Al.* Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? *Fr.* Expectamus quid velis. *Al.* Proferat medium, quod quiſque per hanc hebdomadam legit elegantiſſimum. *Gy.* Rectè mones; nihil vel hujuſmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus conſilii ducem ſequemur omnes. *Al.* Nihil recuſo, ſi vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Chriſtiano tam Chriſtiana ſententia. Phocion [6] enim, quo vix alius apud Athenienſes fuit vir ſanctior, publicæque utilitatis ſtudioſior [7], cùm, per invidiam damnatus, eſſet bibiturus cicutam [8], rogatus

1 Vidimus quæ ſint.

2 Quoniam ambo maximè ſenes obierunt, Neſtor præſertim, ut plus ſemel vidimus.

3 Sine vino.

4 Proinde ſupponitur ver eſſe.

5 *As if it was his ſhare for the reckoning*, quo, ut videbis, non edulium, non argentum intelligitur, ſed ingenioſum vel utile quid ex lectionibus; reperies tamen vocem in tuo Littleton quem conſulas, ſed habitâ ratione loci, non omnino incongrua hæc paucula verba judicavimus.

6 Qui perſæpe exercitibus & ipſi reipublicæ Athenienſi præfuerat.

7 Non admodum certum iſthuc, ſi audiamus Cornelium Nepotem & alios; nam non omnino ſine cauſa ſuſpectus eſt, ſtatuiſſe tradere urbem Antipatro; utcunque ſit, certum eſt morientem dixiſſe optimum illud quod ſequitur.

8 Cicuta enim uſuale erat capitale ſupplicium apud Athenienſes; ut vidimus de Socrate.

gatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis ſuis, *Ne hujus* inquit, *injuriæ velint unquam meminiſſe.* *Ba.* Tam inſignis patientiæ exemplum vix hodie reperias inter Dominicanos & Franciſcanos. Itaque ſimile referam, quando par non poſſum. Ariſtides Phocioni ſimillimus [1] erat, moribus incorruptiſſimis, adeo ut vulgus illi Juſti tribuerat cognomen. Ob hujus cognominis invidiam [2], vir optimè de republica meritus, oſtraciſmo [3] populi, juſſus eſt vertere ſolum [4]. Poſteaquam intellexerat populum non aliâ re offenſum, quàm *Juſti* cognomento, cùm alioqui rem ſemper expertus eſſet ſibi ſalutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſſimæ civitati. *Nihil aliud*, inquit, *niſi tantam rerum proſperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Ariſtides.* *Ca.* Mirum ſi Chriſtianos non pudet ſui [5], ad quamvis levem injuriam excandeſcentes, ac vindictam per fas nefaſque molientes. Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur, quàm temperantiæ ac tolerantiæ exemplum. Sed ne planè ſim aſymbolos [6], unum referam, quod mihi præ cæteris arriſit. Eunti publicâ viâ improbus quiſpiam colaphum impegit. Cùm id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati ſunt ad ultionem. At ille, *Quid percuſſori faciam?* inquit. *Voca*, inquiunt, *in jus.* *Ridiculum*, inquit: *ſi me aſinus calcibus percuſſiſſet, num vobis auctoribus aſinum in jus traham?* ſignificans improbum ſcurram nihilo potiorem aſino; & infirmi animi eſſe, non poſſe ferre contumeliam ab homine vecordi, quàm ferret ab animali bruto. *Di.* Pauciora ſunt in Romanis annalibus exempla moderationis, nec ea perinde inſignia; neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiæ, *ſi quis parcat devictis, & debellet ſuperbos* [7]. Non arbitror tamen indignum memoratu quod Cato ſenior, cùm Lentulus quidam in os illi ſputum & oris purulentiam injeciſſet, nihil aliud reſponderit, quàm, *Poſtea habeo quod illis reſpondeam, qui negant tibi eſſe os.* *Os* autem Latinis *habere* negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus eſt ex ambiguo.

Æm.

1 Sine dubio hic juſtiſſimus & candidiſſimus vir apud eoſdem Athenienſes.

2 Fertur enim hiſtoria de quodam rogato, quare ſuffragium dediſſet in Ariſtidem; eum ſcil. reſpondiſſe, ſe ignorare quidem Ariſtidem, ſed id ſibi non placuiſſe, quòd præ cæteris juſtus haberetur, & appareret.

3 Judicio populi per teſtas ſeu calculos, quod locum habebat in eos, quorum potentia in republica timebatur, & exilio decennii ad minus erant plectendi.

4 Vidiſti phraſim.

5 Semel obſerves hanc uſitatam phraſis ſpecimen, quæ cùm grammaticæ regulis bene non convenire videatur, attamen ad eas bene poſſit reduci; hîc ſic, verbi gratiâ, mirum ſi hoc non afficit Chriſtianos pudore ſui, *pudet* enim idem eſt *ac afficit pudore.*

6 *Without paying my ſhare*, ſic vox ſignificat, & eſt Græcæ originis & terminationis.

7 Quoniam Romani in his duobus politicis pronunciatis gloriabantur, ut ex Virgilio patet Æneid. vi. 851. *Tu regere imperio populos, Romane, memento. Hæ tibi erunt artes: paciſque imponere morem, Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.*

Æm. Aliis arridēt alia: mihi inter Diogenis dicta, præclara quidem omnia [1], nihil magis adblanditur, quàm quòd roganti cuidam quo pacto maximè posset ulcisci inimicum, *Si te ipsum*, inquit, *quàm maximè probum & honestum virum præstiteris.* Demiror quis deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem & Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati; qui rogatus à quodam, quid fructûs sua illi philosophia attulisset, *Ut meâ*, inquit, *sponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti faciunt.* Docet enim Paulus, eos quos afflavit Christiana charitas, non esse legi obnoxios, eo quòd plus præstant suapte sponte, quàm lex metu pœnæ possit extorquere [2]. *Fr.* Christus Judæis obmurmurantibus, quòd cum publicanis & peccatoribus haberet etiam mensæ familiaritatem, respondit, *Non esse opus medico iis qui rectè valerent, sed qui minus prosperâ essent valetudine* [3]. Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cùm reprehenderetur, quòd homini illaudato improboque patrocinatus esset in judicio, non minus festiviter quàm clementer, *Quid ni*, inquit, *quando nemo probus indiget tali patrocinio?* *Gy.* Et istud Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni patris, *& probis & improbis*, quantum licet, *benefacere*; *qui solem suum oriri jubet, non solum piis, sed etiam impiis.* Verùm admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cùm Democharis, Demosthenis nepos, Athenienſium nomine legatione fungeretur apud Philippum Macedonum regem; &, impetratis quæ volebat, à rege dimitteretur [4], humaniter interrogante, si quid præterea vellet: *Ut te ipsum suspendas*, inquit Democharis. Vox impotens odium arguebat; & rex erat, & bene meritus in quem jaciebatur convicium; nec tamen incanduit; tantùm ad collegas [5] conversus, *Vos*, inquit, *hæc renunciate populo Athenienſi, quo re cognitâ judicet, utrum nostrûm existimet præstantiorem, me qui hæc patienter audierim, an istum qui hæc dixit.* Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant? *Hi.* Magnos impetus habet gloriæ sitis, multosque transversos agit [6] hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, quâ viâ posset sibi compendio honestissimam comparare famam: *Si talem*, inquit, *præstiteris te ipsum, qualis haberi vis*, *Ja.* Profectò non video quid dici possit vel brevius, vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna [7] placuit, quæ cùm in auctione

1 Non ita credam, sed de re proposita nihil melius quàm quod subsequitur potest dici forsan à quovis.

2 Difficile satis esset isthuc invenire apud Paulum totidem verbis, at non multum dissimile dixit in plurimis locis.

3 Mat. ix. 12. & alibi.

4 *Being at court to have his audience of leave.*

5 Legationis scil. cum Democharc.

6 *Draweth them aside.*

7 *Id est*, ex Lacedæmone.

percipias, juxta dictum Iſocraticum [1], aureis literis in frontiſpicio codicis tui pingendum, Ἐὰν ἦς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής [2]. *Er.* Satis adeſt celeritatis in percipiendo, ſed mox affluit quod perceptum eſt. *De.* Itaque pertuſum [3] mihi narras dolium. *Er.* Haud multum aberras à ſcopo. Sed quid remedii? *De.* Obturanda eſt rima, nè perfluat. *Er.* Quibus rebus? *De.* Non muſco, neque gypſo, ſed diligentiâ. Qui voces ediſcit, non intellectâ ſententiâ, mox obliviſcitur: nam verba, ut inquit Homerus, πτερόεντα [4] ſunt, facileque avolant, niſi ſententiarum pondere librentur. Prima igitur cura ſit, ut rem penitus intelligas, dein ſubinde tecum verſes ac repetas: & in hoc cicurandus eſt, ut dictum eſt, animus, ut quoties opus eſt, cogitationi poſſit inſiſtere. Nam ſi cui mens eſt adeo ſilveſtris, ut in hoc cicurari non poſſit, haudquaquam eſt idonea literis. *Er.* Iſthuc quàm ſic difficile, plus ſatis intelligo. *De.* Quiſquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi poſſit immorari, nec diu poteſt audire loquentem, nec infigere memoriæ quod didicit. Plumbo poteſt aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ, aut argento vivo, quoniam aſſiduè fluitat, nihil poteſt imprimi. Quod ſi poſſis in hoc ingenium tuum manſuefacere, cùm aſſiduè verſeris inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore diſces quamplurima. *Er.* Profectò ſic eſt. *De.* Nam præter ſermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, ſtatim à prandio audis octo lepidiſſima dicta, ex probatiſſimis auctoribus ſelecta; totidem à cœna. Jam mihi ſupputa quantam hæc ſummam conficiant in ſingulos menſes & annos. *Er.* Magnificam, ſi poſſim meminiſſe. *De.* Ad hæc, cùm nihil audias niſi bene Latinè loquentes, quid obſtat, quo minus intra paucos menſes ediſcas Latinè cùm illiterati pueri Gallicam aut Hiſpanicam linguam diſcant exiguo temporis ſpatio? *Er.* Sequar tuum conſilium, experiarque num poſſit hoc ingenium Muſarum jugo manſueſcere. *De.* Ego aliam artem notoriam non novi, quàm curam, amorem, & aſſiduitatem.

CONCIO, SIVE MERDARDUS [5].

ARGUMENTUM.

Invehitur hic Eraſmus in quendam Franciſcum (quem vocat Merdardum) merdoſum plane theologiſtam, qui carpſerat ſuam Cantici B. V. Mariæ, viz. Magnificat,

1 *Of Iſocrates*, qui fuit nobiliſſimus apud Græcos orator.

2 Si fueris diſcendi cupidus, multa diſces.

3 *That your veſſel is leaky.* Alludit ad Danaidas, quas vidimus.

4 Alata.

5 Merdardus nomine quidam Franciſcanus monachus, in concione quadam coram imperatore Carolo, Ferdinando, &c. auctorem traduxerat, in deriſionem ergo & contemptum hominis, vocat eum Merdardum, quaſi à Merda, *turd* Anglice, titulo reſponderet utcunque, *the dirty preacher*, ſed Gallicè longe melius, *le predicateur de merde*. Quo ſermone familiari maxime contemptibilis & indignus concionator indicatur, qualem velit Eraſmus noſter nos intelligere hunc Franciſcanum Merdardum.

nificat, verſionem. Viri hujus perſonam deſcribit, qui vocârat Eraſmum diabolum. Cavillatur quod verterat Eraſmus, quia reſpexit Dominus ad humilitatem ancillæ ſuæ, *cum V. Maria angelica dignitate celſior ſiet. Num* vilitas *reſpondeat τῇ ταπεινώσει.* Reſpicere ad & adſpicere *quid differant.* Reſpicere aliquem, & reſpicere ad aliquem. Humilitas *apud Latinos refertur tum ad animum, tum ad conditionem. Locus in Col.* ii. 18. *explicatur; ſic Jacob.* i. 9, 10. *Differentia inter ταπεινώσιν & ταπεινοφροσύνην. Ipſe Cantici tenor declarat B. Virginem de ſua loqui indignitate; quod Eraſmus elegantiſſime explicat. Monachorum craſſiſſima ignorantia, qui* veſtimentibus *dicant pro* veſtibus. *Petulantiſſimi nebulones, quos nec ipſi reges audeant laceſſere.*

HILARIUS, LEVINUS.

Hi. DEum immortalem, cujuſmodi portenta gignit alitque terra! Uſque adeo nihil pudere viros Seraphicos[1]? Exiſtimant, opinor, ſeſe apud fungos, non apud homines, loqui. *Le.* Quid ſecum murmurat Hilarius? Componit, opinor, verſiculos. *Hi.* Quàm libens illi blateroni os impurum obturâſſem oleto! *Le.* Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? *Hi.* Optimè temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam[2] *Le.* In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid eſt mali? & unde nobis prodis? *Hi.* E concione ſacra. *Le.* Quid homini poëtæ cum ſacris concionibus? *Hi.* A ſacris non abhorreo: ſed in hanc incidi ita ſacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit *ſacram*[3]. At tales rabulæ ſunt in cauſa, ut rariùs audiam eccleſiaſtas. *Le.* Ubi habita eſt concio? *Hi.* In ſummo templo[4]. *Le.* A prandio? id temporis fere dormitant homines. *Hi.* Utinam illi locutuleio dormiſſent omnes, vix digno qui concionetur apud anſeres. *Le.* Obſtreperum eſt animal anſer: ferunt tamen patriarcham Franciſcum aliquando concionatum apud ſorores aviculas[5], à quibus magno ſilentio ſit auditus. Sed age, etiamne ſabbato fit concio? *Hi.* Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Chriſtus prædicatur. Decet autem ut priores teneat mater[6]. *Le.* Quod erat thema? *Hi.* Enarrabat canticum Virginis. *Le.* Argumentum vulgatiſſimum. *Hi.* Nimirum aptiſſimum eccleſiaſtæ. Nam ſuſpicor illum hoc unum thema didiciſſe: quemadmodum aiunt inveniri ſacerdotes, qui nullam liturgiam callent, niſi pro defunctis unicam[7]. *Le.* Dicatur igitur ille concionator de *Magnificat*[8], aut, ſi mavis, *Magnificatitius.* Sed cujuſmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? *Hi.* Vulturi

1 Monachos Franciſcanos; quoniam, ut vidimus, eorum ordinis fundator Franciſcus doctor ſeraphicus audit.

2 Ex Terentio, Hec. iii. 5, 65. *In eam hoc omne, quod mihi ægre eſt, evomam.*

3 Æneid. iii. 56. *Quid non mortalia pectora cogis, auri ſacra fames?* i. e. fames deteſtanda, execranda.

4 *In the cathedral church.*

5 *To a ſiſterhood of ſmall birds.*

6 At, Hilari, non minus te decet talia ridere.

7 Quoniam ex hac præcipue lucrum.

8 Quia ſic incipit canticum Virginis, quod erat ejus thema.

non diſſimilis. *Le.* Quâ tandem ex corte[1]? *Hi.* Franciſcanâ. *Le.* Quid audio? ex tam ſancto ſodalitio? fortaſſis ex illorum degenere genere, qui dicuntur *Gaudentes*, colore fuſco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent (contremiſco referens) nudis digitis contrectare pecuniam[2]. *Hi.* Imò è grege ſelectiſſimo iſtorum, qui gaudent *Obſervantes* nominari, colore cinericeo, cingulis cannabeis, calceis feneſtratis, quique citiùs occiderent hominem, quàm nudâ cute pecuniam attingerent[3]. *Le.* Nil mirum eſt, in roſariis naſci cynorrhodum[4]. Sed quis talem hiſtrionem induxit in hoc proſcenium? *Hi.* Iſthuc magis etiam diceres, ſi vidiſſes perſonam tragicam. Corpore erat vaſto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriis; dixiſſes athletam eſſe: & quanto ego divinare queo, biberat in prandio pluſquam unum vini ſextarium[5]. *Le.* Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? *Hi.* Ex aula regis[6] Ferdinandi, ſingulo quoque die dabantur illi ſextarii quatuor. *Le.* O malè collocatam benignitatem! Fortaſſis erat doctus. *Hi.* Præter effrontem improbitatem, & linguam effrænem, nihil habebat. *Le.* Quæ res igitur ſic impoſuit Ferdinando, ut *bovem adduceret ad ceroma*[7]? *Hi.* Ut numero[8] dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum[9]. *Le.* Sic Chriſtus pendet in cruce. Sed erat concio frequens[10]? *Hi.* Quî potuit eſſe infrequens Auguſtæ[11], in templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos Carolus Cæſar ex univerſa Germania, ex Italia, ex Hiſpaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipſa concione, præſertim ex aulâ regum. *Le.* Demiror ſi porcus ille quicquam adferre potuit dignum tali auditorio. *Hi.* At multa ſe digna protulit. *Le.* Quæ tandem, obſecro? Sed prius te quæſo ut mihi nomen hominis edas. *Hi.* Non expedit. *Le.* Quam ob rem, Hilari? *Hi.* Non libet talibus gratum facere[12]. *Le.* Au! gratifica-

tur

1 *From what houſe or ſociety?*

2 Bene riſum, dummodo pergas.

3 Iſthæc eſt quidem ſelecta opinio, digna grege ſelectiſſimo.

4 Roſam ſylveſtrem, caninam dignam canibus; at ubi, quæſo, citius naſcetur?

5 Veluti ſi dicere apud nos *more than a bottle.*

6 Quoniam erat rex Romanorum electus, ut fratri Carolo ſuccederet in Imperium Germanicum, prout vidimus alibi.

7 *Bos ad ceroma* proverbialis eſt locutio, cum quis vocatur ad rem cui non eſt aptus: ceroma enim erat unguentum ex oleo quo ungebantur athletæ ad pugnam, boves autem non ſunt idonei ad pugnam. *That he ſhould beſtow his favours on ſuch an aſs!*

8 Uno verbo, paucis; ut jam vidimus.

9 Quoniam is eſt hypocritarum uſus.

10 *A full auditory?*

11 *At Augſburgh*, quæ urbs eſt Germaniæ percelebris & fere præcipua; ibi tunc imperatoris aula, ibi tunc imperialis conventus agebatur, ibi frequentes agebantur olim, & aguntur adhuc.

12 Alluditur ad Heroſtratum, qui Epheſi combuſſerat Dianæ templum, ut celebris evaderet, & quem propterea Epheſii nominari prohibuerant.

tur qui traducit? *Hi.* Illis pro ſummo beneficio eſt, quocunque modo innoteſcere. *Le.* Saltem mihi nomen edito taciturо. *Hi.* Merdardum vocant. *Le.* Merdardum! illum probè novi. Nimirum is ipſe eſt, qui nuper in convivio Eraſmum noſtrum appellavit diabolum. *Hi.* Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametſi non omnino dixit impunè, qui civiliores erant imputabant temulentiæ, & *vino* cenſebant *inſcribendum* [1]. *Le.* Sed quid excuſationis attulit objurgatus? *Hi.* Negavit ſe dixiſſe ex animo. *Le.* Quî potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? *Hi.* Sed mihi ac doctis omnibus viſum eſt intolerabile, quòd publicitùs, quod eo in loco, quòd apud tales auditores, denique quòd in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus ſuas merdoſas purulentias effuderit. *Le.* Aveo ſcire quid dixerit. *Hi.* Multa ſtolidiſſimè debacchatus eſt in Eraſmum noſtrum, quorum hæc erat ſumma: His, inquit, temporibus exſtitit quidam novus [2] doctor Eraſmus; lapſa eſt lingua [3], *aſinus* volebam dicere, ſimulque populo interpretatus eſt, quid Germanicè ſonaret *aſinus*. *Le.* Rem mirè facetam narras. *Hi.* Itane facetam? imò fatuam potius. *Le.* An non tibi facetum videtur, talem aſinum quenquam omnino vocare aſinum, nedum Eraſmum? Unum illud ſcio, ſi Eraſmus ipſe præſens fuiſſet, non potuiſſet à riſu temperare. *Hi.* Profectò non minus refert aſinum animi ſtupore, quàm colore veſtis. *Le.* Neque arbitror in tota Arcadia [4] eſſe ullum aſinum uſque adeo aſinum, quin hic dignior ſit qui fœno paſcatur, quàm ille. *Hi.* Prorſus inverſus eſt Apuleius; ille ſub aſinina ſpecie tegebat hominem; hic ſub hominis ſpecie tegit aſinum. *Le.* At tales aſinos hodie mulſo & placentis ſaginamus; ut mirum non ſit, ſi mordeant quemlibet, & calcibus feriant [5]. *Hi.* Is, inquit, doctor, aſinus audet corrigere *Magnificat*, cùm id canticum ſit à Spiritu Sancto proditum, per os ſacratiſſimæ Virginis. *Le.* Agnoſco παροιμίαν ἀδελφικὴν [6]. *Hi.* Atqui id verbis exaggerabat, quaſi ſumma eſſet admiſſa blaſphemia. *Le.* Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? *Hi.* Aiebat Eraſmum pro eo quod eccleſia canit, *Quia reſpexit Dominus humilitatem ancillæ ſuæ*, vertiſſe, *Quia reſpexit vilitatem* [7] *ancillæ ſuæ:*

1 Vide pag. 72. num. 6.

2 *Upſtart.*

3 *My tongue ſlipped.*

4 Quæ regio Peloponneſi olim propter aſinos celeberrima, hinc Gallica vulgaris locutio, *un roſſignol d' Arcadie, a nightingale of Arcadia*, i. e. *aſinus*.

5 Quo enim aſinus melius nutritur, hoc ferocior.

6 Dictum minime Delphicum; proindeque incertum & falſum, quoniam oracula olim Delphis ab Apolline data certiſſima habebantur. Vox ἀδελφικὴν enim interpretanda per *a* privativum, reſpectu ad Delphos, non vertenda *fraternum*, prout vox ſignificare poteſt, quanquàm auctor eâ uſus ſit, ut melius ludat ſuper his Franciſcanis fratribus.

7 An anteponenda ſit in hoc loco, vox *humilitas vilitati*, vel *vilitas humilitati*, neſciam, at ne graveris, Eraſme, his duabus vocibus anteponam *humilem ſortem*, quod perfectiſſime reſpondet

ſuæ: eaque vox odioſiùs ſonat Germanicè, quàm Latinè. *Le.* Quis autem non fateatur eſſe blaſphemiam execrabilem, ſi quis ſacratiſſimam Chriſti matrem, etiam angelica dignitate celſiorem, appellet *vilem ancillam? Hi.* Age; quid ſi quis appellet apoſtolos *ſervos inutiles? Le.* Pararem blaſphemo faſciculos [1]. *Hi.* Quid ſi quis eximium illum Paulum appellet indignum apoſtoli nomine? *Le.* Clamarem, *Ad ignem* [2]. *Hi.* Atqui ſic apoſtolos ſuos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Chriſtus: *Cum omnia feceritis, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus,* Luc. xvii. 10. Et hujus præcepti non immemor Paulus, de ſe prædicat, *Minimus ſum omnium apoſtolorum, atque adeo indignus apoſtoli titulo,* 1 Cor. xv. 9. *Le.* Verum ubi de ſe talia prædicant homines pii, modeſtia virtus eſt, quâ nulla Deo gratior: ſi quis alius idem prædicit de illis, præſertim in divorum conſortium relatis, gravis ſit blaſphemia. *Hi.* Pulchrè nodum ſecuiſti [3]. Proinde ſi Eraſmus adorandam [4] illam Virginem dixiſſet vilem ancillam Domini, nemo non fateretur eſſe dictum impiè. Cæterum quoniam ipſa ad iſtum modum de ſe loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis ſalutare modeſtiæ exemplum exhibetur: ut quoniam, quicquid ſumus, munificentiâ Dei ſumus, *quo quiſque major eſt, hoc ſe gerat ſubmiſſius. Le.* Hactenus quidem inter nos convenit. Verum iſti cum corrigere dicunt, ſentiunt corrumpere [5], ſive falſare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam Lucas poſuit, reſpondeat. *Hi.* Iſtam ipſam ob cauſam à concione mox ad codicem cucurrimus. *Le.* Expecto venatum. *Hi.* Verba quæ Lucas, afflatu Spiritûs, ſanctiſſimis digitis ſuis exaravit, ſic habent; ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ea ſic reddidit noſter Eraſmus: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ:* Tantum addidit præpoſitionem, quam Lucas non omiſit: nec eam reſpuit Romani ſermonis elegantia, nec ad ſenſum eſt otioſa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Reſpice ad me.* In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixiſſe, *Adſpice ad me,* quàm *Reſpice* ad me. *Le.* Intereſt igitur aliquid inter *reſpicere* & *adſpicere? Hi.* Non ita multum, ſed tamen nonnihil. *Reſpicit,* qui flexo collo adſpicit quæ à ter-

ſpondet noſtræ Anglicanæ verſioni, *the low eſtate,* hic enim non agitur, ut obſervas bene, de hac animi eximia virtute, quam vocamus *humility,* ſed de ſorte abjecta, in qua verſabatur electa virgo Maria.

1 Ad comburendos ſcil. eos qui ſic loquerentur: rides, video bene, Eraſme, de pruritu, vel potius diabolica praxi pontificiorum, comburendi hæreticos, at ridere non eſt ſatis.

2 *Adducite,* ſcil. *I would ſay he ought to be burnt.*

3 Alluditur ad Alexandri magni factum, qui cum nodum Gordianum enodare non poſſet, ſecuit.

4 Ex modo loquendi vulgato, ſicque nihil intelligit niſi venerandam, vel ridet.

5 Verius forſan dicis, quàm putas, Levino, ſaltem ſi ſcires, quas poſt te correctiones, fratrum Merdardi & ſimilium detexerimus.

à tergo ſunt: *Adſpicit*, qui ſimpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adſpicit Thaidem domo prodeuntem: *Totus*, inquiens Parmeno, *tremo horreoque; poſtquam adſpexi hanc.* At hujus frater Chærea ſic loquitur; *Cùm huc reſpicio ad virginem.* Nam ad ſenem ſeſe flexerat; eo abſoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen uſurpant *reſpicere* pro eo quod eſt rationem ſive curam habere, ſive rei cujuſpiam imminentis, ſive præſentis. Ita Satyricus[1],

Reſpicere extremæ juſſit ſpatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens ſequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius: *Reſpice ſenectutem tuam.* Proinde qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur *illos non reſpicere.* Rurſus qui, diſcuſſis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter *reſpicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur univerſa, præſentia, præterita, & futura; & tamen in Scriptura nobiſcum humano more loquitur. *Averſari* dicitur eos, quos reprobat; *reſpicere*, quos aliquamdiu veluti neglectos dignatur ſuo favore. Verùm hoc magis expreſſiſſet Lucas, ſi dixiſſet ἀνέβλεψεν, nunc legimus ἐνέβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad ſenſum. *Le.* At videtur otioſa præpoſitio repetita. *Hi.* Certè ſic & Latini loquuntur: *Acceſſit ad me*, *Appulit animum ad ſcribendum.* Hîc mihi præpoſitio non videtur otioſa. Nam *reſpicere* poteſt, qui in tergum flectit oculos caſu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at cùm audis, *Reſpexit ad me*, exprimitur peculiaris favor, volentis huic aut illi ſuccurrere. Item *adſpicimus* interdum caſu obvio, quorum nobis nulla cura eſt, imò quæ videre nolimus. At quiſquis ad aliquem *adſpicit*, peculiariter attentus eſt ad id quod intuetur. Ad hæc, multa ſimul adſpicimus, ſed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere ſingularem erga ſanctiſſimam virgunculam favorem, ſic per illius os loquutus eſt: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ.* Avertit oculos ab elatis, ſuoque judicio magnis; & obtutum ſuum flexit ad eam, quæ in oculis ſuis erat infima. Nec enim dubium eſt, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui ſperabant Meſſiam ex ipſorum ſtirpe proditurum: ſed illos aſpernatus Deus, clementiſſimi favoris oculos flexit ad virginem, famâ obſcuram, opibus tenuem, fabro nuptam, nè ſobole quidem ullâ divitem. *Le.* Nondum audio quicquam de *vilitate.* *Hi.* Ea vox ſycophantæ fuit, non Eraſmi. *Le.* At in Annotatione forſitan meminit *vilitatis.* *Hi.* Nequaquam. In vocem ταπείνωσιν tantum hoc modeſtiſſimè notat: Ut intelligas, inquit *parvitatem*, non *animi virtutem:* ſitque ſenſus, *Etſi ſim infima ancilla, tamen non eſt averſatus me Dominus.* *Le.* Hæc ſi vera ſunt ac pietatis plena, quid eſt quod obrudant onagri? *Hi.* Latinæ vocis ignorantia parit

[1] Juvenalis, Sat. x. 275.

rit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatiùs loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, dicitúrque *modeſtia*, ſed conditionis abjectiorem ſortem: quo ſenſu ignobiles, tenues, idiotas, & contemptos, *humiles* dicimus, quaſi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo ut tua celſitudo nobis hac in re faveat*: ita qui de ſe loquentes ſua volunt elevare, dicere ſolent, *Quæſo ut humilitatem noſtram tuâ humanitate ſubleves.* Nam pronominum primogeniorum [1] emphaſis interdum habet neſcio quid arrogans. Quod genus eſt illud, *Ego dico, ego perficiam.* Bifariam itaque puella modeſtiſſima ſimul & ſuam ſortem extenuavit, & numinis in ſe munificentiam extulit, non contenta ſeipſam *ancillam* dicere, ſed addidit, *humilem* ancillam, & infirmæ ſortis. Quemadmodum, juxta proverbium, *ſervus præ ſervo eſt* [2], ita eſt inter ancillas alia eſt aliâ præſtantior, nimirum pro dignitate functionis. Honeſtior enim comptrix [3] quàm lotrix [4]. *Le.* At miror Merdardum non agnoviſſe ſermonis formam, cùm ipſe frequenter audierim Franciſcanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectione* [5]. *Hi.* Quidam non multum aberrarent, ſi dicerent, *mea pravitas.* Cæterùm, quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quàm Latina *modeſtia*: Chriſtiani maluerunt *humilitatem* dicere, quàm *modeſtiam*: hoc eſt, maluerunt ſignificantiùs loqui, quàm elegantiùs. *Modeſtus* enim is dicitur, qui modicè de ſe ſentit, nihil ſibi præter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit, niſi in eum, qui minus ſibi arrogat, quàm habet. *Le.* At periculum eſt, nè dum *modeſtiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem*. *Hi.* Quî ſic? *Le.* Nam ſi verum dixit Paulus, *Non ſum dignus vocari apoſtolus*; & ſi verè ſe dixit Maria *ancillam humilem*, hoc eſt, infimæ ſortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. *Hi.* Nihil hîc, ô bone, periculi: cùm nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in illis Dei beneficentiam; cùm ipſi ſemet abjiciunt, reſpiciunt vires ac merita ſua, ſi deſit favor numinis. Nec ſtatim mendacium eſt, ſi quis ſibi non vendicat quæ habet: ſi loquitur ex animo, fortaſſis *error* dici poteſt; *mendacium* dici non poteſt. At hunc errorem in nobis amat Deus. *Le.* At Paulus, qui ſe negat eſſe dignum apoſtoli titulo [6], alibi magnificè de ſe prædicat commemorans ſua facinora [7]: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*, & *Qui videbantur eſſe aliquid, nihil mihi contule-*

1 Quæ ſunt, *ego*, *nos*.

2 Sic. duobus reſpectibus vulgò judicatur, reſpectu dignitatis officiorum, & dignitatis dominorum, ut videbis mox.

3 *The dreſſer.*

4 *The waſherwoman.*

5 Obſerva exemplum; nam reſici hoc ſenſu ſuper omnia amant monachi, & quivis alii paraſiti, quos ſic perſtringit auctor.

6 1 Cor. xv. 9.

7 Hæc vox ergo non ſemper in malam partem ſumitur.

centulerunt [1] : cùm ſanctiſſima Virgo tale nihil dixiſſe legatur. *Hi.* Sed iſta facinora Paulus appellat *ſuas infirmitates*, quibus illuſtrata eſt Dei potentia ; eamque commemorationem vocat *inſipientiam*, ad quam ſit adactus pſeudapoſtolorum improbitate, ob quos fuit illi neceſſe ſibi vindicare auctoritatem apoſtolicam, non quòd ipſe delectaretur humanâ gloriâ ; ſed quòd expediret Evangelio, cujus diſpenſatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio : non enim illi commiſſum erat munus prædicandi Evangelii. Tum & ſexum, & virginem, denique Jeſu matrem decebat ſummus pudor, ſummaque modeſtia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latinè neſciunt, putant *humilitatem* nihil aliud declarare, quàm inſignem modeſtiam ; cùm interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem ; interdum ſic referatur ad animum, ut vitium ſonet. *Le.* Etiamne in Sacris Literis ? *Hi.* Maximè. En tibi locum apud Paulum ad Coloſſ. ii. 18. *Nemo vos ſeducat volens, in humilitate & religione angelorum.* Nec hîc eſt ἐν ταπεινώσει, quæ vox eſt in cantico Virginis, ſed ἐν ταπεινοφροσύνῃ [2]. Locus habet nonnihil obſcuritatis, fateor : ſed mihi videtur germanus ſenſus, quem accuratiùs docti adferunt : *Ne ſitis tam humili tamque abjecto animo ; ut, cùm ſemel dedicaveretis vos ipſos Chriſto ſalutis unico auctori, patiamini vobis perſuaderi, ab angelis ſperandam eſſe ſalutem, quos quidam ſibi fingunt apparuiſſe. Sitis excelſo animo, ut etiamſi verè angelus quiſpiam, è cœlo veniens, prædicet vobis aliud Evangelium, quàm quod Chriſtus tradidit, ſit vobis execrabilis, velut angelus impius & Chriſti adverſarius. Multo minus convenit vos eſſe tum demiſſis animis, ut iſtorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Chriſto. Ab uno Chriſto ſperare ſalutem, religio eſt ; ab angelis aut divis idem expectare, ſuperſtitio eſt.* Paulus igitur vult, humilis abjectique animi eſſe, ab illo ſublimi Chriſto commentitias angelorum apparitiones deſciſcere : demiſſi ingenii eſt, quorumlibet ſuaſu circumagi. Vides hîc ταπεινοφροσύνην in vitium uſurpatam eſſe. *Le.* Quid ni videam ? *Hi.* Rurſus in eodem capite : *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ, in ſuperſtitione & humilitate.* Hîc iterum ταπεινοφροσύνη vitium [3] ſonat. *Le.* Palam eſt. *Hi.* Atqui 1 Pet. v. 5. uſurpatur pro virtute quæ contraria eſt ſuperbiæ, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, pro quo nos legimus, *humilitatem inſinua-*

1 1 Cor. xv. 10. Gal. ii. 6. & idem fere habetur 1 Cor. xi.

2 Ταπεινώσις & ταπεινοφροσύνη debent certe diſtingui, ita ut prior vox ſpectet veluti rem ipſam extra nos, *humilem ſortem*, poſterior vero rei ſenſum, quod fere coincidit cum virtute *humility*, eum ſcil. nulla ſubeſt hypocriſis ; at non certum, quod Eraſmus verum hic ſenſum toti Paulino textui affingat, ſed nihil mali, vel veneni in ejus explicatione, proindeque cùm nimium forſan prolixi eſſemus, ſi daremus alium ſenſum, tranſeat interpretatio.

3 Quid ni ? ſi de prætextu & ſpecie virtutis agatur, ubi hypocriſis.

insinuate [1]. Rursum ad Phil. ii. 3. τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, id est, *per animi modestiam, unusquisque alium se præstantiorem existimet. Le.* Docuisti ταπεινοφροσύνην usurpari in utramque partem, cùm apud Latinos *modestia* non usurpetur nisi in laudem. Verum potesne docere ταπείνωσιν accipi pro *modestia? Hi.* Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tribuere submissionem aut demissionem pro modestia, nihil vetat. Cæterùm an in Divinis Literis ita positum reperiatur, nescio. *Le.* Vide num apud divum Jacobum ita sit usurpatum, *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua. Hi.* Isto quidem loco est ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνῃ. Quòd si contendas hîc *humilitatem* accipi pro *modestia*, consequens est, ut *exaltationem* accipiamus pro *superbia*; ac protinus gemina existet absurditas: nam ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur, *Le.* Quid igitur sibi vult apostolus? *Hi.* Commendat æqualitatem inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendorem. Hîc dives se demittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod glorietur: alter glorificat Christum, qui eam mentem inspirârit divitibus. *Le.* Sed interim dives ille modestiæ laudem habet. *Hi.* Fortasse; sed non ideo protinus ταπείνωσις significat *modestiam.* Sunt enim, qui venantes laudem ab hominibus multa pauperibus erogant. Quin potius uterque modestus est, si modo adsit sincera pietas: dives, dum non gravatur ob Christum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, ταπείνωσιν in Divinis Libris frequentissimè usurpari pro *demissione*, sive *dejectione*, quæ sit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. iii. 20. *Reformabit corpus humilitatis nostræ*, ταπεινώσεως. Item Psal. ix. *Vide humilitatem de inimicis meis*, ταπείνωσιν. Rursum cxviii. *Hæc me consolata est in humilitate mea*, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura, quæ longum sit hîc referre. Quemadmodum igitur μεταφορικῶς ταπεινὸς dici posset ὁ ταπεινόφρων, qui modesto sit animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, si quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην [2]. Nos de Scripturæ usu loquimur. Cæterùm, qui contendunt in cantico Mariæ ταπείνωσιν sonasse *modestiam animi*, quin eadem operâ sic interpretantur quod legimus Genes. xxix. *Vidit Dominus humilitatem meam*, ταπείνωσιν. Lea non jactat suam modestiam, sed, quòd ob deformitatem minus esset cordi marito, humi-

litatem

1 Vertas potius *induamini.*

2 Sed nunquam, credo, sic valet usus in Scripturis prout suspicari videtur auctor.

litatem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. xxvi. *Et respexit humilitatem, & laborem, atque angustiam.* An non hic ταπείνωσιν appellat *afflictionem?* *Le.* Unde igitur istis in mentem incidit, ut *humilitatem* in cantico interpretentur *animi modestiam.* *Hi.* Nihil aliud video causæ, nisi quòd multi theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unà cum priscis ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præsidiis ad plenum intelligi non queant: præterea quòd difficillimum sit revellere, si quid penitus insederit animo. Porrò videas quosdam tantum scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere Scripturam, quàm ad Scripturæ regulam [1] opiniones humanas corrigere. *Le.* At isthuc absurdius est, quàm quod narrant de regula Lesbia [2]. *Hi.* Beda monachus, non admodum gravis [3] auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At Theophylactus [4] scriptor Græcus, qui sua fere ex probatissimis Græciæ scriptoribus hausit, negat hîc ταπείνωσιν accipi posse pro virtute. *Le.* At istud probandum quid opus est auctoritate, cùm ipse sensus communis respuat eam interpretationem? *Hi.* Rectè dixisti. Nam cùm *modestia* sit quodammodo colophon ac tutatrix omnium virtutum; *immodestia* est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem (Christum semper excipio) sed hoc ipso ob modestiam laudabilior est, quòd eam ipsa non laudat, sed agnoscens suæ conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modestiam meruit [5] fieri mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum esse: verùm quæ tandem modestiæ species est, puellam hoc de se prædicare? *Le.* Quin & ipse cantici tenor declarat, illam de sua indignitate loqui; eoque sic orditur: *Magnificat anima mea Dominum.* At quæ dicit, Merui fieri mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* *Ecce* significat rem subitam & inexpectatam. Non expectat autem summum honorem, qui se nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, si contingat quòd meritis debebatur, Flaccus

1 Est ergo Scriptura regula nobis: at si dicatur plurimos regulâ male uti: uno verbo regeram; nihil esse in rerum natura, quo male uti non possint homines. Male his, qui bonis male utuntur.

2 Quoniam hæc erat plumbea, ut videre est in auctoris Adagiis, & sic per vim poterat adaptari cuivis ædificationis speciei, quod non æque magnum malum, ac detorquere & pervertere regulam auream Scripturæ per pravitatem, ut vulgo fit.

3 Pro tempore quo vixit, gravissimus meretur nominari, at non pauca scripsit, & *venerabilis* est ejus usualis titulus.

4 Acridæ Archiepiscopus, in Bulgaria, seculo nono, qui plurima scripsit quoque.

5 Modus est loquendi vulgatus, qui olim non tam alte sonabat, quàm nunc, attamen nullo modo quovis tempore mihi in hoc casu arridet locutio.

cus enim negat [1], ſe hoc nomine felicem appellandum, quod à Mæcenate in amicorum numerum adoptatus eſſet. *Hi.* Quam ob rem? *Le.* Quia judicio fuit aſcitus, non gratuito favore. Mæcenas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicârat. *Hi.* Eodem pertinent, quod ſequitur: *Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.* Non dixit, Fecit mihi magna, quia me dignam judicavit; ſed, *quia potens eſt,* & facit quæcunque vult, & ex indignis facit ſuo favore dignos; & ideo ſanctum nomen ejus: *ſanctum* dixit glorioſum. Quantum autem noſtris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum, *illius potentia per noſtram imbecillitatem perficitur.* Mox in eo verſu, *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles*; non eſt, ταπεινόφρονας, ſed ταπεινὲς, hoc eſt, *contemptos* juxta mundum; ut opponatur *potentibus.* Hunc verſiculum, juxta propheticæ eloquutionis morem, declarat ſequens, *Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes.* Quos modo dixerat *humiles,* hîc appellat *eſurientes,* hoc eſt, tenues quos modo *potentes,* hîc *divites* vocat. Proximo verſu fit mentio miſericordiæ ſeſe per omnes orbis nationes profundentis. In extremo verſu prædicat fidem Dei in promiſſis, *Sicut locutus eſt, &c.* Toto cantico prædicatur gloria, hoc eſt, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla eſt meritorum mentio. *Le.* Sed ut potentiam ac divitias comitatur ſuperbia, ita paupertas docet modeſtiam. *Hi.* Non equidem inficior iſthuc interdum accidere; ſed videas plerumque pauperes arrogantiſſimos: ſi negas, objiciam Merdardos multos. Verùm demus eſſe quòd non eſt perpetuum: non jam agitur qualis fuerit ſacratiſſima Jeſu mater, ſed qualia de ſe prædicârit in hoc cantico. *Le.* Demiror iſtorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irriſi, non reſipiſcant. *Hi.* Quoties moniti ſunt, *declamationem* eſſe ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi ſolitam? & tamen iſtis *declamatio* nihil aliud eſt, quàm ſacra concio. Quoties inclamatum eſt illis, *cælibem eſſe,* quiſquis uxorem non habeat, etiamſi ſexcentas alat concubinas? & tamen *cælibatus* iſtis nihil aliud eſt, quàm continentia & caſtitas. Idem uſu venit de *humilitate,* aliiſque ſimilibus quamplurimis. *Le.* Unde ſtupor tam pertinax? *Hi.* De Merdardis reſpondeo. Non dederunt à puero operam literis, nec eſt illis præceptorum aut librorum copia, & ſi quid iſtiuſmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacroſanctam illam veſtem exiſtimant abundè ſufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Poſtremò, putant nonnullam eſſe religionis partem, ſi cum ſuo Franciſco [2], nè Latinè quidem loqui ſciant. *Le.* Profectò plurimos novi, qui iſta ex parte bellè referant inſtituti ſui principem, qui *caperonem* dixit pro galero, opinor & *veſtimentibus* pro veſtibus. At Franciſcus conſtanter recuſavit preſbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit

1 Horat. lib. i. Sat. vi.

2 Erat enim idicta.

ſecit Benedictus, & Dominicus. Nunc iſti cum ſuis veſtimentibus non abhorrent à galero Cardinalicio. *Hi.* Quid ais? imò nè à corona quidem triplici, at humiles illi pauperis Franciſci filii porrigunt calceos ſuos ſummis orbis monarchis oſculandos [1]. *Le.* Jam ſi fuiſſet facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? *Hi.* Nihil, ſi *vilem* intelligas, qui parvo æſtimatur apud homines, aut qui ſibi videtur contemptibilis. Sed quid opus excuſare quod dictum non eſt? *Le.* Non puduit Merdardum ad iſtum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentiſſima monarcharum ſynodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Eraſmicas lucubrationes evolverant? *Hi.* Puduit, ais? Imò ſibi viſus eſt ſcurra rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc eſt quartum Merdardorum votum, longè tribus [2] illis religioſius, *Nihil omnino pudere. Le.* Iſtius profectò plerique ſunt obſervantiſſimi. *Hi.* Nec erat ſimplex mendacium. Primùm, Mariæ canticum, ut eſt à Luca ſcriptum, manet intactum. Quî vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* immutata non eſt; nec ulla uſquam vilitatis mentio. Poſtremò non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod ſcripſit Lucas, ſed explicat. *Le.* Video triplex mendacium effronte ſcurrâ dignum. *Hi.* Mane; nondum audiſti, quod eſt omnium impudentiſſimum. *Le.* Etiamne amplius? *Hi.* Vociferabatur, doctorem [3] illum aſinum fuiſſe principem, auctorem & anteſignanum [4] univerſi tumultûs, quo nunc concutitur orbis Chriſtianus. *Le.* Quid ais? *Hi.* Huic imputandum quòd tot ſectis diſcinditur eccleſia, quòd ſacerdotes ſpoliantur decimis, quòd contemnuntur epiſcopi, quòd ſacroſanctæ Pontificis majeſtati paſſim oppeditur, quòd agricolæ [5] vetus gigantum exemplum inſtaurârunt. *Le.* Iſta publicitùs? *Hi.* Magnis clamoribus. *Le.* Atqui longè ſecus exiſtimant, qui Eraſmi libros attentiùs introſpiciunt. Horum plurimi fatentur, ſe ex illius lucubrationibus hauſiſſe veræ pietatis ſemina. Totum hoc incendium per monachos ortum [6]; per eoſdem huc uſque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quàm *ſi oleum* [7], quod aiunt, *addant camino*. *Hi.* Vides, ὡς κάκιστον θηρίον ἐστὶν ἡ γαστήρ [8]. *Le.* Rem acu tetigiſti.

1 Cum ſcilicet facti ſunt papæ, ut aliquando uſu evenit.

2 Caſtitatis, ſcil. paupertatis, & cæcæ obedientiæ, ut alibi vidimus.

3 Eraſmum nempe.

4 Et non immerito omnino ſic prædicabant, Eraſmi, etenim ſive volens, ſive nolens, non parum faviſti reformationi, quam politice, ſed immerito, *tumultum* vocare videri velis; tumultus comitatus eſt reformationem, ſed diſtinguenda reformatio à tumultu.

5 Eos vidimus jam ſub Munzero, &c. præterea alluditur ad iſthuc Ovidii, *Affectaſſe ferunt regnum cæleſte gigantes.* Sed obſerves, quæſo, de quibus & quomodo ſe purgare velit auctor.

6 Siquidem primum præbuerunt anſam, per ſordidam avaritiam, obſtinaciam in ſuperſtitionibus, & clamores impotentes.

7 *To throw oil upon the fire.*

8 Quod venter ſit peſſima beſtia: at,

tigiſti. Illi nimirum expedit, in populo Chriſtiano ſuperſtitionis eſſe quàm plurimum, pietatis quàm minimum. Sed quid concio [1]? ferebátne Cumanum [2] aſinum, tam inſolenter rudentem è ſuggeſto? *Hi.* Quidam mirabantur quid accidiſſet homini. Qui ſtomachi erant impatientioris, ſurgebant, atque è templo abibant ſubmurmurantes: *Venimus huc audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis evomit meras ſycophantias.* In his erant etiam non paucæ mulieres. *Le.* Atqui ſolet hoc genus mirè deditum eſſe iſti ſodalitio. *Hi.* Vera prædicas; ſed cœperunt & fœminæ ſapere. Eruditi quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam ſubſibilare. *Le.* Non curat aſinus ſibila; oportuit talem rabulam putribus ovis aut ruderibus è ſuggeſto deturbare. *Hi.* Non deerunt qui hoc illo dignum exiſtimarent; ſed cohibebat illos loci reverentia. *Le.* Sed loci religio non debet his opitulari qui locum ſcelere profanârunt, veluti qui in templi ſeptis occîdunt hominem, non æquum eſt ut illic habeant aſylum: itidem qui in ſacris concionibus & loci religione & populi patientiâ ſtolidè abutitur, huic non oportet eſſe præſidio, quod ipſe ſuâ temeritate profanavit. Laudatus eſt à priſcis ille [3], qui eum non habuit pro conſule, cui ipſe non eſſet ſenator [4]: nec par eſt, ut populus eum habeat pro eccleſiaſta, cui ipſe [5] non eſt concio [6]. *Hi.* Metuunt fulmen epiſcoporum: *Si quis inſtigante diabolo* [7], *&c.* noſti legem. *Le.* Sed prius in tales rabulas epiſcopi debebant vibrare fulmen. *Hi.* Metuunt & illi. *Le.* Quos? *Hi.* Illos ipſos rabulas. *Le.* Quam ob rem? *Hi.* Ob hoc ipſum, quòd rabulæ ſunt. *Le.* Apoſtoli non metuebant regum & præſidum minas; & iſti metuunt unum mendicum? *Hi.* Sed ob iſthuc ipſum magis formidandi, quòd mendici ſunt; quod eripiatur non habent, quo lædant habent, Abi tu ſodes ad veſparum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res ſi tibi benè ſucceſſerit, redito ad me, & epiſcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentiſſimi Chriſtianæ ditionis monarchæ reverentur, fortaſſis & metuunt? *Le.* Nec mirum: eſt enim Chriſti vicarius [8]. At Alexander ſextus [9], vir nec ſtultus nec indoctus,

at, quod pejus, eſt, vereor, ut immortalis ſit beſtiâ, vivit enim adhuc, inſatiabilis eſt, & eadem mala producit.

1 Cœtus.

2 Quoniam fabula narratur, quod apud Cumanos aſinus ſe pro leone geſſerit, & hic Merdardus ignarus ſe pro docto publico dabat.

3 Quamvis non poſſis certò divinare quis ille ſit, certus ſis tamen hominem olim vixiſſe, & non indignum ſuo titulo feciſſe.

4 *Id eſt*, non eſſet tractatus à conſule, prout ſenator tractari merebatur.

5 Populus ſcil.

6 Cœtus, dignus ſcil. reverentiâ quadam.

7 Initium eſt canonis in decretis, ad excommunicandum eos, qui injecerint manus in monachos, & ſacerdotes.

8 Sic decet loqui poſt dentis ictum.

9 Qui Rodericus *Borgia*, papa ſub finem ſeculi decimi quinti.

tus [1], fertur ita loqui ſolitus, ſe malle è ſummis monarchis aliquot offendere, quàm unum quemlibet fraterculum ex ordine Mendicantium. *Le.* Omitte pontifices. Cùm iſtius ſceleris rumor ad aures principum, qui tum Auguſtæ erant, dimanâſſet, non eſt ſumptum de homine ſupplicium? *Hi.* Indigne tulerunt omnes, ſed præcipuè rex Ferdinandus, & hujus ſoror Maria [2], fœminarum hujus ſeculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthaſar epiſcopus Conſtantienſis: objurgatus eſt graviter eccleſiaſtes, ſed à nullo acriùs, quàm à Joanne Fabro epiſcopo Viennenſi [3]. *Le.* Quid objurgatio? aſinus non ſentit niſi fuſtem. *Hi.* Præſertim ſi in ventrem [4] ingeras. Sed quid illo ſtolido feciſſent principes, longè gravioribus curis occupati? *Le.* Certè ſubmoviſſent à concionandi munere, & ſuam illi benignitatem ſubtraxiſſent. *Hi.* At artifex ille pus ſuum in ipſam concilii [5] diſſolutionem diſtulerat, cùm jam alioqui foret abeundum. *Le.* Iſto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. *Hi.* Itaque dimiſſus eſt à rege Ferdinando, ſed benè paſtus. Nam objurgatio nè tantillum quidem detraxit hominis obeſitati. *Le.* Franciſcus dicitur concionatus ſororibus avibus; iſte dignus videtur qui concionetur fratribus aſinis ac ſuibus. Sed quò ſe contulit! *Hi.* Quò, niſi ad ſuos gregales? à quibus exceptus eſt ovatione, ob rem ſtrenuè feliciterque geſtam, & inter pocula, pro, Io triumphe, cantatum eſt, *Te Deum laudamus.* *Le.* Digniſſimus eſt iſte Merdardus, qui funem in collo geſtet potius quàm in lumbis. Sed quid imprecemur iſti ſtolido gregi, qui tales fovet pecudes? *Hi.* Vix invenias quod illis impreceris malum gravius, quàm ipſi accerſunt ſibi. Siquidem his rationibus maximè traducunt ſeſe, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficacius quàm quiſquam poſſit hoſti. Sed non eſt Chriſtianæ mentis, cuiquam imprecari malè; illud potius optandum, ut clementiſſimus rerum formator & reformator (qui ex Nabuchodonoſor homine fecit bovem, & rurſus ex bove fecit hominem [6], quique aſinæ Balaami dedit hominis linguam [7]) omnes Merdardi ſimiles vertat in melius, detque illis & mentem & linguam viris Evangelicis dignam.

1 Tranſeat, at cum fuerit nequiſſimus, nequiſſimos timebat.

2 Et proinde ipſius Caroli ſoror quæ primo nupta Ludovico Hungariæ regi, poſt vidua, per viginti quatuor annos Belgicas provincias Caroli nomine gubernavit.

3 *Biſhop of Vienna*, in Auſtria.

4 Quotiens fuſtibus tractatur aſinus vulgo, & ad ventrem, quo indicatur monachos ſenſibiles eſſe, præſertim in eis, quæ ſunt ventris.

5 Intelligitur cœtus eorum principum viorumque notabilium, qui tunc Auguſtæ Vindelicorum, *at Auſburg.*

6 Dan. iv.

7 Num. xxii.

PHILODOXUS[1].

ARGUMENTUM.

Philodoxus ad veram gloriam & honeſtum nomen viam indicat. i. *Conetur ut ſit talis, qualis haberi ſe velit.* ii. *Imitetur viros celebres, qui tamen variis olim de criminibus accuſati. Cato ſenior quadragies cauſam egit reus.* iii. *Caveat in omni re, Ne quid nimis.* iv. *Facilis ſit in aliorum moribus perſerendis, ad leviora vitia connivens.* v. *Ne ſit præfractus aut pertinax in ſua opinione.* vi. *Sit comis, &c. Impoſſibile eſt placere omnibus.* vii. *Bene mereatur de omnibus in quantum poteſt; ſit hoc partim officiis, partim etiam benignitate. Felicitas quibuſdam ineſt à natura, ut quicquid agant, placeat.* viii. *Comitas & morum ſuavitas in rebus omnibus favorem conciliant.* ix. *Inconſtantia cavenda.* x. *A natura minimum, ab honeſto minimè recedendum eſſe.* xi. *Obſervandi hominum & nationum mores.* xii. *Si quid agendum, quod forſan neceſſariò diſplicebit, noſtra appareat voluntas agendi aliter.* xiii. *Rectum & honeſtum ſemper agamus.* xiv. *Lingua multis cauſa eſt invidiæ. Quomodo laudandum & vituperandum.* xv. *Libros exacte ſcribere argumento non vulgari famæ januas aperit.* xvi. *Invidiam oborientem beneficiis vincere.*

PHILODOXUS, SYMBULUS[2].

Ph. FElix auſpicium interpretor occurſum tuum, Symbule. *Sy.* Utinam ſit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam eſſe felix[3]! *Ph.* Quid auſpicatius, quàm ſi quis deus[4] occurrat homini? *Sy.* Equidem nihil iſthoc exiſtimarem auſpicatius, etiamſi ſexcentæ volitent noctuæ[5]. Sed quem mihi narras deum? *Ph.* Te, inquam Symbule. *Sy.* Méne? *Ph.* Te planè. *Sy.* Ego deos cacantes nunquam feci pili. *Ph.* Si non fallit proverbium, *deum eſſe quiſquis juvat mortalem*, tu mihi deus eſſe potes. *Sy.* De fide[6] proverbii viderint alii; ego certè perquam lubens amico profuero, ſi queam. *Ph.* Non eſt quod metuas, Symbule; haud peto mutuum[7], ſacra res eſt conſilium; eo tantum me juva. *Sy.* Atqui iſthuc ipſum eſt petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeare debet, quemadmodum & cætera omnia[8]. Sed quid eſt rei, in quo meum deſideras conſilium? *Ph.* Piget obſcuritatis; cuperem eſſe celebris; commonſtra viam. *Sy.* En tibi compendiariam. Imitare Eroſtratum, qui incidit templum Dianæ; aut huic ſimillimum Zoïlum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile deſigna, & ἀοίδιμος[9] eris cum Cecropibus[10] ac Neronibus. *Ph.* Famam ex ſcelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honeſti. *Sy.* Talem igitur te præſta, qualis optas prædicari. *Ph.* At multis

1 Amans gloriæ.
2 Conſiliarius.
3 Utilis.
4 Perge & intelliges.
5 Vidiſti, pag. 17. num. 10.
6 Veritate.
7 *I cõme not to borrow money of you.*
8 Siquidem vulgatum eſt, *amicorum communia.*
9 Celebratiſſimus.
10 Qui duo fratres fuere ſceleratiſſimi, quos, ut refert Plutarchus in diſcrimine adulatoris & amici, correptos & extinctos, clavâ ſuſpenſos à tergo geſtabat Hercules: videas adagium, *Ne incidas in melampygum*, *i. e.* in eum qui nates habet nigros, qui fuit Hercules Neronem vidiſti.

multis egregiâ virtute præditis non contigit nominis celebritas. *Sy.* Iſthuc an verum ſit, neſcio: attamen, ſi id eveniat, quod ais, ipſa virtus abundè magnum ſui præmium eſt. *Ph.* Vera prædicas, planeque philoſophicè. Veruntamen, ut ſunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum eſſe virtutis; quæ non aliter gaudet agnoſci, quàm ſol amat lucere, vel ob hoc ipſum, ut & proſit quamplurimis, & quamplurimos ad ſui pelliciat æmulationem. Poſtremò, non video quam poſſeſſionem ſpecioſiorem parentes liberis ſuis relinquere poſſint, quàm honeſti nominis immortalem memoriam. *Sy.* Ut video, gloriam expetis virtute partam. *Ph.* Scilicet. *Sy.* Proinde tibi propone literis omnium celebratos, Ariſtidem, Phocionem, Socratem, Epaminondam, Scipionem Africanum, Catones, ſeniorem & Uticenſem, M. Brutum, & horum ſimiles, qui belli domique de republica quàm optimè mereri ſtuduerunt. Hîc eſt enim feraciſſimus gloriæ campus. *Ph.* Verum inter iſtos celebres, Ariſtides oſtraciſmo juſſus eſt ſolum vertere [1]; Phocion & Socrates biberunt cicutam; Epaminondas capitis eſt poſtulatus, quemadmodum & Scipio; Catò ſenior quadragies [2] reus cauſam dixit; Uticenſis ſibi mortem conſcivit; itidem Brutus. Ego gloriam optarem nullâ invidiâ contaminatam. *Sy.* At iſthuc nè Herculi quidem filio conceſſit Jupiter. Nam poſt tot monſtra virtute domita, cum excetra [3] fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinaciſſimum. *Ph.* Ego Herculi ſuos glorioſos labores [4] nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honeſtum nomen nullâ invidiâ contaminatum. *Sy.* Vis, ut video, ſuaviter vivere; eò metuis invidiam; nec id injuriâ, κάκιστον γὰρ ἐϛι θηρίον [5] *Ph.* Sic eſt. *Sy.* Ergo λάθε βιώσας [6]. *Ph.* At iſthuc eſt mortuum eſſe, non vivere. *Sy.* Intelligo quid affectes. In ſole clariſſimo verſari gaudes abſque umbra. *Ph.* Iſthuc quidem fieri non poteſt. *Sy.* At nihilo magis fieri poteſt, ut gloriam conſequaris nullâ contaminatam invidiâ. Rectè facta ultro ſequitur gloria, gloriam comitatur invidia. *Ph.* Atqui poſſe gloriam abſque invidia contingere, docet nos ſenex [7] ille comicus; *Ita ut facillimè ſine invidia laudem invenias, & amicos pares.* *Sy.* Si iſtâ laude contentus es, quam tulit Pamphilus adoleſcens, obſequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes aſſequendi quod expetis, unde decerpſiſti ſententiam. In omni re memento, *Ne quid*

 nimis;

1 *Was baniſhed.*

2 Neſciam unde hauſit tam ſæpe veniſſe.

3 *Hydra,* ad Lernam lacum ſic dicta, quoniam uno capite abſciſſo, plura exſcrescerent, ſed & hanc etiam Hercules ferro & igne domuit, quo factum ut capita non excreſcerent amplius.

4 Qui vulgò triginta quatuor.

5 Eſt enim peſſima beſtia.

6 Vive latenter; quod coincidit cum Senecæ dicto, *Ætas per tacitum fluat*; ſic ſenſerunt quidam philoſophi, & forſan non male.

7 Simo nempe, apud Terentium, Andr. i. 1. 39.

nimis; ſed tamen mediocriter omnia: eſto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne ſis præfractus, tuæque ſententiæ nimium tenax, ſed aliorum ſtudiis temet accommoda: nulli lædas os [1], ſed comem te præbeas omnibus. *Ph.* Adoleſcentiæ favent plerique, nec magni negotii ſit tum iſtam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optârim, quod per univerſum orbem reſonet, quodque cum ætate ſemper fiat illuſtrius, atque à funere tandem clariùs eluceſcat. *Sy.* Equidem laudo generoſam iſtam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum, ſi cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus eſt, negligere gloriam; & ſumma laus eſt, non ambire laudem, quæ magis ſequitur fugientem. Videndum eſt igitur, nè, quo impenſiùs iſta ambis, hoc fruſtrere magis. *Ph.* Non ſum Stoicus ἀπαθὴς [2]; tangor humanis affectibus. *Sy.* Si te profiteris hominem, nec ea recuſas quæ ſunt humanæ ſortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Nôſti enim Theocritum [3] illud, non minus verè quàm ſcitè dictum, *Jovem nec pluvium, nec ſerenum, placere omnibus.* *Ph.* Non eſt fortaſſis ignis abſque fumo; ſunt tamen ἄκαπνα [4]. Si non poteſt obtineri, quin aliquâ livoris nubeculâ obſcuretur hominis gloria, arbitror tamen eſſe rationes, quibus fiat, ut quàm minimum invidiæ ſit admixtum. *Sy.* Eas igitur tibi vis commonſtrari? *Ph.* Percupio. *Sy.* Modicè virtutem exere, & minus gravaberis invidiâ. *Ph.* At gloria, niſi ſit inſignis, non eſt gloria. *Sy.* Ecce tibi certiſſimam viam. Deſigna præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum Codris, Menœceis, Iphigeniis, Curtiis, ac Deciis [5]:

Paſcitur in vivis livor; poſt fata quieſcit [6].

Ph. Equidem, ut ingenuè quod res eſt fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honeſti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquamdiu decerpere cupiam. *Sy.* Age, non te ſuſpendam amplius [7]. Certiſſima ad illuſtre nomen eſt via, bene mereri, cum privatim de ſingulis, tum publicitùs de univerſis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas ſic temperanda eſt, ne cogaris ab aliis rapere, quòd aliis ſuppedites. Nam ex hujuſmodi

1 Phraſis eſt Latina & elegantiſſima ex eodem Terentio, ſicut & præcedentes plurimæ, quas fere omnes vidimus.

2 Affectuum expers; qualem Stoici contendunt eſſe ſapientem.

3 *Id eſt*, ex Theocrito Syracuſano poëta, at idem ſcripſit Theognis ex Megara, itaque vel lapſus eſt memoriæ in noſtro Eraſmo, vel ambo poëtæ idem dixerunt, quod probabile ſatis.

4 *Id eſt*, ſunt quædam quæ fumum non dant. Ab Alpha privativa, & καπνὸς, fumus.

5 Codrum vidimus, idem quod de eo dicendum de cæteris, proindeque ſciat eos in genere, pro patria ſe devoviſſe certæ morti; nimis prolixi eſſemus, ſi vellemus de unoquoque ſpeciatim enarrare, at præterea de his te docebit tuus Littleton.

6 Apud Ovidium, Amor. i. 15, 39.

7 *Κρεμῶ σε εἰς ἀγχόνην.*

modi largitionibus plus odii naſcitur apud probos, quàm favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari infamia verius eſt, quàm gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ conſtat officiis, fundum non habet: imò quo largius hinc hauritur, hoc ſcatet uberiùs. At hîc multæ res ſunt, quæ & invidiam mitigant, & famæ celebritatem illuſtrant, quas nemo ſibi præſtare valet, ſed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus [1].

At formam corporis ſibi nemo largitur. Adfert ſecum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque fortunæ munus eſt. Idem ſentiendum de divitiis, quæ rectè factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quiſquam ſibi præſtat. Hujus generis ſunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non aſcita, ſed ingenita. Poſtremò decorum quoddam arcanum, atque etiam felicitas [2]; cujus effectum in multis videmus quotidie, cauſam reddere nemo poteſt. At non frequenter conſpicimus eadem geri dicive à diverſis, & magnam inire gratiam qui pejus geſſit, dixitve, cùm is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc priſci quidam ad genios [3] referebant. Dicebant enim in ea re quemque fortunatum eſſe, ad quam natus eſſet: contra, parum ſuccedere, quod quis invitâ Minervâ [4], iratoque genio, tentaret. *Ph.* Hîc igitur nullus eſt conſilio locus? *Sy.* Vix ullus; attamen qui ſagaces ſunt, deprehendunt in pueris aut adoleſcentibus notas quaſdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ ſtudia, quodve vitæ genus, quaſve actiones, ſint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi ſenſus, quo à quibuſdam abhorremus, nullâ evidente causâ, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc eſt quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter eſt in negotiis politicis; alium dicas ad ſtudia natum. Quanquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta eſt functionum diverſitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit eſſe fortem militem: cui plurimum indulſit, ei conceſſit, ut, juxta Homerum, pariter & bonus ſit lancearius [5], & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in conſilio, alius in agendis cauſis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De ſtudiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui ſic rapiantur ad inſtitutum monaſticum, nec ad quodvis, ſed vel ad hoc, vel illud, ut

1 Ex Virgilio, Æneid. v. 344.

2 Intelligit, credo, chimæram vulgatam, quam vocamus *luck*, vel aliquid maxime accedens.

3 Si opinio non prævaluit apud nos, ſaltem utimur phraſibus quæ opinionem quodammodo redolent.

4 Non mirum, ſi Minerva hîc, ſiquidem ſcientiarum & artium dea; itemque locutio ex Horatio, Art. Poet. 385. *Tu nihil invita dices faciesve Minervâ:* ſed *irato genio*, opinionem ſupradictam redolet, quanquam laxius bene poſſit intelligi; elegans & vivida locutio eſt.

5 *Pike-man*, propriè, ſed intelligitur *a bold ſoldier, in diſtinction from a commander.*

vitam ſibi putent acerbam, niſi quod optant aſſequantur. Sunt è diverſo qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quàm fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certâ ratione, ſed arcano quodam naturæ ſenſu. *Ph.* Iſta quidem in compluribus ita, ut narras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus ſum. *Sy.* In his igitur bonis, quæ nobis gratuitò largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ, ſi faſtus abſit & oſtentatio. Amabilior enim eſt forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia, in his qui ſe his bonis præcellere quaſi neſciunt. Comitas autem & modeſtia nihil imminuunt hæc commoda, ſed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum ſuavitas oportet in omnibus vitæ actionibus ſit perpetua, niſi prorſus repugnet Minerva. Nam fruſtra, ut opinor, tentaret Xenocrates [1], quod ſucceſſit Socrati ac Diogeni: fruſtra moliretur Cato Cenſorius, quod Lælium fecit gratioſum. Attamen Demea ille Terentianus ſubitò mutatus [2] ſatis declaravit quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti, ſtudiis & affectibus omnium obſecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum ea demum gloria perpetua eſt, quæ honeſti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui ſimul atque relanguerint, odiſſe cœpimus, quod ante vehementer arriſit; ac proinde plauſus vertitur in ſibilum [3], laus in vituperium. Cæterum ut ingenium prorſus inverti non poteſt, ita poteſt aliqua ex parte corrigi. *Ph.* Expecto quid dicas. *Sy.* Qui naturâ blandior eſt, is cavere poteſt, nè, dum apud omnes gratioſus eſſe ſtudet, deflectat ab honeſto; neve, dum ſeſe quibuſlibet accommodat, Polypum [4] imitatus, ſibi parum conſtet. *Ph.* Tales novi permultos lubricæ fidei & erubeſcendæ vanitatis. *Sy.* Rurſus qui ſeveriore ſunt ingenio, dare operam oportet, ut ſic affectent comitatem, nè quod agunt videatur ſimulatum, aut ſubinde ad naturam ſuam recurrant; pro laude geminum dedecus ſibi comparaturi, & quod interdum rigidiùs agant, & quod ſint inconſtantes. Tantam enim vim habet conſtantia, ut qui vitioſam nacti ſunt naturam, tamen ob hoc ipſum leviùs ferantur, quod nuſquam ſint ſui diſſimiles. Fucus autem ſimul atque ſuboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro, quod ſimulatum eſt, perpetuò latere non poteſt, aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, ſemel evaneſcit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. *Ph.* Illud igitur,

1 Qui fuit philoſophus, auditor Platonis, ita tetricus, ut de eo diceret Plato, quòd deberet Gratiis ſacrificare, ut placeret.

2 In Adelph.

3 Quoniam *ſibilus* & *plauſus* ſunt contraria, in judicio de comœdiis, plaudebatur cum comprobabantur, ſibilabatur cum contra, ſicque adhuc facimus & loquimur.

4 Siquidem piſcis eſt qui mutat colorem in horas.

tur, ut video mones, à natura minimum [1], ab honeſto minime [2] recedendum eſſe. *Sy.* Tenes. Ad hæc, ſcis quidquid ſubitò inclareſcit, obnoxium eſſe invidiæ. Inde vox odioſo νεοπλούτου [3] apud Græcos; apud Romanos, novorum hominum cognomen; apud utroſque, terræ [4] filiorum, & è cœlo delapſorum. Cæterum fama, quæ paulatim naſcitur, & augeſcit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maximè durabilis eſt; ut indicat hoc ille poëtarum acutiſſimus Horatius: *Creſcit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli* [5]. Proinde, ſi veram, ſi perpetuam, ſi livori quam minimum expoſitam gloriam expetis, auſculta Socrati, qui dixit, *Quibuſdam uſu venire, ut dum nimium properant initio, ſerius perveniant ad finem.* *Ph.* Sed hominum vita brevis eſt. *Sy.* Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ ſuâ ſponte conſequitur. Non enim id conſulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri poſſis. Nam iſthuc Parcarum [6] munus eſt, quæ fila ducunt & amputant, cùm ipſis eſt viſum. *Ph.* Utinam iſthuc quoque poſſis! *Sy.* Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis ſplendore penſant. Quibuſdam, ſed pauciſſimis, tam indulgenter favent, ut vivi ſibique quodammodo ſuperſtites, poſteritate ſuâ fruantur. Sed rari ſunt quos æquus amavit Jupiter [7]. Hoc fortaſſis aliqui diis geniti [8] potuêre; verum iſta felicitas non cadit in hanc conſultationem. *Ph.* Sæpe mecum admirari ſoleo, ſeu fortunæ ſeu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. *Sy.* Quid igitur ſupereſt, amice, niſi ut homines nati, ſortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, ſi penitus cures habere perſpecta nationum, ordinum, & ſingulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui beſtiis circurandis alendiſque dant operam. Siquidem horum præcipuum eſt ſtudium, animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de diſcrimine, quod eſt inter avem & quadrupedem, inter ſerpentem & piſcem, aut quod eſt inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter delphinum & phocam, inter viperam & aſpidem; ſed de innumera varietate, quæ eſt in ſingulis animantium generibus. *Ph.* Expecto quo ſis evaſurus. *Sy.* Omnes canes ſub una ſpecie continentur; ſed hæc ſpecies quàm

1 *Very little.*

2 *Not in the leaſt.*

3 *Of one newly rich,* ſiquidem tales vulgo aliis ſuperbiores ſunt.

4 *Id eſt,* ex obſcura origine, quam nemo novit.

5 Od. i. 12, 45. Hic Marcellus autem fuit Auguſti nepos per ſororem, & obiit puer.

6 Siquidem deæ ſunt vitæ præſides apud poëtas, tres numero *Clotho, Lachefis, & Atropos.*

7 Ex Virgilio Æneid. vi. 130. *Pauci quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus.*

8 Siquidem apud poëtas omnes fere heroes habent patrem deum quendam, aut deam matrem.

in innumeras formas diſtrahitur ? ut dicas illos genere diſtingui, non ſpecie. Jam prorſus in eadem ſpecie quam varii ſunt canum mores, & ingenia ? *Ph.* Immenſa varietas. *Sy.* Quod de canibus dictum eſt, de ſingulis animantium generibus dictum puta : ſed in nullo magis elucet diſcrimen, quàm in equis. *Ph.* Vera prædicas. Sed quorſum hæc ? *Sy.* Quicquid in animantium generibus, vel in formis vel in ſingulis animantibus varietatis eſt, hoc omne puta eſſe in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, aſinos, leones, oves, viperas, ſimias, dracones, aquilas, vultures, hirundines, hirudines [1] ; & quid non ? *Ph.* Quid tum ? *Sy.* Nullum autem eſt animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de ſe præbeat utilitatem, aut certè non lædat. *Ph.* Nondum perſpicio quid agas. *Sy.* Eſt nonnihil diſcriminis inter Hiſpanum, Italum, Germanum, Gallum, & Anglum. *Ph.* Eſt planè, *Sy.* Ad hæc, eſt ſingulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium, *Ph.* Fateor. *Sy.* Hanc varietatem ſi ſagaciter habueris animadverſam, & ſingulorum moribus te accommodes, perfacilè conſequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certè nullos inimicos. *Ph.* Si Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honeſtum ? *Sy.* Eſt in rebus communibus aliquod obſequium, quod nullo pacto vitiat honeſtum ; quod genus, apud Italos oſculo ſalutant viri viros ; in Germania ſi facias idem, abſurdum videatur ; ſed pro oſculo dextram porrigunt ; rurſus in Anglia viri ſalutant mulieres etiam in templo obvias ; idem ſi fiat in Italia, flagitium habeatur ; item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis eſt ; in Gallia contumeliæ eſt. In his & aliis hujuſmodi, citra rectijacturam licet omnibus obſecundare. *Ph.* At perdifficile ſit omnium gentium mores, ac ſingulorum hominum ingenia nôſſe. *Sy.* Verum ô Philodoxe, ſi gloriam inſignem quæris, eamque virtute partam, neceſſe, eſt ut virtutem quoque præſtes non vulgarem. Scis autem virtutem circa difficilia verſari, quemadmodum ante Peripateticum [2] illum docuit Heſiodus [3] : proinde ſi mel cupis, apes feras oportet. *Ph.* Scio, & memini : ſed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. *Sy.* Proin da operam, ut in bello dux eſſe malis quàm miles ; & in eo bello, quod gerendum cum inviſis hoſtibus potius, quàm cum civibus, aut ſociis. In republica ea potiſſimum munia capeſſe, quæ popularia ſunt & gratioſa. Velut defendere popularius eſt, quàm accuſare ; honorare, quàm punire. Quod ſi qua incidunt, ſicut incidere neceſſe eſt, naturâ moleſta, tamen ea quoque, ſi vitari non poſſunt, commoditate ſunt lenienda. *Ph.* Quo pacto ? *Sy.* Sedes judex aut arbiter ; altera

1 *Id eſt,* uno verbo, homines omnes fere, & ſinguli, habent quaſdam qualitates, quæ in his ſingulis animantibus ſunt conſpicuæ.

2 Ariſtotelem.

3 Quem jam vidimus, & qui dixit, *Dii poſuerunt ſudorem ante virtutem,* ſicut Ariſtoteles.

tera pars nonnihil offendenda eſt; ſed eâ rem æquitate geras, ut, ſi fieri poſſit, etiam victus gratias agat. *Ph.* Quî fic? *Sy.* Puta. Intenditur actio furti aut ſacrilegii, muta ſi potes, actionis formulam, & fac ut ſit actio rei vindicandæ. Hîc protinus ita reum ſubleves, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem ſic moderare, ut citra actoris diſpendium reo videaris æquus. Poſtremò, damnati pœnam nonnihil mitiga. Abſit interim aut vultûs torvitas, aut verborum acerbitas, aut moroſitas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quàm alii pro negato. Interdum monendus eſt amicus: ſed ſi nulla ſpes emendationis, ſilere præſtat. Si res gravior eſt, & ſpes eſt profectûs, magni refert qualis ſit admonitio. Nam ſæpenumero fit, ut qui ſiniſtrè aut intempeſtivè admonet, & morbum exaſperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, ſi agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut ſit reſiſtendum. Quod ſi fit comiter ac dextrè, paulo poſt qui obſtitêre, plus ferunt gratiæ, quàm qui obſecundârunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium eſt; quod rectâ ratione geritur, perpetuò probatur. Longè verò maxima pars invidiæ naſcitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut jocus intempeſtivus, fuit exitio! Laudabis igitur, ſed dignos, idque parcè; ſed vituperabis parciùs, ſi tamen omnino quiſpiam vituperandus eſt; proinde vitanda loquacitas. Difficillimum enim fit, ſimul & multa & opportunè dicere. *Ph.* Aſſentior iſtis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via, ſcribere libros. *Sy.* Vera prædicas, niſi quod obſtat ſcribentium turba [1]. At, ſi iſta placet ratio, cura ut exactè ſcribas potius, quàm multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune, ad hæc minimè invidioſum: in id, quicquid inſigne complurium annorum lectione contractum eſt, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam [2]. *Ph.* Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris ſatis, ſi unum illud adjeceris, quibus rebus effici poſſit, ut maturiùs etiam contingat gloria. Multos enim video, qui vix ſub obitum inclareſcunt, nonnullos *à rogo* [3], quod aiunt, demum innoteſcere. *Sy.* Hîc quod conſulam, nihil habeo melius, quàm quod tibicen [4] ſuaſit tibicini. Fac ut his teipſum probes, qui gloriâ jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet inſinua, quorum honorifica de te prædicatio facilè populare ſtudium tibi conciliabit. *Ph.* At ſi quando exoriatur invidia,

1 Si turba eſſet tunc, quo nomine nunc deſignemus ſcribentium numerum?

2 Reſpicit ad Horatianum, *Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.*

3 Morte; ſiquidem Romani præſertim mortuos ſuos comburerent impoſitos rogo.

4 Hippomachus, qui noluit diſcipulum laudari ab imperitis.

vidia, quid oſtendis remedii? *Sy.* Fac quod ſolent hi qui picem coquunt: ſi flamma effulſerit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac ſtridet incendium, ni id facias conſtanter ac ſæpius. *Ph.* Quid iſthuc ænigmatis eſt? *Sy.* Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quàm vindictâ. Nihil egit Hercules reſectis Hydræ Lerneæ capitibus; igne Græco devicit exitiabile monſtrum [1]. *Ph.* Sed quem vocas ignem Græcum? *Sy.* Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceſſitus injuriâ malorum, non ceſſat tamen de omnibus bene mereri. *Ph.* Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua eſt, nunc ignis? *Sy.* Quid vetat? quando Chriſtus in allegoriis nunc ſol eſt, nunc ignis, nunc lapis. Dixi ſedulò, ſi quid melius eris nactus, ſequitor, meumque repudiato conſilium.

OPULENTIA SORDIDA.

ARGUMENTUM.

Opulentia ſordida inſignem cujuſdam divitis ſorditiem memorat; ubi oſtenditur, quo vivatur modo apud avaros. In hyeme focos ſtruunt ex arborum radicibus humidis, unde fumus, at vix ulla flamma. Pulicum & cimicum frequentia ſomnum capere non ſinit. Aquâ vinum diluunt. Fax vini calculum generat in renibus. Triticum vitiatum emunt, quod etiam cum tertia argillæ parte admiſcent. Nullum jentaculum. Prandium ad horam primam differtur; cœnatur ad horam decimam. Quam ſordidus convivii apparatus. Peſſimas emunt carnes. Corporis tenero tenuique, & ſpiritibus ſubtiliſſimis, non jejunandum. Dietæ & victus conſuetudo multum habet momenti ad valetudinem conſervandam.

JACOBUS, GILBERTUS [2].

Ja. UNde nobis tam exſuccus, quaſi cum cicadis interea rore [3] ſis paſtus; mihi nihil aliud quàm ſyphar [4] hominis eſſe videris. *Gi.* Apud inferos umbræ malvâ & porro ſaturantur: at ego decem vixi menſes, ubi ne id quidem contigit. *Ja.* Ubinam? te quæſo: num abreptus in navem galeatam [5]? *Gi.* Nequaquam, ſed Synodii [6]. *Ja.* In urbe tam opulenta, bulimiâ [7] periclitatus es? *Gi.* Maximè. *Ja.* Quid in cauſa! An deerat pecunia? *Gi.* Nec pecunia, nec amici. *Ja.* Quid igitur erat mali? *Gi.* Mihi res erat cum hoſpite Antronio [8]. *Ja.* Cum illo opulento? *Gi.* Sed ſordidiſſimo. *Ja.* Monſtri

1 Monſtrum vidimus, & ſi pergas videbis quid intelligat per ignem Græcum.

2 Sub hoc Gilberto intelligas Eraſmum ipſum, videbis infra quare.

3 Vidimus jam, pag. 60. num. 1.

4 *Id eſt*, nihil habes fere niſi cutem, tam macilentus es; *Syphar* enim idem eſt quod leberis, ſcil. ſerpentis exuvies.

5 *A Galley*, Gallice *une galere*, quoniam in his male ſaginantur homines, at ſyſan navis quævis intelligitur tantummodo, qua quivis in deſerta loca ablegatur & tranſportatur.

6 Nomen eſt fictum, quo quævis frequentiſſima civitas intelligi poteſt, ſiquidem Græcum ſit, & ſignificet locum ad quem multi conveniunt, at perſuaſum habeo Venetias ſpeciatim intelligi, reſque cito tibi palam fiet.

7 Vidimus pag. 70. num. 7.

8 *Id eſt*, indocto ac veluti aſininæ naturæ, ut concludere potes ex iis quæ diximus

Monſtri ſimile narras. *Gi.* Minimè; ſed ſic fiunt divites, qui è ſumma emergunt inopia. *Ja.* Quid ita libuit tot menſes apud talem hoſpitem commorari? *Gi.* Erat quod alligaret [1]; & ſic tunc erat animus. *Ja.* Sed dic, obſecro, quo tandem vivit ille apparatu? *Gi.* Dicam, quandoquidem actorum laborum ſolet eſſe jucunda commemoratio. *Ja.* Mihi certè futura eſt. *Gi.* Illud ἐξανόθεν [2] acceſſit incommodi, cùm illic agerem; totos tres menſes ſpirabat Boreas, niſi quod illic neſcio quo pacto nunquam perſeverat ultra diem octavum. *Ja.* Quomodo igitur ſpirabat totos tres menſes? *Gi.* Sub eum [3] diem velut ex conſtituto mutabat ſtationem, ſed poſt horas octo migrabat in locum priorem. *Ja.* Ibi tenui corpuſculo opus erat foco luculento. *Gi.* Satis erat ignis, ſi ſuppetiſſet lignorum copia. Verum ne quid hîc faceret impendii noſter Antronius, ex ruſculis inſularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene ſiccis ſtruebatur ignis non abſque fumo, ſed ſine flamma: non qui calefaceret, ſed qui præſtaret, ne verè dici poſſet ibi nullum eſſe ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. *Ja.* Illic hibernare durum erat. *Gi.* Imò multo durius æſtivare. *Ja.* Quî ſic? *Gi.* Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum eſſe, nec noctu ſomnum capere, liceret. *Ja.* Divitias miſeras! *Gi.* Præſertim in hoc pecoris genere. *Ja.* Oportet illic ignavas eſſe fœminas. *Gi.* Latitant, nec inter viros verſantur. Ità fit ut illic & fœminæ

diximus pag. 227. num. 3. At quidam homo ſpecialis hîc intelligatur, oſtendamque nunc quis ille fuerit, quod erit veluti totius hujus colloquii clavis. Properârat Venetias Eraſmus noſter, ut Aldo Manutio percelebri tunc typographo, doctoque viro, traderet ſua Adagia mandanda typis; Manutius, ut videtur, non poterat eum recipere, & habere in ſua domo, proindeque duxit eum in domum ſoceri, qui hoſpitio recepit Eraſmum noſtrum. Hîc Aldi ſocer, ut videre eſt in Eraſmi noſtri vita à Rhenano ſcripta, erat Venetiis famigeratus manceps, i. e. *a conſiderable farmer and gatherer of publick taxes*, vel potius, *an undertaker of works for private men, but eſpecially for the publick*, lucrandi causâ ſcil. hinc habens multos operarios ſub ſe, in domo & extra domum, avarus erat & ſordidus, ut plurimi hujus farinæ homines, præſertim Venetiis, proindeque ſordidè tractavit & Eraſmum noſtrum; indoctumque eum credam præterea: cumque præter hæc omnia, vocaretur *Aſulanus*, nomen quod quoad ſonum relationem quandam habere videtur ad Aſinum, hinc tandem Eraſmus noſter, qui maximè pronus erat ad immutanda hoc modo nomina, cùm quoddam tegumentum vellet dare rebus, vocat eum *Antronium*, nomine accedenti ad *Aſulamum*, ſiquidem ambo nomina multum de aſino (*i. e.* homine indocto, qualis hic de quo nunc) auri & menti referunt, *Aſulanus* propter ſonum vocis, *Antronius*, per ſignificationem ejus, ſi recorderis quæ dicta prius ſunt, ſpero nunc per hanc notulam omnia in hocce colloquio planiora futura.

1 Vidiſti quid alligabat hominem, Adagiorum nempe editio, imò & Terentii, & quarundam Euripidis comœdiarum, itemque ratio quam haberet Aldi Manutii.

2 Ex cœlo.

3 Octavum ſcil.

minæ nihil aliud ſint quàm fœminæ, & viris deſint ea miniſteria quæ ſolent ab eo ſexu ſuppeditari. *Ja.* Sed Antronium interim non pigebat tractationis? *Gi.* Illi in hujuſmodi ſordibus educato præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitavat quàm domi, nulla in re non negotiabatur. Scis autem eam urbem eſſe præ cæteris Mercurialem [1]. Pictor [2] ille nobilis deplorandum exiſtimavit, ſi dies abiiſſet ſine linea; Antronius longè magis deplorabat, ſi dies præteriiſſet abſque lucro. Quod ſi quando eveniſſet, domi quærebat Mercurium [3]. *Ja.* Quid faciebat? *Gi.* Habebat in ædibus ciſternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ ſitulas, & infundebat in vaſa vinaria. Hîc erat certum lucrum. *Ja.* Fortaſſe vinum erat æquo vehementius. *Gi.* Imò plus erat quàm vappa; nunquam enim emebat vinum niſi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo, ne quid periret, ſubinde fæces annorum decem miſcebat; volvens ac revolvens omnia, quo muſtum videretur: neque enim ille paſſus fuiſſet ullam fæcis micam [4] perire. *Ja.* At ſi qua fides medicis, tale vinum gignit veſicæ calculos. *Gi.* Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funeſtam domum. *Ja.* Non? *Gi.* Etiam à mortuis colligebat vectigal [5]? Nec aſpernabatur quamvis exiguum lucellum. *Ja.* Dicis furtum, *Gi. Lucrum* vocant negotiatores. *Ja.* Quid interea bibebat Antronius? *Gi.* Idem ferme nectar. *Ja.* Non ſenſit malum? *Gi.* Durus erat, qui vel fœnum eſſe [6] poſſet; & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil exiſtimabat certius. *Ja.* Quid ita? *Gi.* Si ſupputes uxorem, filios, filiam, generum, operas [7], & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parciùs bibebatur, & ſeriùs exhauriebatur. Hîc mihi ſubducite, in ſingulos dies addita aquæ ſitula, quam non pœnitendam ſummam conficiat in annum! *Ja.* O ſordes! *Gi.* Atqui non minus compendii redibat ex pane. *Ja.* Quo pacto? *Gi.* Emebat triticum vitiatum, quod alius noluiſſet emere. Hîc præſens ſtatim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medicabatur arte. *Ja.* Quâ tandem? *Gi.* Eſt argillæ genus frumento non diſſimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis eâ argillâ turbidis bibunt libentiùs. Ejus terræ tertiam partem admiſcebat. *Ja.* Eſt iſthuc medicari? *Gi.* Certè tritici vitium minus ſentiebatur, an hoc quoque lucrum putas aſpernandum?

Adde

1 *Trading*; hinc quod Mercurius ſit negotiatorum deus, ut vidimus plus ſemel.

2 Apelles.

3 Lucrum; & videbis mox quomodo.

4 Hoc & quæ ſubſequuntur, digna ſunt avaritiæ mancipis Veneti ſpecimina.

5 Proverbialis eſt locutio, cùm quis per fas & nefas undecunque divitias congerit.

6 Edere.

7 Operarios; & videbis rurſus ſubinde ſic intelligi.

Adde jam aliud ſtratagema: Domi panem ſubigebat; nec id crebriùs, etiam æſtate, quàm bis in menſe. *Ja.* Iſthuc eſt lapides apponere, non panes [1]. *Gi.* Aut ſi quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Fragmenta panis immerſa cyathis vino macerabant. *Ja.* Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem operæ? *Gi.* Primum narrabo primatum ejus familiæ apparatum; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. *Ja.* Audire cupio. *Gi.* De jentando nulla erat illic mentio, prandium fere differebatur in horam à meridie primam. *Ja.* Quam ob rem? *Gi.* Exſpectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. *Ja.* At tu ſolebas eſſe inediæ impatientior. *Gi.* Eoque ſubinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum [2] (agebamus enim in eodem conclavi) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios [3]? Commodè reſpondit, brevi adfuturum Antronium. Cùm nihil viderem apparari, & latraret ſtomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excuſabat horam, aut aliud ſimile. Cùm non ferrem ſtomachi latratum, rurſus interpellabam occupatum: Quid futurum eſt, inquam? eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus conſumpſiſſet omnem tergiverſationem, abiit ad famulos, juſſitque adornari menſam. Tandem cùm nec rediret Antronius, nec quicquam appararetur, Orthrogonus victus conviciis meis deſcendebat ad uxorem, & ſocrum, ac liberos, clamitans ut apparārent cœnam. *Ja.* Nunc ſaltem exſpecto cœnam. *Gi.* Ne propera. Prodibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum diſſimilis Vulcano; inſternit menſam linteo. Ea prima cœnæ ſpes. Tandem poſt longam vociferationem afferuntur phialæ vitreæ, cum aqua ſane limpida. *Ja.* Altera cœnæ ſpes. *Gi.* Ne propera, inquam; rurſum poſt atroces clamores adfertur phiala illius nectaris fæculenti plena. *Ja.* O factum bene! *Gi.* Sed ſine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum eſt iterum uſque ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix urſus dentibus frangeret. *Ja.* Certè jam vitæ conſultum eſt. *Gi.* Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere procœmio inauſpicatiſſimo, ut diceret, ſibi dolere ſtomachum. *Ja.* Quid hîc mali auſpicii? *Gi.* Quia tunc nihil erat quod ederetur: quid enim exſpectes, hoſpite malè affecto? *Ja.* Dolebat re vera? *Gi.* Adeo, ut ſolus devoraturus fuerit tres capos, ſi quis dediſſet gratis. *Ja.* Exſpecto convivium. *Gi.* Primum ipſi apponebatur patina cum farina fabacea; quod obſo-

1 Alluditur ad Luc. xi. ubi pater quamvis malus non dabit filio lapidem pro pane.

2 Fictum nomen Græcum, *i. e.* veluti diluculo genitum, etenim Antronius pater ſegnitie non laborabat, prout hoc vitio non laborant avari, ac proinde matutinus erat, & filium matutinum eſſe volebat.

3 Venetos.

obſonii genus illi vulgò venditur tenuibus. Aiebat ſe hoc uti remedio adverſus omne morbi genus. *Ja.* Quot eratis convivæ? *Gi.* Interdum octo, aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filius familiâs natu major. *Ja.* Quid illis apponebatur? *Gi.* An non ſatis eſt frugi hominibus, quod Melchiſedech [1] obtulit Abrahæ, quinque regum victori? *Ja.* Nihil igitur obſonii? *Gi.* Erat nonnihil. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Memini nos fuiſſe in menſa convivas numero novem; cùm in patina non numerarem niſi ſeptem foliola lactucæ aceto innatantia, ſed abſque oleo. *Ja.* Solus igitur ille devorabat ſuas fabas? *Gi.* Vix ſemiobolo emerat, nec tamen vetabat ſi quis proximè aſſidens vellet geſtare, ſed incivile videbatur, languido ſuum eripere cibum. *Ja.* Secabantur igitur folia, quemadmodum de cumino meminit proverbium [2]? *Gi.* Non; ſed lactucis à primoribus abſumptis, reliqui panem immergebant aceto. *Ja.* Quid autem poſt ſeptem folia? *Gi.* Quid, niſi caſeus conviviorum clauſula? *Ja.* Hiccine erat apparatus perpetuus? *Gi.* Propemodum; niſi quod interdum, ſi eo die Mercurium fuiſſet expertus propitium, erat paulo profuſior. *Ja.* Quid tum? *Gi.* Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. *Ja.* Quid ni? *Gi.* Id eo duntaxat tempore, quo ſumma eſt uvarum ibi vilitas. *Ja.* Proin extra autumnum [3] nihil profundebat? *Gi.* Profundebat. Sunt illic naviculatores [4] qui concharum minutum [5] genus hauriunt, potiſſimum è latrinis [6]: hi clamore certo ſignificant quid habeant venale, ac his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi *bagathinum* [7] appellant. Tum vero dixiſſes, in ea familia eſſe nuptias; nam igni erat opus, licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem poſt caſeum, loco bellariorum. *Ja.* Bella mehercule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piſcium? *Gi.* Tandem victus meis clamoribus, cœpit eſſe ſplendidior. Quoties autem videri volebat Lucullus [8], hi ferme erant miſſus [9]. *Ja.* Iſthuc vero lubens audiero. *Gi.* Primo loco dabatur juſculum,

1 Quoniam Gen. xiv. non ſcriptum ſit verbatim, quòd Melchiſedech attulerit quid Abrahamo, præter panem & vinum; at perſuaſum habeo, his intelligi quicquid ad menſas inſtruendas neceſſarium.

2 Parcus enim & ſordidus homo veluti proverbio vocabatur olim, *cumini ſector*.

3 Siquidem racemi in autumno recentes, & vilis pretii.

4 *Maſters of ſmall boats*, quæ illic *gondolas*; hoc & quædam ſequentia evincunt, per *ſynodium* intelligi *Venetias*, ut diximus, &c. proindeque non obſervabimus amplius.

5 *Cockles*, vel *muſcles*.

6 *Marſhy places in the ſea*, quibus abundat mare circa Venetias, ſed utitur hac voce, quoniam quod cacant Veneti ſupponitur illic deſcendere, & adhærere faciliter, ac proinde merdâ ſaginari has conchas, quo nauſeam ex obſonio magis excitet.

7 Nomen eſt monetæ minutiſſimæ apud Italos, veluti apud nos *one farthing*, credamque vocem Gallicam, *bagatelles*, res nihili, hinc profectam.

8 Splendidiſſimus, prout jam vidimus.

9 *Meſſes*.

juſculum, quod illi [1], neſcio quam ob cauſam, appellant *miniſtram* [2]. *Ja.* Lautum opinor. *Gi.* His conditum aromatibus: Admovetur igni cacabus aquâ plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta caſei bubalini [3], qui jam olim in ſaxum induruit; nam ad defringendum aliquid bonâ ſecuri opus eſt. Cum ea fragmenta tepore aquæ ſolvi cœperint, inficiunt eam, ne poſſit mera dici aqua, hoc juſculo præparant ſtomachum. *Ja.* Suibus dignum. *Gi.* Dein apponitur paululum carnium de ventre veteris vaccæ, ſed elixum ante dies quindecim. *Ja.* Fœtet igitur. *Gi.* Maxime; ſed adhibetur remedium. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Dicam, ſed vereor ne [4] imitaturo. *Ja.* Scilicet. *Gi.* Miſcent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quàm nares; nam fœtor erumpit per omnia. Si dies requirit eſum piſcium, interdum apponuntur auratæ tres, nec hæ magnæ, cùm convivæ ſint ſeptem aut octo. *Ja.* Præterea nihil? *Gi.* Nihil niſi caſeus ille ſaxeus. *Ja.* Novum mihi narras Lucullum. Sed quî potuit tam exilis apparatus tot ſufficere convivis, præſertim nullo refectis jentaculo? *Gi.* Imò ne ſis inſciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur ſocrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. *Ja.* Tu quidem admirationem meam auxiſti, non ademiſti. *Gi.* Iſthuc tibi vix poſſum deſcribere, niſi prius ordinem convivii depinxero. *Ja.* Pinge igitur. *Gi.* Antronius obtinebat primum locum, niſi quod ego illi ſedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus: Orthrogono aſſidebat Verpius [5], Verpio Strategus natione Græcus: Antronio ſiniſter aſſidebat filius natu major. Si quis acceſſiſſet conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primùm de jure minimum erat vel periculi vel diſcriminis, niſi quod in procerum [6] diſcis natabant fragmenta bubalini caſei. Cæterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor, vallum quoddam fiebat, ut nemo poſſet attingere quod erat appoſitum, præter tres, ante quos ſtabat patina, niſi quis ſuſtinuiſſet eſſe impudentiſſimus, & tranſilire ſepta. Nec tamen ea patina diu manebat, ſed mox tollebatur, ut aliquid ſupereſſet familiæ. *Ja.* Quid igitur edebant reliqui? *Gi.* Suo more deliciabantur. *Ja.* Quî? *Gi.* Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetuſtiſſimæ. *Ja.* Tale convivium oportuit eſſe perbreve.

Gi.

1 Itali ſcil. Veneti præſertim.

2 Hinc credo, quod primum miniſtretur, eſt enim vox Italica, quæ ſignificat *broth, ſoop, pottage.*

3 *Of buffle*, ſupponas tamen factum ex lacte fœminæ animantis, veluti Galli quibuſdam provinciis dicunt *des fromages de bouc, cheeſes of ſhe-goats*, & facti ſunt ex caprarum lacte.

4 Supple *dicam*, & intelligas ironice.

5 Quendam nomine *Pfeffercorn* intelligit, credo, qui Judæus ad Chriſtianiſmum ſe verterat.

6 Præcipuorum ex his qui menſæ cum Aſulano & Eraſmo aliquando aſſidebant, qui, inter alios, Hieronymus Alexander Mottenus, poſtea Cardinalis, omnes propter Manutium, ſed per breve tempus illic diverſantes, at Eraſmus propter peccata diu ſatis, & pœnituit tandem.

Gi. Frequenter horâ prolixius. *Ja.* Quî potuit? *Gi.* Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caſeus, unde nullum erat periculum ne quiſquam ullo cultello eſcario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & ſuus cujuſque panis. Atque inter hæc bellaria tuto miſcebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum ſenatus. *Ja.* Quid interim operæ? *Gi.* Nihil habebant nobiſcum commune; ſuis horis ſibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendo vix ſemihoram impendebant toto die. *Ja.* Verum apparatus cujuſmodi? *Gi.* Iſthuc tuum eſt divinare. *Ja.* At Germanis vix ſufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, ſuſquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac niſi affatim expleantur eleganti vini, bonis carnibus ac piſcibus, deſerunt patronum, & fugiunt in bellum. *Gi.* Suus cuique genti mos eſt. Itali minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt quàm voluptatem; & ſobrii ſunt naturâ quoque, non ſolùm inſtituto. *Ja.* Nunc profectò non miror te nobis rediiſſe tam exilem; ſed omnino vivum rediiſſe demiror, præſertim cùm antea capis, perdicibus, turturibus, & phaſianis aſſueviſſes. *Gi.* Planè perieram, niſi repertum fuiſſet remedium. *Ja.* Malè res agitur, ubi tot remediis eſt opus. *Gi.* Effeceram, ut mihi jam langueſcenti in ſingula convivia daretur quarta pars pulli elixi. *Ja.* Nunc incipies vivere. *Gi.* Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum impenderetur, cujuſmodi ſex non ſufficerent uni boni ſtomachi Polono in jentaculum. Nec empto dabant cibum, ne quid eſſet impendii: itaque macie enecti ac ſemivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Jus autem ſemel atque iterum ebibebant [1] mulieres, ſubinde novâ infuſâ aquâ. Itaque poples ad me veniebat pumice ficcior, & quovis putri ligno inſipidior. Jus nihil erat niſi mera aqua. *Ja.* Et tamen audio illic avium genus & copioſiſſimum eſſe, & elegans, & vile [2]. *Gi.* Eſt prorſus; ſed illis carior eſt pecunia. *Ja.* Satis dediſti pœnarum, etiamſi Romanum pontificem occîdiſſes, aut ſi minxiſſes ad ſepulchrum divi Petri. *Gi.* Sed audi reliquum fabulæ. Scis eſſe in quaque hebdomada quinque dies, quibus veſcimur carnibus. *Ja.* Nimium. *Gi.* Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis ſe fingebant oblitas emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid ſupereſſet. *Ja.* Næ iſte Antronius ſuperat etiam Euclionem [3] Plautinum. Sed piſcariis diebus quo remedio conſulebas vitæ? *Gi.* Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in ſingulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed hîc quoque fœminæ pro recentibus carè emptis, ſupponebant ſemiputria; ut mecum præclarè crederem actum, ſi ex tribus unum eſſet quod edi poſſet. Tandem & utrem vini purioris meâ pecuniâ emeram: cæterum

1 *Supped.*
2 *Cheap.*
3 Senem avariſſimum, in comœdia quæ inſcribitur *Aulularia.*

cæterùm mulieres effractâ ſerâ intra paucos dies exſorbuerunt, non admodum irato Antronio. *Ja.* Itane nullus erat illic, quem tui miſereſceret? *Gi.* Miſereſceret? imo videbar illis gluto quiſpiam, & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque ſubinde me admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque conſulerem incolumitati: & aliquot noſtrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliâſſet aut mortem, aut morbum graviſſimum. Cùm is me videret deliciis quibuſdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolæ [1], fulcire corpuſculum, & aſſiduis laboribus, & inediâ, & jam etiam morbo fractum, ſubornat medicum mihi amicum & familiarem, ut perſuadeat victûs moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque ſenſi ſubornatum, nec reſpondi tamen. Cùm idem accuratiùs mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, ſeriò iſthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur ſuades ut faciam? A cœnis in totum abſtine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Riſi præclarum conſilium. Si me cupis extinctum, huic corpuſculo & raro & exili, & ſpiritibus ſubtiliſſimis, vel ſemel à cœna abſtinere mors eſſet: id toties ipſa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum cenſes, ſi ſic pranſus à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quaſi non præſtaret puram aquam bibere, quàm fæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui juſſerit Orthrogonus. Subriſit medicus, ac mitigavit conſilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctiſſime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit guſtare ovum, & ſemel bibere; ſic enim ipſe vivo. In cœnam coquitur ovum; inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hauſto ſemicyatho vini, ſtudeo in multam noctem. *Ja.* Num iſthæc vera prædicabat medicus? *Gi.* Veriſſima. Nam ipſe forte per viam ambulans, redibam à ſacro, & comes admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies Dominicus. Pulſavi fores: apertæ ſunt; aſcendi; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. *Ja.* Oportuit eſſe exſangues homines. *Gi.* Imò ambo erant pulchrè habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. *Ja.* Vix credibile eſt. *Gi.* At ego compertiſſima narro. Nec ille ſolus ad iſtum vivit modum, ſed complures alii, & imaginibus [2] clari, & re lautâ. Polyphagia [3] & polypoſia [4], crede mihi, conſuetudinis res eſt, non naturæ. Si quis paulatim aſſueſcat, tandem eò proficiet, ut idem faciat quod Milo, qui bovem eodem die totum ab-

1 *Confectioners.*

2 Nobiliſſimi; clari enim imaginibus vocabantur apud antiquos qui patres vel avos haberent, quibus ſtatuæ erectæ fuerant, vel quibus triumphare contigerat: in triumphis enim imago triumphatoris publice & excelſe deportabatur.

3 Multus eſus.

4 Multus potus.

ſumpſit [1], *Ja.* Deum immortalem, ſi tam parvo victu licet tueri valetudinem ; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis ? *Gi.* Plurimum haud dubiè, & quidem non ſine gravi tum valetudinis, tum ingenii, detrimento. *Ja.* Sed quid obſtabat, quo minus tibi ſufficeret ille victus ? *Gi.* Quia diverſis aſſueveram ; & ſerum jam erat mutare conſuetudinem : quanquam me non tam offendebat ciborum exiguitas, quàm corruptio. Duo ova poterant ſufficere, ſi fuiſſent recens nata : vini cyathus erat ſatis, niſi pro vino daretur fæx vapida : dimidium panis aluiſſet, niſi pro pane daretur argilla. *Ja.* Adeone ſordidum eſſe Antronium in tantis opibus ? *Gi.* Arbitror cenſum illius non fuiſſe infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parciſſimè. *Ja.* Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eâdem utebantur parſimoniâ ? *Gi.* Utebantur, ſed domi duntaxat ; foris liguriebant, ſcortabantur, ludebant aleam : cumque pater in gratiam honeſtiſſimorum convivarum gravaretur teruncium impendere, juvenes interdum unâ nocte ſexaginta ducatos perdebant aleâ. *Ja.* Sic perire ſolent quæ ſordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers ? *Gi.* Ad vetuſtiſſimum Gallorum contubernium [2], ſarturus quod illic diſpendii factum eſt.

EXEQUIÆ SERAPHICÆ [3].

ARGUMENTUM.

Exequiæ Seraphicæ Franciſcanorum ordinem, veſtem, vitam, & vota, horrendaſque eorum blaſphemias excutiunt. Habitum Franciſcanum facere ut Satanæ viventes Chriſto moriantur : baptiſmo efficaciorem eſſe. Arcana Franciſcana. Privilegis Franciſci diſcipulis plura quam Chriſti. Veſtis Franciſcana abigit diabolum, nec ſinit vermes cadaver hominis attingere. Veſtis hæc beat abſque fide. Turcam, imò ipſum Satanam poterat ſervare, ſi velint induere. Franciſcus addidit Evangelio Chriſti. Contactus pecuniæ Franciſcanis prohibetur.

THEOTIMUS [4], PHILECOUS [5].

Ph. UNde nobis Theotimus, novâ religionis facie ? *Th.* Qui ſic ? *Ph.* Quia ſevera frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, ſphærulæ precatoriæ [6] in manibus. *Th.* Si nôſſe cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è ſpectaculo venio. *Ph.* An ſpectâſti funambulum, aut præſtigiarum artificem, aut aliud huic ſimile ? *Th.* Fortaſſe non ita huic diſſimile [7]. *Ph.* Equi-

1 Legi Milonem portâſſe bovem, & credam ſatis. Legitur & forſan manducâſſe totum unâ die, non credam æque facile.

2 Non mirum tibi videbitur, ſi recorderis quod dixerit in Diverſoria.

3 *Id eſt*, ſecundum Franciſcanorum ordinem, & modum, ſiquidem, ut vidimus plus ſemel, Franciſcus vocatur Seraphicus doctor, hincque Franciſcani ſeſe vocant Seraphicos viros, ſodaleſque illius ordinis Angelorum qui vocantur Seraphini.

4 Deum colens.

5 Audiendi avidus.

6 *Chaplets, roſaries.*

7 Imò maximè ſimile, omnia hæc enim vere ſunt *plays, farces*, ac vel *juglers tricks*.

Equidem nunquam antehac vidi quenquam iſtiuſmodi vultu redeuntem è ſpectaculo. *Th.* Sed ejuſmodi fuit ſpectaculi genus, ut ſi tu interfuiſſes, fortaſſis me incederes aliquanto triſtior. *Ph.* Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religioſum? *Th.* Redeo ab exequiis Seraphicis. *Ph.* Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? *Th.* Non; ſed horum ſodales. Cæterùm, ne te diutius ſuſpenſum habeam, nôſti, opinor, hîc apud Peluſios [1] Euſebium, hominem clarum & eruditum. *Ph.* Illumne ex principe privatum, è privato exulem, ex exule tantum non medicum, pæne addideram ſycophantam? *Th.* Rectè divinâſti quem dicam. *Ph.* Sed quid illi accidit? *Th.* Hodie ſepultus eſt: à pompa funebri redeo. *Ph.* Admodum triſtem fuiſſe oportet, quæ te nobis tam triſtem remiſit. *Th.* Vereor ut ſine lachrymis queam tibi quod vidi deſcribere. *Ph.* At ego vereor ut ſine riſu poſſim audire. Sed narra obſecro. *Th.* Scis Euſebium jam pridem fuiſſe miſerâ valetudine. *Ph.* Scio, ante annos aliquot evirato corpuſculo. *Th.* In hujuſmodi morbis qui lentè conficiunt hominem, medici certis præſagiis ſolent mortis diem prædicere. *Ph.* Maximè. *Th.* Hi monuerunt hominem, quicquid medicorum ars præſtare poſſet, id omne ſummâ curâ præſtitum eſſe. Deum quidem potentiorem omni medicorum ope; ſed quod humanâ conjecturâ deprehendi quiret, non ſupereſſe triduum vitæ. *Ph.* Quid tum poſtea? *Th.* Ibi continuò præclarus Euſebius, defecto corpuſculo, totum ſanctiſſimi Franciſci amictum induit, raditur, accipit cucullam cinericiam, veſtem ejuſdem coloris, funem nodoſum, feneſtratos calceos. *Ph.* Moriturus? *Th.* Sic eſt. Quin & profitetur voce jam moribundâ, ſe Chriſto militaturum juxta Franciſci regulam, ſi, quod medici deſperabant, daret Deus. Ad hanc profeſſionem adhibiti ſunt teſtes, viri ſanctimoniâ celebres. In ea veſte moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo ſodalitio complures, qui funebrem pompam celebrent. *Ph.* Utinam adfuiſſem iſti ſpectaculo! *Th.* Illachrymâſſes [2], ſi ſpectâſſes quâ charitate Seraphici ſodales cadaver abluerint, amictum illum ſacroſanctum adaptârint, manus in crucis imaginem compoſuerint, pedes nudârint, & nudatos exoſculati ſint, faciem unguento etiam exhilarârint, juxta præceptum Evangelicum [3]. *Ph.* Prodigioſa humilitas, Seraphicos viros agere pollinctores ac veſpillones. *Th.* Poſt hæc feretro compoſuerunt: & juxta Pauli doctrinam, Gal. vi. 2. *Alter alterius onera portate* [4], propriis

1 Fictum nomen hic (quanquam Peluſium ſit urbs antiqua Ægypti) quo credo nulla ſpeciatim gens intelligitur, ſed quævis ſuperſtitioſa, quoniam Ægyptii olim maximè ſuperſtitioſi, & re vera quod hic narratur, in quavis gente Papiſtica, quotidie uſu venit, quæ cum omnes ſuperſtitioſæ, omnes hoc reſpectu rideri merentur, quod intendit auctor.

2 At ſub his lachrymis percipimus ſplendidum riſum.

3 Matt. vi. ſed ibi agitur de vivis & jejunantibus.

4 Digna Seraphicis viris Scripturæ accommodatio.

priis humeris fratres fratrem bajulârunt per viam publicam ad monaſterium. Ibi ſolemnibus næniis ſepelierunt. Cùm venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lachrymas, cùm talem virum, quem prius viderant, purpurâ byſſoque veſtitum, nunc conſpicerent in amictu Franciſcano, funè cannabio cinctum, tam religiosâ ſpecie toto corpore compoſitum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, decuſſatim compoſitæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ ſe ferebant. Quin ipſa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & næniis adeo lugubribus, ut arbitrer ipſos manes non canere lugubriùs, multis excutiebat lacrymas & ſingultus. *Ph.* Sed habebatne quinque Franciſci [1] vulnera? *Th.* Id non auſim affirmare certò. Apparebant in manibus ac pedibus veſtigia quædam ſublivida, ac veſtis in ſiniſtro latere feneſtellam habebat [2]. Verum non auſus ſum oculos acriùs intendere, quòd affirment in hujuſmodi rebus curioſitatem multis fuiſſe exitio. *Ph.* Sed nulloſne illic ſenſiſti ridentes? *Th.* Senſi; verum eos ſuſpicor hæreticos eſſe quorum hodie plenus eſt mundus. *Ph.* Ut ſimpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipſe valuiſſem à riſu temperare, ſi iſti ſpectaculo adfuiſſem. *Th.* Faxit Deus, ne tu ſis iſtius fermenti contagio corruptus. *Ph.* Nihil hinc periculi eſt, optime Theotime; ego à puero religiosè beatum Franciſcum, juxta mundum nec doctum nec ſapientem, ſed profundâ mundanorum affectuum mortificatione Deo chariſſimum, ſemper animo ſum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingreſſi veſtigiis, ex animo ſtudent mundo mortui, Chriſto vivere. Nam veſtem nihil moror; ſed lubens ex te didicero, quid veſtis conferat mortuo? *Th. Margaritas non eſſe porcis objiciendas, nec ſanctum dandum canibus*, ſcis ab ipſo Domino [3] præceptum eſſe. Proinde, ſi ridendi causâ percontaris, nihil ex me audies: ſin ſimplici diſcendi ſtudio, libens impertiam, quod ab illis didici. *Ph.* Profiteor diſcipulum & attentum, & docilem, & benevolum. *Th.* Principio ſcis quoſdam uſque adeo ambitioſos, ut non ſat habeant ſuperbe & inſolenter vixiſſe, niſi & ambitioſè ſepeliantur mortui. Non ſentiunt exanimes, ſed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ voluptatem aliquam ac fructum percipiunt. Hoc quicquid eſt, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. *Ph.* Fateor, ſi faſtus exequiarum non valeat aliâ ratione devitari. Sed mihi videtur modeſtius, ſi princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios veſpil-

1 Quoniam plurimi auctores pontificiis, Bonaventura præſertim, ſcripſerunt Chriſtum Franciſco impreſſiſſe ſua quinque ſtigmata manibus, pedibus, & lateri, ut in his inferior Chriſto non eſſet Franciſcus; rideas hæc ſalſius, ſi potes, lector.

2 Bene, & non poterat, credo, melius fieri, ut hic divum Franciſcum referret, prout Franciſcus refert Chriſtum.

3 Matt. vii. 6.

veſpillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera ſepeliatur. Nam qui ſic efferuntur, quemadmodum elatus eſt Euſebius, mutâſſe faſtum videntur veriùs, quàm vitâſſe. *Th.* Deo gratum eſt quicquid bono ſit animo [1]. Illius autem eſt judicare cor hominis. Verùm quod dixi leve eſt; ſunt alia graviora. *Ph.* Quæ? *Th.* Profitentur ante mortem Franciſci regulam. *Ph.* Videlicet ut eam ſervent in campis Elyſiis [2]. *Th.* Non; ſed hîc, ſi revaleſcant. Et ſit aliquoties ut medicorum ſententiis damnati, ſimul ut ſacroſanctam veſtem induerint, ope Dei reviviſcant. *Ph.* Idem ſæpenumero uſu venit in his, qui veſtem eam non induunt. *Th.* Oportet ſimpliciter ambulare in via fidei: ſi nihil eſſet eximii fructûs in hac re, non ambirent, præſertim apud Italos, genere & literis nobiles plurimi, ut in amictu ſacroſancto ſepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; ſic ſepultus eſt ille, cui tu meritò plurimum tribuis, Rudolphus Agricola [3]: ſic nuper Chriſtophorus Longolius [4]. *Ph.* Meâ nihil refert quid delirent homines cùm agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certâ vitæ deſperatione perturbatum, profiteri, aut veſtiri. Quid, quod vota ſunt irrita, niſi fiant animo ſano ſobrioque, maturâ deliberatione, ſublato metu, dolo, aut vi [5]? Ut horum nihil fit, profeſſio talis non obligat, niſi poſt annum probationis, quo geſtare jubentur tunicam cum caperone [6]; ſic enim loquitur vir ille Seraphicus. Itaque ſi reviviſcant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum eſt, quod ab attonito fit, metu mortis ac ſpe vitæ; neque profeſſio obligat, ante caperonem geſtatum. *Th.* Utcunque habet obligatio, illi certè putant ſe obligari; & illa totius voluntatis addictio non poteſt Deo non eſſe gratiſſima, ſiquidem hoc eſt in cauſa, ut bona opera monachorum, etiamſi demus cætera paria, gratiora [7] ſint Deo quàm aliorum, quòd ex optima radice proficiſcantur. *Ph.* Non excutiam hîc quanti momenti ſit, hominem totum ſe Deo addicere, cùm jam ſui juris non eſt: ego arbitror unumquemque Chriſtianum ſe totum addicere Deo in baptiſmo, cùm renunciat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, datque nomen Imperatori Chriſto, poſthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens [8] *de his qui Chriſto commoriuntur,*

1 Sic loquuntur vulgò.

2 Cùm mortui ergo; non ibatur enim apud poëtas ad campos Elyſios, niſi poſt mortem.

3 Doctiſſimus vir notus Eraſmo; mortuus eſt, philoſophiæ profeſſor, Heidelbergæ, anno 1485.

4 Vir doctus quoque nuper tunc Patavii mortuus.

5 Bene obſervat auctor, quanquam ſuâ referret maximè, quod eſſet verum, ſiquidem admodum juvenis ſic profeſſus erat, per metum, vim, & dolum monaſticam vitam Steini.

6 Qui eſt, *the monk's hood*; barbara vox digna Seraphico doctore idiota, & Seraphicis viris ei ſimilibus; remanet adhuc Gallica vox *chaperon* idem ſignificans.

7 Bellè in Seraphicorum virorum gratiam, at quod inauſpicatum eſt, ſalſiſſime ridetur.

8 Rom. vi. 8.

moriuntur, ut jam ſibi non vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, non loquitur propriè de monachis, ſed de univerſis Chriſtianis. *Th.* Opportunè meminiſti baptiſmi ; ſed olim tingebantur, aut aſpergebantur agentes [1] animam, quibus tamen dabatur ſpes æternæ vitæ. *Ph.* Quid epiſcopi promiſerint, non ita magni refert: quid Deus præſtare dignetur, nobis incertum eſt. Si certum fuiſſet tales aſpergine aquulæ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri feneſtra, ut homines mundo dediti ſtudio per omnem vitam ſervirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aſperſiunculam, cùm jam amplius peccandi facultas non eſſet ? Quòd ſi tali baptiſmo ſimilis eſt iſta profeſſio, præclarè conſultum eſt impiè viventibus, nè pereant, hoc eſt, Satanæ vivant, Chriſto moriantur. *Th.* Imò ſi fas eſt aliquid ex Seraphicis myſteriis prodere, efficacior [2] eſt illorum profeſſio, quàm baptiſmi. *Ph.* Quid audio ? *Th.* In baptiſmo tantùm proluuntur crimina ; reſtat anima pura, ſed nuda: hîc qui profitetur, ſtatim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum inſitus corpori ſanctiſſimæ ſodalitatis. *Ph.* Itane qui per baptiſmum inſeritur corpori Chriſti, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore ? *Th.* Nihil à ſeraphica maſſa, niſi beneficentiâ aut favore promereatur. *Ph.* Quis angelus hoc iſtis revelavit ? *Th.* Non angelus, ô bone, ſed ipſe Chriſtus ore proprio hoc aliaque permulta beato Franciſco præſens præſenti patefecit [3]. *Ph.* Obſecro te per amicitiam noſtram, atque obteſtor, ne me graveris iſtis impertiri ſermonibus. *Th.* Sunt reconditiſſima myſteria; nec fas eſt ea profanis communicare. *Ph.* Quî profanus, amice, qui nulli unquam ordini melius voluerim quàm Seraphico [4] ? *Th.* Sed interdum vellicas eos odioſiùs [5]. *Ph.* Hoc ipſum, Theotime, amoris argumentum eſt: cùm eum ordinem nulli graviùs lædant, quàm qui ſub illius umbra turpiter vivunt : quiſquis optime vult ordini, neceſſe eſt ut illius corruptoribus maximè ſuccenſeat. *Th.* At vereor ne Franciſcum iratum habeam, ſi quid arcanorum effutiero. *Ph.* Quid mali metuis ab innocentiſſimo viro ? *Th.* Quid ? Ne me exoculet [6], aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractâſſe dicitur, qui reclamârunt illius quinque vulnerum veſtigiis. *Ph.* Itane divi pejores ſunt in cœlo, quàm fuerint in terris ? Audio Franciſcum adeo fuiſſe miti ingenio, ut cùm pueri per viam incedenti, caſeum, lac, rudera, & lapides immitterent in ruſticanam cucullam à tergo pendentem,

1 Atque hodie etiam apud pontificios, ſi nondum baptizati, ſed fiebat olim frequentiùs, quoniam multi differebant baptiſmum uſque ad mortis articulum.

2 Quoſdam ſcriptores ex illis tantæ impudentiæ non puduit, ut ſic ſcripſerint, &, ſi pergas, videbis.

3 Bene, ſic enim teſtium non eſt opus.

4 Nulli ordini bene volebas, credo, joculator.

5 Nec tu minus, Theotime.

6 Vidimus plus ſemel tales cultûs divorum patrocinationes. Et re vera talia feciſſe Franciſcus ſcriptus eſt à quibuſdam Seraphicis viris.

dentem, nihil offenderetur; ſed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus eſt iracundus ac vindex? Alio die cùm à ſocio audiſſet [1] fur, ſacrilegus, homicida, inceſtus, ebrioſus, & quicquid crīminum in ſceleroſiſſimum quemvis congeri poteſt, confractus egit gratias, confeſſus illum nihil eſſe mentitum. Miranti ſocio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his ſceleratiora patrâram, niſi me numinis favor ſervâſſet. Unde igitur nunc factus eſt vindex? *Th.* Sic eſt: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid Cornelio mitius? quid Antonio manſuetius? Quid Joanne Baptiſta patientius, dum viverent? At nunc quàm horrendos morbos immittunt [2], niſi legitimè colantur! *Ph.* Citius crediderim illos adimere morbos, quàm immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiſeris, & tacituro credideris. *Th.* Age, tuâ fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obſecro te, Franciſce, ut te tuiſque ſodalibus propitiis ſit mihi fas audita loqui. Scis Paulo fuiſſe ſapientiam reconditam [3], quam non palam, ſed occultè, loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoſlibet, ſed beatis viduis, aliiſque piis, & ſelectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impertiunt. *Ph.* Exſpecto τρισαγίας ἀποκαλυψεις [4]. *Th.* Principio Dominus prædixit patriarchæ Seraphico futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbreſceret, hoc illi pabulum abundantius ſuppeditaret. *Ph.* Hîc protinus adempta eſt omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere in dies increbreſcente, gravari populum. *Th.* Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi feſto, omnes animæ non modo fratrum, qui ſacroſanctum illum geſtant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipſius ſodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. *Ph.* Tam familiariter Chriſtus cum illo fabulabatur! *Th.* Quid ni? ut cum amico & ſodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Moſe [5]. Moſes à Deo traditam legem tulit ad populum; Chriſtus legem Evangelicam promulgavit; Franciſcus legem ſuam, angeli manibus bis deſcriptam, tradidit Seraphicis fratribus. *Ph.* Exſpecto tertiam apocalypſim. *Th.* Verebatur egregius ille patriarcha, *ne bonum ſemen, quod ſeminatum erat, noctu vitiaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum* [6]. Hunc

1 Vocabatur.

2 Vidimus enim Antonium immittere peſtem, Joannes qui vulgo Baptiſta emittere dicitur morbum comitialem, qui hinc Gallice dicitur ſæpe, *le mal Saint Jean*; at quem morbum immittat Cornelius, neſcio, neſciamque qui Cornelius intelligatur, niſi forte ſit Cornelius ille cohortis centum militum præfectus, de quo in Scripturis.

3 Reſpicit ad 1 Cor. ii, quod perperam datâ operâ interpretatur; hi enim perfecti erant fideles ſeu Chriſtiani, his Paulus declarabat hanc ſapientiam Dei incredulis ignotam, quæ Chriſtianiſmus erat ſimpliciter; at non quædam palam edocebat Paulus, & quædam occulte, ſed hæc ut rideatur melius.

4 Revelationes ter ſanctas.

5 Exod. xxxi.

6 Alluditur ad Matt. xiii.

ſcrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, ſibi curæ futurum ne deficeret ſemicalceatorum ac cinctorum funè populus, uſque ad extremum judicii diem. *Ph.* O Domini clementiam! alioqui fuerat actum de eccleſia Dei. Sed perge. *Th.* Quarto loco reſeravit illud, quod nullus impiè vivens diu perſeverare poſſet in eo ordine. *Ph.* An non defecit ab ordine quiſquis impiè vivit? *Th.* Non: neque enim Chriſtum ſtatim abnegavit qui ſceleratè vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quiſquis abjicit ſacroſanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. *Ph.* Quid igitur dicemus de tot monaſteriis conventualium [1], qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, ſcortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? *Th.* Franciſcus nunquam geſtavit veſtem tali colore nimium fuſco, nec uſus eſt cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsârint oſtium, dicetur, *Neſcio vos: eo quòd non habent veſtem nuptialem* [2]. *Ph.* Eſtne amplius? *Th.* Nihil adhuc audîſti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui malè vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi ſunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, niſi mortem anticipâſſent [3]; ſed omnes peſſimâ morte quam ocyſſimè perituros. *Ph.* Vidimus iſthuc, cum in aliis multis aliàs, tum nuper in Matthæo Cardinale Sedunenſi [4]; de ſemicalceatis peſſimè & loquebatur, & ſentiebat; periit prius quàm, opinor, attingeret quinquageſimum annum [5]. *Th.* Rectè quidem dicis: ſed ille læſerat etiam Cherubinicum [6] ordinem. Nam hujus [7] operâ potiſſimum effectum prædicant, ut Bernæ [8] quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cùm alioqui pontificis animum pecuniâ fuerint expugnaturi [9]. *Ph.* Sed aiunt illos prodigioſæ impietatis orſos fabulam [10]. Fictis viſionibus ac miraculis agebant,

1 Qui ſunt fratres *gaudentes*, à vero Franciſci inſtituto (ut dicunt) deficientes.

2 Alluditur ad Matt. xxii.

3 Per converſionem ſcil. bene volendo, & bene faciendo ordini tam ſancto.

4 Qui, quanquam ex obſcuro loco natus, per merita in aulam Romanam ad Cardinalitiam dignitatem evectus eſt, noſtro Eraſmo notiſſimus, & ad quem extant adhuc quædam ad eum Epiſtolæ.

5 Bene: iſthuc enim monſtro ſimile, *mori circa quinquageſimum annum!*

6 Vidimus eſſe Dominicanum.

7 Cardinalis ſcil. Sedunenſis.

8 Quæ urbs eſt notiſſima apud Helvetios, & hiſtoria quæ ſubinde refertur, ut videbis, veriſſima.

9 In cauſa fuit ergo Cardinalis Sedunenſis, cur non expugnârunt, proindeque non vitârunt ſupplicium debitum, factum enim erat odioſum nimis.

10 Quæ omnino confecta eſt anno 1509, quamque en tibi paucis. Franciſcani & Dominicani per odium mutuum deſignabant ſeſe invicem ex Berna expellere, Franciſcani ſtabant pro immaculata Virginis conceptione, Dominicani contra: hi, ut evaderent ſuperiores, impoſuerunt ſartori cuidam ſtulto & credulo, cui nomen *John Jetzer*, ita ut per fictas apparitiones crederet hic ſibi apparere virginem, quæ declararat ſe conceptam in peccato originali, Bernam ruituram

gebant, ut perſuaderent, Virginem matrem fuiſſe contaminatam labe originali, divum Franciſcum non habuiſſe vera Chriſti vulnerum veſtigia, ea verius habuiſſe Catharinam Senenſem; ſed perfectiſſima pollicebantur laïco converſo, quem ad hanc fabulam agendam ſubornaverant; & ad hanc impoſturam abutebantur corpore Domini; poſtremò etiam fuſtibus, & venenis. Denique prædicant hanc telam non fuiſſe unius monaſterii, ſed totius ordinis procerum. *Th.* Utcunque iſta habent, non temerè dictum eſt à Deo, *Nolite tangere chriſtos*[1] *meos*. *Ph.* Exſpecto ſi quid ſupereſt. *Th.* Supereſt apocalypſis ſexta, quâ Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impiè viverent, tamen aliquando Domini miſericordiam conſequerentur, & ſceleratam vitam beato fine clauderent. *Ph.* Etiamne ſi in adulterio deprehenſi occiderentur? *Th.* Quod Dominus promiſit, non poteſt non eſſe ratum. *Ph.* Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? *Th.* Oh, dubitas? qui dat, qui veſtit, qui culinam inſtruit, jam dudum amat. *Ph.* Non amat qui monet? qui docet? *Th.* Hæc ipſis domi abundant, & hujus generis beneficia ſolent aliis largiri, non ab aliis accipere. *Ph.* Plus ergo Dominus promiſit Franciſci diſcipulis, quàm ſuis. Sibi quidem patitur imputari, ſi quid ipſius reſpectu benefiat cuilibet Chriſtiano; ſed non promittit malè viventibus vitam æternam. *Th.* Nec mirum, amice: nam extremus Evangelii vigor[2] ſervatus eſt huic ordini.

ni Franciſcani expellerentur, Franciſcum vere non recepiſſe à Chriſto quinque ſtigmata, at verius Catharinam Senenſem accepiſſe, itemque tandem ſe per favorem ſpecialem, aliquando & ipſi hæc dilecta quinque filii ſtigmata daturam vel impreſſuram, reſque tandem eo uſque proceſſit, ut nocte quadam pluſquam vulgo tenebroſa, ſimulata virgo quinque ſtigmata credulo ſartori per ferrum fere impreſſerit: at non ſine dolore ſatis gravi, & acuto, quo colligens mentem ſartor, itemque ponderans quam bene multa vox præſertim ſimulatæ virginis cum voce cujuſdam ex Dominicanis, ſibi bene noti, congrueret, rem totam olfecit: quo perſpecto Dominicani per promiſſa & minas ab homine ſtipulantur ſilentium, at ei non multum fidentes veneno extinguere ſtatuunt, per ſacroſanctum Corpus Chriſti, at viciſſim ſartor eis minus fidens, Corpus Chriſti venenatum non hauſit intus, vel ſi hauſit, ſubinde evomuit, quo facto ad magiſtratum rem totam defert, ſicque qui egerant fabulam Dominicani apprehenſi, ſuum ſcelus faſſi ſunt, & convicti, cum pontificis conſenſu vivi flammis ſunt combuſti.

1 Unctos; ſiquidem uncti ſunt monachi, hi certe qui ſacerdotes apud eos, & ſunt quam plurimi, omnes ſaltem qui vocantur *patres:* verba habentur Pſalm. cv. & his cucullatis accommodantur ironice, ex eo quod Cardinalis Sedunenſis, qui non parum contulit ad horum Dominicanorum pluſquam debitam pœnam, & qui ſatis male ſentiebat de Franciſcanis quoque, mortuus ſit circa annum quinquageſimum, quod clariſſime, ut vides, indicat irati numinis juſtitiam vindicem, in eos qui tangunt tales chriſtos. Nunc omnes cujuſvis ſpeciei proteſtantes provoco, ut ſalſiùs rideant, ſi poſſint, Dominicanos, vel Franciſcanos, imò vel monachos omnes, per eorum ſpecimen.

2 Quid ſalſius?

dini. Sed audi jam ſeptimam apocalypſin, eamque poſtremam. *Ph.* Hîc ſum. *Th.* Juravit illi Dominus, neminem malè morituram, qui in habitu Seraphico moreretur. *Ph.* At quid appellas malè mori? *Th.* Is malè moritur, cujus anima, relicto corpore, rectà defertur ad Tartara, unde nulla eſt redemptio. *Ph.* Veſtis igitur non liberat ab igne purgatorio? *Th.* Non, niſi quis moriatur in ipſo feſto beati Franciſci. Verùm an tibi parum videtur, tutum eſſe à Tartaro? *Ph.* Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his ſentiendum, quibus jam mortuis induitur ſacra veſtis? Non enim in ea moriuntur. *Th.* Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. *Ph.* At ego, cùm agerem Antuerpiæ, adfui cum cæteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciſcanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oſcitantem, alterum brachium illius inſeruit ſuæ veſti, ſic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier eſſet tuta ab Inferorum portis, an pars contecta [1]. *Th.* Tota erat tuta, non aliter quam in baptiſmo pars hominis tingitur aquâ, totus tamen Chriſtianus redditur. *Ph.* Mirum cacodæmones tantopere horrere veſtem illam! *Th.* Magis horrent quàm crucem Domini. Cùm efferretur Euſebius, vidi (non ſolus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muſcarum inſtar, aſſultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere [2]. *Ph.* At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. *Th.* Ut ſerpentes nec umbram fraxini [3], licet porrectam longiùs, ferre poſſunt, ita dæmones vires illud ſacræ veſtis etiam procul ſentiunt. *Ph.* Proinde non arbitror talia corpora putreſcere, alioqui plus animi eſſet vermibus quàm cacodæmonibus. *Th.* Veriſimile narras. *Ph.* Quam fortunati pediculi [4] qui in tam divina veſte perpetuò vivunt! Cæterum cum veſtis deferatur ad ſepulchrum, quid eſt quod tuetur animam? *Th.* Veſtis umbram ſecum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. *Ph.* Næ ego iſtam apocalypſim, ſi vera narras, pluris facio, quàm illam Joannis: hæc enim expeditam ac facilem oſtendit viam, quâ cuivis liceat citra ſudorem, citra moleſtiam, citra pœnitentiam, mortem æternam effugere, totâ vitâ ſuaviter peractâ in deliciis. *Th.* Aſſentior. *Ph.* Jam igitur mirari deſino, ſi plerique Seraphicis ſodalibus plurimum tribuant: verùm non queo ſatis admirari, non deeſſe qui non vereantur illis oppedere. *Th.* Nimirum iſtos ſcias, quotquot videris, traditos in reprobum ſenſum, ſuáque militiâ excæcatos. *Ph.* Poſthac ero cautior;

1 Etenim dubitationi locus, at neſciam, lector, an hæc & ſimilia legendo, poſſis riſum tenere; fateor me non poſſe.

2 Credam, ſi ſodales Seraphici innumera agmina virgarum circa & in illud cadaver continuò vibrabant, adverſus hæc agmina muſcarum.

3 Dixit Plinius, at neſciam ſi verè.

4 Ah! nulla hîc, lector, ſubeſt ironia, doctor Seraphicus hanc veſtem ab his non liberavit.

tior; daboque operam ut in ſacroſancta veſte moriar. Verum extiterunt hoc ſeculo quidam qui docent, hominem ſolâ fide [1] juſtificari, nullo operum præſidio: maximum igitur privilegium ſit, ſi veſtis beet abſque fide [2]. *Th.* Non ſimpliciter abſque fide [3], ne quid erres, Philecoë. Satis autem eſt credere, hæc quæ diximus eſſe promiſſa à Chriſto patriarchæ Franciſco. *Ph.* Vel Turcam igitur ſervabit veſtis? *Th.* Vel ipſum Satanam, ſi ſe patiatur indui, & fidem habeat apocalypſi [4]. *Ph.* Jam dudum me tuum feciſti: ſed unum atque alterum ſcrupulum mihi cupiam per te eximi. *Th.* Dic. *Ph.* Audivi, Franciſcum ſuum appellare inſtitutum Evangelicum. *Th.* Verum. *Ph.* Sed Evangelii regulam profitentur omnes Chriſtiani meâ quidem ſententiâ. Quòd ſi iſtorum inſtitutum eſt Evangelicum, oportet quotquot Chriſtiani ſunt, eoſdem eſſe Franciſcanos; & in his primas tenebit Chriſtus cum apoſtolis & ſanctiſſima matre. *Th.* Convinceres tu quidem, niſi Franciſcus quædam addidiſſet Evangelio Chriſti. *Ph.* Quæ? *Th.* Veſtem cinericiam, funem cannabium, & pedes nudos. *Ph.* Iſtis igitur notis dignoſcimus Evangelicum à Franciſcano? *Th.* Differunt & contactu pecuniæ. *Ph.* Verùm, ut audio, Franciſcus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel mandatarius [5]; & ſi numeret chirothecâ munitus, nihilominus recepiſſe dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id eſt, ne contingant? *Th.* Sic interpretatus eſt Benedictus pontifex. *Ph.* At non ut pontifex, verùm ut Franciſcanus [6]. Alioqui nonne, qui ſunt obſervantiſſimi, cùm peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? *Th.* Faciunt, cùm urget neceſſitas. *Ph.* At mori ſatius eſt, quàm violare regulam pluſquam Evangelicam. Deinde nonne paſſim recipiunt per ſuos procuratores? *Th.* Quid ni? etiamſi dentur aliquot millia, id quod non rarò accidit. *Ph.* At regula dicit, Neque per ſe, neque per alios [7]. *Th.*

1 Reſpicit ad Lutheranos, & forſan Calviniſtas quoſdam, at ſpero, & perſuaſum habeo, totum quod inter omnes ineſt differentiæ, à vere ſana & verè Chriſtiana ſententia, in verbis ſulummodo ſitum eſſe.

2 Optimè, ſiquidem tunc nullâ aliâ re præter hanc veſtem opus erit.

3 Verum ſane: etenim millies toto Chriſtianiſmo ſtupendiora, credam citiùs, quàm à Chriſto Franciſco revelata fuiſſe illa jamjam horrenda memorata, & quæ ſeinceps.

4 Quæ facta eſt ſcil. Franciſco, & digna eſt talibus revelationibus tota theſis. At habemus verſus contra, non omnimodo Virgilianos quidem, ſed perfecte ad rem facientes, *Cordula nodoſa, pes nudus, lingua doloſa, Hæc tria nudi pedes ducunt ad Tartara fratres.* At nimis dure dictum tamen. Si quid ſcil. nimis durum dici poſſit in oppoſitionem abominandarum revelationum hujuſmodi.

5 Vox eſt fabricationis Eraſmicæ, ſed commoda & facilis intellectu.

6 Similem fere diſtinctionem jam vidimus, ubi *Papa errat ut homo, non ut Papa*; quibus pluſquam innuitur nobis, auctori Papam nunquam viſum infallibilem, cùm ſic parem diſtinctionem rideat.

7 Capite quarto Franciſcanæ regulæ, *Firmiter omnibus fratribus injungo, ne vel per ſe, vel per alios, pecuniam recipiant.*

Th. At non contingunt. *Ph.* Ridiculum: Si contactus impius eſt, etiam per alios contingunt. *Th.* Verùm non eſt illis cum procuratoribus actio. *Ph.* Non eſt? Experiatur hoc qui velit. *Th.* Chriſtus non legitur uſquam contigiſſe pecuniam. *Ph.* Eſto: ſed probabile eſt, Chriſtum adoleſcentulum crebrò parentibus ſuis emiſſe oleum, acetum, & olera. Sed extra controverſiam Petrus & Paulus contrectârunt. Non eſt in contactûs fuga laus pietatis, ſed in contemptu. Vini contactus multo periculoſior eſt quàm pecuniæ; cur non horrent tibi periculum? *Th.* Quia Franciſcus non prohibuit. *Ph.* Nonne porrigunt manus ſuas otio molliculas, & pulchrè lotas, fœminis ſalutantibus; & nummo forte inſpiciendi causâ oblato, reſiliunt, ac ſe muniunt ſigno crucis? papæ, quàm Evangelicè[1]! Et quidem puto Franciſcum, licet omnis literaturæ rudem, non adeo deſipuiſſe, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum. Et tametſi id ſenſit, quanto periculo ſuos expoſuit, quos juſſit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari poteſt, quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. *Th.* Verum non tangunt manibus. *Ph.* An tactus non eſt ſenſus toti corpori communis? *Th.* Eſt; atque etiam ſi quid tale uſu veniat, non ſacrificant niſi confeſſi. *Ph.* Religiosè! *Th.* Verùm, omiſſis cavillationibus, dicam id quod res eſt. Pecunia multis eſt eritque maximorum malorum occaſio. *Ph.* Fateor: ſed eadem aliis eſt multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nuſquam lego. *Th.* Rectè dicis. Sed quo longius abſint ab avaritiæ morbo, ſic prohibitus eſt contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. *Ph.* Quin igitur vetitus eſt aſpectus? *Th.* Quia facilius eſt continere manus, quàm oculos. *Ph.* Et tamen per illas feneſtras[2] ingreſſa eſt mors. *Th.* Et ideo qui germanè Franciſcani ſunt, ultra ſupercilia deducunt cucullam, tectiſque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis[3] currus onuſtos trahentibus; utrinque corium capiſtro additum non ſinit eos quicquam videre, niſi quod ante pedes eſt. *Ph.* Verùm age, dic mihi, eſtne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? *Th.* Eſt. *Ph.* Atqui audio nullum hominum genus pluribus inſtructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipſorum ſententiâ damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullam irregularitatis periculum. *Th.* Non eſt vana[4] fabula, quam audiſti; nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, ſe obdormiſſe potum in templo Franciſcanorum, in his angulis in

1 Papæ, quam ironice!

2 Siquidem dicatur in Geneſi, quòd fructus prohibitus, de quo edit Eva, eſſet pulcher viſu.

3 Ne credas, lector, mero caſu comparationem talem hic intervenire.

4 Certiſſima; at quanta ſunt his ſimilia, quæ neſcimus, ſiquidem inter privatos parietes acta?

in quibus ſedent fœminæ per laminas foraminoſas confitentes. Experrectus cantu nocturno, non auſus eſt ſe prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus deſcendit in ædem inferiorem: ibi erat parata foſſa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita eſt concio de laude obedientiæ: promiſſa eſt apud Deum omnium commiſſorum venia. Nonnulla etiam ſpes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad miſericordiam, ſi ſponte deſcenderent in foveam, ſeque ſupinos reponerent. Factum eſt; ſubductiſque ſcalis, omnes ſimul injecere terram. *Ph.* Sed ſiluitne interim ille ſpectator? *Th.* Maxime; tum quidem nimirum metuens, nè ſi ſe prodidiſſet, tertius adderetur foſſæ. *Ph.* Etiamne hoc illis licet? *Th.* Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille ſimul atque evaſiſſet, paſſim in omnibus conviviis narrabat quæ viderat, magnâ Seraphicæ gentis invidiâ. Nonne præſtiterat virum ſepeliri? *Ph.* Fortaſſe. Verum, his ſubtilitatibus omiſſis, quî ſit, ut cùm patriarcha juſſerit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis feneſtratis? *Th.* Duabus de cauſis præceptum hoc mitigatum eſt; altera eſt, ne per imprudentiam tangant pecuniam; altera, ne frigus lædat, aut ſpina, aut ſerpentes, aut ſilices, aut aliud ſimile, cùm illis ſit per univerſum terrarum orbem obambulandum. Cæterum ut id fiat inviolatâ regulæ majeſtate, feneſtrâ calcei pedem nudum oſtendit per ſynecdochen [1]. *Ph.* Prædicant ſe profiteri perfectionem Evangelicam, quam aiunt conſtare conſiliis [2] Evangelicis, de quibus inter eruditos magna digladiatio eſt. Et in unoquoque vitæ ſtatu locus eſt perfectioni Evangelicæ. Sed quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? *Th.* Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus c. v. cujus hæc eſt clauſula: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri quì eſt in cœlis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* *Ph.* Commodè reſpondiſti. Sed pater ille dives eſt ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. *Th.* Munifici ſunt & illi, ſed opum ſpiritualium, hoc eſt, precum & bonorum operum, quibus opulenti ſunt. *Ph.* Utinam ſint inter illos exempla charitatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio, penſat. Quid ſibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tutius eſſe regem quemlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine Franciſcanorum aut Dominicanorum* [3]? *Th.* Ordinis læſam dignitatem ulciſci fas eſt: & quod uni ex minimis mali fit, fit toti ordini. *Ph.* At cur non potius quod uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non unus

1 Per quam, *pars pro toto.*

2 Vidimus jam conſilia hæc, ſenſu Papiſtico, ac proinde Franciſcano, eſſe Phariſaica & impia.

3 Vidimus.

unus Chriſtianus læſus totum Chriſtianiſmum ad vindictam provocat? Cur toties cæſus ac lapidatus Paulus non inclamavit ſuppetias, adverſus apoſtolicæ dignitatis violatores? Jam, ſi juxta Domini ſententiam, *Beatius eſt dare quàm accipere*, utique perfectior eſt, qui bene vivens ac docens de ſuo dat egentibus, quàm qui tantùm accipit. Alioqui fruſtra Paulus gloriatur, quod gratis prædicaverat Evangelium [1]. Atque hîc videtur eſſe præcipuum illius laudatæ additionis experimentum, ſi conviciis impetiti non incandeſcant, ſi in malè merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni eſt, ſi quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautiùs, cùm ſibi ſervet ulciſcendi cupiditatem? Cinctorum fune, ſemicalceatorum, ubique eſt magna copia: hæc qui præſtet quæ *perfecta* Dominus vocat, quæ apoſtoli conſtanter exhibuerunt, inter iſtos nimium rara eſt avis [2]. *Th.* Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis ſpargant: ſed ego ſic affectus ſum, ut ubicunque videro illam ſacroſanctiſſimam veſtem, putem adeſſe angelos Dei: eamque domum eſſe felicem, cujus limen crebrò teritur illorum pedibus [3]. *Ph.* Et ego arbitror pauciores eſſe ſteriles fœminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius ſit Franciſcus, Theotime, qui hactenus tanto in errore ſim verſatus. Exiſtimabam iſtorum veſtem nihil aliud eſſe quàm veſtem, nec per ſe meliorem veſte nautæ, aut calcearii, niſi utentis ſanctimoniâ commendaretur, quemadmodum Chriſti veſtis contacta ſanavit hæmorrhoïſſam [4]. Alioqui dubitabam, utrum textor an veſtiarius eam vim dediſſet veſti. *Th.* Haud dubiè, qui formam dat, dat vim [5]. *Ph.* Poſthac ergo vivam ſuaviùs, nec me macerabo metu Inferorum, aut confeſſionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ [6].

AMICITIA [7].

ARGUMENTUM.

Amicitia de ſympathia rerum & antipathia agit. Serpens humano generi infeſtus, ut & lacertarum, lacte delectatur; allii odor illum abigit. Crocodilus homini inimiciſſimus. Delphinus φιλάνθρωπος. Unumquodque animal mero inſtinctu horret ſuum hoſtem. Equus urſum capitaliter odit. Elephantus mire amat hominem; odit draconem, odit & murem & hirudinem. Canis homini amicus; lupus inimicus adeo ut vel conſpectus vocem tollat humanam. Araneus ſerpenti & buſoni inimicus. Buſo admorſa plantagine ſanatur illico. Hiſtoria monachi à buſone liberati. Simius ſupra modum horret teſtudinem, acanthis aſinum, ſcarabæus aquilam, columba accipitrem. Leo ad galli cantum expaveſcit. Simius cuniculis amicus. Fraxinus ſerpentes fugat. Erucæ

1 1 Cor. ix.

2 Vidimus locutionem eſſe ex Juvenali.

3 Sic, credam, plures mulieres cenſent, at non ſic, credo, cenſebat Theotimus, & multo minus qui ſuggeſſit, Eraſmus.

4 Mulierem quæ profluvio ſanguinis laborabat; & de facto Marc. v.

5 Sine dubio, vis enim reſpondet formæ, quâ quid magis divinum?

6 Bene; ſiquidem ſola veſtis Franciſcana ſalvum faciat. At hæc pluſquam ironice dicta.

7 Æque bene forſan *ſympathiæ*.

Erucæ in papiliones vertuntur; mortuæ ſentiunt contactum aranei. Homicidam etiam occiſus jam mortuus detegit. Quercus odit oleam & juglandem, vitis braſſicam. Allium liliis amicum. Fluvii ſuam habent antipathiam. Venti, ſidera, geniique nobis amici & inſidi. Boves amant hunc, oderunt alium ſocium. Homo ſecretam habet in aliquos antipathiam. Ipſi pueruli colluſorem hunc amant, illum fugiunt. Mentientem horret puerum Eraſmus octennis, arcano naturæ ductu. Unuſquiſque abſtinere debet ab illo vitæ inſtituto, à quo tacito naturæ ſenſu abhorret. Charitas cum omnibus, familiaritas cum paucis, contrahenda.

EPHORINUS[1], JOANNES.

Ep. SÆpenumero mecum admirari ſoleo, quem Deum [2] in conſilium adhibuerit natura, cùm in omni rerum genere miſceret amicitias & inimicitias quaſdam arcanas, nec ullis cauſis evidentibus probabiles, niſi quòd hoc ſpectaculo videtur fuiſſe delectata, quemadmodum nos ex commiſſis inter ſe gallis gallinaceis & coturnicibus voluptatem capimus. *Jo.* Nondum ſatis percipio quod velis dicere. *Ep.* Dicam igitur, ſi vis, craſſiore Minervâ [3]. Scis, ſerpentinum genus eſſe inimicum homini. *Jo.* Scio vetus inter illos & nos eſſe diſſidium & irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius inauſpicati pomi [4]. *Ep.* Nôſti lacertam? *Jo.* Quid ni? *Ep.* Italia magnas habet & virides. Hoc animal naturâ & homini amicum eſt, & ſerpentibus inimicum. *Jo.* Unde hoc deprehenditur? *Ep.* Ubicunque proſpicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem; ſi exſpuas, elambunt ſalivam ore redditam; vidi & puerorum mictum exſorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impunè, utque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent ſalivam lambere. Cæterùm ſi comprehenſæ inter ſe committantur, dictu mirum quam in ſeſe ſæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc, ſtrepitu dimoti rubi admonent hominem; inſuetus crederet ſerpentem eſſe: ubi diſpexeris, lacertæ ſunt, obliquato capite contemplantes, donec conſiſtas; ſi pergas, ſequentes. Rurſus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere, vehementerque delectari hominis adſpectu. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Quodam die vidi prægrandem & mire viridem in oſtio cavi [5] decertantem cum ſerpente. Primùm mirabamur quid eſſet rei: nam ſerpens nobis non erat conſpicuus. Italus admonebat in antro eſſe hoſtem. Paulo poſt venit ad nos lacerta: velut oſtendens ſua vulnera, ac remedium flagitans, ſeque tantum non tangi patiebatur: quoties autem reſtabamus, reſtabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pæne totum eroſerat, & ex viridi rubrum fecerat. *Jo.* Mihi, ſi adfuiſſem, libuiſſet ulciſci lacertæ vicem. *Ep.* At hoſtis jam ſe in profundum antrum abdiderat: poſt aliquot

1 Contemplator, vel obſervator; effectuum naturæ ſcil.

2 Ex vulgari loquendi modo apud Latinos.

3 Vidimus, pag. 278. num. 4.

4 Hæc omnibus Chriſtianis nota.

5 Antri.

quot tamen dies pavimus oculos noſtros vindictâ. *Jo.* Gaudeo profectò. Sed quo pacto? *Ep.* Forte inambulabamus per eundem locum; ſerpens è fonte vicino biberat; erat enim æſtus prodigioſus [1], adeo ut nos quoque aquæ inopiâ periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domûs filius, in qua tum metu peſtilentiæ Bononiâ [2] profugi ruſticabamur; geſtans raſtrum quo fœnum demeſſum converrunt agricolæ; ſimul ut ſerpentem vidit, exclamat. *Jo.* Metu fortaſſe. *Ep.* Nequaquam, imo gaudio, velut inſultans deprehenſo hoſti. Ferit raſtro; ſerpens ſe contrahit: ille non facit feriendi finem, donec contrito capite ſerpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt niſi morientes. Inde eſt, quem frequenter audiſti, apologus de cancro, qui ſerpentem hoſpitem occîdit, ubi porrectum vidit, *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit* [3]. *Jo.* O factum bene! Quid tum? *Ep.* Puer arreptum raſtro ſuſpendit è frutice ſupra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes ſanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquàm feſſi obdormiunt in agro; atque illic interdum habent urceum lactis, in cibi ſimul & potus uſum. Serpentes ſummopere lacte capiuntur. Itaque non rarò fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. *Jo.* Quod? obſecro. *Ep.* Summum teſtæ [4] os allio circumlinunt. Is odor deterret ſerpentes. *Jo.* Quid igitur ſenſit [5] Horatius, cùm ſcriberet, allium venenum eſſe cicutis nocentius; cum ſit, ut ais, adverſus venena remedium? *Ep.* Sed audi quod eſt durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt ſeſe, & in ſtomachum ſeſe convolvunt. *Jo.* At non protinus exanimatur homo talem nactus hoſpitem? *Ep.* Non, ſed afflictiſſimè vivit, nec eſt ullum mali levamen, niſi ut lacte aliiſque gratiſſimis ſerpenti cibis alant hoſpitem. *Jo.* Nihil remedii adverſus tantum malum? *Ep.* Comeſum affatim allium. *Jo.* Non mirum igitur, ſi meſſores gaudent allio [6]. *Ep.* Et aliàs medetur delaſſatis

1 Magnus præter ſolitum.

2 *Bologna*, vel *Boulogne* in Italia: etenim alia eſt ejuſdem nominis urbs in Picardia.

3 Apud Æſopum invenies fabulam de cancro, qui, initâ cum ſerpente ſocietate, ita ut ſimul viverent, hortabatur quotidie ſerpentem, ut ambularet tandem ſimpliciter, non tortuosè, deponeretque omnes verſutias; at videns cancer ſe nihil hortatibus proficere, ſemperque tortuoſum ambulare ſerpentem, captâ opportunitate ſerpentem dormientem acetabulis eum comprimendo enecat, ſerpentique tum expiranti, ac in longum & rectum ſe porrigenti, dixit cancer, Sic debuiſſes antehac incedere, & à me nullum unquam expertus eſſes malum.

4 Urcei.

5 Quoniam allio non delectabatur bonus Horatius; porro reperitur Epod. iii. ubi ſic habetur: *Parentis olim ſi quis impia manu ſenile guttur fregerit, edat cicutis allium nocentius*, & deinde ſic exclamat; *Oh, dura meſſorum ilia!* quod ſcil. allium edant. At quod non placet hominis cujuſdam palato, quodque cum ejus valetudine non congruit, optimum eſſe poteſt contra ſerpentium vexationem remedium.

6 Sic Galli, Itali, & Hiſpani, at neſciam ſi ſerpentum metus in cauſa ſit.

laſſatis labore & æſtu [1]. Verum in hoc diſcrimine non rarò lacerta, quamvis puſilla, ſervat hominem. *Jo.* Quî poteſt? *Ep.* Ubi ſenſit ſerpentem inſidiari, circumcurſat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu ſcalptuque unguium excitetur. Porro qui expergiſcitur, conſpectâ in propinquo lacertâ, mox intelligit hoſtem alicubi eſſe in inſidiis, ac circumſpiciens deprehendit. *Jo.* Mira naturæ vis. *Ep.* Jam nullum eſt animal inimicius homini quàm crocodilus, qui ſæpenumero totos homines devorat, & arte malitiam adjuvat, hauſtâ aquâ lubricans [2] ſemitas, quibus deſcendunt ad Nilum aquam hauſturi, quo collapſos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverſo elemento natum, φιλάνθρωπον [3] eſſe. *Jo.* Audivi fabulam de adamato puero celebrem, celebriorem autem de [4] Arione. *Ep.* Quin & in venatu mugilum, piſcatores delphinorum miniſterio, vice canum utuntur, qui acceptâ prædæ portiunculâ recedunt. Quin & caſtigari ſeſe patiuntur, ſi quid in venatu deliquerint [5]. In mari verò frequenter navigantibus apparent, gaudio geſtientes, & in ſummis undis luſitantes: interdum adnantes ad navim; nonnunquam & tenſa vela tranſilientes [6]. Adeo delectantur hominum conſuetudine. Verùm ut hominum eſt ſtudioſus delphinus, ita crocodilo capitalis eſt hoſtis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congreſſurus cum dentibus, unguibus & ſquamis, ferro etiam impenetrabilibus armatâ belluâ [7], ipſe nec ad morſum ſatis inſtructus, quippe os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hoſtem, ac jam illi proximus repentè ſubmittit ſeſe, erectiſque in tergo pinnis mollia ventris perſcindit [8], alias invulnerabili. *Jo.* Mirum eſt, quodque animal ſtatim agnoſcere hoſtem ſuum, etiam nunquam antea viſum; ſcireque & cur impetatur, & quâ lædi aut ſeſe tueri poſſit; cùm hoc homini ſit negatum, qui ne regulum quidem horreret, niſi admonitus, malove doctus. *Ep.* Scis equum animal obſequiis hominum natum. Huic capitale diſſidium eſt cum urſo, homini noxia beſtia. Agnoſcit hoſtem nunquam viſum, ac protinus ſe parat ad pugnam. *Jo.* Quibus armis pugnat? *Ep.* Arte potiùs quàm viri-

1 Neſciam rurſus ſi allium hanc proprietatem habeat, at ex Virgilio excerptum videtur, qui habet: *allia, ſerpillumque, herbas contundit olentes.* Laſſatis ſcil. & defatigatis operariis.

2 Dictum eſt à plurimis, ſed malim credere quàm periculum facere: citius tamen credam quàm quod quidam addunt, de crocodili lacrymis, ut hominibus imponat.

3 Hominis amantem.

4 De Arione vidimus, pag. 92. num. 3. de pueris à delphinis adamatis multas fabulas narrat Plinius, ad quam reſpiciat auctor, neſciam.

5 Non abſimilia narrant rurſus Plinius & Oppianus, credat qui velit per tales auctoritates.

6 Non abſimilia narrant plurimi recentiores navigatores de alio piſce, de delphino non legi; in nullis gaudium in cauſa eſt.

7 Facias ſic conſtructionem: Congreſſurus cum bellua armata dentibus, &c.

8 Supple, *hoſti belluæ.*

bus. Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. Aspis homini venenum est immedicabile; cum hac belligeratur ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est elephantis erga hominem: nam & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt amantque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: siquidem unus adamavit [1] in Ægypto mulierculam corallas vendentem, Aristophani grammatico charam. Alius Menandrum Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inediâ testatus sit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus; cùm Bocchus rex [2] in triginta quosdam sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immissi essent, qui inter elephantos percursantes eos lacesserent, nunquam efficere potuerunt, ut se regiæ crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti φιλανθρώπῳ bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini, etiam non lacessitus, Simile dissidium est aquilæ cum draconibus minoribus, cùm homini sit innoxia, imò cum feratur etiam amatorios ignes sentire [3] erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum est cum cyminde, id est, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque molestum: eoque abhorret à pabulo, in quo murum conspexerit. Nec causa liquet, cur oderit. Nam hirudinem meritò horrent, quod eâ in potu haustâ gravissimè discrucientur. Jam vix ullum animal amicius homini quàm canis, nec inimicius quàm lupus, ut quod aspectu quoque vocem adimat [4]; & inter hæc summa discordia est, quemadmodum ovium generi lupus infestissimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura est tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupum vero, velut in publicum humani generis hostem, armantur omnes, præcipuè canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, *Non magis parcemus, quàm lupis* [5]. Lepus marinus immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit: at rursus hominis contactus mors est lepori [6]. Panthera sæva est

1 Hanc & duas subsequentes historias videre potes apud Plinium, lib. viii. cap. v.

2 Mauritaniæ & Getuliæ scil. in Africa.

3 Rursus hæc scripsit Plinius.

4 Pavor adimit potius; uno verbo plurimum in hoc toto colloquio allegatorum (si vera sint omnino) alia causa præter datam vel suppositam multoties potest dari, & datur; at si daremus ejusmodi causas, nimis forsan essemus prolixi.

5 Proverbialis locutio obtinuerat, quoniam Atticæ populi fecerant leges, ad exterminandos omnimode lupos ex suo solo, proindeque non minus obtinere deberet apud nos Anglos, qui eos omnino extinximus.

6 Intellige *marino*, nec minus de re dubites.

eſt in hominem, & tamen adeò terretur ab hyæna, ut ne congredi quidem ſuſtineat. Hinc narrant, ſi quis quid ſecum geſtet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam ſagax eſt naturæ ſenſus. Addunt & illud, ſi pelles utriuſque belluæ ſuſpendas invicem ex adverſo, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domeſticum eſt animal, exitiale vero ſerpenti, adeo ut forte conſpicatus ſub arbore ſerpentem apricantem, filo ſe libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut ſerpens, dolore rotans ſeſe in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui ſpectârunt, ſimile diſſidium eſſe araneo cum bufonibus; ſed bufonem ictum ſibi plantagine admorsâ mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis illic conclavium ſolum conſterni ſcirpis virentibus [1]. Monachus quidam faſciculos aliquot ſcirporum in cubiculum congeſſerat, ſparſurus cùm eſſet commodum. Is cum à prandio ſupinus dormiret, bufo ingens erepſit, & os dormientis obſedit, infixis ſuperno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam ſuaſerunt ut monachus ad feneſtram deferretur ſupinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum eſt. Mox araneus, hoſte conſpecto, filo ſe librat, & bufoni ſpiculum infigit, ac filo ſe recipit in telam. Intumuit bufo, ſed non eſt avulſus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, ſed vixit. Tertio ictus, abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hoſpiti ſuo. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Addam, quod non legi, ſed his oculis conſpexi. Simius ſupra modum horret teſtudinem. Hujus rei quidam dedit nobis ſpecimen Romæ. Puero ſuo in verticem impoſuit teſtudinem, & pileo contexit; dein produxit ad ſimium. Illico ſimius gaudens inſiliit in humeros pueri, venatus pediculos: ſublato pileo reperit teſtudinem. Mirum erat ſpectaculum, quanto cum horrore reſilierit beſtia, quàm expaverit, quàm timidè reſpexerit, an ſequeretur teſtudo. Additum eſt aliud ſpecimen: alligavimus teſtudinem catenæ, à qua revinctus erat ſimius, ut effugere non poſſet, quin ſaltem adſpiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit diſcruciatus, tantùm non metu exanimabatur; interdum averſus poſterioribus pedibus, depellere tentavit hærentem beſtiam. Tandem quicquid erat in alvo aut veſica oneris rejecit. Sequuta eſt ex eo pavore febris, ut nobis fuerit ſolvendus à catena, & aquâ vino temperatâ refocillandus. *Jo.* Atqui nihil eſt quod ſibi à teſtudine metuat ſimius. *Ep.* Fortaſſis aliquid eſt, quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur acanthis oderit aſinum, cauſa in promptu eſt, quòd ille ſe affricat ſpinis, in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depaſcitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut

1 Minus viget nunc hic mos apud nos, & neſciam quare miranda ſubſequens fabula mereatur magis dici Britannica, quàm Gallica, verbi gratiâ, vel Germanica; ſed tranſeat, ſiquidem bella, multumque concinne enarrata.

ſi quando procul aſinum rudentem aūdiat, ova dejiciat, pulli è nido decidant metu. Nec patitur hoſtem impunem. *Jo.* Sed qua tandem in re acanthis lædit aſinum? *Ep.* Roſtro fodit illius ulcera fuſtibus & oneribus facta; pungit & mollia narium [1]. Poteſt item aliquid cauſæ divinari, cur inter vulpes & milvios mutua ſit ſimultas, quòd avis rapax alterius, catulis inſidietur, fortaſſe vulpes viciſſim illius pullis: quæ cauſa diſſidii eſt inter ſorices, & ardeolas. Eadem fere ratio eſt inter æſalon, parvam aviculam, & vulpem. Nam æſalon ova corvorum frangit. Eadem infeſtatur à vulpibus, & viciſſim illas infeſtat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adverſus communem hoſtem ſuppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob cauſam inter ſe oderint olores & aquilæ, corvus & chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, niſi hoc malè habet aquilam [2], quòd ille rex avium vocetur. Cur malè convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, muſtelæ cum cornice, turturi cum pyrali, ichneumonibus veſpis cum phalangiis araneis, anatibus cum gaviis, harpæ cum triorchye accipitre, thoïbus cum leonibus? Præterea cur ſorices formicoſam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter ſcarabeum & aquilam? nam apologus [3] ex ipſa animantium natura confictus eſt. Unde eſt quòd juxta Olynthum [4] in certo terræ ſpatio non vivant ſcarabei, ſi inferantur? Et inter aquatilia quam ob cauſam mugil & lupus mutuo odio flagrant, ſicut conger & muræna, caudas inter ſe prærodentes? Polypum in tantum horret locuſta piſcis, ut ſi eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mirè junxit arcanus quidam benevolentiæ affectus; veluti pavones columbis, turtures cum pſittacis, merulas cum turdis, cornices cum ardeolis, qui ſibi viciſſim auxiliantur adverſus vulpium genus; harpam & milvium adverſus triorchyn [5] accipitris genus, communem hoſtem. Balænis muſculus piſcis exiguus prænatans monſtrat viam [6]; nec apparet quam ob rem illa velit inſervire. Nam quòd crocodilus fauces porrigit trochilo [7] aviculæ, amicitia dici non poteſt, cum utrumque animal ſuo ducatur commodo: crocodilus gaudet ſibi purgari dentes, & ſcabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit, veſcens piſcium reliquiis inter dentes hærentibus. Conſimili ratione corvus inequi-

1 Qui vidit declaret, optarem ergo vidiſſe, res mihi videtur aliquantiſper ſpectaculo digna.

2 Hinc concludas certò, auctorem multa ex allegatis in hoc colloquio ſeriò non credidiſſe, proindeque multa dicta, vel colloquendi vel delectandi causâ, itemque, ut ſuarum lectionum ſpecimen quoddam nobis daret: quis enim in animum ſibi inducat Eraſmum noſtrum ſeriò credidiſſe, hoc male habere aquilam, quod trochilus, *regulus*, ſeu *parvulus rex*, vocetur?

3 Vidimus pag. 12. uno verbo, dicta eſt aquila apud antiquos hyeme nidificare, propter metum ſcarabei, qui in æſtate depulit in terram ejus ova, vel ex Jovis ſinu ipſo.

4 Urbem Thraciæ.

5 Idem quod *triorches*.

6 Hoc Plinius & Oppianus.

7 Iſthuc Ariſtoteles, Ammianus, & Diodorus Siculus.

inequitat dorſo ſuis. Inter anthum & ægithum tam pertinax eſt odium, ut negent ſanguinem illorum poſſe miſceri; quemadmodum narrant aliarum avium pennas abſumi, ſi aquilinis miſceantur. Accipiter eſt infeſtus columbino generi; ſed has defendit tinnunculus [1] avicula, cujus conſpectum & vocem mirum in modum horret accipiter. Nec hoc latet columbas: ubicunque tinnunculus reconditus eſt, ab ea ſede non migrant, fiduciâ protectoris. Quis cauſam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præſidio eſt ingenti belluæ, ita contrà à minutiſſimis exitium eſt maximis. Eſt piſciculus ſcorpii effigie, magnitudine aranei piſcis: is ſub pinna affigit ſeſe aculeo thynnis interdum magnitudinem delphini ſuperantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves inſiliant [2]; idem facit mugilibus. Quid eſt cur leo, animal cunctis tremendum, expaveſcat [3] galli gallinacei cantum? *Jo.* Ne ſim in hoc convivio prorſus aſymbolus [4], referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clariſſimi apud Anglos viri. Alebat domi ſimium prægrandem: tum ſorte, quo revaleſceret à vulnere, ſolutus obambulare ſinebatur. In extremo horti erant incluſi cuniculi, quibus inſidiabatur muſtela. Id ſimius procul quietus & otioſus ſpectabat, donec videret cuniculis nihil eſſe periculi. Cæterùm poſteaquam muſtela labefactâſſet caveam à muro revulſam; jamque periculum eſſet, ne cuniculi à tergo nudati prædæ eſſent hoſti; accurrit ſimius, & conſcenſâ trabe quadam, caveam retraxit in locum priſtinum, tantâ arte, ut homo non poſſet dexteriùs. Ex quo perſpicuum, hoc animantium genus ſimiis eſſe charum. Ipſi cuniculi non intelligebant ſuum periculum; ſed hoſtem ſuum per cancellos oſculabantur. Simius opitulatus eſt periclitanti ſimplicitati. *Ep.* Omnibus catulis minoribus delectantur ſimii, gaudentque fovere ſinu & complecti. Sed pius ille ſimius dignus erat aliquo pietatis præmio. *Jo.* Habuit. *Ep.* Quod? *Jo.* Reperit illic fruſtum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arreptum comedit. *Ep.* Verùm mihi videtur mirabilius, hoc genus ſympathiâs & antipathiâs, ſic enim Græci vocant amicitiæ & inimicitiæ naturales affectus, etiam in rebus animâ aut certè ſenſu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt ſerpentes; adeo ut ſi locum in gyrum circundes igni, ſerpens citiùs in flammam eat, quàm ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla ſunt innumera. Erucæ cum membranis incluſæ, occulto naturæ opificio transfigurantur in papiliones, mortuis ſimillimæ videntur, ne ad contactum quidem ſeſe movent, niſi tranſeunte araneo: hominis prementis digitum non

1 Hoc Plinius rariùs.
2 Neſciam quis hæc referat.
3 Hoc Plinius, Plutarchus, Lucretius, & ex his Ambroſius, credo.
4 Vidimus, pag. 432. num. 6.

ſentiunt, & ſentiunt leviſſimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivunt. *Jo.* Sentit hoſtem capitalem nondum natum inſectum. Iſti non omnino diſſimile eſt quod narrant de ferro cæſis; ad quos ſi cæteri accedant, nihil accidere novi; ſin is qui necavit, continuò profluere ſanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. *Ep.* Nec eſt vanum quod audiſti [1]. Sed ne perſequamur fabulas Democriticas [2], nonne comperimus experimentis, tantum eſſe diſſenſionis inter quercum & oleam [3], ut utraque in alterius ſcrobe [4] poſita emoriatur? quercui autem tam malè convenire cum juglande, ut in propinquo poſita extinguatur; tametſi juglans cunctis fere ſatis & arboribus noxia eſt. Rurſus cum vitis claviculis ſuis omnia complecti ſoleat, ſolam braſſicam refugit, & perinde quaſi ſentiat, in diverſam partem ſeſe vertit. Quis admonet vitem, hoſtem eſſe in propinquo? Eſt enim braſſicæ ſuccus vino contrarius; eoque ſolet edi adverſus ebrietatem. Nec deeſt braſſicæ ſuus hoſtis, ſiquidem oppoſita cyclamino & origano exareſcit. Similis affectus eſt inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum eſt, cicutæ vinum. Quod eſt illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo naſcentia mutuò ſibi gratificentur? Nam allio plus eſt vigoris, & lilii flores ſuaviùs olent. Quid hîc memorem de conjugiis arborum, quarum fœminæ ſterileſcunt, niſi in propinquo ſit maſcula [5]? Oleum ſoli calci miſcetur, cùm utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cùm utrumque ſit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro [6]. Id ſolum ad ſe trahit & complectitur [7]. Quis ille naturæ ſenſus, ut adamas, quamlibet duris reſiſtens, ſanguine hircino molleſcat [8]? Quin & inter ipſa venena diſſidia videas. Scorpius ſi forte repat per aconitum, palleſcit ac torpeſcit. Eidem adeo noxia eſt herba, cui nomen ceraſtis [9], ut qui ſemen modo ejus tractârit digitis, impunè contrectet ſcorpium. Sed harum rerum, quæ ſunt innumeræ, conſideratio ad rei medicæ profeſſores pertinet. Quænam eſt illa vis vel amicitiæ, vel diſſidii, inter chalybem & magnetem, ut materia naturâ gravis ad lapidem currat, & inhæreat, velut oſculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam cum aqua ſe facilè miſceat rebus omnibus, maximè ſibi: tamen ſunt, quæ

1 Affirmatur à non paucis, credamque facile fic eveniſſe aliquando, vel per cauſam naturalem vel per arcanam vim vindicis divinæ juſtitiæ.

2 Quoniam Democritus philoſophus, de quo jam alibi, fabuloſiſſima multa de naturæ ſecretis ſcripſerit.

3 Hujus & ſequentium fere omnium auctor eſt uno verbo Plinius, quorum pauca tantùm vera credam, & bene comperta.

4 *Id eſt*, in loco ubi creverit antea alterutra.

5 De palmis hoc prædicant.

6 Ratio eſt facillima.

7 Chimærica ſuppoſitio.

8 Si viderem, crederem.

9 Ceraſtes ſerpentis eſt genus, quod dicitur habere in fronte veluti quatuor cornua, herba intelligitur ergo, quâ delectatur hic ſerpens, & de ea Dioſcorides.

quæ tanquam odio mutuo mixturam refugiunt; velut amnis qui in Fucinum [1] lacum invectus ſupermeat, in Larium [2] Addua [3], in Verbanum [4] Ticinus [5], in Benacum [6] Mincius [7], in Sevinum [8] Ollius [9], in Lemanum [10] Rhodanus [11]; è quibus nonnulli multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas aquas tantùm, nec largiores, quàm intulere, evehunt. Tigris [12] influit in lacum Arethuſam, ac per eum velut hoſpes fertur, ſic, ut nec color, nec piſces, nec aquarum natura miſceatur. Ad hæc cùm cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen velut exoſa mare, prius quam eo perveniant, abdunt ſeſe in terram [13]. Simile quiddam videmus & in ventis. Auſter homini peſtilens eſt, huic contrarius Boreas, ſalubris; alter nubes contrahit, alter diſſipat. Jam, ſi qua fides aſtrologis, ſunt & ſideribus quidam amicitiæ & inimicitiæ affectus; quædam amica homini, quædam infeſta: rurſus ſunt quæ homini adverſus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil eſt in ulla naturæ parte, quod non per hæc diſſidia, concordiaſque, & noxam & remedium homini ſuppeditet. *Jo.* Fortaſſe & ultra cœlos quidquam deprehendere liceat. Etenim ſi magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus [14]. *Ep.* Nobis, amice, ſatis eſt ad cœlum uſque perveniſſe, etiamſi non hoc quoque ſeptum tranſiliamus. Redeamus ad boves & equos. *Jo.* Næ tu præclarum facis ſaltum. *Ep.* Illud nobis magis admirandum eſt, quod in eadem prorſus animantium ſpecie deprehendamus amoris & odii veſtigia, nullâ evidente causâ. Sic enim nobis perſuadere conantur equiſones & bubulci; in iiſdem paſcuis, aut eodem in ſtabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror ſimiles eſſe effectus in omni animantium genere, præter ſexûs favorem. Sed in nullo genere evidentius quàm in homine. Siquidem in plurimis manifeſtum eſt, quod de ſuo in Voluſium [15] affectu profitetur

1 *The lake of Celano*, qui in Abruzzia ulteriore, Napoliæ parte, ſed in quem nullus devehitur amnis.

2 *The lake of Como*, in Mediolanenſi ducatu.

3 *The river Adeze.*

4 *The lake Major*, rurſus in Mediolanenſi ducatu.

5 *The river Teſino.*

6 *The lake of Garda*, in Veronenſi agro.

7 *The river Mincio.*

8 *The lake of Iſei*, in Breſcienſi agro.

9 *The river Oglio.*

10 *The lake of Geneva.*

11 *The river Rhoſne*; at cum ipſe compererim falſum iſthuc de Rhodano, idem judico de præcedentibus & ſubſequentibus fluviis & lacubus.

12 Qui notiſſimus fluvius in Aſiatica Turquia; hinc concludas de Arethuſa lacu.

13 Duo inter alia nobis notiſſima, Rhodanus & Guadiana, at non ſic, propter maris odium.

14 Vidimus jam pag. 11. num 2. ſic ſenſiſſe paganos.

15 Qui patriâ Patavinus ſcripſerat ineptos carmine annales populi Romani, & de quo alibi etiam idem Catullus; *At Voluſi annales Paduam morientur ad ipſam, & Lexas ſcombris ſæpe dabunt tunicas.*

Catullus: *Non amo te, Voluſi, nec poſſum dicere quare: Hoc tantum poſſum dicere: Non amo te.* Verum in adultis fortaſſe divinet alius aliam cauſam: in pueris, qui ſolo naturæ ſenſu ducuntur, quid eſt illud, quod ſic hunc illi tanto amore conciliat, rurſus alium ab hoc tanto diſſidio ſeparat? Ipſe cùm puer eſſem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis, aut fortaſſis anno majorem, prodigioſæ vanitatis, adeo ut ad omnem occaſionem extempore monſtroſa quædam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides*, inquit, *hanc?* Video. *Cum hac decies concubui.* Tranſibamus ponticulum anguſtum juxta molam; ubi vidit me horreſcentem ad conſpectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc*, inquit, *aquam aliquando prolapſus ſum.* Quid ais? *illic reperi cadaver hominis, accinctum crumenâ; in ea erant annuli tres.* Quum nullus eſſet mentiendi finis, ſic puer horrui puerum, ut viperam minus, nullâ certâ ratione [1], cum talibus mendaciis alii delectarentur, ſed tantùm arcano naturæ ſenſu. Neque vero id fuit temporarium: imò & hodie ſic horreo naturâ vanos, ut conſpectis illis ſentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat Homerus [2], cùm profitetur mendaces ſibi æquè odioſos atque ipſas inferorum portas. Hoc ingenio cùm natus ſim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impoſtoribus fuerit res. *Jo.* At nondum video ſcopum, quo totus hic ſermo confertur. *Ep.* Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, ſunt qui ab aſtris: ego nullam certiorem ad felicitatem viam arbitror inveniri poſſe, quàm ſi quiſque abſtineat ab eo vitæ genere, à quo naturæ ſenſu tacito abhorret; ad id ſe conferat, quo propenſus eſt: ſemper excludo turpia. Item ab eorum conſuetudine ſe ſubducat, cum quorum geniis ſentit ſuo genio non convenire; & his ſe copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. *Jo.* Id ſi fiat, inter paucos erit amicitia. *Ep.* Chriſtiana charitas ſe dilatat ad univerſos; familiaritas autem cum paucis habenda eſt. Et qui nullum quamvis malum lædit, gaviſurus etiam ſi reſipiſcat, ſatis, opinor, Chriſtiane diligit omnes.

PROBLEMA [3].

ARGUMENTUM.

Problema tradit quid grave ac leve ſit. Terra centrum ac ſedes gravium. Quæ terra ſit leviſſima, quæ aqua. Cur plumbum gravius ſit lapide. Aurum plumbo gravius. Nihil liquidius melle & oleo. Homo macilentus obeſo gravior, jejunus pranſo. Peccatum omnium eſt graviſſimum.

CURIO [4], ALPHIUS [5].

Cu. LUbens ex te rerum plurimarum perito diſcerem quiddam, ſi tibi non ſit moleſtum. *Al.* Age, Curio, percontare quod voles,

1 Mendacia ratio ſatis.

2 Iliad. i.

3 Æque bene forſan, ſi titulus eſſet, *quæſtio Philoſophica*, ut videbis.

4 Quaſi *curioſus*.

5 Candide reſpondens; ſiquidem candide, quantum poteſt, ſatisfacit Curionis quæſtioni.

voles, ne non reſpondeas tuo nomini. *Cu.* Equidem non gravabo dici Curio, modo ne addas animal illud monoſyllabum, Veneri juxta ac Minervæ inviſum [1]. *Al.* Dic igitur quid velis. *Cu.* Scire cupio quid ſit, quod appellamus *grave & leve*. *Al.* Eadem operâ roga, quid ſit *frigidum & calidum*. Quin tu iſthuc problema bajulis proponis potius, quàm mihi; aut, ſi mavis, aſinis, qui gravitatem oneris demiſſis auriculis indicant. *Cu.* At ego non aſininam, ſed philoſophicam reſponſionem expecto; præſertim ab Alphio. *Al. Grave eſt, quod ſuapte naturâ fertur deorſum; leve, quod ſurſum* [2]. *Cu.* Cur igitur Antipodes, qui infra nos ſunt, non decidunt in ſubjectum cœlum? *Al.* Pariter illi mirantur, quam ob rem tu non decidas in cœlum, non ſubjectum, ſed imminens. Cœlum enim eſt ſupra omnia, quæ intus complectitur. Nec Antipodes ſunt infra te, nihilo magis, quàm tu ſupra illos: contra nos eſſe poſſunt, infra nos non poſſunt: alioqui juſtiùs admirareris, cur rupes, quas ſuſtinet Antipodum terra, non decidant, cœlumque perrumpant. *Cu.* Quæ eſt igitur nativa ſedes gravium, quæ contrà levium? *Al.* Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia. De motu violento aut animali jam non loquimur. *Cu.* Eſt igitur motus aliquis, qui dicitur *animalis?* *Al.* Eſt. *Cu.* Quinam? *Al.* Is fertur juxta quatuor corporis ſitus; prorſum, retrorſum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior eſt, in medio lentior [3]; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo ſpes perveniendi quo tendit animal [4]. *Cu.* Neſcio quid aliis accidat animalibus; ſed habeo fabulam, quæ laſſa eſt prius, quàm incipiat, delaſſata prius, quàm opus abſolvat. Verùm redi ad id quod agere cœpiſti. *Al.* Nativo, inquam, motu, quæ gravia ſunt, feruntur deorſum. Et quo quidque gravius eſt, hoc celeriore motu fertur ad terram; quo levius, hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit in motu violento, qui celerior in initio, paulatim ſegneſcit; cùm contra fiat in motu

1 *Sus* ergo; malè enim ſonabit, ſi facias duas voces, ad denotandum Curionem, hoc modo, *Curio Sus*; at *curioſus* unicâ voce dici credo feret, ſiquidem *curio* idem fere ſonet hîc, quod *curioſus* unicâ voce. Porro ſus inviſa erat Minervæ, utpote Deæ ſcientiarum, quæ nihil ad ſues, unde proverbium *Sus Minervam*; & inviſa erat Veneri, quoniam ab apro, ſive porco, vel ſue ſilveſtri, Adonis dilectus interemptus eſt, ut habetur Ovid. Met. x.

2 Non omnino ſic loquentur recentiores philoſophi, ſed propoſitum noſtrum non eſt de his philoſophari, proindeque ſcias, lector, quòd quanquam forſan auctor rem perfectè non intellexerit, vel ſaltem non æque bene tractârit, ac plerique recentiores philoſophi, nihil nos tamen animadverſuros in eum, niſi quando forſan nobis viſus ſit dicere quædam, quæ cum hypotheſibus ſuis non plane non congruant, vel quæ ſint evidentiſſime falſa; ſciaſque tamen, eum non minus bene rem tractâſſe, quàm quoſvis alios ſui temporis philoſophos.

3 Non ſemper ſic, vel de motu naturali, ut videbis ſubinde.

4 Subaudi *addit alacritatem*: mos uſualis eſt equis.

motu naturali; veluti ſagitta in altum miſſa, & ſaxum ex alto decidens. *Cu.* Atqui ego putabam, homines ſic per orbem terræ diſcurrere, quemadmodum minutiſſimæ formicæ curſitant in prægrandi ſphæra, hærent undique, nec ulla decidit. *Al.* In cauſa ſunt, ſphæræ ſuperficies nonnihil habens aſperum, tum ſcabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent inſecta fere omnia, poſtremò corpuſculorum levitas: id ſi non credis, fac ſphæram vitream bene lævem & glabram, videbis ſolas formicas non decidere, quæ in ſummo verſantur orbe. *Cu.* Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc uſque ad Antipodes perpendiculo per centrum demiſſo, quemadmodum ſolent coſmographi [1], terræ totius ſitum in globis ligneis repræſentantes, tum ſi ſaxum conjicias in foramen, quo perferetur? *Al.* Uſque ad terræ centrum: ibi quies eſt omnium gravium. *Cu.* Quid ſi Antipodes quoque ex adverſo mittant lapidem? *Al.* Tunc lapis occurrit lapidi circa centrum: ibi conquieſcet uterque. *Cu.* Age; ſi verum eſt, quod dixiſti, motum nativum progreſſu magis ac magis incitari, ſi nihil obſtet, lapis aut plumbum conjectum in foramen, ob motûs vehementiam prætercurreret centrum, jamque prætermiſſo centro, rurſum motus erit violentior. *Al.* Plumbum nunquam perveniret ad centrum, niſi liquefactum [2]; ſed lapis ſi prætereat centrum motu tam violento, primum ſegniùs feretur, nec aliter redibit ad centrum, quàm lapis vi in altum projectus redit in terram. *Cu.* Sed recurrens nativo motu, rurſus concitato impetu prætervehetur centrum; itaque fiet, ut nunquam quieſcat lapis. *Al.* Conquieſcet tandem, prætercurrens [3], ac recurrens, donec perventum fuerit ad æquilibrium. *Cu.* At ſi nihil eſt in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum eſſe. *Al.* Eſto. *Cu.* Pendebit igitur in aëre corpus naturâ grave. *Al.* Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, ſi unicum ſaxum pendeat in meditullio aëris, cùm tota terra tot rupibus onuſta ad iſtum pendeat modum? *Cu.* Sed ubi eſt terræ centrum? *Al.* Ubi eſt circuli centrum? *Cu.* Id quidem eſt punctum indiviſibile. Si tantillum eſt terræ centrum, quiſquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. *Al.* Næ tu ſatis otioſè nugaris. *Cu.* Ne quæſo ſuccenſeas: diſcendi ſtudio loquor quicquid loquor. Si quis terræ ſphæram perterebret, non per ipſum centrum, ſed à latere, puta ut abſit à centro centum ſtadiis; quo tum feretur conjectus lapis? *Al.* Non feretur rectà per foramen; imo potius rectà, ſed ad centrum: itaque prius, quàm perveniet

1 Per axem nempe.

2 Quia ſupponit ignem ad centrum terræ.

3 Congruentius mihi videretur dictum, ſi dixiſſet, violentiam motûs minui, cùm tandem ad centrum propius accéditur, ubi gravia ſuapte & natura ſua quieſcent; & credam in quavis hypotheſi ſic debere accidere, ſed quis periculum fecit aut faciet?

et ad medium, jam conquieſcat in terra quæ ad lævam eſt, ſi centrum eſt ad lævam. *Cu.* Sed quid eſt hoc quod reddit corpus grave aut leve? *Al.* Ad iſthuc reſpondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium leviſſimum, aërem proximâ levitate, terram graviſſimam, proximâ gravitate aquam [1]. *Cu.* Cur igitur nubes aqueæ pendent in ſublimi aëre? *Al.* Quoniam à ſole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus violento calore excuſſus. *Cu.* Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? *Al.* Concretio denſitaſque addit pondus; alioqui poſſunt ſic videri ſuſtineri ab aëre ſubjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina ſuſtinetur ſummâ aquâ. *Cu.* Sic igitur putas quod plurimum habet igneæ naturæ, eſſe leviſſimum; quod terrenæ, graviſſimum. *Al.* Haud procul abes à ſcopo. *Cu.* Atqui nec quivis aër pariter levis eſt, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortaſſe ſentiendum. *Al.* Nec mirum, cùm iſta quæ nominâſti, non ſint elementa pura, ſed ex variis elementis temperata. Itaque probabile eſt, eam terram eſſe leviſſimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum; eam aquam eſſe graviſſimam, quæ graviorem terram habet admixtam; qualem arbitror eſſe marinam, & eam unde conficitur ſal: itidem aër aquæ terræve proximus, gravior eſt, aut certè minus levis eſt eo, qui procul abeſt à terra. *Cu.* Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis an plumbum? *Al.* Lapis. *Cu.* Et tamen plumbum lapide gravius eſt, pro ratione proportionis. *Al.* In cauſa eſt denſitas: lapis enim rarior eſt, eoque plus habet aëris, quàm plumbum. Hinc eſt quod videmus quoddam terræ genus deſiccatum, ſi conjiciatur in aquam, non ſubſidere, ſed natare: eadem de cauſa videmus totos agros natantes [2]; ſuſtinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque paluſtrium herbarum inter ſe connexis. *Cu.* Hinc fortaſſis & pumicum levitas. *Al.* Quia pleni cavernis ſunt, præterea multo igni decocti: ſubmittuntur enim è locis ardentibus. *Cu.* Unde tanta ſuberis levitas? *Al.* Jam dictum eſt: raritas enim in cauſa eſt. *Cu.* Utrum eſt gravius, plumbum an aurum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Aurum tamen videtur habere plus igneæ naturæ. *Al.* Quia noctu velut ignis lucet [3], ut ait Pindarus. *Cu.* Scilicet. *Al.* Sed denſitas in auro major. *Cu.* Unde id deprehenditur? *Al.* Reſpondebunt aurifices; nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum ſimile genus latiùs diducitur malleo, quàm aurum. Eadem ratione philoſophi deprehenderunt nihil eſſe liquidius melle & oleo:

1 Iſthæc hauſit ex Ovidio Met. 1. *Ignea convexi vis & ſine pondere cœli Emicuit, ſummaque locum ſibi legit in arce; Proximus eſt aer, &c.*

2 Intelligit inſulas aquis innatantes & fluctuantes, quales dicuntur eſſe nonnullas, & credam poſſibile ſatis de parvulis quibuſdam & fere ſpongioſis.

3 Si nullum adſit omnimodo lumen, crede mihi, non lucebit, dicat Pindarus quicquid velit.

oleo : quòd ſi quis hæc inunctione dilatet, & latiſſimè diffunditur humor, & ſicceſcit ſeriùs. *Cu.* Sed utrum gravius eſt, oleum, an aqua? *Al.* Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum eſſe gravius. *Cu.* Cur igitur aquæ ſupernatat oleum? *Al.* Levitas non eſt in cauſa [1], ſed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ eſt in herba quæ dicitur ἀϛαπλῶ [2]. *Cu.* Cur igitur non natat ferrum igni candens? *Al.* Quia non eſt ei calor nativus, & ideo citiùs penetrat aquam, quòd caloris magnitudo diſpellat obſtantem liquorem. Sic cuneus ferreus citiùs petit ima, quàm lamina. *Cu.* Utrum intolerabilius eſt, ferrum candens, an frigidum? *Al.* Candens. *Cu.* Gravius igitur. *Al.* Eſt, ſi commodius eſt geſtare manu paleam incenſam, quàm ſilicem frigidum. *Cu.* Quid eſt in cauſa, quòd lignum ligno levius aut gravius eſt? *Al.* Denſitas ac raritas. *Cu.* At ipſe novi quendam è familia regis Britanniæ qui in convivio oſtendit nobis lignum ejus, ut, aiebat, arboris quæ fert aloën; adeo ſolidum erat, ut lapis videri poſſet; adeo manibus libranti leve, ut arundo videri poſſet, & ſi quid ſiccâ arundine levius : impoſitum vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celeriùs [3]. *Al.* Nec denſitas, nec raritas ſemper in cauſa eſt, ſed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam ſeſe amplectantur aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit braſſicam, & flamma etiam è longinquo ad naphtham tranſvolat, aliquanto inferiore locu poſitam, cùm naphtha ſit naturâ gravis, flamma levis. *Cu.* Omne genus æris innatat argento vivo, ſolùm aurum ſubſidit & circumvolvitur, cum argentum vivum ſit materia liquidiſſima. *Al.* Non habeo quod reſpondeam, niſi peculiarem naturæ cognationem [4]; ad hoc enim natum eſt argentum vivum, ut purget aurum. *Cu.* Cur Arethuſa fluvius ſubter mare Sicanum tranſit [5], ac non potius innatat; cùm antea dixeris marinam aquam fluviatili eſſe graviorem? *Al.* Naturale diffidium eſt in cauſa, ſed arcanum. *Cu.* Cur natant cygni, cùm homines eandem aquam ingreſſi peſſum eant? *Al.* In cauſa eſt non tantùm pennarum concavitas levitaſque, verum etiam ſiccitas, quam aqua refugit : hinc eſt quod in panno linove vehementer ſicco, ſi ponas aquam aut vinum, in globum ſe contrahit; ſin in humidum, mox ſpargitur. Itidem ſi infundas liquorem in cyathum ſiccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quàm cyathus capit, liquor circa medium citiùs colligit ſeſe in rotundum, quàm tranſeat margines. *Cu.* Cur in fluminibus naves minus ſuſtinent oneris, quàm in mari? *Al.* Quia ſubtilior

1 Credam tamen eſſe in cauſa quoque.

2 Quæ immergi non poteſt. Iſthuc male ſatis.

3 Potius crederem, ſi vidiſſem.

4 Poteras allegare gravitatem, gravius enim aurum quàm argentum vivum.

5 Quia ſic poëtæ ſomniârunt.

ſubtilior eſt fluviatilis aqua. Eadem de cauſa volucres faciliùs ſeſe librant in aëre craſſiore, quàm vehementer ſubtili. *Cu.* Cur non ſubſidunt flotæ? *Al.* Quoniam cutis ſole deſiccata & levior facta eſt, & humorem reſpuens. *Cu.* Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cùm idem contractum ſidat? *Al.* Partim ſiccitas eſt in cauſa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. *Cu.* Utra res gravior, aqua an vinum? *Al.* Arbitror vinum non cedere aquæ. *Cu.* Quam ob rem ergo qui ab œnopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? *Al.* Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quàm oleum. Argumentum in promptu eſt; quo vinum eſt generoſius, hoc & difficiliùs admiſcetur aquæ, & incenſum ardet vehementiùs. *Cu.* Cur in Aſphaltite [1] lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? *Al.* Non eſt meum ad omnia naturæ miracula reſpondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, ſcire noluit. *Cu.* Cur homo macilentus obeſo gravior eſt, ſi cætera ſint paria? *Al.* Quoniam oſſa denſiora ſunt carne, & ideo graviora. *Cu.* Cur idem homo jejunus gravior eſt ſeipſo pranſo, cùm corpori onus acceſſerit? *Al.* Cibo potuque ſpiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior eſt mœrente, & mortuus vivo longè gravior. *Cu.* Sed quî fit, ut idem homo, cùm vult, faciat ſe graviorem, aut leviorem? *Al.* Contento ſpiritu reddit ſe leviorem, emiſſo graviorem. Sic natat veſica inflatu & clauſa, pertuſa ſidit. Sed quando Curio deſinet nobis occinere, cur? *Cu.* Deſinam, ſi mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave ſit, an leve. *Al.* An leve ſit, neſcio; certè grave non poteſt eſſe, cùm ſit naturæ igneæ. *Cu.* Quid igitur ſibi vult vetus proverbium, *Quid ſi cœlum ruat?* *Al.* Quia rudis antiquitas, Homerum ſecuta, credidit cœlum eſſe ferreum [2]. Sed Homerus à coloris ſimilitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos *cinericeum* dicimus, quod cineris colorem præ ſe fert. *Cu.* Eſt igitur cœlum coloratum? *Al.* Non verè, ſed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium, quemadmodum ſol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cùm is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & iridis pictura [3] non in cœlo eſt, ſed in aëre humido. *Cu.* Verùm, ut finiam, fateris cœlo nihil eſſe ſublimius, quæcunque tegit orbem terræ? *Al.* Fateor. *Cu.* Et centro terræ nihil eſſe profundius? *Al.* Scilicet. *Cu.* Inter omnes rerum ſpecies quid eſt graviſſimum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Hîc abs te vehementer diſſentio. *Al.* An ſcis aliud auro gravius?

1 Qui eſt Mare Mortuum in Judæa, ubi Sodoma & Gomorrha ſtetiſſe olim creduntur, & quod ſequitur, de eo narrat Juſtinus & alia plura, quæ mihi tamen propterea indubitatæ fidei non ſunt.

2 At Heſiodus vocat *æneum*, ambo credo reſpectu ad colorem, ut de Homero obſervat, mallem dicere, quamvis barbare, azurico cryſtallinum, dummodo recorderis eſſe liquidum.

3 Quoniam non credit iridem eſſe quid ſubſtantiale.

gravius? *Cu.* Scio, & quidem multis partibus. *Al.* Proinde me viciſſim doce, quando ſcis quod me neſcire profiteor. *Cu.* Quod igneos illos ſpiritus [1] è ſummo cœli vertice depreſſit in ima Tartari [2]; (nam ea collocant in centro terræ) [3] nonne oportuit omnium eſſe graviſſimum? *Al.* Fateor: ſed quidnam fuit illud? *Cu.* Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro vocat *aurai* [4] *ſimplicis ignes*, eodem demergit. *Al.* Si libet ad iſtud philoſophiæ genus demigrare, fateor & aurum & plumbum eſſe plumeæ levitatis, ſi cum peccato conferatur. *Cu.* Quî fiet igitur ut qui hac ſarcinâ ſunt onuſti, ſubvolent in cœlum? *Al.* Profectò non video. *Cu.* At qui ſeſe parant ad curſum, ſaltumve, non ſolum quicquid eſt oneris abjiciunt, verùm etiam contento ſpiritu ſeſe reddunt leviuſculos; & ad hunc curſum ſaltumque, quo ferimur in cœlum, non ſtudemus illud abjicere, quod omni ſaxo, omni plumbo gravius eſt. *Al.* Faceremus, ſi vel micam ſanæ mentis haberemus.

EPICUREUS [5].

ARGUMENTUM.

Epicureus, diviniſſimum plane colloquium, de vero bono, purâ conſcientiâ, temporariâ & æternâ vitâ piè & eruditè diſſerit. Felicitas eſt, ubi vera voluptas, minimum triſtitiæ. Chriſtiani vere pii ſunt veri Epicurei; habent enim conſcientiam puram, cum Deo pacem; qui tamen, ſi mundo videntur lugere, re vera tamen deliciantur. Præcipuæ voluptates proficiſcuntur ab animo. Qui Deum habet, quid poteſt deſiderare amplius? De ſacerdote, qui præſtigiis ſuis convivas exceperat epulis imaginariis. Libido, ſcortatio, & ebrietas, plus habent doloris quam voluptatis. Stolidum Tantali votum. Peccatum eſt lapis Tantaleus. Immenſa Dei miſericordia erga peccatores reſipiſcentes.

HEDONIUS [6], SPUDÆUS [7].

He. QUID venatur meus Spudæus, quòd ſic totus incumbit libro, neſcio quid ſecum murmurans? *Sp.* Planè venor, Hedoni, ſed nihil aliud quàm venor. *He.* Quid voluminis eſt, quod habes in ſinu? *Sp.* Dialogi Ciceronis de *Finibus* [8] *bonorum*. *He.* At quanto ſatius eſſet quærere bonorum initia, quam fines [9]? *Sp.* Sed Marcus

1 Lapſos angelos intelligit; hinc concludas Eraſmum noſtrum non magni feciſſe certè ſuam in his philoſophiam, cùm ſic ſuam quæſtionem philoſophicam detorſerit.

2 Qui idem quod Gehenna.

3 Sic enim vulgò cenſetur.

4 Æneid. vi. pro *auræ* quemadmodum vidimus Horatium eam vocâſſe *Divinæ particulam auræ*.

5 Vox ſonat nunc vulgò veluti *deditus voluptatibus carnis*, quoniam Epicurus vulgò creditur ſectatus voluptates ejuſmodi, iiſque patrocinatus, at cùm de omnino diverſæ ſpeciei voluptatibus nos hic edoceat auctor, duo ſimul facit; primo, oſtendit nobis quæ ſint vere bona; ſecundo, indicat nobis, ſe non ſenſiſſe Epicureum fuiſſe talem, qualis vulgò fingitur, in quibus credo non erravit.

6 Voluptati deditus.

7 Virtutem ſectans.

8 *Id eſt*, de perfectione boni, ſeu de perfecte bono, quod fere redit ad vulgatam nunc loquutionem *ſummo bono*, hic eſt ſenſus vocum.

9 Senſu qui hic ab auctore indicatur mallem perennitatem bonorum, quam fines, vel initia.

Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris abſolutum, quod qui ſit aſſequutus, nihil præterea deſideret. *He.* Opus cum primis eruditum & eloquens : ſed num tibi videris aliquod operæ pretium feciſſe, quod ad veri cognitionem attinet ? *Sp.* Hoc mihi videor feciſſe lucri, quòd nunc magis etiam ambigam de finibus [1], quàm antea. *He.* Agricolarum eſt ambigere de finibus [2]. *Sp.* Nec ſatis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuiſſe ſententiarum pugnam. *He.* Nimirum, quia fœcundus [3] eſt error, cùm ſimplex [4] ſit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant ac delirant omnes. Sed quæ ſententia tibi videtur eſſe ſcopo vicinior ? *Sp.* Cum audio impugnantem M. Tullium, diſplicent ſingulæ : rurſus cum audio defendentem, fio prorſus ἐφεκτικός [5]. Mihi tamen Stoici [6] videntur minus aberrare à vero, quibus proximum locum tribuo Peripateticis. *He.* At mihi nulla ſecta magis arridet, quàm Epicureorum. *Sp.* Atqui inter omnes nulla damnatior, omnium ſuffragiis. *He.* Miſſam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus qualem quiſque velit, rem per ſe conſideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate ; eamque vitam judicat beatiſſimam, quæ plurimum habeat voluptatis, triſtitiæ quam minimum. *Sp.* Sic eſt. *He.* Quid dici potuit hâc ſententiâ ſanctius ? *Sp.* Imo clamitant omnes hanc eſſe vocem pecudis, non hominis. *He.* Scio : ſed iſti errant in rerum vocabulis. Quod ſi de veris loquamur, nulli magis ſunt Epicurei, quàm Chriſtiani piè viventes. *Sp.* Cynicis [7] propiores : nam iſti ſe macerant jejuniis, deplorant ſua commiſſa, & aut ſunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam ; opprimuntur à potentioribus, deridentur à pleriſque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longiſſimè videtur abeſſe. *He.* Admitteſne auctoritatem Plautinam ? *Sp.* Si quid rectè dicat. *He.* Accipe igitur nequiſſimi ſervi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis ſapientius. *Sp.* Exſpecto. *He.* *Nihil eſt miſerius quàm animus ſibi male conſcius* [8]. *Sp.* Non rejicio dictum : ſed quid hinc colligis ? *He.* Si nihil miſerius animo ſibi malè conſcio, conſequitur nihil eſſe felicius animo ſibi bene conſcio. *Sp.* Rectè quidem colligis : ſed in qua tandem regione invenies iſtum animum nullius mali ſibi conſcium ? *He.* Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. *Sp.* Et ab hoc mali genere puto perpaucos eſſe puros. *He.* Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui lixivio lachry-

1 *Id eſt*, magis in dubio ſim de natura vere boni, ſiquidem ſuper his tantiſper obſcurus eſt diſertus Cicero.

2 Jocandi causâ detorquet ſenſum, quoniam *ambigere de finibus* ſignificat vulgò *diſputare de agrorum terminis.*

3 Pluribus enim modis male ſit, unico bene.

4 At fœcundiſſima tamen, ſi quis bene utatur & deducat conſequentias quæ ex ea.

5 Suſpenſus.

6 Hos vidimus, ſicut & qui ſequuntur, &c.

7 Diogenis diſcipulis.

8 In Plaut. Moſtell. Act. iii.

chrymarum, ac pœnitentiæ nitro [1], aut charitatis igne maculas abſterſerunt, eis non ſolùm nihil nocent peccata, verùm etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. *Sp.* Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas nunquam audivi. *He.* Atqui ſi adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quanquam & ligni genus eſt, quod conjectum in ignem non exuritur [2], ſed nitidius ſplendeſcit, quàm ulla poſſit aqua; eoque *vivum* appellant. *Sp.* Næ tu nobis adfers paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis παραδοξότερον [3]. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Chriſtus appellavit ob id *beatos*, quod lugeant? *He.* Mundo videntur lugere, ſed re vera deliciantur, ac, quod dici ſolet, toti melle perunctí ſuaviter vivunt, adeo ut cum his collati, Sardanapalus, Philoxenus, Apitius [4], aut ſi quis alius eſt voluptatum ſtudio nobilitatus, triſtem ac miſeram peregerint vitam. *Sp.* Nova narras; ſed vix credenda. *He.* Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuiſſe mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur uſque adeo veri diſſimile. *Sp.* Accingere. *He.* Faciam, ſi mihi prius quædam conceſſeris. *Sp.* Modo tu æqua poſtules. *He.* *Lucrum annumerabo, ſi ſortem dederis* [5]. *Sp.* Age. *He.* Primum illud, opinor, dabis, nonnihil intereſſe inter animam & corpus. *Sp.* Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. *He.* Deinde falſa bona non eſſe ponenda in bonis. *Sp.* Nihilo magis quàm umbræ habendæ ſunt pro corporibus, aut præſtigiæ magorum, ſomniorumve ludibria, ducenda ſunt pro veris. *He.* Hactenus commodè reſpondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, niſi in animum ſanum. *Sp.* Quidni? Nullus enim ſole delectatur, ſi lippiant oculi; aut vino, ſi febris palatum infecerit. *He.* Nec ipſe, ni fallor, Epicurus amplecteretur voluptatem, quæ longè majorem cruciatum, multoque diuturniorem ſecum adduceret. *Sp.* Non arbitror, ſi quis modo ſapiat. *He.* Nec illud negabis, Deum eſſe ſummum bonum, quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. *Sp.* Iſtud nullus iverit inficias, niſi Cyclopibus immanior. Quid tum poſtea? *He.* Jam mihi donâſti, nullos ſuaviùs vivere, quàm qui piè vivunt; nullos miſeriùs & afflictiùs, quàm qui vivunt impiè. *Sp.* Plus igitur largitus ſum, quàm putabam. *He.* Sed quod rectè datum eſt, ut ait Plato, non oportet repoſcere. *Sp.* Age. *He.* Catella, quæ habetur in deliciis, paſcitur lautiſſimè, cubat molliter, lùdit ac laſcivit jugiter, an non vivit ſuaviter? *Sp.* Vivit.

1 Quod cùm ſpecies ſalis ſit, habere purgandi facultatem ſupponitur metaphora in his.

2 Plinius auctor, ut peregrinatores noſtri recentiores nobis quid non admodum abſimile oſtentant.

3 Paradoxius.

4 Ex hoc tibi bene noto concludas qui fuerint Sardanapalus, & Philoxenus, ſi jam non nôris.

5 Fere proverbialis eſt locutio, cujus verba ſi literaliter ſonant, *Si mihi commodes ſummam, hinc lucrum ſeu uſuram tibi dabo, i. e.* ergo ſi quod mihi concedas, non abutar, ſed contra.

Vivit. *He.* Optares tibi talem vitam? *Sp.* Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. *He.* Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficisci velut à fonte? *Sp.* Apparet. *He.* Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat: nonnunquam quod per se est amarum, reddat jucundum. *Sp.* Isthuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. *He.* Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis, quanto plus valeat amor ille cœlestis à Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, quâ nihil terribilius, reddat amabilem[1]. *Sp.* Quid alii sentiant intus, nescio; certè carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. *He.* Quibus? *Sp.* Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. *He.* De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt vitam jucundam, sed solicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos, & insanos, ridentes ac saltantes? *Sp.* Video. *He.* Num putas illos suaviter vivere? *Sp.* Hostibus contingat illa suavitas. *He.* Quam ob rem? *Sp.* Quia non adest sana mens. *He.* Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quàm ad eum modum delectari? *Sp.* Planè mallem vel agrum fodere. *He.* Nam inter dementem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insaniæ medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Naturâ fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; sed leviùs miseri sunt, quos natura genuit brutos, quàm qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. *Sp.* Fateor. *He.* Jam num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrasque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? *Sp.* Non videntur. *He.* Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed irâ, sed avaritiâ, sed ambitione, aliisque pravis cupiditatibus: quæ longè pernicioſior est ebrietas, quàm quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia[2] posteaquam edormiverat villum quod biberat, sobria loquitur: at animus vitiosâ cupiditate ebrius, quàm gravatè redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus, & ambitio! quàm multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxûsque temulentiâ nunquam expergisci ac resipiscere! *Sp.* Istiusmodi novi nimium multos. *He.* Largitus es, falsa bona non esse in bonis ducenda. *Sp.* Nec reposco. *He.* Nec est vera voluptas, nisi quæ ex veris bonis nascitur. *Sp.* Fateor. *He.* Non sunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefasque venatur. *Sp.* Non arbitror. *He.* Si vera essent bona, non

1 Innumera rei exempla à martyribus data sunt.

2 Ex Terent. in Adelph. Act. v.

contingerent nisi bonis ; & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas ? num vera videtur quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur ? *Sp.* Nequaquam. *He.* At voluptas efficit ut suaviter vivamus. *Sp.* Maximè. *He.* Nullus igitur verè vivit suaviter, nisi qui piè vivit, hoc est, qui veris fruitur bonis ; sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. *Sp.* Propemodum assentior. *He.* Nunc mihi vide quot parasangis absint à voluptate, qui vulgò videntur præter voluptates nihil sequi. Primum, animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiatus, ut etiamsi quid incidat dulce, protinus amarescat ; quemadmodum fonte vitiato non potest non esse liquor insipidus [1]. Deinde non est vera voluptas, nisi quæ sano percipitur animo. Nam irato nihil vindictâ jucundius : sed ea voluptas vertitur in dolorem ; simul atque morbus animum reliquerit. *Sp.* Non refragor. *He.* Postremò, voluptates illæ sumuntur ex falsis bonis : unde consequitur & illas esse præstigias. Quid porro diceres, si videres hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, ridere, plaudere, cùm nihil earum rerum verè adesset, quas se videre credit ? *Sp.* Equidem & insanum dicerem, & miserum. *He.* Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præstigiatoriam. *Sp.* Eam non didicerat è Literis Sacris. *He.* Imò, è sacerrimis, hoc est, execratissimis. Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, sordes & parsimoniam opprobrantes : annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentiùs epularentur. Accubuerunt ; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum : explêrunt sese affatim ; peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac discesserunt suam quæque domum. At mox cœpit oblatrare stomachus ; demirantur quid esset hoc monstri, statim à prandio tam splendido esurire ac sitire [2], Res tandem erupit, & in risum abiit [3]. *Sp.* Et merito : præstiterat domi lenticulâ placare stomachum, quàm inanibus spectris deliciari. *He.* At mihi videtur multo magis esse ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti ; & his præstigiis delectari, quæ non exeunt in risum, sed in luctus sempiternos. *Sp.* Quo propiùs intueor, hoc mihi videre minus absurda loqui. *He.* Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant [4], quæ re verâ non sunt : appellaresne mulsum dulce, cui longe plus esset admixtum aloës quàm mellis ? *Sp.* Non dicerem,

1 Mallem dixisset, *ingratus palato.*

2 Mira sunt hæc Hedoni, vixque credibilia nisi sint forsan unguenta quædam, philtra, vel potiones, quibus homines per somnum repentinum se sic epulatos esse persuadeantur, quemadmodum inventi sunt quidem, qui per similia sese magos factos esse credant, & iviisse ad nocturnos demonum & sagarum cœtus.

3 Congrue, res siquidem merebatur etenim, non tam seria res est, quæ prædicta deploranda quarundam deliratium sagarum opinio.

4 *Id est*, voluptates vocentur.

cerem, si vel triens aloës esset admixtus. *He.* Aut optares tibi malam scabiem, quod scalpendi sit aliqua voluptas? *Sp.* Non, si compos sim mentis. *He.* Fac igitur tecum subducas rationem, quantum amaritudinis admixtum sit illis falso nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comessatio, ac temulentia. Omitto nunc, quod est omnium caput, conscientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, expectationem æterni supplicii. Quod obsecro in his voluptatibus genus est, quod non ingens externorum etiam malorum agmen secum adducat? *Sp.* Quænam? *He.* Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quæ per se tristia sunt mala: conferamus illa quæ præcipuè delectationis nomine commendantur. Cùm largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina stomachi, tremor corporis; num vel Epicurus existimaret eam voluptatem expetendam? *Sp.* Fugiendam diceret. *He.* Cùm adolescentes è scortatione novam lepram, quam nunc ὑποχρίζοντες [1] quidam *Neapolitanam scabiem* appellant, sibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque vivum cadaver circumferendum; nonne bellè videntur ἐπιχαρίζειν [2]? *Sp.* Ἐπὶ κυρεῖα θεῖν [3]? *He.* Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quàm diu duravit potationis aut scortationis voluptas? *Sp.* Equidem mallem utroque carere; nam voluptatem emere dolore, non est lucrum, sed pensatio; hîc sanè potior est ἀναλγησία [4], quam Cicero ausus est *indolentiam* appellare. *He.* At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quòd longè minor est cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui est: lepra vero contracta per omnem vitam miserè discruciat; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. *Sp.* Tales discipulos non agnosceret Epicurus. *He.* Luxuriæ comes plerumque est egestas, onus & miserum & grave: libidines immodicæ, paralysis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantùm. An non egregia negotiatio, nec veram, nec finceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? *Sp.* Ut [5] non accedat cruciatus, mihi stultissimus negotiator esse videatur,

1 Qui mollioribus verbis uti gaudent; credam tamen nostrates, cùm Gallicam eam vocaverunt, non voluisse ὑποχρίζειν; audias acutum hunc poëtam ex nostris, de hac abominanda lue: *Itala terra mihi patria est Gallique parentes, Gallicus, in dubio est, Italicusve vocer*; utque vera dicam super his, Galli credo sacrum donum ab Hispanis & Italis acceperunt primum, quod postea dederunt nobis, at nunc donum promiscuum est.

2 Vivere modo quo vivebat Epicurus.

3 Ad tonstrinas currere, *i. e.* intendere se se mire titillantibus chirurgorum manibus, unguentis, pharmacis, & instrumentis objicere, quoniam apud exteros plurimi chirurgorum tonstrinas habent. Et nihil responso Spudæ verius.

4 Doloris absentia.

5 Quamvis; ut vidimus multoties.

deatur, qui gemmas vitro permutet. *He.* Illud dicis, qui vera animi boni ob fucatas corporis voluptates amittat. *Sp.* Ita ſentio. *He.* Nunc redeamus ad exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. *Sp.* Imò præcurrit interdum, & in ipſa voluptate fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. *He.* Jam hoc ipſo infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quàm corpus habere ſtupidum & ſensûs expers? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam; vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors, nulli mortalium evitabilis; tanto graviùs diſcruciat conſcientia, quanto magis per omnem vitam ſtupuit: tum enim, velit nolit, expergiſcitur animus. Senectus autem, cùm per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat animus ſibi malè conſcius? Convivia, comeſſationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur ſuavia, ſeni ſunt amara, nec aliud habet ætas illa quo ſe fulciat, niſi ſi adſit vitæ innocenter actæ recordatio, ac ſpes vitæ melioris. Hi ſunt duo ſcipiones, quibus nititur ſenecta. Quòd ſi pro his ſubductis, imponas geminam ſarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis deſperationem; obſecro quod animal fingi poteſt afflictius aut miſerius? *Sp.* Equidem non video, etiamſi quis τὸ ἵππος γῆρας [1] objiciat. *He.* Tum denique *ſerò ſapiunt Phryges* [2]: & illud veriſſimè dictum, *Extrema gaudii luctus occupat:* &, *Non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium:* &, *Animus gaudens floridam ætatem facit. Spiritus triſtis exſiccat oſſa:* item illud, *Omnes dies pauperis mali,* hoc eſt, *afflicti ac miſeri: ſecura mens quaſi juge convivium* [3]. *Sp.* Sapiunt igitur qui maturè rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ ſenectuti. *He.* Scriptura myſtica [4] non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximiè pauper eſt, qui nudus eſt omni virtute, & animam ſimul cum corpore debet Orco

1 Equi ſenectutem; quæ in proverbio obtinuit, ad ſignificandum omnium miſerrimam, quoniam equis allaborandum eſt in ſenectute cum minime poſſint; quieſcunt enim in ſenectute pleraque animantia, quod miſerrimis equis ne quidem tunc datur.

2 Ex Livii Andronici vetuſtiſſima comœdia locutio eſt, ac fere in proverbium abiit, hinc, quòd Phryges ſeu Trojani, poſt decem annorum obſidionem, tandem conſultare cœperunt de reddenda ſuo Menelao Helena, quod ab initio, imo non rogati, facere debuiſſent.

3 Hæc omnia ex proverbiis Solomonis, & obſervatione indigent nulla.

4 Vidimus jam.

Orco [1]. *Sp.* Is quidem exactor eſt implacabilis [2]. *He.* Is verè dives eſt, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus poteſt univerſorum hominum poteſtas adverſus Deum, quàm culex adverſus elephantem Indicum: num mortem? ea piis tranſitus eſt ad æternam beatitudinem. Num inferos? ſed confidenter Deo loquitur vir pius: *Etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es* [3]. Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum eſſe Dei, non uno in loco prædicat Scriptura verè ἀναντιῤῥητως [4]. *Sp.* Equidem non video quibus rationibus iſta queant refelli, quanquam videntur plurimum abeſſe à ſenſu communi [5]. *He.* Quî ſic? *Sp.* Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciſcanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius, opibus, honoribus, breviter, omni genere deliciarum affluens. *He.* Adde monarchæ ſceptrum, ſi libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum ſibi benè conſcium, audacter dicam, hunc Franciſcanum, nudipedem, nodoſo funè cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis, ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modò adſit bona mens [6], delicioſiùs vivere, quàm ſi in unum hominem ſexcentos conſles Sardanapalos. *Sp.* Unde igitur eſt, quòd pauperes fere conſpicimus triſtiores divitibus? *He.* Quia bis [7] pauperes ſunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, ſed tamen non in his tantùm, ſed etiam in ipſa morte ſeſe exerit mentis alacritas. Animus enim, quanquam illigatus eſt mortali corpori, tamen quoniam naturæ potentioris eſt, corpus ipſum quodammodo transformat in ſeſe, præſertim ſi ad vehementem naturæ impetum accedat ἐνέργεια [8] ſpiritûs. Hinc eſt quod ſæpenumero videmus homines verè pios majore cum alacritate morientes, quàm alios convivantes. *Sp.* Iſthuc profectò non rarò ſum admiratus. *He.* Atqui non eſt admirandum, illic eſſe invincibile gaudium, ubi adeſt omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi eſt, animum verè pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cùm idem, ſi ad intima Tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus ſit? Ubicunque pura mens eſt, ibi Deus eſt: ubicunque Deus

1 Sepulchro, Gehennæ, damnationi.

2 Quoniam Orcus, ſeu ſepulchrum, dicatur inſatiabile in Scripturis, nunquam dicit, Satis eſt, & ab eo nulla redemptio.

3 Pſalm. xxiii.

4 Cui non poteſt contradici.

5 *Id eſt*, vulgi, & vulgarium hominum.

6 Bene, *i. e.* ergo ſincera, ſine hypocriſi, ſine ſuperbia, ſine avaritia, ſine crudelitate, ſine vindictæ ſpiritu, ſine prohibitarum voluptatum conſectatione, ſine obmurmuratione in ſtatum ſuum, &c. quæ omnia ſane auctor intellexit per *bonam mentem*.

7 Quod ad bona externa ſcil. & quod ad ſpiritualia.

8 Efficacia.

eſt, ibi paradiſus eſt: ubi cœlum eſt, ibi felicitas eſt: ubi felicitas eſt, ibi gaudium eſt verum, & alacritas ſincera. *Sp.* Attamen ſuavius viverent, ſi abſint incommoda quædam, & adeſſent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non aſſequuntur. *He.* Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, ſitim, morbum, laſſitudinem, ſenectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? *Sp.* Et iſta quoque. *He.* At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longè tolerabilior eſt piorum conditio, quàm voluptates corporis per ſas nefaſque venantium. *Sp.* Quî ſic? *He.* In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatiùs ferunt ea, quæ vitari non poſſunt. Dein quoniam intelligant illa omnia à Deo immitti, vel ad purgationem criminum, vel ad exercitationem virtutis; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro ineſtimabili lucro. *Sp.* Sed multi ſibi accerſunt corporis moleſtias. *He.* Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis ſanitatem vel tueantur, vel recuperent. Ceterum accerſere moleſtias, hoc eſt, inopiam, adverſam valetudinem, perſecutionem, infamiam, niſi cùm huc impellit Chriſtiana charitas, non eſt pietatis, ſed ſtultitiæ. Cæterum quoties infliguntur ob Chriſtum & ob juſtitiam; quis auſit eos vocare miſeros, cùm ipſe Dominus appellat eos beatos, & horum gratiâ gaudere jubeat? *Sp.* Habent tamen interim & iſta ſenſum cruciabilem [2]. *He.* Habent, ſed quem facilè abſorbet, hinc metus [3] gehennæ, illinc ſpes [4] æternæ beatitudinis. Age, ſi tibi perſuaſum eſſet te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis moleſtiam ſenſurum in omni vita, ſi ſemel patiaris cuſpide aciculæ tibi ſummam pungi cutem; nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? *Sp.* Maximè. Imò ſi certo ſciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures ſubulâ perforari. *He.* Atqui quicquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius eſt ad æternos eruciatus, quam momentaneum acûs vulnuſculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim analogia rei finitæ ad infinitam. *Sp.* Veriſſima prædicas. *He.* Jam ſi quis tibi perſuadeat, te per omnem vitam omni moleſtiâ cariturum, ſi ſemel manu flammam dividas, quod fieri vetuit Pythagoras [5], nonne lubens id faceres? *Sp.* Ego ſanè vel centies,

1 In plurimis Scripturarum locis.

2 Reſpicit ad verba Epiſt. Heb. xi. ubi dicitur *caſtigationem in præſenti aſſerre triſtitiam.*

3 Supple, *Qui ſere impiis nullus eſt.*

4 Supple, *Qua abundat & viget in eis.*

5 Pythagoram vidimus ſatis, & ſcripſi multa ſimilia, quibus quivis veluti campanarum ſono affingit ſenſus, prout mens affecta eſt ſua.

centies, modo ne me fallat promissor. *He.* Deus ne potest quidem fallere: sed ille flammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quàm tota vita collata ad cœlestem beatitudinem, etiamsi quis trium Nestorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manûs injectio nonnulla hujus vitæ portio est: sed tota hominis vita nulla portio est æternitatis. *Sp.* Non habeo quod contradicam. *He.* Ad hanc igitur qui toto pectore, certâque spe properant, cum tam brevis sit transcursus, an credis eos hujus vitæ molestiis discruciari? *Sp.* Non arbitror, modo adsit certa persuasio, firmaque spes assequendi. *He.* Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abstinent à choreis, à comessationibus, à spectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. *Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum* [1]. Beatus Paulus agnovit, quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comessationes piarum mentium, etiam in hac vita [2]. *Sp.* At sunt quædam voluptates licitæ, quas isti sibi ipsis interdicunt. *He.* Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in cæteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quàm hujus mundi contemplatio? Ex eo longè plus capiunt voluptatis homines Deo chari, quàm cæteri. Siquidem hi, dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quòd multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam ceu Momi [3] quidam obmurmurant opifici; neque rarò naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re verâ in eum redundat qui naturam condidit, si qua est omnino natura. At homo pius religiosis ac simplicibus oculis, magna cum animi voluptate, spectat opera Domini, patrisque sui: demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cùm reputat hæc omnia propter hominem esse condita; atque adeo in singulis rebus adorat omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge mihi esse aliquod palatium re verâ tale, quale Psychæ [4] fingit Apuleius, aut si quod potes magnificentiùs elegantiusque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum, qui tantum visendi causâ venerit; alterum, servum aut filium ejus qui constructit hoc ædificium; uter impensiùs delectabitur; hospes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui charissimi patris ingeni-

1 1 Cor. ii.

2 In plurimis locis.

3 Siquidem Momus omnia deorum opera carpebat, & ei non absimiles homunciones reperias.

4 Quæ adamata est, ac veluti nupta deo Cupidini, qui in ejus gratiam palatium isthuc omnia palatia superans extruxit; quod post brevem fruitionem omnino evanuit; legas de hac re libellum *of Monsieur de la Fontaine*, si nôris Gallice, & non pœnitebit.

um, opes, ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate ſpeculatur; præſertim cùm cogitat totum hoc opus ipſius gratiâ factum eſſe? *Sp.* Percontatio tua non eget reſponſo; ſed plerique, non piis moribus, ſciunt cœlum, & quæ cœlo clauduntur, hominis causâ eſſe condita. *He.* Sciunt plerique omnes: ſed non omnibus hoc venit in mentem; & ſi venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacriùs intuetur cœlum qui ad vitam cœleſtem adſpirat. *Sp.* Veri ſimillima dicis. *He.* Jam conviviorum ſuavitas non eſt ſita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, ſed in proſpera corporis valetudine, & ſtomachi appetentia [1]. Cave igitur putes ullum Lucullum cœnare jucundiùs, appoſitis perdicibus, phaſianis, turturibus, leporinis [2], ſcaris, ſiluris aut murænis, quàm vir pius cibario pane, oleribus, aut leguminibus, potu vel aquæ, vel cereviſiæ tenuis, vel vini probè diluti: propterea quòd hæc accipit tanquam miſſus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia ſanctificat precatio præcedens, ſacra lectio comes, magis animum reficiens, quàm eſca corpus, & gratiarum actio ſuccedens: poſtremò ſurgit à menſa non diſtentus, ſed recreatus: non onuſtus, ſed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas ullum iſtarum vulgarium cupediarum architectum convivari jucundiùs? *Sp.* Sed in Venere ſumma eſt delectatio, ſi quid Ariſtoteli credimus. *He.* Et hac in parte vincit homo pius, non minus quàm in convivio; rem ſic accipe; quo vehementior eſt erga uxorem charitas, hoc congreſſus ille connubialis eſt jucundior. Nulli porro vehementiùs amant uxores ſuas, quam qui eas ſic diligunt, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam: nam qui eas voluptatis gratiâ diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod quo rarior eſt cum uxore congreſſus, hoc eſt ſuavior: quæ res nec impium poetam latuit; qui ſcripſit, *Voluptates commendat rarior uſus* [3]. Quanquam minima voluptatis pars in coitu ſita eſt. Longè major eſt in perpetuo convictu, qui inter nullos poteſt eſſe jucundior, quam inter eos, qui ſe Chriſtiana charitate ſinceriter amant, & amant pariter mutuò. In aliis frequenter cum ſeneſcente voluptate ſeneſcit amor. Chriſtiana charitas hoc magis vireſcit, quo magis delectatio carnis decreſcit. An nondum tibi perſuaſi nullos vivere jucundiùs, quàm qui cum pietate degunt? *Sp.* Utinam itidem ſit perſuaſum omnibus! *He.* Quod ſi Epicurei ſunt, qui ſuaviter vivunt, nulli veriùs ſunt Epicurei, quàm qui ſanctè pieque vivunt. Et ſi nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam adorandus ille Chriſtianæ philoſophiæ princeps [4]. Græcis enim ἐπίκουρος auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex eſſet vitiis tantum non obliterata, cum Moſis lex magis irritaret [5] cupiditates, quàm ſanaret.

1 Nihil enim verius vulgato dicto, *Optimum condimentum fames.*
2 Supple *carnibus.*
3 Vidimus.
4 Qui Chriſtus.
5 Reſpicitur ad Rom. vii. & viii.

naret, cùm impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, ſolus ille pereunti humano generi præſentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant Chriſtum natura fuiſſe triſtem quempiam ac melancholicum, noſque ad inamœnum vitæ genus invitâſſe. Imò is unus oſtendit vitam omnium ſuaviſſimam, veræque voluptatis pleniſſimam : tantum abſit lapis ille Tantaleus [1] ? *Sp.* Quid iſthuc ænigmatis eſt ? *He.* Ridebis fabulam ; ſed hic jocus ſeria ducit [2]. *Sp.* Expecto jocum ſerium. *He.* Narrant ii quibus olim ſtudio fuit, philoſophiæ præcepta fabularum involucris tegere, Tantalum quendam [3] adhibitum fuiſſe Deorum menſæ, quam volunt eſſe lautiſſimam. Cum hoſpes eſſet dimittendus, Jupiter hoc ſuæ dapſilitatis eſſe ratus, ne conviva diſcederet abſque xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quicquid petiiſſet. Tantalus autem ſtolidus, ut qui beatudinem hominis ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut ſibi per omnem vitam liceret tali menſæ accumbere. Annuit Jupiter ; & ratum erat votum. Tantalus aſſidet menſæ omni genere deliciarum inſtructæ : appoſitum eſt nectar ; nec deſunt roſæ, nec odores, qualibus Deorum nares poſſint oblectari ; adſtat pocillator Ganymedes aut Ganymedi ſimilis, circumſtant Muſæ ſuaviter canentes, ſaltat ridiculus Silenus [4], nec abſunt moriones : breviter quicquid ullum hominis ſenſum poſſit oblectare : ſed inter hæc omnia ille ſedet triſtis, ſuſpirans, & anxius, nec hilareſcens riſu, nec attingens appoſita. *Sp.* Quid in causâ ? *He.* Quoniam ſupra caput accumbentis de pilo [5] pendet ingens ſaxum, jam jam caſuro ſimile. *Sp.* Ego me à tali menſa ſubducerem. *He.* Sed illi votum tranſiit in neceſſitatem : neque enim Jupiter tam placabilis eſt, quam noſter Deus, qui pernicioſa vota mortalium reſcindit, ſi modo pœniteat. Quanquam & alioqui, ne ſe Tantalus ſubducat, vetat idem lapis, qui prohibet veſci. Metuit enim, ne ſi ſe commoverit, illico ſaxi ruinâ conteratur. *Sp.* Ridiculam fabulam. *He.* At nunc audi quod non rideas.

1 *Id eſt*, quid crucians mentem reſpectu præſertim futuri ; ſi pergas, videbis plane ſic intelligi, & rationem ſenſûs.

2 Reſpicitur ad Horat. Art. Poet. *Hæ nugæ ſeria ducent.*

3 Hinc, & ex ſequentibus concludas, Tantalum hunc non eſſe Tantalum illum Pelopis patrem, ab omnibus fere poëtis celebratum, Ovidio & Horatio præſertim, qui à divis condemnatus eſt, ut ſitiens, in mediis aquis uſque ad mentum, de iis tamen bibere non poſſet, & eſuriens poma ori fere adhærentia attingere nequiret ; ſupplicium enim amborum, & cauſa ſupplicii diverſa ; ſed agitur de alio apud poëtas minus noto Tantalo, de quo tamen Lucretius, credo Pindarus & Athenæus, & de quo ſubſequens fabula narratur.

4 Hos omnes jam vidimus, recordare.

5 Fertur revera Dionyſius Syracuſanus Tyrannus ſic pilo ſuſpendiſſe gladium, Demochari felicitatem admiranti, ſecumque accumbenti, & tandem commonſtrato ſuſpenſo gladio, ea dixiſſe, *Hæc eſt, Demochari, mea felicitas*, non minus bene poterat auctor allegare hanc veram hiſtoriam, quàm illam hujus Tantali fabulam.

rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cùm eam non præstet nisi mens secura : nam sibi malè conscius saxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalo. Imò non impendet, sed urget premitque mentem : nec inani metu discruciatur animus ; sed in singulas horas exspectat, ut conjiciatur in gehennam. Obsecro, quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo prestam possit verè exhilarare ? *Sp.* Nulla profectò res nisi vel dementia, vel incrudelitas. *He.* Hæc si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo Circeo [1] dementati, pro verè jucundis amplectuntur mellita venena ; quanto studio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum ? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent senectuti venturæ, mentem sibi bene consciam, & famam nullâ labe contaminatam ? Quid autem illâ senectute miserius, quæ cum respicit in tergum, magno cum horrore videt, quam speciosa sunt quæ neglexit, quam fœda quæ amplexa est ? Rursus cum à fronte prospicit, cernit imminere diem supremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ supplicia. *Sp.* Felicissimos arbitror, qui primam ætatem servârunt incontaminatam ; & in pietatis studio semper proficientes, pervenerunt usque ad senectutis metam. *He.* Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia maturè respuerint. *Sp.* Sed quid consilii das illi misero seni ? *He.* Nulli desperandum, quamdiu spirat [2] ; jubeo ad Domini clementiam confugere. *Sp.* Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelerum cumulus, jam arenam exsuperans quæ est in littore maris. *He.* Sed eas arenas longè superant misericordiæ Domini. Arena, tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero : at Domini clementia nec modum nec finem novit. *Sp.* Sed non est spatium brevi morituro. *He.* Quo minus est spatii, hoc clamet ardentiùs. Apud Deum satis longum est, quod à terris ad cœlum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cœlum, modo vehementi spiritûs impetu ejaculetur. Evangelica peccatrix [3] fertur per omnem vitam egisse pœnitentiam ; sed latro jam in ipsa morte quam paucis verbis impetravit à Christo paradisum [4] ? Si toto pectore clamaverit, *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam* [5] ; Dominus tollet saxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium & lætitiam ; *& exultabunt de condonatis peccatis ossa per contritionem humiliata.*

Con-

1 Nunc Circen vidimus.

2 Juxta vetus nobile dictum, *Dum spiro spero.*

3 Magdalena, ut videtur Luc. vii.

4 Apud eundem Lucam xxiii.

5 Psalm. li. hisque verbis clausit auctor vitam, prout nunc fere claudit colloquia.

CONFLICTUS[1] THALIÆ ET BARBARIEI.

THALIA & Comites CALLIOPE & MELPOMENE: BARBARIES & Comites.

Th. DII boni, quid hoc monſtri eſt, quod eminus ſurgere videō? contemplamini quæſo. *Ca.* Papæ! quanta corporis moles! prope eſt ut vertice ſidera pulſet; quid ſit mehercle neſcio. *Th.* Appropinquat. En nova commixtio. Viden'! Frons virginea: quod vero ſub pectore eſt, aſino ſimillimum. *Ca.* Ita eſt: ſic Dii me ament. Sed è fronte, videſne, hera, quanta ſeſe attollant cornua? *Th.* Ingentia. Præterea colligiſne & vicinas cornibus auriculas? *Ca.* Colligo. Aſininas ſcilicet, albentes mobileſque: & jam magis magiſque appropinquare conſpicio, quid paret neſcia. Ah! vereor ne ſiniſtrum quid attulerit. *Th.* Avertat parens Jupiter. *Me.* Ego hanc (ſi rectè audita recorder) belluam novi. *Th.* Obſecro. *Me.* Nihil eſt periculi. *Th* At at, inimicam audio. Itane, quæſo? *Me.* Ita Æmula hæc eſt noſtra unica, atque ſæviſſima. *Th.* Dii illam perdant. *Me.* Nunquam invidere nobis, nunquam lacerare deſinit. Hanc in occiduis ferunt habitare plagis, ibi ſubjicere ſibi omnia, ibi coli, amari, honorari. Quid plura? denique ut Deam ſupplicibus placari muneribus. *Th.* Audieram, ni fallor. Urbi, cui præeſt, quod eſt nomen? *Me.* Zwollis, ſi rectè teneo. *Th.* Rectè. Ipſius verè. *Me.* Barbariem dicunt. *Th.* Ipſa eſt; probè novi. Sed en, accelerat huc. Opperiamur eam. *Ba.* Illane eſt Thalia, comites mei, quam è vicino conſpicio, quamque extinctam jam pridem exiſtimâram? Ipſa

1 Vides hic, lector, hanc fabulæ ſeu comœdiæ ſpeciem, quoniam ſit opus vere Eraſmicum, vocari poſſit Colloquium, & in recentioribus horum Colloquiorum editionibus videatur, hincque veriti ſumus, ne, ſi non apponeremus, quidam pronuntiâſſent editionem hanc mancam. At duo tantum ſuper fabula notata velim. Primum: Auctorem eam compoſuiſſe cum admodum juvenis, proindeque non eſſe fructum magnæ hujus rerum humanarum experientiæ, eruditionis & dexteritatis, quas videre eſt in toto libro, & ſingulis fere partibus; hinc auctor opuſculum hiſce colloquiis adjunxit nunquam, quanquam plura poſterioribus editionibus adjungeret, vixque unquam agnovit pro ſuo: ac proinde lucem non vidit niſi poſt ejus mortem diu ſatis. Secundum, In ea eſt granum hujus plurimis non ignoti zeli ſcholaſtici, quo deprimendo collegia, ea ſcil. præſertim quæ vicina ſunt iis in quibus literis navarunt operam, velint hæc illis longe anteponenda cenſeri; hinc facit auctor ſedem Barbariei, Swolam, *Zwol*, urbem in qua erat collegium & quæ non pluſquam duodecim milliaria a Daventria diſtabat, ubi aliud collegium quoque, in quo, ut vidimus, humana ſtudia edoctus fuerat Eraſmus noſter; reprehendi tamen multum merebantur Swolæ magiſtri, quippe qui libros ineptos, inelegantes, & parum Latinos, pueris legendos traderent, & per inſcitiam aut negligentiam, cætera puerorum cultura talibus reſpondebat: At per docti Hegii exquiſitius judicium & curam res aliter ſe Daventriæ habebant: hæc ſatis ſuper juveniliter ſcriptis, quæ propterea quidam magis gaudebunt legere.

Ipſa certè eſt: laurum cerno. Revixit. Audet inſuper ſeſe conſpectibus impudenter noſtris ingerere, nihil me verita. Adibo, quæ ſim ut ſentiat factura. Dii te perdant, impudentiſſima. *Th.* Haud molle ſalutas. In te reſiliat quam in me torques ſalutem, hera. *Ba.* Nonne te pudet dudum victam, Thalia, rurſum meis ſubmittere oculis? *Th.* Rogas? Tu indigna quæ me videas: ego dignior quam quæ te videam belluam obſcœnam. *Ba.* Hem, miſella, & contumelias inſuper? Nec dùm quæ ſim nôſti? cave me provoces. *Th.* Bona verba quæſo. Surdo iſta canis; nemo audit. Ego te timeo ſcilicet, monſtrum informe ſpurciſſimum. *Ba.* Vide in quam has torſeris calumnias! *Th.* Gratias habe iis qui tecum ſunt. *Ba.* His? *Th.* His ſolis. *Ba.* His quid debeo? dic mihi. *Th.* Illorum te ſcilicet æſtimatio vel error potius, Deam effecit, non tua generatio. *Ba.* Quin poſſem tibi (ſi tempus ſinat) meam demonſtrare propaginem, divino ſemine derivatam. *Th.* Egregiam vero. Sed narra, obſecro. Tempus enim patitur: & ſol tibi ſtabit tam mira memoranti. *Ba.* Tu parente gaudes Jove, duce triumphas Apolline; mihi pater erat qui nec illi virtute, nec huic aut arcu, aut citharâ ceſſerit. Si quando canens ludere ſolebat ore. Orphei in morem, ſylvas poſt ſe monteſque trahebat, denique & curſu valens, Euro pernicior. *Th.* Millies hæc audita ſunt. Deſine. *Ba.* Quid? Tenes quem velim? *Th.* Statim, ubi cœpiſti, Chirona ſignificas ſemivirum. *Ba.* Poteſne tacere, dum, quod cœpi, expleam verbum? *Th.* Poſſum; tantùm vera ſi dixeris. Sin, compono aurem non commodo. *Ba.* Quid? mendacem dicis? *Th.* Minimè; ſed, ſi voles, nihil verius. *Ba.* Te autem veridicam, ubi me Chirone dicis parente natam? *Th.* Teſtes adſunt. *Ba.* Ubi quæſo? *Th.* Hæc ingens, quæ in calces pendet, cauda. Hæc hirſuta terga; hæ circum tempora albicantes auriculæ, Chironis te prolem clamant omnia. Illa ex aſella te miſcuit, pulchrum quo glorieris genus, pulchra quæ Deam deceat forma. *Ba.* Ut video calumniis certas; de figura contendis. Ad virtutem veniamus. De hac contende. De fama, de gloria, de clientela. Quid de corpore? *Th.* Nihil; niſi quod hujus deformitatem deformis animus comitari ſolet. Sed age, ad ipſa veniamus. *Ba.* Id omnium primum accipe. Qui te colit rarus eſt; me totus celebrat orbis. Tu ignota lates; ego jam in omnem mundi regionem nomen extendi. Ubique ſum celebris, ubique notiſſima. *Th.* Fateor. *Ba.* Non faceres, ſi tibi quod reſponderes eſſet. *Th.* Imò quod reſpondeam habeo. Cacum nôſti. *Ba.* Cacum quis neſciat? *Th.* Quem narrat Virgilius. *Ba.* Novi. *Th.* Credo eqiudem, famoſus enim eſt. Haud ſecus ac ille tu quoque cognita es. Dein tu tibi laudi tribuis, quod totus comitetur orbis. Non rectè ſapis. Ego id vituperio do magis. Rarum eſt omne enim quod charum eſt. Nihil arduum quod vulgo ignobili commune eſt. Me qui colit, rarus ſit licet, ſpectabilis tamen eſt, & gravis.

Te

Te autem, quod plebeia & ruſtica comitetur turba, quid obſecro pulchri eſt? *Ba.* Neſcis inſana. Longè alia res eſt. Neque enim quos plebeios invenio, plebeios relinquo; quin proveho magis, & erudio; honeſtos denique reddo & graves. *Th.* Ha, ha, he. Imò chartis gravatos, non arte; neque tam literis honeſtos, quam libris onuſtos. *Ba.* Hem. Miſera, an ego meos non graves reddere potis ſum, æque ac tu tuos? *Th.* Admodum tui ſimiles. Nam cùm barbara ſis, barbaros efficis. Quid aliud poſſes? *Ba.* Nunc verum experior, quod jam olim de te audivi; garrulam eſſe & loquacem. Deſine, inſana. Nihil omnium nôſti. Nam id certum habeo. Si vel mediam ſcires partem, non tantâ obſtreperes impudentiâ. In meo, quod Zwollis eſt gymnaſio, quæ ſit gloria, quis rigor, quis vigor, ſi tibi memorare incipiam, continuò rumperis invidiâ. *Th.* Nimirum. Et poſtes columnaſque tuo rumpas grandiloquio. Verum incipe. Rumpe, ſi potes. *Ba.* Longum eſt. *Th.* Fac breve, ut nôſti. *Ba.* Summam complector. Ad illud itaque, quod paulo ante memoravi, gymnaſium nobiliſſimum, ex omnibus mundi latiſſimi regionibus, quanto confluant agmine, nemo tibi facilè explicuerit. *Th.* Hui! ſtupendum aſinum illum Zwollorum (gymnaſii campanam loquor) tam ſonorâ voce rudere, cunctoſque turmatim allicere. *Ba.* Inepta. Abſtine convitiis, & audi. *Th.* Audio. *Ba.* Illic confeſtim inſtituuntur, erudiuntur. *Th.* Mirum in modum. *Ba.* Optimis gloſſulis, vocabulariis, argumentis, notabilibus innumeris. *Th.* Quam rectiſſimè. *Ba.* Quid nares contrahis? Imò eo perduco, ut nihil neſciant. *Th.* Novum. *Ba.* Creſcunt illis interea cum corpore tempora, ut exactè docti jam præſint aliis. Tum tales remitto ut beati vivant, beati moriantur? *Th.* Ha, ha, he. Parum abfuit quin cachinno rumperer; tam iis invideo ſcilicet. *Ba.* Quid rides, fatua? an ego riſu digna fari videor? *Th.* Ego iſta tibi rectiùs memorare potero. *Ba.* Tun'? *Th.* Ego. Si placet, nunc audies. *Ba.* Incipe. *Th.* Quin ita ſe res habet. Confluunt ad te innumeri, fateor. Qui, ſi quid rectè in ſcholis prius didicerant, id continuò dediſcant neceſſum eſt. Deinde his (quæ plurima enumerâſti) diſpendiis non tam imbuuntur, quàm obruuntur, tandem ut ſciant nihil. Imò eo perducis, ut & ſe ipſos neſciant. Creſcunt interea circum tempora cornua, ſibique videntur ſcioli, ac qui præſint magis quàm ſubſint idonei. Tum tales remittis, ut beati vivant, beati moriantur. *Ba.* Tu, ut video, linguam à probris non cohibes. At cave mihi bilem moveas. Si non pareis, hujuſmodi in me dicta jaculari, ego ea in te retorquebo: ſunt & mihi quas referam contumelias. *Th.* Et ſoles quidem. *Ba.* Tales, inquam, remitto (ſi neſcis, miſerrima) qui vatibus tuis, ne carminibus quidem (quibus apprime triumphas) ceſſerint. *Th.* Numero fateor. Nos vero non tam verſuum cumulum quàm virtutem ſpectamus. Tibi contra, quot ſint, non quales, curæ eſt. Paginas numeras, barbariſmos

bariſmos diſſimulas. Tantùm ex omni ſibi conſonent parte, id unum quæritur ; virtus negligitur. *Ba.* De virtute garris inſana? Ego virtute nil tam inane puto quàm tua poëmata. Quid enim aliud quàm fucata ſunt mendacia, fabulis plena anilibus ? *Th.* Satis laudas. *Ba.* Egone tam ridicula? *Th.* Laudas neſcia. *Ba.* Tam mendoſa ? Quin ludo potius, quàm laudo. *Th.* Laudas invita. *Ba.* Quî ſic ? *Th.* Dum laceras invida. Malis enim diſplicere, laudari eſt. *Ba.* Magna vero, quibus invideat quiſquam, laborata mendacia. *Th.* Luce clariùs tuam manifeſtas inſcitiam. Neſcis infelix, quàm probes iis ſtultiloquiis poëtarum induſtriam ; qui indignum cenſentes porcis, cœno & luto amicis, roſas objici, ita veritatem ipſam, peregrinâ fabularum ſpecie, & quodam verborum ænigmate obtexerunt diſſimularuntque : ut omnibus quidem legere liceat, intelligere autem non ita. Legunt. & tam abeunt neſcii, quaſi viderint nunquam. Legit peritus, & ipſas verborum penetrat imagines (diaphanum enim ſunt) deprehenditque latere ingentem faniſſimæ veritatis theſaurum, quem illi præterierant. *Ba.* Euge, euge. Quam lepidum facinus, veris falſa miſcere ! confictis veritatem fabellis corrumpere ! Hoccine eſt quod tantâ laude prædicas ? *Th.* Vis tibi ad hæc paucis reſpondeam? Mihi reſponde prior. Quid, obſecro, pulchrius duxeris, gemmaſne è ſtercore legere, an auro intextas mirari? *Ba.* Poſtremum præſtantius. *Th.* Reſpondes tibi. Ita eſt. Tu ſi quid in poemate veritatis eſt, ita ſermonis offuſcas ineptiis, ut ſordeat potius, quàm ſplendeat. Nos ex adverſo verborum elegantiâ non (quomodo tu calumniaris) veritatem corrumpimus, ſed quaſi gemmam auro intextam venuſtamus. Speciem non tollimus, ſed augemus ; non ut lateat, ſed pulchrior eluceat, efficimus. Denique & hoc agimus, ut, quæ ſuapte naturâ utilis eſt veritas, fiat & induſtriâ gratior. Hæc tui cùm neſciant, lacerant, mordent, invident. Si ſaperent, quanto me laudarent ſublimius. —— Elinguem reddidi. Rumpam ſilentium hoc. *Ba.* Id ego rectius de tuis dixerim. *Th.* Rupi. *Ba.* Qui cùm noſtra neſciant poëmata, nil aliud nôrunt, quàm ridere & illudere. *Th.* Talia ſunt, quæ nec ſcita ſcium, nec inſcium reddant neſcita. *Ba.* Nihil verbis opus eſt, ipſa res probet. *Th.* Res ſcilicet. Audire velim. *Ba.* Hos dico, quos ea ſcita celeberrimos reddidere. *Th.* Eſtne quiſquam ? *Ba.* Innumerabiles. *Th.* Hui ? rectiſſime ; quaſi vero numerare eos nemo queat. Quod enim aut unum eſt aut nihil, nemo numeret. Veruntamen vel numerare incipias, ſi enumerare non ſufficias. *Ba.* Præcipuum omnium *Floriſtam*, qui à Floribus ſortitus eſt nomen. *Th.* Sed non bene olentibus. *Ba.* Deinde *Pæpiam*. *Th.* Doctiſſimum ; & quem primum diceres. *Ba.* Deinde *Huguitonem*. *Th.* Eximium. *Ba.* Deinde *Michaëlem Modiſtam*. *Th.* Præclarum. *Ba.* Deinde *Jacobum Gloſarium*. *Th.* Mirabilem. *Ba.* Et quem omnibus merito prætulerim *Joannem de Garlandria*, qui tantâ verborum

verborum elegantiâ, tantâ ſententiarum pollet majeſtate, ut pauci admodum ſint qui eum capiant. *Th.* Imò nulli, niſi forte barbari ſint & ipſi: quis enim illum facilè capiat, qui ne ſe ipſe quidem intelligat ſatis? *Ba.* Infinita eſt hæc contentio: garrulitate vincis; ſed ego non in eâ conſiſtere palmam puto. Si placet, experiri quid utraque poſſit, mecum viciſſim contende verſiculis. Ne trepida, ne ceſſeris; ego parata maneo. Quæ noſtrum vicerit, tum patebit. *Th.* Perplacet. Age experiamur. Sed tu prior incipe, vates. *Ba.* Hæc ſunt quæ ſæpe præſentibus viris eruditiſſimis cantare ſolebam, non ſine omnium admiratione. *Th.* Credo. Sed incipe tandem.

Ba. *Zwollenſes tales, quod eorum Theutonicales*
Nomen per partes ubicunque probantur et artes,
Et quaſi per mundum totum ſunt nota rotundum,
Zwollenſique ſolo proferre Latinica ſolo
Diſcunt Clericuli nimium bene verba novelli.

En, ii verſiculi in poëmatibus quàm ſim diſerta declarant. *Th.* Ha, ha, he. Tot Barbariſmos numero, quot voces: patria certe hæc vox eſt, Chironis videlicet. Quam digeſta poëmata! non differam iis laudes referre ſuas.

Tale ſonant inſulſa mihi tua carmina, vates,
Quale ſonat ſylvis vox irrudentis onagri;
Quale beat torvus pecora inter agreſtia taurus;
Qualeque teſticulis gallus genitalibus orbus
Concinit. Haud vocem humanam, ſed dico ferinam.
Hanc celebres laudate viri, & doctiſſime Florum
Auctor ades; gratos in ſerta nitentia Flores
Colligito, meritæque coronam nectito Divæ.
Urticæ viridi graveolentem junge cicutam,
Talia nam tali debentur præmia vati.
Annue Barbaries, tuque hanc ſine cornua circum
Inter candidulas laurum tibi nectier aures.

Ba. Jam mihi nauſeat animus, nec audire ineptias iſtas volo: ceſſo hinc Zwollis quid mei agant inviſere. *Th.* Perge ocius, & viſe indocta indoctos. Perquam gratus erit illis tuus adventus. Fruſtra, ut video, tecum mihi ſermo eſt. Tu mutaberis nunquam. Rectè Virgilianum illud de te dixerim.

Non illam noſtri poſſunt mutare labores.

Me. Ab exordio hujus altercationis, dum monſtrum hoc aſpicimsu, grandi interim faſtidio omnes laboramus. *Th.* Credo equidem. *Ca.* Abeamus, hera, & hanc linquentes beſtiam, aprica Parnaſſi juga petamus, fontemque Heliconium. *Th.* Faciamus.

Erasmus Roterodamus de Utilitate [1] colloquiorum, ad Lectorem.

A Deo nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis ἡ διαβολὴ [2], ut tutum non sit ullum emittere librum, nisi satellitio munitum. Quanquam quid satis esse tutum possit adversus sycophantæ morsum, qui velut aspis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis justissimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam à studiosis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum, quod vehementer appetant. Itidem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis faciliùs ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adolescentium, quos rectè scripsit Aristoteles inidoneos auditores Ethicæ Philosophiæ, duntaxat ejus, quæ seriis præceptis traditur. Quòd si quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere, nihil moror quam pueriliter, modo utiliter. Et, si laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ crustulis blandiuntur, elementa velint ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod simili studio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ pars est, nôsse stultas vulgi cupiditates & absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quàm experientiâ stultorum magistrâ. Multis amara sunt Grammatices præcepta. Aristotelis Ethice non est apta pueris; theologia Scoti minus: ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem; & plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus inseviisse teneris animis. Et haud scio an quicquam discitur felicius, quàm quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per impostruram dare beneficium. Laudantur enim medici, qui sic fallunt ægrotos. Et tamen si nihil hic aliud quàm nugatus fuissem, videbantur laturi; nunc quoniam præter linguæ politiem inspersi quædam, quæ mentem instruant ad religionem, calumniantur, ac perinde quasi dogmata

1 Poterat & inscribi hic tractatus Species colloquiorum apologia, seu vindicatio, præterquam quod enim uniuscujusque colloquii fere nobis det auctor rationem & analysin, respondet præterea quibusdam qui in ea invexerant, veluti à fide Catholica (ut loqui amant & adhuc) declinantia, & plurima in papismo recepta, imo & veneranda, irridentia; an res ita sint, vel non, lectori nunc determinandum relinquo, totumque quod super ea re & toto fere tractatu, utpote valde claro, observatum velim, isthuc est, quod quemadmodum qui accusat, facile ad calumniam deflectit; ita sæpe qui vindicat sese contra accusantem, facile vergit ad dissimulationem; hinc concludas, lector, quæ debeant concludi.

2. Calumnia.

dogmata Christianæ professionis hic serio pronuncientur, ita syllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant iniquè, magis erit perspicuum, ubi declarâro *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem.* Ut enim omittam tot serias sententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu:

In colloquio *de visendo loca sacra* [1] cohibetur superstitiosus & immodicus quorundam affectus, qui summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolymam*; & huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes episcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes, relictâ familiâ ac ditione; huc mariti, relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiæ necessarius erat custos; huc adolescentes ac fœminæ, non sine gravi discrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim superstitioni, inconstantiæ, stultitiæ, temeritati prætexitur religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimoniæ laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros explêsse videtur. Paulus 1 Timoth. v. 8. intrepidè pronunciat: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior.* Atqui hîc Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, idque prætextu religionis, dum sese mancipent obsequiis ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui, destitutis teneris liberis, uxore juvenculâ, idque in re tenui, proficiscuntur Hierosolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia; nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non sinit obliviscì rei gestæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere Hierosolymam, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatem omnium, uxori, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commisit archiepiscopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione periisse, archiepiscopus pro parente gessit prædonem; occupavit possessiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam gravida confugerat, vi expugnavit: & ne supereresset ultor atrocissimi facti, gravida confossa simul cum fœtu periit. Nonne pium erat tali viro dissuadere periculosam & non necessariam profectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æstimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumptibus, quos ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quòd cùm esset Palæstinus, & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viserit Hierosolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si meritò laudatus est Hilarion, quòd abstinuerit ab Hierosolyma, tam

1 Pag. 19.

vicinus, ne Deum anguſto loco claudere videretur; ſemel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot diſcrimina petunt Hieroſolymam, præſertim domi relictis chariſſimis, quibus juxta doctrinam apoſtoli debent perpetuam curam? Clamat ſanctus Hieronymus: *Non magnum eſt Hieroſolymis fuiſſe: ſed bene vixiſſe magnum eſt.* Et tamen ætate Hieronymi, probabile eſt, evidentiora veſtigia veterum monumentorum exſtitiſſe, quam nunc exſtant. De votis diſputationem aliis relinquo; tantum hoc agit colloquium, ne quis temere talia vota ſuſcipiat. Id eſſe verum, declarant hæc mea verba: *Præſertim cum domi haberem uxorem, integrâ adhuc ætate, liberos, & familiam quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alebatur:* & cætera quæ ſequuntur. De votis igitur ſuſceptis nihil dicam, niſi quòd ſi ſummus eſſem pontifex, non admodum gravate relaxarem obſtrictos. In ſuſcipiendis, quemadmodum fateor fieri poſſe, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hieroſolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumſtantiis, dare conſilium, ut eas impenſas, tempus, & operam inſumerent in alia quæ propiùs conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror eſſe pia: eoque, conſiderata multorum vel levitate, vel ignorantia, vel ſuperſtitione; viſum eſt ſuper ea re monere juventutem: neque video quos offendere debeat hæc admonitio, niſi forte quoſdam iſtos, quibus charior eſt quæſtus quàm pietas. Nec illic damno *pontificias indulgentias*, aut diplomata; ſed taxo nugaciſſimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam ſpem collocârit in condónationibus humanis. Hic ſi quis mihi [1] conſideret, quantâ jacturâ pietatis nata ſit inter mortales; partim ex eorum vitio qui proſtituunt pontificias indulgentias; partim eorum culpâ qui illas ſecus quàm oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem ſuper hac re commonitam eſſe. Verum hoc modo parum conſultum eſt commiſſionariis [2]. Audio, ô bone: ſi viri boni ſunt, gaudebunt eſſe monitos ſimplices: ſin potior eſt illis quæſtus quàm pietas, valeant [3].

In colloquio *de captandis ſacerdotiis* [4], taxo eos, qui Romam curſitant, venanturque ſacerdotia, crebro gravi jacturâ tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco ſermonem, ut ſacerdos pro concubina, lectione bonorum auctorum ſemet oblectet.

In *militis confeſſione* [5], taxo facinora militum, & impiam militum confeſſionem; ut adoleſcentes ab ejuſmodi moribus abhorreant.

1 Mecum.

2 Quibus à pontifice conceſſum erat in indulgentiis cauponam exercere. Hos rectiùs *indulgentiarum redemptores* aut *concinnatores* appellamus.

3 Valeant ergo; illis enim fuit potior quæſtus, & eſt ſemper hominibus ejuſmodi, imo & primarium intentum talium officiorum, erat quæſtus, non ſolum in illis commiſſionariis, verum etiam in ipſo papa.

4 Pag. 22.

5 Pag. 25.

In *monitis pædagogicis* [1] doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili* [2], nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad ſtudium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de confeſſione, mera fuit calumnia: cui jam pridem reſpondi. Doceo confeſſionem eſſe ſuſcipiendam perinde quaſi nobis eſſet inſtituta à Chriſto. Cæterum an id ſit factum, nec refellere eſt animus, nec aſſeverare, quod nec mihi ſatis perſuaſum eſt, nec aliis probare poſſim. Quod autem admoneo de genere vitæ ſerio deligendo, deque ſeligendo ſacerdote cui committas arcana tua, judicabam adoleſcentibus eſſe neceſſarium, nec video cur me debeat pœnitere. At ſic erunt pauciores monachi & ſacerdotes. Fortaſſis erunt, ſed meliores. Idem probabit quiſquis verè monachus eſt. Porro qui venantur proſelytos vel ad prædam, vel ob ſuperſtitionem, digniſſimi ſunt qui omnibus omnium ſcriptis traducantur, quo reſipiſcant.

In *convivio profano* [3], non damno conſtitutiones eccleſiæ de jejuniis, ac delectum ciborum; ſed indico ſuperſtitionem quorundam, qui his plus tribuunt quàm oportet, negligentes eorum quæ magis faciunt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus eccleſiæ mens non exigit; item eorum præpoſteram ſanctimoniam, qui ex hujuſmodi rebus condemnant proximum. Hic ſi quis reputet, quanta veræ pietatis lues hinc nata ſit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem eſſe magis neceſſariam; ſed hac de re copioſius alias reſpondebimus.

In *convivio religioſo* [4] cum omnes faciam alienos à ſacris, omnes conjugatos, ſatis doceo quale debeat eſſe convivium omnium Chriſtianorum. Ad quam formam ſi ſacerdotes quidam & monachi conferant ſua convivia, intelligent quantum abſint ab ea perfectione, qua conveniebat illos laïcis antecellere.

In *Apotheoſi* [5] doceo quantum honoris debeatur egregiis viris, qui ſuis vigiliis bene meriti ſunt de liberalibus ſtudiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puellæ* [6] videatur laſcivum, cùm nihil fingi poſſit caſtius; ſi res honeſta eſt matrimonium, & procum agere honeſtum eſt. Atque utinam omnes proci tales eſſent qualem hîc fingo, nec aliis colloquiis coïrent matrimonia! Quid facias iſtis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur, quicquid amicum eſt ac feſtivum? Hæc puella negat proco diſceſſuro oſculum, quo totam virginitatem illi ſervet illibatam. Quid autem nunc vulgò non dant puellæ procis? Deinde non vident quam multa philoſophica ſint inſperſa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non ſolùm corporum, ſed multo magis animorum, de firmitate

1 Pag. 13.
2 Pag. 38.
3 Pag. 35.
4 Pag. 84.
5 Pag. 118.
6 Pag. 124.

mitate conjugii, de non contrahendo matrimonio ſine conſenſu parentum; de caſtè colendo matrimonio, de ſanctè educandis liberis; poſtremo puella comprecatur Chriſtum, ut illius auſpiciis ſit felix connubium. An hæc non convenit ſcire juvenes? Et qui hanc lectionem ob laſciviam putent eſſe noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum, & facetias Poggii [1]. Præclara judicia!

In *Virgine Miſogamo* [2] deteſtor eos, qui adoleſcentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monaſterium, abutentes illorum vel ſimplicitate, vel ſuperſtitione; perſuadentes eis non eſſe ſpem ſalutis extra monaſteria. Niſi talibus piſcatoribus plenus eſſet mundus; niſi innumera feliciſſima ingenia per iſtos infeliciſſime ſepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuiſſent electa vaſa Domini, ſi judicio ſumpſiſſent inſtitutum naturæ congruens; non rectè admonui [3]. At ſi quando cogar in hoc argumento proferre quod ſentio, ſic depingam & plagiarios [4] illos, & ipſius mali magnitudinem, ut nullus non faſſurus ſit me non ſine cauſa hæc monuiſſe: quanquam civiliter id quidem à me factum eſt, ne malis daretur anſa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis* [5], non induco virginem, quæ profeſſa mutârit inſtitutum, ſed quæ ante peractam profeſſionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempſigamo* [6] quam multa ſunt philoſophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de farciendis offenſis, de corrigendis maritorum moribus, de obſequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Ariſtoteles, & Xenophon, niſi quòd hîc perſonæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthuſiani* [7], ſimul depingo & inſaniam juvenum qui procurrunt ad bellum, & pii Carthuſiani vitam, quæ ſine ſtudiorum amore non poteſt non eſſe triſtis & inamœna.

In *Pſeudocheo* [8], depingo quorundam ingenia, qui nati ſunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil eſt execrabilius, utinam eſſet rarius!

In colloquio *Adoleſcentis & Scorti* [9], nonne & lupanaria facio caſta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inſerendam adoleſcentum animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas, ab inſtituto non minus ærumnoſo quàm turpi, puellas ad quæſtum expoſitas? Unica vox commovit quoſdam, quòd impudica puella blandiens adoleſcenti, vocat illam ſuam mentulam, cum hoc apud nos vulgatiſſimum ſit etiam honeſtis

1 Auctoris obſoleti, inverecundi.
2 Pag. 133.
3 Supple *dicunt illi*.
4 Recte Plagiarios vocat quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.
5 Pag. 141.
6 Pag. 143.
7 Pag. 154.
8 Pag. 159.
9 Pag. 175.

honeſtis matronis [1]. Hoc qui ferre non poteſt, pro *mea mentula* ſcribat *mea voluptas*, aut ſi quid aliud mavult.

In *Convivio Poëtico* [2] doceo, cujuſmodi debeat eſſe convivium inter ſtudioſos, parcum, ſed feſtivum & hilare, conditum literatis fabulis, ſine rixis, ſine obtrectatione, ſine turpiloquio.

In *Inquiſitione* [3] doceo ſummam Catholicæ profeſſionis, idque aliquanto vividius ac liquidius, quam docent theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gerſonem, quem interim honoris causâ nomino. Ideo porro fingo perſonam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis orthodoxæ profeſſionis convenit; etiamſi reliquam inquiſitionis partem non addidi, propter hæc exulceratiſſima tempora [4].

In *Senili colloquio* [5], quam multa velut in ſpeculo exhibentur, quæ vel fugienda ſunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præſtat adoleſcentes ex feſtivis colloquiis quàm experimentis diſcere. Socrates philoſophiam è cœlo deduxit in terras: ego philoſophiam etiam in luſus, confabulationes, & compotationes deduxi. Oportet enim & ludicra Chriſtianorum ſapere philoſophiam.

In *Ptochoplufiis* [6], quam multa ſunt, ad quæ paſtores ruſticani, rudes & indocti, nihilque minus quàm paſtores, poſſint ſuam vitam corrigere? præterea quæ ad tollendam ſtultam gloriam veſtium, rurſus, ad coërcendam illorum inſaniam, qui monachorum cultum exſecrantur, quaſi per ſe mala ſit veſtis. At obiter deſcribitur forma, quales debeant eſſe monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales ſunt, quales hîc deſcribo [7].

In *Erudita Puella* [8], ſimul & Paulæ, Euſtochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt ſtudium literarum, & monachos abbateſque ſacrorum ſtudiorum oſores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exſtimulo ad aliud ſtudiorum genus ipſis magis congruens [9].

In *Spectro* [10], detego technas impoſtorum, qui credulis ſimplicium animis ſolent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, voceſque divinas. Quantam vero peſtem hæ præſtigiæ invexerunt pietati Chriſtianæ! Quoniam autem rudis ac ſimplex ætas hujuſmodi fraudibus potiſſimum eſt obnoxia, viſum eſt exemplo non inamœno depingere modum impoſturæ. Sic impoſitum fuit Cælestino Pont.

1 Credam iſthuc Eraſmi tempore fuiſſe uſuale ſatis, apud omnes fere Europæ noſtræ nationes, ut nunc non ſeant politiores.

2 Pag. 179.

3 Pag. 194.

4 Credam facile, cum nulli parti velles obdere latus apertum, Eraſme.

5 Pag. 204.

6 Pag. 216.

7 Verius.

8 Pag. 227.

9 Timeo ne in vanum feceris.

10 Pag. 236.

Romano. Sic Bernæ deluſus juvenis [1] a monachis: Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum eſt *Alcumiſtica* [2]: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit: adeo morbus hic adlubeſcit, ſi quem corripuerit. Huic affinis eſt *Magia*, eodem nomine [3], ſed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes impoſturas taxo in *Hippoplano* [4] & *Ptochologia* [5]; rurſus in *Convivio fabuloſo* [6]. Ex his ſi nihil aliud diſcerent pueri, quam Latinè loqui, quanto plus laudis mea mereretur induſtria, qui per luſum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miſeræ juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Catholicontas, & ſignificandi modos obtrudebant [7]?

In *Puerpera* [8], præter naturalium rerum cognitionem, quam multa ſunt moralia, de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo* [9], taxo [10] iſtos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rurſus eos qui inſaniunt in peregrinationes, quæ ſuſcipiuntur prætextu religionis; unde jam & ſodalitates inventæ ſunt. Qui Hieroſolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, ſeque Fratres vocant, & in die Palmarum ſeriò rem agunt ridiculam, fune trahentes aſinum, ipſi non multum differentes ab aſino ligneo quem trahunt. Id imitati ſunt qui Compoſtellam adierunt. Dentur hæc ſane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc ſibi vindicent pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis oſtendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quæſtum ex his ſordidè faciunt.

In *Itchthyophagia* [11], tracto quæſtionem de conſtitutionibus humanis, quas quidam prorſus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus; rurſus alii abutuntur & divinis & humanis conſtitutionibus, ad quæſtam ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens unde natæ ſint, & quibus gradibus huc uſque progreſſæ conſtitutiones humanæ: quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum diſtent à divinis; obiter indicans præpoſtera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus eſt, & unde totus hic orbis tumultus natus eſt. Hæc ideo quoque tractavi copioſiùs, quo doctis ſuppeditarem occaſionem accuratius hiſce de rebus ſcribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non ſatisfaciunt curioſis [12]. Traducere ſcortatio-

1 Nempe Joannes Jetzer ſartor, ut vidimus.
2 Pag. 243.
3 Scil. ſpe lucri.
4 Pag. 249.
5 Pag. 252.
6 Pag. 256.
7 Reſpicit ad Swolam.
8 Pag. 267.
9 Pag. 282.
10 Admodum parce præ aliis.
11 Pag. 310.
12 Nec ipſi Eraſmo, credo, ut vidimus; ſive quod de ea re perplexus eſſet, utpote difficile, ſive quod de ea vereretur loqui planius, utpote re periculoſa.

ſcortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: ſed ex his eſt periculum veræ pietatis, quæ vel non ſentiuntur, vel ſanctimoniæ fallaci ſpecie blandiuntur. Quod ſi quis calumnietur, perſonis ſordidis affingi theologicam diſputationem, ab his talia nunc in omnibus conviviis diſputantur; & hujuſmodi perſonis opus erat familiariùs craſſiuſque rem tractaturo.

In *Funere* [1], quoniam mors arguere ſolet Chriſtianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diverſum mortis genus; velut imagine viva ponens ob oculos diſſimilem exceſſum eorum, qui fidunt rebus commentitiis, & qui ſpem ſalutis fixerunt in miſericordia Domini; obiter taxans divitum ſtultiſſimam ambitionem, qui luxum ac ſuperbiam ſuam & ultra mortem proferunt, quam mors ſaltem debebat auferre: ſimul eorum perſtringens vitium, qui ſui compendii gratiâ, ſtultitiâ locupletum abutuntur, quam ipſi potiſſimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, ſi monachi, qui ſe profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales ſunt, quales deſcripſi, tamen oſtenſum eſt exemplum quod oportet vitari: ſin vulgo referuntur longe his quæ propoſuimus execrabiliora; qui ſunt æqui, meam agnoſcant civilitatem, ſuumque vitium corrigant: & ſi vitio vacant ipſi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nullum ordinem perſtrinximus; niſi forte totum Chriſtianiſmum infamat, qui quidquam monendi gratiâ dixerit in corruptos Chriſtianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compeſcere debebant, qui palam factis ſuis dehoneſtant ordinem. Nunc cum illos ut germanos ſodales agnoſcant, foveant ac tueantur, qua fronte cauſantur à bene monente lædi exiſtimationem ordinis? Quanquam quæ ratio dictat, ſic habendam hujus aut illius humanæ ſodalitatis rationem, ut publicam Chriſtianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum* [2], taxo præpoſtera quorundam judicia.

In *convivio vario* [3], commonſtro rem civilitati congruam.

In *Charonte* [4], deteſtor bellum inter Chriſtianos.

In *Synodo Grammaticorum* [5] rideo ſtudium cujuſdam Carthuſiani, ſuo judicio doctiſſimi, qui cum in Græcas literas ſoleat ſtolidiſſime debacchari, nunc libro ſuo indiderit Græcum titulum, ſed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*.

In *Cyclope* [6], taxo quoſdam qui Evangelium ſemper habent in ore, cum in vita nihil ſit evangelicum.

1 Pag. 355.
2 Pag. 367.
3 Pag. 371.
4 Pag. 380.
5 Pag. 384.
6 Pag. 397.

In *Conjugio impari* [1], pono ob oculos vulgi ſtultitiam, qui in ſponſalibus ſupputant dotis modum, nec ad rationem vocant ſponſi ſcabiem leprâ deteriorem. Atque id hodie fit tam paſſim, ut nemo miretur, cùm nihil ſit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* [2], depingo genus hominum, qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere, quæ præcipua peſtis eſt Germaniæ.

In *Senatulo* [3], traducturus eram vitia quædam mulierum, ſed civiliter; ne quis exſpectet tale quippam, quale habet Juvenalis: verum hoc agenti, obortus eſt quidam ἵππιος ἀνίππου, lupus, ut aiunt, in fabula. Reliqua fere comparata ſunt ad voluptatem, ſed non illiberalem. Non hoc eſt dehoneſtare ordines, ſed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectiùs conſultum fuerit, ſi depoſita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quicquid pio ſtudio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ ſunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum eſt Juvenci ſtudium, qui ſacram Evangeliorum hiſtoriam carmine prodidit. Nec ſua laude fraudatus eſt Arator, qui idem fecit in Acta Apoſtolorum. Adverſus Hæreticos tubam intendit Hilarius, argutatur Auguſtinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philoſophiæ præſidiis pugnant. Simile ſtudium omnium; ſed diſſimilis ſingulorum ratio. Non reprehenditur diverſitas, quæ ſcopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hiſpanus, quo dociliores veniant ad Ariſtotelem. Multum enim promovit, qui guſtum dedit. Atque hic libellus, ſi teneræ pubi prælegatur, tradit illos ad multas diſciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad phyſicen, ad ethicen, demum ad ea quæ ſunt pietatis Chriſtianæ. Stulti perſonam ſuſcepi, factus ipſe mearum rerum encomiaſtes: ſed me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Chriſtianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus ſtudiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibuſque qui literas didicerunt perſpicua ſint, eſt tamen quoddam hominum genus mire bliteon [4]. Deputatos appellant Galli, opinor, quod male putati ſint, aut certè plus ſatis putati; qui ſic pronunciant de meis Colloquiis, Opus eſſe fugiendum præſertim monachis, quos illi Religioſos appellant, & adoleſcentibus; eo quod jejunia & abſtinentiæ eccleſiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur ſuffragia; virginitas ſi conjugio conferetur, nullius eſſe aut parvi momenti; religionis etiam diſſuaderetur omnibus ingreſſus: quodque in eo arduæ difficileſque theologiæ quæſtiones grammaticulis proponantur, contra ſtatuta per magi-

[1] Pag. 388.
[2] Pag. 403.
[3] Pag. 420.
[4] *Ideſt*, nihil ſapiens, inconditum.

magiſtros in artibus jurata. Agnoſcis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad poſtremum primo loco reſpondeam, quid artium magiſtri proponant grammaticulis, neſcio: quæ tractantur in Colloquiis de ſymbolo, de miſſa, de jejuniis, de votis, de confeſſione, nihil habent theologicæ difficultatis, ſed ejus generis ſunt ut non oporteat ea quenquam neſcire. It ſi pueris præleguntur epiſtolæ Pauli, quid periculi eſt, ſi guſtus quidam illis præbeatur theologicæ diſputationis? Ad hæc, cum non ignorent pueris ſophiſtices candidatis perplexas de perſonis divinis ſtatim quæſtiones ſummæ difficultatis proponi, ne dicam otioſæ ſubtilitatis; cur nolunt pueros hoc diſcere, quod ad communem vitam pertinet? Jam ſi putant nihil referre, quid ſub qua perſona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Evangelicis & Apoſtolicis literis, quæ, ſecundum hanc legem, manifeſtam habent blaſphemiam. Multis locis approbo jejunium, nuſquam damno. Qui ſecus aſſeverat, eum declarabo impudentiſſime mentiri. Sed in pietate puerili, inquiunt, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Finge hæc verba dici ſub perſona militis aut temulenti, num protinus Eraſmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adoleſcente nondum adulto; quam ætatem lex non obſtringit ad jejunandum: & tamen is adoleſcens præparat ſe ad juſta jejunia. Sic enim ſubjicit: Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum.

Abſtinentias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ ſunt in *Convivio profano:* In pleriſque non res, ſed animus diſcernit nos à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; nos cum intelligamus omnia munda eſſe mundis; tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti, pabulum ſubducimus, quo magis ſit audiens dicto ſpiritui. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. Paulo poſt reddit rationem quare eccleſia interdixerit eſum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit veſci, aut cæpas porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obſoniis; quod ſi quid divites delicientur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent eccleſiæ conſtitutionem. Mox loquor his ſimilia. Rurſus aliquanto poſt; Scio medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum: ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. Inibi protinus doceo hic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falſum eſt, in colloquiis irrideri [1] ſuffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; ſed illos irrideo qui petunt à ſanctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quaſi

[1] Si non irriſiſti & damnaſti plane, bone, oſtendiſti nobis ſatis te ſuffragia ejus, & aliorum divorum parvi feciſſe.

quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit præstare, quàm alius, aut quàm ipse Christus. Imo in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes; sed nominatim Virginem matrem: tum eos quos habeo mihi peculiares. Et infra commemorat nominatim quos divos salutet quotidie.

Mirum vero, si procus amans laudat nuptias, dicitque castum conjugium non multum abesse à laude virginitatis, cum Augustinus patriarcharum polygamiam anteponat nostro cœlibatui.

Quod objiciunt de ingressu religionis, quam sit manifestæ vanitatis, & declarant mea verba in virgine misogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? Respondet juvenis: Nequaquam: verum quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere; ita non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare. Hæc est illius colloquii conclusio, utcunque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis? Non damnatur ingressus, sed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitiose detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic discant grammaticuli, quæ pugnant cum decretis Lutheranorum [1].

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer ut antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in Sacris Literis non habeantur, hactenus esse servanda, ne cui simus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quàm medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, & potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronunciantur in colloquio ἰχθυοφαγία. Pugnent, qui volent, ego censeo leges majorum reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica siniſtram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre quàm seditiosè reluctari. Hujusmodi permulta grammaticuli discunt ex meis colloquiis, quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est, theologum jocari: saltem hoc

1 At in totum, multo majora sunt quæ pugnant cum fide, & praxi catholica, *i. e.* vere pontificia.

hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apu viros in vesperiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.

Insulsas calumnias, quas in Hispaniis objecere quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum, nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronunciavit hereticè dictum, quod in Symbolo Pater dicitur simpliciter Auctor omnium. Verum is deceptus insciti\u00e2 Latini sermonis, existimat *auctorem* nihil aliud quàm creatorem aut fabricatorem significare. Atque si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comperiet auctoritatem accipi pro eo quod Scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eoque Patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine sæpe designant Patrem, cum personas inter se conferunt. An pater rectè dicatur causa filii, nihil meâ refert, cùm nunquam eo verbo sim abusus, nisi quod illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui nisi verbis impropriis; nec magis proprium verbum est fons aut principium, aut origo, quàm causa.

Jam hinc mihi perpende, lector, quales sint interdum qui suis sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quàm reprehendere quod non intelligas. At ista quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quàm amarulentiam ac diffidia? Quin potius aliena candidè interpretemur, nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui quod legunt non intelligunt. Ubi in consilio est odium, ibi cæcum est judicium. Pacificator universorum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes, & unanimes in sana doctrina, sanctisque moribus: quo contingat pariter ad cœlestis Hierosolymæ, quæ nescit ulla diffidia, consortium pervenire. Amen. Anno CIↃ IↃ XXVI. XII Calend. Junias. Basileæ.

Desiderii Erasmi Roterodami Vita.

Desiderius Erasmus Roterodamus, ornamentum nostræ ætatis, & de honestis disciplinis optimè meritus, vixit ad septuagesimum annum. De anno quo natus est apud Batavos non constat. Apud Daventriam primum posuit in literis tyrocinium utriusque linguæ rudimentis imbibitis sub Alexandro Hegio Westphalo, qui cum Rudolpho Agricola recèns ex Italia reverso amicitiam contraxerat & ab eodem Græce docebatur: nam hujus linguæ peritiam ille primus in Germaniam importavit. Terentii comœdias puer non secùs tenebat ac digitos suos, memoriâ namque fuit tenacissimâ, ingenio perspicacissimo. Exceptis rudimentis, planè dici potest in literis αὐτοδίδακτος. Nam quòd in Italiam jam natu grandior profectus est post Regii apud Anglos medici filios, archiepiscopi quoque sancti Andreæ in Scotia, quitum Senis degebat, aliquamdiu professor, nobilissimæ regionis vi-

sendæ

ſendæ cauſâ fecit; non ut profeſſoribus operam illic daret, neque enim Bononiæ quenquam publicè prælegentium audivit, ſed Pauli Bombaſii, qui ſub Leone poſtea Romæ periit, amicitiâ contentus, domi ſtudiis ſuis invigilabat; Adagiorum opus tum colligens, quòd paulò poſt Aldo Manutio dedit excudendum; quæ res fecit ut Venetias adiret, ubi Marco Muſuro atque Scipione Carteromacho, viris doctiſſimis, familiariter uſus eſt, quos ambos non ſemel conſuluit ſi quis nodus incidiſſet, horum candorem ac eruditionem apud amicos commendare ſolitus. Docuit Lovanii, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam privatim, ubi theologiæ dedit juvenis operam. Pileum deinde doctoralem [1], cùm in Italiam iret, in Taurinenſi academia accepit. Patronos ac Mæcenates habuit Henricum à Bergis epiſcopum Cameracenſem, Gulielmum Montjoium, atque omnium liberaliſſimum Gulielmum Guaramum archiepiſcopum Cantuarienſem, Angliæ primatem: amicos in Britannia, Joannem Coletum, Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum; Antuerpiæ Petrum Ægidium; Conradum Goclenium Lovanii. Corpuſculo fuit ſatis compacto; ſed quòd eſſet tenerrimæ complexionis, minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlive, facilè offenderetur. In literis verſabatur indefatigabili ſtudio: teſtantur hoc tot ab illo conſcripti libri, quorum catalogus exſtat Baſileæ. Vixit apud Joannem Frobenium aliquamdiu: deinde in alteris ejuſdem ædibus ſeorſim habitavit. Friburgi ſeptennio toto vixit, non ſolùm optimo cuique ejus academiæ charus, verùm etiam magiſtratibus civibuſque haud vulgariter amatus atque reverendiſſimè cultus. Friburgo reverſus cum articulari morbo aliquamdiu conflictatus, tandem viribus paulatim deficientibus, cùm fermè menſem integrum dyſenteriâ laboraſſet, apud Hieronymum Frobenium Joannis filium quinto idus Julias ſub mediam noctem vitâ functus eſt, anno Domini M. D. XXXVI. Cùm autem vitæ finis inſtaret, clara Chriſtianæ patientiæ & animi religioſi documenta edidit, quibus in Chriſtum ſe ſpem omnem figere teſtabatur, aſſiduè clamans, *O Jeſu miſericordia*; *Domine, libera me*; *Domine, fac fidem*; *Domine, miſerere*; & Germanicâ linguâ, Lieber Gott, hoc eſt, *Chare Deus*. Teſtamentum condidit, in quo clariſſimum virum Bonifacium Amerbachium jureconſultum nominatum hæredem, fidei commiſſo de bonis ſuis in pauperes ætate valetudinéve infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ ſuccurratur, in bonæ ſpei ſtudioſos adoleſcentes, ac in quoſvis hujuſmodi dignos auxilio, diſtribuendis collocandiſque, honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Epiſcopio.

1 Doctoratûs gradum capit.

De ratione studii, ad Christianum Lubecensem Erasmus Roterodamus.

CUM te incredibili quodam ardore Literarum flagrare minimè dubitarem, Christiane non vulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed ejus quam ingressus esses viæ duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officii esse judicavi videlicet, ut tibi, homini non modò multis modis copulatissimo, verùm etiam jucundissimo, vestigia quibus ipse à puero essem ingressus commonstrarem. Quæ si tu pari curâ accipias, quâ ego dicturus sum, futurum confido, ut neque me monuisse, neque te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorem tibi deligas quàm eruditissimum. Neque enim fieri potest, ut is rectè quenquam erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem simulatque nactus fueris, fac omnibus modis efficias, ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum. Ad quod quidem cùm ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus iis à quibus rectè vivendi rationem quàm à quibus vivendi initia sumpsimus; tum ista mutua benevolentia tantum ad discendum habet momenti, ut frustra sis literarum præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde, ut te illi & attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruuntur ingenia discentium. Assiduitas verò & mediocritate suâ perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulat. Satietate cùm omnibus in rebus tum literis nihil perniciosius. Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiscendi lusus; sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipsis studiis perpetua quædam voluptas est intermiscenda, ut ludum potiùs discendi quàm laborem existimemus. Nihil enim perdiu fieri potest, quod non agentem aliquâ voluptate remoretur. Optima quæque statim ac primum discе. Extrema est dementia discere dediscenda. Quod in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingeniis servandum puta. Cave aut noxio aut immodico cibo ingenium obruas, utroque enim juxtà offenditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, cæterosque id genus, quos percensere neque possum, neque operæ pretium est, iis relinquito, quos barbariem immenso labore discere juvat. Initio non quàm multa, sed quàm bona percipias refert. Sed jam rationem accipe quâ possis non solum rectiùs, sed etiam faciliùs discere: hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, ut tantundem operis cùm rectiùs expeditiusque, tum levius etiam efficiat. Diem tanquam operas partito; id quod & à Plinio Secundo, & à Pio Pontifice Maximo, viris omnium memoriâ præstantissimis, factitatum legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem non attentus modo sed avidus auscultato: non contentus impigrè sequi differentem, aliquo-

ties

ſendæ causâ fecit; non ut profeſſoribus operam illic daret, neque enim Bononiæ quenquam publicè prælegentium audivit, ſed Pauli Bombaſii, qui ſub Leone poſtea Romæ periit, amicitiâ contentus, domi ſtudiis ſuis invigilabat; Adagiorum opus tum colligens, quòd paulò poſt Aldo Manutio dedit excudendum; quæ res fecit ut Venetias adiret, ubi Marco Muſuro atque Scipione Carteromacho, viris doctiſſimis, familiariter uſus eſt, quos ambos non ſemel conſuluit ſi quis nodus incidiſſet, horum candorem ac eruditionem apud amicos commendare ſolitus. Docuit Lovanii, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam privatim, ubi theologiæ dedit juvenis operam. Pileum deinde doctoralem [1], cùm in Italiam iret, in Taurinenſi academia accepit. Patronos ac Mæcenates habuit Henricum à Bergis epiſcopum Cameracenſem, Gulielmum Montjoium, atque omnium liberaliſſimum Gulielmum Guaramum archiepiſcopum Cantuarienſem, Angliæ primatem: amicos in Britannia, Joannem Coletum, Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum; Antuerpiæ Petrum Ægidium; Conradum Goclenium Lovanii. Corpuſculo fuit ſatis compacto; ſed quòd eſſet tenerrimæ complexionis, minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlive, facilè offenderetur. In literis verſabatur indefatigabili ſtudio: teſtantur hoc tot ab illo conſcripti libri, quorum catalogus exſtat Baſileæ. Vixit apud Joannem Frobenium aliquamdiu: deinde in alteris ejuſdem ædibus ſeorſim habitavit. Friburgi ſeptennio toto vixit, non ſolùm optimo cuique ejus academiæ charus, verùm etiam magiſtratibus civibuſque haud vulgariter amatus atque reverendiſſimè cultus. Friburgo reverſus cum articulari morbo aliquamdiu conflictatus, tandem viribus paulatim deficientibus, cùm fermè menſem integrum dyſenteriâ laboraſſet, apud Hieronymum Frobenium Joannis filium quinto idus Julias ſub mediam noctem vitâ functus eſt, anno Domini M. D. XXXVI. Cùm autem vitæ finis inſtaret, clara Chriſtianæ patientiæ & animi religioſi documenta edidit, quibus in Chriſtum ſe ſpem omnem figere teſtabatur, aſſiduè clamans, *O Jeſu miſericordia*; *Domine, libera me*; *Domine, fac fidem*; *Domine, miſerere*; & Germanicâ linguâ, Lieber Gott, hoc eſt, *Chare Deus*. Teſtamentum condidit, in quo clariſſimum virum Bonifacium Amerbachium jureconſultum nominatum hæredem, fidei commiſſo de bonis ſuis in pauperes ætate valetudinéve infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ ſuccurratur, in bonæ ſpei ſtudioſos adoleſcentes, ac in quoſvis hujuſmodi dignos auxilio, diſtribuendis collocandiſque, honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Epiſcopio.

1 Doctoratûs gradum capit.

De ratione studii, ad Christianum Lubecensem Erasmus Roterodamus.

CUM te incredibili quodam ardore Literarum flagrare minimè dubitarem, Christiane non vulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed ejus quam ingressus esses viæ duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officii esse judicavi videlicet, ut tibi, homini non modò multis modis copulatissimo, verùm etiam jucundissimo, vestigia quibus ipse à puero essem ingressus commonstrarem. Quæ si tu pari curâ accipias, quâ ego dicturus sum, futurum confido, ut neque me monuisse, neque te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorem tibi deligas quàm eruditissimum. Neque enim fieri potest, ut is rectè quenquam erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem simulatque nactus fueris, fac omnibus modis efficias, ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum. Ad quod quidem cùm ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus iis à quibus rectè vivendi rationem quàm à quibus vivendi initia sumpsimus; tum ista mutua benevolentia tantum ad discendum habet momenti, ut frustra sis literarum præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde, ut te illi & attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruuntur ingenia discentium. Assiduitas verò & mediocritate suâ perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulat. Satietate cùm omnibus in rebus tum literis nihil perniciosius. Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiscendi lusus; sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipsis studiis perpetua quædam voluptas est intermiscenda, ut ludum potiùs discendi quàm laborem existimemus. Nihil enim perdiu fieri potest, quod non agentem aliquâ voluptate remoretur. Optima quæque statim ac primum disce. Extrema est dementia discere dediscenda. Quod in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingeniis servandum puta. Cave aut noxio aut immodico cibo ingenium obruas, utroque enim juxtà offenditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, cæterosque id genus, quos percensere neque possum, neque operæ pretium est, iis relinquito, quos barbariem immenso labore discere juvat. Initio non quàm multa, sed quàm bona percipias refert. Sed jam rationem accipe quâ possis non solum rectiùs, sed etiam faciliùs discere: hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, ut tantundem operis cùm rectiùs expeditiusque, tum levius etiam efficiat. Diem tanquam operas partito; id quod & à Plinio Secundo, & à Pio Pontifice Maximo, viris omnium memoriâ præstantissimis, factitatum legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem non attentus modo sed avidus auscultato: non contentus impigrè sequi differentem, aliquoties

ties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis vocum custodibus. Quibus rursus ità confidas cave, ut dives ille ridiculus apud Senecam, qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet, quicquid servorum quisquam meminisset. Noli committere ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum aliis retracta. Nec his contentus aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam unam divus Aurelius tum ingenio tum memoriæ imprimis conducere scripsit. Conflictatio quoque & tanquam palestra ingeniorum, nervos animi præcipuè tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari si quid dubitas, nec castigari si si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atque intempestiva studia fugito: nam & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Aurora musis amica est, *apta studiis. Pransus aut lude, aut deambula, aut hilariùs confabulare. Quid quod inter ista quoque studiis locus esse potest; cibi non quantum libidini, sed quantum valetudini satis sit, sumito. Sub cœnam paulisper inambula; cœnatus idem facito; sub somnum exquisiti quippiam ac dignum memoriâ legito; de eo cogitantem sopor opprimat; id experrectus à teipso reposcas. Plinianum illud semper animo insideat tuo,* Omne perire tempus quod studio non impertias. *Cogita juventâ nihil esse fugacius: quæ ubi evolârit semel, redit nunquam. Sed jam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Suavissime Christiane, hanc formam, aut si quam poteris meliorem, sequere, ac bene vale.*

INDEX

INDEX insignium rerum & vocum totius operis memorabiliorum locupletissimus.

A.

A Calce ad carceres, *from beginning to end,* p. 103
A teneris unguiculis, *from my tender years* 129
Abbas, pater, vox Hebraica 295
Abbatissæ factitiæ matres 138
Ab asino delabi, *to lose one's self in a wood* 323
Ab equis ad asinos, *to grow worse and worse* 73
*Αβαπλος 492
Abdicationem minitans, *threatening to discard me,* 209
Abjectionis cuculli pœna 138
Abire orator, redire exorator 32
Abdomini impendere 267
Ablutio manuum ante cibum 60
Absolutio non intellecta & peremptoria ridetur 27 de ejus institutione dubitatur 43
Abuti idem quod *uti* 1
Acanthis hostis asino 483
Acco alloqui solebat imaginem suam 234
Accusantis alios, & se vindicantis character 512
Acetum est in pectore, *he hath some guts in his brains* 349
Achelous fluvius 95
Achilleum argumentum 125
Actæonis fabula 232
Actum agere, *to labour in vain* 372
Acu rem tangere, *to hit the nail on the head* 26
Adamantinum propositum 195
Additio cubiti ad staturam 208
Ad me recipio, *I will engage for it* 153
Ad unguem, *as easy as kiss my hand* 110
Affricare malum alicui, *to give one a distemper* 158
Ægidii merito Caroli peccata remitto 284
Æmilii responsum de calceo 129
Æneas Sylvius 122
Ænobarbi es ferreum, & cor plumbeum 421
Æqualem ducito, pari nube 206
Æqui bonique consulere, *to take in good part* 72
Æsopi duo 70 fabularum auctor difformis 181
Affingitur vulgo veris 238
Afflictio facit homines religiosos 165
Agesilaus rex Lacedæmoniorum 257
Agnati & *Affines* quomodo differunt 1
Agnetes virgo sancta 40
Agricola & Longolius 469
Agricolæ sub Munzero 268
Alceste & Admetus 235
Alcinous 92
Alcumistica medulla philosophiæ 244 accedit ad pejorem artem 247
Alea cecidit pulchre, *we have a good cast* 17
Alea jacienda 129
Alea Martis 158
Alexander magnus deditus vino 258
Alpes montes 163
Alii usus 480
Altum dormire 426
Alvum ciere, & dejicere 9
Amant alterna Camœnæ 15
Amat victoria curam 33
Ambiguitati locus in omnibus linguis, speciales sunt cuique, abundant in Græca lingua, ejus diversæ species 189 & seq.
Ambigere de finibus 495
Ambigere hospitium apud aliquem, *to desire a lodging* 420
Ambitio in morte usualis 350
Ambitus 78
Ambrosia 83
Ambrosius, 102 auctor hymnorum 187
Americanæ insulæ 209
Amicus aulicus 18
Amor præceptoris ad scientiam facit, itemque scientiæ ad idem 436
Amphion, Orpheus, & Argo navis 412
Anchora extrema, *the last shift* 96
Anchora sacra 167
Angelus limaci comparatur 274
Angelorum ordines 362
Anima in præsidio 105
Anima *vita* sæpe 112
Anima ubi amat, &c. 125
Animam debere, *to be over head and ears in debt* 128
Anima intelligit per organa 273
Animis alæ 276
Animæ definitio Aristotelica 276
Animæ particula auræ divinæ 429
Anima! quid 278
Animalia unicorna in India 414
Animus bonus in re mala, &c. 7
Animo male sibi conscio nihil miserius 495
Annates & quid factum de his per Annam victric. 321

Annus explorationis 138
Anſæ binæ cuilibet rei 151
Anſeres in Capitolio 69
Ante leves ergo, &c. 83
Ante victoriam canis triumphum 34
Anticipare manes 25
Anticomaritæ, Antimariani 384
Antichriſtus in tumultu 269
Antipodes 22
Antonius Anachoreta, 107 cum igne, 286 cum tintinnabulo 352
Antonii ſacrificii hiſtoria 265
Antron, & Antronii aſini 227
Antronus Aſulanus 459
Antrum Patricii 307
Antrum Trophonii 355
Antuerpia, 205 Europæ emporium, 233 in ea templum nobiliſſimum Virgini 280
Apelles pictor nobilis, 115 nulla dies per eum ſine linea 460
Apes regnum habent 93
Apitius cupediis nimis deditus 60
Apollo Muſarum deus, 73 vates, 233 formoſiſſimus *ibid.*
Apophoreta 113
Apoſtoli miſſionis ſpecialis, auctoritatis latius patentis, quam ut fuerint epiſcopi peculiares, Romæ, Antiochiæ, &c. verbi gratia poſſunt tamen dici habere ſucceſſores epiſcopos ſcil. quos illis eccleſiis præfecerunt, & eorum ſucceſſores propterea quod, hi & ſic præfecti ſunt ab apoſtolis, & ſuas eccleſias regere & docere debeant principio & regula cum apoſtolis communi 325, 326
Apotheoſis 17
Apparitiones monachis, &c. nugæ 117
Aquam conſumere, *to miſpend one's time* 312
Aqua benedicta ridetur 329
Aquila Germanicum imperium, & in bello cum ſcarabæo, 12 quare hyeme nidificat 484
Araneæ obſident crumenam tuam, *you have not a penny in your purſe* 401
Aranæus buſoni inimicus & hiſtoria monachi 482
Arcadia propter aſinos celebris 439
Archimedes mathematicus 111
Archimorita, *maſter fool* 388
Areopagitæ & Amphyctiones 126
Arethuſa ſub mari 492
Argumentum Achilleum 125
Arionis fabula 92
Ariſtides 432
Ariſtippus philoſophus 65
Ariſtophanes & Cyrano 411
Ariſtoteles obſcurus ſæpe 188
Arithmetica militaris 360
Arrigere aures 160
Artes liberales 33
Arrodere hordei tunicam, *to be concerned about trifles* 320
Artem quævis terra alit 253
Articulus rerum 167
Aſini ſacerdotiis graves 23
Aſinus judex de cantu 192
Aſinus ad lyram, *I bear but do not regard* 232
Aſinus ſub exuvio leonis 398
Aſoti 61
Aſperſio immerſioni ſuccedit 319
Aſphaltites lacus 493
Aſtricti votis exſecant ſe 130
Aſymbolos 432
Ate, & Abire ad corvos 322
Atomi 121
Atrior carbone 195
Attemperare ſe aliis, *to accommodate one's ſelf to other people's humours* 146
Attica bellaria, *dainty fare* 107
Augeas & ſtabulum 178
Auguſta, *Augſburg* 438
Auguſtinus Hipponenſis 81
Auguſtinus Monachus 299
Aulus Gellius 51
Aurelia, *Orleans* 127
Aures non arriguntur 160
Aureæ horæ 429
Aureis literis divi inſignes 122
Auri ſacra fames 437
Auribus ſponſus eligatur 152
Aurum non innatat argento vivo 486

B.

BAbel 123
Bacchus deus vini & poetarum, 63 Ita me Bacchus amet *ibid.* puer & hilaris *ibid.*
Bagathinum, *Bagatelles* 462
Balearicæ inſulæ 355
Baptiſmo addita à pontificiis 106
Baptizati in albis, 155, agentes animam 470
Barbara diva 26
Bartholomæus & cultrum 286
Baſilea 219
Baſilica valetudo 7
Baſiliſcus & venenum 91
Baucis 180
Bavo 385
Beatus ſonans divitem 376
Beda & epitaphium, 284 venerabilis cognomen 445

Beguinæ 361
Benedictus & ordo 212
Berna & Dominicani 472
Besontinum, *Besançon* 232
Bias, & Plures sunt mali 44
Bilis splendida 180
Bisulca talum habent sola 411
Bitho & Bacchius 36
Bona fors uxor bona 98
Bonis avibus 4
Bonis fustibus 221
Bononia, *Bologne* 480
Bos ad ceroma, *a sow to a fide saddle* 438
Botzemus 258
Bovi Cyprio merenda 385
Boulimia 70
Bravium & brabeum 259
Brassica non cum vite 486
Brigida & ordo 212
Britannica constitutio, &c. 96
Britannici panni 144
Bromius idem qui *Bacchus* 257
Bruno quis 199. conversio 154
Budæus & As 24
Bullæ papales 21
Busiidiana gens 232

C.

CET *qu.* quomodo pronunciata 123
Cadmus & dentes draconis 47
Calceus S. Thomæ 306
Calendæ Græcæ 29
Callimachus 413
Calliope & Callirrhoe 180
Cambire obsoletum 75
Camelus cinædus, & similis choraules 91
Camœnæ, Musæ 50
Cancer occidens serpentem 480
Candidus dies, *a lucky day* 4
Canens pessime primus incipit 182
Canis vetus non loris, &c. 64
Canis caninam non est 218
Cannius quis & unde 402
Cantabit vacuus coram latrone viator 10
Cantharides, Beelzebul, & magia 180
Cantilena monachalis 137
Capero quid & quando 469
Capistrum conjugii 131
Captans capior 92
Caput pro *vita* 347
Cardinales curiosi 172
Carmelitæ 100
Carmeliticum prandium *ib.*
Carmina potorum aquæ frigidæ 64
Carneades 81
Carolus, vel Carolinus 178
Caroli quinti prosapia 233. ejus colloquium cum Francisco confictum ab Erasmo 323. nimis durus in Franciscum *ib.*
Carolus Borbonius 404
Carthusia & Carthusiani 109
Carthusiani silentium 155
Casa ab angelis deportata, & convenientia inter Lorentanam virginem & Walsinghamicam 289, 290
Cassade-bread 223
Castor, Pollux, & ignes 163
Casus Christianorum sub pontificiis durior quàm Judæorum 319
Casus episcopales 337
Catastrophe fabulæ 97
Catena argentea 261
Catharina Senensis 122
Catholica fides, &c. 46
Catius quis 62
Catiana schola, & ars culinaria 64
Catullus 190
Cavere post principia, *to keep out of harms way* 9
Cedant arma togæ, conc. &c. 65
Celtæ & Thraces 386
Centauri & Lapithæ 115
Centauri quare semiequi 158
Cercopes, & Ne incidas in melampygum 450
Certa sit res anteq. quæt. &c. 237
Cervi esus serpentium, &c. 88
Chamæleon 91
Charitates seu Gratiæ tres 73
Charitatis quæ officia 71
Charon 380
Chius & Cous jactus 417
Christiani Epicurei 504
Christi animus immortalis, &c. 278
Christus sponsus ecclesiæ 136
Christus consummat legem 317
Christiernus secundus 268
Christophorus 26
Chrysippus & Meliss 63
Chrysostomus 43
Ciborum distinctio ab apostolo 101
Cicada rore pascitur 60
Cicada ala correpta son. &c. 358
Ciceroniani 371
Ciconiæ in summo fumarii 273
Ciere Musas 189
Circe, & Ulyssis socii 126
Circumcisio omissa à Judæis 329
Civitates quomodo alant suos 109
Claræ ordo 276
Claudere latus alicui, *to accompany* 79
Claudianus poeta 434
Claudus sutor Plauti 12
Clavam è manu Herculis extorquere 32
Claves regni cœlorum, potestas solvendi, potestas remittendi peccata, excommunicatio, & traditio Satanæ 202
Clavus clavo pellitur 84
Clemens septimus 321
Cleopatra 313
Clitellæ non bovi conveniunt 230
Cochleæ vitam agere 12

Codrus & Craſſus 182
Cœli colores 493
Cœna Pythag. Diog. Plat. 58
Cœnam condicere 59
Cœnæ avarorum 65
Cœnatica philoſophia 62
Cognati 1
Coletus 46
Collectæ non divis, &c. 123
Collegium Montis acuti 6
Colophon 43
Columbarum par à dextra 128
Combuſtio hæreticorum ridetur 440
Comicus, *i. e.* Terentius 8
Communio bonorum operum ridetur 364
Comparatio medicorum duorum, &c. 328
Comparativum pro ſuperl. 2
Compoſtella 20
Comus deus 372
Concilia non infallibilia per ſpecimen Tridentini, Baſilienſis, Conſtantienſis, Lateranenſ 8325. veneranda tamen 336. quod aliquando de futilibus egerint, & heterogeneaChriſtianiſmo ſanxierint 383. ſeptem membra irriſorie faciunt numerum requiſitum 384. opus alia Synodo ad determinandum à præcedenti determinata 387. occupata ſunt ſæpe unice in ceremonialibus 423
Conciliatio Bakeri cum Eraſmo ſuper percuſſoribus Becketi, &c. 299, 300
Concordia Camdeni cum eodem ſuper Cantuaria 299
Concordia conciliatur minutiſſimis 157
Condire admonitionem 147
Condonari, ejus regimen 185
Confeſſio onus papiſticum 319
Confeſſionem audire nefas 241
Confitens nihil debet obliviſci 249
Conflare æs alienum 158
Confuſio Babel quid 171
Conjugium vulgus *capiſtrum* 131
Connubia improſpera, ex congreſſu prævio 152
Conſecrare nomen immortalitati 122
Conſilia papiſtica & alia 331
Conſulere famæ & rei 147
Conſtantinopolis 293
Conventuales fratres gaudentes 472
Converſæ quid apud pont. 141
Convivæ novem vel decem 73
Convivium monachis, &c. 142
Coq a lane, & croſs purpoſe 402
Cor ſalit 24
Cor cadit in genua, *I am out of heart* 292
Cornelianum nomen 2
Corbona 327
Cornix vox æquivoca 267
Coræbo ſtultior 377
Coronis ad veſtem nobilium 424
Coronæ virginibus ſponſis 422
Corpus animæ collega 99
Cornu copiæ 107
Corrigere quid apud monachos 440
Corrumpunt bonos mores, &c. 44
Corvio rarior albo 149
Corycæus auſcultavit 21
Crabrones non irritandi 365
Craſſa Minerva 278
Crates 207
Credo, formula 50
Cretenſis in Cretenſem 251
Crimen ex voluntate 44
Crito amicus Socratis 105
Crœſus 293
Crux ſalutatur & ædes 31
Crux ſupplicium Romanum 394
Cruciferi 212
Crucis obſignatio 41
Cuculla calorem, non pietatem, affert 38
Cucullus ſervans nidum 28
Cumanus aſinus 448
Cumini ſector 462
Curare cuticulam, *to make much of one's ſelf* 55
Curio propter loquacitatem notiſſimus *ib.*
Curtatio & longatio alcumiſtica 245
Cyclopes & Polyphemus 397
Cycneus cantus 103
Cynici qui 495
Cynicorum pallium 386
Cyprianus 39

D.

DÆdalus & ſtatuæ 276
Dæmones obliviſcuntur quæ confeſſus ſis 341
Dalmatia 113
Damâ fugacior 5
Damaſcus & veſtes 120
Danaides & Dolium 294
Dare nomen Chriſto 138
Datâ operâ, *purpoſely* 180
Daventria 259
De Bete & du Cheſne 6
Decertare, *to try it out* 194
Decidere cum mari 164
Declamatio & concio 446
Decoctores 253
Decoquere ægritudinem, *to vent* 150
Decorum 104
Decreta & decretalia 228
Deliâ iratâ venari 9
Deliciæ Romanæ 69
Delphinus hominis amans 481. hoſtis crocodilo *ib.*
Demea 1
Demereor, promereor, commereor, quid differunt 51
Demitto auriculas, & aſelli 361

Democharès & Philippus 433
Democritus falſa plurima ſcripſit 486
Demoſthenes ſummus orator pluris ſiluit quam alii loquerentur 77
Deperire in aliquam 149
Deponere in ſinum 134
Deſcendit ad inferos 199
Devovere animam manibus 312
Deus aut caſus deo felicior 205
Deus invenit nocentem 91
Deus rejicit externa, &c. 317
Deus ſæpe non impedit pro lubitu noſtro mala quæ nobis videntur graviora 327
Dexter *pro* favente 162
Dies Dominicus 319
Dies faſti & nefaſti 257
Dies feſtus 58
Differentia legis ab Evangelio 338
Difficilia quæ pulchra 47
Dignum patella operculum 64
Dii laboribus omnia vendunt 229
Dii poſuerunt ſudorem, &c. 456
Diogenes Laertius 51
Diogenes Cynicus 58
Dionyſius Pariſienſis 353
Dionyſius Syrac. Tyrann. 505
Diplomata, & indulg. ridentur 21
Diſcrimina in monac. veſt. 225
Diſpungere debitum 161
Diſſolvam, *reſpondebo* 63
Divi ad vindictam proni 283
Divi ſe accommodant, &c. 287
Divi antiquitus non in templis 109
Dividere ex æquo & bono 245
Diviſio membrorum animalium 410
Divortium olim, nunc non 145
Doctores ſtulti 328
Doctrina in mul. nihili fac. 228
Dogmata Pythagorica & Platonica 84
Doli capax 334
Dominicus, Franciſcus, & eorum ordo, & quod in eorum cuculla plurimi ægrotantes ſeſe includant 8. Dominicani commiſſarii tranſigentes de atrocioribus criminibus 27
Dormire in utramque aurem 27
Dormitoria in monaſteriis 341
Ducatus, *a ducat* 24
Dulce meminiſſe dura, &c. 162
Dum juga montis aper, &c. 83
Dum ſpiro, ſpero 506
Duodecim tabulæ 333
Dux bonus & miles raro, &c. 453

E.

EChinus marinus 316
Edormire crapulam 28
Efferre uxorem, *to bury* 268
Electiones liberæ per can. 345
Eleemoſynæ etymologia 99
Elementa, *the letters* 48
Elementa rerum & diviſio 498
Elephantus adorans ſolem 428
Elephantus amans hominis 482
Elyſii campi 469
Empuſa 37
Encomium non ante victoriam 34
Ennius poeta 182
Epicureum agere 59
Epicurus quis vulgo 61
Epicurus quis vere 494
Epimenides & ſomnus 51
Ephiphonema 129
Epiſcopus præfecti eccleſiis ſuis per apoſtolos, quas debeant regere per idem principium, quo evaſit Scriptura per Spiritum Sanctum exarata, & his reſpectibus ſucceſſores ſunt apoſtolorum 326
Epiſcopus ſcortum convertit 175
Epiſcopi pontificii ex dimenſo à papa indulgentias, &c. largiuntur 294
Epiſcopis pedum & mitra 295
Epulæ per præſtig. & de ſagis 498
Equi pugna cum urſo 481
Equi ſenectus 500
Equitare in arundine longa 47
Equites equo donabantur 403
Eraſmus ſeſquihæreticus audiebat 177. non adeptus eſt profeſſoris cathedram, quia non juraſſet in verba Ariſtotelis, &c. 277. mos ejus erat immutandi nomina propria, &c. 348. ridet Pariſienſes magiſtros, qui triginta duos articulos fecerant de ſuis heterodoxiis 349. non uſus eſt validis pharmacis ad ſanandam eccleſiam 354. accuſabatur favere reformationi 447. quare iverit Venetias & ad quem 459
Eroſtratus quare temp. &c. 438
Eſſe ſignificans *edere* 29
Eſſe in odioſis 287
Etymologiarum futilitas 384
Euclione avarior 464
Euripides & numerus 410
Euripus, & quod ſepties, &c. 8
Europa 53
Euſtochium 230

Euterpe 180
Excetra ſeu hydra 451
Excipere jacula 170
Excommunicatio uſus Apoſt. 332
Exorciſmus & ridicula com. 238
Exporrigere frontem 59
Expoſitio infantium 271
Expungere nomen ex diario 18

F.

FAba cuditur in me 387
Fabis ſortiri *ib.*
Fabulas antiqui cum Perſ. 148
Fac *pro* ſupponas 136
Facere feſtum diem 65
Facere fucum, *to impoſe upon* 252
Facere periculum 150
Facinus in bonam partem 442
Fallere horam 114
Fallere ſenſum malorum 158
Fames condimentum optimum 504
Famulæ dotes 181
Faſcinum 128
Fata vocant 131
Fatale *à fatis decretum* 232
Fatigare Deum votis 96
Favorabilis 249
Feli veſtem croco tinctam 397
Felix quem reddunt, &c. 216
Felix fauſtumque reip. 256
Ferdinandus rex Rom. elect. poſt. imp. 368
Ferrei *tecti ferro* 422
Ficulnum præſidium 27
Ficum ficum vocare 162
Fidem liberare 200
Fines bonorum 404
Fit cito per multas, &c. 288
Flores in menſa Galli apponunt 76
Flores contrahentes folia 135
Floreni 342
Flumina quæ dicuntur fu-as aquas non miſcere cum lacuum aquis, itemque quæ ſe abdunt ſub terra 487
Fœcundi calices quem non, &c. 63
Formicarum politia 92
Fors idem quod fortuna 34
Fortem virum præbuit, *behaved like a man of courage* 363
Fortuna reflat odioſius 10
Fortuna aſpirat cœptis 35
Fortunatis filii trimeſtres 152
Fortunatam uxorem non habere, &c. 98
Franciſcanæ profeſſ. efficac. 468
Franciſcana veſtis ſalv. facit 475
Franciſcani non pecuniam tangunt 217
Franciſcani quidam papæ 223
Franciſci duo ex Aſſ. & Paul. 8
Franciſco ſtigmata 468
Franciſcus 216
Franciſcus iratus 470
Franciſcus exoculat *ib.*
Franciſcus primus cum captivus in Hiſpania 268
in fœdere cum Turcis 269
Friburg in Briſgau 34
Frigidam ſuffundere quid & quod id faciant quidam theologi 9
Fructus meliores ante diluvium, & animalia non mactata 315
Fulmen Vaticanum 194
Fulmen Jovi, tridens Neptuno, haſta Palladi, puer Veneri 127
Furari licitum apud Lacedæmonios 379
Furiæ, & eis agi 25
Furiarum deſcriptio 380
Furius 82
Fuſtis aſinis ad ventrem 449
Fuſus & colus arma muliebria 228

G.

GAlatea 180
Galeacius 109
Galli Cybeles, qui, & qui non 51
Galli non curant quantitatem 11
Galli accuſantur parſimoniæ 66
Gallicæ mulieres loquaces 11
Gallica techna in conviviis 63
Galli tractant hoſpites bene 170
Ganymedes 172
Gehenna 324
Gehenna bibere, *to drink out of a golden cup* 64
Genii duo omnibus apud antiquos 11
Geniis tribuebantur olim fere omnia, & adhuc remanſit locutio 453
Genoveſa 293
Gens *pro* familia 299
Germana noverca 153
Germanorum in bibendo religio 74
Germanorum mores in hoſpites 170
Gerræ Siculæ 20
Gerſon 166
Glaucoplutus 284
Glire ſomnolentior 27
Gordianus nodus 440
Gorgones 304
Græcæ literæ *pro* Novo Teſtamento 282
Græci battologi ſæpe 190
Græcorum ſitis 237
Gratiæ tres & nomina 231
Gratiæ ſaltant apud poetas 233
Gratior eſt pulchro, &c. 453
Gravia & levia 489
Gulielmus & Georgius 218

H.

HAbere & referre gratiam 7
Hærere in vado 14

Harpago in pugna navali 2
Harpyiæ 220
Haud ignara mali miseris, &c. 165
Hector & Astyanax 394
Heliogabalus & sortes 11c senatus mulierum ab eo constitutus 420
Henricus octavus diripit Walsinghamicam 298 Becketum 303. involvitur in bello cum Carolo, Francisco, & tota fere Europa 380
Hercules sibi quisque videtur in bello, ubi Hercules per fortitudinem Deus 12. armatur clavâ 32. Herculeæ vires 35. dat exitium feris 61. favet negotiatoribus 210. in rabiem versus est 274. labores ejus triginta quatuor numerantur 451
Herodes & Johannes 115
Herodes diis geniti 455
Heroum filii noxæ 370
Hi summo in fluctu, &c. 163
Hieronymus doctissimus 40. Monarchus, Presbyter, Cardinalis, & cum leone 120. multas persecutiones passus 122
Hieronymus Alexander & Pfeffercorn 463
Hilario 107
Hilaritas ex pura conscientia 94
Homerus fabularum auctor 22. nobilissimus quamvis cæcus poeta 71
Homericum Evangelium 10
Homericum mendacium 329
Homicidæ tactu mortui 486
Homo vox ambobus sexibus 281
Homo omnium horarum 47
Homo niger 409
Homo distinguitur præsertim configuratione manuum, &c. 411
Honos ordinis Franc. vindicatus, per nefanda 470
Horæ canonicæ 230
Horatius maledictus 186
Horti Epicurei 88
Hymenæus 389
Hypocrene 231
Hyppomachus 457

I.

JActa est alea 129 Jacturam facere 164
Jaculis excipiendis instructa 170
Jam *pro* tunc 151
Iambi & Archilochus 179
Ichthuofagus 72
Jejunium non ad pueros 43
Jejunium præceptum tamen 343
Jejunus gravior pransо 493
Ignis Græcus 458
Imaginibus clari 465
Immussare 241
Impingere in portu 187
In manu est 159
In præsentia 83
In vino veritas 100
Incidit in Scyllam, &c. 340
Inclarescere à rogo 457
Inconsutilis tunica Jesu 269
Incrudescere *pro* increscere 163
Indocti asseverantiores 95
Indocti discunt in secreta confessione 220
Infallibilitas non ex successione, sed ex inspiratione 326
Infantes sine bapt. à pœn. damnantur 319
Inofficiosa testamenta nulla 362
Insani cum aur. & tintin. 136
Insubres 108
Insulæ fortunatæ 22. novæ 155. natantes 404
Integrum, *pro* licitum sine damno 14
Interpretatio Erasmi angelorum cultus, Col. 2. 442
Joannes immittit morb. comitialem 471
Joseph cum Maria non congressus est 130
Iro pauperior 252
Itali proni ad execrationes 184
Itali sobrii maxime 465
Jucundi sunt acti labores 162
Judæi non suillam 66
Judaica umbræ Evangelicorum 87
Julianus Rover. Julium agit 213
Juno pronuba 234. rixosa *ibid.*
Jupiter Gamellus 389
Jupiter omnibus non placet pluvius aut serenus 452
Jus belli plerumque injuria 26
Juris species Cæsar pont. 45
Jus remittendi jusjur. ad quem 74
Jus liberandi animam à corp. ad quem 275
Jus interpretandi Script. ad quem 326

L.

LAbor improbus omnia, &c. 68
Lactis virginis diversa species 290
Lac virginis quomodo depositum Walsinghamiæ 293
Læva mens 119
Lamia 22
Lampadem tradere 86
Lapidi dixeris 177
Larus hians 254
Laterem lavare 383
Latini res nom. prop. denotant 175
Latrans stomachus 173
Lavatio manuum 60
Laverna & Penia 253

Laurea, & laureatus poeta 73
Laurus aſperſus aquâ 231
Laus ſine invidia 451
Lautus animus 179
Leander & Hero 83
Leberide nudior 19
Lectus conjugalis ſacer 151
Leges ſumptuariæ Orchia & Fannia 60
Leges contra cultum ſex. div. 221
Leges de affinitate 319
Leidis, vel Lugdunum Batavorum 258
Leo galli cantum horret 485
Lepidus 78
Lepores candidi 68. hermaphroditi *ib.*
Leporina fuga 409
Lepus marinus 482
Lethæus amnis 83
Lex peccati 198
Lex iniqua non ligat 257
Lex carnaria 312
Lex non dormit 313
Lex de diſſecando debitore 323
Lex filios, ut Evangelium ſervos 338
Lex humana nullum ad mortem 346
Liardus 77
Liberi pignora dulcia 152
Libræ Francicæ 75
Ligna in luco, aquam in mari 192
Linacer 182
Linea extrema peccati 346
Lingua penſare dim. aur. 13
Lingua tela mulierum 271
Linum incombuſtibile 496
Litare Rhamnuſiæ 17
Liturgia pro defunctis notior 437
Longatio & curtatio 244
Longobardia 174
Loqui de aliqua re omen rei 125
Lovanium 62
Lucianus 52
Lucretia 174
Lucri odor bonus 160
Lucullus 63
Luculliana cœna 77
Ludere operam 261
Ludovicus undecimus, & de eo hiſtoriæ *ib.*
Ludovicus duodecimus, qui cepit epigraphen, Perdam Babylonis nomen 213
Ludus *of the Whirl-bone*, à ludo talorum 416
Lupus hians 23
Lupus eſt in fabula 15
Lutherani Evangelici, &c. 401
Lydius lapis 254
Lynces, & Lynceus 121

M.

MAccus & calceatrius 258
Macie pellucere & aridi-tate crepitare 6
Mæcenas 2
Medauricæ & Zibellinæ pelles 424
Magnates olim alebant moriones 114
Mala opera tranferuntur, irr. 363
Mala peccati majora voluptatibus 500
Male parta male dilabuntur 26
Malea ſcopulus affinis ad *alea* 211
Malitiam cum lacte fugere 280
Mama *ib.*
Mammetrectus Catholicon, & libri ſimiles 385
Manes & inferi 19
Manubiæ 158
Manzares, & mons pont. reſpicitur 358
Marcellus Auguſti nepos 455
Mare fabularum 266
Margaritæ non porcis 89
Maria verè ſola virgo mater, quanquam poſſit dici de monialibus 157
Maria viva tranſlata in cœlum, &c. 268
Maria ſoror Caroli quinti 449
Mars belli deus 11. vocatur quoque Mavors, ubi, Ita me Mavors amet 25. Marte ſuo vincere 36
Martinus divus 364
Martyribus mors dulcis 497
Materia ſequax 132
Mathematica ratio 110
Mattins 119
Matrimonium ſacramentum vulgo 106
Matrimonium capiſtrum vulgus vocat 131
Matronarum ornatus 144
Matronæ manſuetæ hiſtoria 149
Maximilianus 232
Medici differunt in ſententiis 8. idem rurſus, & quod accipiant mercedem ante denunciatam mortem, rideantur à multis, & tamen vocentur ab omnibus 356
Mediocritas tutior 207
Meditari *pro* tentare 30
Melchiſedeck panem & vinum 468
Meliſſâ tibi opus eſt 63
Melior artifex in re mala pejor 36
Memoria facultas & dea, auris ei dicata 55
Memphis & calami 113
Menander & Chaſma 238
Menecæus, Curtius, & Decii 458
Mens intelligit per organa 273. non omnium motuum organicorum cauſa eſt 276
Mentiri peregrinatoribus uſuale & jucundum 20
Mercurius nuncius deorum 12. alatus 25. Deus eſt eloquentiæ 55. Deus eſt furum & negotiatorum 159. habet caduceum 181. non ex quovis ligno fit 246

Mer-

Mercurialis civitas 460
Meretrices coluntur oculis multorum 144
Meſſis in herba eſt 133
Metrodorus 208
Micare digitis, ludus 47
Micare digitis, *ſcandere verſus* 183
Midas rex & donum 302
Midas, jactus in teſſeris, &c. 418
Miletum propter lintea 172
Militum ornatus Eraſmi tempore 404
Milonem dejicere 346
Milo portans & comedens bovem 466
Milvii non ex columbis, & non imbellem ferocès, &c. 132
Mingere in patrios cineres 390
Miniſtra 463
Minos 257
Miracula data an temp. incarnationis 219
Miranda de lapidibus 297
Miſcere cœlum terræ 154
Miſericordiam volo 98
Miſerrimum mortis genus eſt perire fame 71
Miſſæ auditæ proſperitat. cauſa 42
Miſſa ſola multis curæ 344
Miſſæ tricennariæ, & anniverſariæ 367
Miſſum facere 63
Mitio 66
Modica res, *a ſmall eſtate* 131
Modus in rebus, & certi, &c 15
Moles imaginum nihil ad miracula 296
Momus & ei ſimilis homo 503
Monachæ, vel moniales veſtem ex lino 139
Monachalis veſtis utilitas 221
Monachi ſeducunt filios divitum 14. nimis frequenter penetrant in collegia virginum, & non immerito patres vocantur, 135. iis nomina mutantur, & vere ſervi fiunt 138. lagena & ſcorto gaudent 177. lupi, vulpes, & ſimiæ ſunt 217. occidunt in monaſteriis ad vindicandum ordinis honorem 352. curſitant, & hortantur ad bella 381. paraſiti ſunt 442. horum quartum votum 447
Monaſteria nimis ſumptuoſa plurima 108. ſunt perditorum plurimorum anchora 211
Monomachia 34
Monotechnus & heptatechnus 210
Montes auri 165
Morem gerere alicui, *to humour one* 79
Morica, *chancellor Moor's daughter* 230
Morionum ornatus 222
Morus, *lord chancellor Moor* 75
Mos tyrannus 67
Mos ſtultus puerperarum 369
Motus naturalis à viol. diſtat 487
Mulier dehoneſtat ſe, quæ dehoneſtat maritum 144
Mulieres ad comminiſcendum pronæ 128
Mulieres non gratum infeſtis 153
Mulierum ornatus, &c. Eraſmi tempore 144
Muſæ ſcientiarum deæ 11. virginis 63. novem numero 85. nomina 234, 235. eis in pratis verſari datur 188. Muſis & Apolline nulla carmina, qualia Ciceroniana 192
Muſca, ne muſca quidem ulla 260
Muſſare injuriam 150
Mutatoria veſtimenta 221
Myſtagogi ſociet. fac. paup. 294
Myſteriis initiati ſilentium 245
Myſtica ſcriptura 430

N.

NAbuchodonoſor 95
Naſci bene minus quam bene inſtitui 129
Naſſavii comites nobiliſſimi quomodo principes Auriaci, ubi tandem Gulielmus tertius 404
Naſo ſuſpendis adunco 15
Natalitia 115
Natura novercæ 8
Natura parvo contenta 156
Navita de ventis, de bobus, &c. 374
Nautæ aſſueti monſtris 163
Ne quid nimis 34
Neceſſitas durum telum 163
Nectar 78
Nefaſti dies 257
Nemeſis vindictæ dea 128
Nemo naſcitur artifex 37
Nemo quæ ſua ſunt quærat 71
Nemo niſi à ſe ipſo læditur 100
Nemo duobus dominis ſervire poteſt 110
Neque nare neque literas novit 37
Neſcio quà natale ſolum, &c. 51
Neſtorem præſtare 232
Neſtor & Priamus per ætatem 120
Nicolai nomen malè ſonat 144
Nicolaus divus 403
Nicodemi Evangelium 301
Nigrum in candida vertere 77
Nihil *pro* re vana 14
Niſi eſſem Alexander, Diogenes, &c. 65
Noctua volavit, augurium optimum 17
Noctua non volat omnibus 90

Noctua volat ſtultis 125
Nomen, *pro* cauſa, ratione 94
Nomotheta 71
Non omnibus ſum domi, non omnibus dormio 12
Non omnis natans enatat 37
Non pilum eruditionis 130
Non de plauſtro, ſed in plauſtro 205
Non ſtatim pervenitur ad ſummum 130
Notoria ars, vera & fucata, qualis Simonidis, Metrodori, Raymundi Lullii 434
Notum tonſoribus 50
Notus à teneris unguiculis 129
Novi homines, & divites, &c. 455
Novus rex, nova lex 256
Nox concubia 28
Nubere Chriſto, *monacho locare* 15
Nuces ſponſus ſpargebat, &c. 47
Nuce vitioſa non emam 157
Nugæ ſeria ducunt 505
Nullus ſapit omnibus horis 343
Numero, *i. e.* breviter & perfecte 438
Nuptiæ improſperæ Gratiis iratis coeunt 234
Nuptiæ inter reges non firma vincula 322
Nutricatio maximi momenti 280
Nutrix ſeminater, eſt, &c. *ib.*
Nymphæ *pro* aqua 64

O.

OBire munia officii 170
Oblimare ſtomachum 182
Obolus naulum Charonis 382
Obſervantes monachi, & non 217
Occinere encomium 26
Occinit cu metuant 91
Odium Achillis in mendaces 488
Oedipus 69
Oenopolus 26
Officia Ciceronis nunquam de manibus deponenda 94
Oleum atque opera perii, 20
Oleum addere camino 447
Olitor ſæpe opportuna loquutus 354
Olympici ludi 434
Omne tulit punctum, &c. 256
Omnia munda mundis 70
Oniropoli 111
Onus Judæorum levius quàm pontificiorum 70
Operculum patellâ dignum 64
Optima non durant 233
Opulento ſacerdoti non deeſt Eva 23
Orbilio plagoſior 48
Orbitas miſera res eſt 131
Orcus implacabilis 501
Os lædere nulli 207
Os oblinere divis 283
Oſculum charitatis 395
Oſſa Dea famæ 380
Oſtraciſmus 432
Ovatio & triumphus 96
Ovum ovo non ſimilius 35
Ovum non eſt ovum 329

P.

PAbulum ſubducitur ferocienti equo 70
Pace tuâ liceat 31
Paci dandum quid, & paci multa dabat Eraſmus 45
Paciſci cum divis 166
Padua 215
Palæſtritæ 195
Pallas dea ſcientiarum & belli 20. caſtiſſima 234
Pallio & barbâ philoſophi 61
Palmam certaminis cedere 36
Palmarum dies 43
Palma fœmina marceſcit ſine mare 487
Panace 127
Pancratice, & παγκρατιαστὴς 4
Pàpa vicarius Chriſti audit 195. diſſolvit matrimonia prout libet 319. per vota monaſtica ſpeciatim *ibid.* prohibet matrimonia in gradu licito 319 & 321. fallibilis probatur 324. ſibi dat majores prærogativas quam Petro 326. dat ſpecialia privilegia cuivis monachorum ordini 360. juſtificat male parta 363. ejus politia uſualis in plurimis negotiis 383. interpretatur aliquando non ut pontifex, ſed ut Franciſcanus, prout errat ut homo, non ut pontifex 475
Par pari referre 64
Paraphræneſis 345
Parathalaſſius 286
Parcæ & nomina 455
Parcemus ut lupis 482
Parcere ſubjectis, &c. 432
Parentalia 107
Pareto legi quiſquis legem ſanxeris 261
Parium marmor 362
Parricidarum pœna 391
Pars corporis honeſtiſſima jocoſe 266
Parſimonia magnum vectigal 131
Parſimonia ſera in fundo 40
Paſcitur in vivis livor, &c. 452
Patella ὀς animantibus 412
Patinarum ordo in conviviis 373
Patres non poſſunt exhæredare omnino 177
Patriarchæ 136
Patrocinatur cultui divorum ut dæmonis 220
Paula & Euſtochium 250
Paulus Apoſtolus exercebat ſutoriam 108. fecit naufragium 165. pingitur cum gladio 285. plu-

ra

tes ad fidem perduxit quam Petrus 325
Paulus Anachoreta 107
Pauperes nothi 359
Pauperes digni 366
Pauperes plurimi bis pauperes 501
Pavia 109
Pax tibi, frater 3
Peccatum plumbum 25 pœna in ſe 178. ejus diſtinctio in venale & lethale 201. omni metallo gravius eſt 494
Peculiaritas divorum 39
Percontari à cœlo ad terram, & Percontatorem fugito 195
Pedibus ire in ſententiam 20
Peluſium 467
Penates 10
Penelope & tela 370
Peracta fabula 73
Peragere aliquem reum 127
Perigrinationes ad Hieroſolymam damnatur 19. omnes religiones ergo ridentur, in toto hujus tituli colloquio, peregrinatorum ornatus 282
Perfricta frons, *bold face* 32
Permutatio animarum ridetur 274
Perſarum gaza 428
Perſequutores combur. hæret. ridentur 383
Perſeus, & Æmilius 83
Perſonam deponere 230
Perveſtigare furta 149
Petaces ſalutationes 39
Petrus vulgo audit cœli janitor 86. ac princeps Apoſtolorum 107. ſed revera nullam juriſdictionem habuit in cæteros apoſtolos; non fuit Romæ epiſcopus, & ſi fuerit, nihil magis ejus ſucceſſoribus deberetur, quam aliorum quorumvis apoſtolorum ſucceſſoribus; nihil ei datum ſpeciale, præter claves regni cœlorum, quo nihil magis intellectum, quam honos aperiendi, primus omnium apoſtolorum, januam eccleſiæ, quod incommunicabile & nullius juriſdictionis, ac ſemel peracto, nihil ei poſtea ſpeciale 202 325
Phædrus Socratis 85
Phalaris 393
Philippus cognomento Bonus 265
Philoſophari in ceremoniis 106
Philoſophi ſolitudinem laudant 156. incerta de anima pronunciant 279. magis philoſophi Eraſmi tempore & antea, qui magis ſophiſtæ 285
Philoſophia juvat in calamitate 65
Phocion 431
Pictura Dei, quid de ea 87, 115
Pietas quid apud Lat. 135
Pignora conjugalis amoris 152
Pileum ita tibi ſtet in capite 24
Pili caudæ equinæ 225
Piſcari hamo aureo 23
Piſcator ictus ſapit 143
Piſci dixeris 332
Piſculentus dies 173
Plancius & Oreſtilla 235
Plantæ tranſlatæ uberiores 272
Platonica reſpublica 174
Plauſibilis, *pro* grato 1
Plauſtra & naves ſpei, & novorum 49
Plauſus & ſibilum 454
Plenis tibiis 359
Plinius 67
Plutarchus 103
Poetæ caſti legendi 45. ut plurimum ſunt macri & cogitabundi 181
Pollio 79
Politica ſcientia non juſtitiæ 394
Polypus 454
Pompilius Blennus 389
Porcia 235
Porphyrio 186
Potiri rerum 261
Præbendarii pont. concub. 214
Præbere ſpecimen 30
Præda eſt intra caſſes 15
Præfatus honorem 30
Præpoſitis obediendum 332
Præputium Chriſti 200
Præſulem agere 194
Præſules aulici eſſe non debent 228
Prandium theologicum 267
Preces veluti penſum damnantur 99. & ſine mente 229
Priapus 88
Primâ fronte 174
Prima acies, & principia in exercitibus 9
Princeps reipublicæ gratia *ibid.*
Princeps quomodo ſupra leges 261
Priſcianus 184
Pro virili 38
Pro theſauro carbones 135
Pro aris & focis 157
Prodire in publicum 144
Promovere cingulum 37
Pronuntiative 80
Prophetæ in confuſionibus 401
Proram ac puppim ſalutis 22
Proſerpina 380
Protelare aliquem dictis 144
Provinciam in me recipio 17
Provocare equum in plamitie 34
Pruna viva mortuorum reproborum comes 240
Pſalmus xxii. recitatus à Domino in cruce 368
Pſeudapoſtoli 102
Pſora 389
Pſyche 503
Pulchra difficilia 47

Pulsare omnes status 147
Pyrrhus 373
Pythagoras distinguens homines in mercatu 260. Metempsychosin propagavit 274. dixit Flammam manu ne dividas 502
Pyrrhus 311

Q.

Quadragesima 314
Quando *pro* aliquando 88
Qui non inimicum, non amicum, &c. 207
Qui sanis affricant luem plectendi 394
Quintilianus 32
Quid te fugit 244
Quid Domini faciant, audent, &c 207
Quod externis detrahitur, ad incrementum pietatis debet accedere 72
Quo semel est imbuta, &c. 132
Quomodo abjecta ceremonialia 318
Quomodo lignum sacrum liberet à paræneſi 298
Quot homines, tot sententiæ 66

R.

Rabbini 26
Ranæ dicuntur reviviscere 203. eorum femora edunt Galli 315. multæ in Stygia palude 380
Rationem inire & subducere 38
Ratio *pro* natura vel causa 276
Rationes quare sint præcise quatuor mendicantium ordines 359
Rauraci 284
Recipio ad me 153
Recutitus Judæus 330
Regnavit à ligno Deus 192
Regula est omnibus 226
Regulares præter regulam 241
Regula Lesbia 445
Regulus quomodo rex avium 90. & quod dentes Crocodili purget 484
Religio decet ætatem omnem 38
Religio est mihi 67
Reliquiæ, & peregrinationes ad eas ridentur 241
Repetundæ 78
Reponunt liberi parentibus officium 131
Res non patitur lenta consilia 167
Res rediit ad laqueum 311
Reticulus 33
Reuchlinus 117
Revelationes Francisco factæ 471
Rhadamanthus 383
Rhemia lex & Memmia 259
Rhodienses monachi 340
Richemonda 237
Rochus divus 353
Rodericus Borgia 448
Roma obsessa per Carolum 404
Romæ homines fiunt deteriores 177
Romulus abstemius 257
Rotatiles trochæi 179
Rotæ supplicium 409
Ruber color Anglis peculiaris, albus Gallis, niger Helvetiis 222

S.

Sacerdos neque nothus neque claudus, &c. 344
Sacro plumbo venæ auri 23
Sacrum, *pro* execrandum 437
Saguntina fames 311
Salomon 92
Salve regina 164
Samius literatus 154
Sapiens Stoicorum 452
Sapientia auro vulgo vilior 77
Sapientia recondita Pauli 471
Sappho & monachæ ei similes 137
Sardanapalus & Philoxenus 496
Sardonius risus 181
Sat si suo regi placeat regina, & Suum cuique pulchrum 15
Sat cito, si sat bene, & Festina lente 49
Satrapæ 54
Scabies Hispanica, Gallica, &c. 158
Scalda flumen 391
Scarabæi discrimen cum aquila 12. ratio 484
Scientia Dei plusquam holocausta 99
Scipio Africanus 78. Nasica 235
Scortatione mulier renunciat propinquis 176
Scotus 52
Scribetur in vino 72
Scriptura vel nautis legenda 95. ex ea loci citandi ad justificandam sententiam 138. ad ea quæ dicat respiciendum omnino 224. debet præsertim Novum Testamentum, esse nobis ratio omnium suprema in divinis 282. non committi debet cura suorum divis, quia non præceptum in ea 310. ejus auctoritas sacro-sancta & inviolabilis 336. est regula ad quam corrigendæ opiniones humanæ 445. est vere ἀναντίῤῥητος 501
Scutari 76
Scythica & nautica concio 163
Scythæ qui 267
Seculares 287
Secundæ mensæ 74
Sedunensis Cardinalis 472
Seneca & stylus 188
Senex, & Senator, &c. 2
Senile consilium 141
Senium addit pretium picturis 90
Seriò res agitur 33
Sero sapiunt Phryges 500
Serpens æneus 198
Serpens non umbra fraxini 474

Servare hominem prius ſabbato 71
Servus præ ſervo 442
Seſſiles lactucæ 179
Seſtertia, &c. 77
Severitas *pro* gravitas 170
Shew me a lyar, and, &c. 159
Si fractus illabatur orbis, &c. 333
Sibyllæ, & folia 52
Sicambria 379
Siculæ gerræ, *mere trifles* 20
Sicut diviſiones aquarum, ita, &c. 94
Sidus, dialectus amantium 134
Silenus 343
Siliqua 83
Simia maxime accedens ad hominem 415. horret maxime teſtudines 482
Similes habent labra lactucas 27
Similitudo morum amicitiam parit 46
Simulacra dviorum annuunt capite 26
Simulare & diſſimulare 149
Sin, *i. e.* at ſi 244
Sine lux, ſine crux, ſine Deus 369
Societas adimit dimidium mali 131
Socrates ſapientiſſimus multis in locis, quod bibere cicutam damnatus ſit ab Athenienſibus 105. ſancte Socrates, &c. 106
Solidus dies 194
Solvi in cachinnos 243
Somnum hominis 28
Somnium rei 121
Somno ſaginari 67
Somno quantum perdatur 426
Somnus mortis imago, 428. germanus eſt ejus, & ab inferis venit 429
Sophiſta quid proprie 250
Sophiſtria 228
Sorbere ſimul & flare 258
Sorbona ridetur, quaſi à ſorbendo, vel ſorbis 72
Sors & uſura periit 210
Sors humilis in Virginis cantico 439
Sortiri partes 33
Sortiri fabis 387
Spartam quæ contigit orno 214
Spes prædæ in bellum trahit 26
Spiritus ſanctus ſolus ſuffectus in vicem Chriſti apoſtolis, 325. hinc Scriptura ab eo illis inſpirata, eſt regula univerſa & adæquata Chriſtianorum 326
Splendide mentiri 25
Stationes antiquorum Romanorum, ubi & ſtationes & proceſſiones recentium, damnantur & ridentur 309
Statuæ erectæ quibus 252
Steſichorus & Palinodia 186
Steſichorus numerus in talis 418
Stipulis fabarum nectere 358
Stoici, & frons Stoica 61
Stomachus, *i. e.* ira 185
Studendum quaſi Deus non adjuvit niſi graviter laborantes 39
Subſtantialia præcepta 330
Suffragia olim dabantur punctis 256. calculis etiam, porrectione digitorum, diſceſſione, et voce 423
Suitſeri trahentes tibiam 320
Sulpitia 235
Superos reliquit 128
Superiorum in auctoritate & privatorum officia in externis 310
Supplicatio ad divos via longior ad auxilium 166
Sus odioſa Minervæ & Veneri, &c. 489
Suſceptor 10
Suſtinere fabulam 170
Sutrium 388
Suola, *Zwol* 507
Sybariticus dies 54
Sybaritica cœna 100
Symbolum apoſtolorum ſine exceptione ulla, & ſcrupulo ullo, recipiendum 45
Symbolum in militia 196.
Symbolum in convivio 431.
Sympoſiarchus 257
Synaxis ſacra 43
Synodium, *pro* Venetiæ 458
Syphar *ib.*
Syrenes, Ulyſſes, & ſocii 45

T.

TAcenda credenda nemini 147
Tagus aurifluus 296
Talares tunicæ 410
Tali; vocis origo & ſignificatio, quid ſint, eorum figura, & quod in quatuor facies poſſint tantum cadere 410. quibus animantibus dati, & quod iis carentia analogum habebant quid 411. ubi ſit talus proprie dictus qui ſolis biſulcis, nempe ad junctionem fibulæ cum tibia, *ibid.* at vertebræ poſſunt dici tali 412. talis primum luſum veluti nucibus 413. tali proprie dicti aleatorii, quomodo notabantur, quomodo his ludebatur, quid jactus in his feliciſſimus, nempe Venus quo rex convivii creabatur, vel lucrum accedebat: non omnes ex oſſiculis; bene expoliebantur ſi ex his, ut æque bene fere caderent in quodvis quatuor laterum 413, 414. Ariſtoteles talos optime deſcribit ubi cui lateri tali, diverſus punctorum numerus inſcriberetur 417. tantiſper minus ſæpe quam

quam alia latera ſenionis latus ſubſiliebat 418. ſpecimen legum ſecundum quas ludebatur vulgo, ac luſiſſe Auguſtus legitur in Suetonio *ib.*
Talitrum 33
Talo recto ſtet fabula 413
Tantali duo, Tantaleus lapis, & gladius Dionyſii 502
Ταντίνους & ταντινοφροσύνη 443
Temperare à manibus, *to keep one's hands off a perſon* 145
Tenedia bipennis 339
Tertatius male lectus 183
Terminus, & terminum agere 33
Terra quævis alit artem, *a good artiſt may live any where* 213
Terræ centro ſupponitur ignis, & quid accidat ſi per centrum perterebraretur, & injiceretur lapis aut plumbum 490
Tertullianus 199
Teſſeræ ſeu cubi, *our dice:* earum ludus ludo talorum aleatorio antiquior, quid Venus jactus in eis, quo rex convivii, & lucrum vulgo, 413. luſum eis vulgo, ut nos nunc, *raffling*, vel *paſs ten*; ſed quum Pollux Midam (qui Venus vel tres ſeniones) infelicem pronunciet, fuiſſe forſan alios minus uſuales ludendi modos, non multum diverſos à noſtro nunc, *ſeven or eleven* 418
Thales 46
Theocritus & Theognis 452
Theologi cum poetis 52
Theophraſtus 67
Theophylactus 102
Therſites 128
Theſauri indulgentiarum inexhauſtibilitas ridetur 294
Thomas Aquinas 81
Thomas *Becquet* archiepiſcopus Cantuariæ ubi ſepultus 108. trucidatus in templo, quod ei poſtea dicatum, & à quibus 299. quid de percuſſoribus jactatum, &c. 300. character ejus, & quare in numerum divorum relatus, *ibid.* ortus videtur ex nobiliſſima familia cui cognomen *Du Bec*, cujus *Becquet* eſt veluti diminutivum, hinc inſcriptus Acrenſis, voce Græcæ origine, quæ præceſe ſignificat *Du Bec* 301. reliquiæ Eraſmi tempore & miræ ejus divitiæ, &c. 302 & ſeq. ejus calceus 307
Thraſonica ſtultitia 222
Thraſymachus 25
Tiberius Gracchus 235
Tinctura Veneta 114
Tinnitus aurium 15
Tithoni ſenectus 206
Tot capita, tot ſenſus 89
Tractent fabrilia fabri 237
Trahit ſua quemque voluptas 46
Tranſlatio ſeu metaphora verecunda ſit 8.
Treviri, & pecten Jeſu 241
Triplex corona papis 72
Trochilus & aquila 90
Tu nihil invita, &c. 453
Tubinga 118
Tunc immenſa cavi, &c. 67
Tunicæ talares 410
Turpis jactura per negligentiam 188
Turtures præ concordia 234
Tutiſſimum in religione neg. 132
Tyranni in eccleſia 331
Tyrannica quædam ſerenda 337
Tyria maria movere 341

V.

VAcillare alternis pedibus, *to ſtand titter totter with one's feet* 30
Valete & plaudite 73
Vanus, *i. e.* mendax 7
Ubi populus, ibi quæſtus 84
Vectigal à mortuis 460
Vejoves & bruta fulmina 194
Vel bibe, vel abi 74
Velis quod poſſis 135
Velum monialium ex Veſtalibus 137
Venatur qui piſcatur 46
Vendere ſumos 162
Veneres & Cupidines duo 234
Veneris Zona 151
Veneti ſtulte glorioſi in funeribus 363. avari ſupra modum 459
Venia datur protopyro 211
Venire in voluptatis nomen 498
Venitur 107
Venter omnia docet, eſt peſſima beſtia 447
Ventis & amne ſecundo 17
Verba dare 58. verba de præſenti, & verba de futuro 140. verbis iiſdem claudit auctor colloquia quibus vitam 506
Verenfrinda, & oſſa 238
Vergens ætas, *declining age* 150
Veriſimile & decorum 256
Verſari in arena nota 36
Verſus Phaleſii, Sapphici, Sotadiei, & alii 396
Vertere ſolum, *to run one's country* 209
Vertere rerum ſpecies 245
Veſtales vivæ ſepeliebantur, ſi peccaſſent 126
Veſtis commendat formam 143
Veſtis monachalis præmonſtrata vulgo jactatur à virgine, ſed ſumpta ab agricolis fuit 230

Viator vacuus cantat & esurit 10
Vicarii initiantes sacris non idoneos, damnatur 351
Viclefus 302
Vigor ingenii moderatio lusu acquiritur 32
Vincentius *Ferrier* 168
Vinum quatuor sensibus placeat 62. transfert in linguam quod latebat in corde 100
Vir consilii somno non deditus 429
Virgo non de fundo, minus de se potest disponere 139
Virgo Maria suffecta Veneri 164
Virgo Loretana paraliis 246. latet forsan sub Parathalassiana nostra Walsinghamica 289
Virginitas gaudet rapi 133
Virum quæro 23
Vita & facta Christi adumbrata figuris 116
Vitis palis aut ulmis 130
Vivacitas corniculæ 234
Vive læte 176. vive latenter, & ætas per tacitum fluat. 451. vivere arte sua 26
Ulysses absentia & senium 22. vitavit Syrenes 45. vix effugit Circen 126. patronus est mentientium 159. magnus pereg. 208
Umbra, comes 55, 85
Umbra, mens separata 124
Umbra asini 259
Umbilicus libri 413
Uncti ad convivium 150
Uncti non tangendi 273
Unctio reddit tutum à suspendio 249
Undæ negotiorum 16
Undulatus pannus 29
Unguentum in lente 333
Volat irrevocabile verbum 132
Voluptates commendat rarior usus 15
Volusius 487
Vota ridicula à pavidis 164
Vota alios adstringentia rid. 283
Votum irritum, ni nuncupes loca, rid. 165
Votum Christophoro speciale 165
Vox quando secetur à poetis 193
Urere aliquem malè 145
Usu callere 374
Ut *pro* ne 48. *pro* quamvis 54
Ut cuique est ætas, &c. 1
Ut nutrices 280
Utenhovius & Talesius 410
Utricen, a *bagpiper* 389
Vulcanus 25
Vulgus auctor pessimus 229
Vulpem capere laqueo difficile 126
Vulpes anus non capitur laqueo 361
Vultum habet in manu 238
Vultus accessere boni 374
Walli vere Angli 174
Walsinghamica virgo 165
Waramus archiepiscopus Cant. 33

X.

Antippe 97
Xenocrates 454

Z.

Oili fama 450

SAN-

Sanctæ Scripturæ loci expositione Erasmianâ illustrati in hoc colloquiorum opere.

Proverbia Solomonis, xxi. 1, 2, 84, 85.
Hos. vi. 6. *Misericordiam volo, & non sacrificium,* 99
1 Corinth. vi. 12. *Omnia mihi licent, &c.* 100
Matth. v. 42. *Date omni petenti,* 109
——— vi. 24. *Nemo potest duobus dominis servire, &c.* 110
Coloss. ii. 18. *Nemo vos seducat, &c.* 443
Jacobi i. 9, 10. *Glorietur autem frater humilis, &c.* 444
Luc. i. 48. *Respexit ad humilitatem, &c.* 440
Per alia loca explanat. 444

Loci ex auctoribus profanis.

IN Prolog. Eunuchi Terent. 182
Epodos Horatian. ad Canidiam, 186
Odar. lib. 1. *Tu ne quæsieris, &c.* 187
Senecæ Epistolis, 188
Elenchis Aristotelis, 189

Honor, Laus, & Gloria sedenti super thronum, & Agno in æternum, *Amen, Amen.*

FINIS.